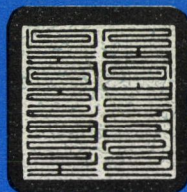

CODEX CUMANICUS

BUDAPEST 1981

**CODEX
CUMANICUS**

BUDAPEST ORIENTAL REPRINTS

SERIES

B 1

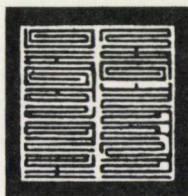
•

EDITORS: E. SHÜTZ-É. APOR

CODEX CUMANICUS

**EDITED BY
G. KUUN**

**WITH THE PROLEGOMENA TO THE
CODEX CUMANICUS
BY
LOUIS LIGETI**

BUDAPEST 1981

Kőrösi Csoma Társaság – Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára
Kőrösi Csoma Society – Library of the Hungarian Academy of Sciences

L. Ligeti's "Prolegomena" reprinted from
Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hung.
XXXV (1981), pp. 1–54.

Edited by
É. Apor

ISBN 963 7301 47 X

Count G. KUUN
1838-1905

CONTENTS

L. Ligeti, Prolegomena to the Codex Cumanicus pp. 1-54.

C O D E X C U M A N I C U S pp. (2), CXXXIV, 395.

Marginal numbers refer to the pagination of the manuscript

PROLEGOMENA TO THE CODEX CUMANICUS

BY

LOUIS LIGETI

It has been over a hundred years now since Géza Kuun published the complete text of the Codex Cumanicus, together with a lengthy introduction, ample footnotes, several indices, and even an «Addenda et Corrigenda». Géza Kuun addressed non-Hungarian readers in Latin because in those days the Hungarian Academy did not publish foreign language works. Latin, of course, did not number among foreign tongues, since it had been the official language of the country for centuries.

Few books have had such a lasting and profound influence. Several academic generations considered and reconsidered the problems raised by the Codex, criticized and disputed Géza Kuun's views, accepted many of his assertions, and repeated them without mentioning his name. Each succeeding generation contributed valuable partial monographs, yet there remains a lot to be explored. Some details have been superficially handled, if not completely neglected.

A reprint edition of Géza Kuun's Codex Cumanicus will soon appear in a series of the Library of the Hungarian Academy of Sciences and the Csoma de Kőrös Society (*Budapest Oriental Reprints*, Series B 1). This gave me the opportunity to make a few remarks concerning the general problems of the Codex hitherto explained in an unsatisfactory way and to comment on some of the details connected with these problems. The results of my research are put forward in the present study.

Count Géza Kuun was born in Nagyszeben (Hermannstadt, Sibiu) in Transylvania, in 1838, and died in Budapest in 1905. He was elected to the Academy of Sciences in 1867 and filled the post of vice president of the Academy between 1901 and 1904.

He studied classical philology and Semitic languages at the University of Pest, and later he improved his knowledge of the latter in Göttingen. With a firm knowledge of Hebrew and Syriac, he next took up the study of Arabic, Persian and the Turkic languages. Oriental studies were, however, only a part of his wide range of interests. Since he was not a linguist, he relied on the metho-

dology used in classical philology when dealing with Oriental philological questions.¹

His Oriental studies focus on two major subjects. The first is the history of the early Hungarians as revealed in Muslim sources. One study, the *Relationum Hungarorum . . . historia antiquissima*,² was written in Latin, while the rest of his works, the text editions, translations and comments of the Arabic and Persian sources concerning early Hungarian history were written in Hungarian.³ He used a similar method to elaborate Gardēzi's description of the Turks.⁴ The other part of Kuun's Oriental studies focuses on the problems of the Coman people and language. These include his study «Data on the History of the Crimea».⁵ Two other of his writings were prompted by critical reviews of his publication of the Codex Cumanicus, one responding to the comments of E. Teza, and the other, «On the Language and Nationality of the Comans»,⁶ answering I. Gyárfás' paper entitled «The Coman Language of the Petrarca Codex».⁷

Géza Kuun's edition of the Codex Cumanicus created a stir among a group of Hungarian historians who maintained that the Comans spoke the Finno-Ugric Hungarian language from the earliest times on. The eminent historian, G. Pray (1723–1801) and also the renowned researcher of the Jazygs and Comans, I. Gyárfás (1822–1883) shared this misconception.

¹ Goldziher, I., *Emlékbeszéd Gróf Kuun Géza fölött*. [A Commemorative Address to Count Géza Kuun], Budapest 1906, *Emlékbeszédek* XIII, 4.

² Kuun, Comes Géza, *Relationum Hungarorum cum Oriente gentibusque orientalis originis historia antiquissima*. Vol. I–II, Claudopoli 1892, 1895.

³ Kuun, Count Géza, *Keleti kútforrások* [Oriental Sources]. Edited, translated and annotated by —. In: Gy. Pauler–S. Szilágyi, *A magyar honfoglalás kútforrásai* [Sources of the Hungarian conquest], Budapest 1900, pp. 137–184.

⁴ Kuun, dr. count Géza, *Gurdēzi a törökökről* [Gurdēzi on the Turks]: *Keleti Szemle* (Revue Orientale) II (1901) 1–5, pp. 168–181, 260–270; III (1902), pp. 32–44, 81–94, 253–261; IV (1903), pp. 14–40, 129–141, 257–287.

⁵ Kuun, Count Géza, *Adalékok Krím történetéhez* [Data on the History of the Crimea], Budapest 1875.

⁶ Kuun, Count Géza, *Újabb adatok a kún Petrarca-Codexhez* [New Data on the Coman Petrarca-Codex], in: *M. T. Ak. Értekezések az I. Oszt. köréből* IV, 12, Budapest 1892. Kuun, Count Géza, *A kúnok nyelvéről és nemzetiségéről* [On the Language and Nationality of the Comans], Budapest 1885, in: *Értekezések az I. Oszt. köréből* XII, 11. Upon the publication of the Codex see Hunfalvy, Pál *A Kún- vagy Petrarca-Codex és a kúnok* [The Coman or Petrarca Codex and the Comans], in: *Értekezések az I. Oszt. köréből* IX, No. 5, Budapest 1881; in German: *Der Komanische oder Petrarca-Codex und die Kumanen*, in: *Ungarische Revue*, Leipzig 1881, pp. 602–632. In his basically positive review Hunfalvy criticized Kuun for the casualness of his Latin and justly complained of the clumsiness of the Latin index.

⁷ Gyárfás, I., *A Petrarca Codex kún nyelve* [The Coman language of the Petrarca Codex], in: *Értekezések a II. Oszt. köréből* X, 8, Budapest 1882.

Basically, Géza Kuun's edition of the Codex Cumanicus was favourably received in Hungary. The role of the Comans in the history of Hungary was clear, not even I. Gyárfás denied it. It was a well-established fact that King Béla IV of Hungary allowed 40 000 Coman families who were headed by Kuthen (*Kütän*) and in flight from the Tatars, to settle in the country. The Hungarian population, however, received the numerous alien nomads with apprehension, and before long regarded them as spies of the Tatars. An incited mob finally killed Kuthen, upon which the Comans left the country, plundering and murdering as they went.⁸

After the Mongol invasion, Béla IV called in the Comans again (joined by a part of the Jazygs⁹), and attempted to bring them over to his side by granting them various privileges, and arranging royal marriages with them. Coman influence reached its climax during the reign of Ladislaus IV, called the Coman (his mother was the Coman princess Elisabeth). Their privileges were confirmed by several laws enacted in 1279.¹⁰ After the murder of Ladislaus IV, however, their role diminished, and they gradually merged with the Hungarians. By the end of the 18th century even their language had died out, and all that was left of it to posterity was a distorted version of the Coman Lord's prayer, and some other prayers consisting only of a few words. Later scientific examination of mediaeval Coman personal and place names revealed their Turkic origin (Gombocz, Rásonyi). More recently, interest has been turned

⁸ R. Grousset, *The Empire of the Steppes. A History of Central Asia*, New Brunswick 1970, p. 264. C. d'Ohsson, *Histoire des Mongols depuis Tchinguiz-khan jusqu'à Timour Bey ou Tamerlan II*, Amsterdam 1852, pp. 135–241.

⁹ The Jazygs enjoyed the same privileges as the Comans. The mediaeval Latin diplomas of Hungary refer to them as *Jazones* or *Philistei*. They retained some of their privileges, like the Comans, up to 1848, and their administrative area, established with the Comans under the name «Jászkún-körzet» [Jazygian-Coman district] was abolished in 1867. According to an earlier view, they spoke the Coman language when they settled in Hungary, as they had lived together with this Turkish people for a long time prior to their arrival. Recently it has come to light that at the time of settling in Hungary, the Jazygs spoke their own Iranian tongue which was related to Osset, and Alan. This is evidenced by the Jazygian personal names of Iranian origin in the Latin diplomas, and above all by a Jazygian–Latin word-list from the 15th century found in the Budapest National Archives in 1957. Cf. Z. Gombocz, *Osseten-Spuren in Ungarn: Gombocz Zoltán összegyűjtött művei* [The Collected Works of Z. Gombocz] I, Budapest 1938, pp. 78–83. Idem, *Ossètes et Yazyges: op. cit.*, pp. 91–95. J. Németh, *Eine Wörterliste der Jassen, der ungarländischen Alanen: ADWB*, Berlin 1959. Idem, *Spisok slov na jazyke jasov, vengerskích alan*. *Perevod s nemeckogo i primečanija* V. I. Abaeva, Ordzonokidze 1960. The Hungarian Jazygs also abandoned their native Iranian tongue for the Hungarian language.

¹⁰ B. Spuler, *Die Goldene Horde, die Mongolen in Russland, 1223–1502*, Leipzig 1943, pp. 67–68. Hóman–Szekfű, *Magyar történet* [Hungarian History] I, Budapest 1935, pp. 537–543; II (1936), p. 10 sqq. Jean Richard, *La Papauté et les missions d'Orient au Moyen Age*, Rome 1977, pp. 31–33.

to the words of Coman origin in the Hungarian dialects of present-day Coman regions (Mándoky). It is easy to see why Hungarian Turcologists devote special attention to the problems of Coman history and language.

As is well known, the first mention of the Codex was made by Tomasini in 1656. Leibnitz discovered the manuscript in the catalogue of the Venice Library in 1768. In 1769 Daniel Cornides of Hungary, secretary to Count József Teleki sought out the Codex Cumanicus in Venice and copied its first 22 pages. Later, in Hungary he informed Pray about the manuscript with reference to the on-going controversy concerning the Coman Lord's prayer.¹¹ Finally, through Tomasini, Klaproth re-discovered the manuscript, managed to obtain a copy of the first part of it, and in 1826 edited the copied text. This touched off a series of scientific examinations of the Codex Cumanicus. Despite its deficiencies, G. Kuun's edition constitutes a significant step forward from Klaproth's pioneering edition. Its publication marks the beginning of research on the manuscript itself, together with analyses of its contents.

From Tomasini's time until recently, the Codex Cumanicus was called the Petrarca-Codex, on the basis of the belief that it was one of Petrarca's books left to Venice.

G. Györffy has closely studied the manuscript and its background in Venice, and has arrived at several significant conclusions.¹²

¹¹ The topic in question is treated by Kuun in detail, (pp. I–XIV). Only the section on Cornides needs some elucidation. According to Kuun, and after him, Gyárfás (*op. cit.*, p. 13), Cornides and József Teleki visited Venice in 1770. They determined this date from Cornides' letter to György Pray. According to Dóra F. Csanak (in her book «Két világ határán» [On the Frontier of Two Worlds], in press), this visit took place in May, 1769. The text (draft) of the letter addressed to Pray can be found almost unaltered in the previously mentioned (Kuun, p. X) manuscript, entitled *Commentatiuncula*, kept in the Manuscript Department of the Hungarian Academy of Sciences (Tört. 2° 164). The part copied from Cornides begins with the first word of the Codex (*Audio: Mesnoem esiturmen*; he thought the first two words were a single Coman word), and ends with *equita* – *Atlan*, which is on p. 22 instead of 23. The copy made in Venice soon went astray, as he himself wrote in a letter: «aduersaria mea in Transilvania reliqui». If not definitively lost, it must lie hidden somewhere there (perhaps in Szeben, Sibiu).

¹² G. Györffy, *Autour du Codex Cumanicus*, in: *Analecta orientalia memoriae Alexandri Csoma de Kőrös dicata. Bibliotheca Orientalis Hungarica V*, Budapest 1942, pp. 110–137. Györffy's argument was accepted by A. v. Gabain, *Komanische Literatur*, in *Fundamenta II*, pp. 243–244. Referring to Gabain, Louis Bazin, *Les calendriers turcs anciens et médiévaux*, Paris 1974, p. 625 reiterated Györffy's view. Györffy's study is a bibliographical rarity, as Vol. V of *BOH* came out in a very limited number of copies due to the devastations of the war. Dagmar Drüll, in her doctoral dissertation entitled *Der Codex Cumanicus, Entstehung und Bedeutung*, Stuttgart 1980 (*Geschichte und Gesellschaft*, Band 23, Klett-Cotta), re-examined the date, place, and circumstances of origin of the Codex. Miss Drüll saw and studied the Codex itself, had experts examine the watermarks again, and thoroughly analyzed the paper used for the Codex. All her research confirms Györffy's findings in essentials.

To start with, he has established that the name Petrarca Codex, was an inveterate error. This Nolhac also pointed out in a book published in 1892, but which passed completely unnoticed by Turcologists. Petrarca did indeed leave his books to Venice in his will, but they never arrived there since he lived near Padua at the time of his death in 1374, and the adversities between the two towns prevented the book collection from ever reaching Venice. Nolhac, incidentally, studied each of the 17 manuscripts in the San Marco Library allegedly belonging to the Petrarca collection, including the Codex Cumanicus, and maintained that none of them could have come from the Petrarca library. This is certainly true of the Codex Cumanicus, whose paper (not parchment) pages and leather binding from the 18th century did not blend in at all with the rest of the bibliophile Petrarca's books.

Györffy examined the pages of the manuscript, their water marks, and the former fascicules of the manuscript now bound in one volume.

His research led him to conclude that the manuscript originally consisted of three fascicules. Both Teza and Györffy stress this fact, which means more precisely that the Codex was written on three types of fascicules, the first two of which were of equal size, and contained the same watermark. The third fascicule, however, was larger and apparently clipped round at the time of stitching or binding, which damaged the writing on a few pages. The watermarks of the latter differ from those of the other two types of paper. Apart from this proof, a view had earlier evolved to the effect that the Codex had two parts, a «German» and an «Italian» part.

Let it be noted here that the Codex today consists of 164 pages. This subsequent, modern pagination was used by G. Kuun, A. v. Gabain, Grönbech (in his dictionary) and Monchi-zadeh. We will also adhere to this pagination, as the arbitrary mediaeval paging seems gratuitous and anachronistic, using 82 r-v folios.

The «Italian part» comprises pages 1 - 110, which simply means that the Italians left pages 111 - 118 of the second fascicule blank. This is how the next owners obtained the Codex. According to this conception, the new owners started adding their notes on page 119, and continued through to page 164 of the third fascicule. This part, therefore, contains only their material.

The first, or Italian part, offers several chronological clues, first at the very beginning of the manuscript: the date June 11th, 1303 apparently refers to the manuscript from which the present Codex was (either directly or indirectly) copied. This work was undoubtedly not an autograph one, as amply evidenced by the mistakes arising from copying.

Györffy has pinned down the date of copying by showing that the paper was of North Italian origin, the watermark dating around 1330. This may be considered the copying date of the extant Italian part.

Earlier an older chronological clue was thought to have been discovered, in the names of the months in Latin, Persian and Coman in the Codex. The

Latin names of the Christian calendar, contrasted with the Persian names of Arabic origin, outline the Muslim calendar. The sequence of the Christian and Muslim months in the Codex correspond only cyclically. Disregarding the earlier (1259–1261) and later (1324–1326) concordances, the lists of the months in the Codex coincide only in the years 1292–1294.¹⁵ Through various com-

¹⁵ The correspondence between the Latin and Persian names of months listed on p. 72 of the Codex points to the year 1294, Samojlovič suggests (*Doklady Ak. Nauk* 1924, pp. 86–88); Malov (*Izv. Ak. Nauk SSSR* 1930, pp. 347–349) placed this date at 1295–96. (The questions of the Coman calendar were studied by Kowalski, *Zu den türkischen Monatsnamen: Archiv Orientalní* I (1930), pp. 3–26, especially pp. 17–26, and by K. Grönbech, *Wörterbuch*, pp. 30–31). The date 1294–95 inferred from the Muslim chronology is attractive but, as stated above, not convincing. In the course of copying, the list of months got mixed up, as seen in the Coman column. It is also obvious that the copier noticed this, and tried to join the horizontal correlations by adding dashes. The names of the Coman column are, in any case, perplexing. Why, for example, is June an autumn month? Why are three summer months missing? Other curiosities were referred to by Kowalski along with possible explanations. Bazin devoted a whole chapter of his book to the Coman calendar (pp. 624–650), and the deficiency of the list did not escape his attention either. He ascribed it to the careless copier. Bazin tried to overcome the difficulties by reconstructing the Coman calendar with 16 months (pp. 642–643), in the following manner: one year starts with November and ends with October, then the next year starts with November again, but ends with February (that's all the list of 16 can provide for). The period November–December of the 16-item list falls in 1293, January–December in 1294, and January–February in 1295. This seems to bolster up the hypothesis of the 1294–95 date. The problem is, however, that Bazin's cleverly reconstructed list of 16 months can in no way be verified. Another proof of the delicacy of the Coman calendar is the fact that erroneous copying can be clearly shown in the Persian column containing the Moslem month-names in distinct Arabic forms. Let us start from a tangible point: *aprilis* – *gimediāual* (Bazin: *Jumādā* I, mai); *mañius* – *regep gimediēlachel* (B: *Jumādā* II, mai). The copier left this out, and realized his mistake only after he had put down *regep*. He corrected the error by inserting it afterwards (B: *Rafab*, juin). From this point on, the list is one line off, marked by the additional dashes of the copier (the dashes are hardly visible in the facsimile, but much clearer in Kowalski's facsimile); *junius* – *saabam* (B: *Ša'bān*, juillet); *julius* – *ramadā* (B: *Ramaḏān*, août); *augustus* – *saugal* (B: *Šawwāl*, septembre); *septemb(e)r* – *čil chaade* (B: *Dū'l qa'da*, octobre); *octub(e)r* – *dilčiri* (B: *Dū'l hiŋŋa*, novembre) *noue(m)ber* – *mugarā* (B: *Muḥarram*, décembre); *decemb(e)r* – the space for the Persian word is blank here. If the word *regep* is fitted in its right place, the lacuna of December disappears in the Persian column. Bazin's Muslim chronology involves only the year 1294 (excluding 1295). His proposed interpretation of the Persian calendar of the Codex basically agrees with Samojlovič's. Both of them name 1294 as the date in question, and both exclude the years 1295–96 suggested by Malov for the date of origin of the calendar. In fact, the date now generally accepted, 1294, is not so convincing, as there are three successive years in which the month *saḥar* correlates with January, and *muḥarram* with December: 23. 1. 1292 (Wednesday) – 12. 12. 1293 (Friday); 11. 1. 1293 (Tuesday) – 2. 12. (Wednesday); 1. 1. 1294 (Friday) – 21. 12. (Tuesday). In the Moslem calendar: H 691–1291/2; H 692 – 1293/4, H 693 – 1293/4. Cf V. V. Cybulskij, *Sovremennye kalendari stran Bližnego i Srednego Vostoka, Sinchronističeskie tablicy i pojasnenija*, Moskva 1964, p. 66. Bazin chose the last of the possible three. It is hard to tell how this Moslem date found its way into the Codex, and whether or not

binations with Coman calendars, this agreement seems to point to the year 1294. In my opinion, the value of this date is disputable, though a number of eminent Turcologists accept it. It suggests that the date of the original Codex was 1294, its first copy was made in 1303, and the existing copy dates around 1330.

The «German part» much more eludes chronological dating. Györffy detected a different kind of paper with three watermarks, but only two of these can be dated more or less precisely. On the basis of the paper and the watermarks, Györffy suggested that this part of the Codex was written between 1340 and 1356. An earlier conception maintained that this part was not a copy, but rather a collection of original texts, glosses and insertions, which were added continuously in the course of a relatively long time. However, it is not difficult to prove that a part of these texts are copies of previous texts, or were written down after dictation. At any rate, the «German part» was compiled later than the Italian, which was earlier believed to have reached German Franciscan friars, accounting for the additional German glosses inserted in the Italian part. The manuscript changed hands again, ending up in Italy. This makes it clear how the Codex, now stitched, got to Venice (and not Genoa) without Petrarca's mediation.

The place of origin of the Codex is not independent of the chronology of its separate parts.

The first, or Italian, part is today believed to have been made in the Crimea. Kuun firmly attributed this part to a Genoan author. Brătianu (1929) shared this view. Some researchers (Rasovski, Györffy) named Solkhat as the place of origin. Miss Drüll tried to confirm the theory of the Genoan origin by eliminating all other possibilities.

the Christian terminology contrasted with it is correct; correcting either of them with the Coman chronology is too risky a venture. Let us consider one example: after the previously mentioned emendation, the *curbâ barâ ay* (= *qurbân bayrâm ây*) of the Coman column corresponds to *dilghia* in the Persian; this name did indeed denote (*Dū'l-hiffa*) November in 1292 or 1293. In 1294 the Coman name of November (= *muḥarram*) in Bazin's «corrected» list is *soṇ küz ay*, «the last month of autumn». *Soṇ küz ay* and *qurban bayrâm ây* of the Coman column refer to two different months. Bazin attempted to eliminate the contradiction with the 16-item list, while Kowalski (*op. cit.*, p. 25), after much hesitation, tended to regard *qurbân bayrâm ây* as a special name for «the last month of autumn». In such circumstances, the Coman calendar of the Codex cannot be considered a firm chronological base, and the data inferred from the Persian column of the Moslem calendar are at best shaky hypotheses. Monchi-zadeh's date of 1358 (p. 13), based on the legend of the Petrarca-Codex, is totally unwarranted. Relying on the corrected third edition of Mahler—Wüstenfeld, *Vergleichungstabellen* 3., Miss Drüll tried to modify Malov's dating by identifying the calendar of the Codex with the period of 1292–95, in harmony with the Muslim chronology. We have come back to the former dating; 1295 was commonly disregarded as its last two months extend over to 1296; the «emendations» can be ignored as they only affect days.

The 1303 variant is believed to have been made in the Monastery of St. John near Sarai. No attempts what so ever were made to establish the place of origin of the extant (cc. 1330) copy. The second, «German» part was allegedly compiled by the native German friars of a Franciscan monastery in South Russia (Gabain).

There is no denying that the first part was composed in an Italian setting for other than religious purposes.

The idea entertained from time to time that the author was a friar can be discarded. It is indeed conspicuous that a number of substantives denoting certain groups of subjects, are absent from the text. Brătianu (*Recherches*, p. 231, note 5) also remarked that certain words unbecoming a friar are detectable (Codex p. 68: *bordellum*, *rofiana*, *meretrix*; p. 99: *rofianus*, *castratum*).

It cannot be questioned that the first part of the codex had a secular function. It certainly played a significant, though not exclusive, role in promoting commercial interests. Even Gyárfás emphasized that the trilingual parts had a commercial purpose. To fortify his argument, he cited 89 names of spices, 70 words denoting commercial articles, 17 names of precious stones, and 91 terms connected with office work from the glossary classified by subjects. Regardless of the accuracy of those figures, we must admit that Gyárfás got to the core hinting to questions well worth elaborating.

At this point, a passing remark should be devoted to the role of the Monastery of St. John, mentioned in the 1303 copy, since it seems to contradict the conclusion drawn from the lack of clerical terms.¹⁴ This seeming contradiction can be somewhat resolved if we consider the fact that it is not an original manuscript, but rather a copy whose second part is indisputably of ecclesiastical origin and purpose. The only way to resolve definitively the apparent contradiction is to clear up the relationship between the extant (and lost) copies.

The question originally raised by Gyárfás and later reiterated by others,

¹⁴ W. Bang directed attention to the role of the Monastery of St. John (*Über die Herkunft des Codex Cumanicus: SPAW* 1913, pp. 244–245). In his opinion, the monks of this monastery began to write the Codex Cumanicus here in 1294/5. The Monastery of St. John was one of the 17 monasteries north of the Black Sea. According to a text dating from 1314 the monastery was located near Sarai. Bang based his opinion on the last line of the invocation which contains the name of the saint (*Ad honorem dei et B(ea)ti St(ephan)-is euangeliste*). Györffy rightly argued that this invocation was inserted at the head of the text later, during copying. Strangely enough, the name of St. John does not occur at any other place in the Codex. Rather, a passage on the death of St. Stephen can be read among the Coman texts of the second part, cf. Codex, p. 122; Kuun, pp. 159–160; Drimba, *Syntaxe comane*, pp. 228–230 (*De la mort de Saint Étienne*), which contains the Coman text, its French translation and the relevant part of «The Acts of the Apostles» in Latin. St. Stephen was the only saint whose story the friars thought worthy of including in the Codex. It would lead us too far to search for the causes of this, but it should not be forgotten. It is advisable to check whether there was a monastery with this name among the 17.

should now be worded in the following way: With which Oriental peoples did the Italian colonists settled along the northern fringe of the Black Sea trade? What routes did the Italians use for this trade? What commodities were involved in the exchange? In what sort of offices was the Persian-Coman dictionary used?

The answer to the first question is seemingly pat. Yet only seemingly, as the definition of the Italian colonists itself presents a problem. What sort of Italian colonists have to be reckoned with? No doubt the Genoans played a significant role in the region, yet the more modest but no less active Venetians cannot be bypassed either. So far the aim of research has been to establish in which colony the Codex was written. This question should, however, be extended: were the original and the copies used only in one colony or in both?

The Genoans and Venetians had a wide mediating role in the trade of this region (Pisa and Florence can be disregarded here, since their role was comparatively insignificant). We will leave out of account the radiation of this widespread trade towards the West and North Africa, and will concentrate on the Levant, or more precisely, on the Persia of the Ilkhans, the Golden Horde, and, through the latter, on Central and East Asia.

As for the exchanged commodities in this huge area, detailed information can be drawn from the extant lists of goods which indicate that a wide range of natural resources and products of human activity was involved, including slaves in some places.

Two of the trading routes are of special importance. One led to the Levant with a branch leading to Persia via Trapezunt. This latter demands greater attention in our context. This route being widely known, requires little elaboration here. The same cannot be said of the other route which led through the capital of the Golden Horde to Central Asia and Peking. We owe our description of this route to the 14th century author, Pegolotti.

The starting point of this remarkable trade route was Tana (today Azov). The first leg of the journey ending in Astrakhan (*Gintarchan*) could be made in 25 days in an ox-cart, or 12 days in a horse-drawn cart. Highwaymen also used this stretch of road, so it was rather dangerous. A one-day waterway followed to Sarai (*Sara*), then another 8 days sailing to Saraichik (*Saracanco*) (on the river Ural). A camel-drawn cart covered the next leg from Saraichik to Urgenj (*Organci*) in 20 days. Travelling merchants found a flourishing market in this town. 35-40 days were needed to travel from Urgenj to Otrar. Those travelling without cargo avoided Otrar and reached the next station, Almalik (*Armalec*) in 50 days. The travellers were then carried by pack donkeys along a road which was also full of highwaymen, to Kanchou (*Caexu*) in Chinese territory. This was a 70-day trip. Then came a 75-day journey on horseback to the city of Hangchou (*Cassai*), by a «great water». Here silver coins had to be exchanged for Chinese notes. The trip from Hangchou to Peking (*Cambalec*) took 30 days.

Pegolotti added to his record of the journey: It is advisable for the mer-

chant to take two skilful Coman interpreters with him, and a Coman-speaking woman interpreter might come in handy too.¹⁵

Of interest for us in Pegolotti's itinerary are the chapters on the journey up to Almalik, and on the Coman language and interpreters.

Mention should be made of Gyárfás' «office vocabulary» as well.

What kind of offices used the Persian—Coman dictionary of the Codex Cumanicus? The Codex itself provides the answer, notably its chapter «Nobilitas hominum et mulierum» (p. 90). As is known, the Genoans as well as the Venetians called their senior official in the Black Sea colonies (and elsewhere like in Tebriz) *consul*. The corresponding words in the Codex are: P *qadi* [chadi] «judge», C *šeriyat* [seriat]. In the same chapter also see: L *potestas*, P *šāna* [saana], C *yaryučī* [yarguzi] «Bürgermeister»; L *torcimanus*, P *kalamaci* [ta-

¹⁵ The terms of «office activities» in the Codex contain an intriguing material group; «N(om)i(n)a arti(um) et que per(ti)ne(n)t eis» (p. 80). The Persian and Coman equivalents of L *scriba* can be found here. The chapter makes it clear that the task of the «scribe» or «notary» was to execute the documentation of trading activities: it is preceded by «money» (*pecunia*) and followed by «debtors» and «creditors» (*debitores*, *creditores*), «ledgers» (*manuale*), ink, touchstone» (*lapis auri*), «business paper» (*litera*) and «writing paper» (*papirum*). The chapter is headed by Italo-Latin *bancherius*, the Coman equivalent of which (*saraf*) Grönbech interpreted inaccurately as «Geldwechsler». As for commodity goods, the Latin-Persian-Coman list of the Codex deserves a small monograph (including the careful interpretation and etymology of each word). The Florentine Francesco Balducci Pegolotti was neither a merchant nor a traveller, but he carefully collected information from them. His work *La Pratica della Mercatura* has long been in the focus of attention. For an up-to-date treatment of this subject see Sir Henry Yule, *Cathay and the Way Thither* III, London 1914, pp. 137–173. Cf. also H. Cordier, *Histoire de la Chine* II, Paris 1920, pp. 430–432. The latest edition of Pegolotti's work: Allan Evans, *Francesco Balducci Pegolotti, La Pratica della Mercatura*, ed. by —. Cambridge Mass. 1936. Cf. also R. S. Lopez, *Venezia e le grande linee espansione commerciale nel secolo XIII*, in: *La civiltà veneziana del secolo di Marco Polo*, Florence 1952, pp. 39–82. Let me add here that in Pegolotti's book, the name of the Chinese paper money *baleš* was referred to by Pelliot in *T'oung Pao* XXVII, pp. 190–192. He asserts here that *baleš* is identical with the distorted form of Turkish *yastuq*, mentioned by missionaries visiting the Mongols. Both words originally meant «cushion». Let me stress that the prime meaning of *bālīs* is not «paper money», cf. P *bālīs* «a cushion, a pillow; a weight of gold (eight miskāls and two dānaks)» (Stg.). On the role of Tana, see Elene C. Skržinskaja, *Storia della Tana*, in: *Studi veneziani* X (1968), pp. 3–46. W. Heyd's *Histoire du commerce du Levant au Moyen Âge* II, Leipzig 1885, pp. 555–711 is very instructive on the commodity goods of trade in the Levant. Comprehensive studies have often referred to the export and import goods of Black Sea trade; cf. Brătianu, *Recherches*, p. 247 (with further references), Spuler, *Die Goldene Horde*, p. 407 sqq. D. Drüll used her findings to explain the «business» words of the Codex (pp. 39–92). A relatively late goods list is of special importance (E. Schütz has drawn attention to it): Devon Khachikian, *Le registre d'un marchand arménien en Perse, en Inde et au Tibet (1682–1692)*, in: *Annales* 1967 (Paris), pp. 231–278. This study was translated from English into French, but retains the original English spelling of the names of articles taken from the native tongue. This list also contributes interesting data on the Persian names of the Codex.

lamaci], C *tilmač* [tilmaç] «Dolmetscher». The commercial aspects of office activities will be discussed later.

The connections between the Italian colonies and the Golden Horde deserve much more attention, since the Golden Horde was more than just a trading partner to the Genoans and Venetians of the Black Sea region.

On several occasions the two Italian rivals concluded written treaties with the central, or more frequently, with the local, representatives of the Golden Horde. These pacts were generally bilingual, with the original draft in Turkish, and the translation, done by an interpreter, into Latin or Italian. Let me refer to some of these documents that are already familiar to researchers.

During the reign of Özbek (1312–1340) the Venetians signed a contract with Kutluctemir in 1333, and gained thereby the right to build in certain areas near Tana. The agreement was worded in the Coman language, and translated into Latin by Dominicus Polonus (*de Cumanico in Latinum*). In 1358, the Venetians concluded a treaty with Berdibek himself, «the Lord of the Mongols and Comans» (1357–1359), which confirmed their trading privileges originally granted in the conventions of 1338 and 1346.

Though the Genoans preceded the Venetians in colonization, their documents date back to later times. One of their pacts is dated 1380, the time of Toqtamış (1380–1395). Upon the order of the Genoan consul of Kaffa, the treaty was translated from the original «ugaresca» into Latin by a scribe named Julianus Panicarius, with the help of an interpreter. The Genoans signed another pact with the delegates of Toqtamış in 1387. The original of this treaty, written in «ugeresca», was translated into Latin by Franciscus Gabelete.

The Turkic texts of the diplomas have been lost, but it can be argued that the «ugaresca» script of the latter two documents denotes the Uighur script, in which the famous *yarlıq* of Toqtamış was written. It can hardly be doubted that both the language and the script were identical. The source does not reveal in what language the Venetian contract of 1358 (and the two previous ones) was written, but it is certain that the 1358 document was drafted in Coman. I do not doubt that this Coman language is identical with the Coman tongue of the first, Italian part. The first document shows clearly that the Venetians did not only use the Coman language for commercial purposes but also in their diplomatic contacts.¹⁶

¹⁶ For a detailed analysis of the diplomas of the Golden Horde see I. Vásáry, *Chancellery of the Golden Horde* (BOH, in press). Gyárfás, *op. cit.*, pp. 16–17. Hammer-Purgstall, *Geschichte der Goldenen Horde*, Pesth 1840, p. 250. Hammer also disclosed that according to a document issued by Temür Qutluy the Venetians were granted three ports in the Crimea, and their consul resided in Tana. G. Kuun dealt with a document dating 1387 in his *Adalékok Krim történetéhez* [Data on the History of the Crimea] (cf. *supra*, note 5). He mentioned three documents (dating 1380, 1381 and 1387), giving only a sketchy translation of the last written in vulgar Genoan. The date of the first document is H 782, the last day of Ša'ban (28), i.e. November 28th, 1380 (*op. cit.*, p. 43). These two

dates are congruent. The Latin translation of this text dates from July 28th, 1383; its Genoan dialectal variant was most likely written in this same year. The document of 1387 fared badly, as Kuun had no time to copy (and edit) the whole text. Acting upon the advice of A. Vámbéry, Géza Kuun explored the material of the Genoan archives, which had also been in Paris for a time during Napoleon's reign, searching for documents in Uighur script, but he found none. It is worth noting that the use of the Italian language did not figure among the privileges of the Genoans. Its dialectal properties are striking, e.g. *consoro* (consul) and *Sorchat* (Solchat). Hammer edited the Italian texts of two contracts signed with the Venetians (*op. cit.*, pp. 517—522). One was endorsed by *Janibek* (1340—1357), dating: *Dado in Gulistan sette cento quarant otto in lo mese de Ramadan die venti doi. in lo anno de porcho*. The year 1347 was indeed the year of the pig. I am afraid Bazin was too rash in his judgment, asserting that the Comans had no knowledge of the animal cycle of 12 years. It is true that the Codex provides no trace of the animal cycle, but this is simply because the author of the Codex started out from Latin, and not vice versa. In those days the calendar of the animal cycle was known by the Mongols, Turks, and even the Persians. The month name *Ramaḡān* in the Persian column of the Codex denotes August, not February. The other diploma comes from *Berdibek* (1357—1359), dated 1358. In Italian: *Dado in Lordo in Accuba* (read *Actuba*) *alli otto di della luna in mese de Siwal, corando lo anno de Can anni sette cento cinquanta nove*. 1356 was the year of the dog; the Venetian *Can* also means 'dog'. The month *Sawal* corresponds to September, as is recorded in the corrected Persian calendar of the Codex Cumanicus. The correspondence is also confirmed by informations from known concordances. Gulistan was a place famous for its mint; cf. Spuler, *Die Goldene Horde*, p. 544. Spuler (*op. cit.*, p. 99 sqq) misspelled the name of *Janibek* as *Jambek*. On the correct form, *Jani bek*, see Pelliot, *Notes sur l'Histoire de la Horde d'Or*, Paris 1949, pp. 98—101. It is read *Janibek* by B. D. Grekov—A. Ju. Jakubovskij, *Zolotaja Orda i ee padenie*, M.-L. 1950, p. 451. Heyd (*Histoire du commerce du Levant II*, p. 181) refers to a decree forbidding the Genoan citizens to spend the winter in Tana or to buy houses there. He also touches upon a diploma dating from 1332, the year of the monkey (the correspondence is faultless), which permitted the Venetians to build a residential area there. This date falls in the early reign of *Özbeq* (1312—1340), the predecessor of *Janibek*. The question is, how does this diploma compare with the documents of similar content dating from 1333 (the year of the hen)? The documents of 1342 and 1357, which renewed the diploma of 1332, show that the Genoans were banned from Tana. From about 1322 on Venetian galleys from Trapezunt regularly put in at this port. Later Venetian trade agencies were set up in the town, and all this was done in agreement with the Tatar lords of the city. Delegations of this character are often mentioned between 1293 and 1303. Heyd gives a lengthy account of the Venetians' settlement and arrangements in Tana, as well as of their trade and other relations with the Muslim leaders in the area. Difficulties gradually arose with their Tatar overlords, and these were aggravated by the Genoans living on other parts of Tana. Eventually bloody clashes took place between the Tatars, Venetians and Genoans, resulting in the expulsion of the Venetians from Tana for a while. Only in 1347 did they once again obtain permission from *Janibek* to settle in the town (on this diploma see above). Heyd (II, p. 198, note) points out that the month of the date is incorrect. He thinks that the 22nd day of *Ramaḡān* corresponds to December 26th, and not to February. Modern concordances also confirm his position, but far-reaching conclusions cannot be drawn from this divergence, since the date of February is found in the short Latin introduction, and not in the Italian translation. On the diplomas of the khans of the Golden Horde concerning the privileges of the Franciscans, from the time of Möngkä-Tämür (1267—1280), see J. Richard, *La Papauté et les missions d'Orient*, p. 92. sqq.

All this leads us to believe that the former conception which contributes the origin of the Codex to the Genoans, should probably be revised. The more urgent this revision appears since the hypothesis was based on the «Petrarca Codex» theory. The final answer seems to be within reach.

It seems highly likely that the codex was written and compiled by Italian lay persons, perhaps by the scribes of consuls or merchants, for the use of interpreters. The role of merchants in writing of the Codex should not be exaggerated. Their business was trading with the help of interpreters, not tinkering with the compilation of Coman–Persian data.

The views regarding the place of origin of the «German part» have been mentioned earlier. Let me add here that the Codex was probably not used in a single missionary monastery. The fact that at times Latin dominates besides the German glosses proves this claim. Consequently, non-German Franciscans must have contributed to the writing of the second part of the Codex.

Gabain maintains (*Fundamenta* II, 244) that the Codex in its present form was purchased from German (and other) Franciscan friars by Italian merchants (I cannot prove this hypothesis). Anyway, there is no room for doubt that these Italians were Venetians (even if earlier Genoans might have been somehow involved) and that the Codex eventually reached Venice through their offices.

As for the contents of the Codex, it has been discussed almost exclusively in terms of the second part. So far the notion has prevailed that this part was written during a lengthy period, and contains mostly religious texts in prose and verse. It was not compiled by a single person, but by several tireless German (and other?) Franciscans. As curios were the riddles included, priceless remnants of Coman folklore and folk literature, however damaged they may be. The word-lists, and grammatical glosses were included to aid the friars in improving their knowledge of the Coman tongue.¹⁷

¹⁷ Gabain, *Fundamenta* I, p. 46; II, p. 245. Even more instructive are two passages quoted by Györfy (*op. cit.*, p. 130), one of them (121) about a priest who tells his flock that he does not know their language, and has no interpreter (*tıl bilmen tolmaç yox*). He asks them to pray to God that he might be able to learn their tongue easily. The other passage (125) speaks of a friar ignorant of the local language, who is forced to hear confessions with the help of an interpreter. The interpreter is also obliged to observe the seal of confession. It was a long way from the Franciscan friar hearing confessions through interpreters to the excellent Coman translator of the Latin hymn (it is not impossible that he was a native Coman). In any case, several persons of varying levels of Coman knowledge have to be reckoned with. Turkish barbarisms resulting from the servile translation of Persian expressions should be judged in a different way: e.g. *biçak etikçi*, Persian *card muxadufi* «cultellû», more precisely «cobbler's knife» (86: 5). Compound verb forms like *çarf et-* «to spend» (P *çarf kardan*), *peşman bol-* «to repent» (P *pēşman būdan*) belong to another category. The latter type of compounds is limited in number, the ones cited here were not created by the influence of the Persian expressions of the Codex. It is remark-

To date there has been no ambitious investigation of the contents and the authorship of the first part of the Codex. It contains a grammar and word-list arranged by subjects. There have been suggestions that the anonymous author created his work with the help of a single interpreter who spoke both Coman and Persian. If this indeed was the case, the interpreter, was of mediocre ability, failing now in one, now in the other language, frequently attributing a single word to both.

The Italian part calls for a more thorough analysis. Suffice to mention here that as is presently known, it was not the brainchild of a single anonymous person, but the application of a lost or so far unknown model. The core of the model is a simple and lucid grammatical outline written in Latin, containing verbs, adverbs, and substantives, followed by a list of substantives grouped by subjects. The verbs and adverbs are listed in alphabetic order. Next comes a sketch of the conjugation of verbs and the declension of pronouns and substantives. The section on verbs starts with the full conjugation of the first verb (*audio*), while the rest of the verbs are represented by three forms (present, past, imperative) and one or two nomina verbalia. Subsequently, between two verbs, some semantically independent substantives are inserted in the alphabetical order.

Passages of a similar grammatical and lexical material can be read in the second part of the Codex. They do not constitute an entity; one tends to regard them rather as random glosses from individual collections. The grammatical glosses on pages 127—132 start with brief grammatical notes, eg. on the plural suffix (*lar*), the comparison of adjectives (*asru* and *rac*), the nomen agentis suffix (*či*), the nominal suffix (*lic*), the interrogative particule (*mā*), the privative suffix (*sis*), etc. This, however, is succeeded by the full conjugation of *intelligo* — *anglarman* in two columns. The affirmative takes the left, the negative the right column (*non intelligo* — *anglamaman*). The complete Latin—Turkish paradigms are given without a single omission. They take up all of page 129 and part of page 130. On the same page the paradigms are followed by Latin—Coman substantives in alphabetical order, the first five of which (referring to the seasons) being later additions. The alphabetical word-list continues on page 131 with a sample of words beginning with *b*, followed by a completely chaotic list of Latin—Coman words, and, from p. 132 onwards, Latin—Coman expressions.

The compiler of this grammatical material did not necessarily know the grammatical sketch of the Italian part. He may have used either its source, or a similar outline, so it is a matter of coincidence that the two sets of para-

able that the verbal compounds characteristic of Persian have very simple equivalents in Coman: *war kardan* [uar chardam] 'to light a lamp' — *yandur*; *pēda šudan* [peda suden; Cl. *paيدا sudan*] 'to appear' — *C kōrūn*; etc.

digms complete each other. The second part contains the Coman equivalents of each Latin verbal form, in contrast to the Italian part, in which the Persian and Coman equivalents of the more complex verbal forms are missing. The (fragmentary) alphabetic listing of the substantives in the «German» part is conspicuous. It allows for the suggestion that the grammatical material of the «German» part also derives from another written text, copied or dictated. Thus, this part must have had a written source just like the grammar of the Italian part had. The sources of the two parts were apparently similar but by no means identical; the author of the Italian part drew on the whole (however imperfectly), while the compiler of the second part only randomly selected from it.

The grammatical outline (and its variant), which served as a model, however, did not aim at teaching the Latin language, since it ignored certain characteristic features of Latin like the grammatical genders, classes of verbal conjugations, and nominal declensions, etc. The obvious purpose of the sketch was to assist persons with a perfect command of Latin to learn Oriental languages which lacked the above grammatical categories. The three-column format facilitated the orientation in the material.

Latin, the language of mediaeval erudition, was most probably chosen because it was also the written language of the Black Sea colonies of Genoa, Venice, and other Italian cities.¹⁸ Besides the Codex Cumanicus there is no other example of a polyglot Oriental grammar and dictionary compiled for interpreters on the basis of the Latin language.

In the Mongol period, primarily in the 14th century, the Arabic language had a similar function. With the triple categories of the Arabic grammar-dictionary (verb, substantive, particule) in view, scholars tried to treat the Turkish, Persian, Mongolian, and sometimes even the Armenian and Byzantine Greek tongues, either in bilingual, or in polyglot form. These works also list the verbs in (Arabic) alphabetic order, and classified the substantives (including a chapter on adjectival antinomies) according to subjects. The group of particula includes the pronouns, adverbs, etc.¹⁹ It is noteworthy that their

¹⁸ G. I. Brătianu, *Actes des notaires Génois de Péra et de Caffa de la fin du treizième siècle (1281—1291)*, Bucarest 1927. M. Balard, *Gênes et l'Ostre-Mer I., Les Actes de Caffa du notaire Lamberto di Sambuceto, 1289—1290*, Paris—La-Haye 1973. G. L. Fr. Tafel—G. N. Tomas, *Urkunden zur älteren Handels- und Staatsgeschichte der Republik Venedig, mit besonderer Beziehung auf Byzanz und die Levante. Vom neunten bis zum Ausgang des fünfzehnten Jahrhunderts. Zweite Abteilung: Diplomataria et Acta XIII—XIV* (Wien 1856—1857). *Fontes Rerum Austriacarum*. These Latin documents are not totally void of Italianisms. Even so, the Genoan records spanning a very short time provide a large number of idiosyncracies, good specimens of which can be found in Brătianu, *op.cit.* pp. 7—11.

¹⁹ The tripartition of the Arabic lexicon can be found in most compendia: *fi'l* «verb», *ism* «substantive», *harf* «particula»; cf. J. A. Haywood—H. M. Nahmad, *A New Arabic Grammar of the Written Language*, London 1965, p. 327. The structure of the well-

material, especially the verbs and substantives, is also arranged into columns. However instructive these vocabularies may be for material research, there is at present no proof that the anonymous authors of the Italian and German parts of the Codex Cumanicus drew upon any of them. The contemporary handbooks (manuscripts) of Northern Italian Latinity might offer further clues here.

It remains to be the major task to edit the complete text of the Codex Cumanicus. Despite its several defects, G. Kuun's work renders great help. A new acceptable edition requires profound knowledge, so it is not surprising that no one has dared to undertake the task during the last hundred years. The facsimile edition of the Codex, published by K. Grönbech, is of great help²⁰; but regrettably, it is technically of mediocre quality, and often lets researchers down, right at the crucial points. The editor of a new edition cannot proceed without the original manuscript, no matter how good his fascimiles may be.

The manuscript was written in the black letters commonly used in the Middle Ages. This script was retained by only a few scholars (Bang, Németh), and only for text editions. Kuun replaces this archaic script with Latin letters we use today. His decision cannot be objected to; several others did the same. The proposed new edition must be a precise transliteration, retaining abbreviations as well as errors due to copying. A good many examples of *lapsus calami* arising from copying are known. Errors due to dictation have received

known *Mugaddimat al-adab* also follows this pattern. Cf. I. G. Wetzstein, *Samachscharii Lexicon Arabicum Persicum ex codicibus manuscriptis Lipsiensibus, Oxoniensibus, Vindobonensi et Berolinensi* edidit atque Indicem Arabicum adiecit —, Lipsiae 1850. Among the dictionaries of the Mongol period, reference should be made to Ibn Muhannā's work presenting the Turkish language of the Oğuz type. Its Turkish part: P. M. Melioranskij, *Arab filolog o tureckom jazyke*, St. Pbg. 1900, pp. 01—043. Its Mongolian part: P. M. Melioranskij, *Arab filolog o mongoljskom jazyke*, St. Pbg. 1904. The Persian, Turkish and Mongolian parts were edited by K. Rifat, Istanbul, H 1238—1240. By way of example, let us see the arrangement of Ibn Muhannā's Mongolian grammar-dictionary. The material is divided into 25 chapters following the order of tripartition. These are: 1. The name of God and the like (I). 2. Verbs in the past tense, in Arabic alphabetic order; 3. Grammatical rules, conjugation (II). 4. Particulas. (III) Substantives. 5. Adjectives and antinomies; 6. Parts of the human body; 7. Names of kinship; 8. Time and cycles; 9. Heaven and heavenly phenomena; 10. Seasons; 11. Earth and seas; 12. Places and regions; 13. Foods, drinks; 14. Trees, fruits; 15. Cereals; 16. Bed clothes, instruments, tools; 17. Clothing, jewels, precious stones; 18. Flowers, colours; 19. Animals and beasts; 20. Weapons and accessories; 21. Illnesses, deficiencies; 22. Birds, birds of prey; 23. Trades; 24. Counting, numerals; 25. words not included in the previous chapters.

²⁰ K. Grönbech, *Codex Cumanicus*. Cod. Marc. Lat. DXLIX. In *Faksimile herausgegeben, mit einer Einleitung von* —. Kopenhagen 1936. (*Monumenta Linguarum Asiae Maioris* I.) The facsimile of «Ave porta paradisi» (Grönbech, pp. 137—144) earlier published by Bang (W. Bang—J. Marquart, *Osttürkische Dialektstudien*, Berlin 1914, III—X tables) is worth comparing. Undoubtedly, Bang's facsimiles are technically better than the reproductions of the same text in Grönbech's otherwise splendid volume.

somewhat less attention. Such are: *borci* «(person)» with a hat in place of *borcci* (87:27); the absence of *k* in the cluster of consonants indicates that the word was recorded on the basis of pronunciation. The absent-minded scribe failed to notice that he took down the word *borc* «hat» correctly in the next line. Also, *yliaſ ay* (72:12) «the first month of spring» in place of *ilc yas ay*.

E. Teza²¹ made a thorough study of Kuun's edition after its publication, which Kuun answered in detail. The author appreciated the loyal criticism, and readily accepted a large number of corrections. The bulk of these errors were made through oversight, and inconsistent attention to abbreviations (sometimes retained, sometimes written out). Worse errors were the omission of words, and at times whole lines. Teza succeeded in deciphering several of the hardly readable Italian verses.

From time to time, however, Teza got carried away in his zeal, imputing to Kuun the printer's errors, which had already been corrected in «Addenda et Corrigenda.» One mistake generally invites another. Let us quote a passage of the Codex (p. 95:6—17), which Kuun edited with a line-shift. He corrected the mistake at the end of his book (p. 389), but not entirely. The list also contains errors of the copier of the Codex. From the facsimile the following (83:6—18) can be read:

<i>Galanga</i>	<i>Coligiâ</i>	<i>Choligia</i>
<i>Ladano</i>	<i>Ladan</i>	<i>Ambar</i>
<i>Mumia</i>	<i>imſiri</i>	<i>imſiri</i>
<i>N. sarche</i>	<i>Girdahan indu</i>	
<i>Oleû oliue</i>	<i>Rugan</i>	<i>yag</i>
<i>Oleû sufima</i>		
<i>O. rofatû</i>	<i>Rugay Gul</i>	<i>Gulaf yage</i>
<i>O. violatû</i>		
<i>O. nucis</i>	<i>Rugan yGerdohâ</i>	<i>Chox yagi</i>
<i>Picis</i>	<i>Cuſt</i>	<i>Samalu</i>
<i>Reŕriciû</i>	<i><Gul, crossed></i>	<i>Buyu</i>
<i>Rofa</i>	<i>Gul</i>	<i>Chulaf</i>

The copier's errors are: *Rugay Gul*, in place of *Rugan yGul*; *Cuſt* (*ſust* in Kuun's), in place of the correct *Çuſt* (commentators on the Persian material also use this form). The second line was in fact two lines in the original, the first retained L *Ladano* and P *Ladan*, but the C equivalent was missing. C *Am-*

²¹ Emilio Teza, *Un' altra occhiata al Codex Cumanicus*, in *Rendiconti della R. Accademia dei Lincei*, Classe di Scienze Morali, storiche e filologiche VI (Roma 1891), pp. 315—327. Kuun answered Teza's critical comments in detail in his paper, *Ūjabb adatok* [New Data]; see *supra*, note 6. Kuun introduced the corrections which he accepted from Teza into his own copy, which is preserved today in the Manuscript Department of the Hungarian Academy of Sciences.

bar, on the other hand, was the third item of the missing second line, whose L and P equivalents escaped the scribe's notice.

Kuun's reading errors concerning any item in the Codex, are easy to correct now with the help of the facsimile. Correcting Kuun's mistakes, however, does not mean in the least that the Coman, Persian, and other material, cleared of subsequent, added mistakes, will be completely authentic. What has been shown of the passage quoted above from the Italian part holds true of the second part too, worsened by the fact that the scribes, well-intentioned but ignorant of the language, added numerous Coman language barbarisms.

No one doubts that a distinction must be made between transliteration and transcription. The latter relies on the former; it explains and elucidates it. That is why transcription contains an individual hypothetical element. In any given case it is up to the researcher whether he acknowledges a transliterated Persian or Coman form either as authentic, or considers it an error of the copier. The explanation of the transliteration, either accepting or rejecting, is after all an explanation meant to elucidate the reading as well as explain the string of problems stemming from it.

This appears to justify Kuun's method of edition according to which the material of the Codex is published in transliteration, with the editor's transcription and relevant explanations given in the notes. The method used in editing the works of classical authors cannot be imitated: one cannot put the interpreted text, as thought correct by the given editor, in the forefront and relegate the correct or erroneous forms of the transliterated Codex to the footnote section.

Scrupulous accuracy in transliteration is naturally not an end in itself, but its purity must be seen to. Washing over the differences between transliteration and transcription could result in incorrect conclusions. W. Bang, whose contribution to interpreting the texts of the Codex is most valuable, committed this mistake. Interpreting the material of the Codex on the basis of the transliteration, he believed the Coman language to be eastern Turkish, although there can be no doubt that it belongs to the Kipchak tongues.

By way of illustration, let us compare the strophe, «Ave porta paradisi», as semi-transliterated or semi-transcribed by Bang, and as transcribed by Drimba.²²

²² In Kuun's edition (see p. 186), the uninterrupted Coman text is divided into verses. He presumed that a line consisted of seven or eight syllables. Bang, the perceptive, severe critic, failed to notice Kuun's priority in these questions. This, however, does not excuse Kuun's readings, poor as they were already in his own time. In his exemplary edition Drimba (*op. cit.*, pp. 265–299) included the Coman text, its French translation and the Latin original, but also an accurate list of earlier editions and critical comments, suggested emendations, the transliteration of the Codex (where necessary), and the different readings of the Latin original (pp. 295–299).

<i>Ave uçmakniñ kabagi</i>	<i>Ave uçmagnñ çabayi</i>
<i>tirilikniñ agači</i>	<i>tirilikniñ ayači</i>
<i>jemiškin bişgä tejirdin</i>	<i>Yemişin bişgä teyirdin</i>
<i>Jesusne kaçan tuurdunñ</i>	<i>Yesusni kaçan tuurdunñ.</i>

The two editions differ in other respects as well. In his notes appended to the text, Bang published Kuun's and Radloff's incorrect, or allegedly incorrect readings, adding to them his frequently caustic remarks; Drimba's notes, on the other hand, carry the precisely copied form of the Codex in every case that he considered unusual or in need of comments.

We have now plunged into the midst of the problems of the Turkish material of the Codex. There is no denying that most of the efforts done in the past century were concentrated on this area.

Let me mention here only the most outstanding works of an immensely rich bibliography: A. v. Gabain's two small monographs devoted to the evaluation of the Coman language and literature; Grönbech's facsimile edition and dictionary; Drimba's book containing the best edition and interpretation to date of the «German» part; J. Németh's short paper clearing up some basic aspects of Coman phonology.²³ The Mameluk-Kipchak grammar-dictionary and other contemporary linguistic records, as well as the Armenian-Kipchak tongue, deserve increased attention.²⁴ The present-day descendants of one-time

²³ A. v. Gabain, *Die Sprache des Codex Cumanicus*, in: *Philologiae Turcicae Fundamenta* I, Wiesbaden 1959, pp. 46–73; Idem, *Komanische Literatur*, in: *Fundamenta* II, pp. 243–251. On Grönbech's facsimile edition cf. note 20. K. Grönbech, *Komanisches Wörterbuch, Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus*, in *Monumenta Linguarum Asiae Maioris, Subsidia* Vol. I. Copenhagen 1942. VI. Drimba, *Syntaxe comane*, Bucureşti—Leiden 1973. J. Németh, *Die Inschriften des Schatzes von Nagy-Szent-Miklós*. Budapest 1932 (*Bibliotheca Orientalis Hungarica* II), pp. 51–59.

²⁴ Sources of the mentioned Mameluk-Kipchak data: AL: Anonym of Leiden, Houtsma, *Ein türkisch-arabisches Glossar*, Leiden 1894; a more recent edition of this work: K. Kuryšzanov, *Issledovanie po leksike «Tjurksko-arabskogo slovarja»*, Alma Ata 1970. The date of this dictionary is not, as Houtsma, and after him, Kuryšzanov, thought, 1245, but rather 1343 (cf. B. Fleming: *Der Islam* 44, 1948, pp. 226–229). Idr.: A. Carferoğlu, *Abū Hayyān: Kitāb al-Idrāk li lisān al-Atrāk*, Istanbul 1931. Bul.: A. Zajaczkowski, *Bulğat al-muštāq fi luğat at-turk va-l-qifāq*, *Vocabulaire arabe-kiptchak*, Warsaw 1958. Tuh.: *Tuħat-az-zakiyya*, ed. Besim Atalay, Istanbul 1945, E. I. Fazylov—M. T. Zijäeva, Taškent 1978. Qaw.: *Qawānin*: S. Telegdi, *Eine türkische Grammatik in arabischer Sprache aus dem XV. Jhd: Kūrösi Csoma Archivum* I. Erg. Bd., 1937, pp. 282–326. Dur.: *Durrat al-mauḍi'a fi-l-luğat at-turkiya*, ed. A. Zajaczkowski in: *Rocznik Orientalistyczny* XXIX (1965), fasc. 2, pp. 67–116; XXXII (1969), fasc. 2, pp. 19–61. There are Kipchak features in the Turkish material (unpublished) of the Tetraglot dictionary of the Rasulids of Yemen (cc. 1365). On Armeno-Kipchak cf. Ed. Tryjarski, *Dictionnaire arméno-kiptchak*, tome I, fasc. 1–4, Varsovie 1963–1972.

Kipchak languages, Karaim, the Crimean Tatar of Kipchak origin, Karachay-Balkar and other Turkish languages of the Kipchak type should be kept in mind.²⁵

The issue of the Coman dialects of the Codex continues to remain at the forefront of discussion. It has long been known that the Coman language of the Codex is not homogeneous. Grönbech was the first to show the significant deviations. His view that the Italian part recorded a different Coman dialect than the «German» part also holds grounds today. Here are some examples to illustrate the differences: *kendi* — *kensi*; *tizgi* — *tiz*; *berkit* — *berk et*; *tōdaq* — *totaq*; *oqša-* — *ovša-*; *sučul-* — *čučul-*; *astlan* — *arслан*, etc. I disagree, however, with his conclusion that classifying the Coman texts into distinct dialectal groups is not feasible (Wb. 11). To my mind, the question itself is incorrectly raised. The Coman texts, just like the entire material of the Codex, changed hands several times, and contrary to earlier views, copying has to be reckoned with in the second part, too, even if it can be proved perfectly only for certain passages.

Roughly speaking, the material of the Codex can be divided into two major dialects. Sir Gerard Clauson's method of distinguishing the items of the Codex Cumanicus in his dictionary according to the part (Italian: CCI; German: CCG) which they come from is excellent.²⁶

The correct interpretation of the Coman material of the Codex must start with the transcription. It can be contended that today's works on the Coman material of the Codex rarely give erroneous transcriptions. Seldom does a case like *čarčav* [ciarzau] «sheet» (Grönbech, Wb. 122), correctly *čaršav* (or *čaršau*) occur, which is identical with the adopted Persian word transliterated in the same way; cf. Osm. *çarşaf* «sheet (of a bed)» (Hony 71). Another ex-

²⁵ For brevity's sake, I considered only some of the present-day Kipchak tongues. Tat.: Tatar of Kazan, TRS, *Tatarsko-russkij slovarj*, Moskva 1966. Bashk.: Bashkir, BRS, *Baškirsko-russkij slovarj*, Moskva 1958. Kar. T.: Karaim of Troki, T. Kowalski, *Karaimische Texte im Dialekt von Troki*, Kraków 1929. Kar. L.: Karaim of Luck, A. Mardkowiez, *Karaimisches Wörterbuch*, Luck 1935. Kreh.-Blk.: Karachai-Balkar, *Russko-karačaevobalkarskij slovarj*, Moskva 1965. On modern Kipchak languages cf. Karl H. Menges, *The Turkic Languages and Peoples. An Introduction to Turkic Studies*, Wiesbaden 1968, p. 60.

²⁶ Sir Gerard Clauson (*An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish* Oxford 1972) quotes the Coman words drawing upon Grönbech (*Wörterbuch*). This dictionary is a reliable guide, since in every case it marks the later additions to the Italian part (by German or other hands) by setting the page number in cursive, the insertions in normal types. E.g. *boš* «empty» and *uv* «hunting» are in the Italian part but added later by Germans. Clauson marks both with CCG. With a view to *ED* it makes no difference that one word is not in its place in the Coman column but right after the Latin entry. It is another matter that several of the rare words of the Codex Cumanicus are missing from *ED*. Regrettably, the word *bitik*, for example, is registered both after I and G in the dictionary, while *bitir*, *bitür* G are separated without any reference.

ample: *bayow* [baiyow] «colour» (Grönbech, *Wb.* 48), correctly *boyow* [boiyow]. The latter form occurs already in Kuun's book (p. 18:25); Clauson (*ED* 302, s. v. *boduy*) also gives the *boyow* «dye» form, but confused by the false reading of Grönbech, he inserts a question mark after the correct reading, which is a regular derivative of the Old Turkish *boduy*. *Boyow* [boiyow] «dye» is a later insertion in the Italian part followed by the German translation «varbe». It should also be noted that the German glossator failed to realize that the word he recorded had already been included in the Italian part in its correct place, with the related verbal family (p. 54:8 – 12; Kuun, pp. 58–59). It appears there in the regular form, *boya* «dye», in conformance with the dialect of the Italian part.

Certain amount of standardization, of course, has to be used in making the transcription. Its extent, however, cannot be arbitrary, as it cannot neglect differences that might possess the value of distinguishing a language or dialect.

The distinction between the open and closed *e* belong to this category. Grönbech ignores it and misleadingly transcribes the Montecasino *a* (*α*) into *á*. Gabain essentially follows Grönbech's method.

As is well known, in some of the Kipchak tongues the phoneme *e* is closed in the first syllable, and open in the second (and in the rest). Traces of this characteristic are apparent in both parts of the Codex, though the transcription is inconsistent. There is no standardization in our transcription. We simply respect the written form of the Codex. Thus, our *ä* corresponds to *a* in place of the I *a*, and G *α* or rarely *ae*. In all other cases the original *e* letter is retained. Controversial cases can easily be resolved by consulting Grönbech's method of references: the transcribed form is given first, followed [in brackets] by the original form of the Codex in transliteration:

- I *birlä* [*birla*] «together» — G *bilä* [*bilα*]
- I *inčkä* [*inčka*] «thin» — G *inčkä* [*inčkα*]
- I *keräk* [*cherac*] «necessary» — G *kerek* [*kerek, kerec*]
- I *kertmä* [*chertma*] «pear» — G *termä* [*termα*] «uterus»

Variant notations: G *bezgek* [*bezgek*] «ague»; *ämğäk* [*ängäk*] «suffering»; *ägäč* [*ägäč*] «being». In the latter two cases and in other similar ones both Grönbech and Gabain decided upon the *emgek*, *egeč* transcription. Drimba retained the *ä*, and I share his view.

The open *ä* occurs in the Codex as a continuation of the former *a* after *y* or *č* (Németh: *BOH* II, 56–57; Gabain, *Fundamenta* I, 51). Gabain extended this explanation to *o* and *u* as well. This form of palatalization is detectable in certain Kipchak languages (Tatar, Bashkir) today. The examples are found in the «German» part of the Codex: *čänäk* [*čənak*] «dish, mug»; *čäpčačiq* [*čäčəčik*, sic] «little barrel»; *čäx* [*čəH*] «time»; *yäy* [*yay*] «summer»; *yälci* [*yälci*] «day-wage man»; *yälin* [*yälin*] «flame».

Ä in place of the final *a* must also reflect a linguistic characteristic: *yarlilergä* [yarlilergae] «for the frail» (137:20), *yarqinindä* [iarkinindae] «in its light».

Gabain (*Fundamenta* I, 63–64) interprets the initial *g-* before *i* as *ǰ-*: *ǰiltra-* [giltra-] «it's lightning», *ǰil* [gil] «year», *ǰemiš* [giemis] «fruit». Grönbech disregarded this possibility, presumably because *gi* in the German part equals *yi*, and *ǰ* occurs in very few words besides regular *y-*. Gabain's position is acceptable not only because certain Kipchak languages of today also have the initial *ǰ-* but also because this initial phoneme existed in the language of the Hungarian Comans (*ǰer* «land», *ǰaman* «evil»; Németh in: *BOH* II, 53). The phenomenon is limited to the Coman dialect of the Italian part. An exact analogy of this can be detected in the Kazan Tatar language, where the two initial phonemes co-exist, i.e. besides the dominating *y-*, *ǰ-* can also be found: *ǰil* «wind», *ǰimes* «fruit». In the Codex such are: *ǰilan* [gillan] «snake», *ǰırıraq* [gırgac] «hook», *ǰışqıç* [gischiç] «mint» and some others. Also, conforming to the Northern Italian dialect (which?), *i* is used to denote *ǰ*: *ǰovap* [ioap] «answer», *ǰahan* [iaghan] «world».

Gabain claims that the copier of a passage of the second part translated into Coman («Reminiscens beati sanguinis», pp. 149–150) made a distinction between the velar and palatal *i*. The Coman words are written under the relevant notes, but their transcription is so blurred, as Kuun already pointed out, that not even the facsimile can provide sufficient clues to establish the difference. Gabain thus remains alone in her view. Kuun fails to comment on it (this would not be decisive in itself, though), nor does Drimba mention it, who was a very careful reader of the Codex. Cf. Gabain, *Fundamenta* I, 50 and 70–73; the latter pages carry the transliteration of the text along with its transcription («standardization») and translation.

Traces of the sporadic final *-z > -s* occurrence are detectable in both the Codex and the Hungarian Coman language, as Németh (*BOH* II, 56) pointed out. These cases, however, are not marked in the transcription. It is worth remembering Németh's observation, though I myself would not distinguish the final unvoicing, partly because of the inaccuracy of the orthography in the Codex, and partly because it does not constitute a distinctive phonemic feature of the Coman (Kipchak) tongue.

There is no room here to elaborate on the dialects of the Coman material of the two parts. A single item devoid of problems of transliteration will shed light on this issue which was regarded as hopelessly intangible by Grönbech. Let us consider the behaviour of the final Old Turkish *-γ (-g)*.

In I, it generally remains in monosyllabic words, and changes into a diphthong with *u* (*v*) in G:

I *yay* [yag] «fat, oil» — G *yav* [jaʋ];
I *tay* [tag] «mount» — G *tav* [taʋ].

In polysyllabic words, a sporadic *-q* (*-k*) replaces it:

I *satug* (Grönbech: *satug*, *satux*) [satuc, satugh] «trading», *satučĭ* (Grönbech: *satuxĭĭ*) [satugzi] «tradesman» — G *salov* [satov] «trade»;

I *bitik* (Grönbech: *bitik*) [bitik] «writing», followed by *bitik* in «ugaresca» script (surrounding data make it certain that the word in Uighur script cannot be read here as the traditional *bitig*) — G *litiv* [bitív, bitiv].

Apart from the above exceptions, the final *-γ* (*-g*) is completely missing from the dialect of I; G continues to notice the above observed correspondence:

I *boya* [boya] «dye» — G *boyov* [boiyow];

I *arĭ* [arri] «saint» — G *arov* [arov] «pure»;

I *aĭĭ* [aĭi, azi] «bitter» — G *ačuv* [ačuv] «bitterness, pain».

Similar data in I: *quru* [churu] «dry, dried out», *biši* [bisi] «ripe», *quyu* [chuyu] «well», *aliĭĭ* [aliĭi], etc.

At the same time the material of G also provides such vowel correlation, especially in texts after or next to which a Latin interpretation can be found. Undoubtedly this reveals a dialect of G different from the former one.

Such are: G *arĭ* [ari, are] «saint», *quru* [kuru] «dry», *aĭĭ* [aĭi] «bitter» (in the Latin word-list), *sasĭ* [sasi, sassi] «stinking», etc.

Let us have a look at the corresponding forms of the observed Coman words in the closely related Kipchak tongues: *yay* «fat, oil» AL, Tuh. (Tkm.) Idr., Bul., Qaw. (*yayĭ*), Yem. T, Arm.-Kip.; *yav* Tuh., Kar. T.; *yaw* Kar. L. Krch.-Blk. *jau*;

tay «mount, mountain» AL, Tuh. (Tkm.), Idr., Qaw., Bul., Dur., Yem. T., Arm.-Kip.; *tav* Tuh., Qaw., Kar. T, Nog.; *taw* Kar. L; *tau* Tat., Krch.-Blk.;

satĭx «selling» Arm.-Kip. (*x* is regular instead of *q*); *satuv* Kar. L; *satuv* Nog.; *satu* «trading» Tuh., Tat.; *satuvsi* «tradesman» Nog.; *satuvcu* Kar. L, *satĭĭ* AL, Dur., *satučĭ* Tat.;

bitik «document, writing, letter» AL, Tuh., Idr., Dur., Yem. T, Arm.-Kip., Kar. T, L; *betek* Tat.; *biti* Idr.; *bitikĭĭ* «scribe» AL, *bitikci* «letter-carrier» Kar. L;

boya «dye» AL; *boyav* Tuh., *boyov*, *boyóv* Arm.-Kip., *boyaw* Kar. L, *buyau* Tat., *boyau* Krch.-Blk.; *boyaq* Nog.;

arĭ «pure» Idr., Yem. T, *aru* AL, Tuh., Qaw., Tat.; *aruv* Krm.-Kip.; *aruw* Kar. L., *arĭu* Krch.-Blk.; *arĭy* Yem. T.;

aĭĭ «bitter» AL, Tuh., Idr., Dur., Kar. T, Tat., Krch.-Blk.; *aĭĭ* Arm.-Kip.; *ačuv* «anger» Kar. T, *acuv* Kar. L., *ašuv* Nog., *aĭĭu* Krch.-Blk., *aču* Tat.;

quru «dry» AL, Tuh., Idr., Bul., Qaw.; *kuru* Kar. T, L, Krch.-Blk.; *xuru* Arm.-Kip.; *kurĭ* Nog., *korĭ* Tat.; *quruy* Yem. T; *quruq* Yem. T;

biši «boiled; ripe» Idr., Chag.; *pĭšĭq* Yem. T, Chag.;

quyu «well» Tuh., Idr., Yem. T, Krch.-Blk.; *xuyu* Arm.-Kip., *kuyu* Kar. T, L; *quyĭ* Bul.; *kuyĭ* Nog.; *koye* Tat.;

sasĭ «stinking» Idr., Tat.; *sasug* «stink» Kar. L; *sasĭq* «stink» Nog.;

alīčī «buyer, sy who takes sg» (*qan alīčī* «blood taker») AL; *alučī* «celui qui prend» Arm.-Kip., Tat. *aluvču* «nehmend, Nehmer», Kar. T. *aluvši*, Nog., *alīučī* Krch.-Blk». *alu* «buying» Tuh.; *alīq* «a buy» Chag.; *alīy* «trading» Chag.

This short set of examples clearly displays the major traits of the Coman dialects of the Codex. It is worth noting that here too the final Old Turkish γ (-g) is irregularly represented by -q (-k): *bitik*, *bilik*, *satīq*.

The double distribution of the Coman language of the Codex Cumanicus clearly proves that the two dialects were spoken in two different regions; the first in territories in direct contact with the Italian colonies, and the second by the Comans (Tatars) among whom the Franciscan missionaries worked.

It is easy to understand why the Coman linguistic material of the Codex Cumanicus and the relevant historical, commercial, and cultural-historical problems attracted so much attention.

Initially, the Persian material of the Codex was largely neglected. It is true that only the first part contains such material, and this is limited to grammatical and lexical glosses, without coherent texts. Oddly enough, the Persian material was at first resorted to when researchers hoped to use it to find the solution to a Coman linguistic problem.

After the publication of the Codex some thirty years passed before a genuine interpretation of the Persian material appeared. Its author, the eminent Iranist, C. Salemann pointed out almost every essential feature of this valuable Persian linguistic record.²⁷

No less time passed before an up-to-date edition of the Persian part of the Codex was completed. Two scholars embarked upon this task almost simultaneously. Davoud Monchi-zadeh undertook the job with the advantage of native fluency in Persian,²⁸ while A. Bodrogligeti, a scholar of Persian-Turkic

²⁷ G. Salemann, *Zur Kritik des Codex Cumanicus: Izv. Ak. Nauk.* 1910, pp. 943—957. The first section of this paper (pp. 945—+51) covers the Coman texts of the Codex, challenging Bang. The second part (pp. 951—957) contains his valuable comments on the Persian section of the Codex.

²⁸ Davoud Monchi-zadeh, *Das Persische im Codex Cumanicus*, Uppsala 1969. The first part of this work (pp. 13—19) focusses on the linguistic characteristics, origin, and purpose of the Persian material. Part II (pp. 20—167) deals with the Persian vocabulary of the Codex. Part III (pp. 168—195) contains an index of Persian words in the Coman part of the Codex in Arabic alphabetic order. Part IV (pp. 169—283) carries additions, and omitted words. Finally, Part V (pp. 204—219) reconstructs the whole Persian vocabulary in the Arabic script, marking the number of page and line. It is a significant source, and of great help in cases when a reading suggested by the author is not unambiguous. The index in Part III needs elaboration. Its material includes Persian words whose Persian and Coman forms are homonymous (contrary to M, *aqšam* «evening» written similarly belongs here). Words of differing forms like P *ādīna* «Friday», C *ayīna* require some attention. These differences stem from various causes. Finally, a separate category is made up by words borrowed by Persian from Coman, or other Turkish languages.

linguistic and literary relations, presented the Persian material on the basis of his thorough knowledge of linguistic history.²⁹ The two editions were completely independent, though Monchi-zadeh's book preceded Bodrogligeti's by two years. Linguistically, Bodrogligeti's work offers more profound insight, but Monchi-zadeh's book, reflecting a specific Persian view, cannot be neglected.

How does the Persian part contribute to the solution of the problems surrounding the history of the Codex? We have seen that the Persian calendar supports the hypothetical date 1294, a date which is of disputable meaning and value. How does the purpose of the Persian grammar-dictionary bear upon this date?

Monchi-zadeh's view that it was made for the Comans can be wholly discarded.³⁰ It is beyond doubt that similarly to the Coman part, the Persian material was made by appointment to the Black Sea Italian colonies for interpreters. That it appeared together with the Coman part can hardly be a coincidence. The secular (non-missionary) purpose of the entire Italian part is unquestionable. It is also reasonable to assume that the Italian colonies needed multi-lingual interpreters for their commercial activities.

A knowledge of the Coman language was necessary, above all, in the region north of the Black Sea, up to Sarai or beyond, where Comans lived. It was also needed when Turks, whose mother tongue or second language was Coman, arrived at (or were brought to) the Italian colonies. It has been demonstrated that communication with local representatives of the Mongol authorities who licensed the Italian colonies, had to be (or could be) conducted in Coman, both in speaking and writing.

It would be an oversimplification to assert that the Persian language was only used in trade with the Persian Ilkhans. It should not be forgotten that in this period and region not only was Persian known and indispensable around the Levant and Persia, but it also constituted a sort of *lingua franca*.

²⁹ A. Bodrogligeti, *The Persian Vocabulary of the Codex Cumanicus*, Budapest 1971 (*Bibliotheca Orientalis Hungarica* XVI). After the Introduction, the book comprises the following chapters: Orthography (pp. 21–39), Phonology (pp. 40–63), Morphology (pp. 63–90), Syntax (pp. 89–92), Word Formation (pp. 92–96), Lexicon (pp. 96–105). This is followed by the actual word-list (Glossary, pp. 105–211), and an English Index (pp. 212–239). It ends with the Bibliography (pp. 233–235).

³⁰ According to Monchi-zadeh, *op. cit.*, p. 14 this Persian language was spoken by the Comans: «Das von Fremden (Komanen) gesprochene und von Fremden (Italienern) niedergeschriebene Persisch». His hypothesis on how the Comans learned the Persian tongue is even more starting: «Hat man alle diese Tatsachen vor Augen, wird man zu dem Schluß gelangen, daß die Komanen ihr Schulpersisch (sic!) in chorasani-schen Traditionen lernten — was bei einem türk. Volk selbstverständlich scheint — aber das Umgangpersische entweder in den kaspischen Provinzen — von Baku (vielleicht noch weiter nach Norden) bis Masenderan — oder bei den persischen Kaufleuten und Mullas aus denselben Gebieten lernten.»

along the routes to distant lands. Persian was Marco Polo's «language of travel» as far as China. It is hardly an accident that the Great Khan's letter to the pope was translated for Plano Carpini from Mongolian into Persian so as «to be easily understood». For this same reason, Eljigidei sent a letter to the pope in Persian. One could fare well with this language on the frequent journeys to Khwarezm; it was spoken and understood in Urgenj, too. Transoxiana was also a Persian speaking area at this time.³¹

There can be no doubt, of course, that the Italian colonies had trade (and missionary) relations with the Persian Ilkhans.³² On the other hand, it is well known that the peaceful existence of the Italian colonies largely depended on the leaders of the Golden Horde, who, in turn, were hostile to the Ilkhans, but had favourable connections with the bitter foes of the Ilkhans, the Egyptian and Syrian Mameluks. The Mameluks, as we know, obtained their slaves in the northern ports of the Black Sea.³³

At this point, a question related to the place of origin of the Codex must be raised: Which Italian colony was in greatest need of the Persian language?

³¹ P. Pelliot, *Notes sur l'Histoire de la Horde d'Or*, pp. 164–165. He reiterates his long-established view that «le persan est la seule langue orientale, que Marco Polo ait vraiment connue et pratiquée à la Cour mongole.» Several examples bear out his position in his great, unfinished, posthumous book: *Notes on Marco Polo* I–III, Paris 1959, 1963, 1973. Disregarding now the Persian terms of Levantine (partly Arabic) origin in Polo's works that found their way in to the Latin of the age, let us refer only to some Chinese place names which have come down to us through merchants using the Persian language. One of them, *Çardandan*, is nothing else than P *Zar-dandān* «Gold-teeth», which, in turn, is the translation of Chinese *Chin-ch'in*. Rašidu-'d-Dīn relates that the province got this name because its men and women covered their teeth with gold (*Notes* I, pp. 603–606). The Japanese name of *Cipingu* (var. *zipangu*) also occurs in the Persian historian's works, which in fact reflects the Chinese *Jih-pan-kuo* (*Notes* I, pp. 599–600). There are two interpretations for *Pulisanghin*: either P *Pūl-i Sang-kan* «Sang-kan's bridge», or P *Pūl-i sangīn* «Stonebridge». The latter is more probable, since it is a genuine Persian expression (*Notes* II, p. 812). *Facfur* is the Persian title of the Chinese emperor; cf. P *fağfūr* (*Notes* II, pp. 652–661). Cf. R. Grousset, *The Empire of the Steppes*, p. 307.

³² G. L. Brătianu, *Recherches sur le commerce génois dans la Mer Noire au XIIIe siècle*, Paris 1929, pp. 180–191. B. Spuler, *Die Goldene Horde*, pp. 393–398. Grekov–Jakubovskij, *Zolotaja Orda i ee padenie*, pp. 83–87. B. Grekov–A. Iakubovski, *La Horde d'Or, la domination tatare au XIIIe et XIVe siècles de la Mer Jaune à la Mer Noire* (*Bibliothèque Historique*, Paris, Payot), pp. 72–97. The presents sent by Baibars, Sultan of the Mameluks, to Berke include (p. 80) «des tapis de prières avec des baldaquins (?)». The right meaning of this suspicious word is a special textile coming from *Baldak* (the name of Baghdad) (see note 62).

³³ B. Spuler, *Die Goldene Horde*, pp. 405–406. Grekov–Iakubovski, *La Horde d'Or*, pp. 115–117. The latter authors lay special emphasis on the fact that the slave-trade was very profitable for the Genoans, and every so often they came into conflict with their Tatar lords for kidnapping Tatar children. G. I. Brătianu, *Actes des notaires génois, de Pétra et de Caffa de la fin du treizième siècle, 1281–1290*. The documents of Caffa only

The Pisans had access to the Ilkhan court, and briefly figured among the colonists of the Black Sea until the Genoans had defeated them in a spectacular sea battle, and ousted them from the region.³⁴

Adventurers of Genoan origin, some of them rising to the rank of Mongol envoys, were at the Ilkhan court in great numbers. The most famous of them, Buscarel de Gisolf, visited Philippe le Bel in 1289 and Pope Boniface VIII in 1302, as the delegate to Khan Arghun.³⁵

shed light on the trading activities of ten years. They also include the slave trade, and oddly enough, give the main particulars of each slave sold. The Kaffa records (of these ten years) reveal that the majority of the slaves were 8-10-year-old girls and boys. By way of illustration: *Tamara*, a girl about 12 (p. 127), *Camusia*, a girl of 12 (p. 147), an Abkhaz girl (p. 150), *Cuhina*, a white Moslem girl (p. 147), a Cherkess girl of 5 or 6 (p. 157), *Achina*, a Cherkess girl (p. 164), a 5-6-year-old Cherkess girl (p. 165), *Probius*, a Russian slave of 8 or 9 (p. 168), *Balaban*, a «maniar» slave (p. 178), *Aluza*, a Cherkess girl of 10 (p. 183), *Cali*, a Bulgarian girl of around 20 (p. 200), *Paulus*, «Ugalus», (Genoan: Ungarus), around 30, *Cressena*, a Bulgarian woman with her sons Manuel and Potame (p. 220). Miss Drüll (pp. 88-90) classified the data of 32 of the 74 Genoan documents in tables. A thorough study of each document reveals that there was no slave of Kipchak origin sold in Kaffa. One of the reasons is that the Mameluks themselves of Kipchak origin, ruled between 1250 and 1390 under the name *Bahri mamlūk*, and did not require Kipchak replacement, but were succeeded by the *Burji mamlūks* (1282-1517), the descendants of Cherkess and other Caucasian slaves. (D. Avalon, *L'esclavage du mamelouk*, Jerusalem 1951, in: *Oriental Notes and Studies*, published by *The Israel Oriental Society*, No. 1.) One more thing: the Genoan documents in question contain data on slaves sold and bought by private persons. It is in vain to search for traces of the slave trade with Egypt in the records of the Kaffa notaries. It accounted for, as Spuler thinks (*Die Goldene Horde*, p. 406), an average of 2000 slaves a year, even as late as 1420. On the slave trade to Egypt and the West, and the role of Kaffa and Tana in this trade, see W. Heyd, *Histoire du commerce du Levant II*, pp. 555-563. Not only individuals, but entire families were carried off the Genoa or Venice, by the hundreds and thousands. This resulted in an actual uprising by involuntary immigrants in Venice in 1368. In the West, a slave often performed the household chores of a domestic servant. Marco Polo's Tatar slave must have been one of them. It is a well known fact that the role of slaves in Egypt and Syria was essentially different. They constituted the guards of the Moslem ruler, and were eventually able to seize power. From slaves, freed slaves and the offspring of these a military elite was born which was carefully trained, groomed and given special privileges. Cf. Godefroy-Deniombynes, *La Syrie à l'époque des Mamelouks d'après les auteurs arabes*, Paris 1923, esp. pp. X-CXIX. F. Quatremère: *Makrizi, Histoire des sultans mamelouks de Caire*, trad. par —. I-II, Paris 1837-1845.

³⁴ Brătianu, *Recherches*, p. 251. On August 24th, 1274, a sea battle between the Pisans and Genoans took place in the harbour of Soldaia, about a mile from the coast, which the inhabitants of the city turned out in force to watch. Not only did the Pisans lose the battle, but they were also driven out of the region.

³⁵ The name of the Genoan envoy is *Muskaril qorči* in the Mongol text containing the message of the 1289 delegation. The Mongol text: Ligeti, *Monumenta II*, pp. 230-231; ibidem. further bibliography. The Mongol court title, *qorči* «quiver bearer», denoted a person belonging to the guards of the khan. On this title, see Doerfer, *T MEN I*, pp. 429-

In his capacity as envoy, Tomaso of Siena took a letter of Khan Öljeitü to Philippe le Bel in 1305.³⁶

Among the Italians engaged in the Ilkhan court, Ciolus of Pisa deserves special mention. The great Persian historian Rašidu-'d Din refers to him as Jol lahādur, pādīšāh of Pisa, and he was supposedly the governor of a Mongolian province. Though his taking the latter high dignity cannot be proved, it is certain that he was the major source for the Persian historian's chapter concerning the Franks.³⁷

As early as the time of the early Ilkhans a thriving Italian colony was established in Tebriz, soon followed by a bishopric relying on Dominicans, and two Franciscan monasteries. Several documents attest to the trading activities of the Genoans between 1289 and 1293. Raffo Pallavicini was their consul in 1204, and members of the colony also rendered their services as interpreters and envoys. Around 1300, a Venetian colony also existed in Tebriz. A treaty signed in 1320 laid down the rights and immunity of the Venetians.³⁸

432. In the same year, Pope Nicolaus IV wrote to Edward I, king of England, «dilectus filius nobilis vir Biscarollus de Gisulfo, civis Januensis, nuncius Argone regis Tartarorum illustris»; cf. Mostaert—Cleaves, *Scripta Mongolica* I, pp. 48—49. The same Genoan person is referred to as *Bisgarun* in a letter addressed to Pope Boniface VIII (this time he was not member of the delegation); the Mongol text: *Monumenta* II, p. 250: 2, 4; text, translation, notes: Mostaert—Cleaves, in *HJAS* XV, pp. 467—495. He must have been a delegate to the West on other occasions, since we have a letter by Edward I King of England dated from 1302, which mentions that Khan Gazan sent a written message to him via «Buscarell de Guisurfo». Cf. d'Ohsson, *Histoire des Mongols* IV, p. 345. Most probably the same person is referred to in a document dated July 4th, 1289, in which Buscarello Ghisulfo invests Giacomo di Guisulfo with general powers. See Brătianu, *Actes des notaires*, p. 344 (missing from the index).

³⁶ His name in the Mongol diploma is mis-spelled as *Toman* (in place of *Tomas*; *n* and *s* in final position can be easily confused in the Mongolian script); the Mongol text: *Monumenta* I, pp. 30—34. The verso of the Mongol diploma contains the Italian translation of the Mongol text. In the translation the name of the envoy is «Tomaso mio iulduc». Here Tomaso is given the Mongol title *yüldüči* «sword bearer», which is missing from the original (presumably he bestowed this dignity upon himself). In the summer of 1307, Tomaso paid a visit to Edward II, King of England, and on his way back, in 1308, to Pope Clement V, in connection with the same matter. The only available edition of the Italian translation is Abel-Rémusat's *Mémoires sur les relations politiques des princes chrétiens, et particulièrement des rois de France avec les empereurs mongols*, Paris 1824, pp. 178—180. Both the English king and the pope replied to Öljeitü; d'Ohsson, *Histoire des Mongols* IV, pp. 591—598.

³⁷ P. Pelliot, *Isol le Pisan: Journ. As.* 1915 II, pp. 495—497. V. V. Bartold, *Pisan Isol. Zap. Vost.* I, pp. 327—329 (Bartold, *La découverte de l'Asie*, Paris 1947, p. 101. K. Jahn, *Histoire universelle de Rašid al-Din Faqlallāh Abul-Khair*, Leyde 1951. J. Richard, *Isol le Pisan, un aventurier franc, gouverneur d'une province mongole?* *CAJ* XIX, pp. 186—194.

³⁸ L. Petech, *Les marchands italiens dans l'Empire mongol: Journ. As.* 1962, pp. 560—574.

Here too, Genoa and Venice were both present. Via Trapezunt the former and through Cyprus the latter, both could reach Iran easily and establish settlements there. Which of them needed the Persian language more?

No doubt the aim of the interpreters' handbook was not to facilitate their communication with the Ilkhans, for this would not have necessitated the inclusion of the Coman language. The handbook was apparently prepared for a region where Persian was necessary in addition to Coman. It is hardly possible to prove the crucial need for Persian in Kaffa or Solchat. Significant material indications suggest Tana where the major trade route described by Pegolotti started, leading to Sarai and further to the East. In this region both languages were indispensable. This possibility must have priority over all other hypotheses. It is, however, not totally proved due to chronological snags cropping up around the primacy of the Genoans and Venetians, and also due to the lack of a background against which such a work could have been created.

It is beyond doubt that the Codex did not come about to satisfy a non-recurrent need. This is borne out by the fact that the extant material is a copy, most probably one of the several copies lost.

The existing manuscript copy is indicative of other things as well. It shows quite plainly that of the two Oriental languages, Persian was more important for those who ordered the work. Persian stands right next to Latin, preceding Coman. The Persian language lost its domination when the second part, which contains no Persian, was attached to the first part. Only then could the trilingual manuscript, headed by the Persian language, be correctly called the Codex Cumanicus.

The presently known first part is a copy (if not the copy of a copy). When it was completed, the role of the Persian tongue was still predominant. A scribe who was ignorant of the language could have hardly made it into such a serviceable work. There is only one technical question which still intrigues the researchers of the first part. A consensus of opinion holds that the copier first put down the Latin column, then the Persian, and lastly the Coman. This method explains the errors arising from the horizontal line shifts in the columns; The shifting affects the Persian and Coman columns in the first place. Rarely was the Latin column also affected (see the mentioned shifted lines of *december* — *muḥarrá*).

The question is, what was the original like? On the basis of the copy, it appears likely that the Latin column was put down first according to some model. This ready list (probably a draft with insertions, corrections, and cancellations) was completed horizontally by the «author» on the basis of oral information supplied by an interpreter with a knowledge of Persian and Coman. Do the items of both languages derive from the same interpreter, or were the Persian and Coman linguistic data dictated by separate interpreters?

Both views have their advocates, and both have ample arguments for and against.³⁹

When interpreting the Persian material of the Codex Cumanicus, both the errors of the copier (just as in the Coman part) and those arising from G. Kuun's edition must be taken into account. In this context, the latter are negligible, and even Teza ignored them in his review of the publication. Later editors could easily disregard Kuun's erroneous readings as the facsimile edition of the Codex was then available to them. Kuun's edition, however, contains a section worthy of our attention. This is the Persian word-list (pp. 308—322), where the Persian words in Latin script are followed by the Arabic-Persian written forms of the classical Persian language, which Kuun intended as an explanation. Every so often they prove the priority of Kuun's correct interpretations. It is also noteworthy that relying upon Vullers' dictionary Kuun quoted the «vulgar» forms of Lit. Pers. in addition to the classical forms (e.g. *ayn* «ferrum» (besides *ahin*), *aou* «aqua» besides *ap*). These data illustrate that the Persian material of the Codex was based on the living, and not on the standard written language. Variants coexisted, which reflect either inconstant features in a single dialect or differences in pronunciation of the several native informants.

We must also be aware of the simple literals of mediaeval manuscripts also present in the Persian data of the Codex. Monchi-zadeh (M) and Bodrogligeti (B) pointed this out, too. One of the most common mistakes is the mixing of *t* and *c*. Such are *targos* for *cargos* «hare», *talamaçi* for *calamaçi* «interpreter», *noghuc* for *noghut* «pea», *duc* for *dut* «smoke». Similar errors of the copier are: *batran* for *barran* «rain», *aut* for *art* «fleur», etc.

³⁹ According to G. Györfly, *Autour du Codex Cumanicus*, pp. 121—122, the Persian-Coman words were dictated by a single interpreter with a knowledge of both languages. He points out that 363 equivalents of the 414 Latin entries are missing in both languages. From among the non-parallel lacunae, 13 Persian equivalents and 38 Coman ones are missing. If only the figures are considered, one might conclude that the interpreter had a better command of Persian than of Coman. However, Györfly also stresses that the Persian and Coman words frequently overlap. He selected seven concordant names of birds from the chapter «Nomina volucrum» (p. 109), which do not even follow each other. Such a comparison is misleading, since there are altogether 24 bird names (Kuun's 23 is a mistake), 20 of them to be found in Persian, and 23 in Coman (one Latin entry has neither a Persian nor a Coman equivalent; this was left out by Kuun). If we take the whole material into consideration, we find that only 8 words are identical in Persian and Coman, and only three of the 8 are of Turkish origin. This was not what Györfly aimed at. His objective was to prove that the Persian-Coman part could not have been written gradually testified to by the large number (which is not so large, after all) of identical words in the two languages. His assertion is also weakened by the fact that the list includes the international loan words of falconry. I am afraid this issue cannot be definitely settled on the basis of the extant manuscript, as it is a copy itself. Under such circumstances, naturally, the opposite of Györfly's hypothesis cannot be proved either.

The original manuscript itself must have contained mistakes arising from mishearing, and misunderstanding. The simplification of the consonant cluster in *kak* for *kark* «dowing» might belong to this category.

The Italian Latin orthography of the Codex is generally a good source of reconstruction. However, there are cases when the reconstructed pronounced form is problematic or clearly wrong. Such is the *si* sign for *š*: already Salemann (p. 953) pointed out this feature of orthography. Such are: *tasina* for *tašna* «thirsty» (M *tišna*, B *tašna*), *siac* for *šāx* «twig». Similar is the case of *ys*, *is*: *teysa* for *tēša* «a carpenter's axe» (M, B id.), *harais* for *hatais* read *ātaš* «fire» (M *ātaš*, B *hātaš*)⁴⁰, *piuskseu* for *puiskseu* read *puškšeu* «froast» (M *paš(ak)-i šab*, B *puškšāw*), *ayadaha* read *ašdaha* «dragon» (M *aždahā*, B *aždahān*).

In modern publications, the misidentification of the Persian words of the Codex is rare. E.g.: *jawān* [gaouā] «millet» (105:3), the presumed equivalent of P *jawān* «rice» (B p. 151); *gaouā* «pistū» should be correctly read as *hāvan*, meaning «mortar». It is an earlier mistake later corrected (without the cancellation of the erroneous reading).⁴¹

There are other points of contention between the two modern editors regarding details of transcription, phonemic and semantic interpretation of the Persian items in the Codex. Differences of opinion are possible in future as well.

Salemann's position is valid to date: the Codex reflects a 13th century vulgar dialectal Persian, which has nothing to do with the contemporary Literary language (pp. 951–952). Consequently, greater attention should be devoted to the Persian linguistic records of the 13th–14th centuries, and on the findings of Persian dialectology.

The excellent work of Gilbert Lazard⁴² is highly instructive with regard to classical texts containing dialectal vulgarisms. To improve our knowledge on

⁴⁰ B (p. 29) emended P [harais] to [harmis] «fire» and compared it with Cl. *garmiš* (meaning «heat; a fever»). Obviously there was a mistake here, realized by B himself who left it out of the glossary (p. 139), replacing it with the reading *hātaš* [harmis for hatais], compared with P *ātiš* «fire». Personally I would think the initial *h*-is a characteristic of Italian orthography, and would disregard when dealing with Persian. M (p. 20) started from an **ātaiš* form. He considered the initial *h* a prosthetic element, and tried to derive the *ai* diphthong from Middle Persian antecedents. This is completely unwarranted: *is* is a special sign to denote the phoneme *š*; cf. *supra*.

⁴¹ The incorrect «millet» *jawān* also slipped into the English index (p. 223). Interestingly enough, the word in question occurs twice in the Codex, parallel with another word. Thus, e.g. on p. 105, lines 2–3: *mortale* — P *haouā* — C *touguç* and *pistū* — P *gabouā* — C *cheli*; the two words are listed here among the names of kitchen utensils. On page 82, lines 17–18 they can be read in the section on spices among relevant utensils: *mortalis* — P *aouan dasta* (the second word is crossed out) — C *touguç* and *pistū* — P *haouan dasta* — C *touguç ul cheli*. M (p. 164) would change *gaoua* to *g. dasta* on p. 105. He is right, too. Kachikian's list of wares also includes this article (p. 249) in the form *Khavandasta*, meaning «mortier et pilon».

⁴² Gilbert Lazard, *La langue des plus anciens monuments de la prose persane*, Paris 1963.

13th–14th century Persian, the polyglot dictionaries of the Mongol period should be studied (e.g. Ibn Muḥannā's work presenting the Persian of Khorasan, the fragmentary Mongolian-Persian dictionary of the Anonyme of Leiden, the Persian columns of the polyglot dictionaries of Yemen, and finally the Persian part of the tetraglot dictionary of Istanbul). These sources, along with Lazard's work, present useful clues.⁴³

The Persian material of Chinese origin dating from the Ming period (early 15th century) also deserves attention. It records the Persian language of Transoxiana. The glossary of the Translators' Office contains entries both in the Arabic script and in Chinese transcription; the words are interpreted in Chinese. The vocabulary of the Interpreters' Office includes the Persian words only in Chinese transcription, followed by Chinese translation.⁴⁴

With regard to dialectology, the dialects of Khorasan (including the so-called Afghan-Khorasan) have priority. We must also bear in mind the Iranian elements found in the Mogol dialects of West Afghanistan which originate from the one-time Mongol garrisons. The same applies to the dialects of the Iranized Hazaras of Mongolian origin. The findings of research on Tajik dia-

⁴³ I have used Ibn Muḥannā's *Ḥilyat al-insān wa ḥalbat al-lisān* in its well-known Istanbul edition by Rifat (pp. 4–69). I corrected the misprints of this edition on the basis of the photocopy of the manuscript (pp. 2b–57a). I give the fragmentary Persian-Arabic glossary of the Anonym of Leiden on the basis of a photocopy of the manuscript (Poppe moulded the Persian–Mongol and Arabic–Mongol fragments of the Anonym of Leiden into one). I drew upon the Persian material of the polyglot dictionary of Yemen, using its photocopy. The Persian material of the tetraglot dictionary of Istanbul can be controlled in the facsimile edition in *Acta Orient. Hung.* XIV, pp. 77–99.

⁴⁴ One of the major advantages of the Sino-Persian glossaries of the Ming period is that they are not recorded in the Arabic script, or, more specifically, that the Sino-Persian word-list of the Translators' Office which contains the forms in Arabic script, gives the pronunciation also in Chinese transcription. In several cases this is a great help, but the Chinese script also has its drawbacks. The short *ä* of Persian words can be reconstructed perfectly when the Chinese syllable with a velar vowel is paired with a syllable with a palatal vowel (*ba* – *be*; *ta* – *te*, etc.). Otherwise the scribes had to be content with using the velar vowel. The Middle Mandarin dialect, the core of the transcription, does not include the *hän* type of syllable beside *han* (its *hen* is very closed; *hien* cannot be used for other reasons), so P *xändäk* reads *han-tê-k'ê* (Cl. *xandag*; Coll. *xändäg* Miller 198). In this Chinese dialect the final nasal merges with the preceding vowel into a naso-oral phoneme. This led to the transcription of the clear final P -*n* using a separate syllable: *t'a-pi-ssü-t'a-en* «summer», Cl. *tabistān*. In this dialect of specific final nasals, the transcription *pang-ta-tê*, «in the mornings», Cl. *bāmdād* is regular. *Pi-la-tse-êrh* read *birāzār* «younger brother» and the like are not special features of Chinese transcription since the Arabic form next to it is *birādar*. A Supplement and some Persian applications in Arabic script with their Chinese translation are attached to the glossary of the Translators' Office. The glossary of the Interpreters' Office represents the above dialect in essentials, but the number of its words, and mainly its expressions is far greater.

lects and on the Tajik literary language also provides helpful information for the examination of this material.⁴⁵

On the basis of the Codex, A. Bodrogligeti elaborated the Persian grammar to the extent which the material permitted, while Monchi-zadeh confined himself to summary remarks.

In the following, comments will be made on certain phonemic problems. Some of these are characteristic of the Persian dialect of the Codex, and some are problematic, and need further research.

It has long been known that the Persian language of the Codex reflects the *maǰhūl* and *ma'rūf* difference in the vowels. Apart from Cl. P., this difference was preserved in the two Sino-Persian glossaries of the Ming period, in certain Persian dialects of Khorasan, in some of the Persian dialects of Afghanistan, including Kabuli, in Tajik, in the Mogol dialects of Afghanistan, and finally, in the Persian elements of Afghan, Urdu, and Kurdish.⁴⁶

Maǰhūl yā (ē):

mēša [mesa] «forest», also *wēša* [uexa], id. — Cl. *bēša* «a forest, wood, wild, uncultivated country», *wēša*, id.; Coll. *bišā*, *višā*; Kab. *bēša* (Far. 11); Her. *bēša*; Tj. *beša*; Mog. M *bēša* «desert, lieu desert»; Ur. *beša*; Kurd. *mēša*; *biše*, *beše* (Jaba);

šēr [ser] «lion» — Cl. *šēr*; Coll. *šir*; Ming Tr. *šēr* (*shē-érh* 54b); Ming Int. *šēr* (12); Kab. *šēr* (11); Tj. *šer*; Afg. *šer*; Ur. *šer* «tigre; lion»; Kurd. *šēr* (W);

tēz [tex] «fast» — Cl. *tēz* «sharp, cutting; swift, prompt»; Coll. *tiz*, id.; Kab. *tēz* «tranchant; rapide» (11); Her. *tez*; Haz. *tez*; Tj. *tez* «sharp»; Mog. *tez* «tranchant, aigu»; Afg. *tez*; Ur. *tez* «sharp; swift»; Kurd. *tiz* «sharp, swift»; Osm. *tez* «quick, quickly, prompt», *tiz* «high-pitched»; cf. Horn *tēz* «scharf, heftig; schnell».

Similar examples are: *rēg* [reg] «sand», *spēd* [sped] «white», *mēx* [megh] «nail», *nēk* [nec] «well; good»; *pēš* [pes] «before», *hēc* [hec] «nothing»; etc.

⁴⁵ The data of the Mangut and Marda dialects, of the Mongol, Persian (Herat) and Hazara dialects of Afghanistan come from the data (so far unpublished) I collected in Afghanistan in 1936 and 1937. On Lit. Tj. cf. *Tadžiksko-russkij slovarj*, ed. by E. É. Berteljs, M. V. Rachimi and L. V. Uspenskaja, Moskva 1954. On Tajik dialects see: V. S. Rastorgueva, *Očerki po tadžikskoj dialektologii* I–IV, Moskva 1952–1961.

⁴⁶ Abd-ul-Ghafoūr Farhādi, *Le persan parlé en Afghanistan, Grammaire de Kāboli*, Paris 1955. M. G. Aslanov, *Afgansko-russkij slovarj (puštu)*, Moskva 1966. V. M. Beskrovnyj–V. E. Krasnodembskij (pod red. A. P. Barannikov), *Urdu-russkij slovarj*, Moskva 1951. Taufiq Wahby, *A Kurdish-English Dictionary*, Oxford 1966. K. K. Kurdov, *Kurdsko-russkij slovarj*, Moskva 1960. A. Jaba, *Dictionnaire kurde-français* (publié par F. Just), St. Pbg. 1879. On Cl. Persian the well-known dictionaries of Vullers, Steingass and Desmaisons. On Coll. Persian: S. Haīm, *New Persian-English Dictionary* I–II, Tehran 1934–1936; H. Junker–B. Alavi, *Persisch-deutsches Wörterbuch*, Leipzig 1965; V. V. Miller, *Persidsko-russkij slovarj*, Moskva 1953 (marks open ā). Paul Horn, *Grundriss der neupersischen Etymologie*, Strassburg 1893.

Maĵhūl wāw (ō):

rōbāh [robagh] «fox» — Cl. *rōbāh*; Coll. *rubāh*; Ming Tr. *rūbāh* [*lu-pa-he*; 55b]; Ming Int. *rōbā* (12); Kab. *rōbāh* (12); Tj. *rūbōh*; Mog. Mr, M *rōbā*; Ur *robāh*;

pērōza [perexa] «turquoise» — Cl. *pīrōza*; Coll. *piruza*; Tj. *pirūza*, *firūza*; Afg. *pērōza*; Kurd. *pīrōze*;

rōz [iox] «day» — Cl. *rōz*; Coll. *ruz*; Ming Tr. *rōz* (*lo-tsū*; 15b); Ming Int. *rōz* (6); Kab. *rōz* (12); Tj. *rūz*; Afg. *roz*- (initial component of a compound word); Ur. *roz*.

Similar examples are: *rōšan* [rosan] «light»; *bōsa* [bosa] «kiss»; *dōst* [dost] «friend»; *drōgān* [drogaan] «liar»; *gōšt* [ghoist] «flesh»; etc.⁴⁷

A part of the old maĵhūl vowels appears in *ma'rūf* form (*ī*, *ū*) in the Codex. *ī* replaces the former *ē*:

bīmār [bin mar] «sick» — Cl. *bīmār*; Coll. *bīmār*; Kab. *bēmār* (11); Tj. *lemār*; Mog. M *bēmār*; Mog. Mr. *bīmār*; Ur. *bīmār*; Afg. *bīmār*; Kurd. *bimar* (Jaba); Uzb. *bemār*; Osm. *bimar*. Etymology is questionable; cf. Horn n° 209;

mīwa [miua] «fruit» — Cl. *mīwa*, *maiwa* (Stg.), *mēwa* (Laz. 143); Coll. *miue*; Ming Tr. *mēua* (*mie-wa*; 62a); Ming. Int. *mēua* (10); Kab. *mēwa* (11); Tj. *meva*; Her *mēwa*; Mog. Mr, M *mēwa*; Afg. *meva*; Ur. *meva*; Kurd. *mēwe* (W), *meva*, *maivé* (Jaba);

mīx [migh] «nail» — Cl. *mēx*; Coll. *mīx*; Kab. *mēx* (11); Her. *mēx*; Tj. *mex*; Mog. M *mēx*; Afg. *mex*; Ur. *mex*; Kurd. *mēx* (W); Uzb. *mīx*. Cf. Horn n° 1005.

Such are: *dīr* [dir] and *dēr* [der] «late»; *dīwāna* [divana] «mad»; *mīzāk* [nizech] «urine»; *daruīš* [daruis] and *daruēš* [darues] «poor».

⁴⁷ In Kabuli, the most extensively studied dialect of Afghanistan, some phenomena can be detected that may throw light on certain Persian data of the Codex. It should be noted in connection with maĵhūl cases that compared with colloquial *ē*, literary pronunciation wavers between *ē* and *ai*: *omēd* «espoir», *bērān* «détruit» (lit. *wairān*). At times *ai* changes into *ē*: *šēx* «cheik». Similar variance can be observed in the pronunciation of *ō* and *au*: *rōšan*, *rōaan* (Lit. Tj. *raŕgan*; I myself heard the form *rauŕan* in Afghanistan). The Arabic *au* sometimes changes into *ō*: *tōba* «répantir» (Farhad, pp. 8–9). The latter word occurs in the German part of the Codex as *tōba* «Reue», and in the Italian part among the month-names as *tōb ay* «Reuemonat, Aprilis» (Grönbech, Wb. 246). Bazin (*Les calendriers*, p. 633) was right in stating that the correct form of the Coman month is *tōba āy*, and that Coman *tōba* derives from the Arabic *taubat* «répantir, retour au Dieu» (BK I, 210). Lit. P marks vulgar *tōba* besides *taubat*, *tauba* (Stg.). Unlike Bazin, I think *tōb āy* is not a contraction, but an inaccuracy caused by dictation. Bazin's explanation is fully confirmed by the quoted Osm. *büyük töbe* and *küçük töbe* expressions. The correct interpretation of *tōb āy* was already given by Kowalski (*Archiv Orientalní* I, 21), who pointed out that this month of «confession» referred to Easter, since the converted Comans had to make confessions at that time. Consequently, this month of the «lifting feast» could not denote a fixed month. The Coman *tōba* originates in Persian, but not necessarily in the Persian dialect of the Codex. A similar explanation applies to the name of *Toris* found in Italian documents of the Mongol period, referring to *Tabriz* (*Tawriz*).

ū replaces the former *ō*:

gūš [gouis] «ear» — Cl. *gōš*; Coll. *guš*; Ming Tr. *gōš* (*ko-shih*; 43b); Ming Int. *gōš* (25); Kab. *gōš* (12); Tj. *gūs*; Ur. *goš*;

gūspand [guspand] «sheep» — Cl. *gōspand*; *gōspand*, *gōsfānd* (Laz. p. 138); Coll. *guspānd*, *gusfānd*; Ming Tr. *gōšfānd* (*ko-ssu-fan-tê*; 55a); Ming Int. *gōsfānd* (13); Kab. *gōspand*; Tj. *gūsfand*; Ur. *gospand*, *gosfand*;

mūza [mussa] «boot» — Cl. *mōza*; Coll. *muzā*; Ming Tr. *mōze* (*mo-chie*; 74b); Ming Int. *mōze* (13); Kab. *mōza* (12); Tj. *mūza*; Afg. *moza*; Ur. *mūza* «stocking».

Also: *kūislān* [chouistan] «mountain», but *kōi* [koy] «mountainous»; *kūlāi* [cutay] «shortness», *lūč* [lux] «squinteyes» (M *lōš*, B *luž*); *pūst* [pust] «skin», *čākūč* [ciachuc] «hammer», *xāmūš* [ghamus] «tame».

The relatively frequent occurrence of *imāla* in words of Arabic and Persian origin also bear upon the vowel system.⁴⁸

Examples: *fēnus* [fenus] «lamp», Cl. *fānūs*; *nēbinā* [nebina] «blind», Cl. *nābinā*; *besbēze* [besbese] «the cover of nutmeg», Cl. *bazbāz*; *selēx* [selech] «arme», Cl. *silāh*; *andēm* [anden] «member», Cl. *andām*; *miēn* [mien] «waist», Cl. *miyān*; *rikēb* [richeb] «stirrup», Cl. *rikāb*.

With regard to historical dialectology it is noteworthy that the Codex contains a relatively large number of forms with *ä* (*e*), *e*, *o*, besides the regular short *a*, *i*, *u*. Mention will be made here only of *e*, conceding that it cannot be established whether it is an open or closed *e*.⁴⁹

Examples: *belend* [belend] «height», Cl. *baland*; *belk* [belch] «leaf», Cl. *barg*; *dēn*, *deen* [deen] mouth, Cl. *dahan*; *dendān* [dendan] «tooth», Cl. *dandān*; *ferbe* [ferbe] «fat», Cl. *farbih*; *gerd* [gerd] «dust», Cl. *gard*; *gez* [gex] «ell», Cl. *gaz*; *jeld* [geld] «quick»; *pesin* [pesin] «back», Cl. *pasin*; etc.

A similar phenomenon can be observed in the Sino-Persian glossary of the Ming period. The following examples are taken from the glossary of the Translators' Office: *yex* [*ye-he*] «ice», Cl. *yax*; *deryā* (*tie-êrh-ya*) «sea, ocean», Cl. *daryā*; *čēšme* (*ch'ê-shih-mê*) «fountain», Cl. *čašma*; *lešker* (*le-shih-k'ê-êrh*) «army», Cl. *laškar*; *pider* (*p'i-tê-êrh*) «father», Cl. *piāur*, *padur*; *melex* (*mie-le-hê*) «locust», Cl. *mulax*; *berk* (*pe-erh-k's*) «leaf», Cl. *barg*; etc.⁵⁰

⁴⁸ M. Th. Grünert, *Die Imāle, der Umlaut im Arabischen*: SBWAW LXXXI, pp. 447—542. J. Cantineau, *Cours phonétique arabe*, Alger 1941, reprinted in: *Études de linguistique arabe*, Paris 1960, pp. 96—102. D. C. Phillott, *Higher Persian Grammar*, Calcutta 1919, pp. 38. Monchi-zadeh, *op. cit.*, pp. 15—16.

⁴⁹ In practice they are the first signs of the short vowels of Cl. Persian shifting towards present-day pronunciation of Coll. Persian. The inconsistent orthography of the Codex, however, provides no firm grounds to establish this trend authentically, not to mention the fact that the shift might have different causes as well, as in Kabuli.

⁵⁰ As mentioned above (note 44), there was only one feasible way, with a velar vowel, for Chinese glossators to transcribe certain Persian syllables (*fa*, *fā*; *tan*, *tān*, *dan*, *dān*, etc.) (*fa*; *t'an*, *tan*, etc.). The mechanical usage of a palatal vowel in these transcrip-

The Persian consonant system of the Codex shows several conspicuous dialectal traits. Some of them are the following:

D is sometimes omitted in intervocal position. The same phonemic phenomenon can be observed in certain dialects, e.g. the Caspian dialects, Tat of Azerbaijan,⁵¹ and the Mogol of Afghanistan. Examples:

piar [piar] «father» (M *pidar*, B *piyar*) — Casp. dial. *piyar*; Tat. *piyar* (116); Mog. M *piar*; Cl. *pidar*;

brar [brar] «brother» (M *birār*, *birādar*; B *brar*) — Casp. dial. *brār*; Mog. Mr, M *birar*; Mog. Zirni, Kundur *birar*; Her. *birar*; Haz. *birār*; Tat. *birar* (117). *Brādar* [bradar] also occurs in the Codex. Cl. *birādar*;

mār (mar) «mother» — Casp. dial. *mār*; Tat. *may* (116). *Mādar* [madar] also occurs in the Codex besides *mār*.

čāršau [čarsau] «sheet» — Coman derivative *čaršau* [čarzau]; Tat. *čaršou* «a woman's kerchief of dark colour» (120); Kurd. *čaršêw* (W), *čaršêb*, *čaršaf* «drap de lit, voile de femme» (Jaba); Osm. *çarşaf* «bed-sheets; a large veil, covering the whole dress.»

B at the end of syllables or words often becomes a fricative, forming at times a diphthong with the preceding vowel. It is found as a vulgar variant in Lit. Pers., and also in numerous Persian, and Afghan dialects, some Tajik dialects, and Mongolian.⁵²

Examples:

tions accounts for mistakes. Is *ta-ni-ssu-t'an* «to know» really to be interpreted as *dānistān* (P. Coll. *danestān*, in Miller), or is *dānistān* the correct reading? Similarly, is the correct reading of *an-tie-she* «though» *andēše* or *āndēše* (the final *e* is doubtless closed), cf. Coll. *āndīše*, Mill. (Codex: *andīša*); is *ja-kê-êrh* «poor» *fājir* as Coll. *fājir* (Mill.), or rather *fağir*? The following is unambiguous: *ê-na-ye-t'ê* «grace, faveur», read *enāyāt*, like Coll. *enayāt* (Mill.). It seems likely that initial open *a* (if short) should be interpreted as *ä*, as there is a sign *e* to transcribe closed *e*: *a-pu-lo* «sourcil», read. *äbrō* (Coll. *äbru*), Cod. *abrū*; close *e* in initial position only occurs with 'ayn.

⁵¹ A. L. Grjunberg, *Jazyk severoazerbajdžanskich tatov*, Leningrad 1963.

⁵² A voiced bilabial spirant may occur both in initial and intermediate position (also before a consonant); see Lazard, *La langue des plus anciens monuments*, pp. 137–143. I have come across it only as the second component of a final diphthong in the Persian, Mogol and Hazara dialects of Afghanistan. In different dialects this diphthong (*aw*) might have been rising, falling or floating. Thus, *au* is coupled with *ay* (usually written as *aw*), *qu* and even *zu*. In the Codex it occurs in initial position: *wāz* [uas] «open», Cl. *bāz*; in intermediate position: *tuwar* [taouar] «axe», Cl. *tabar*; *tawa* [taoua] «frying pan», Cl. *taba*. Other examples: Bodrogligeti, p. 57. A similar phenomenon can be observed in today's dialects, e.g. in Kabuli: *tawa* «poêle à frire», *aftāwa* «aiguillère», *šorwā* «soupe»; *siwz* «vert», *kawk* «perdrix», *awšār* «chute d'eau», *qaws* «constipe», *aftaw* «soleils», *mātau* «lune», *xaw* «sommeil», *aw* «eau», *simaw* «mercure», etc.; see Farhādi, p. 23. In Kabuli *-êb* changed into *-êw*: *sêw* «pomme», *sar-nesêw* «en pente» (ibid.). «Apple» is *sêf* in the Codex. In Ibn Muḥannā's work (Rifat, p. 56) it is *sêb* and *sêw*. *Sêw* (and *sêwa*) can be found in Lit. P. as a vulgar variant (Stg. 716).

au [aou] «water», also *ap*. — Lit. P. *āv* (Stg.), Kab. *aw* (24); Tj. *ōv* (Rast. I, 32); Her. *au*; Haz. *au*; Kurd. *âw* (Jaba);

šau [sau] «night» — Lit. P. *šaw* (Stg.); Kab. *šaw* (23); Tj. *šav* (Rast. I, 32); Kurd. *šaw* (W), *šew* (Jaba);

sauz [saus] «green» — Kab. *sauz* (23), Kurd. *sauz* (K, W), *sowz* (Jaba).

Unvoicing of final plosives sometimes occurs, most frequently *-d > t*; *bunyāt* [buniat] «foundation», Cl. *bunyād*; *dūt* [dut] «smoke», Cl. *dūd*; *kabūt* [chabut] «blue», Cl. *kabūd*; *kilit* [kilit] «lock», Cl. *kilid*; *xarāp* [carap] «spoiled», Cl. *xarāb*; *noxūt* [noghuc for noghut] «pea», Cl. *nuxūd*. Analogues from dialects: cf. Kab. *naxot* «pea», Cl. *naxuod*; *zut* «quickly»; Cl. *zud*; *šat* «honey», Cl. *šahd*; *dāmāt* «son-in-law», Cl. *dāmād*; etc. (26).

Sporadic examples of *-g > -k* change can also be observed: *dēk* «kettle», *belk* [belch] «leaf», *sek* [sec] «dog»; besides them also *seg* [seg] «dog», *dig* [dig] «yesterday», *reg* [reg] «sand».

Some examples of the unvoiced variant of final *-b* can also be found in the Codex: *āp* «water» besides *au*; *joāp* [ioap] «answer», Cl. *šawāb*; *qāp* [cap] «instep», Cl. *qāb*; *šerāp* [serap] «wine», Cl. *šarāb*. Apart from the unvoiced final phoneme, voiced variants abound in the Codex: *xōb* [ghob] «good» and *xūb* [ghub]; *kanab* [canab] «hemp»; etc.

Among the sporadic phonemic phenomena, the final *-m > -mb* change is of special importance. We have several data for it from early times. Lazard maintains (p. 163) that the forms *xunb* and *xum(m)* «jarre», *sunb* and *sum(m)* «sabot (d'un animal)», *šikanb* and *šikam* «ventre», *karanb* and *karam* «chou», etc. alternate in old manuscripts. The Codex contains the following: *pāldomb* [pal-domb] «crupper», Cl. *pal-dum* «the crupper-leather», *pār-dum* «a crupper» (*pār* «a skin, a tanned hide»), Lit. P. *dumb*, *dump* «the tail» (Stg.); Kab. *domb* (29); Tj. *pōrdum*. Ming Tr. *sumb* (*sun-pu*) «hoof» (58b) belongs to this category.

The word [ambrut] in the Codex does not reflect a special orthographical feature, but it is an authentic reference to the 13th century Persian pronunciation of *ambrūt*, which Lazard (p. 164) quotes as *anbrūd* «poire». This is essentially the same form as the Lit. P. *ambarūd* (sic) «pear» (Stg.). Besides *amrūd* and *amrūt*, Vullers (I, 121) mentions the colloquial variant *anbrūt*.⁵³

Similarly, *marʃand* [mariād] «coral», as opposed to Cl. *marʃan*, is not an orthographical distortion. Other dialects also contain a similar unorganic *-d* after final nasals. E.g. Kab. *čamand*, *yāsamand*, *fand*, *golxand*, *ʃend*, *send* (29).

It seems certain that an unorganic *n* should be reckoned with in similar positions. E.g. *namand* [namand] «felt», Cl. *namad*, old *namaδ* (Lazard, p. 201:

⁵³ Bodrogligeti reads *amrūt* (p. 110), *pāldom* (p. 176), and *namad* (p. 111). In Monchi-zadeh's interpretation they are: *amrōd* (in brackets: *amrō(t)*, *armōt*, *anbrōt*; p. 30); *pārdum* (*pāldum*) (p. 49; also puts the corollary forms *dunb* and *dumb* in brackets); *namad* (p. 159; he omits *n* from the form of the Codex as well).

namaḍ-pāra «morceau de feutre»). Analogous forms could be cited from the Ob Ugric languages.⁵⁴

Examples can also be found for the sporadic *r* > *l* change: *sulāx* [sulach] «hole», Cl. *surāx*. It is one of the old variants. Lazard (p. 155) quotes the *sulā* form from old records, and *sl'x* from Judeo-Persian. Also Kab. *solāx* (26). From the Codex: *belk* [helch] «leaf». According to Lazard (p. 155), *balg* appeared with *barg* already in Firdausi's work. He also quotes Judeo-Tj. *balg*, Māz. *valg*. Also Lit. P. *balg* «feuille d'arbre» (Desm.) besides *barg*; Haz. *balgau* «pâtes de farine fine bouillies» (a compound of *balg* «leaf» and *au* «water»); Afg. *balg* «leaf», Kurd. *belk* «feuille» (Jaba).

In the majority of the cases the original *r* is retained, e.g. *dīwār* [diuar] «wall», but Kab. *dēwāl*; *zangār* [xangar] «vert-de-gris» but Kab. *zangāl*; etc.

In some cases Bodrogligeti interprets the initial Cl. *q*- (even in words of Arabic origin). as *ġ*-. This reading reflects the pronunciation of today's Colloquial Persian. The dictionaries of Junker-Alavi, Haim and Miller also mark it this way. The few examples in the Codex are, however, not convincing.⁵⁵ Strangely enough, a similar phenomenon can be detected in the Sino-Persian glossaries of the Ming period, with the difference that *ġ* in place of *q* does not only occur in initial position. Examples: *ġāz* «goose» (55b), Cl. *qāz*; *ġulġās* «the edible root of a plant» (65a), Cl. *qulqās*; *ġedeh* «tumbler» (70b), Cl. *qadah*; *nuġre* «silver» (82a), Cl. *nuqrah*; *ġāš* «money» (83a), Cl. *qāš*; *ġälām* «pen; brush» (89), Cl. *qalam*; *ġawī* «strong» (104), Cl. *qawī*; etc.

At this point the questions should be raised: Where was this Persian dialect spoken? Whose native tongue was it? So far there are only hypotheses instead of precise answers. Salemann located this dialect in Khorasan, while Monchi-zadeh tended to indentify it with the Caspian dialects. Bodrogligeti, an eminent scholar of the Kurdish language, looked for Kurdish affinities in it. His position is compatible with the former ones if we consider the fact that the so-called Kurdish features⁵⁶ are the specificities of the Persian elements of Kurdish.

⁵⁴ An *n* preceding the final *d* is unetymological, but it is still possible that it reflects an actual pronunciation. A similarly unetymological *n* can be found before the final *t* in the Persian form borrowed into Vogul. It is also possible, however, that the secondary *n* developed in Vogul, see Aulis Joki, *Uralier and Indogermanen*, Helsinki 1973, pp. 290–291. It escaped Joki's attention that the form *namaḍ* exists in old New Persian also; cf. *supra*.

⁵⁵ Bodrogligeti, pp. 137–139: *ġādi* (chadi) «judge», Cl. *qāzī*; *ġahba* (chagba) «prostitute», Cl. *qahba*; *ġalp* (chalp) «false», Cl. *qalb*; *ġaranful* (garanful) «clove», Cl. *qaranful*; *ġard* (chard) «loan», Cl. *qarāz*; *ġašāp* (hasap) «butcher», Cl. *qaššāb*; *ġasīs* (chasis) «priest», Cl. *qissīs*; *ġōz* (chos) «crooked», Cl. *qūz*. Yet in 23 other words he retained the initial *q*-. Monchi-zadeh reads *q*- in all these cases (pp. 122–125).

⁵⁶ The words singled out by Bodrogligeti (pp. 99–100) as elements of Kurdish almost exactly coincide with those thought characteristic of the Caspian dialects by Monchi-zadeh (pp. 17–18). Both arguments point to the same fact, namely, that the enumerated features belong to the phonetic and lexical features of a Persian dialect spoken in some unidentified region.

The question remains open, but let me point out that there are two aspects of this problem. One is the question of the homeland of the Persian language of the Codex. This cannot be answered for the time being, although the correct solution doubtless lies somewhere in the above-mentioned hypotheses. The other aspect of the question, namely, where was this language used, can be answered without hesitation. It was used at the caravansaries along the trade routes, and it was the interpreters who were its vehicle and medium. They played a great role in the Mongol empire along with the "coming and going envoys", and the tradesmen.

The interpreter of the Persian part of the Codex was obviously not a Christian, but a Moslem. Suffice it to refer to the names of months, whose Arabic origin points to a Moslem source. The enumeration and examination of single words will be dispensed with here,—but one group of data should perhaps be mentioned.

The chapter of the Codex on time (p. 71), which includes the calendar, also gives the names of the seven *horae canonicae* of the Christian terminology. However hard the Persian (and Coman) interpreter of the Moslem faith tried, he could not translate the Latin definitions of these. He got around the problem by giving the names of the times of Muslim prayers for five of the seven *horae*. It was not plain sailing, however; confusion arose at two points. The Latin column lacked the name of (*hora canonica*) *sexta*, while in the Persian and Coman columns spaces for the Persian and Coman counterparts were left blank. Géza Kuun (p. 80) tried to make up for this deficiency by leaving the Persian and Coman equivalents of *completorium* blank. In the Codex, the Persian and Coman correspondents of *L hodie* shifted a line upwards; the same happened to the lines above it up to *tercia*. The erroneous list can be corrected by inserting *sexta*. The original list of the Codex can be reconstructed as follows:

1. *L matutinū* — *P nî saou* — *C tank*
2. *L prima* — *P sabagh* — *C erta*
3. *L terciā* — *P seft* — *C aš octi*
4. *L sexta* — *P nim rox* — *C tüş*
5. *L nona* — *P namaz digar* — *C echindu*
6. *L vesp̄ras* — *P acfan* — *C acfan*
7. *L completorium* — *P souagam* — *C chezae*.

The interpreter chose analogues for the first and third *horae canonicae*, while the rest he coupled with the names of the five Muslim prayer hours. Our examples are from the pentaglot dictionary of Yemen, which gives the Persian, Arabic and Turkic equivalents. (N. B. this dictionary used a Turkish tongue belonging to the Oğuz, not to the Kipchak languages.) The data are (f. 4rA29—31 and 4rB1—2):

1. P *bāmdād* — T *ärtä* — A *al-faḡr*
2. P *namāz-i pēšīn* — T *öyläk* — A *al-zuhr*
3. P *namāz-i digar* — T *ikindü* — A *al-ʿaṣr*
4. P *namāz-i šām* — T *aḡšām* — A *al-ʿišāʾ*
5. P *vaqt-i xufti* — T *yatḡu* — A *al-ʿatama*.

The Persian name of the fifth *hora canonica* directly demonstrates the Moslem origin. The Turkish equivalents of the second, fourth and sixth *horae canonicae* are either the same as, or synonyms of, the Persian equivalents.

Originally, the names of Christian and Moslem praying hours were meant to denote the periods of a day, like daybreak, evening, nightfall, or were derived from the expressions of certain human activities (meal-time, bed-time). This double semantic function persisted, and later the terms used for religious activities became the definitions of the hour of day.⁵⁷

It is worth noting that the septenary division of the day is recorded in other Turkic sources of the Mongol period in the same order. The following example is quoted from the Anonyme of Leiden in a Kipchak-type language:

1. *ṭayin* «dawn» (*waqtuʾl-saḡr*); 2. *ertä* «daybreak» (*bukra*); 3. *qušluq* «early morning meal» (Clouston, *ED* 672); 4. *düş* and *öylän* «midday» (*al-zuhr*); 5. *igiz*

⁵⁷ One of the terms in the above list of five, P *bāmdād*, meaning «in the morning, at break of day», exemplifies the chronological independence. The name of prayer to be said at this time is *namāz-i bāmdād*. This applies to A *faḡr* as well. P *vaqt-i xufti*, also one of the five, likewise restricts its meaning to «bed-time», while A *ʿatama* means 1. «le premier tiers de la nuit, à partir du crépuscule du soir» and 2. «prière du soir, qu'on fait avant de se coucher». T *yatsun* «(time of) going to bed» exists in Bulḡat, too, meaning «soir, entrée de soir» (Zaj. 25). In the form of *yatsu* in Idrāk and *yatsiy* in Ibn Muḡannā's work, it means «Schlafzeit» (Brockelmann, *Osttürk. Gramm.*, p. 136). Its P equivalent is *namāz-i xuftan* «prayer before going to bed, two hours or more after sunset» (Stg.). Grönbech (*Wb.*, p. 269) noticed that *sexta* was missing from the *horae canonicae*, but he was very tentative in identifying it with Coman *tüš*, pointing out that it corresponds to *nona* in the extant manuscript. He relates *ekindü* as well as the correct Persian *namāz-i digar* to *vesperas* (p. 86), which is a mistake. The Coman *aḡšām* is not the translation of *completorium* (p. 39), but of *vesperas*. He ignores later (p. 135) that the Coman word *keḡe* is the equivalent of *completorium*. The facsimile clearly shows that the users of the Codex were perplexed by the above inaccuracies, and tried to emend them in the margin, unfortunately not in a faultless way. The Persian equivalents of *horae canonicae* in Bodrogligeti's work are: 1. *nīm šow* «midnight»; 2. *ṣabāḡ* «early in the morning (LL prima)»; 3. *ṣest* «breakfast time, the third canonical hour; Cl. P *čāšt*»; 4. *nīm-rōz* «midday»; 5. *namāz digar* «the time of the afternoon prayer»; 6. *aḡšām* «evening; LL completorium»; 7. *šāw-hangām* «nighttime; Cl. P *šab-hangām*». Monchi-zadeh reduced the list to six times of day: 1. *ṣabāḡ nēm-šab* «Tagesanbruch, Morgen»; 2. *čāšt* «Essenzeit (3. kanonische Stunde)»; 3. *nēm-rōz* «Tagesmitte»; 4. *namāz(i) digar* «abends, nach Sonnenuntergang»; 5. *aḡšām* «Completorium; Abend»; 6. *šab-hangām* «sero; nachts». Neither editor realized the omission of L *hora sexta*, and the consequent shift of lines.

and *ikindü* (Tkm.) «afternoon till sunset» (*al-ʿaṣr*); 6. *aqşam* «evening» (*al-mağ-riḥ*); 7. *yatsun* «bed-time» (*ʿiṣāʾ al-axir*).⁵⁸

The above examples clearly show how closely the Oriental languages of the Codex were related to each other and to Islam. Arabic and Coman elements are mixed with the native Persian vocabulary, and Persian and Arabic elements mingle in with the Coman. It is not always easy to find our way in their midst, and this often makes us forget that the two explanatory Occidental languages, Latin and German, are right there too with their complex mediaeval problems.

So far no one has systematically worked on the Latin language of the Codex. G. Kuun (pp. 369–378) annotated some of the seemingly irregular Latin words of the Italian part in their order of occurrence, mainly relying upon Du Cange's dictionary. Grönbech appended an alphabetical list of the Latin words of the Codex to his dictionary (pp. 278–301), but this list does not include the Latin words which have no Coman equivalents. Since it was compiled for Turcologists, it even fails to show whether a word appears in the Italian or German part.

Let me put forward a few passing remarks on the Latinity of the Codex.

Even a cursory glance reveals that two variants of mediaeval Latinity are present. In the first part a vulgar Latin with special Italian features is apparent. This Latin was used by the Italian colonists living along the Black Sea. The second part of the Codex reveals the ecclesiastical Latin of the mediaeval monasteries.

The idiosyncrasies of Italo-Latin seemed strange and unintelligible to the users of the latter variant. No sooner had the Franciscan friars obtained the first part than they started translating the Italian idiosyncrasies into normal Latin. This trend dominates in the beginning of the Codex: a corrector elucidated the words *abrachio*, *abrachiaui*, *abrachia*, by inserting *amplector*, *amplexatus sum*, *amplecte* next to the Coman counterparts, in black ink (p. 71). Hoping to clear up the meaning of *aleno*, *alenaui*, *alena*, the same corrector added *suspiro*, *suspirauī*, *suspira* (and *suspirio*) to the Coman equivalents on the same page. Also on this page we find the explanatory, «intelligible» Latin words *libero*, *liberaui*, *libera* (and *liber homo*) beside the Coman equivalents of *abasso*, *abassauī*, *abassa*. On page 9 the Latin equivalent of *ballo* etc. is *plaudo* etc.; on page 10, *casso* etc. is explained by the Latin *destruo* etc. The Latin

⁵⁸ Cf. The Anonym of Leiden, Ms. f. 30a: 12–13 — 30b: 1–5. Th. Houtsma, *Ein türkisch-arabisches Glossar*, the Arabic text, p. 18: 13–17. A. K. Kuryšžanov, *Issledovanie po leksike «Tjurkske-arabskogo slovarja»*, pp. 58–59, arbitrarily changed the sequence of words and even inserted three words that originally came after the list. This is all the more surprising since Kuryšžanov worked with Houtsma's printed Arabic text, and not the manuscript.

glosses gradually disappear, giving way to the Coman counterparts as explanations; Persian seems to have been totally alien to the monks.

A correct interpretation of the orthographic, phonemic and lexical characteristics of this Italo-Latin language would certainly help us to determine the place of origin of the Codex, and the nationality of its author. Can Kuun's suggestions about Genoan features be proved?⁵⁹ Be that as it may, caution is needed, since we have to reckon with a certain Italian *koine*, not to speak of the fact that the copier could not escape putting the characteristics of his own dialect into the text.

The mounting questions can only be answered by an Italo-Latinist familiar with the 13th–14th century linguistic records.

The Italo-Latin language of the Codex contains several words of Oriental, primarily Arabic and Persian origin. Without aiming at completeness, let us mention some of these here.⁶⁰ For easier orientation, the Persian and Coman words are spelled as they appear in the Codex. On the other side of the colon, the presently accepted transcribed form is given, along with my interpretation

⁵⁹ To confirm his assertion, G. Kuun (pp. CXXI–CXXII) quoted orthographical, pronounciational and lexical differences detectable in the Genoan and Venetian dialects. In light of the transcription of the Persian and Coman words, his orthographical explanations are hardly warranted. He considered the words *gragnora* «pea», *sivoro* «to whistle», *carubius* (Du Cange: *carubeus*, *carubium*) «street, lane», *turcheysa* (recte *turchese*) «tong» clearly Genoan. Kuun (p. CXXII) also pointed out some phonetic and lexical features which he regarded as characteristic of the Venetian dialect. Such are: *endego* (in place of *indigo*), *tenagis* «a farrier's forceps»; *chibeb* «cubeb, Piper cubab»; *latonum* «copper»; *merzarius* «grocer», *caramella* «reedpipe»; *turta* «cake». G. Kuun did not attach great importance to this, however, since these words, in these forms, can be found in other North Italian dialects as well. On the other hand, Prof. A. Csillaghy, whom I asked on the subject, thinks that the Latin words in question display a great many Venetian, or more precisely, Veneto, and not Genoan, characteristics. He includes here: *scarpinu* 'short socks' (p. 102); *specie* (for *spezie*) «spice» (without P and C equivalents), *sal* «salt» (without P and C equivalents), *calderon* 'cauldron', *cazia* «spoon», *pignata* «kettle» (p. 104); *scutella* «plate», *flama* «flame» (reduction of *geminata*), *ranpin* 'hook', *rama ar̄b* «branch» (p. 104); *cocomarū* «cucumber», *papauarū* «poppy» (without P and C equivalents) (p. 106); *gata* «cat», *gatus* «tomcat» (p. 108); *falcon* «falcon», *galina* «hen», *galus* «cock», *paon* «peafowl», *faxan* «pheasant», *cardarina* «goldfish», *paser* «sparrow» (p. 109); etc. Only a detailed monograph will give us the definitive word in this matter.

⁶⁰ I used the following abbreviations in the above list: P: Persian; C: Coman. Heyd, *Histoire du commerce du Levant*. Peg.: Pegolotti, Yule (*Cathay and the Way Thither* III) and in the edition by A. Evans, referring to Dr. Drüll's compendium. Lauf.: B. Laufer, *Sino-Iranica*, Chicago 1919. Pelg.: Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine con speciale riguardo all'Italia*, I–II, Brescia 1972. Schaf.: Edward H. Schafer, *The Golden Peaches of Samarkand, A Study of Tang Exotics*, Berkeley and Los Angeles 1963. Polo: P. Pelliot, *Notes on Marco Polo* I–III, 1959–1975. Stg.: Steingass, *Persian–English Dictionary*. BK: Biberstein Kazimirski, *Dictionnaire arabe–français* I–II, Paris 1960. Vull.: I. A. Vullers, *Lexicon Persico–Latinum* I–II, Graz 1962. Desm.: J. J. P. Desmaisons, *Dictionnaire persan–français* I–IV, Rome 1908–1914.

in unsettled cases. Where no difficulties arise, the data of other Italo-Latin sources follow, together with the reconstructed Oriental form (which is never the direct source).

gingabel «ginger»; P *gingibil*: *šinʒibil*; C *gingibil*: *šinʒibil* (81:1) — Heyd II, 619–623; Peg. (Yule 167, Dr. 61); Lauf. 583. P *šangalil* «ginger» (Stg. 763), A *zanʒabil* (Stg. 724), *zanʒabil* «aunee» (Dozy I, 605);

lacha «gum lacker»; P *luc*: *luk*; C *lac* in: *rangi lac*: *rang-i lak* (81:8) — Pelg. I, 121 (*laca*, Du Cange; *lacha* Stat. Genov.), I, 351 (*lacca*, *lacha*, Ligur.); Heyd II, 624–626; Peg. (Yule 167; Dr. 60 «Gummilack»); Lauf. 475–478; Schaf. 208. P *rang-lāk*, *rang-lukā* «tincture of lac» (Stg. 589); A *lak* «laque», sorte de gomme-resine avec laquelle on prépare des vernis» (BK II, 1019);

titua «zinc-sulphate»; P *tutia*: ~~tūtiyā~~; C *tutia*: *tutiya* (81:20) — Pelg. I, 121 (*tucia* and *tuzia* after Polo and Pelg.), II, 588 (*tuzia*, Venice); Heyd II, 674–676; Peg. (Dr. 75); Lauf. 511–515, 555. P *tūtiyā* «tutty» (Stg. 333); A *tūtiyā* «tuti» (Dozy I, 154);

chibabe d., s. «cubebe»; P *chababa*: *kabāba*; C *chababa*: *kababa* (81:25). — Pelg. I, 351 (*cubeba*, *cubebe* piper; *cubebe*; Ligur.), II, 588 (*chubebe*; Venice); Heyd II, 658–664 («poivre noir et blanc»); Peg. (Yule 168; Dr. 64): Kubebe «getrocknete und unreife Frucht eines Pfeffergewechses»); Schaf. 151. P *kabāba* «Cubebs» (Stg. 1011); A *kubāba* «piment; poivre cubebe» (BK II, 851);

canfora «camphor»; P *canfor*: *kānför*; C *canfor*: *kanfor* (Grönbech's reading *ganfor* is unwarrantable) (82:1). — Pelg. I, 121 (*canfora*, 14th c.; *canfera*, *canfara*; Polo; *caffera*, Peg.; *ganfora*); Heyd II, 59–595; Peg. (Yule 168; Dr. 62); Lauf. 585; Schaf. 166–168. P *kānfür* «camphor» (Stg. 1007); A *kāfür* «camphre» (BK II, 915);

safranum «saffron»; P *zafran*: *zafrān*; C *zafran*: *zafran* (82:12). — Pelg. I, 118 (*zafferano*, 14th c.; *safrani*), I, 351 (*zafferano* 1156, Ligur.; *safranum*, North-Afr., Ligur.); Arm. *zafran* «safran» (251). P *za'farān* «saffron» (Stg. 617); A *za'frān* «sorte de safran» (Dozy I, 593);

galanga «galangale»; P *coligiā*: *xōlinʒān*; C *chologian*: *xolinʒan* (83:6). — Pelg. I, 120 (*galangga*, *galange*, Venice; *galanga*, *galinga*, *galingale*, Peg.), II, 588 (*galanga*, Venice); Heyd II, 616–618; Peg. *galanga* (Yule 168; Dr. 59); Lauf. 545–546. P *xūlanʒān* «the herbe galangale» (Stg. 488);

ladano «the gum-herb ladanum»; P *ladan*: *lādan*; C is missing, replaced by *ambar* due to line-shift (83:7). — Heyd II, 631–632 *ladanum* (also refers to Pegolotti); Peg. (Yule 167: ladanum of Cyprus). P *lādan* «the gum-herb, ladanum» (Stg. 1111);

turbiti «a purgatif Indian root»; P *turb*: *turb*; C *turbut*: *turbut* (83:22). — Pelg. II, 588 (*turbiti* «nota pianta la cui radice e purgativa», Venice) Peg. *turbit* (Yule 168); Lauf. 584. P *turbid*, *turbud*, *tirbid* «a purgative Indian root, convolvulus turpethum» (Stg. 292); A *turbid* «convulvulus turpethum» (Dozy I, 143);

nachus «a kind of brocade»; P *nagh*: *nax*; C *nac*: *naq* (91:27). — Heyd II,

698 (*Nacco*); Peg. (Yule 169: *nacchi*; Dr. 57: «Brokat»); Polo (*nac*; Pelliot I, 483); Lauf. 496. P *nax* «filum sericum vel bombycinum vel aliud; tapetum vel stratum elegans et pictum» (Vull. II, 1297); A *nax* «étoffe de soie brochée d'or, brocart» (Dozy II, 648);

nasicius «gold brocate with pearls»; P *nasiz*: *nasič*; C *nasiç*: *nasič* (the reading *našič* put forward by Grönbech is possible only in Mongol) (91:28). — Heyd (*nachetti*) II, 698; Peg. (Yule 169: *nachetti*; Dr. 57: «Goldbrokat»); Polo (*nasici*, *nasiti*, Pelliot I, 332); Lauf. 496. P *nasij* «vestis serica auro testā» (Vull. II, 1314); A *nasij* «étoffe de soie brochée d'or» (Dozy II, 666); cf. A *nasij* «tissé», *našaša* «tisser (une étoffe)» (BK II, 1247)⁶¹;

scarlata «scarlet cloth»; P *scarlat*: *sqarlāt*; C *yscarlat*: *isqarlat* (92:5) — Heyd II, 607 (grana da tignere scarlatti, graine d'écarlate»); Lauf. 496—498 (makes distinction between the derivatives of P *sqirlāt* and *saqalāt* in the western languages); Pelg. I, 114. P *saqirlāt* «warm wollen cloth; purpet; broad-cloth» (Stg. 686);

cremixi «scarlet»; P *cremixi*: *qirmizi*; C *cremixi*: *qirmizi* (Grönbech considers the Coman form a mechanical repetition of the Latin) (92:29). — Pelg.

⁶¹ *Nachus* and *nasicius* often occur side by side in our sources, and several researchers treat them together. W. Bang was the first to consider them in his *Über den angeblichen «Introitus natorum et nascitorum in den Genueser Steuerbüchern»: Bulletin de l'Académie Roy. de Belgique*, 1912, pp. 27—32. P. Pelliot, *Une ville musulmane dans la Chine du Nord sous les Mongols: Journ. As.* 1927 II, pp. 261—279. In this study Pelliot states that one of the trades of the 3000 Muslims transferred from around Samarqand was brocade making. (These people were settled in the North Chinese city of Hsün-ma-lin.) According to Chinese records these textiles were called *na-shih-shih* (*nāšiš* and *na-shih-sšū* (*našis*) in Mongol. Pelliot enlarged upon the explanation of *naq* and *nasij* at this time (p. 269, note 1). Pelliot wished to elaborate on these two terms in his work *Notes on Marco Polo*, and even referred to the planned entry, *Nac and Mascici* (I, p. 332). Unfortunately, he never carried out his plan. Actually, Bretschneider, *Mediaeval Researches* II, pp. 124—125 already mentioned the data of Marco Polo and Pegolotti, and also referred to the *Secret History of the Mongols*, which includes *naqut* «a kind of gold brocate», and *načidut* «a silk stuff interwoven with gold» among the «presents» sent from Baghdad to Khan Ögödei. The Mongol text actually reads: *širamal altatan naqut načidut* (Ligeti, *Histoire secrète des Mongols*, in: *Monumenta Linguae Mongolicae Collecta* I, Budapest 1971, p. 247). Haenisch (*Wörterbuch*, p. 113) mistranslates *naqut* as «Golderz». *Naqut* is the Mongol plural of *naq*. *Načidut*, in turn, is the Mongol plural of *načič*, which also occurs in the *Secret History* (Mongolian text: *Monumenta* I, p. 204), in the passage containing the message of Chinghis to the Uighur *Iduqut*, instructing him on what presents he should bring before him. *Načič* is also a plural, derived from *načič*, *načij* or some other related form. Since it is an irregular form, it needs further interpretation. Otherwise, double plurals are not rare in the above mentioned passage of the *Secret History*. Dozy, *Supplément aux dictionnaires arabes* II, p. 648 contents that *nax* (referring to its Persian equivalent) was made in Tebriz, meaning, among other things, «étoffe de soie brochée d'or». Dozy II, p. 666 also contains the form *nasij* of the same meaning. In both cases reference is made (via Defrémery) to Marco Polo's data.

I, 123 (*cremisi, chermesi, chermisi, chermisino, cremisino*); Heyd II, 608 (*chermisi*). P *qirmizî* «crimson, scarlet» (Stg. 183); A *qirmizî* «rouge, teint de rouge, cramoisi» (BK II, 725). Cf. Dozy II, 337;

bachami «red of brazil-wood»; P *bachami: baqami*; C *bachami: baqami* (92:30). — Heyd II, 587—590. The name of the tree in the Codex is *braçile*; P *bachâ: baqami*; C *bachan: baqam* (81:12); Peg. (Yule 167: «brazil-wood»). P *baqam, baqqam* «brazil-wood; the red extracted of it» (Stg. 194); Ug. *baqam* «arbre dit sapan (*Caesalpinia sappan*)» in *Acta Orient, Hung.* XIX, 137; A *baq-gam* «bois de campêche employé dans la teinture; couleur rouge; teinture en rouge» (BK I, 151);

balaxius «ruby of Badakhshan»; P *balacs: balaxš*; C (another word) (93:12). — Pelg. I, 122 (*balscio, balasso, balagio* «gemma color rubino, cca 1230: *balagijs*); Heyd II, 653—654; Peg. (Dr. 70); Polo (*balasci*, Pelliot I, 63—65); Schaf. 231 («balas ruby»). P *badaxš* «Badakhshan», *badaxšî* «a ruby» (Stg. 162); A *balaxš* «rubis balais, vient du mot *balakhchan*, qui est employé souvent pour désigner la province de Badakhchan» (Dozy I, 109).⁶²

spinatium «spinach»; P *spanac: spanāq*; C *yspanac: īspanaq* (106:25) — Pelg. I, 118 (*spinaci, spinachinum, spinachia*); Lauf. 392—398; Schaf. 146—147. *aspanāš, aspanāx, aspānaš* «herba pulmentis indi solita B. spinachia» (Vull. I, 89); A *asfānāx* «épinards» (Dozy I, 22).

The number of examples could be increased. It seems likely that all of them are international loanwords which occur in mediaeval Latin texts just as in several other contemporary documents. For the time being, it is hardly possible to establish the exact time and route of each borrowing. However, it is highly probable that none of the Italo-Latin words of the Codex is a direct borrowing from the Persian or Coman word mentioned next to it. The Genoan or Venetian features of these Italo-Latin words cannot be decisive in determining the nationality of the author, since they likely reflect both the dialect of the scribe, and the mechanical imitation typical of the contemporary clerical practice.

As is well known, the Codex contains Latin words, texts, and glosses in addition to the Italo-Latin material. To make things clearer let us return for a moment to the three paper-fascicules making up the Codex. The first two are related, forming an organic unit, so to speak. The Italo-Latin material was written on these two fascicules.

⁶² Several researchers have dealt with the phonetic explanation of *balaxš*. On East Iranian *d* > *l*, see E. Benovistine, *Notes parthes et sogdiennes: Journ. As.* 1936, p. 234 (*Badaxšān* > *Balaxšān*). Phonetically, the name of Baghdad (in mediaeval sources often *Baudach* or *Baldac*) calls for a totally different explanation. Marco Polo's manuscripts contain all the variants, see Pelliot, *Notes on Marco Polo* I, pp. 90—91, s. v. *Baudac*. On the phonetic explanation, see: N. Pellegrini, *Gli arabismi nelle lingue neolatine* II, p. 588.

Originally, the third fascicule comprised a single independent booklet, made and used by Franciscan missionaries, before they got to know the Italians' guide for interpreters, written on two fascicules. It is possible that the existing third fascicule was preceded by a Franciscan first fascicule, which has not come down to us.

The extant third fascicule is worth studying closely. We can contend that the first two pages of it (today pp. 120–121) contain a «neutral» text: Coman riddles. It is this very material, totally different in content from the rest, which leads us to believe that these two pages may not be the beginning, but rather the continuation of an earlier, lost fascicule of similar contents.

The riddles are followed by a new subject, the actual subject-matter of the Franciscans, on pages 122–159. The bulk of it is religious writings in Coman along with a few comments on the Coman language and grammar.

The explanatory language of this part is exclusively Latin. Its word-lists also serve religious purposes, e.g. p. 131 contains: *baptiste(r)ium* «baptistery», *venalia pec(ca)la* «venial sins», *confiteor* «I confess», etc. This Latin language also needs a thorough examination before we can rest content with the definition «mediaeval clerical Latin».

The Latin material of the Codex has a third group which should be subjected to an extensive investigation. It emerges in the glosses, and was obviously included by the German glossators. They can be found in the Italian part together with, or without, the later inserted German glosses. Most of them, however, are found on the blank pages at the end of the second and third fascicules, in other words, in the vicinity of the German glosses of the Codex.

For this reason alone we need to focus our attention on the other explanatory language of the Codex, German.

The hometown of G. Kuun was one of the centres of the Transylvanian Saxons. The Saxons were settled there by Géza II, king of Hungary, in the 12th century. Their privileges enabled them to preserve their language and culture. G. Kuun devoted special attention to this archaic German language, so he naturally looked closely at the German glosses of the Codex, as far as his rudimentary philological method allowed him to. This is evidenced by the appendix of his book entitled «Vocabularium Germano-Latinum» (pp. 353–368), which enumerates the German glosses of the Codex in alphabetic order.

In his review, Teza also touched upon the explanations which Kuun had added to the German glosses. Kuun responded to these comments in *Addimenta zu dem germ. Glossen des Codex Cumanicus*, published in No. 11, Vol. XIV of *Korrespondenzblatt des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde*, which is hard to come by these days. At any rate, Kuun was fully aware of the importance the German glosses had for the history of the German language. This awareness must have induced him to include an explanation of Busbecq's

Crimean Gothic glosses in the second appendix of his book (cf. Kuun, pp. 239 — 244).⁶³

Grönbech also published an index of the German glosses of the Codex (*Wb.*, pp. 302—309).

Dagmar Drüll dwelled upon the German glosses of the Codex in her book. It is an indispensable work for Germanists, and some of its conclusions may be of interest to Turcologists as well.

The second, so-called German part of the Codex has been examined more thoroughly by Turcologists, for unlike the first, it contains longer texts as well as words and grammatical material. Only on the basis of this German part it became possible to form a more or less satisfactory picture of the structure of the Coman language.

Let us see first some facts and figures before discussing this topic. The first, Italian part contains 110 pages, while the second or so-called German part contains 54, two of which are blank (134, 135), and one of which (152)

⁶³ It is well known that Ogier Ghislain Busbecq, a nobleman of Flemish origin, in the service of Ferdinand I of Austria as Imperial Ambassador to the Ottoman Porte, met with two envoys from the Crimea in Constantinople, one of whom knew the Crimean Gothic language. Busbecq included excerpts from this language in his fourth «Turkish letter»: two glossaries and sentences, and 18 cardinal numbers with Latin translation. The beginning of a song (*cantilena*) was also added to this, without any translation or comment. Many scholars have dealt with this famous record of the Crimean Gothic tongue, most recently: MacDonald Stearns, Jr., *Crimean Gothic. Analysis and Etymology of the Corpus*. Anna Libri 1978 (USA). This is a dissertation submitted at the University of California, Berkeley. Not only Germanists, but also outsiders interested in the migrations and linguistic conditions in the Crimea can greatly profit from it. The author gives a precise survey of the history of research. Also aware of Kuun's edition, he mentions that Kuun was the first scholar to trace the text of the mysterious *Cantilena* back to Turkish. No doubt his attempt is indefensible though he had followers. Stearns wisely refrains from interpreting this really enigmatic text. The comments of the Flemish Rubruk, on Crimean Gothic are well worth looking at in his paper also (Wyngaert, *Sinica Franciscana* I, p. 170: *Goti quorum ydionoma est teutonicum*). It is of greater import here that Iosephat Barbaro, a Venetian merchant and traveller wrote in his book, entitled *Viaggio alla Tana*, that while living in Tana between 1436 and 1452, he visited the Crimea and noticed that the Goths living there spoke German. As evidence of this, he refers to his German servant's conversation with these Goths which sounded like two dialects of the same language, like Friuli compared with Florentine (*Gothi parlano todesco; so questo perche, havendo un famiglio todesco con mi, parlavano, insieme et intendevansi assai rasevolmente, cusi como se intenderia un furlano co fiorentino*). MacDonald Stearns (p. 7) quotes Barbaro's text from the edition of E. C. Skrzinskaja. E. Schütz, *The Tat people in the Crimea: Acta Orient. Hung.* XXXI (1977), p. 93 is sceptical of Barbaro's report and the traditions related to the Gothic language in the Crimea. Georgius Torquatus, a German historian and theologian made a striking statement around 1560, referring to earlier sources. He said that the Crimean Goths used their native tongue only among themselves, otherwise communicating with foreigners they used Greek, Tatar or Hungarian (*foris autem et ad alios vel graeca vel Tartarica sive Ungarica utuntur lingua*; MacDonald Stearns, p. 9).

contains the notes of the last owner of the Codex. The actual German parts, the (Coman-German) glossaries can be found only at the beginning and the end of the second part, on pp. 111, 113, 114, 115, 116 and 160, 161, 162, 163, 164. These are complemented by a few little here and there: one word on p. 117, and two German glosses on p. 118 (which also contains an Italian verse and a Latin-Coman vocabulary in hardly legible condition).

As was earlier mentioned, the Italian part also contains German glosses, added to it later. They amount to only 15 in the 110 pages. These 15 words throw interesting light on the command of languages of the missionaries. A part of the glosses can be accounted for by the fact that the missionaries, not understanding the Italo-Latin words, inserted either the Latin equivalents they used, or the German forms, if their native language was German (in theutónico). They also added a gloss to a word if the Coman form did not coincide with the one they knew; in such instances the explanation was in German.⁶⁴

Thus, the German glosses consist of single words and expressions. The number of glosses inserted later into the Italian part is 15. Adding these to the

⁶⁴ In the case of the unfamiliar Italo-Latin words, the lines are complete, containing both the Latin and the Persian and Coman equivalents. The latter is followed by the German gloss meant to clarify its meaning. Such are: 1. *blasmo* «to curse», P. *nafrin mecunem*: *nafrin mēkunem*, C *cagirmen*: *caŷirmen*, in theutónico *scäppin* (9, 20); *culo uinum* «to purify wine», P *mepalanem*: *mēpālānem*, C *susarmen*: *süzärmen*, G *Ich eye* (16:1); *culai*, P *palanden*: *pālāndem*, C *suxdum*: *süzdüm*, G *ich sey* (16:2). It also occurs that the complete line of three items is supplemented with a Coman addition, which in turn is explained by the German gloss, e.g. *veletrum* «penis», P *cher*: *kēr*, C *sic*: *sik* (95:17). For the sake of clarity, the writer added the adjective *trienir*, read *tirenir*, to the Coman entry, followed by the German gloss *stet pitte*, having the same meaning. After the last, Coman item of the three item line, he added another Coman word without any precedence, and attached a German gloss to it, e.g. (99:6) *auogulus* «blind» (cf. Fr. *aveugle*), P *nebian*: *nēbīnā*, C *touluc*: *tövlük*. He then put down C *kotur*: *cotur* «scourf» with no Latin or Persian antecedent, and explained it with the word *š(orf)*. At another point, the Coman item of the tripartite line is replaced by a Coman word, followed by its correspondent German gloss, which has no connection whatever with the previous two items, e.g. (95:22) *brion* «the muscles of the upper arm», P *ghost ibaxou*: *gōšt-i bāzū*; the corresponding Coman word is missing, and instead we find *koymič* «rump bone»: *qoymič*, G *der arsbeyn*. Or, only the Latin word is put down. The German scribe who knew no Persian, left the Persian column blank, but inserted the correct Coman word in the appropriate column, followed by a German gloss, e.g. (95:20) *petengriū* «backside, buttocks», C *koti*: *kōt-i* (*i* is 3rd person Gen. suffix), G *der ars*. Examining the 15 German glosses of the Italian part should direct our attention to the importance of the Latin and other glosses of this part which were inserted by foreign hands. Most of them were singled out by G. Kuun in the notes of his edition, but Grönbech's facsimile edition enables us to look at them much more closely. The following are later additions: (35:5) *marcesco* «to turn pale, to fade, to wilt», C *oŷarmen*: *oŷarmen*, G *valwit*, and as such, they are crammed into the Latin column: (16:25) *color* «dye», G *varbe*, C *boyiou*. It should be stressed again that the dialect of the Latin and Coman glosses inserted later into the Italian part differ greatly from that of the Italian ones.

225 glosses on the blank sheets at the beginning of the second part (8 German glosses corresponding to 8 Latin words are missing on page 114 due to damage), and to the 254 glosses on the blank pages at the end of the second part, we arrive at the total number of German glosses in the Codex Cumanicus, 499.

The location of the German glosses in the Codex coincides with that of similar Latin glosses, both are located at the beginning and the end of the second part.

To sum up, only 50 of the 54 pages of the extant second part contain written texts. 40 of these pages contain only Latin glosses next to the Coman material (some of these were inserted in small letters above certain words of the Coman text which needed elucidation). Only 10 pages come indisputably from German friars.

Out of respect for the tradition of my predecessors, I retained the label «German» for the second part, with the restriction that it should, in fact, be called the Book of Franciscan missionaries. These missionaries naturally included Germans (the authors of the German glosses), as well as other nationalities. Our sources reveal that there were Hungarian, German, English, French, Italian and even Polish friars in these monasteries. The sources also bear out, as confirmed by Miss Drüll (p. 130, note 257), that the Hungarians, Germans and Englishmen mastered the Coman language most easily, while the French and Italian friars had difficulties.⁶⁵ Whenever they had the chance, the non-German monks added their comments to the Codex naturally in Latin.

⁶⁵ This statement is based on a letter of 1323 sent by a Franciscan friar from Kaffa to Avignon. The Hungarian friars' ability to master the Coman language quickly must have been due to the fact that Coman was not totally alien to them as in those days a significant number of Comans lived in Hungary, and they still used their language. Richard, *La Papauté et les missions d'Orient*, p. 94 sqq enlarged upon the activities of missionaries in the territories of the Golden Horde. Between 1279 and 1284 the provost of the Franciscan order sent numerous missionaries of various nationalities *ad partes infidelium aquilonares*. Several letters from these missionaries tell of the hardships and occasional successes of the propagation of their faith. E.g., in a letter to the provost of the order, Frater Johanca of Hungary reported that he and his companions were following the migrating nomads (*castra Tartarorum sequendo*). While visiting Sarai, some Bashkir dignitaries asked them for missionaries, and in response three Franciscans, an Englishman and two Hungarians, were sent to the Bashkirs. The Mongol lord of Sibir, around Tobol, also asked for missionaries. Johanca complained that he was unable to meet the requirements, and begged the order to send more missionaries, possibly Englishmen, Germans, or Hungarians. Johanca was apparently very efficient as in 1321 he baptized *Estokis*, «dominus totius Baschardiae». Incidentally, the Franciscans often purchased slaves for themselves. «Convertis au christianisme, ils recevaient la cléricature, certains devenaient convers ou même frères dans l'ordre franciscain. Et dans ces missions où la question des langues se posait avec acuité, les Franciscains pouvaient ainsi disposer de catéchistes ou d'interprètes» (Richard, *op. cit.*, p. 97).

A careful examination of the German glosses also reveals some new information about the Coman material of the Codex. It is conspicuous that this material contains a good many words of unknown origin, while its loanwords include several of Mongol and even Caucasian origin. The Kipchak material of the lexicon is identical in nature with the specific form of the second part, but apparently contains phonemic and lexical differences. It would be worth while working on this Coman material for purposes comparison.⁶⁶

Miss Drüll's Germanistic arguments are very attractive for an outsider. Let me, however, add two remarks. First, Miss Drüll distinguishes 16 different hands in the German part. Isn't that a few too many cooks in the kitchen? Second, Miss Drüll maintains that the German material has Middle-High German roots (we have suspected this too), but exceptions to this rule crop up in the glosses. This can hardly come as a surprise. The German friars did not come from one particular province, or locale, but from different places in the large German-speaking world. The cohesion among these friars was not rooted in their nostalgic desire to foster a certain language (even if some of them used

⁶⁶ Miss Drüll also gives the modern German meaning of the German glosses found in the trilingual part (see pp. 125—128). Her non-German readers can only be too sorry that she failed to do the same with the German glosses of the second part (pp. 107—123). Even Grönbech had difficulties in reading and interpreting some German glosses. On the Mongol elements of the Coman language, see N. Poppe, *Die mongolischen Lehnwörter im Kommanischen*, in *Németh Armağanı*, Ankara 1962, pp. 331—340. Let us refer here only to some Mongol loan words in the vicinity of German glosses; the German interpretation of the Codex is followed by Grönbech's translation. E.g.: *arčūla* «sich scheyde; einen Streit beilegen»; *čeber* (*kīši*) «en reynlich ma'; nett, anständig»; *elpek* «öberik; übrig»; *emegän* «en babe; alte Frau»; *eremsi* «birumet sich; prahlen»; *erkelen* «hae czar[t]; «weichlich, verzärtelt sein»; *kenetä* «gleich; plötzlich»; *sergek* «ein wachinde man; wachsam, wach»; *seröün* (*serovn*; Gr.'s reading as *serövün* is not convincing) «kvlē; kühl»; *solayay* «eyn liker; Linkshändler»; *totxar* «schade; Böses, Schaden»; *udā* (Gr. *udaa*) «no; nacheinander»; *yeye* «breit; breit». Poppe's list fails to include *daraya* «eyn greve; Oberhaupt, Gouverneur. Ähnl.»; *qurulta* «hof; Ratsversammlung»; *enči* in: *enčim* «miynes selber; Eigentum.» A Caucasian loan word: *kešene* «der t(oden) hu(w) (Gr.), des toden hws (Dr.)»; «Grabhügel (?)». This word is detectable in some cognate languages of Coman: Karachay *k'ešene* «Friedhof», Balkar *kešene* «Gruft, Mausoleum» (see G. Schmidt, *Über die karakasischen Lehnwörter des Karatschaischen* in: *MSFOu*. LXVII, p. 468). On occasion even Grönbech, a well-versed scholar, had difficulties with German interpretations, and this naturally hindered the precise identification of the related Coman words. Such is: *čerē* «en kopiczē». Kuun's explanation, *koppizen* «eructare» (p. 360) is unacceptable. It is not impossible that Radloff's interpretation (*Wb*. IV, p. 199) «der Heuhaufen (?)» (s. v. *ceren*) is correct, since Balkar contains a word *ceren* «Garbe» (Pröhle: *KSz*. XV, 214). See also Vl. Drimba, *Quelques mots comans précisés par leurs gloses allenades*, in: *Harvard Ukrainian Studies* III/IV (1979—1980), pp. 205—214. But the three subsequent words of the Codex: (p. 162; Kuun pp. 227—228) *saygāt* «des heres teyl», *kölöüt*, ? *bölöüt* «des vundes teyl», *yovacā* «des marctes teyl» are still a mystery. D. Drüll's semantic definitions would have been of great help here.

it as a prop for their difficult work), but rather in their pious intention to convert Comans to the Christian faith.

So far so good.

The seemingly firm, logical foundation of this argument, however, totters if we recall the paperstructure of the Codex. The first, Italian part contains two fascicules with 118 pages, 110 of them used by the Italians. Pp. 111—118 were left blank. Surprisingly, the third fascicule begins on page numbered 119 today. On this page the Coman riddles begin, followed by the Coman texts, and the glosses of the Franciscan friars in Latin. This continues until page 151, when several pages are left blank (pp. 152, 153, 154, 155 and 158). Pages 157 and 158 contain a few lines at the top. The last continuous Coman passage can be found on page 159.

From all indications, the next five pages (160 - 164) were also left blank. It cannot be a coincidence that the five blank pages of the second fascicule and the similar five pages of the third fascicule are filled up with German glosses.

This prompts the supposition that the Codex Cumanicus passed through three, not two hands: 1. Italian colonists; 2. Franciscan friars with a knowledge of Latin; and 3. clerical and (lay) persons of German origin.

The Germans may also have been Franciscans, they may have been missionaries as well. Nevertheless, it is certain that the German glosses were the last items to be added to the Codex, since they take up only the pages left blank. This circumstance contradicts the earlier view that the religious Coman texts of the Latin-speaking Franciscans were written by German glossators. Were this true, we would inevitably come across a German glossary or some other evidence pointing to German origin among the clerical passages. Such, however, cannot be found. It is also striking that the clerical purpose of the German glosses is not all that apparent either.

In his edition of the Codex, G. Kuun amply commented on its Italian verses, jumping to the conclusion that they were written by the great Italian poet Petrarca, the alleged owner of the Codex. Teza did not neglect this question either, and following Kuun's path, he deciphered several Italian verses which remained illegible for Kuun. His firm conviction that the poems had nothing to do with Petrarca was later confirmed by other Italian literary scholars. In a new, authentic edition these poems must be, of course, included. They have no bearing upon the Coman, or for that matter upon any other language of the Codex, but they cannot be ignored with regard to its history.

To sum up the research to date, it can be concluded that the Codex Cumanicus was made up of two independent parts. The first can be called the «Interpreters' Book» (pp. 1—110), and the second the «Missionaries' Book» (pp. 111—164).

The Interpreters' Book was compiled using earlier, so far unknown, sources in one of the Italian colonies along the Black Sea. Its compiler remains unknown. Besides Genoa, Venice also figures in its origins. The work must have been frequently copied at the behest of the Italian colonists, and was used by both Genoans and Venetians. The date of its origin is unsettled. The hypothesis that its predecessor goes back to late (perhaps mid-) 13th century, cannot be excluded. The date July 11th, 1303, at the very beginning of the Codex, was preserved in the existing copy which itself dates from around 1330. This precise date (July 11th, 1303) does not mark the date of writing so much as the date of beginning (or ending) of the copying. No copy made by an Italian in an Italian colony has come down to us. The existing copy was made in a Franciscan monastery around 1330.

The predecessor of the Missionaries' Book is shrouded in even deeper mystery. From its original contents, only the so-called third fascicule remained extant headed by the Coman riddles.

This inherited part is followed by the clerical passages used for missionary purposes. It should be stressed, however, that the copy of cc. 1330 was not suitable for missionary objectives, and most probably was not used for such. A letter of Pascal intimates its purpose inasmuch as he states in it that the Franciscans (and other friars and tradesmen) went to Sarai to learn Coman.⁶⁷ The 1330 copy did not yet contain the glosses. The extant copy of 1330 might have been made in the Monastery St. John, but it might just as well have been written in Sarai.

On the other hand nothing proves that the Missionaries' Book, dating from around 1340 – 1356, was likewise compiled in the Monastery of St. John, in nearly Sarai. Should this hypothesis hold ground, the question why the Franciscan friars of the monastery waited for over ten years to start with the Missionaries' Book could not be explained.

⁶⁷ The friars of the Monastery of St. John were by no means native Germans exclusively, since it was here that the intriguing story of Frater Stephen of Peterwaradin (a town in one-time Hungary called *Pétervárad*) took place. The young Franciscan publicly converted to Islam, but soon after regretted his step, and returned to the Christian faith. This enraged the Muslims, however, so they tore friar Stephen apart, and burned him. His martyrdom was included in the histories of the Franciscan order. Pascal of Vittoria also relates this story in 1338 for his fellow friars left in the Convent of Vittoria from Almalik (*Armalec*). This letter also reveals that Pascal set out from Tana, and arrived in Sarai accompanied by Greeks. His fellow missionaries went on to Urgenj (*Urganth*). He did not join them because he wanted to learn the Coman language and Uighur script in the capital. His Franciscan brothers returned to their monastery from Urgenj, but Pascal remained and preached the faith in the newly mastered language, without, as he stressed, an interpreter. He had been in Sarai for over a year when the martyrdom of Stephen took place. The rest of his letter gives a somewhat vague account of his missionary activities, and of his return to Almalik. Cf. Yule, *Cathay and the Way Thither* III, pp. 81 – 86.

It seems highly likely that the place of origin of the Missionaries' Book was another, presently undetermined, monastery. In this monastery, the Persian language was no longer needed (as opposed to the vicinity of Sarai), and what is more, a substantially different dialect of the Coman tongue was spoken.

As was seen, this monastery was not the final resting place of the Missionaries' Book. It went on to a third monastery operated by German friars. These friars also obtained the Interpreters' Book, and it was they who filled in the blank pages of the two books with German and Latin glosses.

The three fascicules subsequently passed from the German Franciscans to the Italians again under unknown circumstances.

Finally, the last owner of the Codex has to be mentioned. The following can be read on the originally blank page 156: «iste liber est de Antonio de Finale». This is followed by a verse putting the plague on anyone who tries to steal the book, a common inclusion in mediaeval books. G. Kuun discussed this curse in detail (pp. 218—219). E. Teza also touched upon it in his review (elucidating the abbreviations), he read *malla morte non videatur* in the second to last line. G. Kuun rightly refused the reading *videatur* in his Hungarian response to the criticism (p. 11), replacing it with *viduetur*, the only reading which fits the context. The meaning of the curse confirms him: who ever steals my book «shall not be deprived of the bad death (the plague shall not avoid him)».

According to Kuun, it argues in favour of the Genoan origin of the Italo-Latin part that this certain Antonio di Finale (the reading *Ziuale* or *Zinale* adopted by Györffy is unwarrantable) came from a renowned Genoan family, also called di Finari or di Finar. Referring to an oral comment made by S. Simoni, Kuun claims that a member of the family, Andreas di Finale, is mentioned in documents of the 14th century.⁶⁸

For some reason, the Ligurian origin of the di Finale family is still used today as a big argument in favour of the Genoan origin of the Codex. Somehow it has escaped the attention of researchers that the registration certifying the ownership of di Finale is on a page belonging to the third fascicule of the Codex, and this is the really crucial piece of evidence, it proves that the Codex was no longer in the possession of Italian colonists, nor in the hands of the Franciscans of the Monastery of St. John, near Sarai. But it did not belong to the

⁶⁸ D. Drüll reiterates (pp. 131—132) Kuun's arguments in favour of the Genoan origin of de Finale, quoting data on the possible family relations from documents dating from 1281, 1289 and 1290, edited by Brătianu: Naturally, the 14th century reference mentioned by Kuun is not among them. Györffy gives the authentic text of this remarkable record after Frati (*Versi italiani*, p. 7): *Iste liber est de ant(onio) de Ziuale (Zinale?) q(ui) manet apud. Qui sc(ri)ssit sc(ri)bat semper c(um) do(mi)no viuat in celis ant(onius) no(m)i(n)e felix. Qui me furat(ur) malla m(or)te no(n) uid(u)atur n(o)n.*

Franciscans compiling the Missionaries' Book, nor to the German Franciscans, who had apparently disposed of it in some way or another. According to the dating of the paper of the third fascicule, the Codex must have come into di Finale's possession around (or probably after) 1356, from whom strangers, the Venetians, obtained it, despite all the threats of plague. How and when did this happen?

The Codex Cumanicus has not yet unveiled all its secrets . . .

C O D E X C U M A N I C U S

BIBLIOTHECÆ

AD TEMPLUM DIVI MARCI VENETIARUM

PRIMUM EX INTEGRO EDIDIT

PROLEGOMENIS NOTIS ET COMPLURIBUS GLOSSARIIS INSTRUXIT

COMES GÉZA KUUN,

ACAD. SC. HUNG. SODALIS

BUDAPESTINI

EDITIO SCIENT. ACADEMIÆ HUNG.

1880

PRÆFATIO.

Opus editionis totius codicis cumanici bibliothecæ ad divi MARCI Venetiarum sex abhinc annis a me susceptum tandem exequutus sum. Hoc opus sane arduum mihi etiam eo aggravavi, quod prolegomena, annotationes interpretationemque textuum cumanicorum lingua latina scribenda constitueram. Linguam latinam ob duas causas elegi 1, quod hujus generis opera lingua omnibus viris doctis notissima scribi debent 2, glossæ vocabularii cumanici in ipso codice Venetiano per vocabula latina explicatæ sunt. Te autem candide Lector! oro atque obsecro, ut mihi defectus et menda sane multa et gravia styli benigne ignoscas. Hoc quoque bene scio nec prolegomena defectibus et erroribus exemta fore, nam ea procul a supplectili bibliothecarum in solitudine castelli Maros-Némethiensis conscribere necesse habui, attamen confidenter spero me saltem in solutione quarundam quæstionum arduarum proxime ad verum accessisse. Etiam in lectione et interpretatione vocabulorum textuumque cumanicorum me sæpe errare haudquaquam me latet.

Viris doctis ANTONIO SCHIEFNER, lib. baroni CAROLO GERINGER, CAROLO JULIO SCHRÖER, OTTONI KELLER, ATTILIO HORTIS, GABRIELI de BÁLINT, ANGELO de GUBERNATIS et ARONI de SZILÁDY acceptas refero nonnullas observationes et indicationes summi momenti, quas illi mihi roganti insigni bene-

volentia communicaverunt. Insuper doct. SCHRÖER mihi interpretationem glossarum germanicarum hujus codicis humanissime suppeditavit. Denique cl. præfecti bibliothecæ „Marcianæ“ viri summæ doctrinæ et humanitatis JOHANNIS VELUDO et ill. comitis C. SORANZO erga me benevolentiam silentio prætermittere non possum.

Ad explicandas glossas cumanicas præcipue professoris VÁMBÉRY vere egregio glossario čagataico, A. HINDOGLU vocabulario osmanico et GABRIELIS de BALINT glossario Kazanico usus sum. Id quoque annotatum esse volo, nos in notis editionis glossas cumanicas præcipue osmanicis et Kazanicis comparasse, quia illæ apud nos magis notæ sunt, quam aliarum dialectorum formæ, hæ vero ad cumanicas recte explicandas maxime idoneæ sunt. Ad formam osmanicam in hac operis parte interdum non annotavimus, eam arabicæ vel persicæ esse originis, quoniam in vocabulario cumanico editioni nostræ adjuncto quæ ad originem arabicam vel persicam spectant, locis suis annotata inveniuntur, in quo glossas cumanicas præcipue cum čagataicis et Kazanicis comparavimus.

Denique de multis impressionis erratis nobis graviter conquerendum est, quæ sane longe pauciora fuissent, si nobis per totum illud tempus Budapestini degere licuisset. Emendationem erratorum lector benevolus fine operis inveniet. Nonnullæ emendationes, quæ ad lectionem interpretationemque glossarum codicis spectant, in vocabulario cumanico et persico inveniuntur.

Dabam Maros-Némethii, Anno 1879, Kalendis Juliis.

PROLEGOMENA.

I.

Codex latino-persico-cumanicus, quem nunc primum ex integro luci publicae damus, in catalogo codicum bibliothecae ad templum divi MARCI Venetiarum consilio et labore quondam celeberrimi hujus bibliothecae praefecti ANTONII ZANETTI conscripto sic breviter signatus est:

«Codex DXLIX

in 4°, chartaceus, foliorum 62, Saeculi xiv.

Lexicon latinum, persicum et comanicum.

Initio legitur:

MCCCIII. die xi. Julii.»

ZANETTI hanc brevem mentionem codicis in calce catalogi fecit, videlicet sub titulo: «Appendix codicum, qui nuper in parte superiori ducalis ecclesiae inventi sunt». Doctissimus bibliothecarius initio appendicis observat: «Ex his aliquot, quos scilicet asterisco signavimus, descripsit TOMASINUS in Biblioth. Ven. Mss. pag. 56.»¹

TOMASINUS loco citato de hoc codice ita scripsit:

«Alphabetum persicum, comanicum et latinum Anonymi, scriptū anno MCCCIII die xi Julij. Cuius libri initium est tale. In nomine Domini Jesu Christi etc.

Hec sunt prima verba et nomina de litera A.

audio	mesnoem	esiturmen
audis	mesnoy	esitursen
audit	mesnoet	esitir».

¹ V. «Latina et italica D. MARCI Bibliotheca Codicum manu scriptorum.» MDCCXLI.

TOMASINUS codicem cumanicum ait a FRANCISCO PETRAR-
CHA, humaniorum litterarum in Italia instauratore, serenissimae
reipublicae Venetorum cum aliquot aliis codicibus donatum esse
et hoc loco de pretioso dono uberius disputans enumerationem
codicum acceptam FORTUNATO ULMO refert: «Codices qui ad-
huc extant è bibliotheca FRANCISCI PETRARCHÆ, ut mihi com-
municavit D. FORTUNATUS ULMUS abbas cassinensis.»¹ Doctis-
simus ULMUS in historia monasterii S. GEORGII ab eo, dum in
hoc claustro degeret, ex antiquis annalibus et documentis con-
scripta de hac re ita loquitur:

«Era in Venezia il PETRARCA nel 1362 quando donò la
sua libreria alla Repubblica; il che scrive il SANSOVINO nel libro
secondo a carte 25, dove parla della Chiesa del santo sepolcro.
Qualche poco residuo dei libri della quale da me ricercati et
riconosciuti per ordine degli Eccellentissimi Procuratori di San
MARCO FRANCESCO MORESINI, GIROLAMO CORNARO, et in parti-
colare di FRANCESCO MOLINO all' hora Cassiere fu inventariato,
e datagline la nota nel 1634. L'altra maggior parte de quali,
per negligenza de vecchi ministri, essendo perita, darà che
piangere a' buoni in ogni avvenire; quando intenderano, che,
essendo già riposti come in un sacrario per ordine buono de
vecchi Procuratori in certo camerone sopra la chiesa di San
MARCO, accompagnati anco da una moltitudine di singolari
scritture pubbliche, e de particolari; è risorta quindi un' im-
mensa perdita della maggior parte di queste cose tutte; altre
da topi divorate, altre offese dall' humidità, in maniera tale,
che con questa congiogendosi gran quantità di polvere: si sono
quindi impetrati la maggior parte de i libri, e delle scritture
stesse. Per più di dugento pezzi de' originali delle quali im-
portantissime, et al publico spettanti rimaste illese, ho io con
somma fatica, et diligenza ricuperate, et offerte divotamente al
Serenissimo Principe FRANCESCO ERIZZO. Tra quali vi è quella

¹ Bibliothecae venetae manuscriptae publicae et privatae (quibus etc.) opera
JACOBI PHILIPPI TOMASINI episcopi aemoniensis. Utini, Typis Nicolai Schiratti. MDCL.

autentica de patti nel 1123 di DOMENICO MICHELE Doge con GUARIMONDO Patriarca di Gierusalemme, et Baroni del Regno, et altre non meno degne, De quali tutte, et de libri residui del PETRARCA ho formatone gl' Inventarij, et consegnatili l'uno ad medesimo Serenissimo Principe et Eccellentissimo Collegio, l'altro agli Eccellentissimi Procuratori hora viventi FRANCESCO MOLINO, GIO. NANI Kav^{re} et GIO. PESARO Kav^{re}.» Codex manuscriptus FORTUNATI ULMI, ex quo textum hunc citavi, in bibliotheca D. MARCI Venetiis asservatur.¹ SANSOVINUS (FRANCISCUS, 1521—1586), quem FORTUNATUS ULMUS, loco citato allegat in descriptione sua Urbis Venetae de dono PETRARCHAE et de curatione librorum suorum per mandatum Patrum amplissimorum urbis adhibita in sequentibus ad lectorem refert: «Considerando quanto habbi ad esser à laude di Dio, e del B. MARCO Euangelista, et ad honor et fama, quello ch'è offerto per D. FRANCESCO PETRARCHA, la cui fama hoggi è tâta in tutto il mondo, che non si ha in memoria di huomini, che fra Christiani sia stato giamai, ò sia, un Filosofo Morale, et un Poeta, che gli si possa paragonare, sia accettata la sua oblatione secondo la forma della infrascritta polizza scritta di sua mano. Et sia preso, che si possa spendere del Monte, per la casa, et habitatione sua in vita sua per modo di affitto, si come parerà alli Consiglieri, et Capi, ò alla maggior parte offerendo li Procuratori della Chiesa di S. MARCO, far le spese necessarie per il luogo doue haueranno ad esser riposti, et conseruati i suoi libri.» Ecce tenor testamenti, ad quem SANSOVINUS allusit: «Desidera FRANCESCO PETRARCHA di hauer herede il B. MARCO Euangelista se cosi piacerà à Christo, et à lui, di non so quanti libretti, i quali egli possiede al presente ò che forse possederà. Con questo che i libri non sieno venduti, ne per qual si voglia modo mal trattati, ma sieno conseruati in alcun luogo da esser deputato à questo effetto, il qual sia sicuro dal fuoco, et dalle pioggie à honor di esso

¹ I. VII, 217, f. 438.

Santo, et à memoria di esso FRANCESCO, et per consolazione, et comodo perpetuo degli ingegnosi, et nobili di questa Città, che si diletteranno di cose tali» etc.¹ TOMASINUS in pretioso suo libro «PETRARCHA Redivivus» de diversis bibliothecis PETRARCHÆ et de libris ab eo serenissimae reipublicae Venetae dono oblatis quaedam memoriae prodidit, quae digna sunt, ut hic repeterentur: «Huius vero muneris memoriam publico in aede S. Sepulchri monumento conservari placuit Venetiis. Plures autem PETRARCHAM habuisse bibliothecas ex ipsius Epistolis cōstat. Nimirum in Valle clausa unam, quam filius custodis domus, dum in Vallem latrones irruerent, translata in Arcem ab impiorum furore liberavit. Alteram Parmae, quam sub Italici Parnassi nomine concelebrat: tertiam Veronae, in qua sub die xxv. Januarii Anno pestilentiae memorabili terraemotum praesensit. Nec Arquadae in Collibus suburbanis hac supellectile destituebatur. Epistolas CICERONIS ad ATTICUM calamo scriptas è bibliotheca PETRARCHÆ apud PETRUM VICTORIUM ingentis doctrinae virum dilaudat SEBASTIANUS CORRADUS in Praefatione Scholiorum ad Lectorem. Ex quibus omnibus selectiores Reipublicae Serenissimae donasse jam senio confectum credibile est. Quamquam et bona rariorum pars aliò fuerit distracta, è quibus Aetnam CLAUDIANO ascriptam se vidisse fatetur LILIUS GYRALDUS de Latinis Poetis dialogo iv. Nec tamen ii Codices in Bibliothecam D. MARCI repositi, sed in peculiarem locum trāslati in sacrae Aedis fastigio, apud equos aeneos Plateam versus, ubi commissariae (ut loquuntur) scripturae Procuratorum D. MARCI asservantur, propè cellam Abbatissae JOACHIMI. Unde me in eos inquirente Illustriss. Viri et de re litteraria bene meriti D. BENEDICTI CAPELLI Serenissimi FRANCISCI ERIZZI Ducis ex sorore nepotis indicio, pro summa ipsius vigilantia in lucem producti, inque ordinem ut licuit reducti, providentia Illustrissimorum Senatorum ac D. MARCI Procuratorum FRANCISCI MAUROCENI, FRANCISCI MOLINI The-

¹ V. SANSOVINI lib. «de rebus Venetis».

saurarii, et JOANNIS NANI. Immane vero in ipsos Codices saevierat edax temporis calamitas eo dente, quo theatra, moles, urbes destruuntur. Adeo quicquid heic erat partim in pulverē inter manus penē collapsum, partim (dictu mirum) in saxa mutatum. Laudanda heic in primis egregia Cl. D. FORTUNATI ULMI Abbatis Cassinensis diligentia, cui Sereniss. Senatus decreto haec erat commissa cura, ut libellos tenebris eximeret, et eximium PETRARCHAE donum à temporis situ, ac tineis vindicaret. Horum, quos fortuna superstites voluit, Syllabum à viro laudato ad me perhumaniter transmissum curiosis non ingratum spero.

Missale vetustum in membranis in folio maiori, in quo non reperitur memoria Conceptionis B. Mariae Virginis.

Antiphonarium geminum fol. in membr.

Psalterium in 8. in membr. et Breuiarium in 8. membr.

Praecationes Missae solemnes fol. paruo, membr.

Libri Job, et Salomonis Sapientia, Eclesiastes, et Cantica in 4 magno, membr.

Prosperi Aquitani Carmina in 4. membr.

Aristotelis Opera, De Physico Auditu, De Caelo, et Mundo, De Meteoris, De Generatione, et de Anima.

Virgilij Aeneis in fol. paruo, membr.

Horatius de Arte Poetica in 4. membr.

Parabola Magistri Arnoldi de Villa Nova scilicet Regulae Generales curationis morborum factae, (ut ipse ait) ad honorem Illustriss. Regis Franciae D. Philippi. Item Canones de Podagra. Item Abbreviatio Regiminis auctorum. Tabulae. Item liber de Conseruanda Sanitate. Abbreviatio libri Prognosticorum, ubi et de Crisi. Tractatus Astrologicus pro Medicis. Quae hodie ad nos pervenerunt omnia Lugd. impressa 1504. et alibi.¹

Compendium Medicinalis Astrologiae a Fratre Nicolao de

¹ Hic ARNOLDUS natus est in *Ville neuve* (in Languedoc), anno 1250. Uti refertur, litteris graecis, hebraicis et arabicis a juvenili aetate magna cum sollicitudine studium navavit. V. lib. STROBELBERGERI «historia monspeliensis» inscriptum.

Paganica Ordinis Praedicatorum compilatum Anno 1330. in fol. maiori in membran.

Liber Logicae Petri Hispani fol. minori in carta.

Fratris Guidonis Respiniani Carmelitani Quaestiones de Anima.

Liber de partibus Orationis, quatenus praedicamentaliter tenetur à Magistro Spergilo Gambellato Papiensi compositus Anno 1319. fol. membr.

Quodlibeta Aegidij.

Alphabetum Persicum, Comanicum, et Latinum Anonymi scriptum Anno mccciii. Die xi Julii. Cuius libri initium est tale: In nomine Domini Jesu Christi etc. Haec sunt prima verba et nomina de litera A.

Audio — Mesnoem. — Esiturmen.

Audis — Mesnoy. — Esitursen.

Audit — Mesnoet. — Esitir.

Liber Marchianae Ruinae qui continet bella Anni 1338. quo Sereniss. Reip. Venetae accessit Urbs Tarvisium. Cuius principium est.

Audiat aure truce[m] cordis pietate ruinam

Lector, et innumeras populi quas Marchia clades

Commissas depressa tulit sub tempore tetra:

Quo iuvenes tenuere Duces fulgentia sceptrâ.

Finis:

Ut placida te pace regat Rex usque supernus,

Dum spires: Requiem tandem tibi praestet amoenam.

Auctoris nomen hoc disticho in calce libri exprimitur:

Gente Ligur, Patria Ambrosij sum fertile nomen,

Est mihi stirpsque Ceres, mea spica est apocopata.»¹

FRANCISCO PETRARCHÆ crebra in negotiis diplomaticis itinera et frequens cum doctissimis et summis suae aetatis viris litterarum commercium optimam procuraverunt occasionem bibliothecam suam rarissimis cum libris augendi. Jam in juvenili

¹ «PETRARCHA redivivus.» Patavii, MDCL. Pag. 71, 72, 73.

aetate graecas litteras hausit et Bononiae studiis antiquitatis diligenter operam dedit. HOMERI opera, quemadmodum vates ipse in litteris ad NICOLAUM SIGERUM scriptis ait, de ultimis Europae finibus sibi dono oblata gratissimo et laeto animo accepit. Inter amicos, quos maxime coluit, nonnullos Januenses habuit et nihil mirum, si ab uno eorundem codicem cumanicum Europae ultimis per missionarios quosdam conscriptum e possessione ANTONII de FINALE liguris sibi acquisivit. Codicem enim nostrum cumanicum, uti pag. 156 annotatur, per quosdam annos ANTONIUS de FINALE possidebat, cujus familiam, uti mihi doctissimus vir CORNELIUS De SIMONI archivi S. GEORGII secretarius perhumaniter communicavit, e Liguria originem duxisse constat. Utrum PETRARCHA codicem cumanicum ab ipso ANTONIO de FINALE, an alio quodam e numero amicorum Januensium acceperit, minime liquet, sed unum hoc testibus adductis constat, codicem paulo post ANTONIUM de FINALE in possessionem PETRARCHÆ pervenisse. Non solum testes adducti, sed ipse codex assertionem nostram disertè comprobatur, pag. enim 127 et 137 quaedam fragmenta poeseos italicae reperiuntur, quorum character secundum opinionem nonnullorum virorum doctorum italicorum, inprimis ATTILII HORTIS bibliothecae Tergestinae clarissimi praefecti magnam cum PETRARCHÆ manuscriptis autographis similitudinem prae se fert. Sed non solum character scripturae, verum modus partes orationis contrahendi, orthographia et vocabula ipsa auctorem fragmentorum magna cum probabilitate PETRARCHAM fuisse demonstrant, eandem enim contractionem et orthographiam in his fragmentis observamus, quae in autographis celeberrimi vatis, e. g. in codice vaticano LIV occurrunt. Denotatio litterae *i* per *y* in vocabulo *may* primi fragmenti et in *costey* et *sayta* secundi optime respondet scriptioni *ymaginar*, *ymagine* codicis praedicti autographi¹ et contractio *larcho* secundi fragmenti etiam in codice vaticano saepenumero reperitur. *Larcho*

¹ Pag. XIV.

de la sayta nostri secundi fragmenti plane stilum poeticum clarissimi vatis redolet. Hic tamen annoto, in cod. vaticano constanter *saetta* occurrere, sed hoc quantum video, nihil impedit quominus PETRARCHA in suo fragmento formam antiquiorem scribere potuisset, scimus enim poetas omni tempore contra praecepta auctoris epistolae «de arte poetica» nonnunquam formas obsoletas adhibuisse.

Mirari non desino doctissimum abbatem JOSEPHUM VALENTINELLI, qui per multos annos bibliothecae ad templum D. MARCI Venetiis summa cum laude praesedit, contra auctoritatem FORTUNATI ULMI et TOMASINI, qui ambo res litterarias serenissimae reipublicae Venetae optime noverunt, in dubium vocare collectionem librorum a PETRARCHA reipublicae dono oblatam Venetias unquam pervenisse.¹ Optime scimus, POGGIUM² de libris PETRARCHAE asserere eos «post eius mortem partim divenditos partim pluribus distributos fuisse», sed etiam hoc notum est PETRARCHAM post annum 1362, quum libros suos serenissimae reipublicae donavisset, usque ad mortem XII annos vixisse, quo longo tempore clarissimum vatem suam collectionem continuasse et talibus quoque codicibus auxisse, quorum anteriora exemplaria serenis. reipublicae donaverat, credibile est. Assertio POGGII certe ad libros a PETRARCHA paulo ante mortem acquisitos spectat, de quibus possessor adhuc non disposuit. Si PETRARCHA anno 1370, quum extremum voluntatis documentum exhibuit, bibliothecae serenissimae reipublicae donatae causa inquieto fuisset animo, certe indubiam hac in re expressisset voluntatem, in hoc enim documento, de omnibus rebus, quae ei tunc curae fuerunt, diserte disposuit. LEIBNITIUS (1646—1716) optime novit, codicem cumanicum PETRARCHÆ in bibliotheca D. MARCI superesse et de hac re ita scripsit: «Vidi catalogum Librorum PETRARCHAE, ubi inter alios Libros conspiciebatur Dictionarium Lingvae Cumanae, sed in hoc indagando frustra

¹ V. Bibliotheca manuscripta ad S. MARCI Venetiarum. MDCCCLXVIII.

² Opp. var. pag. 276.

laboravi.»¹ Maxime interesset scire, quemnam viderit LEIBNITIUS catalogum, utrum brevem TOMASINI conscriptionem librorum PETRARCHAE, an aliam uberiolem. Mihi hoc ultimum probabilius videtur, nam LEIBNITIUS explicate «catalogum» scripsit. Alio loco² portentosis polyhistor addidit: «Semper mihi suspicio fuit, posse in aliquibus Daciae angulis aliquas superesse reliquias Lingvae Cumanae. Nam Cumanos saeculo XIII. Rex Hungarorum recepit, habitationemque iis concessit; etsi postea, quum bellum Tartaricum ingrueret, pro maxima parte fuerint deleti. Cumani autem videtur se se ab Hungaricis Ditionibus ad Pontum Euxinum porrexisse.» Spes LEIBNITII dubitanter expressa LV annis post mortem ejus ad exitum venit. Quum enim legatio Cumanorum et Jazygum ex Hungaria Viennae coram regina MARIA THERESIA adfuisset, ADAMUS KOLLARIUS, vir in linguis orientalibus versatus, invitans legatos, domi ab uno eorum, STEPHANO VARRONE, orationem dominicam in lingua cumanica audivit. KOLLARIUS linguae turcicae peritus illico idioma orationis, turcicae originis esse agnovit et de hac re OLAHUM, THUNMANNUM et alios certos fecit. THUNMANNUS in «Actis societatis Jablonovianae» de reliquiis linguae cumanicae in Hungaria disputans annotavit, ultimum linguae cumanicae gnarum in Hungaria eundem STEPHANUM VARRONEM fuisse, a quo KOLLARIUS orationem dominicam cumanicam audivit, addiditque sermonem cumanicum cum morte VARRONIS interiisse.³ VARRÓ certe orationem dominicam et alias quoque preces breves cumanicas memoria tenuit, sed id quod THUNMANNUS dixit, cum linguae cumanicae peritum fuisse, argumentis confirmari non potest, immo peritia VARRONIS in lingua cumanica praeter orationem dominicam angustis salutationum cancellis circumscripta fuisse videtur. Post LEIBNITIUM noster CORNIDES fuit primus, qui colicem cumanicum Marcianae in memoriam doctorum reduxit eum in sequentibus

¹ GOTHOFREDI GUILLELMI LEIBNITII, Opera omnia. Genevae, 1768. 4° Tom. VI. Pars 2. Pag. 188.

² Tom. V. Pag. 224.

³ Lipsiae, 1774. 4-to. Tom. IV. Pag. 188.

breviter ita describens: «Decennium circumactum est,¹ exquo Venetiis in comitatu Ill. D. JOSEPHI e S. R. J. Comitibus TELEKI de Szék etc. Heri Mecaenatisque mei indulgentissimi fuerim versatus. In Bibliotheca S. MARCI offendi Codicem Ms. in 4-to hoc modo signatum: Codex DXLIX Arm. E. I. Prima Codicis pagina his verbis erat inscripta

MCCC° III° die XI Julij

In n̄ne Dñi n̄ri ihu Xpt̄ et Beatae Virginis Mariae Matris ejus et omnium Sanctorum et Sanctarum Dei Amen.

Ad honorem Dei et Beati Johannis Evangelistae. In hoc Libro continentur Persicum et Cumanicum Alphabetum.

Haec sunt Verba et nomina de littera *A*.

Cumanica		Turcico Tartarica
<i>Mesnoem esiturmen</i>	—	<i>mesmu</i> — audio, audivi
<i>Esitu'rmen</i>	—	<i>isidurum</i> — audio
etc. usque ad vocem <i>Atlan</i> — <i>atlan</i> — equita».		

CORNIDES, uti ex his paucis excerptis videri potest, formas quoque persicas, saltem primam vocabularii formam persicam et ejus conjugationem pro cumanicis habuit, *mesnoem* enim juxta *esiturmen* sribens eam quoque formam sub inscriptione «cumanica» collocavit et cum forma turcico-tartarica *mesmu* (sic!) comparavit. Pro forma aoristi secundae personae *esitursen* perpetram *esitu'rsem* (cum *m* in fine) sripsit super vocalem *u* nescio quam ob rem *e* apponens et cum prima persona aoristi loco formae turc. or. *išitirmen* vel *ešetirmen* formam imaginariam *isidurum* comparavit, in qua scribendi ratione etiam hunc errorem commisit, ut pro tenui mediam consonam scriberet. Paulo longiori temporis intervallo CORNIDES certo codicem attentius perspexisset et non dubito, etiam de secunda ejus parte docte, uti solebat, disputavisset! Haec pauca excerpta et quaedam alia in dissertatione sua manuscripta «Commentatiuncula Hist. Critica de Cumanis»² inseruit, quae initio hujus seculi in domo

¹ anno 1770.

² §. 14. III.

viduae comitis JOSEPHI TELEKI in pago SZIRÁK asservata erat. Illustris cultor litterarum hungaricarum ARANKA commentatiunculam praedictam vidit et ex hoc fonte PETRO HORVÁT egregio historico ab eo de hac re sollicitus excerptorum saltem initium communicavit. Facere non possum, quin quaedam ex littera DANIELIS CORNIDES ad doctiss. GEORGIUM de PRAY (Vindobonae, d. 14 Febr. 1773) hoc loco inseram: «Egregia plane sunt, et reconditae eruditionis, quae de Chunis Cumanisque mecum communicasti. Qua in re, quod mihi sis gratificatus, multum TIBI debet. Haud pauca eorum, quae disputas doctissime, in usum meum convertere potero, quamquam in nonnullis a Te dissentiam. Non vacat nunc vagari longius, omniaque monumenta abs TE allata discutere sigillatim: quare perbreviter summa tantum attingam capita. Chunos sub S. LADISLAO COLOMANNOQUE, et Cumanos sub BELA IV sequutisque Regibus, unam omnino eandemque gentem esse, firmiter mihi persuadeo. Illi cum ARPADE in Pannoniam illapsi, Valachiam, Provinciam Temesiensem, orientalemque Transilvaniae oram, obtinuerunt: hi, anno 1221 in Moldaviam, exactoque vicennio, anno nempe 1241 ex Moldavia in Hungariam immigrarunt. Scio, Russicos annales Makarienses tradere, adscitos ab OSKOLDO et DIRO, duobus Waraegis, in societatem armorum Cumanos quoque; sed Cumanos eos diserte vocant Russos, quod mihi non videtur verosimile. Quae porro de Cumanis eiusdem cum Chazarorum gente, originis, addis, perbelle quidem cum Systemate Schlözeriano consentiunt; mihi tamen, fateor, non arrident usquequaque. Chazaros non inficior Magyarorum cognatos fuisse, nec linguae inter utrosque, nisi forte Dialecti, intercessisse discrimen, puto; Cumanos tamen Chazaris accensendos esse, vehementer ambigo. Meas dubitandi rationes TIBI alia opportunitate, si jusseris, edisseram. Nomen Chazaricae urbis SACHEL existimo Graecis detortum esse ex *Szár-hely*, quod *album locum* sonat.¹ *Szár* enim obsoletum vocabulum

¹ Apud CONSTANTINUM PORPHYROGENITUM ἄσπερον ὁπνίσιον. Vox *sarig*, *sari*, *sara*

Hungaricum est, album notans; quod clare ostendere possem, si ferret id institutum meum. Evanuit huius vocabuli usus, nec nisi in voce composita *szár-lábi* superest, quod de equis *albos pedes* habentibus hodieque usurpatur. DELISLIUS Sarchel illud Constantini urbi BIELOGROD adaptat; ego malim BIELAWECZ substituere. Nitor autem auctoritate Nestoris, qui civitatem BIELAWECZ diserte Chazaris attribuit. Rubruquisium, Plancarpinum, Vincentium Bellovacensem, Bacconem, Haitonum legi; hi tamen Cumanos, si quid mihi cernere datur, sollicite a Gazaris, hoc est Chazaris, distinguunt.

Quae de lingua Cumanorum Hungarica disputas, elegantia sunt, miroque excogitata ingenio; mihi tamen non satisfaciunt. Diuersum enim Cumanorum fuisse sermonem a Hungarico, praeter Rogerium, alia quoque eius aetatis monumenta loquuntur. Possem omnino nubem testium proferre, qui uno ore Cumanos perhibent Tartaros Kipzacos fuisse, linguamque Cumanicam Tartaricae Dialectum; certiori tamen utar argumento, planeque tali, quod vim afferat. Triennio abhinc incidi Veneitiis in Bibliotheca S. Marci in Codicem Ms. in 4to, anno 1301 (sic!), si bene memini, exaratum, atque linguae Cumanicae Vocabularium, vocumque Cumanicarum Declinationes Coniugationesque tradentem. Ex indultu Cl. Antonii Zanetti, Bibliothecae Praefecti, exscripsi ex eo codice vocabula bene multa, et aliqua Declinationum Coniugationumque Paradigmata, comperique, linguam Cumanicam a Hungarica, Slavonica, Germanica, caeterisque linguis Europaeis toto coelo differe. At quoniam aduersaria illa mea in Transilvania reliqui, specimen linguae Cumanicae ex meis aduersariis deponere nunc non possum. Opportune tamen accidit, ut a celeb. Kollario acciperem his diebus Orationem Dominicam veteris linguae cumanicae, sibi a viro quodam inter Cumanos spectatissimo submissam, prout ea in scholis Cumanicis hodieque memoriae causa

in diversis dialectis turcicis flavum significat (cf. hungaricum *sárga*). Quod ad formam *kel*, cf. mongolicum *ger* «domus», «familia», hungaricum *hely* «locus», turcicum „*il*“ «regio». Editor.

recitari a pueris solet. Voces plerasque ex Turcico Tartaricoque mihi commode explicuit Cl. KOLLARIUS, ut est harum linguarum peritissimus. Initium ita habet: *Bézám attamász kenze kikte* etc. quod significat: Pater noster, qui es in coelis etc.

De Chunis Ptolomaei nihil habeo quod dicam. HYNOS pro Chunis esse ab aliquibus repositos, inde factum puto, quod Librarii nonnulli elementum asperum *ch*, in spiritum lenem *h* transmutantes, HUNI pro CHUNI scripserint et ex eo *Ἡνοι* postea factum, facili admodum aberratione. Praecipuus Codex Ms. Graecus Ptolemaei membranaceus, e Bibliotheca Matthiae Corvini Regis in Augustam translatus, qui inter Codices graecos Mstos Historiae profanae Numero 1-mus est, quemque dedita opera inspexi, diserte habet: *χοῦνοι.* Litterae CORNIDIS ad GEORGIUM de PRAY, quae copiosum eruditionis fontem occludunt, in bibliotheca universitatis regiae Budapestinensis asservantur et jam diu futurum eorum editorem expectant.

Principissa KOLTZOFF MASSALSKY, filia principis MICHAELIS GHKA (Dora d'Istria), femina omni laude dignissima, cujus nescio utrum ingenii aciem an doctrinae magis admirer ubertatem, in dissertatione, quam inscripsit «Russes et Mongols» codicis nostri praestantia optime intellecta haec verba edidit: «Un vocabulaire persan-latin-kouman, qui existe à la MARCIANA de Venise, prouve que les Koumans parlaient un dialecte turc; mais on est porté à croire que chez eux le sang turc était mélangé de sang ougrien» (vid. «Revue des deux Mondes», 15. Februarii, 1872).

Antequam primum prolegomenorum capitulum absolvam, de exteriori codicis habitu, foliorum numero et signatura dicam. ANTONIUS ZANETTUS in catalogo bibliothecae divi MARCI codicem cumanicum ait 62 foliis constare, sed in hac re clarissimus praefectus haud recte vidit, nam totus codex foliis 82, videlicet paginis 164 constat. Recentiori tempore codici ligaturam corroborandi causa duo adhuc folia vacua affixerunt. Ligatura codicis coriacea praecedentis seculi opus esse videtur. Stemma serenissimae reipublicae Venetae super adversam et

aversam cooperimenti partem in corio ipso impressum cernitur et super primi folii adversam et ultimi folii aversam stigma bibliothecae nationalis Parisiensis («Bibliothèque nationale») videri potest. Imperator enim NAPOLEONUS primus hunc quoque codicem cum aliis thesauris bibliothecae D. MARCI Parisios transportari jussit, unde post aliquot lustra Venetiis tandem restitutus fuerat.

Ecce praesens Codicis signatura:

DXLIX.

Arm. LXXXV.

C. 8°

CORNIDES, uti vidimus, paulo diversam Cod. signaturam dedit, scilicet:

DXLIX.

Arm. *E.* I.

Inde perspicimus, codicem nostrum post ejus felicem restitutionem bibliothecae D. MARCI in alio armario reconditum fuisse, quare quum anno 1873 praefectus bibliothecae ejus temporis doctissimus abbas VALENTINELLUS codicem mei gratia ope antiquioris signaturae perquireret, cum reperire difficulter potuit. Sub praesenti praefectura viri summae doctrinae et humanitatis, clarissimi J. VELUDO novus codicum orientalium catalogus auspiciatissimum exordium cepit et spes nos tenet, novum illum catalogum jam in proxima expositione Parisiis in conspectum vulgi datum iri.

II.

JULIUS KLAPROTHUS (1783, † 1835), vir in vastissimo dominio linguarum orientalium extensae eruditionis, cujus sane multos et graves errores aetas nostra detexit et ad emendationem eorum studiose animum instituit, sed cujus vere conspicua merita grata nondum memoria praedicavit, cum editione glossarii cumanici statum quarundam quaestionum historicarum et philologicarum multum promovit. Vir summae eruditionis GUILLELMUS SCHOTTUS

in dissertatione sua «de Uiguris» KLAPROTHUM defectuosam notionem linguae persicae et dialectorum turcicarum habuisse perspicue comprobans quaedam suae versionis ex hisce linguis specimina adduxit. KLAPROTHUS celeberrimum ABULGHASIAM germanice interpretatus formam *بارچاسی* «universitas eorum» *بارچهسی* «pars eorum» legit et ita interpretatus est atque sequentem ejusdem auctoris textum *تقی اون او یغور اورقندن منکوتای اتلیق* «postea decem tribus uiguricae virum MANGUTEJ appellatum (sibi) in principem elegerunt» perperam hoc modo vertit: «On-Uigures ex ipsorum genere heroem MANGUTATI principem fecerunt» etc. Doctissimus SCHOTTUS et hoc KLAPROTHO exprobrat, eum notissimas voces persicas et arabicas *bâzâr* «mercatus», *şagird* «discipulus», *beden* «corpus», *chazine* «thesaurus», *taife* «familia» pro turcicis vel tartaricis habuisse.¹

Quid multa? Plurimas enim in hoc capitulo habebimus opportunitates KLAPROTHI vitiosas lectiones et falsas interpretationes digito demonstrandi, namque certo linguae persicae et turcicae peritus paginas vocabularii a KLAPROTHO editi perlegens eas maximopere mendosas reperiet. Etiam si lector codicem originalem sub oculis non habeat, tamen editionem illam mendosam esse facile observabit. Nihilominus nos editori gratias referre aequum est, ille enim cum hoc suo opere quaestionem linguae cumanicae tandem resolvit et attentionem nonnullorum virorum doctorum in codicem nostrum studiumque linguae cumanicae convertit.

KLAPROTHUS, uti ipse refert in prooemio editionis suae,² librum TOMASINI «*Petrarcha* redivivus» inscriptum obiter adspiciens in titulum codicis cumanici «Alphabetum persicum, comanicum et latinum» forte incidit atque statim affectus desiderio codicis amicum suum SALVI Venetiis per epistolam adivit eum sollicite rogans, ut sibi copiam vocabularii quam primum Parisios mittat. SALVI postulato lubenter indulgit et copiam per

¹ V. «Zur Uigurenfrage» von W. SCHOTT. Berlin, 1874.

² Mémoires relatifs a l'Asie, contenant des recherches historiques et philologiques sur les peuples de l'Orient, par M. J. KLAPROTH. T. III. Paris, 1828.

amanuensem quendam confici curavit, eamque anno 1824 KLAPROTHO misit. Habet haec res admirationem! KLAPROTHUS copiam optimam esse existimavit et de hac re in prooemio praedicto ita scripsit: «M. SALVI eut la bonté de s'adresser à un des bibliothécaires de Venise, et de le prier de rechercher le manuscrit, et d'en faire tirer une copie. Ce savant, dont j'ignore malheureusement le nom, s'est acquitté de cette commission avec *une grande exactitude*, et je recus la copie de ce monument précieux au mois de novembre 1824.»¹ Quicumque studia linguae persicae et turcicae leviter tantum attigit, copiam KLAPROTHI, qualem ex ejus editione novimus, certe pro mendosa habebit, etenim in multas incidet formas, quae naturae et indoli harum linguarum neutiquam respondent. Nemo est, qui codicem cumanicum a missionariis extraneis conscriptum absque mendis esse existimet, at editio KLAPROTHI talia quoque menda continet, quae copistam ignarum linguae persicae et turcicae evidenter ostendunt, pars enim magna eorum non tantum ad orthographiam refertur, in qua saepenumero scriptores codicis a genuino pronunciato multum aberraverunt, sed dubio procul imperitiam putam arguit. Impossibile est credere omnia haec menda solum lapsu calami orta fuisse, quamobrem mirari non desino, KLAPROTHUM in lingua persica et turcica ad suscipiendam editionem hujus generis satis versatum copiam suam bonam et correctam existimasse, pariter miror lectiones quasdam vitiosas, quas facile emendare posset, non emendasse et alias, quas emendare vellet, ad genuinam formam reducere nequaquam potuisse. Ceterum codex etiam talia menda continet, quae nec peritissimus sermonis persici et turcici, si ope exemplarii originalis destitutus sit, concinne emendare possit. Codex noster in parte sua turcica dialectum cumanicam ostentat et ideo nonnullas proprietates continet, quas solum is noverit, qui totum codicem diligenter perscrutatus sit. KLAPROTHUS, uti notum est, codicem cumanicum originale nunquam sub oculis habuit et de secunda

¹ P. 120.

ejus parte, in qua quidam longiores textus cumanici continentur, nihil novit, quamobrem in iis saltem rebus, quae a cognitione proprietatum dialecti pendent, quodammodo excusari potest. Vir in litteris orientalibus summae eruditionis, clarissimus OTTO BLAU, qui studiis turcicis cum publicatione grammaticae et textuum dialecti bosniacae novos fontes aperuit, paulo ante quasdam formas vocabularii a KLAPROTHO editi procul a codice originali solo subsidio conspicuae doctrinae in sua dissertatione «de stirpe et lingua Cumanorum» emendare constituit. Et in hac quidem re pars tentaminis successit, veruntamen quaedam codicis vocabula ipse doctissimus BLAU ad genuinam formam cumanicam, qualem in codice videmus, reducere minime potuit. BLAU formas a KLAPROTHO editas *munurmen*, *meninumdem*, *mungul* «balneo aliquid», «balneavi», «balnea» in codice originali ita scriptas existimans eas cum verbo chivaico *manmak* «humectare» comparavit, sed quod BLAU scire non potuit, in codice loco earum haece formae *iuunurmen*, *iuundim* et *iuungul* leguntur, quae manifesto cum nomine adj. turcico orientali *jokum*, *jogum* (*jorum*, *jum*) etc. «mollis, e» consentiunt, cf. uiguricum *junmak* pro *jukinmak*, *juvinmak* «se lavare» et čagataicum *jumak* «lavare».¹ BLAU formam a KLAPROTHO editam *usetarmen* a radice *ys* derivatam dicit, sed in codice originali *us ctarmen*, *us ettim*, *us et* legitur, quae formae non derivatione, immo compositione ortae sunt et conjugationem verbi persici *تر کردن* «madificare» optime interpretantur (*از ایتماک* «madidum facere»). BLAU locutionem *congul adirgamach* cum *ečini adarmak* comparavit, at codex formam *ačirgamach* habet, idem formas a KLAPROTHO editas *cordum*, *corgil* ad analogiam bosniaci *kovmak* in *cordum*, *corgil* emendavit, at codex originalis formas *coydum*, *coygil* exhibet. BLAU formam a KLAPROTHO editam *orlas* in *otlas* emendavit, at codex formam *orlas* habet, quae verbo turcico or. *اورلاماκ* «ascendere» optime explicatur. Formam a KLAPROTHO editam *colmac*

¹ V. «Monumenta uigurica» doctissimi VÁMBÉRY (Innsbruck, 1870), pag. 248 et ejusdem glossarium čagataicum (Lipsiae, 1867).

BLAU cum turc. or. قولماغ «armilla» comparavit, at codex *culmac* habet, cujus vocis significatio in columna latina v. «beffa» explicatur, «beffa» vero apud DU CANGIUM jocum significat, quomobrem forma cum. *culmac* cum kazanico *kölkö* eandem habet significationem. BLAU secundum KLAPROTHIUM vocem *cum* adducit, sed in codice originali *cû* reperitur. In codice non «stupas», sed *stupa s.*, id est *stupa setae* legitur. BLAU editionem KLAPROTHI sub oculis habens formam cumanicam *teriton* v. latinae «foratura» respondere existimavit, at in columna latina codicis ei «penna» respondet, quae vox in latinitate medii aevi «pellem» significabat. Alias formas mendosas BLAU quamquam pretiosissimo codice originali destitutus, tamen optime emendavit et in hac quoque re clarissimum admirabilis eruditionis specimen dedit. In editione KLAPROTHI locus quarundam vocum permutatus est, ita pag. 227 voces *chamir*, *etmac*, *chirda* in sequenti ordine apparent:

«farina».	<i>ard.</i>	<i>chamir.</i>
«pasta».		<i>etmac.</i>
«panis».	<i>nan, ard.</i>	<i>chirda.</i>
«turta».	<i>turt.</i>	<i>chirda.</i>

Doct. BLAU rectum ordinem, qualem in codice reperimus, in sequentibus optime reposuit:

«pasta»	<i>chamir</i>
«panis»	<i>etmac</i>
«turta»	<i>chirda.</i>

Ecce ordo codicis:

«farina»		
«pasta»	<i>ard</i>	<i>chamir</i>
«panis»	<i>nan, ard</i>	<i>etmac</i>
«turta»	<i>turt</i>	<i>chirda</i>
«fugatia»		<i>chirda</i>

BLAU formas mendosas editionis KLAPROTHI *algerle*, *ethindu*, *bamsac* in *algesli*, *echindi*, *başmac* correxit et revera codex *algesli*, *echindu*, *başmac* habet.

BLAU in dissertatione¹ praedicta id tantum agere instituit, ut conspicuum editionis KLAPROTHI emendandae quodammodo exemplum statueret, non totum vocabularium a KLAPROTHO editum, sed partem tantummodo tractavit, eamque non solum emendare, sed etiam cum respondentibus formis dialectorum turcicarum comparare consuit et in hac re de originibus nunnullarum glossarum cumanicarum totaque etymologia dialectorum turcicarum eximiam meruit laudem. Nunc vidimus, quid vir dialectorum turcicarum peritissimus, etsi codice originali destitutus erat, solo ingenii et eruditionis subsidio perficere potuerit, et jam nunc videamus, quomodo KLAPROTHUS, qui codicem illum non magis quam BLAU inspexerat, institutum suum ad exitum perduxerit. Comparemus igitur primam editionis KLAPROTHI paginam cum codice originali! Antequam initium editionis KLAPROTHI producamus, inscriptionem codicis originalis comparationis causa hic apponemus. Ecce initium:

«MCCCIII die XI Iuly

In noīe dñj Nri ihu x̄r̄ et Bte Vīgīs Marie Mats eī et omium S̄cor et S̄car dei Amen.

Ad honorem dei et Bti Joh̄is euangeliste.

In hoc libro cōtiēntur pr̄sicum et comāicum p̄ alphabetum:

Hec sunt Vēba et noīa de litā. A.» Vocabularium a KLAPROTHO editum ita incipit:

«MCCCIII die XI. Julii

In nomine Domini nostri Jesu Christi, et beatae Virginis *Matris ejus Mariae* et omnium sanctorum et sanctarum Dei. Amen.

Ad honorem Dei et *sancti* Joannis evangelistae.

In hoc libro continentur *persianum*, comanicum per alphabetum.

Hæc sunt verba et nomina de littera A.» Itaque jam ipsa inscriptio glossarii in editione KLAPROTHI codici parum respon-

¹ «Ueber Volksthum und Sprache der Kumanen». Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 556—587.

det. In pag. prima editionis formae sequentes a respondentibus codicis discrepant: 1. *mesnoti* pro *mesnoit* 2. *esiturmen* pro *ezi-turmen* 3. *esitursem* pro *esitursen* 4. *esilir* pro *esitur*. In pagina secunda haece formae discrepant:

apud KLAPROTHUM	in codice or.
1. <i>mesnidam</i>	<i>mesin(.)dem</i>
2. <i>mesnidi</i>	<i>mesinidi</i>
3. <i>mesnid</i>	<i>mesinid</i>
4. <i>sinida budem</i> etc.	<i>sinadabudim</i>
5. <i>esiturnedi</i>	<i>esiticedi</i>
6. <i>esitkasem</i>	<i>esitka'sen.</i>

Sed haec discrepantia plerumque orthographiam attinet. Nunc videamus exempli gratia quasdam formas, quae apud KLAPROTHUM plane aliter scriptae reperiuntur, quam in codice leguntur. In capitulo codicis «hec sūt tempora» voci latinae «prima» apud KLAPROTHUM forma *A octi* respondet, at codex *aš octi* habet, id est *اش وقتى*, proprie «tempus edendi», — formis *ethindu chiude* apud KLAPROTHUM in cod. *echindu. chindä*, id est *ایکندی کیندا* respondet («postmeridies»), cf. *کین* «pars posterior», «postea», — v. *heft* editionis K. in cod. *jcti* (cf. hungaricum *hét* «septem», «hebdomas»), — *ayda* editionis K. in cod. *ayna*, — *apēc ay* KLAPROTHI in cod. *asuc ay* respondet. In capitulo «Noīa rēr que ptinēt Deo et ad ſuiendū ey» sequentibus formis editionis KLAPROTHI *algerle, ima, barxlic, tengri soumachig, ycrar bermac*, vel *yalbarmac, juldurs* in codice originali *algesli, ömäd* (cf. kazanicum *ömöt* «spes», persicum *امید*), *barxlic, tengri soumachigu, yasuc aytmac yrar bermac, orō yalbarmac* (id est: «oratio» *yalbarmac*), *juldus* respondent. KLAPROTHUS, uti vidi-mus, nonnunquam rectum vocabulorum ordinem invertit, tametsi ordinem glossarum persicarum et turcicarum ad normam interpretationis latinae dirigere potuisset. Glossarum germanicarum unam partem KLAPROTHUS haud recte intellexit, alteram ne edidit quidem, ita loco *ich sye, ich sey* «culo», «culavi» monstruosas formas *idjsye, idjsey*, loco *volbren̄gūge* «perfectio» *vel bregunge* scripsit syllabam *vol* conjunctionem disjunctivam linguae

latinae «vel» existimans. In editione KLAPROTHI hae glossae germanicae plane desiderantur: 1. pag. 158 (post gerundium *byenip biip*) *schrekin* (? de) «tripudians», cf. verbum germ. med. ae. *schrēkin* «salire» 2. pag. 234 *ich taste* 3. pag. 236 (juxta formam *koymič*, apud KLAPROTHUM *koyune*) *der ars beyn* 4. pag. 254 *ich*. Amanuensis KLAPROTHI non solum glossas praedictas germanicas, sed etiam haud paucas voces persicas, cumanicas, latinas conscribere omisit, ita in capitulo adverbiorum sequentes formae editioni KLAPROTHI plane desunt: 1. «breviter», *xu, terclap* 2. *hess* 3. *kimningtur* 4. «cotidianum» *kundegi* 5. *ertä čakta* 6. *čauh* («dulciter») 7. *saarlap* 8. *kopgadeyri* («diu», cf. turcum or. كوپ «multum») 9. *yumsak* 10. *anig učun* 11. *jalganlap* («false») 12. *ourum* ul̄ *ourula* («furtive») 13. *berklep* («firmiter») 14. *katirap* («fortiter») 15. vl̄ *cönuhālā* («fideliter») 16. *auūr-sibile* l̄ *horn* ... (cf. vocem arabicam *hürmet* «honorifice») 17. *kiczi congulu bile* («humiliter») 18. „h^aca“, *merc* ul̄ *uanay, uay* 19. vl̄ *jmdi* 20. ul̄ *jana* («iterum») 21 i. m̄. (id est «in medio») *ekinig katnig harassinda* «inter» (id est «in medio duorum laterum») 22. «nunquam», *gharghix, hārchis hergys*. In editione KLAPROTHI non solum voces, sed etiam nonnullae dictiones breves latinae et cumanicae desiderantur, e. g. 1. pag. 175: «homo letaē cum h̄ deo famulāe» (id est «homo letare cum homine deo famulare», in qua dictione loco formarum deponentium formae verbi activae usurpantur) 2. pag. 193: «induas bracam tuam» *cončē-kūgni kijgil* 3. pag. 194: *bu kicze ciu* (?cim) *k(.)r(y)f bulgac bold(i)* «(hic) homo (qui) depravatus fastidiosus est» 4. pag. 195: «qš fet» *kim sasir* 5. ultima pagina vocabularii «d̄ dūs ps (nš) hereditatis tue fac alias», id est «dominus Deus participes nos hereditatis tuae fac alias». Voces notissimas turcicas KLAPROTHUS aliquando pro persicis vel arabicis habet, ita vocem turcicam *jarli* «pauper» cum arabico غريب et adverbium *terc* «cito» (cf. čagataicum *tirik*, kazanicum *tere*) cum vogulico *torka*, finn. *terwekh* comparavit; est operae pretium, ut KLAPROTHI hanc ultimam comparisonem cum ipsius verbis annotemus: «la racine de ce mot se retrouve dans le mongol *tourgen*, dans le yakoute

turgnae, dans le vogoul de Verkhoutourie *torka*, dans le finnois-carélien *terwekkh*, et dans le cornevalis *stirk*» (pag. 192). Ecce audacem comparisonem! KLAPROTHUS dialectis linguae cumanicae affinibus omissis ea procul quaerit, quae prope reperire poterat. Ex magna falsarum comparisonum abundantia paucas tantum producemus 1. formam *turlij* KLAPROTHUS pag. 157 editionis suae, quam falso *turhj* edidit, cum arabico طَرْجَ comparavit, at eadem ipsa vox etiam in diversis dialectis turcicis usurpatur, ita in dialecto turc. occidentali sub forma *dürlü* et genuinae originis turcicae esse videtur, radix enim *tor*, *tör* in dialectis turcicis proprie formam significat, e. g. نى تور «qualis, e», cf. mongolicum *törö* «consuetudo», «lex», proprie «modus vivendi», — manúicum *doro* «via», «regula», «ordo», «consuetudo», «lex» et «ritus»,¹ — hungaricum *törvény* «lex» 2. KLAPROTHUS vocem turcicam *jagī* «pugna» e lingua persica depromptam dicit, at vox «pugna» in lingua Persarum جنگ et non *jagi* sonat, *jage* vero cumanicum optime cum uigurico *jakīlamak* «hostile esse» convenit, nimirum originem a voce ياقين «prope» sumsit 3. KLAPROTHUS paginis 165, 166 editionis suae vocem cumanicam *techsir* cum arabico تغيير (quod perperam *toghiir* transcripsit) comparavit, at haec forma cum verbo turcico orientali *tekišmāk* comparanda erat 4. vocem *moghor* «sigillum» cum arab *نُقْرَة* «liquatum aurum argentumve et pars ejus» contulit, at vox *moghor* voci مهر respondet, quae in dialecto osmanica sigillum significat, cf. مهر قومق v. مهر بصق v. مهر اورمق «sigillare» et osmanicum مهرلك idem, مهرلو «sigillatum» 5. cumanicum *nema* cum arab نَعْمَة contulit, at vero cum turc orientali نيمه. «res» conferre debebat, v. apud PAVET DE COURTEILLE نيم «res mea» («ma chose, ce qui est à moi»). KLAPROTHUS saepenumero formas ab eo «sibericas» dictas adducit, ut voces cumnicas cum eis comparet, equidem formis inspectis nescire me fateor, quid KLAPROTHUS sub denominatione «siberica» intelle-

¹ «Sse-schu, schu-king, schi-king» etc. Herausgegeben von H. C. von der GABELENTZ. II. Heft. Wörterbuch. Leipzig, 1864.

xerit, formae enim ab eo adductae et arabico caractere scriptae nihil fere proprii dialectorum sibericarum offerunt. Doct. RADLOFFIUS in pretiosissimo suo opere inscripto: «specimina litteraturae popularis tribuum turcicarum australis Siberiae»¹ proprietates dialectorum 1. altaicae, teleuticae 2. idiomatis tartarici inter KATUNJA et BIJA 3. dialecti lebed-tartaricae 4. dial. šoricae et sojonicae 5. dialectorum originis abakanicae, 6. kysyl et tšolym 7. dialectorum kirgisicarum 8. dialectorum barabanicae, taraicae, tobolicae et tümenicae nobis palam fecit, — OTTO BÖHTLINGKIUS vero in exemplari sua grammatica linguae jacuticae nos cognitioni hujus linguae inbuit.² At formae istae, quas KLAPROTHUS pro sibericis venditat, ne cum una quidem vere siberica dialecto congruunt, immo per formas respondententes čagataicas, uiguricas, kazanicas vel turcicas occidentales facile explicari possunt, e. g. formae *janduramen* «accendo lumen», *kür(ä)nämen* «appareo», *bulušamen* «adjuvo» a KLAPROTHIO «sibericae» dictae etiam in dialecto kazanica adsunt, v. *jandir-* «accendere», *küren-* «apparere», *buliř-* «adjuvare». KLAPROTHUS ad glossas cumanicas explicandas nonnunquam formas vere sibericas adducit, sed quantum assequi possum, exceptis aliquot vocabulis sine ulla necessitate. Sic ad explicandam formam cumanicam *öuranirmen* KLAPROTHUS formam sibericam اورانامن adducit, sed *öüränirmen* praedictum forma kazanica *öjrän* optime explicatur. KLAPROTHUS non dicit, formam اورانامن a qua dialecto sumsisse, id quod ille non dicit, dicimus nos: in dialecto koibalico-karagastica juxta formam *ügüränerben* «disco» et *örännermen*³ usurpatur, quam formam KLAPROTHUS perperam cum *ouränämen* transcripsit.

KLAPROTHUS interdum unam eandemque glossam persicam vel cumanicam cum duabus vel tribus formis ei aliquantum similibus comparat et totam rem in judicio lectoris reponit, ita

¹ Санктпетербургъ, 1866.

² St. Petersburg, 1848.

³ V. Prof. VÁMBÉRY «glossarium etymologicum linguarum tur. or.» Nyelvt. K. V. XIII. F. II. (Budapestin i, 1877).

pag. 179 editionis suae adverbium *asspas*, quod nescio quomobrem duobus s scripsit, 1. cum از پس 2. cum اتخاذا 3. cum استيفا comparavit et idem adverbium از پس, quod pag. 180 cum از پس contulit, paulo post pag. 197 cum از باز confert.

Quamquam editio KLAPROTHI sane mendis scateat, tamen uti jam diximus, hoc indubitatum meritum habet, quod quaestionem linguae cumanae definitive resolvit attentionemque viro-
rum doctorum iterum atque iterum ad codicem originale convertit. Post editionem glossarii viri docti nationum extranearum cum CORNIDE nostro in eo consenserunt, ut linguam cumanicam turcicae originis esse agnoscant. Celeberrimus HAMMER PURGSTALL jam anno 1834 ita scripsit: «Wenn noch ein Zweifel obwalten könnte, dass die uigurische, kumanische und alttürkische Mundart eine und dieselbe Sprache sey, so würde dieselbe durch diese Urkunden gehoben» (scilicet per editionem codicis Venetiani).¹ D'AVEZAC de hac re ita scripsit: «L'on possède une preuve irrécusable que la langue comane n'est autre que le turk, depuis que KLAPROTH a publié, dans ses Memoires relatifs à l'Asie, un Vocabulaire latin-persan-coman rédigé ou copié en 1303, et qui fait partie des manuscrits légués à la bibliothèque de Saint Marc de Venise par le célèbre Petrarque.»² CAROLUS, FRIDERICUS NEUMANN in libro «Die Völker des südlichen Russlands in ihrer geschichtlichen Entwicklung», quem librum academia inscriptionum et litterarum Parisiensis praemio ornavit, in sequentibus de Cumanorum lingua dicit: «Die Komanen, welche seit undenklichen Zeiten in dem Lande Kapttschak sitzen und nicht selten auch diesen Namen erhalten, sind uns bekannter geworden als die Türken, an deren Stelle sie als herrschende Horde treten und deren Wohnsitze sie zum Theil einnehmen. Es hat sich selbst ein ziemlich ausführliches Wörterbuch ihrer Sprache erhalten, wodurch die Abstammung dieses Volkes, der Uzen und Petschenegen, welche zusammen, wie ausdrücklich

¹ Jahrbücher der Literatur. Wien, 1834. Bd. LXV. Pag. 30.

² Recueil de Voyages et Memoires publié par la Societé de Geographie Paris, 1839. Tom. IV. pag. 488.

versichert wird, eine und dieselbe Sprache redeten, ueber allen Zweifel erhoben wird.»¹ Hic NEUMANN ad principessam byzantinam ANNAM COMNENAM alludit, quae in V. cap. VIII. libri historiarum Cumanos et Bissenos «ὁ γλωττος» dicit. Doct. CASTRENUS cum testimonio historicorum et philologorum praedictorum quod ad indolem linguae cumanicae prorsus consentit et ROBERTUS ROESLERIUS de hac re haud secus opinatus est: «Das Wörterbuch, das den Beweis dafür liefert, befindet sich in einer venezianischen Handschrift, welche PETRARCA der Bibliothec von Venedig geschenkt hat».² MAXIMILIANUS MÜLLER et A. F. POTT, viri summae auctoritatis, in quaestione linguae cumanicae consentientem manifestaverunt opinionem. Nostrates adversus opinionem CORNIDIS de lingua cumanica falsam sibi scientiae persvasionem induxerunt eam cum lingua hungarica eandem esse existimantes. Celeberrimus PRAY aperte dicit, linguam Cumanorum dialecto tantum differre ab hungarica. JOANNES JERNEY, egregius historicus hungaricus, contra opinionem doctorum extraneorum conclusionem a nomine cumano ad linguam codicis talem dicit, ac si quidam ab inscriptione librorum BONFINII «historia pannonica» ad originem Hungarorum pannonicam concluderet.³ GEORGIUS FEJÉR verum sequentem FRANCISCI OTTROKOSI assertionem justam censet et approbat: «Loquuntur (Jazyges et Cumani) enim eadem lingua in essentialibus qua nos Hungari loquimur, quam non acceperunt a nobis, sed habent eam avitam et a maioribus suis acceptam etc.»⁴ Clarissimus STEPHANUS GYÁRFÁS Cumanos glossarii bibliothecae ad divi MARCI non genuinos Cumanos, sed populum tartaricum esse existimat. Temporibus nostris res aliter se habet, namque tandem nonnulli virorum doctorum hungaricorum se ad opinionem CORNIDIS converterunt, ex quibus hic tantum magnum hungaricarum litterarum decus clarissimum PAULUM HUNFALVY allego, qui in recentissimo suo

¹ Lipsiae, 1827. Pag. 132.

² «Romänische Studien». Pag. 338.

³ «Keleti utazás». Pag. 229.

⁴ «A kunok eredete.» Pag. 56.

libro «Ethnographia Hungariae» inscripto opinionem virorum doctorum extraneorum a nobis adductam approbat et confirmat.

Vocabularium a KLAPROTHO editum cum ultima voce cumanica capituli «Victualia quae nascuntur», scilicet cum glossa *coptaluc* terminatur. KLAPROTHUS de textibus codicis originalis non ita paucis nihil novit, in TOMASINI libro «Petrarcha redivivus» tantum mentionem vocabularii reperit, itaque ab SALVIO nihil aliud petivit, quam ut ejus causa id solum describendum curaret, SALVIUS pro sua parte rem amanuensi cuidam committens mentionem vocabularii tantum fecit et amanuensis nihil praeterquam desideratum conscripsit. CORNIDES ipse, qui codicem originalem conspexit, textus silentio transivit. Quum anno 1873 iter facerem Venetias, id tantum propositum habui ut vocabularium cumanicum originale cum editione KLAPROTHI compararem, quamobrem magnum cepi ex codice gaudium animadvertens cum cum ultima voce vocabularii neutiquam terminatum esse, immo haud paucos textus cumánicos hucusque ineditos continere, qui nos indoli linguae cumanae suppetiis lexicalibus multo magis imbuere possunt. Textus praedicti exceptis quibusdam aenigmatis praeces, litanias, capitula scripturarum sacrarum et doctorum ecclesiae christianae, hymnos et homilias a missionariis extraneis in commodum ecclesiae christianae e lingua extranea in vernaculam gentis cumanae conversa complectuntur. Hac de causa crebro textuum e lingua latina in dialectum cumanicam conversionem cum indole linguae exemplarii originalis arctissime ligatam reperimus ac quosdam idiotismos constructionesque peculiare linguarum turcarum in iis frustra quaerimus, nihilominus haec secunda pars codicis Venetiani nobis haud ita paucas proprietates dialecti cumanae, quae jam dudum extincta et praeter codicem in paucis tantum reliquis conservata est, palam fecit. Hic singularis codex non solum verum thesaurum linguae cumanae glossariumque persicum, sed in secunda parte haud paucas quoque glossas germa-

nicas continet, in prima vero nonnullas glossas latinas et italicas exhibet, quae in glossariis DU CANGII et DIEFENBACHII desiderantur, de hisce formis KLAPROTHUS ita dicit: «le latin même de cet ouvrage est curieux, et on y trouve plusieurs mots peu connus, qui pourraient former un petit supplément a DUCANGE, et qu'on parvient à expliquer à l'aide du persan et du coman, qui se trouvent à côté. L'ortographe de l'auteur est l'italienne.»¹ Nos in calce editionis nostrae praeter glossarium cumanico-latinum et persicum glossarium germanico-latinum et alterum latinum apponemus, in quo ultimo eas tantum formas in lucem publicam edimus, quae apud DU CANGIUM et DIEFENBACHIUM aut omnino desiderantur, aut saltem diverse scriptae reperiuntur.

Doctissimus BLAU in dissertatione sua, quam in XXIX tomo miscellanorum societatis germanicae orientalis inseruit, de nova et emendata editione vocabularii cumanici ita scripsit: «Ich wiederhole, dass es bei der Bedeutung des ganzen Glossars für die türkische Volkssprache des 13. Jahrhunderts eine recht dankbare Aufgabe sein würde, wenn eine Akademie wie die St. Petersburger oder Wiener, oder eine gelehrte Gesellschaft, wie etwa die Deutsche Morgenländische, sich der Herausgabe der Venetianischen Handschrift nach heutigen Anforderungen der Wissenschaft annehmen wollte.» Quamquam editioni totius codicis cumanici multam operam dedi, tamen optime scio, eam parum respondere virorum doctorum expectationi.

III.

Lingua cumanica emortua ad magnum emolumentum litterarum et historiae praeter codicem Venetianum in quibusdam glossis apud historiarum scriptores et peregrinatores, in dialecto bazarianica et in nonnullis vocabulis dialecti taticae (*Датъкъ*), in quibusdam vocabulis dialecti turco-bosniacae, quae a sorore linguae cumanicae germana scilicet lingua bissena orta est, in dialecto

¹ «Mémoires relatifs a l'Asie», Tom. III. pag. 121.

nogaica et in quibusdam aliis dialectis kipčakiensibus, in reliquiis linguae Cumanorum Hungariae, denique in haud ita paucis nominibus propriis personarum et locorum nobis conservata est. In sequentibus fontes enumeratos separatim perscrutabimur.

PLAN-CARPINUS dicit Cumanos sui temporis Deum *cham* nominasse, cf. voces *hān* i. q. *kān*, e. g. *čīn hānimis* «verus Deus» pag. 138 cod. et *hanlek* pro *hanlik* «regnum», quae voces in textibus codicis nostri passim occurrunt. Mongoli regem *chān* nuncupant, e. g. *ežin chān* «dominus rex», in lingua manġuica *han* proprie imperatorem Chinae significat; in dialecto tungusica districti Nertschinsk imperator itidem *kān* sonat (in plurali 1. *kāsai* 2. *kāhal*). Apud AVAROS, KAZAROS, BULGAROS eadem vox sub forma duplici *khagan* et *khān* occurrit, cf. turcicum orientale خاقان et خان, hungaricum *Karchan* (corrupte *Karchas*) apud CONSTANTINUM PORPHYROGENITUM¹ nomenque *tarkan* (*Tárkány* nomen loci), quae ultima vox mihi ex تار — خان proprie «dux pecorum, jumentorum» contracta esse videtur, in forma enim latina «tavernicus» hungarico *tárnok* respondenti consona *τ* adhuc exstat. Chazarorum quidam princeps item *Tarkhan* nominabatur.² Formam vero *karchan* ex *karachan* corruptam esse existimo et primam compositionis partem cum ċagataico قرا «pecus» e. g. قرا كله comparo, قرا خان enim in regionibus turcico-orientalibus princeps a se ortus dicitur,³ ترخان vero in his regionibus homo nobilis nuncupatur, qui ad chanum liberum aditum habet et de oneribus decimarum et census exemptus est. Illud maxime persvasum habeo, duas expressiones turcicas *karchan* et *tarchan*, quarum originalis significatio plane convenit, temporibus antiquissimis ex primitivo more institutoque pastorum originem sumsisse, et hoc loco moneo, reges antiquissimos Babyloniae item pastores (*riu*) nominatos fuisse (cf. ποιμήν «pastor» et «princeps»)⁴ Fortasse ipsum nomen *cha-*

¹ «De Adm. Imper.» Cap. 40.

² V. BROSSET «Histoire de la Georgie», I. pag. 156.

³ V. *Bâbername* a PAVET de COURTEILLE citatum.

⁴ V. «Babylone et la Chaldée» par M. JOACHIM MENANT. Parisiis, 1875. Pag. 50.

gan, *chân*, *hân* olim cum turcico-orientali *sakçi* «excubitor», «pastor» eandem habuit significationem (ساغین «omne animal lactarium»), mihi quidem haec duo vocabula ad eandem radicem reducenda esse videntur, consona enim gutturalis *ch* interdum pariter atque *h* in linguis turcicis a sibilanti orta est.¹ Nomen principis Cumanorum KUTHEN, qui gentem suam tempore regis BELAE IV, in Hungariam introduxit, ex radice verbi turcici or. كوتماك derivatum instar kazanici *kötöüçe* proprie pastorem significabat.

Magister JOANNES de THUROCZ in suis chronicis Cunorum quendam ducem GYULAM nominat,² CONSTANTINUS autem exercitus Hungarorum ducem GYLAS nominatum fuisse dicit. Vox كاله, كالا in dialecto čagataica gregem animalium domesticorum significat, cum qua voce Hungarorum *gulya* «grex», *gulyás* «pastor vaccarum», «vaccarius» plane convenit, cf. etiam v. hung. *gyül* «convenit», «congregatur». STRITTERIUS et PETRUS HORVÁTH principem GYLAN de themate Paczinacitarum fuisse dicunt.³

BOZA apud Cumanos nomen cuiusdam potus fuit, de quo NICOLAUS OLAHUS ita scripsit: «In campis cumanicis, praeter vina advectitia, usum habent Cumani, cuiusdam liquoris, ex milio, et aqua, suo more expressi, quem *bozam* vocant.⁴ Cf. čagataicum et osmanicum بوزة, cui in lingua uigurica et hungarica *bor* respondet.

Rubruquis in suo itineralio de Tartarorum alio potu mentionem fecit, quem *cosmos* nuncupavit et hic operis pretium existimo litteras regis Hungarorum STEPHANI quinti anno 1268 exhibitas adducere, in quibus sequentia continentur: «Quod cum BOCHOU, BENCH, BENCHE, et BETLEN filii LAURENTII de villa Bylok conditionarii nostri scilicet Tarnici — nostri, qui vulga-

¹ «Ueber die Sprache der Jakuten» von O. BÖHTLINGK, St. Petersburg, 1848. Pag. 182—183.

² Pars II. cap. 49.

³ V. PETRUM HORVÁTH «de initiis Cumanorum», pag. 43.

⁴ NICOLAI OLAHI «Hungaria». Cap. 18.

riter *kurmīs Tarnuc* dicuntur». ¹ Hic *kurmīs* corrupte pro *kumis* scriptum est, cum quo *Prisci* *κῦμος* optime convenit, cf. turcicum or. قیمر. STEPHANUS quintus, uti notum est, antequam rex Hungariae factus est, titulum domini Cumanorum habuit filiamque regis Cumanorum *Kuthen* in matrimonium duxit. ² In aula ducis Transilvaniae et domini Cumanorum officium *Kurmīs Tarnuc* minime est admirandum, anno enim 1268, quum STEPHANUS litteras a nobis adductas exhibuit, nondum coronam regiam adeptus erat. — In hymno latino «de sancto LADISLAO», eoque antiquissimo, duces exercitus cum. *bassae* nominantur (cf. osm. باشا) «Tu bassarum pavor eorum» (vid. apud cl. ARONEM de SZILÁDY «Középkori magyar költői maradványok» pag. 278).

De dialectis bazarianica et tatica doct. BLAU in dissertatione «Ueber die griech.-türk. Mischbevölkerung um Mariupol» inscripta et paucos ante annos publicata diserte atque acute disputavit, ex qua dissertatione utile existimamus quaedam hoc loco proferre. ³ BLAU in hac re ope professoris universitatis Odes-sensis GRIGOROWITSH usus est, qui dialectos praedictas in ipsis locis, ubi adhuc vigent, diligenter perscrutatus est. GRIGOROWITSCH colonias Graecorum regionis circa urbem Mariupolin ex duobus diversis populis consistere dicit, nimirum ex Tatis et Bazarianis, hi antiquitus exarchiam Sugdaiae incolebant indeque in districtum Mariupolitanum migraverunt, ubi etiam-num *Tat* nuncupantur et quandam peculiarem dialectum graecam loquuntur, illi vero dialectum tartaricam loquuntur et de exarchia Chersonesi tauricae in regionem Mariupoleos venerunt. Quaedam nomina geographica locorum tempore praesenti a Bazarianis habitatorum etiam in Chersoneso taurica adsunt, e. g. nomina locorum inter *Sebastopolin* et *Tepe-Kerman*. GRIGOROWITSCH gentem Bazarianorum ex ALANIS originem sumsisse dicit, qui secundum CASTRENUM populis ugoricae originis adnumerandi sunt et uti jam AMMIANUS MARCELLINUS admonuit, ex

¹ V. JOANNIS JERNEY «Keleti utazás». Pestini, 1851. Pag. 291.

² V. STEPHANI GYÁRFÁS. «A jász-kúnok története.» Tom. II., pag. 286.

³ Z. der D. M. Gesellschaft. Tom. XXVIII, pag. 576—583.

antiquissima gente Massagetarum promanaverunt cognomenque ex montium adpellatione ceperunt: «Alani ex montium adpellatione cognominati» (Lib. XXXI. cap. 2, §. 13). Nomen **اولا** in dialecto kašgarica montem vel collem significat, cf. mongolicum *khanola* (اولوق, اولوغ «magnum», kazanicum *olo*). Constat de affinitate gentium turcicarum alanam cum cumonica arcte ligatam esse, sed quantum antiqua historicorum testimonia persequi possumus, Cumanos ab Alanis bene distinctos reperimus. Persvasum habeo, doct. BLAU *Bazarianos* recte Cumanorum progeniem opinari, hi enim in eadem regione habitant, quam antiquitus Cumani occupatam tenebant nomenque ipsum *Baxargan* in codice nostro Venetiano mercatorem significat. BLAU in illa dissertatione sequentes voces taticas originis turcicae enumerat, quarum una pars et in codice Venetiano legi potest:

1. *bathar* «palus», «stagnum» cf. turcicum *batak jer* «locus depressus», *batkak* «palus»; — hungaricum *mocsár* item ab eadem radice *bat* derivandum opinor.

2. *Zabun* «debile», cf. turcicum occ. **زبون**, quod ex lingua persica depromptum est, — haec vox etiam in dialecto bosniaca adest.

3. *Zavura* «aratrum», cf. bosniacum *zevre*.

4. *Narač* «pinus». In secunda vocis parte turcicum *agač* «lignum» continetur, cf. kaz. *narat*.

5. *Nochut* «cicer», russice **ропохъ**, cf. glossam bosniacam *nohut* et formam cumanicam vocabularii Venetiani *noghut* (corrupte *noghuc* scriptum), quae forma etiam in respondentis columna persica adest.

6. *Saz* «stagnum», cf. kirgismicum *sas* idem. In quadam oratione secundae partis codicis cumanici pag. 151 vox *saz*, *sas* proprie lutum significat: *kökning miri etiz keydi jukturmey sazga tusti bis cigardi sasilarni öz jarkinin eksitmädi*, id est: «Dominus caeli carnem induit, illibatus in lutum se immersit, nos lutosos (illinc) extraxit, suum splendorem neutiquam diminuit». Cf. hungaricum *sár*, sibilanti enim dialectorum turcicarum in lingua hungarica liquida *r* respondet.

7. *Sabaġi* «arator», cf. čagataicum ساپان «aratum», osmanicum *saban* idem, bosniacum *saban* vel *sapan* idem, *sapan-ok* «buris»,¹ kirgizicum *saban*, — čagataicum ساپ, jacuticum *ub* «manubrium», — koibalico-karagasicum *sapka* «falx foenaria».² Aratrum etiam in codice cumanico *saban* nominatur (pag. 8), quod nomen cum verbo *sürmək* compositum «arare» significat, vid. loco citato:

«aro terram	<i>saban surarmen</i>
aravi	<i>saban surdum</i>
ara	<i>saban sur.</i> »

8. *Karanluk* «obscuritas», cf. čagataicum *karangkū* «obscurum», cumanicum *charamac* «obscuritas», «nigredo».

9. *Čiče* «flos», cf. osmanicum چچك idem, čagataicum چيچان «flos», «varioli», cumanicum *zizac* (in vocabulario codicis sub littera *f*).

10. *Čkur* «fossa» osmanice چقور, čagataice idem, Kazanice *čokor*. In dialecto cumanica *čokrak* (*čochrac*, *čohrah* scriptum) proprie fontem significat, e. g. *čohrah ōz ōzindān el učun aha turur* «fons (ex se ipso) ob causam pacis (vel fortasse «populi») effluit», id est «fons ob causam pacis (vel «populi») sponte effluit» (pag. 145). Vocabulum *čukur* «fossa» etiam in dialecto bosniaca occurrit.³ Clarissimus BLAU quasdam voces taticas aenigmaticas dicit, e. g. vocem *rucho* «vestis», sed haec vox jam in antiqua lingua slavica *ruha* sonabat, cf. hungaricum *ruha* (graecum novum ρούχον).⁴

Doct. BLAU in dissertatione «Griechisch-türkische Sprach-Proben aus Mariupoler Handschriften»⁵ quosdam textus dialecti bazarianicae publicavit, qui nobis nonnullas hujus dialecti proprie-

¹ V. O. BLAU «Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler» (Lipsiae, 1868). Pag. 288, 289.

² V. A. CASTREN «Versuch einer koibalischen und karagasischen Sprachlehre» (St. Petersburg, 1857). Pag. 158.

³ O. BLAU «Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler», Lipsiae, 1868. Pag. 215.

⁴ Die Slavischen Elemente im Magyarischen von Dr. FRANZ MIKLO-SICH. Vienna, 1871. Pag. 52.

⁵ Z. d. D. M. G. Tom. XXVIII. Pag. 562–576.

tates notas faciunt. Quod ad denotationem sonorum turcicorum per litteras graecas attinet, eam cum transcriptione latina sonorum cumanicorum summopere convenire videmus, in his enim textibus Mariupolitanis litterae ζ et ξ per $\tau\zeta$ notantur et in codice cumanico quoque iidem soni nonnunquam per duas litteras cz exprimuntur, e. g. in prima parte codicis *kiczî congulu bile* «humiliter», *uzcarmen*, in qua voce ξ per zc denotatur; — in textibus Mariupolitanis ξ interdum per $\sigma\sigma$ transcribitur et in codice cumanico haec transcriptio per ss itidem saepe occurrit, e. g. in parte secunda *tissisluhlarmen* etc.; — in textibus Mariupolitanis littera b nonnunquam more Graecorum per $\mu\pi$ transcribitur, etiam in codice nostro analogum hujus transcriptionis exemplum in columna persica observavi, ubi in forma *lambs* littera b praecedenti nasali fulciendae inservit (v. pag. 54); — in dialecto Mariupolitana k saepenumero per z notatur et eadem transcriptio etiam in nostro codice cumanico usurpatur, e. g. in parte ejus secunda *kirchma* «ovis tonsa», *kachna* etc., in aliis exemplis loco *ch gh* scribitur, e. g. *ghalgan* pro *kalgan* «remanens». Vox قاييقيم in quodam textu Mariupolitano per $\chi\alpha\gamma\gamma\alpha\chi\alpha\iota$ transcripta est.¹ — Glossa cumanica *terac* «arbor» etiam in dialecto Mariupolitana adest ($\tau\iota\rho\epsilon\chi$).

Egregius litterarum orientalium cultor REINAUD populum باجناك apud ABULFEDÂM cum بوشناق nostrorum temporum eundem esse dicit, quam REINAUDII opinionem BLAU validis argumentis corroboravit clare demonstrans dialectum bosniacam dial. turcicarum orientalium nonnullas proprietates possidere. Antiquos Bissenos non solum turcicae originis esse, sed etiam cum Cumanis vinctis et linguae et originis arctissime ligatos fuisse inter omnes constat. ANNA COMNENA de Bissenis ita scripsit: $\pi\rho\acute{o}\sigma\epsilon\iota\sigma\iota\ \tau\acute{o}\varsigma\ \text{Κομάνους}\ \acute{\omega}\varsigma\ \acute{o}\mu\omicron\gamma\lambda\acute{o}\tau\tau\omicron\iota\varsigma$.² GEORGIUS CEDRENUS gentem Bissenorum plane *Uzos* nominat, quod nomen apud CONSTANTINUM

¹ BLAU, ueber Volksthum und Sprache der Kumanen. Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 569.

² Pag. 404 ed. Bonn.

semper Cumanos significat (cf. etiam nomen cuiusdam ducis Cumanorum *Uz-ur*,¹ qui tempore LADISLAI IV. in uno ejus diplomate de anno 1279 memoratur). CEDRENUS de Bissenis ita scripsit: τὸ τῶν Οὐζῶν ἔθνος· γένος δὲ καὶ οὕτοι Σκυθικὸν καὶ τῶν Πατζινακῶν εὐγενέστερόν τε καὶ πολυπληθέστερον. Temporibus antiquissimis Cumanus (Uzi) et Bisseni regiones continuas habitabant et uti saepe evenit, quamquam arctissimo affinitatis ligamine conjuncti fuissent, tamen se invicem crebro perquam sanguineis bellis petiverunt. Tandem Bisseni e patria sua anno 894 vel 899 ab Uzis et Kazaris expulsi contra Hungaros in Lebedia impetum facientes eos ad novam patriam quaerendam impulerunt. Pars Bissenorum in antiquam patriam redux cum Uzis in unam eandemque gentem confluit, de qua re CONSTANTINUS ita scripsit: καὶ τοῖς λεγομένοις Οὐζοῖς συνήχθησαν καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰσιν ἐν αὐτοῖς ἔχοντες τοιαῦτα γνωρίσματα ὥστε διαχωρίζεσθαι αὐτοῖς καὶ νοεῖσθαι τίνες τε ἦσαν. CONSTANTINUS vocem *κάργαρ* principalium Bissenorum trium trium peculiare nomen dicit, easque tres tribus sequenti ordine enumerat: 1. Ἰαζόιερτι 2. Κουαρζιτζουρ 3. Χαλουξιγγουλα. Nominis *Jabdiertim* secunda pars etiam in nostro codice occurrit, in quo *erdem* virtutem, artem significat, cf. hungaricum *érdem*, man-guicum *erdemu* «virtus», «meritum», mongolicum *erdem* idem. Bisseni cum Cumanis non solum in antiqua Bissenorum patria, sed etiam in magna Cumania et Hungaria temporum lapsu tandem in unam eandemque gentem confluerunt. Bissenorum quaedam castella ad flumen Danastris voce *kat* denominantur, quae vox in dialecto chvarismica moenia significat,² — eadem vox etiam in nomine cuiusdam loci Cumaniae hungaricae apparet, videl. *Perkat*, id est *birkat* «unum murum». Doct. BLAU in dissertatione de lingua et origine Cumanorum sequentes voces bosniacas cum respondentibus cumanicis comparavit 1. *jygmak* «congregare» cum cumanico *yiarmen*, *iydim*, quas voces BLAU secundum editionem KLAPROTHI *yarmen*, *jydim* scripsit 2. *kov-*

¹ Proprie «dominus *Uz*». Quod ad vocem *ur* pertinet, cf. hungaricum *úr*, bulgaricum *urъ*.

² Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 558.

mak «propellere» cum kumanico *coarmen* et formas a KLAPROTHIO perperam *cordum*, *corgil* editas in *covdum*, *covgil* correxit, at quod scire minime potuit, codex originalis lectiones *coydum*, *coygil* exhibet, cf. turcicum or. قويماق — قويماق chiv. هایتناماق, hungaricum *hajtani* «pellere» 3. *buyan* «regricium» cum cumanico *buyu*. Sed hic annoto, in codice loco «regricium» KLAPROTHI «req̄iciū» scriptum esse, quod fortasse ex forma «liquiricia» infimae latinitatis ortum est 4. *tegne* cum cumanico *tegana* «lavellum», cf. hungaricum *tekenő* «labrum». Castelli *Bender* antiquius nomen *Techina*, *Tegina* erat, de qua arce MARTINUS BRONOVIVS apno 1579 ita scripsit: «. . . Techinam oppidum et arcem Turcicam, non ita pridem ad confluentem Nestri munitam, et ibi Technienses vel Moldavici in Nestro trajectus aliquot, recta in campos reperiuntur.»¹ Non solum oppidum atque arx Techinae, sed tota vallis antiquitus propter figuram ejus topographicam labro perquam similem *Tekina* nuncupata erat 5. voces *karaves* «serva», *kuma* «pellex» cum cumanico *caravas* et *cum*. Annoto, in codice *cū* et non *cum* scriptum esse 6. *kepac* «brenum» cum cumanico *chcbac*. Vox «brenum» apud DU CANGIUM et DIEFFENBACHIUM non reperitur.

Gens nogaica, quae in iisdem regionibus habitabat, quam paulo ante Cumani occupatam tenuerunt, se sub duce *Noghai* jam anno 1261 a jugo mongolicae dominationis liberam proclamavit. *Gengiz* anno 1224 proceres et cognatos suos in urbe *Samarkand* congregavit, ut antiquo more mongolico in comitiis *kuriltai* nuncupatis ingens regnum inter filios suos divideret, in qua regni divisione *Batu* praeter Chorasmiā (*Chahresm*) regiones Dešti Kīpčak obtinuit.² Liberatio gentis nogaicae cum 37 tantum annis post instaurationem regni *Batu* accidit. *Ascellinus* refert, Cumanos vel saltem multos ex iis a Mongolis fugitivos tandem in pristinam patriam reversos esse, GVILLIELMUS vero RUBRUQUIS aperte dicit, Cumanos ante irruptionem mon-

¹ «Descriptio Tartariae» apud SCHWANDTNERUM. Tom. I. pag. 319.

² Geschichte Bochara's oder Transoxaniens von HERMANN VÁMBÉRY. Stuttgart, 1872. Tom. I, pag. 149.

golicam in vastissima regione inter flumina Tanaim et Borysthenem¹ habitasse. Persvasum est mihi cum Cumanis et Bissenos antiquam patriam recuperasse, in nomenclatura enim pagorum nogaicorum diversa nomina cum *Kegenes* composita reperiuntur, quorum compositorum secunda pars (*Kegenes*), GEORGIO CEDRENO teste Bissenorum cujusdam ducis nomen erat, quem ducem CEDRENUS genere obscurissimo nullisque natalibus, sed bello praestantissimum fuisse dicit.² Doct. JERNEY in suo itineralio sequentes pagos enumerat, quorum nomina per *Kegenes* terminantur:³ 1. *Karru kegenes* 2. *Gansur Kegenes* 3. *Gan-trün Kegenes* 4. *Taş Kegenes* 5. *Tuske Kegenes*. Originalem hujus nominis formam *kenges* opinor, quod čagataice «consilium» significat, ex qua forma per metathesim litterarum bisсенicum *Kegenes* facillime oriri potuit. *Abul-Gāzi* ministrum principis: *kengesli* nuncupat, v. locum sequentem *پادشاهلار وکینکاشلی لارنینک* etc.⁴ Nomen vero cujusdam pagi nogaici *Kanglera* trium praestantissimarum bisсенicarum tribuum honorificam appellationem *Kangar* in memoriam reducit. Tribus nogaica, uti viri docti observaverunt, ex confluxu Cumanorum, Bissenorum et Mongolorum originem duxit, quae origo etiam in nomenclatura pagorum evidenter perspicui potest, namque in ea praeter nomina cumanica et bisсенica etiam aliquot mongolica occurrunt, e. g. *Sagaltai* etc. Nomen loci *Akus* cum nomine cujusdam ducis Cumanorum plane convenit, de quo duce THURCZI in «Chronica Hungarorum» ita scripsit: «in primo autem impetu, rex (scilicet sanctus LADISLAUS), ducem Cunorum, nomine *Akus*, percussit.»⁵ Prof. VÁMBÉRY ex libro «Urus-tatar elif-bajy, istichrag ejlaugi *Bin Vahhab*» inscripto atque anno 1852 in urbe Kazan publicato quasdam cantiunculas in commentariis linguisticis academiae hungaricae publicavit, quarum linguam libri anti-

¹ Danapris.

² Historiarum comp. Bonnae. Tom. II, pag. 582.

³ Keleti utazás. Tom. II, pag. 126.

⁴ In glossario PAVET de COURTEILLE.

⁵ Pars II. cap. 57. Apud Schwandtner. Tom. I. pag. 272. V. JERNEY, o. c. pars II. pag. 127.

quus possessor, quidam *‘ālim* ex gente nogaica a VÁMBÉRY de peculiari libri indole interrogatus nogaicam esse dixit. Iam primo adspectu dialectum cantiuncularum praedictarum dialecto kazaricae in quibusdam phonologiae proprietatibus respondentem esse vidimus. Dialectum cumanicam quoque, quantum eam ex codice Venetiano novimus, cum kazarica arctissima affinitate conjunctam esse in hac nostra codicis editione saepe observavimus. Quod ad partem phoneticam cantionum nogaicarum, pro consona initiali *j* in iis consonam *ǵ* invenimus, e. g. جولا «canta» loco čagataici ييولا, — جافراق «folium» loco يافراغ, — جير «terra» loco يير, — جيل «ventus» loco ييل etc., quae formae in XX strophæ cantionum conjunctim occurrunt:

جافراقلر توشه جيرلرکه
 کوزکی قطی جيللرده
 صاغنامن انکا صارغايمن
 جابوغامن جاطوق جيرلرده

Doct. GVILLIELMUS SCHOTT optime observavit, voces ultimæ lineæ hujus strophæ alliterationem efficere.¹ In dialecto kazarica hanc consonarum permutationem saepe observamus (e. g. *ǵir* (*ǵ* = *ž*), — *ǵazıu* etc.) eaque etiam in transcriptione latina codicis Venetiani interdum occurrit, e. g. *gichildim* «lapsus sum» loco čagataici ييچلديم, cf. kazaricum *jigıl-* «labi», *jik-* «demoliri». Eadem permutatio in dialectis kirgizicis notissima est, e. g. *ǵıl* «annus» loco *jıl*, *ǵaman* «malum» loco *jaman*, *ǵüreč* «cor» loco *jüreč*. Pluralis tertiæ personæ praesentis توشه cum forma singularis plane convenit, eandem convenientiam etiam in codice nostro Venetiano observamus (pag. 143 etc.). In dialecto nogaica nonnullas voces mongolicas usum obtinuisse satis constat, in hac quoque re dialectus nogaica et cumanica inter se conveniunt, namque in parte prima et secunda codicis nostri quaedam voces tantum auxilio linguae mongolicae explicari possunt, e. g. in pag. 140 vox *olbek*, quod idem est cum mongolico *elbek*, *elbeg* «abundantia». De significato cum-

¹ 6. Juli 1868. Sitzung der philosophisch-historischen Klasse. Pag. 497.

nici *olbek* dubitare non possumus, in versione enim interlineari latina haec vox ut «abundantia» explicatur:

de tua abundantia vult gratis
Ave kiz olbekligingdā kī tilesa alir raygan
 id est: *Ave kīz, ölbekligingdan kim tilesä, alir rajgan.*

Cumanicum *bahatur* ex mongolico *baghator* depromptum est, in dialecto čagataica enim *batur*, *bator* باٲور occurrit, quod cum hungarico *bátor* optime congruit, cf. manguicum *baturu*, nogaicum *matur* «pulcher», kazanicum *matir*. Cumanicum *bahadur* in hoc textu inveni: *Bu beyimisni ögclim sn tabuhnı kilalim bahadur sen dagclim* etc. «Dominum nostrum laudemus, tibi servitium praestemus, te potentem esse dicamus» (in pag. 145). In dialecto nogaica et kazanica *matur* non animosum, sed proprie pulcrum significat, cf. quod ad permutationem harum notionum, svedicum *vackerhet* «pulcritudo», *vackra flicka* «pulchra puella»,¹ et graecum *zaldn*, e. g. *zaldn žora* «facinus audax in bello.»

In terra nogaica et in regionibus adjacentibus haud ita pauci tumuli reperiuntur, quos etiam ipsi Russi meridionales vocabulo turcico *kurgan* nuncupant. Hos tumulos Cumanorum et Bissenorum sepulcra esse antiqui peregrinatores diserte dicunt; RUBRUQUIS in descriptione itineris ad Khanum mongolicum MANGU anno 1253 de tumulis inter Tanaim et Borysthenem ita scripsit: «Cumani faciunt magnum tumulum super defunctum, et erigunt ei statuam versa facie ad orientem, tenentem ciphum (sic!) in manu sua ante umbilicum».² Scriptores satyrici romani JUVENALIS et MARTIALIS hunc scyphum «cumanam» dicunt. Jam antiquissimis temporibus apud Scythas ponticos scyphum in cingulo portandi mos invaluit, de qua re HERODOTUS ita scripsit: *ἐπὶ τοῖς ἐξ τούτης φυλῆς ἐκ τῶν ζωστέρων φορέειν Σκύθος*.³ Hujus generis scyphus a Graecis *σχύθος* denominatus est. In codice nostro Venetiano pag. 160 glossa cumonica *kurgan* germanice

¹ SCHOTT in dissertatione praedicta, pag. 501.

² Recueil de Voyages. Tom. IV. Pag. 237. V. JERNEY, Tom. II. Pag. 98.

³ Lib. IV. 8—10. V. doct. EMERICI HENSZLMANN «Tanulmányok a góthok művészetéről.»

per *en gihoft grap* et *sin*, id est «statua» per *des todin bilde* explicatur; *قورغان* in dialectis turcicis orientalibus proprie «castellum», «arcem», *sin* vero čagataice sepulcrum, kazanice autem «idolum», «simulacrum paganum», «statuam» significat.¹ Inter glossas cumanicas ad sepulturam pertinentes scyphus statuæ non memoratur, sed vox *iv* germanico *des toden hws*, *kesenä* item, *kapsa* germanico *dilade*, id est *die Lade* explicantur. In capitulo vocabularii «res quæ pertinet ad mešam» inscripto voci latinae «fiela» pro «phiala» (*φιάλη*) scriptae in parte cumanica 1. *giltrin* 2. *sisa* (id est *šišc*) respondent. Fortasse scyphus in cingulo portatus itidem una vel altera harum vocum denominatus est. Ceterum in hoc capitulo voci latinae «ciatus» pro «cyathus» scriptae (*κύαθος*) in parte cumanica *piala* respondet, quæ vox sane e graeco *φιάλη* deprompta est. In inventario quodam hung. de anno 1609, die 12 octobris quaedam urcei forma *kun korsó* «urceus cumanicus» nuncupatur (vid. apud baronem RADVÁNSZKY «Magyar családélet és háztartás a XVI. és XVII. században», Budapestini, 1879. Tom. II. pag. 139).

RUBRUQUIS in suo itinerario Cumanos interdum «Capchac» appellat, ita e. g. locis sequentibus: «Et inter ista duo flumina in illis terris, per quas transivimus, habitabant Comani *Capchac*, antequam Tartari occuparent eas». Iterum «Quæ tota inhabitabatur a Commanis *Capthat* (sic!)». ² Tribus kīpčakiensium quendam stirpis Turcarum ÖZBEG denominatorum effecit, cujus stirpis antiquissima patria probabiliter in terris fluminibus Ural et Emba adjacentibus quaerenda est.³ Haec stirps turcica, quam VÁMBÉRY cum elementis mongolicis permixtam existimat, nomen ÖZBEG tandem tempore noni principis ex genere *Gūgi* ÖZBEG nominati sibi in honorem tanti principis e communi consensu attribuit. Nomen *اوزبك* proprie sui juris hominem signi-

¹ Prof. BÁLINT in vocabulario kazanico vocem *sin* perperam arab. originis esse dicit.

² Recueil de Voyages. Tom. IV. Pag. 219, 246. JERNEV. Tom. II. Pag. 99.

³ Geschichte Bochara's oder Transoxaniens etc. Zum erstenmal bearbeitet von HERMANN VÁMBÉRY. Tom. II. Pag. 36.

ficat. Ceterum nom. ÖZBEG et Uzorum dominum significare potest (cf. nom. UZUR). Jam doct. BLAU recte admonuit, linguam cumanicam vocabularii Venetiani cum dialectis stirpis ÖZBEG (اوزبك تركیسی) arctissime ligatam esse, hinc sequitur celeberrimum RUBRUQUIS non ita valde deceptum fuisse, quum Cumanos nomine *Capchac* appellaverit, Cumani enim et tribus kipčakiensis procul dubio ex una eademque stirpe originem sumserunt. Potentissimus Mongolorum Chaganus *Gingis* imperii sui eam partem, quae etiam vastissimum دشتی قیپچاق continuit, post mortem filii *Gügi* nepoti *Batu* donavit, cujus victoriosa progenies temporum decursu devictorum populorum turcicorum in illis terris habitantium linguam, instituta et mores sensim adoptavit, quae lingua turcica procul dubio cum Cumanorum Bissenorumque lingua una et eadem fuit, JULIANUS enim ex ordine praedicatorum, quem rex BÉLA IV anno 1239 ad Chanum mongolicum cum litteris misit, responsum Chani per quendam Cumanum, aut saltem cumanicæ linguae peritum in linguam hangaricam convertendum instituit: «In hac Ungarorum terra dictus frater invenit Tartaros, et Nuncium et interpretem Tartarorum, qui sciebat ungaricum et cumanicum idioma».¹ Özbegi tandem sec. XVI ex antiqua patria emigrantes vasto trium chanatuum territorio consederunt. BLAU recte admonuit, inscriptiones turcicas numorum Chanorum kipčakiensium a tempore ÖZBEK secundum omnem probabilitatem in dialecto cumanica codicis Venetiani scriptas fuisse;² BLAU tres tantum inscriptiones adducit, quae in numismatica orientali doctissimi FRAEHN legi possunt, videlicet «اون التی دانک» *sedecim dangi*, «قوتلوق بولسون» *moneta nova*. Quod ad formam *kutlug* pertinet, cf. verbum cumanicum *kutılmak*, quod in parte codicis secunda interdum vice substantivi fungitur. Vox *denk* cum prima parte vocis cumanicæ *tengdes* «coaequalis» plane convenit, v. pag. 144 codicis: *atanga tengdes olturding* «patri tuo coaequalis residisti» (cf. turc. or. تینک «aequale»).

¹ V. GEORGII FEJÉR cod. dipl. Tom. I. de anno 1165.

² Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 586.

IV.

In antiquis hymnis latinis et hungaricis sancti LADISLAI Cumani interdum Tartari nuncupantur, ita in hoc fragmento hymni «de sancto LADISLAO» hungarici: Te tatároknak vagy megteréje. — — — — — Terekek mondottak feld félelmének. (vid. apud cl. ARONEM de SZILÁDY «Középkori magyar költői maradványok», pag. 22) et THUROCZY in suis Chronicis, Cumanorum a rege STEPHANO II in Hungariam receptorum summum ducem itidem *Tatar* nominat: «Rex autem STEPHANUS, diligebat Cumanos tunc temporis; quorum dux nomine *Tatar*, qui a cede imperatoris (Graecorum), cum paucis, ad regem fugerat» etc.¹ Hoc factum anno 1129 obtigit. Episcopus Milkoviensis THEODORICUS in litteris ad Siculos datis ita scripsit: «Spiritus S. non respicit sermonis inter Siculos et Cumanos discrimen» JULIANUSQUE ex ordinē praedicatorum linguam hungaricam in sequentibus a cumanica expresse distinxit: «In hac Ungarorum terra dictus Frater invenit Tartaros, et Nuncium et interpretem Tartarorum, qui sciebat *ungaricum* et *cumanicum* idioma». ² Magister autem ROGERIUS regem Cumanorum KUTHEN ait principio in Hungariam solum venisse, ut linguam vernaculam Hungarorum addisceret. ³ In annalibus ordinis Minoritarum quidam missionarius refert: «Ego vero, consilio habito, prius volui linguam terrae addiscere, et per gratiam Dei addidici linguam Cumanicam et literaturam Uiguricam, qua quidem lingua et literatura utuntur communiter per omnia regna ista», ⁴ in collectione vero legum ecclesiasticarum regni hungarici expresse observatur, monachos ordinis St. DOMINICI et St. FRANCISCI de Assisi obstringi, ut linguam cumanicam quam primum addiscant, alliceantque Cumanorum animos ad Christianorum sacra amplectenda. Rex SIGISMUNDUS aliquando

¹ Pars secunda, cap. 57. Apud SCHWANDTNER. Tom. I. pag. 57.

² V. GEORGH FEJÉR Cod. dipl. Tom. I. anno 1165.

³ Carm. miser.

⁴ Romae. Tom. VII. Pag. 206—207.

constituit, ut Hungari linguae cumanicae ignari a limine regio paululum secederent: «Jubente aliquando Sigismundo imperatore, secedere paululum omnes, qui cumanum nescirent.» ¹ PLAN CARPINUS Jugurum mentionem faciens de iis ita scripsit: «Apud Jugures est fons et radix idiomatis Turcici et Cumanici.» ² Terram *Ugra*, *Fugra*, uti notum est, etiamnum diversae tribus turcicae stirpis baškiricae inhabitant. ALBERICUS in chronicis anno 1246 conscriptis ³ pariter ac scriptor quorundam chronicorum bohemicorum Cumanos Tartaros dicit. ⁴ Denique antiquus historiographus Hungariae ISTVÁNYI de Cumanis disserens narrat, eos suis temporibus Tartaros nuncupari. Cum his testimoniis EDRISI optime convenit affirmans linguam bisсенicam a baškirica, id est hungarica differre, scimus enim linguam bisсенicam et cumanicam inter se arctissimo affinitatis vinculo ligatas esse. Sed quid plura, habemus enim hujus rei luculentissimum testimonium in oratione dominica Cumanorum Hungariae atque in quibusdam aliis fragmentis antiquae linguae cumanicae a Cumanis per longissimum tempus religiose conservatis nec non in haud paucis nominibus propriis personarum et locorum, quae omnia satis superque demonstrant et comprobant, linguam Cumanorum Hungariae ab hungarica plane diversam fuisse. Ad hoc testimonium accedit, quod quaedam vocabula non ita pauca procul dubio turcicae originis in lingua hungarica, secundum omnem probabilitatem e lingua cumanica in hungaricam irrepserunt, e. g. *csanak*, in vocabulario cumanico *čanac*; *kazan*, in vocabulario cumanico *chavan*; *csulak* «vas ansatum», *kulak*; *píte*, *almás píte* quoddam cibi genus apud Cumanos Hungariae usitatissimum, turcice *alma pitesi*; *Kása* «pulmentum», «puls miliacea», qui cibus secundum MARTINUM BRONIOVIUM etiam apud Tartaros kipčakienses usitatissimum hominum agrestium alimentum fuit, de qua re BRONIOVIUS regis Poloniae legatus in hunc modum

¹ AENEAS SYLV. Operum pag. 595 et seq.

² GEORGII FEJÉR «A kunok eredete», pag. 54.

³ LEIBNITII Access. hist. Tom. II. pag. 571—2.

⁴ MENCKEN «Script. rer. Germ.» Tom. III.

scripsit: «Nobiliiores tamen, carnes cibum, vinum crebratum et mulsum potum habent, agrestiores vero pane carent, verum milio concusso lacte et aqua diluto, quem *Cassa* vulgo nominant, pro cibo, pro potu lacte equino et caseo utuntur»¹ etc.

Secundum THUNMANNUM STEPHANUS VARRÓ, membrum legationis Cumanorum et Jazygum, quae legatio anno 1744 ad limina reginae MARIAE THERESIAE Viennae apparuit, fuit ultimus Cumanorum, qui aliquam cumanicam linguae habuit notitiam. Sed hanc notitiam, ad orationem dominicam, quasdam breves salutationes et preces restrictam fuisse, ego quidem pro certo habeo. DUGONICS in libro «ETELKA» inscripto diserte dicit, JOHANNEM NÁNÁSI assessorem in urbe *Fülöpszállás* tertio seculi praecedentis decennio in schola pueros «pater noster» cumanicum ediscere severe jussisse.² Idem NÁNÁSI anno 1744 simul cum VARRÓ a parte minoris Cumaniae ad aliquot privilegia obtinenda Viam missus cum sedecim annis post iter factum anno 1760 obiit. Discipuli scholae *Fülöpszállásiensis* «pater noster» cumanicum late longeque divulgantes copias ejus ab iis et nonnullis auditoribus descriptas per totam terram Cummaniae diffuderunt, ita effectum est, ut jam anno 1774 GABRIEL TERBÖLCS et alii aliquam copiam orationis facile sibi acquirere possent.³ STEPHANUS BANKÓS *Fülöpszállásiensis* eodem anno «pater noster» cumanicum Pestini coram multis recitavit.⁴ Collegium Debrecziense duas orationis copias quo anno acquisiverit, non liquet, exemplar vero Kun-Szent-Miklosiense, quod in quodam protocollo archivi municipalis exstat, uti mihi videtur, ex antiquiori protocollo in novum transumptum est. THUNMANNUS in illa, quam diximus, dissertatione duas collegii Debrecziensis copias publicavit, prof. VÁMBÉRY autem in dissertatione «Kun miatyánk»

¹ BRONIOVII MARII. Descriptio Tartariae. Apud Schwandtnerum. Scriptores RR. Hung. Lipsiae, 1746. in fol. Tom. I. pag. 833. V. JERNEY l. c. Tom. I. pag. 296.

² Pestini, 1805 in 8. Tom. II pag. 481.

³ J. JERNEY «Keleti utazás», Tom. I. pag. 288.

⁴ DUGONICS «Etelka» ed. alt. Tom II. pag. 481. JERNEY l. c.

inscripta copiam Debrecziensem a JERNEY publicatam emendandam instituit. DUGONICS in libro «Etelka» primum anno 1788 publicato quinque orationis copias edidit, ANTONIUS vero GÉVAY in collectione manuscriptorum rariorum jam undecim copias congessit. In sequentibus minus defectivam copiam Debrecziensem Kun-Szent-Miklosiensi paulo correctiori unam juxta alteram collocantes comparabimus:

bezén attamaz kenze kikte
bezen attamaz kenze kikte

szen leszen szen adon
szenlészen, szen ádon (apud JERNEY: *adon*)

dösön szenküklon
dösön szen küktön (non *küklon*,
quam formam JERNEY habet)

— — — nicziegen gérde ali kékte
nitziégen, gérde, ali kékte

bezén akomozne oknemezne berbezge pitbütör küngon
bezén akó mezne, okné mezne, bergézge, pitbütör küngön
(apud JERNEY: okomuzne okne mezne hergezge pitpütör —)

il bezen ménemezne neszembezde jermezbezge utrogergenge
il bézen méne mezne neszem bezde, jer mezbezge utrogergenge

iltme bezne olgya mąga
iltme bezne, otgyamąga

kutkor bezne ąlgya manna
kutkor bezne, algya manna

szen borsong boka csalli bocson igye tengere
szen borsony (JERNEY *borson* scripsit), boka csalli, bótson

(JERNEY haud recte *bocson* edidit) igyi tengere Ammen
(«Ammen» apud JERNEY desideratur).

VÁMBÉRY in illa dissertatione,¹ uti jam annotavi, textum paulo correctiorem Debrecziensem emendandum suscepit, sed non omnia ei ex sententia successerunt, immo quaedam emendationes ejus contra naturam et indolem linguae cumanicae, quantum eam ex codice Venetiano novimus, plane repugnant. VÁMBÉRY orationem dominicam in hunc modum correxit:

*Bizim atamiz kim sen kökte
sentlössen adîñ
dözünsen könglün ničekim žerde eile kökte
bizim ekmemizni ber bizge küngön,
al bizim günemizni nižen bizde žermiz bizge ötrü gelgenge,
iltme bizni al žamanga
kutkor bizni al žamandan
sen bar sen iže tengri*

Orthographiam praecedentis textus non solum ab originali Debrecziensi, sed etiam a ceteris textibus, quos novimus, plane alienam esse, quisquis videt. Palaeographia multum abhorret a vocalium tam violenta permutatione. Octo exemplaria JERNEY in scriptione *e* loci *i* inter se prorsus concordant, quam ob rem plane tentamen temerarium est hanc perfectam concordantiam pro nihilo putare. Ipse VÁMBÉRY dialectorum turcicarum peritissimus loco citato observavit, orthographiam textuum «pater noster» cumanici a JERNEY editorum phonologiae dialectorum baškiricarum, nominatim nogaicae et crimicae prorsus respondere et uti optime novimus, in iis dialectis pariter atque in kazanica vocales *e* et *i* inter se permutari solent. Auctor vocabularii cumanici codicis Venetiani et missionarii germanici, qui magnam secundae sectionis partem scripserunt, vernaculam dialecti cumanicae pronunciationem recte et consequenter denotandam crebro non curabant et praecipue in transcriptione vocalium saepe a verro aberrabant.

¹ Nyelvtudományi Közlemények. Tom. IX. Fasc. III. Pag. 215—219.

bant, attamen in trascriptione nonnullarum codicis glossarum vocales *e* et *i* contra praesentem usum özbegianum inter se permutatae reperiuntur, e. g. *eki* loco *iki*, — *eregirmen* juxta *eriktim* «abominatus sum», cf. čagataicum *irikmäk*, — *elclie* loco *il* «pax», — *el* loco *il* «populus», — *emdi*, cf. osmanicum *imdi*, — *enč* loco *čag. ing, erir* loco *čag, irür* «est» etc. Hanc eandem rem videmus in diversis manualium kazanicorum editionibus, in prima enim editione orationis dominicae de anno 1862 loco *isemeng sineng* (rectius *sineng isemeng*) *isiming sining* legitur, at in ultima editione ejusdem orationis de anno 1868 jam *isemeng sineng* scriptum reperitur.¹ Ceterum in ipsis dialectis čagataicis permutatio vocalis *e* cum *i* haud ita raro occurrit, e. g. *ertä* «mane», quod in quibusdam dialectis *irtä* sonat; vocalis *e* dialectorum čagataicarum saepe *i* dialecti kašgaricae respondet. «Pater noster» cumanicum in terra Cumanorum filius ab ore patris accepit et quamquam generationes recentiores formas vocabulorum obsoletas et quod ad etymon vix intelligibiles tandem aliquantum corruerunt, tamen genuinam sonorum pronunciationem aequis auribus acceptam ab omni corruptione sollicite custodiebant. E contrario auctores extranei codicis cumanici potius formas grammaticales vocabulorum, quam sonum respecientes vernaculam linguae cumanicae pronunciationem haud ita raro alterabant. VÁMBÉRY non solum partem phoneticam, sed etiam formas vocabulorum orationis ad normam linguarum čagataicae et osmanicae transmutavit, in locum glossarum parum notarum rariorumque vel saltem non ita multum usitatarum alias in orientalibus et occidentalibus dialectis usu tritas substituit ac formam *pıtbütör* plane omisit. Idem loco *kikte* «in caelo» *kökte* scripsit, at octo exemplaria a JERNEY edita in trascriptione vocalis *i* (proprie *ü*) optime concordant. In codice quoque Veneditiano *ö* et *ü* inter se nonnunquam permutantur, e. g. *uzdi* pro *özdi*, *söünclü* pro *süjünclü*, *üleb* pro *öleb*, *böri* «lupus» pro *büri*

¹ V. GABRIELIS de BÁLINT «Kazáni tatár nyelvtanulmányok». Fasc. III. Pestini, 1877.

etc., in dialecto vero kazanica haec permutatio communiter obvenit, e. g. *kük* «caelum», *söjönčë, ül —, üz* etc. VÁMBÉRY *ali* in *eile* transmutavit, at in «pater noster» cumanico codicis Venetiani hoc loco item *alley* scriptum est: *kotä alley ierda*, cf. kazanicum *alaj*. VÁMBÉRY vocem *oknemezne* in *ekmemizni* transmutavit, at codex cumanicus hoc loco *ötmäckimizni* habet, cf. formam turcicam or. *ötmäk*, mongolicam *ödmäk*. Formam *méne mezne* VÁMBÉRY in *günemizni* alteravit, at mihi haec mutatio perquam temeraria videtur, formamque *mene* potius cum osmanico *fena* «malum» comparare mallet (cf. hungaricum *fene* «truculentum» etc.) Vocem *pitbütör*, quam VÁMBÉRY a textu plane exclusit, cum *بتون بتون* «perfecte», «plene» comparandam existimo. De ultimis textus vocibus, quae manifesto eulogiam continent, VÁMBÉRY duas contrarias opiniones protulit 1. voces *szen borszony — — — igyi tengere* cum *sen bar sen — — — iže tengri* transcripsit, id est «quia tu es — — — dominus deus», voces vero *boka csalli bocson* vel *botson* sibi prorsus ignotas esse dicit 2. eas simul cum praecedentibus conclusioni orationis dominicae secundum MATTHAEUM «quia tuum est regnum» etc. respondententes dicit. Hae duae opiniones se invicem tollunt, voces enim notae in eulogia orationis cumanicae a conclusione MATTHAEI plane differunt, ignotae vero, si vere ignotae fuerint, ad nihilum recederent.

Boka csalli, botson vel *bocson* mihi turcico orientali *بوكا چاللى بوتسون* respondere videtur, id est «potens, (improborum) percussor et fortis es», cf. locum psalmi: «quia, quem tu percussisti, persequuntur etc. ¹ Cum hac conclusione optime 8 v. psal. XXIV. convenit: — — — — «Jehova robustimus et potentissimus; Jehova potentissimus bellator», in textu originali: — — — —

יְהוָה עִזּוֹ וְגִבּוֹר יְהוָה גִּבּוֹר מְלָחָמָה

Itaque totam conclusionem in hunc modum vertendam existimo: «tu es potentissimus punitor, robustissimus dominus Deus», — hae voces sane conclusioni orationis secundum

¹ 69, v. 27.

MATTHAEUM minime consentaneae sunt. Ecclesiae protestantes, uti notum est, orationem dominicam secundum MATTHAEUM recitare solent, scilicet cum vocibus: «quia tuum est regnum, et potentia, et gloria, in saecula. Amen»¹ concludunt, quomobrem VÁMBÉRY orationem post tempus reformationum a quodam missionario protestanti in linguam cumanicam conversam dicit. At, uti vidimus, voces citatae cum conclusione secundum MATTHAEUM minime conveniunt, ideoque tota sequela, quam ex consensu duorum textuum reapse non existenti VÁMBÉRY deduxit, ad nihilum recedit, quin etiam hoc consensu posito equidem sequelam praedictam talem existimo, ac si quis ex conclusione orationis Tungusorum ochočkichorum secundum evangelium MATTHÆI: Тѣмъ Хѣнии бѣнии царство etc. suspicaretur eos protestantes esse. «Pater noster» kazanicum in catechismo ab anno 1868 cum vocabulis *Sineke patšalik* etc. terminatur, sed hoc nihil impedit, quominus ea Turcarum kazanicorum pars, quae christianismum adepta est, ecclesiae orientali graecae annexa sit. Quasdam orationis voces VÁMBÉRY optime interpretatur 1. *sentlāšsān* «sanctificetur» ex hungarico adjectivo *szent* «sanctum» derivatum dicit, sed hic annoto, octo exemplaria a JERNEY publicata formam *szen* exhibere et suffixum: *la* scriptum esse, verborum enim denominativorum turcicorum suffixum *la*, *lä* et non *las*, *läs* sonat, quod ultimum tunc tantum usurpatur, quum actio reciproca significatur, e. g. *dostlašmak* «conjungere amicitias», — čagataicum *jakalašmak* «se invicem per collum corripere» etc. 2. *dözünsen* VÁMBÉRY apposite cum verbo turcico orientali *tüzmək* «ordinare» comparat et hic annoto, in voce cumanica *ö* loco *ü* čagataici scriptum esse 3. *küklön* vero, quod in quarto, quinto et octavo exemplario doctissimi JERNEY *köklön* scriptum reperitur, turcico or. *köngül* comparat, quod proprie voluntatem significabat, — etiam hic permutationem vocalium *ö* et *ü* observamus 4. *nitziegen* prof. VÁMBÉRY recte cum turcico or. *ničäkim* comparavit, cf. نیچوک کیم apud PAVET de COURTEILLE, *nezikkim*

¹ Cap. 6. v. 13.

codicis Venetiani: *nezikkim koctä alley ierda* «sicut in caelo, ita etiam in terra 5. *ger* pronunciationi krimicae, nogaicae, kaza-nicae, baškiricae, kirgizicae *ger*, *gır* respondet; codex Venetianus hoc loco *ier* habet 6. *küngön* secundum opinionem VÁMBÉRY perperam loco *künön* scriptum est; equidem formam *küngön* per erroneam repetitionem monosyllabi *kün*, *gün* ab adverbio (*bu*) *gün* ortam existimo, quamobrem in secunda ejus parte *gön*, kazanice *kön* et non *kön* vel *kün* scriptum est. Codex cumanus hoc loco *bugun* habet 7. *il* «abducere» VÁMBÉRY pro *al* scriptum existimat 8. *neszem* apposite cum turcico *niğäm* comparat, quod a *niğäkim*, *niğäkkim* abbreviatum est 9. *jer mez* «remittimus» VÁMBÉRY *germiz* legit et hoc verbum cum osmanico *ğaidirmek* «persuadere», «reconciliare» comparat, equidem mallem formam *jermez* cum turcico or. *jaj*-, kazanico *jäj*- conferre 10. *otgyaman*, *algya man* secundum VÁMBÉRY *al gaman* legendum est, *al* enim in sermone turcico orientali fraudem significat, *gaman* vero cum turcico *jaman* «malum» convenit. Assimilatio litterarum nasalium cum sequentibus dentalibus *t*, *d*, qualem in forma *algya manna* (*n*) videmus, etiam in dialecto kazanica perquam usitata est, e. g. *annan* loco *andan* «inde», «illinc». In dialectis nogaica et baškirica eadem assimilatio obvenit, cf. exemplum a VÁMBÉRY citatum *ğarkinnin* loco *ğarkindin* «a consanguineo».

Postquam correctiones clarissimi linguarum orientalium professoris Pestinensis in praecedentibus solícite examinavimus, earum auxilio et ope exemplarii Kun-Szen-Miklosiensis totum textum in hunc modum emendandum proponimus:

Bezem atamiz kim sen küktä.

Senläsün sen ading

Dözünsün sen könglüng niğäkkim ğerdä alaj küktä.

Bezem ötmäkemezne ber bezgä bütön bütön bu gön.

Al bezem menämezne niğäm bezdä jajirmiz bezgä ötrü
gelgängä.

Iltmä bezne al gamanga.

Kutkor bezne al gamanna(n).

Sen bar sen: bökä čalī(k), bot(au) iğe tengri. Ammen.

Possessivum «nomen tuum», «voluntas tua» in hac oratione per praepositionem pronominis separati sequenti substantivo cum suffixo possessivo conjuncto exprimitur, eadem dicendi ratio emphatica in lingua hungarica perquam saepe usitatur et in hac re constructio hungarica antiquam cumanicam alterasse mihi persvasum est, in oratione enim codicis Venetiani loco *sen ading*, *sen könglüng* possessiva *senig* (*sening*) *atig* (*ating*), *senig* (*sening*) *tilemegin* (*hanleching*) obveniunt. «Pater noster» Cumanicum in pagina 126 codicis Venetiani ita scriptum legitur:

Atamis kim köctä sen.

Algiszle bulsun senig atig.

kelsin senig hanlechin.

bulsü senig tilemegin nezikkim köctä alley ierdä.

kundegi ötmäckimisni bisgä bugun bergil.

Dage iazuclarmisne bisgä bozzatkil. nečik bis bozattirbis bisgä iaman etchenlergä.

Dage iecnik sinämäkinä bisni kuurmagil.

Bassa barče iamandan bisni kuthargil. Amē.

Forma *bulsun* loco čagataici *bolsun* plane cum pronunciatione kazanica *bul-* convenit, jam ex his duobus orationis textibus quisque pronunciationis cumanicæ cum kazanica perfectam quod ad vocales concordiam facile perspicere potest. Etiam in dialecto bosniaca loco vocalis *o* interdum *u* pronunciatur.¹

In annotationibus manuscriptis notarii cumanici GABRIELIS TERBÖLCIS sequentes salutationes repertae sunt:

1. *Zubet kharon*
2. *Haj majdon alfekor*
3. *Tenzade khinade*
4. *Istinivili tengite kelibe*

quae etiam in protocollo Kun-Szen-Miklosiensi in hunc modum scriptae occurrunt:

¹ BLAU: Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler. Pag. 21.

Salutationes.

La obetheron! alahajdom! Alafekor! tenzene! kenade, scinivico tengete helebele.

Has ultimas salutationes JERNEY aliquantum diverse scriptas publicavit: *Laobethrom! Alahajdon! Alafekor! Tenzene! Kenade! Iszinivico! Tengelebele!*

Voces praedictae etiam in manuscripto quodam DANIELIS CORNIDES ita scriptae legi possunt:

*Laobetherom! Alahaidom! Alafekor! Tenzene! Kenade! Scinivisco tengele helebele*¹

Haec ultima lectio a priori parum tantum differt. Versio hungarica salutationibus collectionis GABRIELIS TERBÖLCS appositae diserte demonstrat, eas dialogum brevissimum salute accepta et reddita continere. Prima questio hujus dialogi *Tenzene kenade* esse videtur, id est *tinč sen mi kending* «quomodo vales tu?» *Aman tinč turtungčzmu* enim in lingua turcica orientali «quomodo vales?» significat, *kending* vero tu quidem significat. Interlocutor questioni praedictae cum *laobethrom*, id est *لاب ابو توروم* «optime valeo» respondet, quam laetam responsionem quaesitor cum exclamatione *Alahha hamdan, Alahha šükrän* accepit gratias Deo actas ita continuans: *istänib bilä tengriden tilerben* «cum desiderio (salutem tuam) a Deo exposco». S protractum copista facillime cum *f* confundere potuit et ita effectum est, ut loco *šükrän* exemplaria nostra *fekor* exhibeant. Voces arabicae in his salutationibus admirationem minime efficiunt, optime enim doctissimus BLAU observavit, linguam arabicam et persicam, plus quam linguae occidentales, indolem idiomatis cumanici affecisse. Quum in litteris summi pontificis HONORII IV. ad regem LADISLAUM Hungariae de anno 1287 scriptis legimus, regem cum ipsis Saracenis conversari et hunc litterarum locum cum sequentibus de eodem rege LADISLAO vocibus THUROCII: «cumanice et non catholice conversabatur»²

¹ Tom. III. Part. II. pag. 94. Fragmenta aliquot Diplomatum et Actorum publicorum. Pag. 117. Inter Mss. Musei Nation. Hung. V. apud JERNEY. Tom. I. Pag. 295—296.

² Chronica Hungarorum. Pars II. cap. 80.

comparamus, Cumanos in litteris HONORII Saracenos denominatos esse facile perspicimus, nomen vero Saracenorum in litteris pontificum ejus temporis sequitores religionis islamicae significare optime novimus. Doctrinam Corani apud Bulgaros, Chazaros, Cumanos propagatam fuisse multis et gravibus testimoniis confirmatur. Voces arabicae ad cultum pertinentes in codice cumano Venetiano haud ita rarae sunt, e. g. *haziz* عَزِيز, *kurban* «sacrificium», *aval* «initum» etc. Nomina mensium Januarii et Novembris in codice Venetiano: *safar ay* et *kurban baran ay* (sic!), praecipue nomen ultimum doctrinam Corani apud Cumanos propagatam fuisse manifesto conprobant, بِيَرَام enim Muhammedanorum solemne festum est. PLAN-CARPINUS vero ac ASCELLINUS diserte dicunt, eos in terra Bissermorum populum cumanice loquentem, religionique saracenae addictum visitasse.¹ CORNIDES in collectione rariorum annotationum aliam quoque salutationem manuscriptam possedit, quae super mensam dicebatur, scilicet:

*Mikamaz kunsenmenden szenakori kikememezne*²

id est:

Khanımız kün sen mendän! suna kör ikmäkemezne

«Domine noster! contentus esto nobiscum et da (nobis) panem nostrum.» *Mikamaz* a forma *Khanımız* per transpositionem ortum esse videtur, — quod ad verbum *kün* vel *kön*, cf. formam factitivam čagataicam كوندورماك (*köndürmək*) formamque كونانمك «contentus esse» apud PAVET de COURTEILLE, — verbum *sun* «offerre» significat, cf. čagataicum سونماق (*sonmak*), kazanicum *sun*-, quod ad formam *suna kür*, cf. formas imperativi turcicas بولا كورونكيڭ, بولا كور «es», «este», proprie «videas, ut sis», «videatis, ut sitis». Secundum doctissimum BÖHTLINGK fortasse in formis imperativi jakuticis *bisār*, *bisārīng* idem *kör* latitat.³ Forma *kikeme* (*mezne*) manifesto pro *ikmäk* «panis» scripta est et haec

¹ FEJÉR Cod. Dipl. Tom. IV. 1. pag. 426.

² Tudományos Gyűjtemény. 1833. Tom. X. pag. 91. V. apud JERNEY l. c. Tom. I. pag. 296.

³ Jakutische Grammatik, 303.

forma kazanico *ikmāk* ad litteram respondet. Etiam in hac brevi salutatione pronunciationem kazanicam observamus, scilicet *e* pro *i*, *ü* pro *ö* scriptum est.

Nomina propria et geographica antiquiora Cumanorum Hungariae quantum ea ex diplomatibus, conscriptionibus, chronicis et scriptoribus historicis novimus, magnam partem turcicae originis sunt. Ipsum nomen KUTHEN celeberrimi ducis Cumanorum cum verbo chivaico *kūlmāk*, kazanico *köt-* «pastorem agere» connexum est, pastor enim in antiquis temporibus et ducem et regem significabat. Nomen ARBUZ cum čagataico *arbamak*, *arbatmak* «consiliari» convenit (*arbagči* «consiliator,» ex quo per formam intermediam *arbač*, *arbau* diphtongo *au* tandem in *o*, *u* contracto forma *arbu*-facile oriri potuit). TURTUL, nomen nobilissimi Cumani, cujus memoria in nomine loci *Törtel falu* adhuc viget, cum antiquo hungarico *turul*, čagataico *turgul* «falco,» mongolico *turlak* «corvus» convenire videtur. Nomen loci *Altak szállása*, hodie *Átokháza* cum čagataico *aldag* «dolus malus» convenit. *Bayč szállása*, quod «descensus» dicitur, quod ad primam compositionis partem cum *batık* kazanico «terrenum palustre,» «profundum» idem esse quis non videt. Nomina KELDECH, KUCHMEG, ITEG, TESCENCH, BYTER, ISOK, quae omnia clarissimus STEPHANUS GYÁRFÁS in secundo volumine egregii operis sui «A Jász-kunok története» inscripti retulit, sane turcice sonant. In diplomate de anno 1347 archivi Comitum ZICHY: nomen gentis Cumanorum *chertan* memoratur, quod nomen etiamnum sub forma *Csertán* viget et cum čagataico جیرتانی «abyssus,» «vorago» idem esse videtur: «Nos comes KUMCHEG, capitaneus Comanorum generationis *Chertan*.»¹ In hoc ipso diplomate KUMCHEG ita loquitur: «ex permissione Churchy filii nostri — — — annuimus et concessimus, duodecim comanos filtreas domus habentes, videlicet Paulum dictum CHYTA, filium MANTHULA, Thomam et Nicolaum filios ejusdem Manthula, Mesther filium Nicolai, BOLDEN filium JAMULO,

¹ II. Tom. pag. 268—9.

KYSTRE filium JAPZA, TASTRA filium eiusdem Japza, — — — —
 Beke filium ALTHABARZ. — — — — —» Nomen MANTHULA
 fortasse ex arabico مَنَدَل «praestantior ligni agallochi species»
 depromptum est, cf. formam persicam مندله. In diplomate reginae
 ELISABETHAE de anno 1367, die 28 Aprilis capitaneus KARLA
 nominatur: — — — — — «Sub capitaneatu Johannis filii
 Stephani filii KARLA capitanei Comanorum nostrorum genera-
 tionis CHERTAN constitutis, specialiter CHABA, UMUL, OLAKA,
 BESE &c.» In diplomate quodam de anno 1325 nomina trium
 nobilium Jazygum famulorumque unius eorundem memorantur:
 «Jazones circa Chabam (hodie: Pilis Csaba) commorantes:
 CHATHARCH, ZUDAK, BYK et famulum eiusdem KARACHINUM
 ac CHYWACH — — — —», cf. vocem čagataicam قاراچی. In
 diplomate regis STEPHANI V. de anno 1266 nobilis quidam cum-
 anus «comes PARABUCH» nominatur, cf. chiv. big «princeps». In
 antiquissimo diplomate archivi districtuum Jazygum et Cuma-
 norum, quod diploma anno 1323 rex CAROLUS I. dedit, sequentia
 nomina Jazygum conscripta reperiuntur: «Jazones fideles nostri:
 LARZAN filius ZOKAN, IWACHAN filius TURDUH, Jacobus filius
 KESKENE, CHARETH filius AMBULTAN, Demetrius fil. GUBUL,
 Stephanus BEEGZAN, Paulus filius MOKZUN, Andreas fil. CHAKAN,
 ZAKARAN et Georgius filius eiusdem, Demetrius filius KEYAN,
 Stephanus filius KURMAN. HURZ, ARPAN, Andreas filius ZUAGAN,
 Zaduk fil. KALHEN, Georgius fil. MAGAR, Petrus filius CHAMAZ.»
 Filii in hac nomenclatura jam nominibus christianis appellati
 sunt, at nomina patrum excepto MAGAR, quod cum MAGYAR
 idem esse videtur, prorsus indolem linguarum turcicarum redo-
 lent. In conscriptione possessionum cumanicalium sedium *Myse*,
Kyszalaas, *Layos*, *Szabadzallaas* de anno 1557 locus *Karah*
 «nigrum» et praedium *Thazlaar*, (تاشلار «lapides») memorantur,
 quae nomina turcicae originis esse dubium non est. In nomen-
 clatura Cumanorum majorum sedis Koolbaaz anno 1572 con-
 scripta¹ haec quoque duo nomina locorum memorata reperiuntur:

¹ «Summarius extractus Possessionum, colonorum, censuum, Muneralium, et
 aliorum proventuum, pertinentiarum, Arcium Agriensis, et Zarwaskew, ac Jazigum,

Nagithurgon et *Kysthurgon*, in quibus *thurgon* a radice verbi turcici *tur* derivatum stationem, hungaricum *szállás* significat. — Reges Hungariae seculo XIII. interpretes linguae cumanicae habuisse vel saltem servitio eorum interdum usos fuisse ex diplomate sequenti capituli Strigoniensis satis superque elucet: «Gregorius prepositus et Capitulum Ecclesiae Strigon. omnibus xpi. fidelibus, praesentes litteras inspecturis salutem in domino. Ad universorum noticiam tenore presencium volumus pervenire. Quod cum domina Maria Illustris Regina Ungariae, nobis per suas litteras precepisset, ut unum ex nobis, cum comite Rubyno, Villico Strigoniensi, homine suo mittere deberemus, cuius testimonio idem comes Rubynus terram ipsius domine Regine, *Nyr* vocatam, quam *Mortunus* et *Georgio* interpretibus *Kelduchyni* cumani, eadem domina Regina in praefatis suis litteris se contulisse scribebat, perambulet et statueret hominibus memoratis» etc. Datum per manus magistri Sixti, Scolastici Strigon. Anno domini. M°. CC°. LX°. octavo.¹ — Nomen montis *Kaşka dagh* in regione cumanica prope mare Azovium, quem montem *Abulfeda* الجبل الصعب nominat, doctissimus BLAU in dissertazione «de Cumanis» optime cum glossa cumanica vocabularii Venetiani *chescha*, čagataice قيسقا «breve» comparat, in territorio enim linguae cumanicae quaqua incedimus, ubique eandem indolem hujus linguae turcicam conspiciamus.

V.

Nomen Scytharum jam antiquissimis temporibus collectivum fuisse et hoc ipsum nomen populos quoque turanicos a regionibus olim hyperboreis dictis usque ad territoria populorum

Cumanorum maiorum et minorum, oppidique Nagy-Zeghed, unius integri anni 1570. Et eorundem proventuum limitata taxatio. Per Egregios Petrum Faygelium, Consiliarium Camerae Scepusiensis, Joannem Freydenreich, Magistrum Lustrationum, ac Joannem Swkan, Sacrae Caesareae Regiaeque Maiestatis Commissarios, Anno Domini 1572. conscriptus.» V. apud JERNEY l. c. Tom. II. pag. 273.

¹ Hoc diploma membraceum de anno 1268 in archivio capituli Strigoniensis conservatur (priv. Lad. 29. Fasc. 1. Nro. 2.). V. Monumenta Eccl. Strigoniensis ed. FERDINANDUS KNAUZ, Strigonii, 1874. Tomus 1. pag. 561.

stirpis iranicae diffusos significasse constat inter omnes. In epopoea Persarum شاعنامه inscripta memoria antiquissimorum et perquam sanguineorum bellorum gentis iranicae cum turanica adhuc viget. STRABO in 3 cap. libri VII geographiae auctoritate *Ephori* usus non solum Sauromatas a Scythis distinguit, sed ipsos Scythas indole et moribus inter se multum differre dicit:

Ἐφορος δ' ἐν τῇ τετάρτῃ μὲν τῆς ἱστορίας, Εὐρώπῃ δ' ἐπιγραφομένη βίβλῳ, περιοδεύσας τὴν Εὐρώπην μέχρι Σκυθῶν ἐπὶ τέλει φησὶν εἶναι τῶν τε ἄλλων Σκυθῶν καὶ τῶν Σαυροματῶν τοὺς βίους ἀνομοίους· τοὺς μὲν γὰρ εἶναι χαλεποὺς ὥστε καὶ ἀνθρωποφαγεῖν, τοὺς δὲ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ἀπέχρυσθαι. x. τ. λ.¹

HERODOTUS vero linguas scythicas haudquaquam ejusdem indolis esse dicit, ita e. g. Gelonorum linguam a Budinorum clare distinguit et hoc loco sane linguam Gelonorum non graecam, sed scythicam intellexit, nam linguam graecam a Budinorum idiomate distinguere minime opus fuit,² — alio loco linguam sauromaticam ab aliorum Scytharum linguis diversam esse tradit.³ STRABO diserte ait, Graecos nomen collectivum Scytharum propter rerum ethnographicarum ignorantiam falso usurpasse, quippe antiqui Graeci varietatem populorum septemtrionis ethnologicam non satis perspicientes omnes eos populos nomine Scytharum appellabant:

φημι γὰρ κατὰ τὴν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ὁδόν, ὥσπερ τὰ πρὸς βορρᾶν μέρη τὰ γινώριμα ἐνὶ ὀνόματι Σκύθας ἐκάλεον ἢ νομίμας, ὡς Ὅμηρος, — — — — —, ὅφ' ἐν ὀνόματι τῶν κατὰ ἑκαστὰ ἔθνων ταυτομένων διὰ τὴν ἄγνοιαν, οὔτω τὰ μεσημβρινὰ πάντα Αἰθιοπίαν καλεῖσθαι τὰ πρὸς ὠκεανῷ. μαρτυρεῖ δὲ τὰ τοιαῦτα.⁴

Justinus Pompeji Trogii epitomator Scythas ipsis Aegyptiis antiquiores dicit: «Scytharum gens antiquissima semper habita; quamquam inter Scythas et Aegyptios diu contentio de generis vetustate fuerit,» «His igitur argumentis superatiis Aegyptiis,

¹ Strabonis Geographica. Recognovit AUGUSTUS MEINEKE. Lipsiae, 1853. Vol. II. Pag. 415.

² Lib. IV. cap. 108.

³ L. c. cap. 117.

⁴ Lib. I. cap. II. §. 27. Editio Teubneriana, recognovit A. MEINEKE. Vol. I. pag. 43 (Lipsiae, 1853).

antiquiores semper Scythae visi»¹ et chronographi christiani antiquissimam epocham regni Scytharum in Asia Σκυθισμός nominant. Nomine colectivo Scytharum etiam diversas gentes turcicas contineri e nube testimoniorum elucet. Massagetas, Alanos, Sacas, Parthos, quos antiqui communiter Scythas nominabant, scriptores recentiores graeci diserte Turcas dicunt, sic THEOPHANUS BYZANTINUS Massagetas, quos Persae sua lingua Kermichiones dicunt, Turcas esse non dubitanter asserit.² Alanos a Massagetis ortos fuisse AMMIANUS MARCELLINUS diserte dicit: «Alani ex montium adpellatione cognominati». Sacae, quos STRABO simul cum Massagetis memorat,³ olim inter Oxum et Jaxartem easdem regiones habitabant, quas per omne tempus populos turcicos occupatas tenuisse notum est. Parthos, de quibus paulo infra uberius disseremus, doctus praelatus Galliae GUIARDUS de LAUDUNO initio seculi XIII. cum Turcīs ejus temporis in indole populari optime convenire dicit:

«Nam modos qui Turci, vetere sunt nomine Parthi.»⁴

Hoc loco observo, in nomine colectivo regum Parthorum *arsak* (apud scriptores romanos *arsac-es*) et in nomine ethnico Massagetarum (*Mas-sag*) nomen antiquum *Sacarum* (apud graecos Σάκαι) procul dubio inclusum esse. Vox *sak*, *saka* cum voce turcica orientali ساغ «prudens,» «intelligens,» «sanus» eadem esse videtur. — Nomina geographica regionis a Ponto Euxino usque ad mare hyrcanicum apud antiquos scriptores magnam partem auxilio linguarum turcicarum sufficienter explicari possunt atque quaedam nomina in turcicis tantum linguis eam significationem habent, quam eis scriptores antiqui attribuunt, ita e. g. TEMERINDA, KARBALUK, GRAUCASUS, SILYN &c. PLINIUS in VII capitulo libri VI «Naturalis Historiae» originalem significationem nominis TEMERINDA (al. edit. TEMARUNDA) «maris matrem»

¹ Lib. II. cap. I.

² In PHOTII Bibliotheca, 1824, in 8. Pag. 26. a.

³ Lib. XI. cap. 8.

⁴ DU CHESME FR. Historiae Francorum Scriptores. Lut. Parisiorum, 1641. Tom. IV. pag. 889. V. JERNEY libro c. Tom. II. Pag. 164.

dicit: «Tanain ipsum Scythae *Silyn* (al. edit. Sinum), vocant, Macotin: TEMERINDA, quod significat «matrem maris.» Sic et DIONYSIUS Macotin μετέρα πόντος vocat. Primam partem vocis compositae cum turcico *tingis*, *tengiz*, hungarico *tenger* optime convenire persvasum habeo atque in forma hujus vocis *temer* (pro *tenger*) antiquum exemplum permutationis soni *s* cum *r* in linguis turcicis, praecipue in čuvasica multum usitatae conspici potest. In forma turcica orientali *közeng* «fenestra» sibilans *z* ancipiti dentali *r* verbi *körmäk* respondet et hanc ipsam permutationem videmus in forma factitiva verbi *körmäk*: *köstärmäk* «monstrare,» cf. jacuticum *көөттөр* juxta *көрөсүйн* etc. Etiam hoc annoto, in forma *temer* a PLINIO tradita hanc ipsam permutationem vocalium *e* et *i* occurrere, quae in dialectis turcicis prope Macotin et postea usum obtinuit. PLINIUS falso pro *n*, *m* scripsit. Nomen *Silyn* turcico orientali سیلیغ respondet, quod «lucidum,» «splendens,» «limpidum» significat. Scythae etiam Jaxartem «Silis» nominabant (hodie دریا سیر vel سیر). Idem PLINIUS Scythas montem Caucasum sua lingua *Graucasum* (al. edit. *Croucasim*, quod mihi quidem melius videtur) nominasse dicit: «Scythae ipsi Persas, Chorsaros: et Caucasum montem, *Graucasum*, hoc est, nive candidum.»¹ *Kar* in linguis turcicis «nivem» et *okar* «altum» dicit, quod ultimum in formis *augan*, uig. *okan*, čag. *ogan* «ens supremum,» «deum maximum» significat. Nomen GRAUCASUS a PLINIO traditum e turcico *kar aukas* (*aukar*) «altitudo nive candida» compositum esse haud ita incredibile est, sibilans enim formae *Graukas* facile in ancipitem dentalem *r* transmutari potuit (cf. exempla paulo superius allata et uiguricum *törmäk*, *türmək* (in glossario VÁMBÉRY²) cum čag. *tözmäk*, čag. *okar*, altum cum *oguz* «tumidum,» «crassum.») In nomine turcico Kaucaſi *Kafdagh* syllaba *kaf* cum *kau* plane convenit, *dagh* vero idem significat, quod antiquum *aukas*, *aukar* (*okar*). Doctissimus H. KIEPERT in geographia orbis

¹ Lib. VI. cap. XVII.

² Uigurische Sprachmonumente. Innsbruk 1870.

terrarum antiquis noti, cujus primam partem nuper edidit (Berolini, 1877), quasdam montis Caucasi valles jam antiquissimis temporibus a populis turanicae originis inhabitatas fuisse asserens etymologiae nostrae nominis Caucasi a *Plinio* traditi validum suppetit fulcimen. Antiquissimus vero Armeniorum historicus, cujus liber sub nomine AGATHANGELI notus est, ab Armeniorum rege Teridate (n. anno 237) ait auxilio quorundam populorum Caucascorum, quos diserte Hunnos nominat, Persas bello devictos esse. Scythae Macotin etiam KARPALUK (apud TZETZEM, Chil. VIII. 773) nominabant, quod nomen in lingua eorum piscinam significabat, cf. turcicum *balık* «piscis». Non solum nomina geographica Scytharum praedicta, sed etiam nomenclatura deorum scythica, quam pater historiarum HERODOTUS memoriae prodidit, talis est, ut quisquis linguarum turcicarum peritus indolem hujus nomenclaturae turcicam illico perspiciat, HERODOTUS enim ait, Scythas Vestam TABITI, Jovem PAPAEOS, Gaeam APIA, Venerem Uraniam ARTIMPASA, Neptunum THAMIMASADAS nominasse.¹ ORIGENES haec ipsa nomina in suo libro contra CELSUM rursum perhibens Apollinem GONGOSÜR nominat, pro quo HERODOTUS loco citato *Oitosyros* habet.² Forma *gongos* evidenter cum turcico *güncü* «sol» convenit, THAMIMASADAS vero, pro quo ORIGENES: THAGIMASAD scripsit, quod ad primam ejus partem, cum turcico *tengiz*, *tingis* idem esse videtur (THAMIMASADAS fortasse idem valet, quod turcicum *tengising atasi* «pater maris,» cum quo nomine etiam TEMERINDA praedictum in prima parte convenit), — ARTIMPASA plane idem est, quod turcicum *erdem paşa* omnium virtutum quasi caput. *Tabiti* mihi «adoratam» (deam) significare videtur et nomen summi dei *Papaeos* cum turcico *baba* «avus,» *babır*, *baja* «senex,» — uigurico *bajat*, čagataico *bījat* «deus» optime convenit. Etiam in lingua hungarica Deus interdum

¹ Lib. IV. cap. 50.

² Lib. IV. caput 59.

«senex» nuncupatur, v. locutionem: *örög Isten*¹ et in ipso nomine *Isten* «Deus» prima Syllaba *is* fortasse «antiquum,» «aeternum» significat, cf. vocem *ös* «avus,» «priscus». Antiqui igitur Turcae Deum ut ens supremum *Okan*, *aukan*, ut patrem generis humani antiquissimum *bajat* et uti ex nomine *Papaci* discimus *baba* invocaverunt. Hoc brevi excursu etymologico peracto ad enarrationem historicam redeamus.

HERODOTUS a dextra fluminis Tanais supra terram Budinorum Thyssagetis vicinos JYRKAS (quod mihi scribentis errore ex priscino *Ἰρκαί* ortum esse videtur, nam litterae *T* et *I* inter se facillime permutari possunt) habitare dicit.² PLINIUS vero inter diversas gentes circa Maeotin prope Tussagetas (al. edit. Thussagetæ) Turcas (al. edit. Tyrcae) quoque memorat: «— — — Tussagetæ, Turcae, usque ad solitudines saltuosius convallibus asperas: ultra quas Arimphaei, qui ad Rhiphaeos pertinent montes».³ Nomen populi *Ἰρκαί*, quos HERODOTUS (IV. 22) nomades venatorios fuisse et inter Volgam et Ural habitasse dicit, cum turcico *jürük* «viator» idem esse KIEPERT conjecit («Lehrbuch der alten Geographie,» II. Hälfte, pag. 342). Nomen Turcarum, uti jam vidimus, apud scriptores byzantios tandem sensum collectivum nactum est et hoc ipsum nomen etiam apud scriptores orientales haud ita raro ut collectivum usurpatur, sic *Sa'adia* nomen manifesto collectivum *תנרמה* per *אל תרך* interpretatur nomenque Turcarum jam in Talmude (tract. Jebamoth) loco *Togarma* legi potest: *ביתתריקי* «domus (familia) Turcarum,» ad quam vocem PAULUS CASSEL recte annotavit, hoc loco nomen citatum nomini *פרס*, id est Persiae opponitur, quae oppositio cum perquam nota Irani cum Anirano vel Turano optime convenit.⁴ Nomen TOGARMA cum nomine

¹ V. CL. PAULI HUNFALVY «Magyarország Ethnographiája». Pestini, 1878. Pag. 241.

² Lib. IV. cap. XXII.

³ Lib. VI. cap. VII.

⁴ Der Chazarische Königsbrief aus dem X. Jahrhundert. Berlin, 1877. Pag. 88—89.

ترك idem esse MORDTMANNUS recte admonuit. TH. D'OKSZA et alii in nomine persico TURAN item nomen Turcarum latitare dicunt.¹ *Šems eddin* in loco sequenti vocem ترك procul dubio sensu colectivo adhibet: وما البلغار قالوا قوم متولدون بين الترك والصعالبه «Bulgari dicunt se inter Turcas et Slavos habitare».² Nomen Sacarum HERODOTO docente Persae itidem ac collectivum usurpabant: *Περσαι πάντας τοὺς Σκύθας καλέουσι Σάκας*.³ Alii scriptores byzantii et orientales diversos populos turcicos nomine Hunnorum appellabant, sic PROCOPIUS in libro «de bello Gothico» Massagetas Hunnos dicit: «Massagetas, sive, ut jam vocant Hunnos»,⁴ EVAGRIUS in historia eccles. «Hunni, olim Massagetae,» etc. THEOPHYLACTUS SIMOCATTA Persarum vicinos (Parthos) a multis Turcas appellatos ab aliis Hunnos orientis nuncupari dicit et alio loco operis expresse ait, Hunnos orientem Boream versus incolentes a Persis Turcas nominatos fuisse. PROCOPIUS populum Bulgarorum constanter Hunnos nominabat. Nomen Hunnorum sensu colectivo etiam apud Orientales invaluit, ita e. g. historiarum scriptor persicus MIRCHOND Avaros, Kazaros, Uzoz et Bissenos stirpis hunnicae quatuor ramos nominat atque scriptores syriaci a temporibus CYRILLONAE⁵ usque ad BARHEBRAEUM nomine HUNOJE diversos populos turcicae et mongolicae originis denominabant. Jidem populi turcicae originis etiam Uguri, Uguri, Juguri nominantur. Antiquissimum nominis UGOR vestigium fortasse apud STRABONEM reperitur, celeberrimus enim geographus in nomenclatura gentium regiones inter Tanaim et Istrum incolentium populum quendam Jazygibus vicinum URGOS nominat: ἡ δὲ ὑπερκειμένη πᾶσα χώρα τῶν λεγθέντος μεταξὺ Βορυσθένους καὶ Ἰστροῦ πρώτη μὲν ἐστὶν ἡ τῶν Γετῶν ἐρημία, ἔπειτα οἱ Τυρεγέται (fortasse Tussagetae PLINII) μεθ' οὓς οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται καὶ οἱ Βασίλαιοι λεγόν-

¹ Histoire de L'Empire Ottoman. Constantinople, 1871. Tom I. Pag. 10.

² Memoires de l'Académie de St. Petersbourg. VI. Serie, tom. I. pag. 550.

³ Lib. VII. cap. 64.

⁴ Lib. II. cap. I.

⁵ Z. d. D. M. G. Tom. XXVII. Pag. 583—591. BICKELL, die Gedichte des CYROLLANUS etc.

μενοι καὶ Θόργοι, τὸ μὲν πλεόν νομιάδες, ὀλίγοι δὲ γεωργίας ἐπιμελούμενοι.¹ Si vero nomen Türegetarum cum nomine Tussagetarum PLINII idem esset, quod non dubito, *Urgos* quoque cum turcis PLINII unum eundemque populum significare firmiter crediderim. JORDANIS nomen Hunnorum et Ugurorum ita conjunxit, ut ii apud eum in loco sequenti nomine composito Hunugurorum nuncupentur: «Hunugori autem hinc sunt noti, quia ab ipsis pellium murinarum venit commercium»,² quamobrem «pellis» in lingua rabbinica חֲמֵץ חֲמֵץ dicta esse mihi videtur,³ nomen enim Hunnorum in idiomate syriaco interdum sub forma *Unoje* apparet.

THEOPHYLACTUS SIMOCATTA Uaros, id est Avaros et Chunos uno eodemque nomine Uguros dicit.⁴ Nomen KHAGANI, quod supremum ducem apud Avaros significabat, nomina minorum dignitatum *tudun* et *jugur* (cf. verbum turcicum قوتماق, quod non solum «tenere», «possidere», sed etiam «regnare» significat), ipsum celeberrimi Khagani nomen proprium BAJAN (cf. čagataicum باي «dives», «princeps»), denominatio sacerdotum Avarorum a THEOPHYLACTO tradita⁵: *bokolabra*, cujus formae primam partem doctissimus P. HUNFALVY cum voce turcica بوكي comparavit,⁶ Avaros gentem turcicam fuisse diserte comprobant. At non solum Hunni, Avari, Cumani, sed etiam aliae tribus turcicae terram Dešti Kipčak inhabitantes apud occidentales uno vocabulo Uguri denominati fuerunt. Jam doctus OLIVIERI, qui diplomata et libros reconditos historiae Januensis indefesse scrutatus est, annotavit: «lingua ugaresca o ugarica era forse l'idioma tartaro degli oïgurs (sic!) molto simile al Turco».⁷ In diplomatibus ELIAE et IHARCASSII, originalis horum tractatum lingua «ogarescha» dicitur, at in alio tractatu de anno 1387, cum sex tantum annis post datum ELIAE con-

¹ Lib. VII. cap. 3. 17.

² JORDANIS hisce vocibus addidit: «quos tantorum virorum formidavit audacia».

³ Vide ELIAS sub radice סרץ in Tisbi et passim.

⁴ Lib. VII. 8.

⁵ Lib. I. 8.

⁶ Magyarország Ethnographiája. Pag. 152.

⁷ Histoire et Memoires de l'Institut Royal de France, classe d'Histoire et littérature ancienne. Tom. III. Pag. 117.

scripto haec eadem lingua jam non «ogarescha», sed «lingua tartarica» denominatur: «et praesentis instrumenti de lingua tartarica» etc.¹ Non solum Januenses, sed etiam alii scriptores occidentales Turcas Tauricae et chanati Dešti Kipčak «Ugores» nominabant. Nomen Ugor cum nomine Turcarum eponymo OGHUZ idem esse videtur, historiarum enim scriptor persicus REŠIDEDDIN simul cum tribu «Oghuz» sequentes tribus: Kipčak, Kangli (cf. trium tribuum bisсенicarum nomen KANGAR), Karlik, Kalagi, Agač-Eri et Uigur nemorat. In hisce formis ejusdem nominis: *ogor*, *ugor* et *oghuz* permutationis sibilantis cum *r* alterum antiquum exemplum conspiciamus, cf. nomen a PLINIO traditum TEMERINDA nomenque Neptuni scythicum THAMIMASADAS. Tribum² OGHUZ Russi interdum *Polow-zi* nominabant, Polow-zi vero Cumanos significare constat inter omnes, Cumanos autem THEOPHYLACTUS l. c. simul cum Avaris Ugoros nominat; his praemissis sequitur nomen UGOR et OGHUZ ejusdem originis fuisse. CHALCONDYLAS Oghuzorum duos principes DUZALPES et filium ejus OGHUZALPES cum Byzantinis bellum gessisse dicit. Tribus OGHUZ postea «Turkomanorum» dicta est, at ramus quidam tribus Jomut Turkomanorum *Ogurčali* et non *Oguzčali* dicitur.³ De origine autem Turkomanorum H. KIEPERT l. c. pag. 58 haud dubitanter asserit, eos Daharum, Massagetarum, Parnorum progeniem esse. Ipsum nomen OGUR «secundam fortunam», «bonum omen» significat.

Cumanos THEOPHYLACTUS uti jam vidimus, UGOROS, IBN FOSLAN et alii scriptores orientales et occidentales Turcas, GEORGIUS CEDRENIUS Scythas nominat: τὸ τᾶν Θούρων ἔθνος γένος δὲ καὶ οὗτοι Σκυθίων κ. τ. λ.⁴ PLINIUS inter gentes, quae regiones a mari

¹ V. nostram dissertationem «Adalékok Krim történetéhez» («additamenta ad historiam Krimiae»). Budapest, 1873. Pag. 32—33.

² Histoire de l'Empire Ottoman par TH. D'OKSZA. Tom. I. Pag. 11 (in annotatione).

³ Čagataische Sprachstudien etc. von HERMANN VÁMBÉRY. Leipzig, 1867. Pag. 223.

⁴ II. 582 editio Bonnensis.

Caspio orientem versus sitas incolunt, Commanos et Jatios memorat⁵ ac prope portas Caucasiae castellum quoddam «Cumania» nominat: «Ab iis sunt portae Caucasiae, magno errore a multis Caspiae dictae, ingens naturae opus montibus interruptis repente, ubi fores obditaе serratis trabibus, subter medias amne diri odoris fluente, citraque in rupe castello (quod vocatur *Cumania*) communito ad arcendas transitu gentes innumeras: ibi loci terrarum orbe portis discluso, ex adverso maxime Harmastis (al. edit. HERMASTI) oppidi Iberum»¹ (al. edit. HIBERUM). CLAUDIUS PTOLEMAEUS (138—180 p. Ch. n.) jam Cumanos prope Maeotin, inter Basternos et Roxolanos habitare dicit.² CORNIDES ad hunc locum in litteris cit. ad GEORGIUM PRAY annotavit: «Praecipuus Codex Ms. Graecus Ptolemaei membranaceus, e Bibliotheca Matthiae Corvini Regis in Augustam translatus, qui inter Codices graecos Mstos Historiae profanae Numero 1-mus est, quemque dedita opera inspexi, diserte habet: *χοῦνοι*.» Idem PTOLEMAEUS *Udos* (= Uzos) ad inferiorem Volgam habitare dicit. Cumanos longe prope mare Caspium in antiqua Parthia habitasse jam inde consequitur, quod Persae mare Caspium et بحر غره vel بحر غر appellabant³, quod nomen etiam apud Turcas invaluit. Flumen Kuma, quod a Caucaso oritur et in mare Caspium influit, nomen suum itidem a Cumanis cepit. Kumam antiqui «Udon» nominabant. — In libro «Gihannuma» inscripto oppidum Cumanorum سوايح memoratur, quam formam nominis per negligentiam scribarum a كسل ارماغنه قريب یرده قنابوزی نام شهر وایچرده جانقو (سوینونج) سوانج ارماغنک کنارنده سوايح نام شهر وارد که تاتر مستولی اولوب تخريب اتمردن اول بر مشهور ومعمور یر وکمانیلرک تختکاهی ایدی نوغای تاتاری انی تجدید ایلدی. FRÄHN recte admonuit loco جانقو legendum esse, id est Jaik, quod flumen PTOLEMAEUS Daix scripsit.⁴ Cumani

¹ Lib. VI. cap. XVI.

² Lib. III. cap. 5. §. 19.

³ V. KLAPROTH. «Notice de la mer Caspienne». Memoires relatifs a l'Asie. Tom. III. Pag. 272.

⁴ Lib. VI. cap. 14. §. 2.

igitur non prorsus more nomadum vitam egerunt, sed uti ex verbis citatis intelleximus, principes eorum oppidum quoque regium habuere, quod post devastationem Mongolorum Nogai tandem restauraverunt. Usque ad finem IX seculi Cumani regionem inter Chazaros et Bissenos occupatam tenebant, tunc autem simul cum Chazaris in terram Bissenorum irruentes eos antiquis mansionibus depulerunt, sed nonnulli Bissenorum CONSTANTINO docente tandem in patriam reduces cum Uzis, id est Cumanis, amicitias conjunxerunt, attamen et postea — ad tempus saltem — inter se aliquantum diversi manserunt.: καὶ τοῖς λεγομένοις Οὐζοῖς συνώκησαν καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰσιν ἐν αὐτοῖς ἔχοντες τοιαῦτα γνώρισμα ὥστε διαχωρίζεσθαι ἀπὸ αὐτῶν καὶ νοεῖσθαι ἴτινες τε ἦσαν,') Religio Muhammedanica, quae in regnum Bulgariae jam seculo IX et postea in Chazariam quoque penetravit, etiam apud Cumanos propagata fuit, eam Cumanorum religionem scriptores ecclesiastici latini posteriores «ritum tartaricum» nominabant, ita e. g. JOANNES diaconus Küküllöiensis: «Hic etiam gentem Chomanorum, ritui Tartarico involutam — ad fidem Catholicam converti procuravit (scilicet LUDOVICUS I. rex Hungariae)»² etc. KAZVINI in cosmographia³ annotat, Ghuzos sui temporis christianos esse; in hac re celeberrimus cosmographus manifesto erravit, attamen nonnullos Cumanos id temporis ad fidem christianam conversos fuisse, haud ita incredibile est. KAZVINI post terram Ghuzorum regionem KIMAK nominatam descripsit, quod nomen loco KUMAK scriptum esse persvasum habeo, inter vocales enim *i* et *u* pronunciationis turcicae parum tantum interest. KAZVINI ait, incolas hujus regionis scripturam propriam habere et Ghuzos monti sacro hujus terrae *Menkur* nominato cultum tribuere. Vox *menkur* mihi ex duobus vocibus *mengü* et *ur* composita videtur, quarum prima «aeternum», secunda «dominum» significat, cf. adjectivum cumanicum codicis Venetiani *mengü*, e. g. pag. 144 cod. *mengü*

¹ De administratione. Pag. 166, 167 ed. Bonnensis.

² V. JERNEY I. c. Tom. I. Pag. 59.

³ Ed. WÜSTENFELD. Göttingae, anno 1848.

jíllar «innumerabiles anni», «aeternitas» et vocem *ur*, quod non solum in lingua hungarica, sed etiam in lingua bulgarica «dominum» significat, v. «bellum Troianum» medio seculo XIV conscriptum.¹ Fortasse in nomine Scytharum «Sakaurak», qui regem Parthorum senio confectum *Sinatroklem* regem suum elegerunt, *urak* itidem dominum significat.² Cumanos posteriores artis scribendi gnaros fuisse BOHUSLAVUS BALBINI diserte dicit: «Superest hodieque aliqua barbarorum memoria non procul Evanczicio et Oslovanensi Coenobio, insigne templum Christianorum, in quo plurima Cumanorum sepulchra et saxa *litteris illorum incisa* spectantur, quibus saxis totum fere Templi solum stratum est, ut ipse vidi.»³ Ceterum hanc BOHUSLAVI narrationem ego quidem vix veram esse putaverim. Cumani isti sub tempus BELAE IV. regis Hungariae anno 1253 in Moraviam irrumpentes eam devastaverunt et a scriptoribus chronichorum bohemis «Latrunculi et Antiambulones nuncupantur.⁴ Seculo XI Cumani jam ad Danubium quoque pervenerunt et ab eo tempore crebris incursionibus non solum principem Kijewensem et imperium byzantinum, sed Hungariam quoque molestabant. JOHANNES SCYLITZES tribum Uzorum in imperium byzantinum incursiones ab anno 1064 fecisse dicit. Celeberrimus Turcarum princeps ALP ARSLAN in pugnis saepissime valenti Uzorum auxilio usus est, ita unus eorum dux Ansiz Ibn Abik imperio principis Turcarum Palaestinam subjecit. EDRISI totam Cumaniam longe lateque patentem sui temporis القمانية nominavit, Rabbi PETACHJA vero Cumaniam non hoc nomine, sed קדר appellat. קדר לשון קדר in litteratura rabbinica linguam arabicam significabat, sic vocabulum אכסיהים ABEN ESRA scribit esse notum קדר, מלשון קדרים,⁵ autem Tartaros sensu colectivo denominat. Cumanos cum Avaris conjunctissimos fuisse jam nomen CHER-

¹ MIKLOSICH «Die Slavischen Elemente im Magyarischen». Viennae, 1871. Pag. 60.

² LUCIANUS «de vita longaeva» cap. 15.

³ Epitome Historica rerum Bohemicarum. Pragae, 1677. Pag. 267.

⁴ JERNEY I. c. Tom. II. Pag. 107.

⁵ JOHANNIS BUXTORFII Lexicon etc. denuo edidit et annotatis auxit BERNARDUS FISCHERUS. Lipsiae, 1875.

MICHION diserte comprobatur, de quo nomine THEOPHANES annotat, Persas eo Turcas denominasse,¹ at vox *cherm* inde ortum esse videtur, quod Persae falsa etymologia delusi nomen Avarorum *Uar* «locum munitum, prohibitum», id est حرم interpretati sunt, بارو enim in lingua persica fossam, locum munitum significat.² THEOPHILACTUS, uti jam vidimus, Ugororum duos ramos *Uar* et *chun* nominavit et THEOPHANES eosdem conjunctim a Persis *chermichion* appellatos esse asserit. Avaros igitur cum Cumanis arctissimo affinitatis vinculo conjunctos fuisse firmiter credo. Avaros PROLOMAEUS Parnos vel Aparnos denominat et eos prope Hyrcaniam ait habitasse, at in illa regione jam ab antiquissimis temporibus Parthos habitasse constat. STRABO Aparnos Dahas esse dicit: τοὺς δ' οὖν ἐν ἀριστερᾷ εἰσπλέοντι τὸ Κάσπιον πέλαγος παροικοῦντας νομίδας Δάας οἱ νῦν προσαγορεύουσι τοὺς ἐπονομαζομένους Πάρκονους. Alio loco idem STRABO refert, unam partem Daharum a ceteris ultra Maeotin habitantibus secessisse et nomen Parnorum nactam esse additque hanc traditionem non omnium consensum merere: Φασὶ δὲ τοὺς Πάρκονους Δάας μετὰ νάστας εἶναι ἐκ τῶν ὑπὲρ τῆς Μαϊώτιδος Δαῶν, οὓς Ξανθίους ἢ Παρίους καλοῦσιν· οὐ πᾶν δ' ὁμολογῆται Δάας εἶναι τινὰς τῶν ὑπὲρ τῆς Μαϊώτιδος Σχυθῶν.³

Cum hac traditione de origine Parnorum optime convenit JUSTINI relatio de origine Parthorum: «Parthi, penes quos, velut divisione urbis cum Romanis facta, nunc Orientis imperium est, Scytharum exules fuere. Hoc etiam ipsorum vocabulo manifestatur: nam Scythico sermone Parthi exules dicuntur».⁴ Verbum turcicum *barmak* proprie «abire» significabat, quamobrem nomen Parthorum ex hoc verbo derivatum opinor, forma enim *bardi* «is, qui a suis secessit» facile significationem exulis accipere potuit. In forma *Parn-os* *d* post consonam *r* in *n* per-

¹ In PHOTII Bibliotheca. Berolini, 1824. Pag. 26.

² Cf. hungaricum *vár* «castellum», *város* «oppidum», cf. etiam in dialecto osmanica واروش «suburbium».

³ Lib. XI. capp. 7. 9.

⁴ JUSTINI Historiarum Philippicarum ex TROGO POMPEJO excerptarum lib. XLI. cap. I.

mutatum est. Parnos igitur cum Parthis eosdem esse jam ex verbis praecedentibus elucet, duae enim relationes in nominibus et in ipso facto optime concordant. Dahae Plinio docente cum Parthis easdem leges et consuetudines habebant: «Multitudo populorum innumerata, et quae cum Parthis ex aequo degat. Celeberrimi eorum Sacae, Massagetae, Dahae» etc.¹ De nomine Daharum (*Jāu, Jāu*) id tantum adjicio, hoc nomen CUNNINGHAM cum zendico *dahyu* «depopulator» interpretari,² G. RAWLINSON vero Dahas proximos Parthorum affines opinari.³ Ex iis, quae supra diximus, id quoque sequitur, Cumanos cum Parthis conjunctissimos fuisse, quam arctissimam affinitatem GEORGIUS RAWLINSON libro citato hisce vocibus confirmat; «we must view the Parthians as the congeners of the . . . Comans». Doctissimus BLAU Cumanos non solum Parthorum affines dicit, sed haec duo nomina eandem gentem turcicam significare non dubitanter existimat. Ex antiquo nomine Parthwa, Parthava secundum pronunciationem iranica formam PAHLAV oriri necesse fuit et nomen Cumanorum apud Russos POLOWZI simul cum formis germanicis *val, fal* ad hanc formam iranica reducendum est. Antiqua lingua Pahlav apud Persas proprie Arsacidarum linguam parthica significabat,⁴ sed temporum decursu Persae falsa etymologia delusi sub hac denominatione antiquissimorum heroum et regum persicorum linguam intellexerunt, vox enim پهلوان in lingua persica «fortem», پهلوان vero «heroem» significat. Linguam *Pehlevi* nominatam, quam HAUG antiquitus dialectum semiticam fuisse dicit et quae, qualem nunc novimus, non prorsus turcica est, immo in sua elementa: persica et turcica facile dissolvi potest, BLAU lingua Parthorum turcica affectam fuisse quibusdam exemplis demonstravit, nonnullae enim glossae turcicae imperio Parthorum adhuc vigente in dialectos antiquiores persicas irrepserunt, unde etiam

¹ Lib. VI. Cap. XVII.

² Archaeological Survey of India (Simlae, 1871). Tom. II. Pag. 47.

³ The sixth great oriental Monarchy. Londini. 1873.

⁴ OPPERT in Journ. As. 1851, Févr. pag. 279.

in dialectos aramaicas penetrabant, tales glossae sunt: كَثْرَى, turcicum or. كَمِيرْتَه «pirum», - aramaeum אכרום vel כרום «fuligo», turcice *korum*, — סמור, parthicum *σμωρ*, — בסתרק «pulvinar», turcicum or. *basturuk*, — talmudicum פּוּזְמָקִין פּוּזְמָק «calcei lanei», persicum باشق, cf. turcicum *basmak*, — טנגיר «orbis, discus», persicum تنگيره, turcicum or. *tagar*, jacuticum *tañ*, turcicum occ. طنجيره, — آسمار, turcicum or. *ast*.¹ Non solum glossae praedictae, sed etiam concordantia narrationis «Gôsh-t-i Fryânô» pehlevicae cum quodam textu kirgizico a RADLOFF edito, quam concordantiam REINHOLDUS KÖHLER in summa perfectam esse demonstravit² (Kirgizos H. KIEPERT Sacarum progeniem dicit), ipsaque natura et indoles linguae persicae, quae in quibusdam rebus indoli linguarum turcicarum maxime congruens est, Persas cum Turcis, imprimis cum Parthis insigne ac longum habuisse commercium evidenter comprobant. Scriptores persici Parthos docente VULLERS توری nominabant, quod nomen in lingua persica Turcas designare notissimum est.

Nonnulli scriptores occidentales Cumanos plane Parthos nominabant et uti jam nunc post supra dicta asserere possumus, haud immerito. RADEVICUS de Cumanis ita scripsit: «quo viso Poloni de tam improvise malo percussi, et vehementer exterriti, cum jam nihil praeter exitium sui, et destructionem terrae superesse viderent, quamvis auxilio vicinarum gentium, Ruthenorum videlicet PARTHORUM, Pruschorum et Pomeranorum maximum collegissent exercitum, in sola fuga spem vitae constituunt.³ Locum precedentem et ea, quae sequuntur, vir insignis eruditionis J. JERNEY in dissertatione «Parthia» inscripta, quam volumini II. operis «Keleti utazás» («itinerarium orientale») adjunxit, jam anno 1851 publicavit. VINCENTIUS KADLUBKO scriptor historiarum polonus († 1223) in sequentibus Cumaniam Poloniae vicinam Parthiam Cumanosque Parthos nominat: «Istorum (Polonorum) vero hinc usque Parthiam, isthinc usque

¹ Z. d. M. G. Tom. XXIII. Pag. 268—273.

² Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 633—636.

³ MURATORII Scriptores rerum Italicarum. Mediolani, fol. Tom. IV. Pag. 712.

Ungariam, illinc usque Carinthiam crevit accessio.» Item «Rursus Sbigneo muliebriter illacrymante PARTHI Poloniae fines populantur, quos trans flumina tandem consequitur Boleslaus, et hostes passim fundens, captivos suos ense redimunt, et Praedones in praedae praedam convertit.» Item «Verum ille PARTHICO plus quam PARTHUS fugam eligit potius et Marii exemplo in Mazoviae carectis delitescit.» Porro «Adest namque Dux Belziae Vseuoldus cum Principibus Laodomiriensium praecipuis, cum electis Tibianorum turmis, cum Parthorum millibus urbis subsidio.» Denique «Romanus (Dux Haliciae) Duci Leszkoni obnixè supplicat, eum perpetuo ut famulatu sibi obliget, ut ejus obsequio cunctis Ruthenorum Principibus ac PARTHORUM per ipsum partibus imperaret.»¹ Anonymus Saxo de Russis et Cumanis a Mongolis anno 1222 devictis in hunc modum scripsit: «Temporibus istius Imperatoris quidam exercitus de Asya exiens, qui juxta fluvium, qui Than appellatur, habitabant, invaserunt PARTHOS, quibus Rutheni auxilium ferebant, commiseruntque cum Thataris praelium, et victi sunt. Conciderunt itaque de Rutenis et PARTHIS ad centum millia hominum.»² In chronicis livoniensibus de eodem facto ita refertur: «1221. Eodem anno fuerunt Tartari in Terra Valvorum paganorum, qui Parti a quibusdam dicuntur. — Et pugnaverunt Tartari cum eis, et debellarunt omnes in ore gladii, et alii fugerunt ad Ruthenos petentes auxilium ab eis.»³ THEOPHANES Byzantinus, uti vidimus, Avaros et Cumanos loco citato Massagetarum nominavit, genus Massagetarum vero ab antiquis scriptoribus, ita e. g. ab AMMIANO MARCELLINO saepe numero cum Parthis adeo confunditur, ut unum ab altero vix distingui possit. Parthos vicissim nonnulli scriptores expresse Hunnos dicunt atque apud eos Hunnorum nomen proprie Cumanos significat, NICEPHORUS GREGORAS enim diserte dicit: *Ὅννοι δὲ ὄντοι καὶ κόμανοι ἐκαλλῶντο.*⁴ Hunnos, uti jam vidimus, scriptores

¹ DLUGOSI Hist. Polon. Lipsiae, 1712. Tom. II. Pag. 604. 675, 682, 787. 814.

² MENCKENII Scriptores rerum Germanicarum. Lipsiae, 1730. Tom. III. Pag. 123.

³ GRUBERI Origines Livoniae. Francofurti, 1740. Pag. 150.

⁴ Hist. Byz. Lib. I. Pag. 36. (ed. Bonnensis).

orientales et byzantini Turcas dicunt, ita THEOPHANES,¹ THEOPHYLACTUS² et alii. — Gentes turcicae ab antiqua Parthia usque ad Pontum Euxinum contagione linguarum, morum et diversarum institutionum gentes vicinas iranicae originis per longissimum tempus haud parum afficiebant, ita e. g. vocabulum parthicum *karta* et *kerta* BLAU docente in omnibus iis regionibus (solum vel in compositione) nomenclaturae geographicae inserviebat, quas regiones a Caucaso usque ad Oxum sitas gentes turcicae originis olim occupatas tenebant, hoc autem vocabulum, uti ASINIUS QUADRATUS annotavit, in lingua Partorum urbem significabat: τὸ δ' ἐστὶ τῇ Παρθυαίων φωνῇ . . . πόλις. Hoc idem vocabulum etiam in quibusdam nominibus geographicis persicis, e. g. DARABGIRD, WALASHGIRD obvenit. Paulo ante vidimus Parthorum cum Persis commercium et nunc de vestigiis hujus contagionis in antiquam linguam Armenorum pauca tantum producemus. MORDTMANNUS in dissertatione « Entzifferung und Erklärung der armenischen Keilinschriften von Van und der Umgebung »³ de formula perquam usitata *Anaidinini usvasini* annotavit, formam *Anaidini* vel potius *Anaidinin* in genitivo positam esse et in hoc exemplo eadem turanica contagio conspici potest, quam jam in versione Biblicae a MESROP confecta et in scriptis antiquissimorum historiographorum Armeniae MOSIS CHORENENSIS, EGHISAE et aliorum vidimus. MORDTMANNUS genitivum praedictum apposite cum suffixo genitivi turcici نينك vel ذونك comparandum opinatur et nomen summae divinitatis Armeniorum *Anait* e duabus vocibus *an* et *ai* compositum esse dicit, quarum prima cum notissimo nomine divinitatis turanicae *an*, secunda vero cum voce turcica آي « luna » convenit.

¹ Οἱνοὶ, οὓς καὶ Τούρκους λέγειν εἰώθαμεν. Item Οἱνοὶ, οὓς καὶ Τούρκους ἀποκαλεῖν τοῖς πολλοῖς γνωριμώτερον. Lib. I. Pag. 378. Item Pag. 47. (ed. Bonnensis).

² Τῶν Οἰννῶν τοιγαροῦν τῶν πρὸς τῇ βορρᾷ τῆς εἰς οὓς Τούρκους ἔθους Πέρσαις ἀποκαλεῖν. Pag. 124. editionis Bonnensis.

³ Z. d. D. M. G. Tom. XXVI. Pag. 470, 471, 493.

VI.

In semiticorum populorum litteris genealogia insignem obtinuit locum. Assyri, Arabes et Hebraei genealogiae alte repetendae curam sollicitissime semper egerunt. Quare scriptores hebraeos posteriores Chazarorum et aliarum tribuum turcicarum iis affinium genealogiam conscripsisse non est, quod miremur. Peregrinator hebraeus seculi IX. *Eldad ha Dant* in libro de decem tribubus israeliticis genealogica quoque scripsit, sed relatio ejus solummodo abbreviata superest. JOSEPHUS ben GORION in libro ei attributo ' (ספר יוסף בן גוריון) sequentes dicit esse filios TOGARMAE:

תוגרמח הם אשר משפחות מהם כוזר ופוצינך ואליקנום ובולגר ורגבינא ושורקי זכון וזבך ואונגרי וטילמץ כל אלה חונים בצפון ושמות ארצות אל שמותם והם חונים על נהרי היתל הוא אמל אך אונגר ובולגר ופוצינך חונים על הנהר הגדול הנקרא דנובי.

Nomen אליקנום HARKAVY optime in אללאנום correxit, hoc enim nomen etiam a CONSTANTINO PORPHYROGENETA simul cum Chazaria et terra Bissenorum memoratur: ἀπόχρισται δὲ ἡ Πατζινάξια ἐκ μὲν Οὐζτίας καὶ Χαζυρίας ὅδοι ἡμερῶν πέντε, ἐκ δὲ Ἀλανίας ἡμερῶν ἑξ. x. τ. λ.² Nomen רגבינא uti HARKAVY ad hanc vocem recte admonuit, pro ברניי scriptum esse videtur. Burugundos AGATHIAS cum Hunnorum aliis tribubus, cum KUTRIGURIS, UTIGURIS (Kuturgur, Uturgur) conjunctos memorat et eos expresse dicit tribum quandam Bulgarorum fuisse: «hi omnes . . . et Hunni vocitabantur, seorsum tamen et per generationes . . . partim Cotriguri appellantur, partim Ultizuri, partim Burgundi, partim alias» etc. («De bello Gothorum et aliis peregrinis historiis.» Lib. IV. secundum versionem CHRISTOPHORI.) Nomen בון sane pro בון scriptum reperitur, copista enim hujus loci ansulam g paulum protendens ejus formam facile in b transmutare potuit. Rex autem Chazarorum JOSEPHUS in litteris ad R. CHASDAI sequentes dicit esse X filios *Togarmæ*:

¹ J. FÜRST Bibliotheca Judaica. Lipsiae. 1863. Tom. II. Pag. 111—112.

² «Testimonia scriptorum hebraeorum de Chazaris.» Petropoli, 1874. Pag. 48.

1. אוגרי	(Ugri)
2. תירוש	(Dursu)
3. אזור	(Avari)
4. אונין	(Hunni)
5. ביזל	(Basilii)
6. תרנא	(Tarniach)
7. כוזר	(Chazari)
8. זגור	(Zagora)
9. בלגר	(Bulgari)
10. סאביר	(Sabiri) ¹

HARKAVY pro אונין rectius אוניו legendum existimat, at PAULUS CASSEL quidem hanc diversam lectionem non accipit. Ego vero sub nomine Hunnorum hujus nomenclaturae expresse Cumanos intellectos fuisse firmiter credo, qui enim quaeso Hunni X seculi simul cum Avaris, Bissenis, Bulgaris memorati esse possunt, nisi Cumani fuerunt? Nomen ביזל doct. CASSEL cum *Βασίλειοι* STRABONIS comparat, quos vetusta quaedam versio latina perperam regios interpretatur; ecce locus STRABONIS: *μειν' οὐδ' οἱ Ἰάζυγες Σαρμάται καὶ οἱ Βασίλειοι λεγόμενοι καὶ Θόργοι*² x. τ. λ.

De his Basileis THEOPHANES a CASSELIO citatus in hunc modum scripsit: *μέγα ἔθνος τῶν Χαζάρων ἀπὸ τοῦ ἐνδοστέρου βάρους Βερξίλως τῆς πρώτης Σαρματίας*.³ BARRHEBRAEUS in chronicis nomen ברסאלאי habet.⁴ Gens תרנא cum *Τάρμαν* CONSTANTINI chazaricae originis eadem esse videtur. Sabiros PROCOPIUS diserte Hunnos appellat. טילמן nomenclaturae JOSEPHI ben GORION doct. CASSELIUS apposite cum themate bisсенico *Тылмаτ* comparavit (*Βοροσάλματ, Τύλματ*). — KAZVINI in cosmographia Guzos simul cum KIMAK, Bissenis, Kirgizis, Karlikis, Chazaris, Baškiris, Ġekelis, Tataris Tagazguzis nominat, eorumque omnium terram breviter descripsit. ĠEKELOS cum tribu Bulgarorum اسغل comparaverim,

¹ Der Chazarische Königsbrief etc. von dr. PAULUS CASSEL. Berolini, 1877. Pag. 71.

² Lib. VI. cap. II. 17. (editio Teubneriana).

³ Chronographia I. 547.

⁴ CASSEL, pag. 92.

quos IBN DASTA simul cum *برصولا* et *دولغار* nominat. De Tagaz-guzis id tantum admoneo, eos doctissimus FRÄHN Tunguzos fuisse opinatus est. Scriptores persici et turcici morem Arabum in hac re sequi item ad genealogias ethnologicas conscribendas animum adhibuerunt, ita *Mirchond*, *Rešideddin*, *Abulghâzius* et alii. REŠIDEDDIN septem principales tribus turcicas enumeravit 1. Oghuzos, quos postea Turcomanos nominabant, 2. Kipčakenses 3. Kalağienses 4. Karlikos 5. Kanklienses 6. Agač Eri 7. Uiguros. Cumanos hoc loco nomine Oghuzorum nominatos fuisse persvasum habeo, quid enim aliud nomen *ghuz* scriptorum orientalium esse potest, quam forma abbreviata antiquissimi nominis *Oghuz*, quo nomine geographi et historici Arabum et Persarum olim potentissimi generis Parthorum descendentes appellabant. Ipsum vero nomen *oghuz* cum altera hujus nominis forma *ogur* idem olim fuisse jam diximus. Nomen *Kangli* uti vidimus, nobilissimorum trium tribuum Bissenorum nomen erat et quod ad Karlikos pertinet, eos etiam KAZWINI in cosmographia nominavit. Ex hisce genealogiis, quae sane pro stricte ethnologicis minime habendae sunt et in quibus etiam ad geographiam, nimirum ad geographicas auctorum genealogiarum notiones respectus semper habendus est, manifesto apparet, Cumanos quarum gentium turcicarum proximos affines et vicinos existimatos fuisse, ex iis porro genealogiis et hoc videre possumus, Cumanos et tunc ad Volgam habitasse, quum Bisseni Moldaviam, Bulgari Moesiam jam occupatam tenebant, JOSIPPON enim diserte dicit: והם חונים על נהרי היתל הוא אמל אך אונגר ובילגר ופוצינק. חונים על הנהר הגדול הנקרא דנובי. Haec ipsa relatio in textu arabico a KUNIK edito ita sonat: ¹ وبعضهم يسكنون على نهر اطيلى والنلغر (بلغر) والبجناق وانغر يسكنون بين جبال دنوبيين وهو دنا (طونا) osmanice Avaros et Cumanos quando a stirpe communi secessisse non liquet. Avaros sub nomine Parnorum jam STRABO, Cumanosque PLINIUS diserte memorant. In nomine regionis Scythiae *Hunnivar*, in quam regionem exiguum exercitus ELLAK residuum tanquam ad asylum confugit, fortasse eadem nominum *Hun* et *Uar* con-

¹ HARKAVY l. c. pag. 74.

unctio inest, quam in forma *Varkun*, *Khermichion* vidimus. JORDANIS de nomine praedicto in hunc modum scripsit: (residuum exercitus Hunnorum) «eas partes Scythiae peteret, quas Danapri amnis fluenta praetermeant, quae lingua sua *Hunnivar* appellant.» Cumani diu regionem litoralem fluminis Jaik inhabitantes illic oppidum quoque habebant a principibus eorum inhabitatum, quod oppidum auctore libri «ġihannuma» admonente Seving nominatum fuit. KAZVINI senes apud populum terrae Kimak deorum honore affectos esse dicit et de GHUZIS id quoque memoriae prodidit, doctrinam christianam apud eos propagatam fuisse, sed uti videtur, hoc primum conversionis tentamen optato effectum caruit. Jam vidimus, doctrinam Corani in Cumaniam penetrasse et minime dubitamus, religionem Muhammedanicam, quae in Cumania non solum propagata est, sed etiam in hoc solo radicem sumsit, in animis Cumanorum quaedam mitioris educationis semina sparsisse. Cumanos etiam cum Persis diutinum et varium habuisse commercium constat, in lingua enim cumanica codicis Venetiani non ita paucas conspicimus voces, quarum origo persica in dubium vocari minime potest, ita e. g. *mihir* «affectus» *مهر* «amor», *مهربان* «amicus» etc., — pag. 145. cod. *dider: koanalim dideringā* «gloriamur in vultu tuo», cf. *دیدار* «vultus», — in eadem pagina *ġan* «mundus», cf. *جهان*, — *baha* «pretium», cf. *بها*, — pag. 148. *gu* «vox»: *bu ġulardennulam* «iis vocibus dictis», cf. *گفتن*, *گویی* «loqui», quod tamen voc. etiam cumanicum esse potest. Etiam in columna vocabularii cumanica haud ita paucae glossae persicae originis leguntur.

Tempore potentissimi Turcarum principis DIZABUL Avari Cumanique ab eo devicti et subjugati animosae oppositionis crudeles poenas expenderunt. DIZABUL in hocce bello hostem usque ad Volgam persecutus regionem Avarorum Cumanorumque ubique ferro et igni devastavit. Progressu temporis Uarchonitae tandem a durissimo iugo liberati ex antiquis mansionibus emigrantes usque ad Danubium penetraverunt et in antiqua Pannonia potentissimum Hunnorum regnum saltem ad exiguum temporis restauraverunt. Cumanorum, uti mihi videtur,

maxima pars in antiqua patria remanens, tandem maxime exoptatae libertatis potita est. Aliae tribus Ghuzorum a Cumanis separatae in antiquis terris Massagetarum, ad septemtrionem regionis Ġag more nomadum vitam egerunt, quarum celeberrimus geographus BELCHI expresse sub nomine Guzzorum mentionem fecit. Cumani, quos scriptores graeci Uzos appellabant¹, dominium suum jam seculo X a flumine Ural usque ad Volgam protenderunt. Statu eorum florente vitam per artes commerciumque excoluerunt et forsam jam hoc ipso tempore scribendi quoque ars apud eos introducta fuit. Haec Cumanorum propria scriptura certo ea fuit, quae «uigurica» dicitur. Januenses de quibusdam diplomatibus diserte annotant, ea de lingua cumanica in linguam latinam conversa fuisse et de his ipsis diplomatibus id quoque tradunt ea in «littera ugaricha», scripta esse. Hoc nomen «littera ugaricha», uti in additamentis ad historiam Crimeae demonstrare constitui, nihil aliud significat, quam eam ipsam scripturam uiguricam, quam etiam chagani Dešti Kipcsak evidenter a Cumanis adoptaverunt. Hanc ipsam scripturam JULIANUS ex ordine Praedicatorum «litteras paganas» appellat, quas eodem JULIANO teste Cumanus quidam paganus non solum legit, sed etiam interpretatus est: «Nos autem cum transivimus per Cumaniam paganum quendam invenimus, qui nobis eas est interpretatus». Cumani seculi X cum Chazaris crebras et perquam cruentas habuerunt pugnas, iique incursiones in territorium chazaricum teste MASUDI semper hiemi fecerunt, quum Volgam congelatam transgredi facile fuit. Anno 1044 CEDRENO docente Bisssenos et paulo post principem Russorum quendam ex improvise irruentes tandem anno 1065 per terram Bissenorum usque ad Danubium pervenerunt, unde etiam in imperium byzantinum impetum fecerunt. Haec tamen expeditio Cumanis male successit, maxima enim pars exercitus eorum lue pestifera interiit, nihilominus alius Cumanorum exercitus

¹ Idem Cumani, quos scriptores orientales arabici et persici Guz, Guzz vel Ġizz nominant, a scriptoribus graecis byzantinis «Uzi» appellantur.

jam anno 1067 cum duobus tantum annis post jacturam factam magnum ducem Kijevensem oppugnans eum suosque in fugam vertit. De prima harum duarum incursionum hic amplius aliquantum disseremus. Turma Uzorum 600,000 hominum (quem numerum Graecorum timor invenisse videtur) anno 1065 mulieres, pueros, pecus et omnia utensilia secum auferens scaphis Danubium transgressa in Bulgariam byzantinam irruit. Illo tempore duces BASILIOS APOKAIOS et NIKEPHOROS BOTONIATES custodiam castellorum graecorum ad Danubium tenebant, quos Uzi post victoriam captivos fecerunt. Tunc demum una pars victorum in provincia Bulgarorum considerare voluit, altera vero Balcanum montem transgressa totum imperium ferro et igni devastans Graeciam usque venit. Constantinopoli de regno desperaverunt, quia adversario valentissimo resistere impossibile videbatur. Nonnullorum consilium erat, ut incolae urbis amplissimae eam derelinquentes in Asia minori novam sibi quaererent patriam, alii imperatorem palam et publice vituperaverunt, cujus culpa exercitus periit, totique imperio exitium affertur. Autumno Constantinus Dukas solum 150 militibus comitatus prope oppidum Choerobachi (quod situm erat ad meridiem versus ab urbe Hadrianopoli) castra posuit. Tunc temporis in castris innotuit, Uzos partim gladio Bissenorum et Bulgarorum, partim lue pestifera consumptos esse et duces eorum trans Danubium aufugisse, duos vero duces Graecorum captivos tandem libertatem recuperasse.¹ Aliquot decenniis transcursis Cumani victoriosi denuo ad Danubium pervenerunt et anno 1071 per Transsilvaniam septemtrionalem in planitiem quoque Biharensen penetraverunt.²

Cumanos praeda graves rex SOLOMON assecutus est, eosque licet a superiori loco pugnarent, ad internecionem delevit. Triennio post Bulgari et Bisseni quum idem tentassent, eundem

¹ Vid. «Byzantinische Geschichten» von AUG. FR. GFRÖRER, herausg., ergänzt und fortgesetzt von Dr. J. B. WEISS, Gratiae 1877. Tom. III. pag. 668—669.

² V. hanc succinctam historiam incursionum Cumanorum apud doct. ROESLERUM «Romänische Studien». Pag. 329—330.

exitum habuerunt. Paulo post Cumani denuo in Transilvaniam se effuderunt, ferro atque igni longe lateque omnia depopulati sunt, sed eos rex LADISLAUS devicit. Ab eo tempore magna Cumanorum pars Bissenis devictis Moldaviam terrasque ei adjacentes usque ad invasionem Mongolorum occupatas tenebat. In quibusdam nominibus geographicis Moldaviae Bissenorum memoria adhuc viget, ita pagus quidam Moldaviae BEZNOASZA, alius pagus BEZEST nominatur (nomen BESENYÖ etiam in Transilvania occurrit). Cumani, Hungarorum vicini e Moldavia, quam seculo XIII. et XIV. expresse «Cumaniam» nuncupabant, saepissime in Transilvaniam, Hungariam et in imperium byzantinum irruentes locos cultos et inhabitatos devastabant. Dynastia bulgarica Assenidarum Cumanos sibi associans eorum ope adjuvata anno 1186 regnum bulgaricum restauravit et in sequentibus quoque bellis contra Byzantinos Cumani semper magnam partem habebant. De propagata ad Cumanos hoc tempore fide christiana celeberrimus PRAY in hunc modum scripsit: «Prima, inquit — omnium propagatae apud Cumanos in Moldavia Religionis Christianae vestigia in Chronico Belgico reperio in haec verba ad annum MCCXX. *In Hungaria Magister ROBERTUS Vesprimiensis, Vir bonus, et religiosus in Leodiensi Dioecesi natus, factus fuerat Archiepiscopus Strigoniensis: cui cruce signato, et in procinctu itineris constituto occurrit filius Principis de Comania, et ait: Domine baptisa me cum duodecim istis, et Pater meus veniet ad te ultra silvas in tali loco cum duobus millibus virorum, qui omnes desiderant de manu tua baptisari: quo facto abiit Archiepiscopus ultra silvas in occursum patris illius, et ibi baptisati sunt, Deo dante, quindecim millia hominum* (PISTOR. script. rer. Germ. Tom. III. pag. 242). Sed haec aut occupata sunt, aut in Roberto Archiepiscopo error cubat, qui id temporis nondum ad Strigoniensem Cathedram ex Vesprimiensi traductus erat. Rursus ad annum MCCXXVIII. (apud Odoricum RAYNALDUM), conversionis memoria in eadem Gente occurrit, adjecto etiam Episcopo, cui Theodorico nomen fuerit, quique omnium fortasse primus genti Cumanorum datus Episcopus sit, ut

habet Albericus Monachus trium fontium: *Archiepiscopus* inquit, ROBERTUS *Strigoniensis de Hungaria, novum fecit Episcopum in Comania* THEODORICUM nomine (ad an. 1228. p. 527). Quo fit, ut mihi nullo negotio persvadeam Episcopatum Cumanorum, a Roberto Strigoniensi erectum, qui ante octo annos Gentis principem, dum Vesprimensis Episcopus erat, ac profectionem in terram Sanctam moliretur, cum quindecim milibus sacro fonte abluerat. Quamdiu autem hic Episcopatus duraverit, arduum est decernere. Ab Theodorico iterum Episcopus Cumanorum, sed anonymus comparet in litteris Gregorii IX. ad Belam IV. anno MCCXXXV. Perusio VII. Calendas Decembris datis (ex regest. Gregorii IX. Epist. 282.); quibus Regi nunciat, se ex insigni laborum fructu, quem Frater Paulus Hungarus, et Hyacinthus Odrovansius, uterque ex Sancti Domini familia apud Cumanos fecissent, permotum esse, ut genti Episcopum daret, rogare se itaque Regem, ut Episcopo Ecclesiam Cathedralem erigi curaret, dotaretque fundis, ex quibus dignitatem cum honore tueretur. Qua in re an Rex morem Pontifici gesserit, non constat, quamvis contrarium magis verisimile appareat, cum ad annum MCCLXXIII. THOMAM Cumanorum Episcopum in Hungaria egisse comperiam ex litteris quibus Capitulo Strigoniensi significat, se inter Cives Strigonienses, et ejusdem Civitatis Archiepiscopum pacem ex Regis mandato confecisse. (Litterarum hoc initium est: *Reverendis in Christo Patribus, et Dominis Capituli Strigoniensis THOMAS Cumanorum humilis Minister &c.*) Abhinc tametsi per intervalla crebrae in Moldaviam profectiones a viris sacris susceptae religionis causa fuerint, tamen nullum qui statariam operam isthic navasset, Episcopum invenio. Ex quibus conjicio, et Episcopos Cumanorum ut plurimum Regionarios, et Episcopatum hunc a Milko-viensi omnino distinctum fuisse.¹ Simul cum Cumanis et multos Bissenos fidem christianam amplexos esse minime dubitari potest, Bisseni enim a Cumanis devicti sensimque cum iis in

¹ Specimen Hierarch. Hung. Pag. 415, 417.

unum corpus conflati evidenter se etiam in rebus religiosis ad voluntatem victorum conformabant. JOSEPHUS BENKÖ, vir multarum litterarum, in puncto episcopatus Milkoviensis sententiae cl. PRAY neutiquam adhaeret episcopatumque Cumanorum cum Milkoviensi eundem esse adfirmat, cujus rei validissimum argumentum in sequenti tenore litterarum THEODORICI, episcopi Milkoviensis ad decanos Siculorum contentum esse dicit: «THEODORICUS — — — quid vobis officit nominis mutatio, eadem manente Episcopatus erga vestram Nationem ratione et virtute? Nonne in Ecclesia Christi D. lupum et agnum una pasci convenit? Quidni etiam Siculum cum Comano, et Olahoque (*Valachoque*)? Respicitne Deus Personam? acceptos habet e quavis natione, qui eum timent et operantur justitiae; et e diversitate gentium linguarumque, in unitatem Fidei suos congregat. Audite Apostolum dicentem, non esse Graecum, vel Judaeum, non Barbarum, vel Scytham. — —» Hunc litterarum tenorem BENKÖ sèquentibus vocibus commentatus est: «Hanc litterarum partem, quae profecto debet nobis auro contra esse chara, inter scripta Jos. TEUTSCHII Saxonis Coronensis, quem «Transilvaniae» meae Tom. II. p. 527, laudavi, repertam, utinam aliquis cum ceteris membris manifestaret: ita forsán conspiceremus ex integris litteris aliquam Cumanorum Episcopatus lucem. Ego quidem incassum usque ad hanc diem quaquaversum perscrutatus sum. Quod ad hanc vero particulam adtinet, obtinui hac inscriptione: *Litterae THEODORICI Episcopi ad Decanos ZEKELIOS*. Dubium non est, per ZEKELIOS hujus librarii Saxonis, intelligendos esse SICULOS, quo nomine hodieque a Saxonibus vocantur; immo Siculus ipsimet Siculo SZÉKELY, antiqua scriptione ZEKEL, scribitur, nominaturque. THEODORICUM autem fuisse eundem Cumanorum Praesulem, cujus not. 2. a. mentio facta est, ipsa verba litterarum arguunt. Si quid proinde conjectura adsequor; aegre ferebant Siculi, Episcopatui Milkoviensi pro ipsis condito, a Cumanis nomen inditum esse: oderant enim illam gentem, nimirum, quae multa hostilia adversus Siculos, Hungarosque, saepius patraverat. Videntur porro eadem litterae innuere, Cumanos hos, utut prima

origine Hunnicos homines, a Sicularum lingua et cognatione jam tum defecisse.»¹ Cumanos posterius a fide christiana saepissime defecisse e nonnullis litteris et bullis pontificum comperimus, ita ex litteris BONIFACII IX. et aliorum. THUROCZI in chronicis Hungarorum de re LADISLAO diserte dicit: «Cumanice, et non Catholice conversabatur». — Mongoli BELA IV. in Hungaria regnante densissimi locustarum examinis instar superatis Riphais montibus Cumanorum, Alanorum et Russorum regiones Moldaviam versus quotidianis vexabant incursionibus, nimirum anno 1235 regionem inter Volgam et Cumaniam, ab anno 1237 terras principum russorum devastabant. Cumanorum una pars e Taurica ad Russos, altera ad imperatorem byzantinum refugit, alii vero se ad fratres Moldaviam et Valachiam inhabitantes receperunt. Cumanorum Moldaviae princeps, KUTHEN nomine, simul cum suis a rege Hungarorum in Hungariam receptus sedes ei et suis assignatas occupavit, sed ROGERO docente antequam simul cum gente sua in novam patriam transmigrasset, solus venit ut linguam regni ediceret.

Frater JULIANUS de ordine praedicatorum Baškiriam, id est DENTIAM chronicorum hungaricorum² (quam regionem IBN DASTA «Mogğarije» et ipse JULIANUS «magnam Hungariam» nominabat) peragrans anno 1237 de progressu domini Mongolorum comperit ac redux in patriam litteras ducis mongolici ad regem Hungariae sibi commissas huic tradidit. Has litteras primum liber baro HORMAYR-HORTENBURG³ et cum aliquot annis posterius JERNEY publicavit. Ecce tenor litterarum: «Ego chayn nuncius regis celesti cui dedit potentiam super terram subicientes mihi se exaltare et deprimere adversantes. Miror de te Hungarorum regule, quod, cum ad te miserim tricesima vice legatos, quare ad me nullum remittitis ex eisdem, sed nec nuntios tuos nec literas mihi mittis. Scio quod rex es dives et potens, et multos habes sub te milites solusque gubernas .ma-

¹ «Milkovia». Viennae, MDCCLXXXI. Tom. I. Pag. 115, 116, 117.

² V. cl. PAULI HUNFALVY «Magyarország Etnographiája». Pag. 285, 286.

³ Die goldene Chronik von Hohenschwangau der Burg der Welfen, der Hohenstauffen und der Scheyren». Monachi, 1842. Pars. II, Pag. 68. 69.

gnum regnum. Ideoque te mihi difficulter subicis sponte tua. Melius tamen tibi esset et salubrius, si te subiceres mihi sponte. Intellexi insuper quod Cumanos servos nostros sub tua protectione suscepisti, unde mando tibi, quod eos de cetero apud te non teneas et me adversarium non habeas propter ipsos. Facilius enim est Cumanis evadere quam tibi, quia illi sine domibus cum tentoriis ambulantes possunt forsitan evadere. Tu autem in domibus habitans habes castra et civitates, quomodo effugies manus meas?» BELA IV. rex Hungariae, uti etiam ex litteris imperatoris FREDERICI II ad regem Angliae scire possumus, per nuncios Mongolorum aliquoties rogatus erat, «ut si suam vitam cuperet et suorum, per suam et regni sui deditionem, eorum gratiam festinus praeveniret.»¹ JULIANUS de litteris ducis Mongolorum haec quoque memoriae prodidit: «Misit ergo legatos (dux Mongolorum) ad regem Hungariorum, qui venientes per terras ducis de Sudal et literas regi Hungariorum missas dux ille recepit ab eis et legatos ipsos cum sociis mihi deputatis etiam vidi. Predictas literas a Noe duce de Sudal mihi datas ad regem Hungariorum deportavi. Littere autem scripte sunt litteris paganis et lingua tartarica. Unde rex qui eas possint legere multos invenit, sed intelligentes non invenit. Nos autem cum transivimus per Cumaniam (evidenter per Bessarabiam et Moldaviam) paganum quendam invenimus qui nobis eas est interpretatus. Hec sunt autem quae littere continent etc.» Ex vocibus «Unde rex qui eas possint legere multos invenit» facile comperimus, inter Cumanos haud ita paucos fuisse, qui scripturam uiguricam («litteras paganas») legebant. Post discessum Mongolorum a regno Hungariae rex BELA velut ex ingenti naufragio civium reliquias collegit, terrasque desertas et devastatas cultoribus assignavit et Cumanis quoque, quos per totam Hungariam dispersos invenit, sedem fixit eosque ad fidem christianam amplexandam compulit. Attamen Cumani neque sub

¹ MATHAEI PARIS «Historia Major». Parisiis, 1645. Pag. 496. V. JERNEY dissertationem de hoc argumento in annalibus academiae scientiarum hungaricae (Budae, 1846. Tom. VII. Pag. 118, 119).

tempus LADISLAI III christianismo sincere addicti erant et habitationem in domibus solo fixis christiano more aegerrime ferebant. Cumani Hungariam inhabitantes sensim sensimque cum Hungaris in unum corpus coalescebant temporumque progressu et usum idiomatis vernaculi amittebant. SIGISMUNDO regnante linguam cumanicam adhuc usitatam fuisse ex sequenti regis mandato scimus: «Jubente aliquando Sigismundo imperatore, secedere paululum omnes, qui cumanum nescirent.» Magna Cumanorum pars, quae Moldaviam et Valachiam inhabitabat, tandem Valachorum religionem, linguam, mores assumpsit et hodie quoque quaedam familiae valachae non solum in Valachia, sed in ipsa Transsilvania, e. g. in Comitatu Zaran-diensi «Koman» nuncupantur. Cumanorum memoria in nominibus quorundam locorum Moldaviae adhuc viget, ita vallis quaedam «Koman», et tres pagi KOMANEST nominantur. Duo pagi in ea Transsilvaniae parte, quae terra Fogaras dicitur itidem KOMAN (superius et inferius) nominantur. Et Uzorum nomen in Hungaria haud sane extinctum est, in cod. enim dipl. per GEORGIUM FEJÉR edito his formis memoratur: *Uzaeus* principalis Cumanorum 1279, V, 2, 509 (*Vzacus*), — *Uz* nobb. de 1412, X, 5, 268, — *Uz* villanus de Dorogh 1223, III, 1, 428, — no. viri 1299, VI, 2, 220, — *Uz* pater de *Uza* 1299, VI, 2, 220. *Uzlar*, terra ultra Danubium prope Budam 1259, IV, 2, 448, — *Uzfalu* et *Uzfalva* (*Uzfalu*) 1301, VI, 2, 305, — *Uzaházhegye*, locus ad Budam, 1212, III, 1, 119. Cf. etiam n. loci *Uzon* in terra Siculorum (villa *Uzun* v. registrum decimarum, pag. 667 et passim). Ultimus Cumanorum Hungariae, qui linguae vernaculae quandam notionem etsi perquam defectuosam habuisse fertur, idem STEPHANUS VARRÓ († 1771) fuit, cujus jam in primo capitulo prolegomenorum mentionem fecimus.

Jazyges Cumanorum sagittarii nominabantur, sagitta enim in dialectis turcicis *jaï* vel *jei* nominatur, *jaïčĭ* vero sagittarium significat, cum qua voce hungaricum *ij*, *ijász* plane convenit. Scriptores Hungarorum latini formam originariam cumanicam *jaïčĭ*, pl. *jaïčĭlar* tandem in «jassonem, jassones» corruerunt,

quam transmutationem formae doctissimus HUNFALVY apposite cum formis e respondentibus hungaricis ope suffixi *io* derivatis *hodu-nogio* et *jou-bagio* comparavit (hungarice *hadnagy*, *jóbagy*). Forma nominis JASSO nonnullos viros doctos, inprimis RANZANUM italianum in hunc errorem induxit, ut Jassones pro descendentibus antiquorum Jazygum Metanastarum haberent, Jassones enim posteriores eas terras incolebant, quas olim Jazyges occupatas tenebant. Scriba quidam germanicus regis SIGISMUNDI clarissimo HUNFALVY docente vocem *jaiči*, *ijász*, *jász* sagittarium significare comperiens in quibusdam diplomatibus loco Jassonum Philistaeos scripsit, germanice enim sagitta: *pfeil* (in antiqua lingua germanica *phil*) sonat, quam ipsam vocem etiam in nomine biblico Philistaeorum inesse opinatus est. Hujus erroris ulteriorem sequelam in antiqua versione hungarica veteris testamenti conspicimus, ubi *Philistaei* hungarice diserte *Jászok* nominantur. Jazygum Moldaviae cumanicorum memoria in nomine principalis urbis hujus terrae *Jasszi*, hungarice *Jászváros* et hodie viget.

Nomen PALOV CZ eandem gentem significare, quam Cumanorum nomen, nihil est dubii. Eadem enim facta, quae scriptores russici et polonici de Polowczis, byzantini et chronica hungarica de Cumanis referunt. In Hungaria ambo nomina, scilicet *Palócz* et *Kún* simul apparent, quae duplex denominatio unius et ejusdem gentis, uti HUNFALVY optime observavit, Cumanorum per duam diversam regionem diversoque tempore ingressum in Hungariam demonstrat. Ingressus Paloczorum per Russiam et Poloniam, scilicet per Carpatos septemtrionales, secundum omnem probabilitatem sub tempus COLOMANI incepit, qui anno 1104 filiam principis Kiewensis SVATOPLUK in matrimonium duxit, ex quo matrimonio inter Hungariam et principatum Kiewensem frequens et varium rerum publicarum commercium ortum est.¹

Parva quaedam pars Cumanorum, quae a Mongolis ad imperium byzantinum refugit, in cohortibus diversarum regionum dispersa sensim sensimque evanuit, de qua re NICEPHORUS

¹ V. CL. HUNFALVY «Magyarország Ethnographiája». Pag. 363.

GREGORAS in hunc modum scripsit οἱ (Cumani) καὶ τὴν βαρβαρίαν καὶ ἀνυπόστατον ἔφοδον ἐκπλαγύντες τῶν ἄρτι ἐπιθροαιόντων Ξκυθῶν (Mongolorum), ἔγνωσαν δεῖν ἑαυτοὺς μετανάστας ἐκείθεν ποιεῖν. οὐ γὰρ ἐν ἐλπίσιν ὅλως χρησταῖς οὐδενὶ τὸ ἀνθίστασθαί ἦν, ἀλλὰ πάντα ὑπεπτήχει καὶ πόλεις καὶ ἔθνη, καὶ οἰκὴν ἀσταχύων ὥς ἐν ἄλωνι θερρινῷ συνετριβοντό τε καὶ ἐφθειρόντο. ὅθεν ἀπογόνους καὶ οὗτοι τὸν πρὸς τοὺς Σκύθας πόλεμον, διφθέραις ἀντ' ἄλλης σχεδίας κάρφης πεπληρωμέναις τὸν Ἰστρον διέβησαν ἅμα γυναιξί τε καὶ τέκνοις. καὶ οὐ μικρὸν τινα χρόνον ἀνὰ τὴν θοράχην πλανώμενοι περιήεσαν, ἀποικίαν ζητοῦντες, ἀριώττους ἑαυτοῖς, χυλιάδες οὐ μέρους τῶν δέκα, ἀλλὰ πρὶν αὐτοὺς καταλῆσαι τὴν πλίνην, ὁ βασιλεὺς Ἰωάννης ὠρεαῖς μεγαλοπρεπέσι καὶ δεξιώσασιν ἄλλαις ἐφέλκεται καὶ Ῥωμαῖκοὺς καὶ αὐτοὺς ἐγκαταπλέγει στρατεύμασι χώρας ἄλλοις ἄλλας διανεμιάμενος εἰς κατοίκησιν, τοῖς μὲν κατὰ θοράχην καὶ Μακεδονίαν, τοῖς δ' ἐν Ἀσίᾳ κατὰ Μαϊάνδρον καὶ Φρυγίαν.¹ In genealogia nobilis cumანი SURGIAN expresse dicitur, avum ejus ad imperatorem byzantinum refugisse Cumanorumque nonnulli etiam paulo post expugnationem Constantinopolis (anno 1453) memorantur, de quibus refertur, eos stipendia sua a sexaginta annis insoluta a MUHAMMEDO II requisisse. Jam ALEXIUS COMNENUS cohortem Uzorum in suo servitio habuisse optime scimus, cujus imperatoris filia ANNA, uti jam diximus, Uzorum linguam cum Bissenorum eandem esse asseruit, in qua re eam historiarum scriptor byzantinus GLYCAS et alii confirmant. CEDRENIUS (opp. II. pag. 695) cohortis Uzorum quendam ducem TAME nominat, qui tandem ab exercitu byzantino deficiens ad Turcas confugit. Quum JOANNES PLAN CARPINUS in oriente iter faceret, Cumanorum mansiones se usque ad flumen Jaik distendebant, at paulo post in eadem regione GUILIELMUS de RUBRUCK ubique Tartaros invenit. De Bissenis jam PLAN CARPINUS annotavit, eos cumanice loqui. RUBRUQUIS in descriptione itineris per Cumaniam tauricam facti de Cumanorum miseria ac desperatione Mongolis in Tauricam irruentibus quedam memoratu digna conscripsit, ita e. g. Cumanos ad litora maris confugientes fame adeo vexatos fuisse dicit, ut tandem se ipsos cadaveribus alerent. PLAN CARPINUS id quoque affirmat, «apud Jugures esse fontem

¹ Lib. I. Pag. 36, 37 (editio Bonnensis). V. apud ROESLERUM l. c. Pag. 333—334.

et radicem idiomatis Turcici et Comanici.»¹ Cumanos et in Taurica oppida habuisse diserte dicit celeberrimus Arabum geographus EDRISI, ubi de urbe *Galita* (*Falta*) expresse observat eam in terra Cumanorum esse. EDRISI praeter eam et alias Cumanorum urbes memorat, scilicet *Matluka* (قمانيه البيضاء) «Cumania alba.» THUROCZI Moldaviam «Cumaniam nigram» nominabat), quae urbs secundum LELEWEL in regione *Moločnoe Ozero* prope Melitopol extitit, *Ney* (نای) prope limitem Cumaniae versus principatum Kievensem, *Kyrker* secundum etymologiam ABULFEDAE قرق ار, *Kirah*, *Narus*, *Nushi*, *Kinio*, quorum nominum quartum *Kirah* cum voce turcica orientali قبراغ »margo» »limes» optime convenit. *Kinio* fortasse ex duabus vocibus *king*, *ging* et *oj* compositum est »larga domus» vel »spatiosum tentorium». In vocabulario cum. Venetiano »oppidum», »urbem» duae glossae significant, scilicet *saar* arabicae originis et *chent*, vox genuine turcica. — Eam regionem Cumanorum, quae hodie »Molocsna» dicitur, geographi italici per longum tempus »Cumaniam» nominabant, sic PETRUS VESCONTE de Janua et alii. MARTINEZ de Messina in charta hujus regionis de anno 1570 nomen *Comanja* inscripsit.² Nomen vero »Cumania» in illis chartis his formis conscriptum reperitur: *Comania*, *Chumania*, *Cumanya*, *Comanja*. Fra *Pascal* de Victoria anno 1337 in antiquam urbem Serai ad ripam Volgae, uti ipse ait, linguae turcicae ediscendae causa ad Cumanos contendit et illic per unum annum integrum studiis linguae quam maxime operam navabat.³ Igitur lingua cumanica tunc nondum extincta erat, immo uti vidimus, unus missionariorum occidentalium suam notitiam sermonis turcici praecipue Cumanis debuit. Cumani Moldaviae pagani vel potius Muhammedani, uti ROESLERUS apposite admonuit, quin etiam anno 1410 memorantur. BONFINIUS vero diserte dicit, Cumanos nondum Christianos sub tempus regis MATTHIAE in Hungariam venisse atque sponte fide christiana initiatos esse:

¹ FEJÉR »A kunok eredete», pag. 54.

² V. JERNEV »Keleti utazás». Tom. II. Pag. 56.

³ V. RÖESLER »Die Aralseefrage». Pag. 70.

«Ultra Axiacem fluvium Peucini, Carpiani, Bastarnae sunt, et Chuni, qui natali solo ejecti in Ungariam venerunt, et a Divo MATTHIA Danubii insulam impetrarunt. Pauco post tempore sponte se orthodoxa fide nostra initiarunt». ¹ JOHANNES SZEGEDI anno 1706, TIMON vero anno 1730 referunt, quosdam sacerdotes missionarios e Tirnavia in Besserabiam iter fecisse, ut Cumanos hanc terram inhabitantes religioni imbuant christianae. Hoc rerum statu datum codicis Venetiani mccciii nihil est, quod admirationem obtineat, tunc enim gens Cumanorum linguaque vernacula non solum in ea Tauricae parte, quam geographi italiani Cumaniam nominabant, sed etiam in regione litorali fluminis Volgae et occidentem versus in Moldavia, Bessarabia et in Hungaria adhuc vigeat, mercatoresque id temporis italiani, si in vastissima regione Pontocaspica commercium facere voluerunt, linguam cumanicam scire omnino necesse habebant.

VII.

De iis linguis, quae cumanae antiquo et medio aevo proximo cognationis gradu conjunctae fuerunt, vix quidquam scire possumus. De antiqua lingua Massagetarum, Sacarum, Daharum, Alanorum nihil fere novimus, quin etiam nomen Daharum et pars prima nominis Massagetarum iis a populis iranicae originis indita esse videntur, cf. formam iranicam *ma* «regio», glossam antiquam armenicam *manc* «incolae». Attamen lingua Kirgizorum et Turkomanorum a Sacarum et Daharum linguis orta, quantumvis in quibusdam rebus ab iis differat, defectum antiquorum harum linguarum monumentorum quodammodo suppleri potest. Parthorum quoque lingua ex ista etate, quum ea potentissima gens adhuc in flore esset, praeter quaedam nomina propria nobis paucissimis tantum glossis conservata est. Lingua Avarorum cumanae conjunctissima, excepta hac una voce: *bokolabra* «sacerdos», itidem in nominibus tantum propriis et dignitatibus superest. E Bulgarorum lingua, exceptis nominibus locorum, personarum et dignitatum, forte haec sola vox تکرى

¹ Dec. I. Lib. I.

«deus» perdurabat (بلغار دانجہ تکرى در).¹ Chazarica quoque lingua, si excipias nomina geographica, propria et dignitatum, paucissimis tantum glossis monumentis Tauricae sepulcralibus caractere hebraico incisis interitui gentis olim florentissimae superstes evasit (e. g. דמון, cf. turcicum خاتون «domina» etc.). De Bissenorum lingua praeter nomina quaedam personarum id tantum novimus, quod CONSTANTINUS de nominibus thematum eorum et quorundam locorum memoriae prodidit.² AMMIANUS MARCELLINUS in loco sequenti Uzos a Cumanis separatim memorabat: «Dumque ad Chionitas et Eusenos haec scripta mittuntur» etc., at hujus quoque differentiae, quae secundum omnem probabilitatem, si omnino extitit, tantum in pronuntiatione consistebat, nullum habemus indicem. Nec linguam Kümükorum orientalem Caucasi provinciam flumine Terek, Tschetschna majori et Daghestan definitam inhabitantium notam habemus. Nomen *Kümük* cum nomine «Hunk» scriptorum armeniorum comparari potest, quo nomine MOSES de Chorene et alii Hunnos appellabant. In hac regione Kümükorum nom. geographica etiamnum turcica sunt, e. g. TORGAUL, AKSSAI etc. (= انى سالى). Lingua igitur cumanica primo loco cum dialectis ab ea derivatis, deinde cum sorellarum filiabus linguis turcicis et hodie usitatis comparanda est. Doct. BLAU hisce studiis cum descriptione linguae Bosniacorum turcicae³ dialectorumque provinciae Mariopolitanae novos et perquam pretiosos aperuit fontes. Dialectum Kazanicam in multis rebus cumanicae perquam similem esse jam diximus, Kazani enim non inmerito de se ipsis antiquorum Bulgarorum progeniem esse praedicant. CASSEL autem linguam cumanicam nogaicae assimilabat: «In der Bibliothek des FRANZ PETRARKA is ein lateinisch-persisch-cumanisches Lexicon gefunden worden, das KLAPROTH herausgegeben und zum Theil alphabetisch zum Theil sachlich geordnet ist. Es sind so viel ich mit den Wörtern der Nogayer verglichen

¹ V. apud ROESLERUM «Romänische Studien». Pag. 251, 252.

² «De administ. imperio.» Cap. 37.

³ «Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler». Lipsiae, 1868.

habe, die meisten dieselben.» Praecipuum tamen fontem notationis linguae cumanicae is ipse codex Venetianus continet, quem nunc primum ex integro in hoc volumine luci publicae damus. Hic autem codex non tantum dialectum linguarum turcicarum insignem, sed etiam monumentum harum linguarum vetustate commendatum continet. Viri docti principio hujus seculi pro antiquissimo linguae turcicae orientalis monumento opera celeberrimi poetae MIR ALI ŠIR, defuncti anno 1500, habebant, at circa annum 1829 codex quidam insignis bibliothecae imperialis Viennensis persicus apud philologos innotuit, in quo 156 disticha turcice scripta (in centesimo primae partis capitulo) leguntur, quae illius libri auctor *Alaeddin Šeich Sültan Veled* operi «Dubab-name» inscripto inseruit. Celeberrimus HAMMER-PURGSTALLIUS codicem praedictum circiter ante 500 annos conscriptum esse dicit, datum igitur distichorum versibus *Mir Ali Šir* prope cum ducentis annis antiquius habendum est. Primus textus selgukienis editor in praefatione admonuit¹ distichorum linguam pure turcicam et omni elemento arabico exemptam esse, at MAURITIUS WICKERHAUSER, quum trigintaseptem annis postea textum denuo examinasset, in eo septuaginta glossas arabicas invenit, ex quibus نور quatordecies, حق (حق) novies, سر (سر) octies, خاص (خاص) septies, دنیا quater occurrunt.² Codex Venetianus anno 1303 conscriptus titulo antiquitatis hos quoque versus superat! TIMURIS diploma cl. VÁMBÉRY docente anno 1397, «Bachtiarname» vero anno 1432, «Miráname» autem anno 1442 conscripta sunt³ et quidem caractere uigurico, nec igitur ullum ex iis aetatem codicis cumanici adaequat. At liber «Kudatku Bilik» inscriptus, quem cl. VÁMBÉRY eximia cum sollicitudine edidit, transcripsit et in linguam germanicam vertit, ipsum codicem cumanicum titulo antiquitatis longe praecellit, is enim cum 234 annis ante datum 1303 conscriptus est.⁴ Hic id unum annoto, neque linguam «Kudatku Bilik» uiguricam

¹ «Jahrbücher der Literatur». Viennae, 1829. (apud GEROLIUM).

² Z. d. D. m. G. Tom. XX. fasc. IV. Pag. 574, 575.

³ «Uigurische Sprachmonumente» (1870). Pag. 8.

⁴ L. c. Pag. 27, 28.

elementis arabo-persicis exemtam esse, VÁMBÉRY enim in calce editionis suae 112 exoticas collegit voces, quae partim arabicae sunt originis, partim persicae. — Jam ROBERTUS ROESLERIUS in appendice operis «Romänische Studien» quaedam vocabularii linguae cumanicae specimina dedit,¹ cui quum autumno anni 1873 Graetiae agerem, copias meas secundae quoque codicis Venetiani partis communicabam, quibus inspectis vir doctus mihique amicissimus maximopere laetatus est. Doctissimus BLAU in dissertatione «de gente et lingua Cumanorum» grammaticam hujus dialecti breviter quidem, sed more suo praeclare adumbravit.² Etiam nos in sequentibus hac ipsa adumbratione textuumque ope adjuti grammaticam codicis Venetiani paucorumque monumentorum linguae cumanicae in Hungaria describendam brevi volumus.

Annotationes phonologicae: 1. Scriptores textuum sonum *a* ab *ä*, et hoc ultimum ab *e* sollicite distinguunt, e. g. *ierdä*, *cöctä*, *sän* «tu», cf. jacuticum *än* etc. et ad hanc vocalem designandam signo quodam litterae *a* Graecorum simillimo, sed a diversis scriptoribus aliquantum diverse formato utebantur. Hoc ipsum signum etiam in glossis germanicis occurrit, e. g. *di vädırkeıl* etc. Gemminatio litterae *a* longitudinem vocalis significat, e. g. *saa* «tibi», cf. altaicum et selgukiense *sā*. Scriptor vocabularii sonum *ä* per *a* vel *e* designat, e. g. *esitmaga*, *söuarmen* etc. et rarissime tantum scripturam *ä* adhibet ita e. g. in forma *nezic chi esiti(n)gassä* «si audis», at annotatores vocabularii germanici vocalem *ä* sollicite denotant, e. g. pag. codicis 59 *ertä äakta* etc. In secunda codicis parte pronomina primae et secundae personae interdum *ä* scribitur, ita pag. 149 *män* et *sän* passim. Vocalis *a* in pronuntiatione cumanica plerumque immutabilis est, quod idem cl. BLAU docente etiam in lingua bosniaca obvenit.

2. Vocalis *e* in radice et in suffixis pridem plerumque *i* sonabat, ideoque cumanico *e* in dialectis čagataicis saepis-

¹ Pag. 352—356.

² Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. Pag. 576—580.

sime *i* respondet, e. g. *cki* «duo» čag. *iki*, osmanicum *iki*, — cumanicum *el* «populus», čag. *il*, osm. *il* «alii», — cum. *elelik* «pax», čag. *il*, — cum. *eregirmen* juxta *criktim*, čag. *irik-mäk* etc., — cum *endi*, osm. *imdi*, — cum *enč* in pag. codicis 142, čag. *ing* «tranquillum», «securum», — cum. *erir* (pag. 142 et passim), čag. *irür* «est», — cum. *edik* «fuimus», čag. *idik*, osm. *idik*, — cum *bergil* «da» čag. *birgil*, — cum. *yetmac*, čag. *jitmäk*, — verbum auxiliare *ädengez* «eratis» pro *idingiz* (pag. 129 codicis), *ädäm* pro *idim*, cf. formas kazanicas *eje ejeñ*, *ejem* «erat», «eras», «eram», — *eske* pag. 130, cf. čag. *iski*, kazanicum *iske* etc. Vocalis *i* et in dialectis čagataicis et in dialecto osmanica haud ita raro in *e* permutata est, e. g. cum. *et*, čag. *et*, osm. *et* «caro» quod in dialecto Kazanica *it*, in lingua autem jacutica *ät* sonat, in l. jacutica enim interdum vocales *ä* et *i* inter se permutantur, e. g. *ägin*, *igin* «varium»,¹ — čag. *dejmäk* vel *demäk* juxta *dimäk*, osm. *demäk*, jac. *diän*, *diä*, kaz. *di* — etc. In dialectis turcicis Sibiriae meridionalis et Ġungariae vocalis *e* omnino desideratur duabus dialectis exceptis, utpote 1. dialecto Taranči, 2. Koibalica et Kačinzica, in quarum prima, vocalis *a* per subsequentem vocalem *i* in *e* emollitur, e. g. *eti* «equus» loco *ati*, in altera vero syllabae primae vocalis *ä* in *e* permutatur, e. g. *temir*.² In dialecto Kazanica vocales *e* et *i* inter se permutatae reperiuntur, e. g. *eš* «opus» loco čag. *iš*, — *eč* «pars interior», čagataice *ič*, vicissimque *it*, — *ir* «vir» loco čag. *et*, — *er* etc. In lingua textuum cumanicorum Hungariae eandem permutationem vocalium *e* et *i* observamus, quam in dialecto Kazanica, e. g. *bezem* «noster», — *ötmäkemezne* «panem nostrum», — *bezne* «nos» etc. — In lingua Kašgarica loco čag. *e* plerumque *i* pronunciatur. —

3. Scriptores codicis cumanici communiter vocalem *ī* ab *i* non distinguunt, e. g. *iglading* «flevisti», id est *igladīng*, — *inangai* (pag. 143 codicis) «credant», id est *inangāi*, — *it* «canis», čag. *it*, jac. *it*, — *ičiptürsen* «bibisti», kaz. *čč*, čag.

¹ V. Cl. BÖHTLINGK «Ueber die Sprache der Jakuten». Pag. 34 glossarii.

² RADLOFF «die Sprachen der Türk. Stämme Süd-Sibiriens» etc. Tom. I. Pag. XIX.

ičkū, «potus», jac. *isābin* «bibo» etc. Sed nonnunquam et in codicis prima parte (in vocabulario) et in secunda vocalis *ī* per *e* denotata reperitur, e. g. *jarle* «pauper», — *kičkerip sen* «clamavisti», — *algišle* «sanctum», — *azihle* «utile». HINDOGLU in vocabulario osmanico-gallico vocalem *ī* constanter per *e* designat e. g. *jarale* «saucius», — *yare* «dimidium» etc. et annotat «e, sans accent, est une voyelle qui tient le milieu entre *e* et *i*, au lieu de l' *y* de MENINSKI» etc.¹ Haec ipsa vocalis *ī* in dialecto šorica prope uti *è* sonat. Scriptores codicis cumანი vocalem *i* modo per *j*, modo per *y* notabant, e. g. *kyssiler* «viri», «homines». Vocalis *i* in lingua cumanica haud ita raro cum *u* permutata reperitur, e. g. *tusi* «femella» loco čag. *تیشی*, osm. *ديشى*, — *konuš* «argentum» juxta *koniš* occurrit, e contrario in glossa cumanica *johsil* «pauper» vocalis *i* loco čag. *u* scripta est (يوقسول). Vocalis *u* suffixi consequenti gutturali in *v* emollita etiam in *o* permutari potest, e. g. *satorv*, — *buzov* (pag. 139 cod.), quae formae pridem *satik*, *buzik*, sonabant (*satik*, *satuk*, *satuv* (in l. kazanica *satū*), *satorv*). Exemplum permutationis vocalis *a* cum *i* jam vidimus, *iglading* enim čag. *aglamak* respondet. — Vocalis *ī* bosniaca nonnunquam pariter atque in codice cumanico per *e* denotatur, e. g. *hater*, arabice *خاطير* vel *خط* (apud BLAU *حاطر*) etc. Vocalis *i* etiam in l. bosniaca interdum in *u* et *o* permutata est, e. g. *takum*, osmanice *takīm* «manipulus», — *šator*, osmanice *čadīr*, hung. *sátor*.²

4. Vocalis *o* in prima codicis parte saepissime ab *ō* non est distincta; secunda codicis pars etiam in hoc puncto primae multo praestat, scriptores enim hujus partis vocalem *ō* ab *o* per tres modos distinguunt: 1. per lineam transversam, quae litteram *o* ex obliquo scindit 2. per lineolam litterae *o* superscriptam, haec denotatio praecipue in ultimis codicis paginis videri potest 3. per *ou*, e. g. *sounčac* «os», čagataice *söngäk*. Scriptor vocabularii modorum praedictorum primum tantum usurpabat, e. g. *söuarmen* «amo», *söuarsem* (sic!) «amas», attamen idem scriptor

¹ Dictionnaire Turc-Français. Viennae, 1838.

² «Bosnisch-türkische Sprachdenkmäler». Pag. 20.

tertiam personam hujus verbi *souarol*, id est *souar ol* scripsit. Ipsa vocalis *o* interdum per *ou* denotatur, e. g. *toulu* «plenum», čag. *toluk*, *tolu*, kazanice *tulī*, — in prima codicis parte *chunradan touga* (n) «spurius», cf. čag. *togma*, *togkan* etc. (توغيق «nasci» apud PAVET de COURTEILLE), kazanice *tu-*, *tū-*.

Vocales *o* et *ö* in codice cumanico haud ita raro pro *u* et *ü* reperiuntur, e. g. *sounčlu* loco čagataici *süjüngülük*, — *böri* «lupus», čag. *büri* etc., — *satov*, *buzov* loco *satuv*, *buzuv* (*satuk*, *buzuk*), — *osta* «magister» loco *usta*. Eandem permutationem vocalium etiam in dialecto Kazanica videmus, e. g. *tot-* «tenere», — *toz* «sal», — *kot* «salus», čagataice *tutmak*, — *tuz*, — *kut* etc. In dialecto Kašgarica vocalis *u* et tunc clare pronunciatur, quum in aliis dialectis turc. orientalibus in vocalem *o* permuatatur. In glossa bosniaca *čorda* «gladius» vocalis *o* ex originali *u* orta esse videtur, cf. osmanicum كورده, hungaricum *kard*.

5. Vocale *u* ab *ü* scriptores codicis Venetiani rarissime distinguunt, distinctio autem in hunc modum efficitur, ut litterae *u* lineam transversam adjiceant, quae eam ex obliquo scindit, e. g. *cüydurumen*, *cüydurdum*, *cüydur* «ardo», «arsi», «arde»¹ Quum vero scriptor dubius fuisset utrum vocalis *ö* an *ü* scribenda esset, super litteram *u* minusculum *o* adscribebat, e. g. *üzun* loco čagataici *üčün*, kazanice *öčön*, osmanice *ičün*, jacutice *isin*. Germanicum *w* non solum in germanicis glossis, sed etiam in quibusdam formis turcicis usurpatur vocalis *ü* ab *u* distinguendae causa, e. g. *daw* (pag. 40), — *kö'wsap* «desiderans» (pag. 140 codicis). Vocalis *u* et *ü* in lingua cumanica perquam saepe occurrunt pro *o* et *ö* aliarum dialectorum, e. g. *un* «sonus» loco čag. *on*, — *suzul* juxta *sozulurmen*, cf. čag. *sözülmäk*, — *üzdi* loco čag. *özdi* (pag. 143. codicis), — *ugraia dir*, cf. čag. *okramak*, — *tuz* «pulvis» loco čag. *toz*, — *bulsun* «sit» loco čag. *bolsun*, — *boguz* «guttur» loco čag. *bogoz*, — *ugialurmen* «verecundor» (pag. 57), cf. turc. or. *ojalmak*, *ojatmak*, — *uleb* (=üleb) «moriens», čagataice *ölmäk*. Eandem per-

¹ In vocabulario sub littera *c*.

mutationem videmus in dialecto kazanica, e. g. *on* «far» loco čag. *un*, — *osta* pariter atque in l. cumanica loco čag. *usta*; e contrario *un* «decem» loco *on* aliarum dialectorum, — *ul* «ille, illa, illud» loco čag. *ol* etc. In lingua quoque Turkomanorum vocalis *u* pro *o* aliarum dialectorum perquam saepe occurrit, e. g. *bul* «es» pro *bol* etc. In sermone bosniaco BLAU docente vocales *o* et *ö* haud ita raro cum *u* et *ü* permutantur, e. g. *ugu* «ulula» pro *ögü* aliarum dialectorum, vocalis vero *ö* cum *ü* in versu cadentiam facit, ita *söz* cum *jüz* etc.

Vocalium harmonia etiam in lingua cumanica summa lex erat, at haec lex ob saepe inconstantem et imperfectam denotationem vocalium, praecipue in prima codicis parte non semper apparet, immo in vocabulario saepissime latet, e. g. *birga* «simul», — *yetmac*, cf. čag. *jitmäk*, — *terclap* «velociter» etc.

Etiam in l. cumanica vocalis suffixi interdum ad vocalem radice conformatur, quam assimilationem in dialecto Kazanica et in aliis quoque dialectis conspiciamus.

Vocales breves interdum elisae esse videntur vel saltem non denotantur, e. g. *ajp* «peccatum», cf. osmanicum *ajp*, arabice عَيْبٌ; in forma verbi *tüşrüp* (pag. 138) ipsa suffixi vocalis elisa est, cf. formam factitivam čag. *töşürmək* «dejicere». Haec elisio etiam in dialecto kazanica haud ita raro occurrit, e. g. *tösrä* pro *töşörä*, — *bräü* pro *beräü* «aliquis», — *borono* «nasus ejus» pro *borono* etc.

De consonis haec pauca admoneo: I. consonae gutturales linguae cumanicae per sequentes litteras notantur 1. *k* 2. *ch* 3. *gh* 4. *c* 5. *g* 6. *h* 7. signo quodam litterae Graecorum ρ subversae perquam simili, quo nasalis explosiva *ng* significatur. Consona *kâf* Turcarum in secunda codicis parte plerumque per *k* et *c* denotatur, e. g. *karovimiz* «praemium nostrum» (pag. 145), — *kačan* «quum etc., eademque consona in vocabulario saepe etiam per *c* significatur, e. g. pag. 17 *coarmen*, *coydum* etc., cf. čag. قويماق, — *cuyrug* «cauda», cf. قويروق, — *tamucka* «ad inferna». Haec ipsa consona etiam per *ch* et *gh* designatur, e. g. *tichmac* (in pag. 43) juxta *tictim* «plantavi», — *kachma*,

cf. *تاقما*, — *joch* pro *jok*, — *ghalgan* loco *kalgan* (pag. 75) — *yaagh* «maxilla». Consona *k* nonnunquam in *ğ* emollitur, e. g. in quibusdam suffixis, in fine syllabae et inter duas vocales, e. g. *tamagıng* «guttur tuum» juxta *tamak*, — *tas bolmaga* (pag. 138) «ad perditionem», quae littera *ğ* tandem in *j* emolli potest, *j* autem facile eliditur, e. g. *kuurmak*, quae forma per formam *kujurmak* a *kugurmak* orta est, cf. čagataicum *قوغمان* «pellere», «persequi». *K* nonnunquam in *ch*, et *h* permutatur e. g. *chatun*, *hatun* «domina», cf. osm. *قادن* (*kadın*), čag. *خاتون*, — *han* «rex», «princeps», čag. *خاقان*, — *bulah* «fons» (pag. 141), cf. čag. *bulag* idem, — *čibuh*, — *jarıh* (pag. 148). Permutatio *k* finalis in *h* in textibus cumanicis saepe occurrit. Forma *yomsah* jam in vocabulario legi potest, sed hanc quoque formam scriptor quidam secundae codicis partis annotavit. *K* interdum in fine vocis apocopatur, e. g. *tamu* (pag. 144) «inferna», cf. čag. *تاموغ*. — Consona *k* in vocabulario plerumque per *c* aut *ch* denotatur, e. g. *congul* «cor», cf. osm. *کوکل*, — *erca* «masculum», — *coc* «caeruleum», — *choz* «oculus», *کور* (*Klaprothus* *قوز* scripsit!), — *chetchil* «recede». In glossa *ğčag* vocabularii loco *k*, *g* scriptum reperitur, cf. *ایچاک* *ičeg*. In secunda codicis parte *k* plerumque per *k* transcribitur, e. g. *köp* «multum», — *egilik* «bonitas», — *kök* «caelum» etc. Interdum etiam in ipsis textibus *k* per *ch* redditur, e. g. *etchen-lerge* «facientibus». *k* inter duas vocales in *g* emollitur, *g* autem in quibusdam glossis in *j* emollitum tandem prorsus evanescit, e. g. *müz* (pag. 143) «cornu», quae forma per formam intermediam *müjüz* a *mügüz* orta est. — Littera *g*, uti jam vidimus, ex *ق* et *ك* orta est atque secundum hanc duplicem originem modo durius modo lenius pronuncianda est, quam duplicem pronunciationem scriptores codicis cum. interdum ita denotant, ut litteram *ğ* per *gh*, lenem consonam *ğ* per *g* significant, sed multo saepius hanc totam distinctionem plane omittunt. *G* nonnunquam in *h* permutatur, e. g. *saha* «tibi» loco *sanga*, qua consona tandem elisa duae vocales *a* unam longam effecerunt (*saa=sā*). — Consona *x* modo per *k*, modo per *gh* designatur,

e. g. *katunlar* «dominae», — *ghaxa* «proprie», arabice خُصُوصاً
 Consona Arabum Persarumque *ʒ* in voce بها etiam per *ch* sig-
 nificatur (*bacha*). — *K* et *g* inter duas vocales, uti jam anno-
 tavimus, haud ita raro eliduntur, alioqui illae consonae in *u*
 emollescunt, e. g. *aurlagil* pro *agirlagil* «sanctifica», cf. formam
avurlagil (pag. 132.) Elisio in hisce exemplis observatur:
tuurmak «parere», «generare», e. g. in dictione: *kī tuur ata*
tengri «quam (scilicet «sanctam Virginem») generat pater Deus»
 (pag. 140 codicis), cf. verbum turcicum or. توغمان «nasci», —
kuurmak «pellere», cf. verbum turcicum or. قوماق, — *oulu*
 «filius ejus» (pag. 148) pro *ogulī*, — *tuusning* (pag. 150)
 «ortus» in genitivo. In fine vero vocis vel syllabae radicalis
 hae consonae saepissime in *u* emollescunt, quod vicissim ob
 vocalem praecedem in *v* durescit, e. g. *sator*, — *buzov*, —
ačuving (pag. 139), cf. čag. *agik*, *agig*, — *javdurding* (pag.
 142), — *bavursak* in eadem pagina «intestina» pro *bagirsak*
 (v. باغیرسان apud PAVET de COURTEILLE). Scriptores secundae
 codicis partis semivocalem *v* per signum quoddam litterae *w*
 germanicae aliquantum simile denotabant. Consona *k* in l. cuma-
 nica pariter atque in multis aliis dialectis turcicis interdum in *ch*
 (*z*) induruit; *k* et *g* etiam in omnibus dialectis turcicis in semi-
 vocalem *v* et *j* emollescere possunt, ita e. g. in l. čagataica *ooz*
 «cibus quidam lacteus», cf. formam *oguz*, — *aul* «tentorium»,
 «curia» cf. *agil*, cf. etiam altaicum *aıldap* in versu sequenti:
Kara atty kanga aıldap jürüb-idi «ad Kara Attukan venit hos-
 pes»,¹ — in l. jacutica *ojün* «perendie», quod *Böhtlingk* auctore
 ex *o* «ista» et *kün* «dies» compositum est, *k* enim inter duas
 vocales in *j* mollitum est. In dialecto Kazanica forma *agrigimiz*
 «passio nostra», «dolor noster» in *auiriubiz* permutata est, cf.
 formam cumanicam *aurlagil* pro *agirlagil*. Bosniacum quoque
 ڭ BLAU docente interdum in *v* et *j* emollescit, e. g. *kjüve* «tinea»,
 cf. کړکه persicae originis, — *djün* «nuptiae» cf. دڭون.² Consona

¹ RADLOFF O. c. Tom. I. Pag. 56

² BLAU. L. c. Pag. 31, 32.

k, vel *g* (غ), quae syllabam radicalem vel vocem ipsam terminat, in dialecto cumanica saepissime in *u* emollita est, quod *u*, uti jam annotavimus, ob praecedentem vocalem tandem in *v* induruit, e. g. praeter formas suprascriptas *javli* «pingue», — *javdurdung* «donavisti», — *ovsadi* «assimilatum es», cf. čag. اوخشاماق et uiguricum *oksak*, *uksak* (in glossario prof. VÁMBÉRY) «simile» — *kriv* (pag. 151) «introitus», etc. *K* et *g* finale etiam in dialectis čagataicis saepe in *u* vel *o* permutantur e. g. *jīrau* «cantor» — *jalau* «flamma», cf. formam kaz. *jalkin*, — *jasao* «lex», «statutum», cf. formam *jasak*, — *sao* «sanum», cf. *sag*. In formis *kīrau*, *jao* juxta *kīragu*, *jagī* consona *g* inter duas vocales plane evanuit. In dialecto Kazanica *k* et *g* finale perquam saepe in *u* emollescunt, e. g. *sau* «sanum», — *tau* «mons». — *jau* «hostis» et in fine nominum agentis et actionis, e. g. *čaklau* «consideratio», — *karau* «aspectus», — *kileüče* «advena», — *katīu* etc. In forma *kīrīj* «margo» *k* finale in *j* emollitum est.

In prima codicis parte, uti jam annotavimus, consona *k* in haud ita paucis glossis per *ch* denotabatur, e. g. *charachus*, id est قره قوش — *chaxan* (قران), — *chasuc*, quam formam BLAU minus recte *chasuch* scripsit¹ (KLAPROTHUS hanc formam ita scriptam edidit, qualem nos in codice Ven. conspeximus), id est قاشق — *sachal* (صقال), — *ayach* (ایاق), in dialecto Mariupolitana *ayux*, sed haec ipsa vox in linea subsequenti in litt. *g* desinit: *ayag uxi*. In dial. Mariupolitana consona *k* fere semper ut *h* pronunciari solet, e. g. *χαραχάμ* (قايي مقام), *Χορράν* قرآن — in dialecto Kazanica et bosniaca haec aspiratio raro tantum obvenit. In secunda codicis parte *k* sine ullo aspirationis signo occurrit. — ك in vocabulario interdum per *č*, vel *či* transcribitur, e. g. *čīurūba*, id est كهربا (*kehruba*), — *čaman*, id est *kemun*, hungarice *kemény* (*mag*) etc. Hic quassus consonae *k* etiam in l. bosniaca obvenit.

¹ BLAU «Über Volksthum und Sprache der Kumanen» (Z. d. D. m. G. Tom. XXIX. Pag. 569, 570).

Sonus *ng* in codice Venetiano diverse denotatur 1. aut per signum quoddam litterae *ρ* graecorum inversae simile aut per formam *n*, cujus linea ulterior inferne paulum prolungata est, quae duplex denotatio saepissime usurpatur 2. per litteram *n*, e. g. in dictione *tamagin beslegil* «nutri guttur tuum» pro *tamging beslegil* 3. per *ng*, sic in salutatione angellica: *seningbile* «tecum» 4. per *g* solum, e. g. *aglarim* «intelligo» pro *anglarim*. Interdum *n* finale etiam tunc cum gutturali pronunciatur, quum in aliis dialectis haec pronunciatio in usu non sit, e. g. *ong* «dextera» pro *on* aliarum dialectorum, — quod ad formam cumanicam, cf. kašgaricum *ong*.

Denique de consonas *h* et ح id tantum admoneo, consonam *h* in secunda codicis parte pro *ḥ* non solum in fine vocis, sed etiam in ipsa voce occurrere, e. g. *čohrah* (pag. 145) «fons», «scaturigo», — *aha* «fluens», etc. In *olūluh* «mortalis», — *bol-duh cdi* «factus est», — *čibuh* «virga», — *jazuh* peccatum» *h* pro *ḥ* finali scriptum est. Vox *tamuk* et *tamuh* et *tamu* scriptum reperitur. — Consona ح non solum per *ch*, sed etiam per *gh* denotatur, e. g. *noghut* pro نخرت etc. Aspiratae ح et ه inter duas vocales perquam facile eliduntur, e. g. *laan* pro لحنه «brassica», sed etiam *laghan* occurrit, — *saar* pro شهر «urbs».

De dentalibus pauca tantum adjicio. Tenuis in l. cumanica pariter atque in dialectis čagataicis plerumque incolumis mansit, media vero interdum in sibilantem *z* permutabatur, e. g. *azam* pro *adam* «homo», cf. kazanicum *Izel* pro *Idel*, *kazak* pro *kadak* «clavus» etc. In glossa *dač* loco tenuis mediam conspicimus, cf. تاج. Loco *azam* et *asam* scriptum reperitur. In pag. 143 obs. formam *tōredi* «generavit», quae pro *tōretdi* scripta reperitur, hic forse scriptor denotationem consonae *t* per negligentiam omisit.

Ex ordine labialium littera *f* exceptis glossis arabicis et persicis frustra desideratur; in secunda codicis parte littera *f* in glossa persicae originis *frista*, *fristilar* adest. Glossa *fil* «elephas» in vocabulario tantum occurrit. Consona *p* quoque in exoticis tantum glossis apparet, e. g. *baptisma* etc. Littera *b* in forma *haybat* (pag. 148) inserta

apparet, cf. bosniacum *heibet* pro *hejet* «status», «essentia», «forma externa rei» etc. arabicae originis (v. formas arabicas هَيْبَة, هَيْبَة). Ceterum *haybat* fortasse ar. هَيْبَة est. Semivocalis *v* jam supra mentio nem fecimus.

Consona *m* interdum in codice Venetiano in *n* debilitata reperitur, cf. bosniacum *taman* pro تمام etc.

Consonae quassatae *č* et *ǵ* peculiaribus signis notantur, nempe prima signo Graecorum ε, altera autem signo Graecorum σ perquam simili. Haec duae consonae ex quassu gutturalium et dentalium ortae sunt, e. g. *četik* loco *čatik*, cf. *katmak*, — suffixum *če* juxta *tek*, *dek*, — suffixum *či* juxta *ki*, — *čirmarmen* «torquere», cf. *čag*. *kirmäk* «nodus» etc. Interdum loco *ǵ* : *č* scriptum reperitur e. g. *kosanč* «desiderium» pro *kösäng* et vice versa. Consona *č* praeter signum descriptum per diversos designatur modos 1. per *z*, e. g. *bizac* pro *bīčak* «culter» 2. per *c*, e. g. in secunda codicis parte *cetik* pro *čatik* «cinctus» 3. per *cz*, e. g. in vocabulario *kiczi congulu bile* «humiliter» 4. per *s*, e. g. *as* pro *ač* «esuriens» 5. per *z*, e. g. *neze* pro *neče*, — *uzmak* pro *učmak* «paradisus» 6. per *zc*, e. g. *uzcarmen* «volo in altum» pro *učarmen* (pag. 56 vocabularii). Consona *ǵ* in vocabulario praeter duos modos praedictos etiam per *gi*, *j* (*i*) et *gz* denotatur, e. g. in sequentibus formis a BLAU adductis: *gigar*, id est جگر «jecur», — *choligian*, id est خولنگان «galanga», — *giemis* «fructus», (hungarice *gyümölcs*) pro يېمیش; — *jim*, id est جمع, — *mariand*, id est مرجان, quam glossam BLAU post KLAPROTHUM minus recte *marjan* scripsit («coralium»), — *jouani* pro جوانی. In formis numerorum ordinalium *burungi*, *echinzi* suffixum جی per *gi* et *zi* denotatum reperitur; in textibus Mariupolitanis hoc suffixum per τ significatur, v. formas a BLAU adductas *μυριντς*, *ἑκιντς* etc. In glossa vocabularii *tagz* «corona», id est تاج *ǵ* per *gz* transcriptum est. In dialecto bosniaca BLAU docente چ interdum per ك denotatur, e. g. چيلك pro كيلك «fragum», — hoc idem č in quibusdam vocibus ج scribitur, e. g. چفت pro جفت «campus»; چ porro et in č permutatum

reperitur, e. g. *šator*, cf. hungaricum *sátor*. Consona ج in pronunciatione bosniaca interdum *tj* sonat, e. g. جیلان pro کیلان, idem ج etiam in *j* emollitur, e. g. *tanjir* «discus» pro تَنْجِرَة, cf. hungaricum *tányér*.

Consona *j* praeter litteram *j* in codice Venetiano per *y* et *i* denotatur, e. g. *aianirmen*, — *ayandim*, cf. čag. *ajamak* «parcere» etc. — *iazdim* pro *jazdim* «peccavi», «erravi». *ʃ* inter duas vocales facile eliditur, e. g. *sounčlu* pro *sōjünčlü* juxta *soiur*. Haec elisio etiam in l. bosniaca saepissime obvenit. *ʃ* interdum cum *g* permutatum reperitur, e. g. *gikilmak* pro *jikilmak* «delabi», — *gillan* pro گیلان, — *giltrin* pro یلدریم, — *gicrar* juxta *yicrar*, — in media voce *chugu* pro قوبو etc. In dialecto nogaica haec eadem permutatio usitatissima est, e. g. in versibus nogaicis a VÁMBÉRY publicatis جکت دیکانده et paulo infra جورهم «cor meum» pro یورکم.¹ In dialecto Mariupolitana *j* haud ita raro cum *g* permutatum reperitur, hoc ipsum *g* in textibus a BLAU examinatis per *γ* notatum est, e. g. *ayčá* pro ایوا etc.

In glossa *tere* juxta *tez* «cito» *r* cum *z* permutatum reperitur.

Tres consonae sibilantes 1. *š* 2. *s* 3. *z* in codice cumanico Venetiano perquam diverse notantur. Sibilans *š* 1. per *sch* 2. per *z* 3. per *ss* 4. per *sz* 5. per *s* 6. per *zz* denotatur, e. g. *talischirmen*, *uruschirmen*, *kirlischirmen* «litigo», — *tuscherler* pro *tüšärlär*; *etizermen* «adjuvo», cf. *etišlämək*, — *kyziler*; *tissluhlarmen*, cf. تیش «dens», — *kyssiler*, cf. کیشی; *algiszle* pro *algışli*; *karindas* pro *karındaš*, — *jaksi*; *buzzatkil* pro *bošatkil*. BLAU sonum *š* cumanicum interdum et caractere *ch* designatum esse dicit, e. g. in glossa *chahar* pro شهر, at haec vox in columna cumanica *saar* scribitur, glossaque *ghachar*, quam KLAPROTHUS minus recte *chachar* et BLAU: *chahar* scripsit, in parte persica occurrit. Haec maxima inconsequentia sonum *š* denotandi praecipue in vocabulario occurrit manifestoque comprobatur, quam

¹ Nyelvt. Közlemények. Tom. II. Fasciculus I. Pag. 120.

molestam comperit designationem hujus consonae scriptor vocabularii italicus¹ Scriptores autem secundae codicis partis germanici consonam *š* idiomati suo familiarem sine ulla difficultate vel per *s* simplex, vel per *sch* denotabant. Consonam *s* plerumque per *s* simplex scriptam reperimus, at interdum haec sibilans 1. inter duas vocales geminatur, e. g. *arassinda*, — *essirgagil* etc. 2. cum *z* permutatur. — Sonus *z* 1. per *z* 2. per *x* 3. per *s* denotatur, e. g. *siz* «sine», *öz* «ipse»; *juxum*, id est *جوڤوم*; *sösin* pro *sözin* etc. — Consona *s* in glossa *ux* «sensus» per *x* scripta reperitur. Inconsequentiam orthographiae auctoris vocabularii nihil demonstrat melius, quam unius et ejusdem vocis in diversis conjugationis declinationisque formis multiplex designatio, e. g.

azarmen «comedo»
assa «comede»
as «cibus», —
aianirmen «parco»
ayandim «peperci», —
cigharmen «exeo»
zigtum «exivi», —
coparurmen «aedefico»
cobardum «aedeficavi» etc.

In secunda codicis parte hanc designationis sonorum fluctuationem multo minus conspiciamus. — Super quasdam glossas vocabularii alia manus, nimirum unus scriptorum secundae codicis partis nonnullas suprascribi sit transcriptiones variantes, ita e. g. super formam *gicrar* litteram *h*, — super formam *ačirmach* syllabam *ga*, — super formam *bisuturmen* litteram *z*, super formam *yarasirmen* item *z* etc.

¹ In vocibus italicis «scibile», «sciolto» etc. vocalis *i* praecedentem sonum emollit.

Annotationes morpheologicae.

I. De Pronominibus.

	Pron. separata.	Pron. suffixa.
I. Pers.	Nom. <i>men</i> (et <i>män</i> scriptum)	<i>im, im</i>
	Gen. <i>mening</i>	-
Sing.	Dat. <i>manga</i> (<i>maa, mā</i>)	
	Acc. <i>meni</i> (<i>menj</i>)	
	Abl. <i>mendän</i>	
	Nom. <i>biz</i>	<i>miz, miz</i>
	Gen. <i>bizing</i>	
Plur.	Dat. <i>bizgä</i>	
	Acc. <i>bizni</i>	
	Abl. <i>bizdän</i>	

Cl. BLAU loco *biz*: *miz* scripsit, KLAPROTHUS recte *biz* habet (*bix* scriptum).

II. Pers.	Nom. <i>sen</i> (<i>sän</i>)	<i>ing, ing</i>
	Gen. <i>sening</i>	
Sing.	Dat. <i>sanga</i> (<i>saha</i> vel <i>saa</i>)	
	Acc. <i>seni</i>	
	Abl. <i>sendän</i>	
	Nom. <i>siz</i>	<i>ingiz, ingiz</i>
	Gen. <i>sizing</i>	
Plur.	Dat. <i>sizgä</i>	
	Acc. <i>sizni</i> (<i>siznj</i>)	
	Abl. <i>sizdän</i>	

Vocativus pronominum personalium interjectione *aj* (*ay*) praemissa formatur, ita *aj sen!* — *aj siz!* (turcice *İ, İ*)

III. Pers.	Nom. <i>ol</i>	<i>i, i, isi, isi</i>
	Gen. <i>aning</i>	
Sing.	Dat. <i>angar</i> vel <i>aar</i>	
	Acc. <i>ani</i>	
	Abl. <i>andan</i>	

Plur.	{	Nom. <i>anlar</i>	idem, quod supra
		Gen. <i>anlarning</i>	
		Dat. <i>anlarga</i>	
		Acc. <i>anlarni (anlarnj)</i>	
		Abl. <i>anlardan</i>	

BLAU post KLAPROTHUM loco *ol* minus recte *al* scripsit. Quod ad dativum *angar*, cf. respondentem formam uiguricam *anggar*, quae forma etiam in dialecto kazanica (*añar*) et in aliis quoque dialectis usurpatur.

Pronomina possessiva separata sequentia sunt: *menim* «meum», *bizim* (*bizin*) «nostrum», e. g. *bisim gichövgä* «in nostrum templum» (pag. 121), — *sening* (*senin*) «tuum», *sizing* «vestrum», — *aning* «suum», *anlarning*, pro quibus possessivis saepe etiam *öz* usurpatur, e. g. *öz näzik boyungni* (pag. 149) «tuum purissimum corpus.»

Pronomen demonstrativum.

Sing.	Plur.
Nom. <i>bu</i>	Nom. <i>bular</i>
Gen. <i>muning</i>	Gen. <i>bularning</i>
Dat. <i>mungar</i>	Dat. <i>bularga</i>
Acc. <i>muni</i>	Acc. <i>bularni</i>
Abl. <i>mundan</i>	Abl. <i>bulardan</i>

«Ipsemet», «ipsimet» *ol ogh, anlar ogh* dicitur, cf. čag. اوق in hac dictione: 'بروندای اوق رعایت و شفقت قیلدیم' formasque Kazanicas *uluk, şuluk* «idem, eadem, idem». «Ipse, a, ud», «egomet, tute, ipse» in l. cumanica plerumque *kenim, kening, kensi* dicitur, e. g. *kin kensi čin tengri* «qui ipse verus Deus est» (pag. 159 codicis), pro quo etiam *öz* et *öz öz* usurpatur (ita e. g. pag. 145).

Pronomina relativa et interrogativa. *Kim, Kın* «quis»,

¹ «Bâbernameh», 17. V. in glossario PAVET DE COURTEILE.

«qui»; *chaysi* «qualis» (*munča* «talīs»); *chaym*, quod mihi pro *chaju* scriptum esse videtur, item «quis» significat; *ne* «quid»; *nāmāgā* «quidquid», cf. azerbaiganicum *نیمه*; *neza* «quantum»; *nāk* «quare», cf. Kazanicum *nik*; *nečik* «quomodo», cf. Kazanicum *niček*; *kačan* «quum»; *chayda* «ubi», etc.

II. De nomine.

Declinatio.

Sing.	Plur.
Nom. <i>at</i>	Nom. <i>atlar</i>
Gen. <i>atning</i>	Gen. <i>atlarning</i> ¹
Dat. <i>atga</i>	Dat. <i>atlarga</i>
Acc. <i>atni</i>	Acc. <i>atlarni</i>
Abl. <i>atdan</i>	Abl. <i>atlardan</i>

Postpositiones usitatissimae linguae cumanicae pariter atque in aliis dialectis turcicis sequentes sunt: *da* (*dä*), — *dan* (*dän*), *dan* (*dän*) *ulam* «ab», — *dein* cum dat., — *bila*, — *učun*, *uzun*, — *ča*, *za*, — *six*, *siz*. — *dey* (e. g. *anning dey*), *dck*, *ley* (pag. 143), *leyin* (in eadem pagina), *kibi* «sicut», de qua ultima postpositione in parte codicis grammaticali haec scripta reperiuntur: «Nō q̄ ista dicco. Kibi. addita alicui nōini denotat aliquē similitudinē» etc.¹

Nomina cum suffixis possessivis praedita in casu accusativi interdum hujus casus signo destituta apparent, e. g. *tama-ging beslegil* «guttur tuum nutri» etc. Suffixum possessivum in genitivo interdum per negligentiam scriptoris omissum est, ita e. g. *zeytin agačga* pro *zeytin agačinga*, cf. *زیتون افاجی* etc., in sequenti vero exemplo ordo genitivi inversus esse videtur: *erir jeri arilarning* (pag. 142) pro *arilarning jeri*. — Quaedam affixa nominalia in l. cumanica usum obtinuerunt, quae in aliis dialectis obsoleta evaserunt, e. g. *dači* in formis *jendači* «victor», — *tuurdači* «parens», — *kutka'darčimis* «liberator noster»

¹ In pag. 127 Codicis.

(pag. 138), in quo ultimo exemplo non *dači*, sed *darči* scriptum reperitur, cf. verbum čag. قوتلارمانی «salvare»; *čih* (*čik*) in glossa *tangla"čih* «admiratio», cf. verbum čag. تانگلایمانی; interdum loco *rah rah* scriptum est, sic in glossa *čohrah* «scaturigo», cf. verbum čag. چوقمان. Usus suffixi *či* (*či*) et *lik* (*lik*) in parte codicis grammaticali hoc modo describitur: Nō q̄ ista diccō *či* addita alicui nōini fac̄ nom̄ māist'le illius rei quā significat illud nom̄ cui addit' sic v'biġtia *ōtmāk* ē panis *s* (sed) *ōtmākči* ē ille q' facit panē *čekm* (osmanice چوته) ē panūs sed *čekmči* ē q̄ facit panū et sic de similibs», — «Nō q̄ ista diccō. *lic*. addita nōini cōcto (concreto) facit illud absttū sicut v'bi ġtia *eigi* est bonū *s* (sed) *egilic* ē boītas. *Kara* ē nigrū *s* *karalic* ē nig'to. *bir* ē unus *s* *birlic* ē unitas. *kōnu* ē iustus *s* *kōnulic* ē iustitia et sic de sigis (singulis) l'(vel) aliqtm̄ poit' (ponitur). *luc*. ut *lic* (pag. 127.)

De Adjectivo.

Gradus comparativus suffixo *rah* (*rāk*), superlativus vero per diversos modos designatur, nimirum per geminationem vocis, per praepositionem quarundam vocularum, e. g. *kob*, *asru* adjectivorumque, e. g. *ulu* «magnum», denique per ipsum dictionis contextum. Doct. BLAU terminationem quorundam adverbiorum cumanicorum *lap* cum syllaba corroborativa لاپ comparat, quae VÁMBÉRY docente in dialecto azerbaigānica gradus superlativi designandi causa adjectivis praeponitur, e. g. *lap jachči* «optimus» (cf. syllabam corroborativam superlativi hungarici *leg*, e. g. *leg jōbb* «optimus»), at inter cum. et az. syllabam *lap* jam primo obtutu hanc differentiam conspiciamus, primam semper postpositam occurrere, secundam autem praeponi. Usus adverbii *jalganlap* formae *ogrīlam* (pro *ogrīlan*), *čop čoura* «circum» et alia adverbia hujus generis optime illustrant, quae manifesto formam participiorum prae se ferunt, igitur et *jalganlap* olim non erat aliud, quam forma verbi denominativi *jalganlap* participialis; in secunda codicis parte pag. 145 haec dictio legitur: *jarilgap medet etti* «misericordia motus auxilium attulit», haec

quoque forma *jarilgap*, quae evidenter pro *jarligap* scripta est, sane pro gerundio verbi يارليغماق habenda est.

Forma diminutivi adjectivorum per suffixum *gina* fieri solet. In parte codicis grammaticali de formatione gradus comp. et superlativi linguae cumanicae sequentia dicuntur: «Nō q̄ ista dictō *rac*. I dico *rec*. posposita nōi poitiuo facit cōpertū (comparativum) sicut hic *kara* ē niger. s. *cararac*. ē nigrior. *katti* ē durus, s̄ *kattirac* ē durior. *tuz* ē rectus s̄. *tuzrec* ē rectior qū aut (quum autem) debeat adi. *rac*. v̄l *rec*. n̄ (non) ē regula firma». Ex hisce ultimis vocibus clare patet, scriptorem hujus adumbrationis grammaticalis legem harmoniae vocalium in linguis turcicis prorsus ignorasse! Nō q̄ ista dictō *asru* facit suplatim tam ī (in) noībs quā ī vbis pponēdo eā. sic. v. ḡtia *kara*. ē nigrū. s̄ *asru kara* est nige'rimu. et *tatli* ē dulce s̄ *asru tatli* ē dulcissimū» etc. (in pag. codicis 127.)

De Verbo.

Ecce paradigma verbi انكلاماق «intelligere», uti id in parte codicis grammaticali apparet:¹

Praesens (aoristus).

Sing. intelligo	<i>anglarmen</i>
intelligis	<i>anglarsen</i>
intelligit	<i>anglar</i>
—	
Pl. intelligimus	<i>anglarbiz</i>
intelligitis	<i>anglarsiz (sis)</i>
intelligunt	<i>anglarlar.</i>

Imperfectum.

Sing. intelligebam	<i>anglar ädim (ädäm)</i>
intelligebas	<i>anglar äding</i>
ntelligebat	<i>anglar ädi (ädy)</i>

¹ In pag. codicis 129.

Pl. intelligebamus	<i>anglar ädik</i>
intelligebatis	<i>anglar ädingiz (ädengez)¹</i>
intelligebant	<i>anglar ädilär (ädylar).</i>
Perfectum.	
Sing. intellexi	<i>angladim</i>
intellexisti	<i>angladīng</i>
intellexit	<i>angladī (y)</i>
—	—
Pl. intelleximus	<i>angladik (yk)</i>
intellexitis (sic !)	<i>angladīngiz</i>
intellexerunt	<i>angladilar.</i>
Plusquamperfectum.	
Sing. intellexeram	<i>anglamış edim</i>
intellexeras	<i>anglamış eding</i>
intellexerat	<i>anglamış edi (y)</i>
—	—
Pl. intellexeramus	<i>anglamış edik</i>
intellexeratis	<i>anglamış edingiz</i>
intellexerant	<i>anglamış edilär (lar).</i>
Futurum.	
Sing. intelligam	<i>anglagaymen</i>
intelliges	<i>anglagaysen</i>
intelliget	<i>anglagay</i>
—	—
Pl. intelligemus	<i>anglagaybüz</i>
intelligetis	<i>anglagaysiz (sis)</i>
intelligent	<i>anglagaylar (cyler).</i>

¹ In scribendi ratione codicis *ädäm*, *ädengez* hanc eandem vocalium *e* et *i* permutationem vidimus, quae in formis respondentibus *kazanicis* *ejem ejen, eje* etc. occurrit.

Imperativus.

intellige	<i>angla</i>
intelligat	<i>anglasun</i>
intelligamus	<i>anglatım (um) vel anglatik (uk)</i>
intelligite	<i>anglangız</i>
intelligent	<i>anglasunlar (lär)¹</i>
intelligito	<i>anglagaysen</i>
intelligitote	<i>anglagaysız (sis)</i>

Optativus.

Sing. intelligerem	<i>anglagay edim</i>
intelligeres	<i>anglagay eding</i>
intelligeret	<i>anglagay edi (y)</i>
—	—
Pl. intelligeremus	<i>anglagay edik</i>
intelligeretis	<i>anglagay edingiz (edengez)</i>
intelligent	<i>anglagay edilär (ediler)</i>

Perfectum Opt.

Sing. intellexissem	<i>anglamış bolgay edim</i>
intellexisses	<i>anglamış bolgay eding</i>
intellexisset	<i>anglamış bolgay edi (edy)</i>
—	—
Pl. intellexissemus	<i>anglamış bolgay edik</i>
intellexissetis	<i>anglamış bolgay edingiz (edengez)</i>
intellexissent	<i>anglamış bolgaylar</i>

Cohortativus.

Sing. intelligam	<i>anglaım</i>
intelligas	<i>anglagıl</i>
intelligat	<i>anglasun</i>

¹ Scriptorem adumbrationis gramm. codicis Venetiani quam parum legem harmoniae vocalium in linguis turcicis comperisse, scribendi ratio *bolgeyler*, *anglasunlär* satis superque demonstrat.

Pl. intelligamus	<i>anglalim (em) vel anglaling (eng)</i>
intelligatis	<i>anglangiz (gez)</i>
intelligent	<i>anglasunlar (sönler, sic!)</i>

In hacce conjugatione *aglaling* pro *aglalik* scriptum est.

Conditionalis.

Sing. intelligem	<i>anglasam edi</i>
intelliges	<i>anglasang (sen) edi</i>
intelliget	<i>anglasa edi</i>

Pl. intelligemus	<i>anglasah edik</i>
intelligetis	<i>anglasangiz (edi desideratur, et suffixum <i>sengiz</i> scriptum est)</i>
intelligent	<i>anglasalar cdi.</i>

In prima persona pluralis, uti videmus, verbum auxiliare *edi* cum suffixo personali praeditum apparet (*edik*).

Perfectum cond.

Sing. intellexerim	<i>angladim ese</i>
intellexeris	<i>anglading ese</i>
intellexerit	<i>angladi (y) ese</i>

Pl. intellexerimus	<i>angladik (duc) ese</i>
intellexeritis	<i>angladingiz (dungus) ese</i>
intellexerint	<i>angladilar ese.</i>

Futurum Cond.

Sing. intellexero	<i>anglar bolsam</i>
intellexeris	<i>anglar bolsang (n)</i>
intellexerit	<i>anglar bolsa</i>

Pl. intellexerimus	<i>anglar bolsak</i>
intellexeritis	<i>anglar bolsangiz (gez)</i>
intellexerint	<i>anglar bolsalar (ler).¹</i>

¹ Syllabae, quae in parenthesi sunt, originalem codicis orthographiam exhibent.

Gerundium «intelligendo» *anglar egeč*.

Infinitivus «intelligere» *anglamaga*.

Scriptor hujus paradigmatis in parte codicis secunda ad finem sui exempli annotat: «secdū istā d'clinacōem potes d'clina'e oēm d'clinacōem (omnem declinationem)».¹

Conjugatio negativa.

Praesens.

Sing. non intelligo	<i>anglaman</i>
non intelligis	<i>anglamasen</i>
non intelligit	<i>anglamas</i>
—	
Pl. non intelligimus	<i>anglamasbüz</i>
non intelligitis	<i>anglamassüz (sis)</i>
non intelligunt	<i>anglamaslar (ler)</i> .

Imperfectum.

Sing. <i>anglamasedim (dem)</i>	Pl. <i>anglamasedik</i>
<i>anglamas eding</i>	<i>anglamasedingiz (dengez)</i> ²
<i>anglamas edi (edy)</i>	<i>anglamaslar edi (edy)</i> .

Perfectum.

Sing. <i>anglamadim</i>	Pl. <i>anglamadik</i>
<i>anglamadīng (dyng)</i>	<i>anglamadīngiz</i>
<i>anglamadi (y)</i>	<i>anglamadilar</i> .

Imperativus: *anglamagil*.

In secunda codicis parte non solum aoristus, sed etiam praesens definitum occurrit (aoristum VÁMBÉRY praesens indefinitum nominabat), ita e. g.

aha turur «ascendit» pag. 145 codicis,

buza dur «destruit» super eandem paginam,

¹ Pag. 130. codicis.

² In formis *edem*, *edengez* permutationem vocalium *e* et *i* in lingua cumonica hucusque jam saepe annotatam videmus.

seni tapubtur hem sile «te adoravit amatque» pag. 137. In forma pl. *keluyorler* or. *t* in *j* emollitum apparet, cf. os. *كليورلر*.

In lingua osmanica, Kazanica et in aliis quoque dialectis turcicis verba in *r* desinentia aoristum perquam saepe suffixo *ir*, *ir*, *ur*, *ür* formant, nempe in lingua osmanica polysyllaba in *r* et *s* desinentia et quaedam monosyllaba in *r* et *l* terminata aoristum non suffixo *ar*, *är*, sed *ur* (*ür*), *ir* (*ir*) informant, e. g. *görür* «vidit», — *olur* «est», — *verir* «dat». In l. Kazanica vero pariter atque in d. čagataicis omne monosyllabum, quod in *r* vel *l* desinit, aoristum *ī* vel *e* format, e. g. *alir* «sumit», — *barir* «it», — *birer* «dat» etc. In dialecto autem cumanica verba et monosyllaba et polysyllaba in litteram *r* desinentia in aoristo primae personae sing. n. haud ita raro suffixo *u*, *ü*, *i*, *i* formata apparent, e. g.

barumen «vado»,

küydürümen «accendo» in vocabulario,

batirrimen item in vocabulario,

bisturumen in pagina 33 codicis (in vocabulario),

otunzcha berumen «mutuo»,

buyurumen pag. 41 (in vocabulario),

berumen «do» super eandem paginam,

berumen pag. 43.

bitirrimen «perficio», ultima vox sub littera p,

chaytarumen «reddo» pag. 45.,

chondarumen «complano» pag. 46, cf. čag. *كونده لانماك*,

amanat berumen «commendo» pag. 47.,

olturumen «sedeo» pag. 50,

tapcurumen «sputo» pag. 51.,

ayrumen «separo» in eadem pagina,

salam berumen «saluto» pag. 52.,

turumen «sto» pag. 53.,

sechirumen «salto» in eadem pagina,

chatisturumen pag. 54.,

tec turumen «taceo» pag. 55., — *tanucluc berumen* «testificor» in eadem pagina, — *oscurumen* ibidem,

barumen «vado» pag. 56.,

uyag turumen «vigilo» pag. 57.,

čourumen «volvo» pag. 58.

In formis *alurmen* «sumo», — *kalurmen* «remaneo», in forma *bilurmen* «scio» pag. 49., et aliis quoque formis in *l* et *r* desinentibus tota terminatio *ir* (*ir*), — *ur* (*ür*) apparet. In secunda et tertia persona haec eadem verba suffixo *ur* (*ür*), *ir* (*ir*) formantur, e. g. *turur* etc. Forma *chorarmen* «video» in codice Venetiano semel tantum ita scripta reperitur (in d. osmanica quoque *گörürim*). Monosyllaba in *l* desinentia aoristum haud ita raro suffixo *ar*, *är* (*er*) efficiunt, e. g. *tilarmen* «volo», — *chularmen* «rideo», cf. osmanicum *gülärim*, — *yularmen* «redimo» etc. In polysyllaborum aoristo terminatio *ur* (*ür*), *ir* (*ir*) praevalet, e. g. *uyanurmen* «resurgo», — *inanürmen* «credo» pag. 148., — *jugunur* «inclinat se» cf. osmanicum *öjrenir* «discit» etc.

Forma imperfecti contracta, e. g. *išitirdim*, *išitirding* juxta *išitir edem* in codice cumano passim occurrit.

Perfectum indefinitivum in syllabam *mış* (*miş*) desiniens in codice cumanico saepenumero legi potest, e. g. *jarlilarga andan bahmıs* «inde ad miseros adspexit» pag. 137., — *jarilgamakga jwpz imis*, id est *jöpči imiş* «amare eos dignatus est». Prof. VÁMBÉRY de hac perfecti forma annotat, eam in dialectis tantum occidentalibus usurpari sola dialecto chivaica excepta, — at in l. uigurica *barmış erdim* ut forma plusquamperfecti ab ipso VÁMBÉRY allegatur, quae forma in «Kudatku Bilic» saepissime occurrit, e. g. *negü ter işitkil ağun kezmiş er başında kečürmiş közün körmış er*.¹ Hanc formam et Turkomani saepe usurpant. In lingua jacutica itidem nomen praet. in *bit* desinens usu tritum est, e. g. *bu suruk bärt kusagannik tilbāstammūt* «hoc scriptum pessime explicatum est». ² Haec ipsa forma in dialecto kazanica significatum substantivi assumsit, e. g. *tormıs* «vita» etc.

¹ «Uigrische Sprachmonumente». Innsbruck, 1870. Pag. 134, ver. 14.

² Cl. BÖHTLINGKII «Ueber die Sprache der Jakuten». Petropoli. 1848. Pag. 378. §., 738.

Forma aoristi in dialecto quoque cumanica futuro designando saepissime inservit, praeter eam etiam forma conjunctivi futurum effecit, e. g. *söŭğaysen* «gaudebis» pag. 142., pro *sövingejsen*, — *koāğaj* «gaudebunt» pag. 143, in hoc exemplo tertia persona singularis pluralem significat (cf. *sapti* pro *saptilar* pag. 143). Futurum linguae uiguricae itidem perquam saepe eadem forma conjunctivi denotatur, e. g. *sening ating etkün jirak barka but*,¹ etc.

Formae imperativi et conjunctivi saepissime inter se confunduntur, quod etiam in aliis dialectis turcicis obvenit.

Conjugatio periphrastica in dialecto cumanica perquam trita est, sic forma *barip turur*, *berip turur* etc. pro perfecto simplici saepissime occurrit, — formae verbi cum *bolmak* compositae, e. g. *chescha esitmis bolğayedim* item saepe usurpantur.

Infinitivus sub duplici forma apparet, scilicet, 1. in *mak*, *mäk* 2. in *maga*, *mägä* disinit.

Participium suffixo *kan* (*can*), *gan* formatur, sed interdum altera quoque participii forma in *a* (*ä*), *an* (*än*), *in* desinens obvenit, e. g. *er iazuhni bilmain börlendi* «vir peccatum ignorans natus est» pag. 145 codicis, *javdura* «pluvian produciens» pag. 144.

Gerundium suffixo *ip* (*ip*) formatur. In forma *susapturup* «sitiens» forma gerundii bis apparet.

Forma *barganda* = «dum itur,» e. g. *tuturganda* «dum tenetur» pag. 143.

Ea quoque gerundii forma in secunda codicis parte saepe occurrit, quae suffixo *gač*, *gäč* formatur, e. g. *egeč* «quum est.»

Forma passivi per suffixum *l* efficitur, e. g. *berelipturur* «datum est» pag. 145., — *yengilmac* «victum esse» pag. 56. Verbum autem «posse» per compositionem participii verbi principalis cum auxiliari *bilmäk* «scire» exprimitur, e. g. *ajte bilding* «dicere potuisti» pag. 142. Denique forma verbi factitiva

¹ «Kudatku Bilik». Pag. 134. versus 12.

sequentibus suffixis formatur: 1. *dur* (*dür*), e. g. *javdurdıng* «donavisti» pag. 140. 2. *ır* (*ir*) e. g. *tatirdıng* «gustare fecisti» pag. 140. 3. *kır*, *kir* e. g. *jetkırıl* «pervenire fac» pag. 141. 4. *guz*, *güz* e. g. *olturguzdı* «sedere fecit» ibidem.

De Adverbiis.

Adverbium *alaj*, *ali* (in «pater noster» Kunszent Miklosiensi) ex radice pronominali *an* et particula comparationis *laj* (*läj*) conflatum est, cf. adverbia Kazanica *alaj*, *bılaj*, *şulaj*, *şuşilaj* «ita», «sic». — Terminatio nonnullorum adverbiorum *chele*, quam terminationem BLAU minus recte *chelle* scripsit (KLAPROTH recte *chele* habet), optime cum postpositione čagataica *ğılaj* convenit, e. g. *berc chele* «firmiter».

Annotationes ad syntaxim pertinentes.

Scriptores codicis extranei conjunctionem relativam contra usum linguarum turcicarum perquam saepe tunc quoque usurpabant, quum ea in dictione turcica solícite evitanda esset, ita e. g. in secunda codicis parte *Christusne kačan tuurdung* scriptum reperitur, pro quo in d. čagataica *christosnı tugdırgač*, in d. kazanica *Christosnı tiudırğač* dicendum sit. Ceterum etiam in codice cumanico pronomen rel. et conjunctio relativa saepe evitata et per alios modos suppleta sunt, e. g. *bilinmaganni bil-dirdi* «notum fecit, quod ignotum fuit», — *erning juzun heč kormagan* etc. «quae nunquam virum noverat». Conjunctio *quod*, *ut* in dictionibus sequentibus per constructionem formae verbi indicativae cum gerundio *dep* «dicens» vel imperativo conjunctae suppleta est: *kız anadan dep töredi* «dicentes (*Christum*) a matre virgine natum esse», — *tengri seni soyurgadı öuluma(!) bol dep anası* «Deus tibi favit dicens *sis filio meo mater* (pag. 151.). Etiam ordo verborum in hoc codice haud ita raro inversus est, e. g. *mengü tinc konuşing eri jeri arılarning pro arılarning jeri* pag. 142.

Annotationes de glossario.

In prima et in secunda codicis parte nonnullas conspeximus glossas linguae cumanicae, quas in dictionariis a nobis consultis vel omnino non vel saltem alia forma, alio significato invenimus, ita e. g. vocem *erdenglik* «virginitas» (pag. 141 codicis) tantum in hoc codice legimus. Verbum *kopsamak* in vocabulariis turcicis orientalibus «aliquem ironice laudare» significat, at in codice cum. *kopsamak* nihil ironiae habet. *Uč* «avis» sub hac forma solum in glossario cum. (pag. 142) apparet, cf. kašgaricum *učkan*, čag. *učar*. Alias glossas cumanicas tantum in vocabulario uigurico a cl. VAMBÉRY conscripto invenimus, e. g. *mudus* «simplex» (pag. 142), cf. uiguricum *munduz*, *montu*, quod proprie hominem simplicem significabat; *köseng* «desiderium» a radice verbi uigurici *kösämäk*, *kösümäk* «desiderare» derivatum est, cf. mongolicum *küsel* «desiderium;» *koanmaga* «gloriari» (pag. 142), cf. uiguricum *kebinmāk*, *kevinmāk*. — Quaedam glossae cumanicae manifeste e lingua mongolica transumtae sunt, e. g. *olbeklig* «abundantia» (pag. 140), cf. mongolicum *elbek*, *ölbek* idem, *amarak* «amicus» etc. — Voces arabicae in codice cumanico haud ita paucae occurrunt, e. g. *aval*, — *ayna* «festum», — *haziz*, — *haybatli*, — *tamam* etc. — Aliquot voces ad cultum christianum pertinentes ex linguis latina et graeca in d. cumanicam irrepserunt, e. g. *altar* «altare» — *katolik*, — *klisea* «ecclesia», — *baptisma* (pag. 148.). Vox *mirron* «crisma» pag. 141 graecum *Μίρον* est. Vox *samola* «pix» evidenter e lingua russica transumta est, de voce autem *peč* «furnus» vehementer dubito, an eam quoque russicae originis dicam, *pič*, *peč* enim in d. kazanica, bosniaca, bulgarica furnum significat, cf. hungaricum *pest* in dialecto Siculorum Transilvaniae et nomen urbis Pestini, hungarice *Pest* (nomina urbium *Bécs*, *Pécs* «Vienna», «Quinqueecclesiae» fortasse ex eadem voce performatata sunt). De glossis cum. persicae originis, e. g. *mihr* «amor», *dider* «vultus» jam diximus, nunc autem paucà de elementis persicis in calendario cumanico adjiciemus. Hebdo-

mas in d. cumanica *gafta* vel *jcti* nominatur, quorum nominum primum pers. هفت alterumque numerus turcicus *jcti* «septem» est (cf. hungaricum *hét* 1. septem 2. hebdomas), dies autem hebdomadis in hunc modum denominantur:

dominica:	<i>je sanbe,</i>
d. Lunae:	<i>tu sanbe,</i>
d. Martis:	<i>se sanbe,</i>
d. Mercurii:	<i>čaar sanbe</i>
d. Jovis:	<i>pansanbe</i>
d. Veneris:	<i>ayna</i>
d. Sabbati:	<i>sabat cun,</i>

haec eadem nomina etiam in columna persica ita scripta reperiuntur. Nomina mensium cumanica sequentia sunt:

Januarius:	<i>safar ay,</i>
Februarius:	<i>sounz ay,</i>
Martius:	<i>yliax ay,</i>
Aprilis:	<i>tob ay,</i>
Majus:	<i>songusax ay</i>
Junius:	<i>cus ay,</i>
Julius:	<i>orta cux ay</i>
Augustus:	<i>sonchitx ay</i>
September:	<i>ches ay</i>
October:	<i>orta ches ay</i>
November:	<i>curban baran ay,</i>
December:	<i>asuc ay.</i>

Annorum haec partitio in quator divisiones et medii uniuscujusque mensis denominatio «medium ver», «media aestas»; «medius autumnus», «media hyems» non solum in l. mongolica, sed etiam in l. tibetana occurrit, primus vero et ultimus harum divisionum mensis «primum ver», «ultimum ver», — «prima aestas», «ultima aestas» et sic porro denominantur, ita etiam in sermone tibetano primus harum divisionum mensis *ra-va*, medius *'bring-va*, ultimus *tačung* nominatur. Doctissimus BLAU nomenclaturam mensium cumanicam solo nomine Decembris *asuc ay* excepto optime in hunc modum explicavit:

ylia ay «Martius» الک یاز ای,
tob ay «Aprilis», cf. توبالانک «ventus vernus»,
songusax ay «Majus» سونک یاز ای,

cus ay «Junius» کوز ای,
orta cux ay «Julius» اورتا کوز ای,
sonchitx ay «Augustus» سونک کوز ای,

ches ay «September» قیش ای,
orta ches ay «October» اورتا قیش ای,
curban baran ay «November», e sacrificiis Muhamme-
danorum ita dictus,

asuc ay «December», pro quo KLAPROTHUS: *apex* ay habet;
asuc mihi turcicum orientale ازوق «victualia» esse videtur,
nempe mensis, in quo victualia congregata esse debent,

safar ay «Januarius» صفر ای,
sounz ay «Februarius» سونک ای, id est «ultimus anni
mensis».

VIII.

In media glossarii columna voces persicae continentur latinis cumanicisque respondententes. Initio glossarii verbum persicum *šenudan* «audire» per diversa tempora et modos conjugatum reperitur. De transcriptione sonorum linguae persicae in prima codicis parte haec pauca observanda sunt: 1. *gh* pro *ch* scriptum reperitur, e. g. *ghon* «sanguis» pro *chon*. Ceterum خ etiam per *c* et in glossa *dilkosi* juxta *dilghosi* et *dilchosi* per *k* transcribitur. Transcriptio ejusdem soni per *ch* saepe occurrit. 2. *cs* pro *š* scriptum est, e. g. *garmics* «calidum» pro *garmiš*, — *balacs* pro بالش 3. *ci* pro *č*, e. g. *ciesm* «oculus», id est چشم 4. *j* vel *čh* pro *ğ*, e. g. *jouani* جوانی, — *chaačh* pro کوهیخ. ج etiam per *zz* et *i* transcribitur, e. g. *zzuchana*, — *iumb* 5. *ss* vel *s* pro *š* e. g. *andissa* «cogitatio» 6. *č* pro *z*, e. g. *čamî* «terra»

pro زمین. *z* etiam per *ss* transcribitur, e. g. *mussa* «ocrea» pro *muza*. 7. *k* pro *h*, e. g. *rak* «via» pro راه (pag. 56 codicis) 8. *gh* pro *h* e. g. *medeghem* «do» pro «medehem» (pag. 55) 9. littera *h* interdum eliditur, e. g. *medaem* «do». Aspirata quoque fortior خ interdum prorsus non denotatur, e. g. *abar* i. e. خبر. 10. *x* pro *z*, e. g. *tam mexanem*, v. verbum تمزیدن 11. littera ب interdum praecedenti nasali fulciendae inservit, e. g. *lambs* pro *lams* 12. *v* saepe per *ou* denotatur, e. g. *oua*.

Paradigma verbi شنودن:

Praesens.

Sing. <i>mesnoem</i>	Pl. <i>mesnam</i>
<i>mesnoy</i>	<i>mesnoit</i>
<i>mesnoet</i>	<i>mesnoent</i>

Imperfectum.

Sing. <i>mesindem</i>	Pl. <i>mesinidim</i>
<i>mesinidi</i>	<i>mesinidit</i>
<i>mesinid</i>	<i>mesinident.</i>

Prima hujus formae vocalis *i* quasi deleta est.

Perfectum.

Sing. <i>sinidem</i> (<i>sinidē</i>)	Pl. <i>sinidim</i>
<i>sinidi</i>	<i>sinidit</i>
<i>sinid</i>	<i>sinident.</i>

Plusquamperfectum.

Sing. <i>sinadabudem</i>	Pl. <i>sinadabudim</i>
<i>sinadabudi</i>	<i>sinadabudit</i>
<i>sinadabud</i>	<i>sinadabudent.</i>

Futurum.

Sing. <i>bisnoem</i>	Pl. <i>besnoim</i> (<i>besnoym</i>)
<i>bisnoy</i>	<i>besnoit</i> (<i>besnoyt</i>)
<i>bisnoet</i>	<i>besnoent.</i>

Imperativus.

bisno
besnoitem (besnoytem)
besnoat.

Optativus.

Sing. <i>ysalla mesinidem</i>	Pl. <i>ysalla mesinidim</i>
<i>ysalla mesinidi</i>	<i>ysalla mesinidit</i>
<i>ysalla mesinid.</i>	<i>ysalla mesinident.</i>

Prima hujus formae vocalis *i* similiter atque in imperfecto indicativi quasi deleta est.

Perfectum et plusquamperfectum Optativi.

Sing. <i>ysalla sinadabudim</i> (sic!)	Pl. <i>ysalla sinadabudim</i>
<i>ysalla sinadabudi</i>	<i>ysalla sinadabudj</i> (sic!)
<i>ysalla sinadabud</i>	<i>ysalla sinadabud</i> (sic!)

Futurum Optativi.

Sing. <i>ysalla besnoem</i>	Pl. <i>ysalla besnoim (besnoym)</i>
<i>ysalla besnoi (besnoy)</i>	<i>ysalla besnoit (besnoyt)</i>
<i>ysalla besnoet</i>	<i>ysalla besnoent.</i>

Subjunctivus modus.

Sing. <i>zonchi mesnidem</i>	Pl. <i>zonchi mesnidim</i>
<i>zonchi mesnidi</i>	<i>zonchi mesnidit</i>
<i>zonchi mesnid</i>	<i>zonchi mesnident.</i>

Perfectum Subjunctivi.

Sing. <i>zoncki sinidem</i>	Pl. <i>zonchi sinidim</i>
<i>zonchi sinidi</i>	<i>zonchi sinidit</i>
<i>zonchi sinid</i>	<i>zonchi sinident.</i>

Prima hujus formae vocalis *i* in codice prorsus deleta est.

Inf. *sanadae* (sic!).

Part. praesens. *sanoenda.*

Part. Futuri. *ghoet sinidam* (sic!).

Formae verbi simplices interdum cum causalibus promiscue occurrunt, e. g. *meiunbanem*, imp. *beiumb*.

In codice cumanico Venetiano praeter voces cumanicas, persicas et latinas, praecipue in secunda ejus parte haud ita paucae germanicae quoque glossae occurrunt, quae a missionariis germanicis conscriptae constantem dialecti franconicae (*Mitteldeutsch*) orthographiam offerunt, ita in his glossis vocalis *i* interdum respondet *e* aliarum dialectorum e. g. *ich wiylche* loco *ich welke*, *iy* vero pro *ei* apparet, e. g. *ich riyse* «ich reise» etc., *ui* autem loco *iu* scriptum reperitur, e. g. *sprui* loco *spriu*, — *mich vruyst* loco *vriuset*. Consona *z* saepe pro *s* scripta est, *z* vero interdum per *cz* denotatum apparet, e. g. *czwirn* «filum».

Partem codicis nostri germanicam doct. CAROLUS JULIUS SCHRÖERUS, professor Viennensis, mihi roganti perhumaniter interpretatus est, eaque sollicite perlecta non solum dialectum, cujus indolem glossae germanicae exhibent, sed ipsam hujus dialecti regionem ope glossae *tief*, quae glossa in secunda codicis parte obvenit, optime determinare potuit. Dialectus ea est, quae «media germanica» vocatur, at glossa praedicta in ea communiter non usurpatur, in vasto enim hujus dialecti territorio canis femina plerumque sub forma *zauke* apparet, ita in Transilvania apud Saxones, in Scepusio (Zips), in Silesia, in Borussia autem occidentali haec forma *zak*, Luxiburgi *zaep*, Confluentiae *zaubel*, *zatz*, sed Aquisgrani jam: *tief*, Bonae *teff* sonat, quae forma cum *teff* inferioris Germaniae, hollandico *teef* plane convenit. Quum lingua codicis germanica ea sit, quae in medio Germaniae loquitur, quae etiam Aquisgrani et Bonae dominatur, quum porro forma *tief* et *teff* tantummodo Aquisgrani et Bonae in illa dialecto occurrat, patria scriptorum glossarum codicis germanicarum inter Aquisgranum et Bonam quaerenda est. Doct. SCHRÖERUS de hac re ita ad me scripsit: «Regio ubi dialectus glossarum germanicarum hujus codicis invenitur sine dubio in medio Germaniae (*Mitteldeutschland*) quaerenda est. Pronomen personale *er* forma *he* (interdum *ha*) occurrit. Vocales *i* et *e* inter se commutantur, e. g. *wedir*

loco *wider* etc. Ita etiam in syllabis secundariis, e. g. *ver*, *-en*, *er* : *i* loco *e* occurrit. Loco *ou* linguae germanicae aevi medii (mittelhochdeutsch) saepe *oy* legitur: *hoypt*, *loypher* (= *loufer*); loco *iu* (hodierna lingua *eu*) autem *uy*: *buichet*, *kuylecht*, *tuyche* etc. Initio vocis etiam interdum *z* loco *s* reperitur: *zamenunge*, *zeczit sich*, *zelgerete* (*sëlgeracte*). Illud *ay*, *ui* loco hodierni *eu* plane cum orthographia hollandica congruit, ita etiam *z* loco *s*, quod etiam apud Saxones Transilvaniae et Scepusii in Hungaria in eorum scriptis aevi medii invenitur».

Glossae latinae non solum in prima codicis parte, sed etiam in secunda occurrunt, in qua haud ita raro versio interlinealis latina, eaque saepissime interrupta eas tantum voces cumanicas interpretatur, quas scriptores hujus codicis partis apud tirones linguae cumanicae pro parum notis vel plane ignotis existimabant. Jam KLAPROTHUS annotavit in lingua latina codicis nostri tales quoque voces mediae et infimae latinitatis occurrere, quae neque apud DU CANGIUM, neque apud DIEFFENBACHUM legi possunt: Le latin même de cet ouvrage est curieux, et on y trouve plusieurs mots peu connus, qui pourraient former un petit supplément à DUCANGE, et qu'on parvient à expliquer à l'aide du persan et du coman qui se trouvent à côté. L'ortographe de l'auteur est l'italienne.¹ Denotatio consonae *s* per *x*, e. g. in vocibus «praepoxui», — «raxorij», — «vixus», — «elimoxina», — «quaxi», — «inquinicio», — «divixio», — «evaxio» etc. orthographiae Venetianae maxime congrua apparet, sed ex hac re minime consequitur, scriptorem vocabularii Venetum fuisse, haec eadem enim scribendi ratio etiam apud Januenses per id tempus et posterius quoque occurrebat, in quorum scriptis *z* et *x* saepe loco *s* scripta reperiuntur, e. g. *Luzerna*, pro pedemontano *Luserna*, quod in Toscana *Lucerna* sonat. Alioqui in haud ita paucis exemplis ipsum *x* per *ss* vel *s* denotatum reperitur, quod apud scriptores Venetianos haudquaquam in usu erat, e. g. *intelessi*», — «resu-

¹ Memoires relatifs a l'Asie. Tomus III. Pag. 121.

ressi,» — «adiunssi», — «depinssi», — «dussi,» — «infinsi» etc. Nonnullae voces partis latinae quod ad orthographiam vel quod ad formam ipsam sane indolem dialecti Venetianae redolent, e. g. «endego» loco «indigo», — «tenagie», — «chibebe», — «latonum» hodie quoque «laton» loco «ottone», — «merzāius», — «caramella», — «turta», sed aliquot horum vocabulorum etiam in dialectis septemtrionalibus italicis occurrunt, e. g. «laton», quod Mediolani «loton» sonat.¹ E contrario alia vocabula eaque sane multa indolem dialectorum septemtrionali occidentalium, respective dialecti Januensis clare manifestant, e. g. «gragnora», in quo vocabulo originale *l* inter duas vocales *r* evasit, — «sivoro» in qua forma eadem permutatio obvenit, — «carubius», — «turcheyse» etc. Scribendi ratio ac formae maximae vocabulorum lat. partis scriptorem glossarii latini Januensem fuisse evidenter comprobant, quae res etiam eo corroboratur, quod antiquissimus codicis possessor ANTONIUS DE FINALE erat, cujus familia ex Liguria orta Januae per longum tempus diversa munera administrabat et vulgo DE FINAR vel DE FINARIO nominata fuit, ex qua familia, uti mihi cl. CORNELIUS DE SIMONI communicavit, unus nomine ANDREAS seculo XIV Januae munere notarii («notaro e Cancelliere dei Banchi di Mutuo») functus erat. In pag. 156 codicis hoc nomen in forma originali occurrit: «Iste liber est de ANT. de FINALE», locus enim, ex quo nobilis familia DE FINAR originem sumsit, FINALE nuncupatur (in Liguria). Pro causa nostra et hoc argumentum adduci potest, quod anno 1303, quum Toktai in Kipčak et Gazan in Persia regnarent, in his regionibus Januenses et non Venetiani commercium habebant, nec celeberrimus PAULUS Venetus (MARCUS) anno 1294 Chersonesum tauricam peragrans inter mercatores occidentales sympatriotarum mentionem fecit.

De orthographia latina haec pauca adnotanda sunt: 1. *i* saepissime per *y* denotatur. e. g. «circuytus» 2. *c* saepissime loco *t* scriptum reperitur, e. g. «inquixicio», — «nupcie» 3. *x*,

¹ V. doct. ADOLPHI MUSSAFIAE «Beitrag zur Kunde der norditalienischen Mundarten im XV. Jahrhunderte» (Viennae, 1873). Pag. 73.

uti vidimus, saepissime pro *s* scriptum est, quam denotationem unus annotatorum germanicorum haud ita raro cum *s* superscripto emendavit 4. *ss* vel *s* interdum loco *x* legi potest 5. *r* loco *l* saepe occurrit, e. g. «fragellum», — «indecrinabile» 6. *h* interdum omissum est, alia vice tunc quoque adhibetur, quum adhiberi non deberet, e. g. «hodoro», — «honero» 7. *c* loco *o* scriptum reperitur, e. g. «retunde» 8. *o* loco *u* in quibusdam glossis legi potest, e. p. «fondo», — «fondamentum», cf. «autono» in vocabulario italico Viennensi Seculi xv, de quo doct. MUSSAFIA l. c. quaedam disseruit 9. *n* interdum elisum est, e. g. «demonstratio» 10. inter consonas *mn* interdum *p* insertum apparet, e. g. «sompnio» pag. 50, — «columpna», cf. formam imperativi «combia» in vocabulario italico r. bibliothecae Monacensis numero 362 signato. Forma «combiato» etiam in dialecto Toscanica usurpatur¹ 11, consona *n* interdum sequentis consonae fulciendae causa inserta apparet, e. g. «denpingo», — «infingo», «infinsi», alia vice haec eadem consona reduplicationem supplet, e. g. «rendo», «rendidi», «rende». In dialectis italicis septemtrionalibus *n* praecipue sequenti consona *z* inseritur, e. g. «minzuol» 12. in voc. «monimentum» *i* loco *n* scriptum est 13. *z* loco *c*, e. g. pag. 55 «torze» pro «torce», quod formae imp. latinae «torque» respondet 14. etiam in hoc codice *qu* saepissime per *c* denotabatur, e. g. «condam», — «cotidianum» 15. *ae*, *oe* per *e* denotatur, e. g. «cellum» pro «caelum», — «fetz» pro «foetet» (pag. 61). — Quaedam verbi formae ex falsa analogia ortae sunt, e. g. «momordidi», — «acendidi», — «ascendidi», — «ardidi», — «abscondidi», — «descendidi», — «espendidi», — «estendidi», — «radidi», — «ofendidi», quae formae omnes manifesto ad analogiam «dedi» factae sunt. Perfectum «adiuvavi» ad analogiam «amavi» conjugatum est. In formis verbi cum praepositionibus conjunctis unius litterae duplicatio saepe desideratur, e. g. «acendo», — «adisco», — «aporto».

¹ V. apud MUSSAFIAM l. c.

Formae activae verbi saepenumero pro deponentibus apparent, e. g. «mutuo» loco «mutuor», — «obsculo», «obsculavi». «obscula», — «letare», — «famulare», in dictione: «homo letaē cum h̄ deo famulaē», — «recordo», — «sequere», — «nasco», «nasci», «nascere», — «confitere», — «loquere», — «hodoro», — «oblivisco», «oblivisci», «oblivisce», — «utere», — «verecundavj». Primam quorundam verborum syllabam scriptor aliquam usu tritam praepositionem existimabat, e. g. «obsculo». «Substineo» loco «sustineo» scriptum est. Prima verbi «pendo» syllaba etiam in praesenti et imperativo reduplicata est («pependo», «pepende»). — Neutrum in singulari saepe in *u* desinit, e. g. «pecatun» etc. et haud ita raro genus neutrum pro masculino apparet, e. g. «saltun» loco «saltus». — Glossas latinas, quae in vocabulariis Du CANGII et DIEFFENBACHI desiderantur ex toto codice congestas in fine operis vocabulariis linguarum cumanicae, persicae et germanicae ultimo loco adjunximus.

IX.

Scriptor vocabularii et scriptores secundae codicis partis ad quosdam sonos cumanicos et persicos denotandos peculiare litterarum formas adhibebant, quas in capitulo VIII. descripsimus. Orthographia primae codicis partis perquam inconstans est, ita sonus quidam in una eademque conjugatione interdum diverse denotatus reperitur et in quibusdam exemplis unus annotatorum isti inconstantiae ita medetur, ut super litteram (interdum expunctam vel cancellatam) sono exotico magis congruentem litteram, vel saltem eam litteram adscribat, quae in aliis quoque illius conjugationis formis apparet, e. g. «aperio» *azarmē*, in quo exemplo annotator consonam چ recte per *ç* denotavit, — *yaširumē*, in quo exemplo annotator sonum *š* per *z* transcripsit, ut *š* ab *s* bene distinguat, v. etiam *باشورمان*, — *bošaturmen* etc. Annotator interdum et orthographiam latinam correxit, e. g. pag. 21 «ēspecto» et in quibusdam formis originale *c* linea

verticali adjecta in *k* transmutavit, e. g. pag. 10 *sokarmen*, in aliis vero formis litteras omissas addidit, e. g. *esitca'men*, *esitka'sen* et sic porro per totam conjugationem. Super formam *ačir'mach* annotator syllabam *ga* adscripsit, et interdum totam glossam scriptoris vocabularii expungens eam denuo adscripsit, interdum vero super litteram *c* scriptoris *h* annotavit, e. g. *gičrar*, — *yičrar*. Scriptor textus pag. 143 codicis negligenter *töredi* scripsit pro *töretdi* «generavit». Alia quoque hujus generis menda in hac secunda codicis parte reperiri possunt, e. g. *seng* «tuum» in oratione dominica loco *sening* etc. Denotationem reduplicationis scriptor vocabularii saepe plane neglexit, alia autem vice eam contra regulam adhibet, e. g. *esittigler* loco *esitingler*, hic idem error etiam in latina codicis parte obvenit, e. g. pag. 53 «stetti», — pag. 57 «ussus fuj». Annotator in exemplo sequenti *agisibile* «ore» pag. 124 vocem *auis* in *agis* transmutavit, sed sine ulla necessitate, forma enim vulgaris *aus* sonat, cf. kazanicum *auiz* «os». Scriptores codicis non solum vocabula latina, sed etiam cumanica et persica abbreviant, et ad abbreviaturas designandas diversis modis utuntur, nimirum 1. siglis quibusdam, quae sigla vel supra vel infra lineam apposita sunt 2. prolongatione quarundam litterarum peculiari 3. contractione duarum litterarum in unam. In parte codicis cumanica signum abbreviationis plurimum litteram *n* supplet, sed praeter eam aliae quoque litterae abbreviantur, e. g. *k*, *r*, sic litt. *k* in vocabulo *köruli* pro *körükli* (pag. 142) etc. Suffixum *dur* formae verbi causalis pag. 138 signo quodam 8 perquam simili denotatum est. In editione nostra plerumque duo abbreviationis sigla usurpantur, unum ad omissionem cujusdam litterae, alterum ad contractionem totius formae denotandam, saepe tamen haec duo signa typographi permutaverunt, primumque tunc quoque adhibebant, quum in copia manuscripta ad omissionem *r* denotandam nos ad scripturam codicis conformantes ' scripsimus. — In columna latina primae codicis partis vocabula cumanica saepe male explicantur atque in ipsa secunda codicis parte versio interlinealis latina interdum textui cumanico minime respondet,

immo interpres pag. 141 verbum *sözlemegen* «non est locutus» per «locutus» interpretatus est! Quaedam litterae in scriptura codicis nonnunquam inter se adeo simulant, quod vix una ab altera distinguere possit, ita e. g. *c* et *t*, — *k* et *b*.

Primam codicis partem quinque diversae manus conscripserunt. Eum, qui maximum codicis partem conscripsit, scriptorem codicis nuncupamus; illum Italum Januensem fuisse, non solum scriptura, sed etiam orthographia arguit. Haec manus litteras largas rotundasque scripsit, quae facillime legi possunt, — sonum *v* semper per *u*, consonam vero *k* plerumque per *c* denotavit. Manus secunda caractere diformi, longo et saepe angusto, atramento nigro scripsit, vocalem *a* ab *ä* sollicite distinxit eamque per litteram **a** denotabat, — consonam *v* semper *v* designavit, e. g. «*vī*» id est «vel», pro qua conjunctione interdum formam abbreviatam *l* scripsit. Manus tertia atramento non semper aequaliter nigro litteras aequabiles, angustas et formae acutae scripsit consonamque *v* semper per *v*, interdum vero ipsam vocalem *u* per *v* transcripsit, e. g. pag. 14 «*condvco*», — vocalem *a* **a**, *e* ansula deorsum protracta designabat, — in fine vero vocabuli consonam *k* plerumque *k* et non *c* scripsit, e. g. *iartelik* «paupertas», — *yumsak* pag. 60., — *š* autem in quibusdam exemplis per *sch* notabat, e. g. *tabuschirmen*. Quarta manus primum in pag. 26 obvenit, eaque litteras minusculas, et satis aequales atramento pallido scripsit, vocalem *a* secundum scripturam italicam et vocalem *e* saepe *o* non prorsus clauso, *u* vero *w* scribebat, e. g. pag. 40 *daw* pro *daue* scriptoris italici. Haec eadem manus *k* in fine vocabuli per *k* et *qu* in vocabulo «quotidianum» per *c* notabat («cotidianum» pag. 60 codicis). Quinta manus pag. 21 sequentem dictionem scripsit:

kym maga bersa mendagar beraym.

kym maga bermassa mendagar berman.

Scriptura hujus manus nitida est characterque ejus satis rotundus. Haec manus *a* **a** scripsit. Secunda, tertia et quarta scriptura supradicta etiam in secunda codicis parte apparet, easque

scripturas jam hac causa scriptoribus germanicis attribuendas esse nihil dubito. Scriptura et orthographia itidem illos tres scriptores germanos fuisse manifesto comprobatur. De scriptura quintae manus dubius sum, an eam scriptori cuidam italico attribuam, character enim ejus multum italico similat, at haec eadem scriptura etiam in secunda codicis parte adesse videtur, cujus secundae sectionis maximam partem scriptores germanici, nimirum missionarii e Germania orti conscripserunt. Menda orthographica primae codicis partis interdum ipse scriptor vocabularii, alia vice unus annotatorum germanicorum (secunda, tertia, quarta manus) correxit. Correctiones sequentes sunt 1. *s* saepe in *z* correctum est, e. g. *eziturmen* 2. corrector haud ita raro *s* in *x* correxit, e. g. pag. 21 «*especto*» et hic annotatum esse volo, jam scriptorem vocabularii litteram *s* et *x* in quibusdam exemplis promiscue scripsisse 3. corrector litteram *a* interdum in *ä* emendavit 4. littera *o* interdum in *ö* transmutata est 5. haud ita raro ex *u* *i* factum est 6. interdum littera elisa annotata est, sic in quibusdam exemplis consona *r* 7. corrector pag. 13 litt *y* in *g* permutavit (*gichrar* loco *yicar*, id est اقرار), quae voluta correctio revera corruptio evasit 8. litteram *c* corrector interdum in *k* transmutavit, e. g. pag. 10 *sokarmen*, quae forma ex originali *socarmen* ope lineolae verticalis litterae *c* adjunctae facta est 9. annotator interdum formam vulgarem, abbreviatam in formam antiquiorem pleniorque mutavit, e. g. *agis* loco *avis* pag. 124.

Etiam in secunda codicis parte, quam uti jam diximus, magnam partem missionarii fidei christianae germanici conscripserunt, diversae scripturae apparent, nimirum 1. scriptura aequalis et maximam partem sine ulla gravi difficultate legibilis, quam scriptor partim atramento nigro, partim coloris diluti conscripsit 2. scriptura deformis, interdum vix legibilis 3. fortasse autographum PETRARCHÆ 4. manus cujusdam scriptoris italici 5. scriptura difficulter legibilis, in qua scriptura aenigmata conscripta reperiuntur 6. pag. 120 usque ad orationem dominicam scriptura satis nitida, quam scriptor germanicus

atramento nigro conscripsit 7. oratio dominica, quam prima manus secundae codicis partis scripsit 8. annotationes grammaticales usque ad pag. 137 manus parum exercitata conscripsit 9. orationes ad sanctam Virginem, quae scriptura haud ita mala conscriptae sunt 10. scriptura minuscula 11. scriptura ANTONII de FINALE 12. scriptura deformis et passim vix legibilis 13. scriptura legibilior, fortasse prima manus 14. denique scriptura passim vix legibilis unius scriptorum germanicorum. Hoc demum annotatum volo, in prima codicis parte multa vocabula cum *c* vel *ch* incipiunt, quae in secunda parte litt. initialem *k* habent. *I* initiale in prima parte per *y* transcribitur, in secunda autem codicis parte *j* apparet. Denique in prima codicis parte littera *ç*, praesertim initio vocabuli, raro occurrit, in secunda parte e contrario saepissime scripta est.

In prima codicis parte vocabula cum litt. *a* incipientia a pag. 1. usque ad pag. 9. leguntur,

vocabula litt. *b* pag. 9.

vocabula litt. *c* a pag. 10. usque ad pag. 17.

vocabula litt. *d* a pag. 17. usque ad pag. 21.

vocabula litt. *e* a pag. 21. usque ad pag. 24.

vocabula litt. *f* a pag. 24. usque ad pag. 27.

vocabula litt. *g* a pag. 27. usque ad pag. 28.

vocabula litt. *h* pag. 28.

vocabula litt. *j* a pag. 29. usque ad pag. 32.

vocabula litt. *l* pag. 32.

vocabula litt. *m* a pag. 32. usque ad pag. 35.

vocabula litt. *n* a pag. 35. usque ad pag. 38.

vocabula litt. *o* a pag. 38. usque ad pag. 40.

vocabula litt. *p* a pag. 40. usque ad pag. 44.

vocabula litt. *q* pag. 44.

vocabula litt. *r* a pag. 45. usque ad pag. 49.

vocabula litt. *s* a pag. 49. usque ad pag. 54.

vocabula litt. *t* a pag. 54. usque ad pag. 56.

vocabula litt. *v* a pag. 56. usque ad pag. 59 conscripta reperiuntur.

Adverbia a pag. 59. codicis usque ad pag. 67., declinatio vero pronominum et nominum pag. subsequentibus usque ad pag. 70 continentur.

Ulterior vocabularii tenor pag. sequentibus usque ad pag. 110. legi potest, cum qua pagina totum vocabularium cumanicum a KLAPROTHO editum terminatur.

Secunda codicis pars, quam nunc primum luci publicae damus, cum pag. 111 incipit et cum pag. 164 terminatur. Ecce prima et ultima paginarum hujus secundae partis vocabula:

pag. 111. *seskenirmē* — *kous*,

pag. 112. tertia linea textus calamo scripti, quae legibilis est «del dolce loco ove lo» — «cum spiritu tuo»,

pag. 113. *it uradir* — *erdem* ars,

pag. 114. *čaman* — ultimum secundae columnae vocabulum *jargunze*.

pag. 115. *jargu jararmē* — *eyn ä'gele*.

pag. 116. *jirtilding* — *virnuft*, infra hoc vocabulum imago psittaci videri potest, juxta quam haec dictio latina legitur: «viō pinde ac discto».

pag. 117. post quaedam vocabula latina calami probandi causa scripta fortasse ipsum autographum PETRARCHÆ: «None al mio parer» etc. legitur — *tizinggis čokunggis* (haec pagina inferne lacerata est, quam ob causam vocabula citata ultima sunt, quae legi possunt),

pag. 118. post quaedam vocabula calami probandi causa adscripta *čorhaa* (?n) *čuprak* — *trege* (voc. germanicum),

pag. 119. *tap tap tamyzik* (aenigmata) — *kara ulah dir*,

pag. 120. (...) *ir uču* (continuatio aenigmatum) — *ol bazar*,

pag. 121. *jugungis oganlar* — *bir ave mār* (id est *bir Ave Maria*),

pag. 122. *Are lucas ayar* — *aning uču*.

pag. 123. *geldik ol changa teizmaga* — *tugenmes* ∴ *boreh* (fortasse glossa čag. *برواک*),

pag. 124. *Christus alay ayti* — *iazzinmassen*,

- pag. 125. *viat tursen bir kyziga — köpden kemizzildi*,
 pag. 126. *aning uçun bugū — iħc xp̄c Amen*,
 pag. 127. «Nō q ista diccō. *lar*» etc. — «et sic de alijs»,
 pag. 128. «Nō q ista diccō. *sis*» etc. — «*talis ordo req'rit'*»,
 pag. 129. inteligo *anglarm̄ — anglasal(ar)*,
 pag. 130. futu'o *anglarbolsan* — in columna sinistra «hiems *kyz*,» in columna dextra «ver *jaz*,»
 pag. 131. in columna sinistra «aper *kaban*», in columna dextra «accidia» — in columna sinistra «gulosus *boguzgur*,» in columna dextra *kayma kerckimiz da utru kelgil*,
 pag. 132. in columna sinistra *tengrinj sövgil*, in columna dextra «differentia» — in col. sinistra «*murrāčlik*¹ idē», in col. dextra *altinda vī jargul(ʔan)*,
 pag. 133. «a Aleluia»,
 pag. 134. nihil habet scripti,
 pag. 135. item,
 pag. 136. «ave iehu xpe» etc. — figurae quarundam litterarum codicis,
 pag. 137. *ave uçmakning kabagi — olumdä usutmadi*,
 pag. 138. *ave Maria kim bisgä uruh tuvrup sē — erksis kildi*,
 pag. 139. *ave iessening čibugi — bahaʔ jarilgadi*,
 pag. 140. *auc saa kī acikting — ata tengri* et inferius «inportunus *ungestumc*»,
 pag. 141. *jollaringni ol bavladi — mirromisni xp̄cni ave*,
 pag. 142. *ave kōrūli sē sion sedan čihtī — apostolergä bild'ding*,
 pag. 143. *ave sen kiz — bizgä teydi*,
 pag. 144. *ave eminč ieri — senden*,
 pag. 145. *ihs söuçimiz bolsun — Ma'iādan*, inferius alia manus glossas sequentes annotavit: *tengrisi toprak bay er kök ari bakil outluna beyinč*

¹ Fortasse a nomine actionis arabico مرفشة^{٩٥} derivatum et per negligentiam scriptoris in formam suprascriptam corruptum.

- pag. 146. *Arilarning kusanči — iarilgagil Amen,*
 pag. 147. Amen.
hanīnng alaṇlari čikssin — menḡuluckä am
aitgančä secüdü dictü (.....) ḡāni bildirdi nescita fecit scita,
 pag. 148. *Inanirmen barčaga erkli bir ata tengrigä — Amin,*
 pag. 149. *saginsamen bahasiz kanini — kim hačka minmägä*
uyalmading
 pag. 150. *ä tattli beyginäm — (ʔb)äk mäṅgu tovgο bolus*
kim barali. Amen.
 pag. 151. «hec z̄ umnus a Solis ortus (sic!) h' est nonen
 (sic!)» — *Kertu Cristus,*
 pag. 152. *dnō nō ht̄ eg° minq*
 pag. 153. 154. 155. *inscriptae sunt,*
 pag. 156. *autographum ANTONII de FINALE continet,*
 pag. 157. *börlendi germinavit — tanglančik admirabilis,*
 pag. 158. *inscripta est,*
 pag. 159. *bir erkli iarlgančli tengri — tengri bisni uretti,*
 pag. 160. in columna sinistra *surat* ymago, in columna
 dextra *čindirmē ich kniypē,*
 pag. 161. in col. sinistra *aya. dār tāmir,* in col. dextra
usahči pditor,
 pag. 162. in col. sinistra *jen (..) rimē* (glossa germanica).
corrigo, in col. dextra *jakurarmē ich span dē,*
 pag. 163. in col. sinistra *telbuga. eyn leyt zeyl,* in col. dextra
čaridi gescheute.
 pag. 164. in col. sinistra *ičkor. en bruchgurtel,* in col. dextra
boksmen(ʔ)et. enziyte vleys — in col. dextra sirih, en merder.

CONSPECTUS CODICIS.

- I. Vocabularium per alphabetum pag. 1—58.
- II. Adverbia pag. 59—67.
- III. Declinatio pronominum et nominum pag. 68—70.
- IV. Vocabularium per ordinem notionum correlativarum,
 cujus inscriptiones sequentes sunt:

1. Noīa rēr que p̄tinēt Deo et ad s̄uiendū ey
2. Hec sūt elemēta
3. Hec sūt comp̄siones
4. Hec sūt tempora
5. Sentimenta quinque
6. Qualitates tempōr
7. Res contrarie
8. Qualitates rēr
9. Noīa rēr que communit̄ inueniunt̄
10. Noīa arciū et que p̄tinēt eis
11. Hec continēt de sp̄etiaō et sp̄etiaā
12. Faber et feraīus
13. Pelipaiūs
14. Sartoīus
15. Calegaiūs
16. Magr̄ asie
17. Barbeiūs
18. Scriba

(Sub hac inscriptione alia quoque vocabula, quae ad officium scribae minime pertinent, conscripta reperiuntur)

19. Nobilitates hōiū et muliēr
20. Mercimonia que p̄tinēt ad m̄catorē
21. Noīa lapiduū precioxor̄
22. Hec sūt membra hōiū et muliēr
23. De parētatu hōis
24. Complementa hōiū
25. Defecta hōinum
26. Res q̄ p̄tinēt ad bellū
27. Res oblite necesaīe p̄ domo
28. Res q̄ p̄tinēt ad vestes
29. Res q̄ p̄tinēt ad domū
30. Res q̄ p̄tinēt ad axm̄ixiū hōis
31. Res q̄ p̄tinēt equo
32. Res quae p̄tinēt ad letū
33. Res quae p̄tinēt ad meām

34. Re^s q̃ ptinēt ad cochīnā
 35. Noīa arbor̃ et fruc (. . .)
 36. Noīa erbar̃
 37. Noīa bestiarū
 38. Noīa vermiū
 39. Noīa volucrū
 40. Victualia quae nascunt̃.
- Hoc alterum vocabularium cum pag. 110 terminatur.
- V. Vocabularium cumanico-germanicum pag. 111.
 - VI. Fragmenta poeseos italicae pag. 112.
 - VII. Spicilegium brevissimarum dictionum cumanico-germanicarum pag. 113.
 - VIII. Idem pag. 114. 115. (pag. 115 etiam quaedam vocabula latina occurrunt)
 - IX. Quaedam dictiones et vocabula cumanico-germanica et cumanico-latina pag. 116.
 - X. 1. Fragmentum poeseos italicae 2. textus brevis cumanicus, in quo lector ad praecepta fidei observanda admonetur 3. vocabularium in duas columnas partitum pag. 117.
 - XI. Nonnulla vocabula cum. quorum unum latine, alterum germanice explicatum est pag. 118.
 - XII. Aenigmata cumanica pag. 119. 120.
 - XIII. Textus cum. de poenitentia pag. 121.
 - XIV. 1. Pericope evangelii secundum LUCAM cumanica (cap. II) 2. de Sto STEPHANO 3. textus de sanctissimo nomine CHRISTI cum. 4. textus cum. «in die epiphaniae» pag. 122.
 - XV. 1. Continuatio textus praecedentis 2. exegesis praecepti JESU CHRISTI «de amore erga Deum» cumanice pag. 123.
 - XVI. textus cumanicus de peccatore et de poenitente, in quo quidam loci e scriptis S. HYERONYMI et AMBROSII citantur pag. 124.
 - XVII. Continuatio textus praecedentis, in quo quidam loci

- e scriptis S. AUGUSTINI, AMBROSII et aliorum de confessione peccatorum et poenitentia citantur pag. 125.
- XVIII. 1. Meditationes de passione JESU CHRISTI 2. oratio dominica pag. 126.
- XIX. Adumbratio grammaticae linguae cumanicae latine pag. 127. 128.
- XX. Paradigma verbi cumanici *anglamak* pag. 129. 130.
- XXI. Vocabularium cumanico-latinum in duas columnas partitum pag. 131.
- XXII. 1. Decalogus 2. enumeratio septem peccatorum capitalium cumanice et latine 3. in columna dextra quaedam dictiones et vocabula cumanica cum interpretatione latina pag. 132.
- XXIII. Aleluia pag. 133.
- XXIV. pag. 134. 135 inscripta sunt.
- XXV. 1. Ave iehu xpe benedictissime creator et salvator (bis) 2. quaedam litterae huic codici propriae pag. 136.
- XXVI. Salutationes, orationes et eulogiae ad cultum JESU CHRISTI et sanctae Virginis pertinentes pag. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147.
- XXVII. Confessio fidei pag. 148.
- XXVIII. Hymnus de passione JESU CHRISTI cum siglis musicis pag. 149.
- XXIX. Hymnus alter de passione pag. 150.
- XXX. Hymnus «a Solis ortus» pag. 151.
- XXXI. Quedam vocabula latina pag. 152.
- XXXII. Pag. 153. 154. 155. inscriptae sunt.
- XXXIII. Autographum ANTONII de FINALE pag. 156.
- XXXIV. Vocabula quaedam cumanica et latina pag. 157.
- XXXV. pag. 158 inscripta est.
- XXXVI. Textus de incarnatione JESU CHRISTI pag. 159.
- XXXVII. Vocabularium cumanico-latinum et cumanico-germanicum pag. 160. 161. 162. 163. 164. in duas columnas partitum.
-

CODEx CUMANICUS.

*In noīe dñj Nrī ihū x̄rī et B̄te V̄gis Marie Mats̄ eius et om̄ium
Scorum et Sc̄arum dei Amen.*

Ad honorem dei et B̄ti Ioh̄is euangeliste.

*In hoc libro cōtinentur p̄rsicum et comaicum p̄ alfabetum :
Hec sunt Vēba et noīa de lita. A.*

audio	mesnoem	eziturmen
audis	mesnoy	esitursen
audit	mesnoet	esitur

Et p̄r

audimus	mesnam	esiturbis
auditis	mesnoyt	esitursis
audiūt	mesnoent	esiturlar

P̄teito imp̄fecto

audiebam	mesin(.)dem ¹	esituredim
audiebas	mesinidi	esitureding
audiebat	mesinid	esituredi

Et p̄r

audiebamus	mesinidim	esitureduc
audiebatis	mesinidit	esituredingis
audiebant	mesinident ²	esiturlaredj

¹ Vocis *mesinidem* post *n* sequens vocalis *i* erasa est.

² Prima hujus formae vocalis *i* quasi deleta est.

P̄teito p̄fcto

audiui	sinide (sic!) ¹	esitum
audiuisti	sinidi	esiting
audiuit	sinid	esitti

Et p̄r

audiuimus	sinidim	esittic
audiuistis	sinidit	esittingis
audiuerūt	sinident	esitilar

2 *(Praeteri)to plusq̄p̄fcto*

(au)diueram	sinadabudem	esituredi (sic!)
(au)diueras	sinadabudi	esitturedi (sic!)
audiuerat	sinadabud	esittedi (sic!)

Et p̄r

audiueramus	sinadabudim	esiticedi
audiueratis	sinadabudit	esitungusedi
audiuerāt	sinadabudent	esitularedi

Futuro

audiam	bisnoem	esitca ^y men
audies	besnoy	esitka ^y sen
audiet	besnoet	esitkay

Et p̄r

audiemus	besnoym	esitka ^y bis ²
audietis	besnoyt	esitkaysis
(a)udient	besnoent	esitkaylar

(I) m̄p̄ato m̄

(a)udi	bisno	esit
--------	-------	------

¹ In forma *sinide* pro *sinidem* scriptor glossarii omisit signum abbreviationis annotare.

² In prima et secunda persona temporis futuri in singulari et in prima pluralis *y* supra syllabam *ka*, uti videtur, emendandi causa appositum est, cf. formas optativi linguae turcicae or. *bargajmen*, *bargajsin* etc., in quibus vocalis *a* in diphthongum *ai* amplificata est, ejus demum *i* finale in semivocalem *j* induruit (*aj*).

(au)diatē	besnoytem	esitinglar
(a)udiant	besnoat	esitsin

Optatō m̄ utin̄

audirem	ysalla mes(i)nidē	chescha esitkaedim
audires	y mes(i)nidi	c esitkaedin
audiret	y mes(i)nid ¹	c esitkaedj

Et pr̄

audiremus	y mesinidim	c esitkaedic
audiretis	y mesinidit	c esitkaedingis
audirent	y mesinident	c esitkaylaredj

Plerito pfcto et plsq̄pfcto

audiuissē	y sinadabudim (sic!)	c esitmisbolgayedim
audiuisses	y sinadabudi	c esitkaeding vī ezitmizbolg(aye)di(ng) ²
audiuisset	y sinadabud	c esitmisbolgayedi

Et pr̄ utinā

audiuissemus	y sinadabudem (sic!)	c esitmis bolgayedic
audiuissetis	y sinadabudj (sic!)	c esitmis bolgaedingis
audiuissēt	y sinadabud (sic!)	c esitmis bolgaedj ylar ³

Futuro utinā

audiam	y besnoem	c esitchaymen
audias	y besnoy	c esitchaysen
audiat	y besnoet	c esitchay

Et pr̄

audiamus	y besnoym	c esitchaybis
audiatis	y besnoyt	c esitchaysis
audiant	y besnoent	c esitcha(y)lar ⁴

¹ Prima hujus formae vocalis *i* quasi deleta est.

² „Vel *ezitmizbolg(aye)di(ng)*“ jam alia manus, quam secundam nuncupamus, caractere gothico deformi annotavit.

³ „ylar“ eadem secunda manu annotatum est.

⁴ y postea additum est.

Subiūctō m̄ cum

audirē	zonchi mesnidē	esittimessa
audires	z mesnidi	nezic chi esiti(n)gassa
audiret	z mesnid	n chi esitese

Et p̄r cum

audiremus	z mesnidim	n chi esitic
audiretis	z mensidit	n chi esitingis
audirent	z mes(.)nident ¹	n chi esittilar

Pleito pfcto

audiueīm	z s(.)nidem	essittimersa
audiuīs	z s(.)nidi	essitingersa
audiuit	z s(.)nid ²	esitiersa

4 *(E)t p̄r cum*

audiuimus	z sinidim	esitticersa
audiuītis	z sinidit	esitingersa (sic ?)
audiuerint	z sinident	esittilarersa

Pt̄to plsq̄pfcto

audiuissem
audiuisses
audiuisset

Et p̄r

audiuissemus
audiuissetis
audiuissent

Futuro cum

audiuero
audiueīs
audiuīt

¹ In forma *mes(.)nident* scripturae originalis inter litteras *n* et *s* vocalis *i* adfuit, cujus adhuc vestigium videri potest.

² Prima singularis praeteriti perfecti vocalis *i* deleta est. Revisor quidem primae partis hujus codicis in quibusdam formis vocalem radicalem erasit.

Et pr̄ cum

audiuīmus
audiueītis
audiuīnt

Infinito m̄

audire	sanadaē	esatimaga yzitmaga ¹
--------	---------	---------------------------------

Gerūdia

audiendum

Supina

auditum

Ntōm²

audiens	sanoenda	esattan (sic !)
auditurus	ghoet sinidam	esitmaga cuyga

(am)o ³	dost medarem	söuarmen	5
(a)mas	dost medari	söuarsem (sic !)	
(a)mat	dost medaret	souarol (sic !) ⁴	

p̄tito p̄fcto

amaui	dastem	soudum
amauisti		
amauit		

Impato m̄

(a)ma	dostdar	sougil
-------	---------	--------

¹ Sic in cod. originali. In forma infinitivi persici *sanadaē* (pro شنیدن) vocalis *e* terminationis per *ae* denotata est.

² „*Ntōm*“ pro «nominativo modo» scriptum esse videtur. Grammatici graeci e contrario modos verbi propter eorum similitudinem cum casibus nominis ἐγκλίσεις nuncupabant, cf. denominationem κλίσεις ὀνομάτων.

³ Pag. 5 codicis cum verbo «amo» incipit.

⁴ Id est *souar ol* «ille amat» cum pronomine 3. p. postposito. In formis *sövärmen*, *sövärsem* vocalis *ö* per *o* denotata est.

Nto

amicus	dost	souus
amor	dosti	soumac
accipio	mestanem	alurmen
accepi	stadem	aldum
accipe	bistan	algil
acendo lumen	var mecunem	yandurumen
acendidi (sic!)	var cherdem	yandurdum
acende	var cun	yandır ¹
adisco	adisco miamoxem	öuranirmen
adidici	amoghtem	öuandum (sic!)
adisce	biamus	öurangil ²
ascendo	ballameroem	agenurmen ḡmanirmen ul minermen
ascendidi	balla raftem	agendum
ascende	balla buro	agen
adiuuo	yari medehem	boluzurmen
adiuuau (sic!)	yari dadem	boluztum
adiuua	yari bide	bolus
adiutorium	yari z zani ³	bolusmac
6 (ardo)	mesozanem	cüydurumen
ardidi (sic!)	sozanidem	cüydurdum
arde	besuzan	cüydur ⁴

¹ Propter lituram unius lineolae characteris *u* haec littera characteris *i* similis facta est.

² Cf. formam kazanicam *öjrän-*.

³ Fortasse corruptum ex inf. persico سوزانیدن (forma factitiva سوزیدن «ardere»).

⁴ Revisor quidam formam originalem litterae *n* in *y* correxit. Hic *ü* p̄er *u* denotatum est.

albergo hospito ¹	ghana cabul mecu- nem	conaclarmen vī con- durumen ²
albergaui hospitaui	g cabul cherdem	conaclardum
alberga hospita ospicium	g cabul cun	conacla
absoluo	teursemayem	bošaturmen
absolui	tusaydem	bosatim
absolue	besau	bosat
absolutio	becsais	bosatmaç
abscondo	panaham mecunem	yaširumen
abscondidi (sic!)	panachâ cherdem	yaširdun
absconde	pan(a)châ cun	yašir
absconsio	panaham	yaširmac ³
(a)bscosalia		
(a)pareo	peda mesouem	corunurmen
(a)paruy	peda surmēden	corundum
(a)pare	peda sau ⁴	corungil
(a)paricio	peda	corunmac
adiungo	merasanem	yetarmen
adiunssi	rasanidem	yethim
adiunge	berasam	yetchil
aperio	va mecunem	ažarmen
aperui	va cherdem	azarmē ažtim
aperi	va cun	ažtin ažchil ⁵

¹ «Hospito» tertia manus nitido caractere gothico addidit.

² «Vel condurumen» etiam tertia manus adscripsit.

³ Z revisor suprascripsit.

⁴ Id est : پيدا شدَم, پيدا می شوم, پيدا شو.

⁵ Litteram č per z denotatam revisor suprascripsit. Mihi ita videtur, revisorem glossarii non Italum, sed unum ex scriptoribus hujus codicis germanicis, fortasse eundem esse, cujus scripturam tertiam manum nuncupavimus.

aporto	miauarem	chelturmen
aportaui	auurdem	chelturdum
aporta	biauar	cheltur
abrachio	bachanâ megirem	cuzarmen amplector
abrachiaui	bachana ¹ griften	cuztun amplexatus sum
abrachia	bachanar gir	cuzchul amplecte ²
alargo	dour mecunem	iragirmen
alargaui	dour cherdem	bosattim
alarga	dour cum	jarat et
aleno	nafas mecunem	custunurmen suspiro
alenaui	nafas cherdem	custundum suspirau
alena	nafas cun	custungil suspira
		custunmac suspirio ³
abasso	fru mecunem	asat etermen libero
abassau	fru cherdem	asat ettim liberaui
abassa	fru buchun	asat et libera
		asat kisi liber homo ⁴
aro terram	çamî mehirem	saban surarmen
arau	çamî bridem	saban surdum
ara	çamî ⁵ bir	saban sur
aquiro	macsap mecunem	cas ^g anirmen
8 aquixiui	maschap cherdem	cax ^g andim
aquire	maschap cun	cax ^g angil ⁶

¹ Per negligentiam scriptoris signum abbreviationis super *a* omissum est.

² «Amplector» etc. tertia manus atramento nigro adscripsit.

³ «Suspiro» etc. tertia manus atramento nigro annotavit.

⁴ «Libero» etc. postea annotatum est (*asat* = persicum , verbum periphrasticum *azad etmek* «liberare» etiam in lingua turcica occidentali adest.)

⁵ Hic *z* per *ç* denotatur.

⁶ *g* revisor suprascripsit.

admissio		ydis
admito		ydimen (sic!)
admissi		ydim
admitere		ymaga (sic!)
armo me	selech mepusem	sagetlanurmen
armaui me	selech pusidem	sagetlandum
arma te	selech pus	sagetlangil
anūcō ¹		sounčlarmen
accuso	gamazi mecunem	zagarment
accusau	gamazi cherdem	zagatim ²
accusa	gamazi cun	zackil
accusatio	gamazi	zacmach
admoneo	paand medehen	ouraturmen sagindiremen
admonuj	paand daden	ouratum sagindum
admone	paand bide	ourat sagingil
admonitio	paand ul̄ mesourat	ouratimac saganmac ³
armamentum	selech	saget memoria ⁴
adiuino	ram mecunem	kamlık etermen
		ranzilik etarmen
adiuinaui	ram cherden	ranzilik ettin
adiuina	ram cun	ranzilik ethil
incantatrix		kam katun kisi dir ⁵
atedior	eregirmen	
atediatus fui	eriktim ⁶	

¹ «Anūcō» etc. secunda manus annotavit. Forma *anūcō* ex «annuncio» abbreviata glossam cumanicam optime interpretatur (*söünclärmen* = *ἑταγγελιον*), katicanum enim *söjönče* graecum *ἑταγγελιον* significat («donum pro laeto praeconio»).

² Secunda vocalis *a* manu revisoris quasi deleta est.

³ «Sagindiremen» etc. tertia manus annotavit.

⁴ «Memoria» secunda manus annotavit.

⁵ «Incantatrix kam katun» tertia manu adscriptum est.

⁶ Formae verbi turcici *eregirmen*, *eriktim* per negligentiam scriptoris in secunda columna annotatae reperiuntur.

aquiesco	unarmen
aquieui	undim ¹

Hec sunt Verba et noīa de līta. B.²

bibo	miausauen (sic!)	yzarmen
bibi	ausamitem (sic!)	iztum
bibe	biasam	iz
bulio	meiussen	caynaturmen
buliui	jussiden	caynatim
buli		caynatur
ballo	rags mesanem	beyrmen plaudo
ballauj	rags messadem	beyrdim plausi
balla	rags mexan	beygil plaude ³
ballum	ragsi	koron hostende ⁴
balneo aliquid	tarmecunem	us etarmen vī iuunurmen
balneauī	tarcherden	us ettim vī men iuundim
balnea	tar cun	us et vī iuungul ⁵
balneum	garmauoā	yssi su
blasmo	nafrin mecunem	cagirmen. in theutonico scāppin ⁶
blasmaui	nafrin cherden	cagidim
blasma	nafrin cun	cagigil
blasmū	nafrin	cachimac
10 blasfemio	drusmā mecunem	sokarmen
blasfemaui	dusmā cherden	söctum

¹ «Aquiesco» etc. secunda manus annotavit.

² Littera B cum pag. 9 incipit.

³ «Plaudo» etc. tertia manus annotavit.

⁴ *Koron*, in lingua turcica occidentali *chora* (graecorum χορός), hic falso per imp. «hostende» explicatur. «Ostende» in dialecto kazanica *kürsät* sonat.

⁵ «Vel iuunurmen» etc. tertia manus annotavit.

⁶ «In theutonico» etc. secunda manus addidit. Quod ad formam *scāppin*, cf. germ. med. ae. *schempin*, flandricum *schimpfen*.

blasfema	dusmâ cun	söchul
blasfemia	dusmâ	söcmac

Hec sūt Verba et noīa de līa. C.¹

concordo	sazgâi mecunem	yaraširmen ²
concordauī	sazgâi cherden	yarastīm
concorda	sazgâi bucun	yarastirgil
concordia	sazgâi	yarasmac
crepo	^a metchem	yarilurmen
crepauī	trasidem	yarildum
crepa	betra	yarelgil ³
crepatura	sighastan	yarilmac
crido	baneg mezanem	chezchirirmen (sic!) ⁴
cridaui	baneg zamdem	chezchirdun
crida	bezan	chezchir
cridus	baneg	chezchirmac
casso	carap mecunem	buxarmen destruo
cassauī	carap cherdem	buxdum destruxi
cassa	carap cun	busgil destrue
comedo	mecorem	^z asarmen
comedi	chordem	ašardun
comede	bocor (sic!)	assa
cibus	buchurani	as
custodio	nigaa mecunem	saclarmen
custodiui	nigaa cherdem	saclardum (sic!)
custodi	nigaa cun	sacla
custodia	nigaa	saclamac

¹ Littera C' cum pag. 10 incipit.

² Litteram z revisor suprascripsit, isque ex originali forma vocalis *u* *i* fecit.

³ In hac forma correctionis vestigium jam primo obtutu observatur. Hanc formam et imperativum *yarastirgil* praecedentis columnae tertia manus annotavit.

⁴ In suffixo hujus formae loco syllabae *ir* vocalis tantum *i* scribenda erat.

caueo	dour mebassem	saclanurmen
cauuj	dour budem	saclandum
caue	dour bas	saclan
cado	mecosten	tuzarmen uī̄ gikilurmen
cecidī	costaden ¹	tustum uī̄ gikildum
cade	beyf	tus uī̄ gigil ²
		slese. lube let(e) ³
curro	medauen	yugururmen
cucurri	dauidem	yugurdum
curre	bedao	yugur
cursus	dauan	yugurmac
canto	surut megoem	yrarmen
cantaui	surut gufen	yrldim
canta	surut bugo	yrilagil
cantus	surut	yr
clauo	bakilit mecunem	yusxaclarmen
clauaui	bakilit cherdem	yuxacladum
claua	bakilit cun	yuxacla
clauatura	cofle	yusxac
clauis	kilit	azchuz
cinglo	mebandem	ayltartarmen ³
cinglaui	bastem	ayltartum
cinge		
cingulum	custuband	ayl uī̄ colan

¹ KLAPROTHUS h. l. bene annotavit : «L'auteur paraît avoir confondu *cado* et *caedo*, car کشتن signifie «tuer» en persan.» Mémoires relatifs a l'Asie. T. III, p. 135.

² In formis *gikilurmen* et *gikildum* tertia manus ex originali *g k* fecit.

³ Doctissimus O. BLAU vocabula *slese*, *lube*, *lete* (uti videtur, a secunda manu annotata), quae KLAPR. signo interrogationis notavit, cum russo слѣзай лидо лети contulit (V. Zeitschrift d. D. M. G. Vol. XXIX, pag. 570).

⁴ Secundam hujus formae litteram *r* tertia manus addidit.

consolo	dilkosi medebm (sic !)	congul azarmen	12
consolaui	dilkosi dadem	congul azatim	
consola	dilkosi bide	congul az	
consolatio	paand dilghosi	congul azmac	
consulo	paand medlehem	chengas berumen	
consuli	paand dadem	chengas berdum	
consili(a) da	paand bide	chengas ber ¹	
con(silium)	paand	chengas	
conpleo	tamam mecunem	tamam etarmen	
conpleui	tamam cherdem	tamam ettim	
conple	tamam cun	tamam etkil	
complementum	tamam	tamam	
coquo	mepaxem	bišuturmen ²	
coqui	pohten	bisurdum	
coque	bepoh	bisur	
coquus	motbahi	bagerzi (sic !) ³	
coquina	muthagh	as bisurgan eu	
cesso		tigilurmen	
cessaui		tigildum	
cessa		tigil ⁴	
condēpno penā	jurum mecunem	jurumlarmen	
condēpnaui	jurum cherdem	jurumladum	
condēpna	jurum cun	jurumla	
condēpnatio	jurum	jurum ⁵	

¹ Cf. kazanicum *kiñāš itmāk, kiñāš* «consilium», *kiñāšče* «consiliator».

² Revisor litteram *y* lineola horizontali ut erroneam signavit et loco ejus super lineam *z* scripsit. Eadem manus primum *u* in formis *bisuturmen, bisurdum, bisur* in *z* transmutavit.

³ Pro *بشړیجی*. *Bakirci* in dialectis turcicis «fabrum caldarium» significat.

⁴ «Tigilurmen» etc. tertiam manus adscripsit.

⁵ Cf. vocem arabicam *جرم* (*gürm*) «peccatum», quae etiam in lingua turcica occidentali usurpator. KLAPR. pers. et cumanicum *jurum* parum recte ex forma arabica *جریمه* derivavit.

calceo	mussa mepussen	etic cheyarmen
calceaui	mussa pussiden	etic cheydun
calcea	mussa bepus	etic chey
calceamentum	mussa	etic
13 capio	megiren	tutarmen
cepi	griften	tutum
cape	begir	tut
captus	andissa ¹	tutchum
cogito	miandissen	sagenurmen
cogitaui	andissiden	sagendum
cogita	biandis	sagengil
cogitatio	andissa	sagenz
cresco	auxum mesoen	ulgayirmen
creui	auxum sudem	ulgaydum
cresce	auxum bas	ulgaygil
canbio res	dacsur mecunem	alisirmen (?) yest minaylu (? minčaylu)
canbiaui	dacsur cherdem	alistum
canbia	dacsur cun	alischil mineyse ²
canbium	dacsur	alisturmac
circundo	gri'd meroem	zourayururmen
circundaui	gird raftem	zoura yururdum
circunda	gird buro ³	zoura iurgil
circuytus	gird	zoura

¹ Vox *andissa* (اندیشه), quae in sequenti columna locum obtinet, per negligentiam scriptoris jam hic et quidem loco vocis گرفتار annotata reperitur.

² «Minaylu (? minčaylu), mineyse» fortasse secunda manus annotavit. Littera *a* formae *minaylu* formam *e* habet, quamobrem pro ligatura *ča* arbitrari potest. KLAPR. has formas ab eo falso *minexyla*, *minesse* scriptas cum glossis russicis *meniaou* et *menaï* contulit. *Yest* in lingua russica verbum substantivum designat.

³ کرد رفتن in lingua persica «circumire» et non «circumdare» significat. In forma *gri'd meroem* secundum *r* ipse scriptor glossarii emendandi causa addidit, adverbium enim «circum» in lingua persica *gird* sonat.

culpa	guna	yaxuc	
culpabilis	guna kar	yaxuclamis	
credo	bauarmecunem	jnanurmen	
credidi	bauarcherdem	jnandum	
crede	bauar cun	jnangil	
credencia	bauar cherdan	jnanmac	
credens		jnangaan	
confitor (sic!)	atref mecunem	gic̣ar berurmen (sic!)	
confessus fui	atref cherdem	gicrar berdum	
confitere (sic!)	atref cun	yic̣ar bergil	14
confessio	atref	ycrar gicrar berdi ¹	
cognosco	mesnasen	tanirmen	
cognoui	sinachtem	tanidum	
cognosce	besinas	tanigil	
cognosimentum	sinach	tanimac	
nō cura	gan	zan	
contritio cordis	psmāydil	congul ačirmāch ²	
coperio	mepussem	yaparmen	
copersi	pusiden	yaptim	
coperi	bepus	yapchil	
coperta	pusidenj	yapchiz ³	
conduco		usattirmen	
conduxi		usattim ⁴	

¹ «Gicrar» juxta formam *ycrar* tertia manus annotavit. Litteram *h* in formis *gicrar* et *yicrar* revisor suprascripsit. Cf. v. arab. اقرار.

² Prima manus *agirmach* scripsit, ex quo tertia manus *g* in *č* transformando et super lineam syllabam *ga* annotando *ačirgamach* fecit, cf. verbum turc. or. اچيرغماق.

³ Hujus formae littera initialis *y* a sequentibus parvo intervallo separata est.

⁴ «Conduco» etc. tertia manus scripsit. Cf. verbum turcicum or. *uzatmak* «comitari», «mittere».

castigo	adab medehem	oguturmen
castigaui	adab dadem	oguttum
castiga	adab bide	ogutchil
nō contrasto	barch mecunem	souascurmen
contrastauī	barch cherden	
contrastā	barch cun	
contrastum	barch	
in via ambulo ¹		
camino	batta meroem	meroē jolga jururmen
caminaui	batta raftem	raftem jolga jurdum
15 camina	batta buro	jolga jur
via ² caminum	rach	jol
conforto	dilchosi medehem	
confortauī	dilchosi dadem	
conforta	dilchosi dar	
confortun	dilchosi	
conquisto ³		
conquistaui		
conquista		
conquistum		
calefacio	grā mecunem ⁴	issinurmen
calefactus sum		
calefac		
calidus	garmies (sic!) ⁵	issilic

¹ «In via ambulo» tertia manus annotavit.

² «Via» eadem tertia manu annotatum est.

³ In glossario DU CANGE forma «conquesto» allegatur.

⁴ Id est کرم. Littera ʔ post vocalem a scribenda erat.

⁵ گرمش.

cerno	meguxinem	tanlarmen	
cerniuj (sic !)	guziden	tanladum	
cerne	beguxin	tanla	
consuo	medoxem	ticharmen	
consuj	docthem	tictim	
consue	bedos	tichil	
custura	dars	tichmac	
confido	umet medarem	ižanurmen	
confidi	umet dastem	izzandum	
confide	umet dar	izzangil	
fides	buuāī	isanmac ¹	
culo uinum	mepalanem	susarmen ich sye	16
culai	palandem	suxdum ich sey ²	
cula			
conuyto	mechemanj mecunem	ascaundarmen (sic !)	
conuitauj	mechemanj cherden	toyga undadum	
conuita	mechemanj bucun	toyga unda	
conuiuium	mechemanj	toy	
concupisco ³		sohlanirmen	
creator	afridigar	yaratchan	
creatura	afrida	yaratmac	
claudio portam	mebandem	esich(ni) japarmen ⁴	

¹ Revisor super litteram *s* formarum *isanurmen* et *isanmac* *z* annotavit. *Izzandum*, *izzangil* etiam tertia manus adscripsit. *Buuāī* pro *bavari* scriptum est, cf. .

² Revisor germanicus fortasse missionarius ille, qui in secunda hujus codicis sectione textuum cumanicorum magnam partem conscripsit et cujus scripturam tertiam manum nuncupavimus, formas verbi germanici *ish sye*, *ich sey* addidit.

³ «Concupisco» etc. secunda manus annotavit.

⁴ Syllaba *ni* deleta est.

clausi	bastem	esichni japtim
colige claude ¹	bebad	esichni jap
coligo	metinem (sic!) ²	zoplarmen
colesi (sic!)	cinidem	zopladum
colige	becin	zopla
cauda	dumb	cuyrug
colum	gerdan	boyn
coctum	muba (sic!)	bisirmis ³
celo		batirrimen
celauī		batirdim
celare		batirmaga ⁴
congrego		yiarmen jomdarimen
congregauī		iydim jomdardim ⁵
color varbe boyiow		iycharmen ich velle
conuenit iomucti jildi		iychte vellete ⁶

17 *Hec sūt Verba et notā de lītā. D.*⁷

do	medaem	berumen
dedi	dadem	berdum
da	bide	ber

¹ «Claude» tertia manus loco «colige» addidit.

² Scriptor pro litt. *c* negligenter *t* scripsit.

³ E forma *hisurmis* reuisor *bisirmis* fecit.

⁴ «Celo» etc. tertia manus annotavit. In forma *batirrimen* littera *r* ante suffixum *i* (pro originali *ir*) reduplicata est, consona enim sequentis suffixi formae causativae non plane evanuit, sed vocali suae anteposita cum praecedendi *r* coaluit.

⁵ «Congrego» etc. tertia manus scripsit.

⁶ «Color» etc. secunda manus spatii vacui implendi causa adscripsit. Glossae germanicae *varbe*, *ich velle* (= ich fälle), *vellete*, — character gothicus scripturae atque designatio semivocalis *v* per *w* manifesto demonstrant, hunc quoque scriptorem germanum fuisse.

⁷ Littera *D* cum pag. 17 incipit.

dono	mebacsem	bageſlarmen	
donauj	babsidem	bageſladum	
dona	babes	bageſla	
donum	bacs	bageſ	
doceo	miamozanem	ouratu'men	
docui	amozanidem	ouratum	
doce	biamuzan	ourat	
doctor	bilisman ¹	osta	
dimito	meelem	coarmen	
dimisi	hostem	coydum	
dimitte	beel ²	coygil	
dimitens	mehelenda	coygan chisi	
dormio	mechospem	uiurmen	
dormitauj	choftem	uyurdum	
dormiens			
dormi	bechosp ³	uyugil	
decet	laech est	yarasur	
decuſt	laech ſud	yarasti	
doleo	dart medarem	agrurmen	
dolui	dart dadem	agerdum (ſic!) ⁴	18
dolor	dart	agremac	
diſcarigo	barra frumiarem	yuctuſurmen (ſic!)	
diſcarigauj	barra fru auurdem ⁵	yuctuſurdum	

¹ Cf. verbum turc. *bilmāk* «ſcire».

² In hac conjugatione praesens, imperativus et perfectum a duabus diverſis radicibus formata ſunt (1. هشتن 2. هليدن).

³ خُڤ.

⁴ Cf. verbum turcicum or. اغريق.

⁵ Secundum rectam KLAPROTHI obſervationem : *bar-ra fru miarem* «en perſan *bar*, fardeau ; *ra* particule de l'accuſatif ; *ferou*, en baſ ; *auurden*, porter, placer». — Cum *yuctuſurmen* KLAPR. falſo يوك قوتارامن comparavit. Cf. turc. or. توشورماک.

discariga
honus (sic!)

descendo	z er meroem	enarmen
descendidi (sic!)	z er raftem	endun
descende	z er buro	engil

duco	mebarem	elturmen
dussi	burdem	elttim
duc	bebar	eltchil

diuido	bacs mecunem	ulasurmen
diuixi	bacs cherdem	ulastum
diuide	bacs cun	ulaschil
diuixio	faena	ulasmac

diminuo	cham mecunem	esiturmen (sic!)
diminuj	cham cherden	ecsittim
diminue	cham cun	ecsit
minus	cham	ecsuc

19 desligo	mecusaem	sesarmen
desligau	cusidem	sestum
desliga	becsau	seschil

dico	megoen	ayturmen
dissi	guften	aytun
dic	bago ¹	ayt

duro	batha mepayem	toxarmen
duraui	batha ² paydem	toxdun
dura	bepay	toxgil ³

¹ Doctissimus VULLERS in 61. §. grammaticae linguae persicae cum dialectis antiquioribus persicis et lingua sanscrita comparatae annotat: «Denique lit. ف respondens antiquiori *p*, *b* interdum prorsus abiicitur e. g. . . . گو imp. verbi گفتن etc.»

² «Batha» fortasse per lapsum calami pro *bacha* (بقا) scriptum est. Si autem glossator *batha* scribere voluit, haec vox بتا «quousque» significaret.

³ Cf. turcicum or. *tözmäk*, uiguricum *türmāk*, hung. *türni*.

destineo	megirem	tiarmen	
destinuy	griftem	tyidum	
destine			
deuentus	begitani	tyimac	
despliceo			
displicuj			
displacimentum			
despero	beumet mesauem	tinimdam cherarmen	
		(sic !)	
desperauī	beumet suden	tinimdam cheztim	
despera te			
desperatus	beumet suda	tinimdan chezmac	
desperatio	beumedi	tinimdan' chezmac	
defendo	pusti mecunem	karisurmen uī abramen	20
defendidi (sic !)	pusti cherdem	karisitim uī abradum	
defende te	pusti cun	karis uī abra	
defensio	pusti	karismac uī abramac	
denpingo (sic !)	nacs mecunem	nacs larmen	
depinssi	nacs cherdem	nacs ladum	
depinge	nacs cun	nacs la ²	
depictum	nacs	nacs	
ymago	surac (sic !) ³	ziray	
desidero	zanddid mecunem	cusanurmen	
desiderauj	zanddid cherdem	cusandum	

¹ Haec forma in linea paenultima et ultima in *n*, in duabus vero lineis superioribus in *m* desinit.

² Formae *nacslarmen*, *nacsladum*, *nacsla* disjunctim scriptae reperiuntur, nimirum suffixum denominativum *la* cum terminatione pronominali a praecedenti *nacs* separate scriptum est.

³ Etiam hic, uti videtur, *c* negligenter pro *t* scriptum est, *suret* enim in lingua turcica occidentali imaginem significat (cf. arabicum ⁵صُورَة).

desidera	zandid	c
desiderium	zandid	cusamac
debeo dare	cardarem	bernalurmen bernelimen ¹
debui	cardabudem	bernalu boldum
debitum	card	borz
debitor	cardar	borzli
decipio	fusos mecunem	aldarmen
decepi	fusos cherdem	aldadum
decipe	fusos cun	alda
decepto ²	fusos	aldamac
dispolio	jama mecanen	sozulurmen vī čučulur- men ³
dispoliaui	jama candem	sozuldum
dispolia	jama becan	suzul
21 diues	maaldar	bay
diuitia	maal	baylic
dubito	metarsen	yazanurmen
dubitaui	tarsidem	yazandum
dubita	betars	yazam
dubium	metarsanj	yazāmac ⁴

¹ «Bernelimen» secunda manus adscripsit.

² Id est «deceptio», فسوس enim «jocum», cum. vero *aldamac* proprie «deceptionem» significat.

³ «Vel čučulurmen» tertia manus annotavit.

⁴ Hoc loco signum abbreviationis consonam *n* supplet. Quod ad formam *jazanmac* pertinet, cf. turcicum or. يازمق «scindere» (apud PAVET de COURTEILLE), ياري «meta». *Dubitator* enim non solum in linguis indo-europaeis, sed etiam in semiticis et turanicis «inter duas res haerens», «divisus», «divisi animi homo» nuncupatur, ut in hebraico סַעַף «dubitator» a סַעַף «dividere», in arabico شَاكٍ idem; in hungarico «kételkedő». Permutatio sibilantis cum liquida *r* in linguis turcae ori-

delacero	medrien	girtarmen
delacerauj	deriden	girttum
delacera	bedrin	girtchil
delaceratura	trak	girtmac ¹
disputo		tabuschirmen
disputaui		tabuschtim ²

kym maga bersa mendagar beraym.
kym maga bermassa mendagar berman³.

*Hec sūt Verba et nōia de līta. E.*⁴

emo	mecherem	satum alurmen
emi	chiridem	satum adum (sic!) ⁵
eme	becher	satum algil
emptio	chiridanj	satum almac
ešpecto ⁶	sabur mecunem	cuyarmen
espectaui	sabur cherdem	cuydum
especta	sabur cun	cuygil

ginis perquam nota est, e. g. كورمك «videre», كوسترمك «monstrare», in jacutico *kirgittar* «filiae», *kīs* «filia» etc.

¹ Pro ييرتماق, cf. turcicum or. ييرتماچ «ruptura».

² «Disputo» etc. tertia manus annotavit. In formis *tabuschirmen*, *tabuschtim* transcriptio litterae *š* per *sch* observanda est.

³ Haec dictio, quam anterioribus plane diversa manus adscripsit, rectius ita scribenda erat :

„kim maga bersä mendä agar bermän
kim maga bermässä mendä agar bermän“.

«Ei, qui mihi dat, ego quoque do, — ei qui mihi non dat, ego quoque non do».

⁴ Littera *E* cum pag. 21 incipit.

⁵ Litteram *l* scriptor omisit.

⁶ Revisor *x* superscriptit.

22 equito	uar mesinem	atlanurmen
equitauī	uar nisidem	atlandum
equitta	uar mesin ¹	atlan
extingo lumen	mecusen	sondururmen
estinsi	custen	sondurdum
estinge	bechusc	sondur
esio foris	berun meroen	čigharmen
esiui	berun raften	zigtum
exi	berun buro	zigchil
estra	berun	tastin ²
estraho	bedra auurden	zigarurmen (sic!)
extrassi	bedra casiden	zigardun
extrahe	bedra uar	zigargil ³
examino	miasmayen	tanlasurmen
examinaui	asmidem	tanlastin
examina	beasmay	tanlas ⁴
edifico	amarat mecunem	coparurmen (sic!)
edificaui	amarat cherden	cobardun
edifica	amarat cun	cobar
edificium	amarat	cobarmac ⁵
euado	meziū mesouem	cutulurmen
euaxi	meziū suden	cutuldum

¹ KLAPR. recte observavit, *uar* pro سوار scriptum esse («eques», سوارى «equitatio»).

² KLAPR. formam *tastin* cum turcico طاشرد comparavit, sed rectius cum تاشدين comparanda est. In hac conjugatione transcriptio *č* cum *z* alterne fungitur.

³ Hic sonus *č* per *z* denotatur.

⁴ Cf. turcicum or. تانلاماق «discernere». KLAPR. falso formam دڭمك «tentare» adduxit.

⁵ In tribus lineis inferioribus labialis lenis vicem fortis fungitur.

euade	mezium bas	cutulgil	23
euaxus	mezium sudan	cutulmis	
euaxio	mezium̄	cutulmac	
espedio	kalas mosouen (sic!)	bosanurmen	
espeditus sum	kalas suden	bosandum	
espedias	kalas bas	bosan	
espedicio	kalas	bosanmac	
ešpendo ¹	charg mecunem	charg etarmen	
espendidi (sic!)	charg cherden	charg ettin	
espende	charg cun	charg et	
espena	charg		
^x estendo	oua mecunem	yayarmen	
x estendidi	oua cherdem	yaydum	
x estende ²	oua cun	yaygil	
ecusso (sic!)	choder mecunem	arinurmen	
ecussaui (sic!)	choder cherdem	arindum	
ecussa (sic!)	choder cun	aringil	
ecusatio (sic!) ³	choder	arinmac	
excudere		arinmaga ⁴	
eligo	mecuzinem	congul izinda aiturm(en)	
elegi	guzanidem	congul izinda aytum	
elige	beguzam	congul da ayt	
electio	beguzanj	congul izinda ⁵ aitmac	

¹ Scriptor glossarii more Italicorum litteram *x* in *s* molliuit, attamen alia manus, ut opinor revisoris germanici, originale sonum supra lineam adscripsit.

² Hic etiam revisor *s* in *x* emendauit.

³ Pro «executio» etc. Loco «ecusatio» vox «excussio» scribenda erat.

⁴ «Excudere arinmaga» tertia manus annotavit.

⁵ *Z* vicem litt. *c* fungitur.

	estimo	bacha menehem	bacha ururmen
	estimauij	bacha naaden	bacha urdun
	estima	bacha cun	bacha ur
	estimatio	bacha	bacha ¹
24	emendo	drust mecunem	tusaturmen
	emendauj	drust cherden	tuxattum
	emenda	drust cun	tuxat
	emendatio	drust	tux
	emendatum	drust sudan	tuxacmis (sic!) ²

Hec sūt Verba et noīa litā. F.³

	facio	mecunem	etarmen
	feci	cherdem	etim
	fac	buchun	etchil
	factum	cherda	us ⁴
	fio	mesauen	bolurmen
	factus sum	sudem	boldum
	factus fuj	budem	boldum edi
	firmo	mucham mecunem	berchiturmen vī berke- termen ⁵
	firmauij	mucham cherden	berchittun
	firma	mucham cun	berchitchil
	firmamentum	muchanj	berch
	famesco	gursna em	azturmen
25	famescis (sic!)	gursna buden	aztim

¹ Pro بها. In forma *bacha* litt. *h* per *ch* transcripta est.

² Pro *tuxatmis*.

³ Littera *F* cum pag. 24 incipit.

⁴ KLAPR. ایش comparavit, sed potius turcicum or. اوش comparare debebat.

⁵ «Vel berketermen» secunda manus annotavit.

famesce	gursna bas	az bol
fames	gursnaguj	az ¹
frigesco	sard darem	ussurmen ²
frigesci	sard dasten	usidum
frigus	sard	saoc
filo	rerassem (sic!)	egirurmen vī jirmen (sic!)
filauj	residem	egirdum jirdim
fila	beris	egirgil jirgil ³
filum	risman	yp
fugio	megrizem	chazarmen
fugi	griaden	chaztum
fuge	begriz	chazchil
frango	meschinem	sindururmen
fregi	schistem	sindurdum
fracturo (sic!)	beschin ⁴	sindur
fratura	schistenj	sindurmac
fallo vī erro ⁵	galat mesauem	yangilurmen
fefili erraui	galat sudem	yangildum
falla (sic!)	gallat	yangilmac
furo	medusdem	ogrularmen ogurlarmen
furauj	dudiden	ogrulardum
fura	bedusd	ogrula
furtus	dusdanj	ogrulamac ⁶

¹ Etiam hic *č* per *z* transcriptum est. Quod ad formam persicam *gursna em* attinet, KLAPR. pro *گرسنه ام* nescio quamobrem *گرسنکی* adduxit.

² Primam hujus formae litteram *s* alia manus adscripsit.

³ «Vel jirmen, jirdim, jirgil» tertia manus adscripsit.

⁴ Cf. verbum *شکستن*.

⁵ «Vel erro» tertia manus annotavit.

⁶ Cf. turcicum or. *اوغورلامق* «furari», quod e nomine *اوغور* «fortuna prospera» suffixo *la* formatum est. *Ogurllarmen* tertia manus adscripsit.

26 flos	gul	zizac ¹
fructus	miua	yemis
fondo	buniat mezanem	buniat etarmen
fonda	buniat xanidem	buniat etis (sic!)
fondamentum	buniat cun	buniat echil (sic!)
	buniat	buniat
fortifico	cauj mecunem	berchiturmen
fortificauj	cauj cherdem	berchittim
fortifica	cauj cun	berchit
forcia	cohat ul codrat	cun ²
fortuna	bachat	rox vl̄ orozung ³
forma	andaxa	maana ul turlij ⁴
modus ⁵	maane	maana
fragellum (sic!)	taxana	urmach
fumus	duc	tutum
foramen	solach	tesich
fe'rum	ahin	temir
fons	ziazim ab	bollach ⁶
flumen	zzuchana	ochus ⁷
fur	dusdi	ogri

¹ Klapr. ad hanc vocem annotavit: «Turc de Siberie, چچاك», sed haec ipsa vox etiam in lingua turcica or. et occ. adest, v. چچاك, چچك et ejus derivata.

² In lingua uigurica *kunut* quoddam genus armorum designat (v. glossarium uig. professoris VÁMBÉRY, p. 224). Quod ad immutationem sensus verbi attinet, cf. hebraicum כִּנּוּת, quod secundum *Gesenium* probabiliter cum arabico حِصْن⁵ ex eadem radice derivandum est.

³ «Vel orozung» secunda manus annotavit. In lingua turcica or. haec vox duplicem formam habet, nimirum *örāz* et *oraz* (*örāzlik* «beatus, a, um»).

⁴ Cf. turcicum or. *türlük* et turc. occ. *türlü*, *dürlü* «genus», «species». Klapr. cumanicum *turlij* perperam cum arabico طَرَز⁵ «forma» comparavit.

⁵ «Modus» inter vocabula cum *f* incipientia ideo adductus est, ut voces similis significationis «forma» et «modus» conjunctione memorentur.

⁶ «Ziazim ab, bollach» quarta manus caractere minusculo et rotundo annotavit.

⁷ De *zzuchana ochus* (cf. ʾΩʿʷʷ) idem.

frico
fricaui

kassirmen
kassadim¹

Hec sūt Verba et noīa de līta. G.²

27

gaudeo	sadi mecunem	souunurmen bieni(rmen)
gauissus sun (sic !)	sadi cherden	souundum biendi(m)
gaude	sadi cun	souungil
gaudium	sadj	souunmac
gaudendo		byenip biip schrekinv (? de) ³

gubernatio
generatio
genuflesso
grauitas
garbellus
guarnimentum

grato	mecharem	casirmen
gratauj	charidem	casidun
grata	bechar	casigil
graytaroria		

guerā	jank	yage ⁴
-------	------	-------------------

gusto	mezasen	tatarmen
gustauj	zasiden	tattin
gusta	bezas	tatchil
gustum	zasnis	tatmac

¹ «Kassirmen, kassadim» secunda vel tertia manus adscripta.

² Lit. *G* cum pag. 27 incipit.

³ «Bienirmen, biendim, byenip» secunda vel tertia manus, *biip schrekin*: (? de) tertia manus annotavit. *Schrëkin* in dialecto franconica (md.) «salire», «tripudiare» significat.

⁴ Cf. uiguricum *jakīlamak* «hostilem esse», *jakiči* «belligerans», turcicum or. *jaghi* «hostis». KLAPR. formam *yage* haud recte e lingua persica depromptam dicit.

*Hec sūt Verba et noīa de līta. H.*²

honoro	chormat mecunem	agerlarmen
honoraui	chormat cherden	agerladum
honora	chormat cun	agerladum (sic !)
honor	chormat	ager
honero (sic !)	bar mecunem	yuclarmen
honeraui	bar cherdem	yucladum
honera	bar cun	yucla
honus	bar	yuc
hodoro (sic !)	bouj merassem	yylarmen
hoderaui	bouj casidem	jyladum
hodora	bouj bechas	jylagil
hodoratus	bouj	jylamac ³
heredito	mirachori mecunem	mulcarmen
hereditaui	mirachori cherden ⁴	mulcradum
hredita (sic !)	mirachor	mulcri (sic !) ⁵
hreditatio (sic !)	mirat	mulclamac

29 habeo medarem mendabar

¹ «Konessu, vivum argentum» tertia manus annotavit. Haec vox originem vocis hungaricae *kéneső* optime explanat. In dialecto kazanica «argentum vivum» aequaeque in d. cumanica *künä sivi* nominatur (i. e. «argenti aqua»).

² Pag. 28. codicis cum littera *H* incipit.

³ Cf. turcicum or. *ıylamak*. In glossario a KLAPR. edito, quod falsis scatet lectionibus, etiam hoc loco pro *yylarmen*, *jyladum* etc. *ysalararmen*, *ysladum*, *yslagil*, *yslamac* legitur. Formae memoratae ab editore cum turcico siberiaco *یرلامق* comparantur.

⁴ KLAPR. recte observat, hanc formam cum persico *میرات خور کردن* consentire.

⁵ In formis *mulcarmen* etc. *r* cum *l* permutatum est, cf. *mulclamac*. In lingua turcica occ. *mulcar* «possessorem» significat.

habuj	dasten	tegdj
habeas	dar	saga bolsun
humilitas	gap	youaslic
hospito		condurimen ¹

Hec sūt Verba et noīa de līta. I.²

Jeiuno	agas mecunem	baslarmen ³
jeiunauj	oroxa dasten	oruz tutārmen tutum
jeiuna	oroxa bidar	oruz tut
jejunium	oroxa	oruz ⁴

incipio	agas mecunem	baslarmen
incepti	agas cherden	basladum
incipere	agas cun	baslagil
principium	agas	bas

inteligo	paham mecunem	anglarmen
intelessi	pacham cherdem	angladum
intelige	paham cun	anglagil
intellectus	paham ⁵	anglamac

jubeo	mafarmaem	buiuramen
jussi	farmaden	buiurdun
jube	befarma	buiur

30

jungo	auxū menehen	yetarmen
-------	--------------	----------

¹ «Hospito, condurimen» secunda manus annotavit.

² Littera / cum pag. 29 incipit.

³ Voces *agas mecunem*, *baslarmen* per negligentiam scriptoris glossarii e linea superiori sequentis clausulae pro omissis *oroxa medehem* etc. huc translatae sunt.

⁴ «Oroxa dasten, oroxa bidar» etc. quarta manus adscripsit et revisor codicis formam *tutamen*, uti videtur, sermoni cumanico peculiarem, in communem formam turcicam *tutürmen* cum intentione emendandi, sed revera corrumpens permutavit.

⁵ In editione KLAPK. pro *paham* falso *pakam* reperitur (cf. vocem arabicam).

jungsi	auxû neaden	yettim
junge	auxû cun	yetchil
induo	mepussem	cheyarmen
induj	pussiden	cheydum
indue	bepus	cheygil
Vestimentum	yama ¹	ton ul oprac
irasco (sic !)	tira mesauem	opchalarman
irasci	tira sudem	opchaladun
irascce	tira bas	opchala
ira	tira ²	opcha ³
illumino	nour medarem	yarig etarmen
lumen	nour ul̄ rosan	yrig (sic !)
infringo	nenomayem (sic !)	tartinurmen
infrinsi	nemudem	tartindum
infringe	benomay	tartingil
inquiro	meiurem	ixdarmen
inquixiui	justen	ixdardin (sic !)
inquire	beiur	ixdagil
inquixicio	justrua	ixdamac ⁴
31 interrogo	mepursem	sorarmen
interrogauj	pursidem	sordum
interroga	bepurs	sorgil

¹ In hac forma ġ per y transcribitur, cf. *جامه*.

² Secundum KLAPR. *نيره* in lingua persica solum tristitiam significat, sed vox etiam «turbidum animi» denotat et hoc loco posterior significatio adducenda erat.

³ Haec vox in lingua turcica or non uti KLAPR. dicit *upkä*, sed *öpkä* sonat.

⁴ Cf. turcicum or. *ایلامک*. In editione KLAPR. pro *ixdarmen* falso forma *idarmen* adducitur.

interficio	mecussen	yara etarmen
interfeci	custem	yara ettin
interfac	becust	yara etchil ¹
irrideo	mehamden	eliclarmen
irrixi	chandiden	elicladum
irride	behand	eliclagil
irrixio	tescharj	eliclamac ²
iniquitas		
justicia		
imaginatio		
juramentum		
infamia		
inflo	medamem	sisarmen
inflauj	miamadem	sistin
infla	beaman	sistchil (sic !)
inflatūra	damissa ³	sismac
jaceo	mecosten	yaturmen
jacuj	costen	yattum
jace	becost	yatchil
iudico		jargularmen törulermen
judicaui		jarguladim töruladim ⁴

Hec sūt Verba et noīa de līa. L.⁵

32

lauo	mesuiren	juuarmen
------	----------	----------

¹ «Yara etarmen, ettin (ettim), etchil» proprie «vulnero, vulneravi, vulnera» significat, cf. turcicum occ. *jaralamak*, kazanicum *jaralī* «saucius».

² Cf. turcicum or. et uiguricum *elīklāmāk* «apprehendere».

³ Cf. دىيدىن «flare» دم «halitus».

⁴ In dialecto kazanica *tūrā* iudicem significat. Eadem vox *tōrā* in lingua turcica orientali principem qua legislatorem, proprie legis custodem atque legem ipsam denotat. Cf. mongolicum *tōrō*, mang'uicum *doro*, hungaricum *törvény* «lex».

⁵ Pag. 32 cum littera *l* incipit.

laui	susten	juudun
laua	bsuir (sic !)	ju'
ludo	bazi mecunem	oynarmen
lusi	bazi cherdem	oynardum (sic !)
lude	bazi cum (sic !)	oynagil
ludus	bazi	oyn ²
lamentatio	gillay	
labor	xaamety	
lusinga		
lux	nur	
lima	soan	
laus	doa ³	
loquor	sochom megoēm	soslarmen
locutus fui ⁴	sochom guftem	sosladum
loquere (sic !)	sohom bugo	soslagil
loquella	sochom ⁵	soslamac
lac		
lectum		
33 libertas		
loguus (sic !)		
lanpauit	barc xandast ⁶	giltradi

¹ «Mesuiren» etc. usque ad formam *ju* quarta manus annotavit.

² Miror, KLAPROTHum ad interpretationem notissimi verbi *ojnamak* non ex prioribus dialectis, sed ex Siberia respondentem formam adduxisse.

³ «Gillay» etc. quarta manus annotavit. KLAPR. v. *gillay* cum گیلای et *xaamety* cum زحمت arabicae originis comparavit. *Soan* = سوعان. Quod ad formam *doa*, KLAPR. pro ea falso *soa* edidit, et hanc formam cum arabico شفا comparavit (*doa* = دَعَا *éulogia*).

⁴ «Fui» alia manus annotavit.

⁵ سخن «vox».

⁶ In editione KLAPR. falso *barc andast* legitur.

lanpat	barc mezanet	giltrar
lanpus (sic!)	barc	giltramac ¹

Hec sut (sic!) Verba et nōia de lītā. M.²

mitto	mefristem	yarmen
missi	fristaden	yydun
mitte	befrist	yygil ³
missus	frista	elzi
maneo	menaanem	tururmen vī calirmen
mansi	mandem	turdum caldim
mane	beman	turgil calgil ⁴
mansio	manxel	yurt ⁵
mutuo (sic!)	digargū mecunem	alisurmen
mutuauj	digargū cherden	alistun
mutua	digargū cun	techsir
mutuatio	digargū ⁶	alsturmac (sic!) ⁷
mорий	memirem	olarmen
mortuus	murden	oldum
mors	marg	olum

34

manleuatio

¹ Cf. turcicum or. **ييلامك** «splendere» apud PAVET de COURT. **ييلمان** «splendidus».

² V. pag. 32 Codicis.

³ Cf. turcicum or. **ايبارماك** seu **ييبارماك** «mandare» et uiguricum **izmak** «detrudere».

⁴ «Vel calirmen, caldim, calgil» secunda manus annotavit.

⁵ Vox late patens in dominio linguarum turcicae originis **يورث**. Cf. mongolicum *ger* «domus», «habitatio», mang'uicum *gurun* «aula», «curia».

⁶ **ديگرگون**. KLAPR. haud recte **دكرگون** scripsit.

⁷ Cf. turcicum or. **اليشماق**. Quod ad formam praecedentem *techsir*, cf. turcicum occ. *dejištir* idem (proprie *tek-iš-tir-māk*), teng «aequilibrium». KLAPR. quadam similitudine veri captus arabicum **تغيير** comparavit.

miror	ayp medarem	tanglarmen
miratus fui	ayp dastem	tangladum
mirun (sic!)	ayp	
misculo	miamissem	caristururmen
misculauj	amictem	bulgasturdum
miscula	biames	caristur ul̄ bulgastur
mastico	mecinachem	zaynarmen
masticauj	cianayden	zaynadun
mastica	beciana	zianagil (sic!) [†]
masticum	masdac	sachex
maturo	merrasen	bisturumen
maturauij	rasiden	bisurtim
mensuro	mepaymanem	olzarmen
mensurauij	paymuden	olzttum
mensura tu	bepayma	olzchil
mensura	paymana	olza
murus		
multiplicatio		
malicia		
mira		
mergo		batarmen
submersi		battim
medulla		jilek
35 mordo	megaxen	tislarmen
momordidi (sic!)	gaxidem	tisladun

[†] Cf. turcicum or. *čajnamak* «masticare», hungaricum *csámcsogni*.

morde	begax	tisla
morsus	gaxidenj	tislamac
marcesco		onggarmen valwit ¹
marcesa (sic!)		ongdim
medico	teb medehem	ottalarmen
medicauj	teb dadem	ottaladum
medica	teb bide	ottala
medicina	teb	ot ²
melioro	nektar mecunem	eygirac etarmen
meliorauj	nektar cherdem	eygirac ettim
meliora	nektar cun	eygirac et
machino	baaxinū mechunem	tergirman tartarim
machinauj	baaxinu cherden	tegirman tartim
machina	baaxinu cun	tegirman tart
molendinum	axinu	tegirman
molinaris	axāgar ³	tegirmanzi
moveo	meiunbanem	tepraturmen
mouj	janbanidem	teprattin
moue	beiumb	tepratchil
momentum	beiubanj	tepratmac ⁴
monstro	melmanem	corgusurmen

¹ Cf. kazanicum *ūngār-* «mutari». Voces «marcesco», *onggarmen*, glossam germanicam *valwit* («marcescit»), formam «marcessa» (sic!) pro «marcui» et formam perfecti *ongdim* secunda manus annotavit.

² Cf. turcicum or. اوت «herba» et «medicina». Sed eadem forma اوت etiam venenum significat.

³ Uti KLAPR. recte docuit: آسیاکار «fabricator molarum», molitor enim in lingua persica آسیا بان sonat.

⁴ Cf. turcicum or. *teprämāk*, *tīpramak* «ingredi», *tepränmāk* «inquietum esse» et hung. *típegni löfogni* «pedibus pulsare», *tőprekedni* «inquietum esse», «turbare»

monstrauj	nemuden	corguxdun
monstra	benmay	corguxgil
demonstratio (sic!)	benmoyos ¹	corguxmac
mutuo (sic!)	bachard medehem	otunzcha berumen
mutuauj	bachard daden	otunzcha berdun
mutua	bachard bide	otunzcha ber
mutuum	bachard	otunz
mons	cho	tagê
montanea	chouistan	tagellar ²
mino		ianirmen ich drowe
minauī		ianadim ³

36 *Hec sut (sic!) Verba et noīa de lītā. N.⁴*

nauigo	dar dria meroem	tengisda yururmen
nauigauī	dar dria raften	tengisda yurdum
nauiga	dar dria buro	tengisda yurugil
nauigans	dar dria meroam	tengisda yurugan
nolo	ne mecoēm ⁵	tilaman
noluj	ne costem	tilamadum
nole	mechoy	tillemagil ⁶

¹ Secundum KLAPR. بنمایش »per demonstrationem, demonstrative».

² Voces *cho*, *tagē* etc. quarta manus annotavit. Forma *tagel* a communi turcico *tag* (*dag*) suffixo *il* formatum est, sicut jacuticum *itegel*, hung. *hitel* «fides», — azerbaij'anicum *kōtel* «mons».

³ *Janirmen*, *ianadim* tertia et glossam germ. *ich drowe* secunda manus annotavit.

⁴ V. pag. 36 Codicis.

⁵ Id est *ne mecostem*.

⁶ «Tillemagil» pro *tilāmāgil* (cf. turcicum or. *tilāmāk* «desiderare») quarta manus cum parvis, rotundis et cursivis characteribus annotavit.

noua	abar	habar
nupcie (sic!)	araosi	asen
nutro	meparuarem	bestlarmen
nutrui	paruaridem	bestladum
nutri	bepaurar	bestlagil
nutrimentum	paruarda	bestlamac
		sening sösini bestlermen
		non curo verba tua
nego in aqua	kak mesauem	bogulurmen
negauj ¹	kak sudem	boguldum
negatio	kak ²	bogulmac
		bogulurmen flecto curuo
nego debitum	kaata mecunem	tanarmen
negauj	kaata cherden	tandum
nega	kaata cun	tangil
numero	mesmarem	sanarmen
numerauj	smurden	sanadum
numera	besmar	sanagil
numerus	simar	san ³
nato	sanau mecunem	yuxarmen
natauj	sanau cherdem	yuxardum
nata	sanau cum	yuxgil
natator	sanaubar ⁴	yxganchisi (sic!) ⁵

¹ Fortasse ipse scriptor vocabularii loco duarum litterarum expunctarum syllabam *ui* annotavit.

² Secundum KLAPR. ex غرق contractum.

³ KLAPR. loco *saj* turcicum or. *san* comparare debuisset.

⁴ KLAPR. pro شنب ab eo cum *sanau* comparato sane formam شناو adducere debuisset, cf. شنادر «natator», hic *sanaubar* (in editione KLAPR. pessime شنار).

⁵ KLAPR. et hanc formam male intellexit eam pro turcico يوزيجي ad-

37 nasco (sic !)	mexaum xayden	tuarmen ¹ togarmen
nasci (sic !)	mexaum xanden	togdum
nascere (sic !)	mexaydem	toggil
natura	tabiat	togmac
natus	xayt	tougam
ningit	bafre miaet	kar yayar
ninguit	bafre amgmad (sic !)	kar yagdi
nix	bafre	kar
gragnora	toolu ²	burzac
nomino alium	nam medachem	atagirmen
nominauj	nam dadem	atagdim
nomina	nam bide	attagil
nomen	nam	at
noceo	xiam mecunem	xian etarmen
nocuj	xian cherdem	xian ettin
noce	xian cun	izan et xian etchil ³

38 *Hec sūt Verba et nōia de līta. O.⁴*

ordino	tartib mecunem	jarastururmen
ordinauj	tartib cherden	jarastirdum
ordina	tartib cun	jarastur
ordinatio	tartib	jarasturmac ⁵

hibitam esse opinans et non videns contractionem *yxganchisi* ex participio *yxgan* et nomine *chisi* constare (proprie «natans homo»).

¹ Formam *tuarmen* tertia manus annotavit. *Tugarmen* per formam *tuvarmen* demum in *tuarmen* contracta est. Cf. turc. or. *togmak* «nasci» et «apparere»; *togma* in dialecto chanatus Chivae vernam significat (in l. hung. *tojni* «ovum parere», *toklyó* «agnus unius anni»).

² Ex turcico *tolu*, *dolu* depromptum.

³ «Et xian etchil» tertia manus annotavit.

⁴ V. pag. 38 Codicis.

⁵ Cf. turc. or. *یاراشتورماق*. KLAPR. haud recte *tarasturuxmen* etc. edidit.

obliuisco (sic!)	framus mecunem	unuturmen
obliuisci (sic!)	framus cherden	unuttum
obliuiscce (sic!)	framus cun	unutchil
oblitio	framus	unutmac
oblitus	fram cherdam	unutcham (sic!)

oratio

ornamentum

obedio	ochum mi sinoen
obedi	ochum y siniden
obedias	ochum bisnoyt ¹

obuio	barabaï meroen	yolugurmen
obuiauj	barabaï raftem	yolugttun
obuia	barabaï ² buro	yolugchil

ostendo	melmanem	corgusurmen
ostensi (sic!)	nimudem	corgxdum (sic!)
ostende	belmay	corgux.

obsculo (sic!)	bosa medarem	oparmen
obsculauj (sic!)	basa dadem	optum
obscura (sic!)	basa bide	opchil
obsculum ³	basa	opmac

ofendo	tiragui mecunem	mecunem ⁴
ofendidj (sic!)	tiraguj cherdem	octundum

39

¹ «Ochum mi sinoen» etc. quarta manus adscripsit. KLAPR. hanc formam *ochum* cum حکم comparavit.

² Id est برابر pro برابر «simul».

³ Scriptor codicis *obscura* scripsit, sed revisor aut forte scriptor ipse litteram *a* in *u* emedavit.

⁴ «Mecunem» e clausura persica per negligentiam scriptoris in clausuram cumanicam loco *octunurmen* irrepsit.

ofende	tiragui cun	octunguil (sic !)
ofensio	tiraguj	cotunmac (sic !) ¹
orino	nixech mirixen	sijermen
orinauj	nixech vechten	sijdum
orina tu	nixech beris	sijgil
orina	nixech	szi ²
ofero		
oferui		
ofer		
oferta		
otriamentum (sic !)		
oportet	chaiat est	cherac tur
oportuit	chaiat sud	cherac edi
opus	chaiat ³	ys ⁴
optio ⁵		

40 *Hec sūt Vba et noia de lita P.*⁶

possum	metuanem	kuzun ietar (sic !)
potuj	tuanisten ⁷	kuzun ietti (sic !)
potencia	cudrat	kuzun ⁸

¹ Observa metathesim litt. *oc* in *co*. Cf. turcium or. اوكلماك.

² «Nixech mirixen, nixech vechten» etc. quarta manus adscripsit.

³ KLAPR. perperam *baiat* edidit. *Chaiat* pro شاید scriptum esse videtur, cujus imperfectum می شایست s. می (شایستی) sonat.

⁴ Cf. turcium or. اوش seu ایش. Quod ad *cherac*, cf. turcium or. کیراک, mongolicum *kerektei* seu *kerektu*, hung. *kell*.

⁵ «Operatio».

⁶ V. pag. 40 Codicis.

⁷ Lexicon توان یعنی : توان مصطلحات بهار عجم V. gramm. persicam doctissimi VULLERS, Gissae, 1870. Pag. 152.

Cf. turcium or. کوچ بیتتی, e. g. «potui».

procurato
 promissis (sic !)
 probatio
 pundus (sic !)
 purum
 parcitas
 sine p̄ donū
 proibitio
 proferta
 puncta

peto	metalaben	colarmen
petii	talabidem	coldum
pete	betalab	colgil
petitio	talabidan	colmac

preparo	mesaxen	anuclarmen
preparauj	sachtem	anucladum
prepara	bexax	anuclagil
preparatio	sachtenj	anuclamac

porto	mebarem	elturmen
portauj	burden	eltum
portus	limanj	limen

pependo (sic !)	miaeouisen	asarmen
pependi	asstu (sic !)	astum
pepende (sic !)	aschil beauiis	aschil
		vī ylermen
		ildim
		ilgil ¹

ploro	magrien	yglarmen
plorauj	griechtem	ygladum

¹ «Vel ylermen, ildim, ilgil» secunda manus annotavit.

plora	begrich	yglagil
ploratus	bigri	yglamac ¹
placeo	raxi em	yarasurmen
placuj	raxi buden	yarastin
place	raxi	
placitun	raxi	yarasmis
putreo	mega dem ²	sasirmen
putrui	gandidem	sasidum
precipio	mefarmaen	buyurumen
precepj	fardumen	buyurdun
precipe	befarma	buyurgil
preceptun	farmanj	buyuruc
perdimentum		
perdita		
pluit	batram miaet	yangur yagar
pluiuit	batram anmad	yangur yagdi
pluuia	batram	yangur
pasco bestias	meciaranem	as berumen
pascui	ciaranden	as berdum
pasce	beciaran	bestla ³
pungo	mechalem	sanzarmen
punssi	caliden	sanztim
punge	bechal	sanzchil
puntura	chalidanj	sanzmac ⁴

¹ Cf. turc. اغلاق «plorare» (et non اغلق uti KLAPR. scripsit).

² Inter litteras *a* et *d* littera *n* deest.

³ Cf. turcicum *bestlämäk*. KLAPR. perperam *asbercla* (sic!) edidit.

⁴ Cf. turcicum سانجيق.

prepono		
prepoxuj		
prepone		
prepositum	homo letāe cum h̄ deo famulāe ¹	
puto	mepandarem	sagenurmen
putauj	pandastem	sangedum (sic!)
puta	bepand	sangengil (sic!)
pensamentum	andissa	sagenmac ²
peniteo (sic!)	pesman en	pesman bolurmen
penituj	pesman budem	pesman boldum
penitentia	pesmanj	pesman
penite	pesman bas	pesman bogil (sic!)
planto	dar zamin mexanem	tarac țicarmen
plantaui	dar zamin sanidem	terac tictim
planta	dar zam ¹ besam	terac tich
plantatio	dar zam ¹	terac ³ tichmac
pertineo	ches em	chotumtur ⁴
parens	ches auand	
ul̄ propinquus		
percutio	maxanem	ururmen
percussi	xandem	urdum
percute	bexam	ur

¹ Lector quidam hujus vocabularii aut forte revisor ille, cujus scripturam secundam manum nuncupavimus, in vocabulario nostro passim vocabula latina aut quasdam dictiones brevissimas inseruit. Haec dictio ita legenda est: «homo letare cum homine Deo famulare», etiam hic formae activae «letare», «famulare» pro deponentibus «lactari», «famulari» adhibentur.

² Cf. turcicum or. ساغینماق «putare», «memorare».

³ Cf. turcicum or. تیران «palus», «columna».

⁴ Forte *kodam tur.* *Koda* in dialecto kazanica compatrem denotat (cf. turcicum or. et hungaricum *koma*).

perhibeo testamentum	gum medaem	tanucluc berumen
proicio	miandaxen	chemisurmen
proieci	andachtem	chemistin
proice	biandas	chemischil ¹
43 pecatun	ghuna	jaxoc
pax	isty	elelic ²
pillus	muy	jon ³
pauesco	metarsen	chorcharmen
pauesci	tarsiden	chortun (sic!)
pauesce	betras	chorchil (sic!)
pauescio	tars n̄ bin	chormac (sic!)
premiun	jaxa	charau ⁴
pisco	machi megirem	baclurarmen (sic!)
piscauj	machi griften	balucladum
pisca	machi bigir	balucra (sic!)
piscis	machi	baluc
pono	menchem	coyarmen
possui	neadem	coydum
pone	benech	coygil
piscator	nachi griftam (sic!)	bulczi (sic!) ⁵

¹ Cf. turcicum or. قَبَّاق «movere», قَبِيرَلَاتْمَق «quater» etc.

² Cf. turcicum or. *il* «pax», e. g. *il mu sic* proprie «est ne vobis pax», «quomodo valetis?» In forma cumanica *elelic* similiter atque in dialecto kazanica litt. *i* radicalis cum *e* permutata est.

³ Voces *ghuna*, *isty*, *muy*, *jaxoc*, *elelic*, *jon* quarta manus adscripsit.

⁴ Cf. turcicum or. قَارَاغ seu قَارَاق «praeda» (apud PAVET de COURTEILLE «butin» etc.).

⁵ Scriptio defectiva pro *balukči*.

pauper	daruis ¹	jarle
paupertas		iarlelik ²
perficio		bitirrimen ³
perfecti		bitirdim
		bitirmek volbrenḡe ⁴

*Hec sūt Verba et noīa de līā Q.*⁵

44

quiesco	disais migiren	tinglarmen.
quiesci	disais grifften	tingladun
quiesce	disais bgir (sic!)	tingla ⁶
tranquilitas	biasanj	tinglamac
quero	metalabem	yxdarmen
quexiuj	talabidem	yxdadum
quere	betalab	yxdagil
quexitio	talabidam	yxdamac
questio	soal	daauc
		ysdermen
		ysdedim
		ysdegil
		ysdemek
		daw ⁷
quito	raha mecunem	taff etarmen

¹ «Daruis» quarta manus adscripsit.

² «Pauper, paupertas» etc. tertia manus annotavit.

³ «Pro *bitirrimen* propter legem euphonicam linguae Cumanicae.

⁴ Glossam germanicam *volbrenḡe* tertia manus annotavit. KLAPR. hanc vocem non intelligens loco ejus *vel bregunge* edidit.

⁵ V. pag. 41. Codicis.

⁶ Formas *disais migiren*, *disais grifften* etc. quarta manus annotavit. Quod ad formam turcicam *tinglamac* pertinet, cf. turcicum or. **تينق**, **تينچ** «tranquillum», — **تينق** «quiescere» apud PAVET de COURTEILLE.

⁷ Has emendationes quarta manus adscripsit.

quitauij	raha cherden	taff etum (sic!)
quita	raha cun	taff etchil
quitatio	raha	taff ¹ etmac

45 *Hec sunt verba et noīa de lītā R.*²

rendo (sic!)	oaspas medehem	chaytarumen ³
rendidi (sic!)	oaspas daden	chaytardun
rende (sic!)	oaspas ⁴ bide [·]	chaytargil
rendea (sic!)		

redimo	chalias mecunem	yularmen
redemj	chalias cherdem	yuldum
redime	chalias cun	yulgil
redempcio	chaliasi	yulmac ⁵

relinquo	mehelem	coyarmen
relinquj	hestem	coydum
relinque	behel	coygil
relictus	estani bachi	coigan

renuncio	chabar megoem	bexarmen
renunciauij	chabar guften	bexdum
renuncia	chabar bugo	bexgil ⁶

¹ Vox *taff* arabicum *daffun* «charta» esse videtur, nisi *tafs* legenda sit.

² V. pag. 45 Codicis.

³ Jam nonnullas vidimus formas praesentis-futuri, in quibus thema defectivum est, ea enim verba, quorum stirps in *r* desinit, secundum legem euphoniae in lingua cumunica, in tempore praesentis-futuri loco affixi pleni (*ar*, *ir*, *ur*, *ār*, *ir*) solum vocali performantur. Sed id quoque vidimus, haud ita pauca exempla in vocabulario nostro contra legem praedictam plene scripta occurrere, e. g. *chorarmen* etc.

⁴ KLAPR. perperam formam *واش دادن* comparavit, etenim *oaspas* codicis formae persicae *بازیس* respondet.

⁵ Cf. turcicum or. *یولمق* (apud PAVET de COURTEILLE).

⁶ Cf. turcicum or. *بزدیم*, e. g. *سندین بزدیم*.

retribuo	miamoxem	carau berumen
retribui	amoxidem	carau berdum
retribue	beamorx	carau bergil
retribuere	amoxidan	carauxi ¹ bermac

rado	metrasse (sic!)	yulurmen
radidi (sic!)	trasiden	yuludum
rade	betras	yulugil
raxorij	ustura ²	yuluguz ³

46

riga
rotundus
rigatio
rigamentum

recupero	aspas mestanem	cayra alurmen
recuperauj	aspas stadem	ceyiri aldum
recupera	aspas ⁴ bistam	ceyiri algil
recuperatio	jame	ceyri almac

retineo	oapas megirem	chendima tutarmen
retinui	oapas griftem	chendima tutum (sic!)
retine	oapas ⁵ gir	chendima tutchil

retifico	drust mecunem	chondarumen
retificauj	drust cherdem	chondardum
retifica	drust cun	chondargil
rectus	drust	choiuj
rector	saana	baskac

¹ Id est *karausini*.

² Cf. *اوسترة*.

³ Cf. turcicum or. *يولوق*.

⁴ Cf. *ازپس* «retro». V. verbum *ستادن*.

⁵ Pro *oaspas* aut forte notissimum adverbium *واپس*.

recedo	badar meroem	chetarmen
recedi	badar raftem	chetum
recede	badar buro	chetchil
reuenio	ospas miaen	cheri caytarmen
revenj	ospas ¹ anmadem	cheri caytum
resurgo a mortuis	ax murdahā uar hestē ²	tirildurmen (sic!)
resuressi	ax murdahā uar sudē ³	tirildum
resurge	ax murdahā uar geh ^x	tirilgil
resuressio	ax murdahā uar ghesti	tirilmac
47 remoueo	meiunbanem	
remouj	jubidem	
remoue	beiumban ⁴	
recordo (sic!)	yar medehem	upsunurmen (sic!) ⁵
recordauj (sic!)	yar dadem	upsundum
recorda (sic!)	yar bistan	upsungil
memoria		
rideo	meghandem	chularmen ⁶
risi	gandidem	chuldum

¹ Pro *oaspas*.

² از مردهان فرا استدن.
از مردهان فرا شدن.

⁴ Cf. جنبیدن.

⁵ Cf. formam infrascriptam *üücsunurmen*.

⁶ Hic ob causam liquidae formam *chulurmen* expectaverimus. In dialecto kazanica regula stricte observatur. Etiam in lingua turcica occ. ea verba, quorum stirps in *r*, *l* et *n* desinit, in forma praesentis-futuri (aoristi) pro maxima parte suffixo *ır*, *ir* performantur, e. g. بولور, آلور etc.

ride	beghan	chulgil	
risus	ghandida	chultchum	
recomendo	mesparem	amanat berumen	
recomendauj	spurden	amanat berdun	
recomenda	bespar	amanat ber	
recomendatio	amanat	amanat	
recordor		üücsunurmen	
recordatus fuj		uucsundum ¹	
renego			
renegauj			
reuertor	aspas miaem	kayturmen	
reuersus fuj	aspas amadem	kaytum	
reuerte	aspas	kaytchil	
remaneo	memanem	kalurmen	
remansi	mandem	kaldum	
remane	bemand	kalgil	
reges			
recipio	mestanem	aldurmen (sic !)	48
recepi	standem	aldum	
recipe	bistam	algil	
regimentum	ghocum	yargu yarmac	
reuigilo	akagh en	uyanurmen	
reuigilauj	akagh sudem	uyandum	
reuigila	akagh ² bas	uyangil	

¹ Formas *üücsunurmen*, *uucsundum* secunda manus annotavit. Cf. vocem turcicam *öğ* «intellectus».

² Cf. آڭلا.

respondeo	joap medlehem	joap berumen
respondidj	joap daden	joap berdum
responde	joap bide	joap bergil
responsio	joap	joap'
respicio	mebinem	bagarmen
respassi	diden	bagtin
respice	bibin	baghchil
rogo	lauagaî mecunem	yalbarurmem (sic !)
rogauj	lauagaî cherdem	yalbardun (sic !)
roga	lauagaî cun	yalbargil
rogamen	lauagaî	yalbarmac ²
rego		tutuprurmen (sic !)
regi		tupturdun (sic !)
rege		tupturgil
regimentum		yargu ³ yarmal
repecio		iamarmen
repeciaui		iamadim

49 *Hec sut Verba et noia de lita S.⁴*

socio
.....
sociauj
.....
socias
.....

scio	medanem	bilurmen
sciuj	danisten	bildum

¹ Arabicum جواب.

² Proprie يالى بارمانى.

³ يارغو «defensio» etc. V. Glossarium PAVET de COURTEILLE.

⁴ V. p. 49. Codicis.

scias		bilgil ¹
sensus	achel	ux
sapiencia	achel	achel
sentencia		
sapiens		
sum	em ul esten	barmen
fui	buden	bardun ²
esto	bas	bol
esencia		
soluo	oua mecunem	ghac(?) teyrumen
soluj	oua cherdem	
solue	oua buchun ³	
solutio	oua	ghac teyrmac
signo	nisan mecunem	nisan larmen
signauj	nisan cherden	nisan ladin
signa	nisan cun	nisan lagil
signum	nisan	nisan
securitas		
seruicium		
sigilo	moghor menchem	moghor larmen
sigilauj	moghor neaden	moghor ladun
sigila	moghor bene	moghor la
sigilun	moghor	moghor ⁴

¹ «Bilgil» secunda manus annotavit.

² Formae *barmen*, *bardun* hic pro *bolurmen*, *boldum* allegantur, cf. turcicum *bar*, *car* verbum auxiliare tertiae personae (in dialecto altaica verbum *jūr* «aire» saepenumero vice v. auxiliari fungitur).

³ Cf. واکردن.

⁴ Cf. مهر et non نقرة, quod ultimum KLAPR. comparavit.

50	sono	mexanem	čalarmen
	sonauj	xandem	chaldum
	sona	bexam	čalgil
	sonum	aouas	un ¹ ul ¹ sax
	sompnio	ghaou mebinem	tus curarmen
	sompniauj	ghaou diden	tus corgil (sic!) ²
	sompnia	ghaou bibin	tus corgil
	sompnium	ghaou ³	tus
	sedeo	mesinem	olturumen
	sedi	nisisten	olturdun
	sede	bisin	oltur
	scabellum	ghorsi ⁴	olturguz
	supero	čoulum mecunem	artarmen
	superauj	čoulun cherden	artin
	supera	čoulun cun	artchil
	superflum (sic!)	čoulun	artmac
	sententia		
	semino	tokm madaxem	sa ök arzmen (sic!)
	seminauj	tokm andagtem	sač ^z tun
	semina	bechar	sazchil
	semen	tohm	ourluc
	scribo	menuisem	yaxarmen ul ¹ čisarmen ⁵
	scripsi	nuisten	čisdum

¹ In voce cumonica *un* pariter atque in dialecto kazanica pro vocali *o* aliarum dialectorum vocalis *u* pronunciatur.

² Negligenter pro *tüş kördüm*.

³ Cf. خواب.

⁴ Cf. arabicum كَرْسِي, aramaeum biblicum כְּרִסִּי (Daniel 5, 20).

⁵ «Vel čisarmen» ipse scriptor glossarii annotavit. Verbum *čismak* in linguis turcicis proprie «lineare» significat.

scribe	benuis	čisgil
scriba	car	čismac
scriptura	cat ul nuisēda	betichzi ¹ ul l . . .

51

sputo	glis miādaxem	tupcurumen
sputauj	glis andagten	tupcurdum
sputa	glis buchū	tupcurgil
sputun	glis	tupcurmac
spuatiū		

saporo	tam mestanem	tatarmen
saporauj	tam stadem	tattin
sapora	tam ² cun	tatchil

siceo (sic!)	tasina em	sonsarmen (sic!)
sitiuj	tasina buden	sousadun
sitis	tasina gui	sousamac
sitiens	tasina	sousagan

solatium

sequor	badunbal meroem	artinča yururmen
sequutus fui	badumbal raftem	artinča yurudum
sequere (sic!)	badūbal buro	artinča yurugil

substineo (sic!)	takiat mecumem	toxarmen
substinuj (sic!)	takiat cherdem	tox dum
substine	takiat cun	toxgil ³

sentio	aouas medarem	sexarmen
sentiuj	aouas daden	sexdin

¹ «Čismac» et *betichzi* unum in alterius loco scribendum fuisset.

² Vocem *tam* KLAPR. apposite cum arabico *طام* contulit.

³ Cf. turcicum or. *tözmäk*, hungaricum *törni*.

sentias	aouas	
sentimentum	aouas	sesmac
stringo	tanc megirem	chexarmen
strinsi	tanc daden	chestum
stringe	tanc begir	cheschil ¹
52 separo	bacs mecunem	ayrunien
separauj	bacs cherdem	ayrdun
separa	bacs ² cun	ayrgil
scrolo	meausauem (sic !)	silcarmen
srolauj	ausanidem	siltum
scrolla	beaosan	silcchil ³
siuoro	safra mečanem	sixgirurmen
siuorauj	safra xandem	sixgirdum
siuora	safra	sixgorgil
siuorellum	safra	sixgurma
sufero	uar metauem	toxarmen
suferruj	uar tauidem	toxdlun
sufer	bemitâ	toxgil
suferta	bemitanj	toxmac
spremo	mepalanem	secharmen
spremu	palanidem	sechtun
spreme	bepalan	sechil ⁴

¹ Cf. turcicum or. *kışmak*.

² بخش «sors».

³ Cf. formam turc. or. سيلكمك apud PAVET de COURT. quae vox etiam in dialectis occidentalibus usurpatur. KLAPR. minus recte *silmäk* «mundare» contulit.

⁴ Cf. سيقمق «exprimere» in glossario PAVET de COURTEILLE.

surgo	uar mehixen	turarmen
suressi	uar esten	turdun ul choptum
surge	uar es	turgil ul chopchil

similo	chomana mecunem	oscarmen (sic!) ¹
similauj	chomana cherdem	oscadim
similat	chomana mecunet	oscar ul benxar

saluto	salam medahen	salam berumen
salutauj	salam daden	salam berdun
saluta	salam bide	salam bergil
salutatio	salam	salam

sto	meystem	turumen	53
stetti (sic!)	istiden	turdun	
sta	beyst	tur	

salo	namak menehem	tus larmen
salauj	namak neaden	tus ladum
sala	namak bene	tus lagil
sal	namak	tus ²

seruio	ghedmec (sic!) me-	chulluc etarmen
	cunem	
seruiui	ghedmec (sic!) chaer-	chulluc etim
	dem (sic!)	
serue	ghedmec ³ (sic!) cun	chulluc etchil

salto	megihem	sechirumen
saltauj	gheydem	sechirdun

¹ Transpositum ex *ochšamak* «similare», «blandiri», proprie «simulare».

² Eadem regio, quae in parte septemtrionali Crimiae antea «Comania» appellata fuit, mox ob causam salinarum nomen *Tozla* accepit (= توزلاق).

³ Negligenter pro خدمت scriptum.

salta	begih	sechirgil
saltun (sic!)	jays	sechirmac ul sozim ¹
subterro	darghor menehem	chomarmen
subterrauj	darghor neadem	chomdun
subterra	darghor bene	chon'gil ²
cimiterium		
monimentum (sic!)		
terra		
locus		
strictū ³		

54 *Hec sūt Verba et noīa de līā. T.⁴*

tango	lambs mecunem	teyarmen
tetigi	lambs cherden	teydum
tange	lambs ⁵ cun	teygil ul tutchil
tiro	mecasen	tartarmen
tirauj	cassiden	tartum
tira	beches	tartchil
tingo	rang mecunem	boyarmen
tinssi	rang cherden	boyadum

⁴ Vocem *sozim* ipse glossarii scriptor annotavit. *Sōzmāk* in turco or. = «quater». Cf. formas hungaricas *szerzem* et *szerzen* «agilis, e» etc. Vox *sōzim* cum turcico or. شران, hungarico *serény* ex eadem radice formata est, cf. etiam turcicum or. سیرجه «agile».

² Scriptor cum lineola superposita *n* in *m* emendavit.

³ Haec voces vacui implendi causa posterius adscriptae sunt. «Strictum» apud DU CANGIUM «viam strictam», «montium fauces», gallice *détroit* significat.

⁴ V. pag. 54.

⁵ لیس کردن; in forma *lambs* littera *b* praecedenti nasali fulciendae inseruit, cf. غرن, غرنیش etc. V. J. A. VULLERS gramm. l. persicae (Gissae, 1870), pag. 45.

tinge	rang cun	boyagil
tintor	rangi cherdan	boyazi
tinta	rang	boya ul rang
tremo	melarxen	tit'armen ¹
tremauj	larxiden	titradum
trema	belarx	titra
tremitus	larx	titramac
terremotus	xamî larx	yer titramachi
tempero vinum	miamixem	chatisturumen
temperauj	amigtem	chatisturdum
tempera	bamix	chatistur
temperancia	laxgaî	chatisturmac
transeo	megudarem	chezarmen
transiuuj	gulestem	cheztun
transe	begudar	chezchil
tonat	crocar mecunet	chocrar
tonauit	crocar cherd	chocradi
tronituû (sic !)	cocrar	chocramac ²
tranquillitas		tim boldi ³
turpidum	xist	chorchusus ⁴
tepidun		

55

¹ Littera *r* revisor quidam annotavit.

² Cf. **كوكرامك** «tonare» apud PAVET de COURTEILLE.

³ Forma *tim* turcico or. **تينج, تينق** «quietum», «tranquillum», kazanico *finî* respondet. KLAPROTH. haud recte formam **دك** adduxit, quae in lingua turcica orientali, uti ex glossario PAVET de COURTEILLE video, interdum etiam «silentem» significat.

⁴ «Tranquillitas» secunda manus, *xist*, *chorchusus* quarta manus annotavit. KLAPR. loco *chorchusus* (cf. turcicum or. **كورک** «pulchritudo» et postpositionem **سز** «sine») perperam monstrosum *chorthusus* edidit.

taceo	tam mexanem	tec turumen
tacuj	tam xadem	tec turdun
tace	tam bexam	tec ¹ turgil
torceo ul taxeo	mefaben	burarmen ²
torcuj	bafiden	burdun
torze	befan	burgil ³
testifico	gua medeghem	tanucluc berumen
testificaui	gua darem (sic !)	tanucluc berdum
testifica	gua bistan	tanucluc bergil
testis	gua	tanuc
tuscio	mesulfen	oscurumen
tusciuj	sulfiden	oscurdun
tuscus	b(. .)csuc	oscurmac

56 *Hec sūt Verba et noīa de lita V.⁴*

vendo	mefrossen	satarmen
vendidi	froghten	satin
vende	befros	satchil
venditio	froctanj	satuc ul satmac
volo	mechoem	tilarmen
voluj	chostem	tiladum
vole		tilagil
voluntas	chatir	tilamac

¹ Cf. turcicum or. ديك «silens» apud PAVET de COURTEILLE.

² Pro *burumen*. In forma latinae columnae respondentis «taxeo» loco deletae vocalis *a* revisor quidam vel fortasse ipse scriptor vocabularii *e* adscripsit.

³ Cf. turcicum or. بورماق, hungaricum *fűrni*. Formam imperativi *burgil* secunda manus annotavit.

⁴ V. pag. 56. Codicis.

vado	meroem	barumen	
iuj	raften	bardun	
vade	buro	bargil	
via	rak ¹	yol	
viaticus	safar	safar	
video	mebinem	chorarmen	
vidi	diden	chordun	
vide	bibin	chorgil	
vissus	didanj	chormac	
vinceo	mebarem	yengrmen (sic!)	
vinssi	baarden	yengdun	
vince	bebar	yengil (sic!)	
victoria	nafarat	yengmac	
vinctus	gabun suda	yengilmac ²	
volo in altum	meparem	meghonē uzcarmen ³	57
volauj	pandem	uztum	
vola	pepart (sic!)	uzchil	
volucres	mūr	čipziclar ⁴	
voco	megonem	undarmen	
vocauj	ghonden	undadum	
voca	beghorj	undagil	
vox	auas	un ⁵	
utor	ghogaī mecnem	tora oscarmen	
ussus fuj (sic!)	ghogaī cherdem	tora tuttun	

¹ راه.

² بینکماک «vincere», بینکیلماک «victum esse».

³ In forma *uzcarmen* sonus *č* per *zc* denotatus est, cf. اوچماق «volare».

اچ, اچ «cacumen», «finis» etc.

⁴ KLAPR. perperam *čipzidar* edidit.

⁵ In čagataico *on*. In formis cumanicis čagataico *o* saepenumero *u* respondet.

utatur utere (sic!)	ghogaĩ con	tora ocsat ¹
vindicta vacuum venatio		bos üv ²
vomescō vomui		cusarmen custim ³
venio venj veniens	miaen anmadem anmadam	chelurmen cheldum chelgali ⁴
verecundor verecundauj (sic!) verecunde (sic!) verecundia	sarmasar en sarmasar budem garmasar sau (sic!) sarmasara	ugialurmen Ī imenirmen ugialdum Ī imendim ⁵ ulgagil (sic!) ugat ⁶
58 vigilō vigilauj vigila	bedar en bedar budem bedar bas	uyag tūrūmen uyag turdum uyag tur ul̄ . . .
voluo voluj volue volia	megardanem gardaniden begardan čarch	čourūmen čouurdum čourgil čourmac ⁷ ul̄ te . . .

¹ Proprie «consuetudini vel legi conformatum esse».

² Glossas cumanicas *bos*, *üv* secunda manus caractere perquam deformi adscripsit.

³ «Cusarmen, custim» tertia manus adscripsit.

⁴ Proprie «a quo venit».

⁵ «Vel imenirmen, vel imendim» secunda manus annotavit. Cf. turcicum or. *imenmäk* «erubescere».

⁶ Cf. tur. or. اويات «pudor». KLAPR. perperam اود comparavit.

⁷ Cf. turcicum or. چورومان. Tē prima syllaba verbi obsoleti *tōng-* esse

valeo precium	mearxem	teyarmen
valuj	arxiden	teydun
vale	bearz	teyar
valimentum	mearzanj	tegmāc
videor	diar em	corunurmen
vixus fuj	diar buden	corundun
videtur mihi	diar ba māe	maga corunur
vista	rosanj	cormac
virtus		
ungo	memaalen	surtarmen
unsi	malidem	surtum
unge	bemal	surtchil
unguentum		
vivo	mexiuē	tirilurmen
vixi	xuuden	tiyrildun
viue	bexuj	tiirgil (sic!)
vita	xendaganj	tirilmac ¹
veritas	rasti	cherti ²

videtur, ex cujus radice nomen substantivum turcicum or. *tōngül*, othomanicum *tingil*, hungaricum *tengely*, mongolicum *tengelge* «axis» ortum est. Cf. verbum burjaticum *tenā* «insanire», *teneg* «demens» manguicum *ten* «axis», *tengki tangki* «titubans», hung. *tántorogni* «titubare» etc.; namque praeter similitudinem phoneticam volutationis notio omnibus his vocibus inest. Ultimae litterae formae cumanae *teng* . . ob marginis laciniam illegibiles factae sunt.

¹ Cf. تیریلیماک «vivum esse».

² Cf. گورچک.

59

*Karalic talamaris (sic!) ¹**dñs auc ma**Ista sūt adūbia*

ad	ba	da
ante	pes	enborun uī y'gari ²
ab	az	idan
aput	pes	catinda
alonge	ačdour	yraclim (sic!)
amare	batalchi	azi turlu
ad huc	ohanux ³	dagen uī anus ⁴
alioquin	balonis digar	alay ⁵ bolmassa
aliquando	barou bar	birardā
aliquantulum	andak	anzagina uī monzagin(a)
admodo	ač inpes	emdidan ari ⁶
breviter	xu	terclap
bene	nec	yacsi chele uī eygi
benigne	basirinj	ghes hess congul bila
cito	xu	terc
citra	pes	catinda
comuniter	an	orta chele
com	oa	birla bile ⁷
cuius est	axanj ch ē	chiminin tur kimningtur ⁸

¹ Pag. 59. codicis cum vocabulo *karalic* incipit. Forma *talamaris* negligenter pro voce latina medii aevi «calamaris» (cf. «calamaria theca») scripta est.

² Cf. čagataicum *الدى، الى دا* «ante». Ad formam *enborun*, cf. *بورون اك* «multum ante».

³ *وهنوز*.

⁴ Adverbium persicum *هنوز*.

⁵ Cf. kazanicum *alay* «sic», *alay bulsa-da* «nihilominus».

⁶ Cf. kazanicum *ari* «porro», *annari* «postea».

⁷ Formam *bile* secunda manus adscripsit.

⁸ Formam *kimningtur* itidem secunda manus adscripsit.

contra	bara baĩ	otru ¹	60
cras	farda	tangda	
chotidie	har rox	conde conde. cotidianum kundegi ²	
circum	gird dua gird	čop čoura ³	
condan (sic !)	cadim	emdidan cheri. ertä čakta ⁴	
donec	ta	anginza ⁵	
de	anz	dan	
dulciter	basirini	tatli chele čeu ⁶	
dubioxe	batarsi	chorcunz bila saarlap ⁷	
diu	omer dras der	uxun chele. kopgadeyri ⁸	
debiliter	balagaĩ oua vayfi	ymisac chelle. yumsak ⁹	
ecce	anecha	muna	
et	ou	tage	
ergo	acum	čunchin ul̃ basa. anig učen ¹⁰	
etiam	labad	basa	
estra	berum	tastin ul tascari	
foras	beron	tascari	
false	badrog	egri chele. jalganlap ¹¹	

¹ Cf. čagataicum اوْترو «contra».

² «Cotidianum kundegi» quarta manus annotavit.

³ Cf. čagataicum چوپچورغا «corium, quod ornamenti causa scuticam circumdat».

⁴ «Ertä čakta» quarta manus annotavit.

⁵ Cf. kazanicum aňinča «eo usque», «tamdiu».

⁶ «Čeu» quarta manus adscripsit.

⁷ De saarlap idem, cf. kazanicum sarilan- «expallescere».

⁸ De kopgadeyri idem, cf. turc. or. كوپ «multum».

⁹ De yumsak idem, cf. čagataicum يومشاغ.

¹⁰ De anig učen idem.

¹¹ De jalganlap idem, cf. turcicum or. بالغان «mendosum», kazanicum jala «calumnia», jalgan «mendosum», «mendacium», jalganna- «fallere».

furtiue	baduxdi	ogrilam. ourum uī ourula ¹
firmiter	chauj ul sagt	berc chele. berklep ²
fortiter	stabir ul pisiarbar	cati chele katirap ³
frequenter	baxakeat	cop curla
forsan	magar	magar ul boxgai chī k(..)
fideliter	badindai	conu chelle vī cōnuhālā ⁴
61		
graviter	pisat ul ousāguj	ager chele
generaliter		barz tourada ⁵
induas bracam		
tuam		cončekugni kijgil ⁶
homo		
hic	inia	chisi ī azam ⁷
honorifice	oughormat	monda
		ager sij bila auūrsibile ⁸
		ī horn (...) ⁹
heri	dig	tunacun
hodie	im rox	buchun
		ī cum seruitio
humiliter	ba homuxi	culuc birla kiczi congulu
		bile ¹⁰
h ^y ca	merc uī uanay	vay

¹ Formas *ourum* uī *ourula* quarta manus annotavit, cf. turcicum or. *agri*, *ori* «fur».

² «Berclep» itidem quarta manus annotavit, cf. turcicum or. *bergimäk* «fortem esse».

³ De «katirap» idem, cf. turcicum or. *katik* «durum».

⁴ «Vel cōnuhālā» tertia manus adscripsit, — *hālā* fortasse arabico حَالاً respondet.

⁵ Cf. turcicum or. بارجه, باري «omne», — توره تورا vero legem, consuetudinem significat.

⁶ Dictionem «induas bracam tuam» etc. secunda manus adscripsit.

⁷ De *chisi* ī *azam* idem, cf. kazanicum *āzām* juxta *ādām*.

⁸ «Auūrsibile» fortasse tertia manus annotavit.

⁹ «Vel horn (...)» secunda manus annotavit (pro *hürmet*).

¹⁰ «Kiczi congulu bile» itidem secunda manus annotavit.

intus	anderum	jzinda ul̄ izchari
ita	are ¹	euet ul alay ²
		busat. r p̄ horan(m) ³
ideo	barmiā	anig uzun ⁴
jam	saat digar	bir anza vl̄ jmdi ⁵
inde	axan	andan
iterum	harindigar	ekinzi vl̄ jana ⁶
in	dar	da ul ga
intra	darmiē	izchari i. m. ekinig katning harassinda inter ⁷
integritas	batamamj	bitunluc birla bu kicze cm (?cim) k(c)r(y)f bulgac boldi ⁸
illuc	ania	anda
iniuriosse	ba iurm	socus bila
juxta	pes	chatinda
inferius	bazer	tubinda
libenter	ač dil ghos	ghos congul bila
lunge	dour	yrac

¹ بلى ونعم «sane», id est

² Cf. kazanicum *alay* et cumanicum *ali* in oratione dominica in registris urbis Kun Szent Miklós conservata, quam formam Prof. VÁMBÉRY in *eile* emendandam proposuit, sed perperam.

³ «Busat. r (? busat(u)r, fortasse *bu saat tur* et ejus latinam interpretationem p̄ horan(m)» (fortasse «per horam») secunda manus adscripsit. Ceterum compendium scribendi p̄ fortasse per «praesentem» explicandum est.

⁴ Loco *aning uzun* (= *učun*).

⁵ Vl̄ jmdi» secunda manus annotavit.

⁶ De «ul̄ jana» idem.

⁷ Glossae additionales i. m etc. se vicissim enucleant: «in medio» *eki katning harassinda* «inter» (*kat* = *latus*).

⁸ Secunda manus juxta adverbium *bitunluc birla* dictionem *bu kicze* etc. si quid video, antitheseos causa annotavit, *bulgak* enim fastidiosum significat (*bu kicze cim* (?) *charif bulgak bold(i)* «hic homo, qui depravatus, fastidiosus est».

largiter	baktin iomādi	jomart congul bila
leuiter	asan uī ouasabuchi	jengul congul bila
leuis	sabuk	jengul
q̄s̄ fēt		kim sasir ¹
62 male	bad	yaman chele
modo	insaat	emdi
multum	bisiar	cop
minus	cam	eksik uī essic ²
mecum	oamā	mening bila
melius	bectar uī nectar	eigirac
modicum	andac	ax
modice	andac tar	axrac
malicioxe	oubedadj	yaman congul bila
melior	necutar ³	eygirac
non	na	yoc
nunc	inscaat	emdi
nixi	agarne	yoc exa
nichil	heč	heč nematage ⁴
nunquam	gharghix ⁵	hārchis hergys ⁶
nimis	ghat pisiar	artum uī cop
nobiscum	bama uī ouayina	bixin bila

¹ Quidam annotator hujus vocabularii germanicus hoc loco «q̄s̄ fēt (quis foetet) *kim sasir*» inseruit. Quod ad abbreviaturam *feġ* attinet, cf. verbum «feterē» in glosario DIEFENBACHII, quod apud DU CANGIUM desideratur.

² Primum *s* protensum ansula brevissima et vix visibili praeditum similitudinem litterae *f* prae se fert, attamen pro *s* tenendum est. Consona gutturalis syllabae *ek* in forma annotata *essic* sequenti sibilanti similis facta est.

³ Superius *nectar* scriptum, cf. نيك.

⁴ *Nematage*, cf. ḡagataicū نيمه (*heč nimā dagin*).

⁵ هرگز «ullo tempore», «unquam», seq. neg. «nunquam». Doct. VULLERS apposite observat: هرگز etiam omitta negatione imprimis in sermone vulgari usurpari.

⁶ «Hergys» secunda manus annotavit. In forma praecedenti vocalis *e* loco *a* expuncti superscripta est.

omne	ghar ¹	chayma
omnio	albet ²	agbet ul magat
oneste	oua chodgaï	ghos ey bila
oculte	ba panaguj	yaxirj
plus	aučuxj ul auxû	artuc
postea	gadaxam	songra
plane	gasta	acrê ul archum
primo	aualim	embûrun ³
principaliter	mayam	mayan
pauchum	andak	ax
proprie	ghaxa ⁴	ghaxa
prope	naxdie	yaoh ⁵
procul	dour	yrah
propter	barayn	učun
pro	baxcuj	učun
per	ba	učun
palam	aschara	ascara ul tuyana
plene	bapuj	toulu chele
plenius	pur	toulu ⁶
peius	badtar	yamanrak
pessimus	sabte bay	andan yamanrac
prestiter ⁷	stab	terchay
purifice	ba pachi	artimac bila

63

¹ قاي ما تورلوك. Cum *chayma* cf. čagataicum

² البت. Cf. arabicum بَتَّة et البَتَّة *παρὰ τὴν ἀσπίδα* «prorsus», «omnino».

³ «Enborun» pronunciatus kazanicus *boron* respondet; o pro u et vice versa passim in hoc codice reperitur.

⁴ خاصة. Cf. arabicum خَوْصًا «proprie», praesertim», in lingua persica اندی «praecipue», «inprimis».

⁵ Cf. turcicum or. بياوق.

⁶ Čagataicum تولو *tolu*. In glossa cumanica *toulu* vocalis o primae syllabae per ou transcripta legitur, et hoc ob eam causam effectum est, quia haec vocalis in glossa praedicta propemodum ut u pronunciabatur, cf. kazanicum *tullī*.

⁷ «Prestī» scriptum est.

personaliter	ghostenis	boy bila
preter	jusuxou	bascha
quid	či	ne
quantum	čand	neza
quando	chay	chazan
quare	asbaraiči	neuzun
quia	čera	aninucum (sic!)
quasj	yaane	yaane
quis	chist	chaym ¹
quam	chi	dan
quomodo	chion	nečic
qualis	churanj	chaysi
64 retro	aspas	artinda
recte	badustrj	cogrulac bila
recie	dam	ag ²
retunde ³ (sic!)	bagirdi	čourma ul čoura
super	ouar	ustun
sane	ouar tandrusti	saglic bila
sine	be	bascha ⁴
salubriter	oua kalas	salarlic birla ⁵
simul	bacha	birga
satis	bisiar	cop
si	agar	egar
superius	bala	ustunda
suptus	čer	tubinda ul astinda
sic	anzunim	aninchibi
sicut	and hionj	nečic

¹ «Chaym» mendose pro *kaju* scriptum esse videtur.

² دام persicum et آغ turcicum «rete» significant, sed nescire me fateor, quare *dam* et *ag* inter adverbia afferantur. Fortasse «recie» ad modum retis significat.

³ Cf. «redondo» in vocabulario italico r. bibliothecae Monacensis.

⁴ Id est čag. باشقا «separate».

⁵ «Salarlic» falso pro *salimlik* scriptum est.

set (sic!)	ylla	bassa uī ylla ¹
secum	ouau	anin bila
suficit	bāx est	yetar
suficienter	batamamj	yetmac bila
scarse	bacamtāi	chexganip ²
securiter	ba eminj	eminlic bila
statim	ba lagaxa	emdi
sepe	chama bare ³	tec tec ⁴
solunmodo	cam ou bes	yalguxol
similiter	ghanchion	ocsasib
sapienter	oua achel	ux bila
subtiliter	oua latifi	inčcalap
secus	nasdic,	yaoh ⁵

65

tunc	dar an oaght	andaoh ⁶
tarde	der	cheč
tamen	asbarayan	alayesa ⁷
tantum	čandan	munza
tempestiue	baanda haī	erta
tecum	oua tu	senin bila
taliter	bainmaane	alayoh
talīs	fan	moninchibi ⁸ uī falam (sic!)

¹ Id est **آلا**.

² Cf. koibalo-karagasicum *kežāk* «paucum».

³ Id est **هیه باره**. In glossis codicis persicis et cumanicis **h** interdum per *ch* denotatur.

⁴ KLAPR. *sec sec* (**سق سق**) edidit, sed initialis monosyllabi mihi *t* esse videtur, cf. uiguricum *tök* «multum» (apud VÁMBÉRY).

⁵ KLAPR. *yach* edidit et hanc formam cum **بوخسه** comparavit, at codex *yaoh* habet.

⁶ Id est **اندا اوق**, cf. čagataicum **اوق**, quod saepe vocabulo praecedenti c: rroborando inservit.

⁷ Cf. Kazanicum *alaj bulsa da*.

⁸ In dialecto kazanica *mundij*.

vere	ba rasti	chertlap ⁱ
ubi	cuia	chayda
unde	axcuia	chaydam (sic!)
utinam	ysala	chescha
ultra	asania	youač
vel	ya	ya
valde	saht	cop
velociter	stab	terclap
versus	bayt	ortu. vl̄ jare ²

66

Ista sūt noīa et pnoīa

nto ego	man	men
		ning ³
gto mei	azanj man	mendan
dto michi	baman	manga
ac me	mara	menj
ablto ame	ač man	medan (sic!)

Et plr

nto nos	yma	bix
gto nostri	azanj yma	bixdan sing ⁴
dto nobis	bayma	bixga
ac nos	ymara	bixni
ablto anobis	ačyma	bixdam (sic!)
nto tu	tu	sen

¹ In lingua jakutica et in dialecto koibalo-karagastica *kirtis* «verum», cf. osmanicum *gerček* idem.

² «Vl̄ jare» secunda manus annotavit. يارى proprie «dimidium» significat, et in hoc vocabulo notiois eandem permutationem videmus, quam in hungarico *fél* «versus» cum *fél* «dimidium» comparato.

³ Syllabam *ning* loco terminationis ablativi *dan* expunctae secunda manus adscripsit.

⁴ Etiam syllabam *sing* secunda manus adscripsit.

gto tui	ačani tu	sendan ning ¹
dto tibi	batu	sanga
ac te	tura	seni
vcto te	ya tu	ay sen
ablto ate	ač tu	sendän ²
nto vos	ysma	six
		ing ³
gto vestrum	ačanj suma	sixga
dto vobis	ba suma	sixga
ac vos	sumara	sixnj
vcto o vos	ya suma	ay six
ablto avobis	ač ysma	sixdam (sic!)

nto meus, a, um	ačanimâ	menim	67
acuxatō meum	ačanj mara	menimni	
nto ille	in ūl ou ūl ysan ⁴	ol	
gto illius	azanj ou	aning	
dto illi	ba an	angar ī aar ⁵	
ac illum	anra oura isanra	ani	
ablto ab illo	ax an	andan	

Et plr

nto illi	ysen (sic!)	anlar
gto illorum	ačanj isan	anlarning
dto illis	ba ysan	anlarga
acto illos	ysanra	anlarnj
ablto ab illis	ač ysanra	anlardan

¹ De *ning* idem annotandum est.

² Etiam *sendän* secunda manus adscripsit.

³ Syllabam *ing* loco ga expuncti eadem secunda manus scripsit.

⁴ Id est اَيْن vel اُو, quod quidem revera est pronomen tertiae personae.

ایشان, quod hic sub sing. allegatur, est pluralis tertiae personae.

⁵ Hanc ultimam formam secunda manus adscripsit (cf. kaz. *anga-r*).

ntō iste	in ¹	bu
gtō istius	azanj in	muningi (sic!)
dtō isti	ba in	mungar
ac̄ istum	ira (sic!) ²	muni
abl̄to ab isto	ač in	mundan
ntō isti	inan	bular
gtō istorum	azanj inan	bularning
dtō istis	ba ynan	bularga
ac̄ istos	inara (sic!) ³	bularnj
abl̄to ab istis	ač ynan	bulardan
nto noster	azanj yna	bixin
ac̄ nostrum	azanj ymara	bixdin (sic!) ⁴
ntō tuus	azanj tu	senin (sic!)
ac̄ tuum	azanj tura	seningnj
68 ntō suus	azanj ou	aning ⁵
ac̄ suum	azanj oura	aningnj
ntō ipse met	ou mix	anlar ogh
ac̄ ipsum met	ouramis ⁶	anlarnj ogh ⁷
nto alius	digar	oxga
dic indeclinabile		

¹ Demonstrativa duo sunt, unum propinqui این, alterum remoti آن (V. VULLERS gramm. lingvae persicae p. 202).

² Pro اینرا cf. مرا «me» (مدر).
اینرا

³ Pro اینانرا,

⁴ Bixdin pro bixdān scriptum formam ablativi designat et hic per negligentiam scriptoris loco biximni annotatum est.

⁵ E. g. aning jemisi «fructus suus» pag. 147 cod., cf. formam gen. aning.

⁶ VULLERS in sua gramm. pronominis reflexivi tres enumerat formas 1. خود
2. خویش s. خوش 3. خویشتن, e. g. خویشتنرا کشت «se ipsum interfecit». Forma ou mix fortasse pro او نیز scripta est, conjunctio enim persica نیز «etiam», «item» cum turcico ok eandem habet significationem, cf. uiguricum ok «item», «etiam» et formas kazanicas uluk, minük «ipsemet», «egomet».

⁷ Scriptor parum apposite loco singularis formas pluralis adscripsit.

ntō alij indeclinabile ¹	digaran	oxgalar	
ntō nomen	nam	at	
ac nomen	namra	atnj	
ntō nomina	namaha	atlar	
ac nomina	namachara	atlarnj	
ntō pronomen	lahab	lahab	
ac pronomina	lahabra	lahabra (sic!) ²	
ntō pronomen	lahabha	lachlabar (sic!)	
ac pronomina	lahabhara	lahablarnj	
ntō magnus	buxurg	oulu ³	
ac magnum	buxurgra	oulunj	
ntō magnj	buxurgan	oulular	
ac magnos	buxurganra	oulularnj	
ntō paruus	chozac	chiči ⁴	
ac paruū	chozacra	chičinj	
ntō paruj	chozachan	chizilar	
ac paruos	chozchanra	chizilarnj	
ntō bonus	nek	yacsi ul̄ eyger (sic!)	69
ntō bonj	nekent ⁵	yacsilar ul̄ eygilar	
ntō malus	bad	yaman	

¹ Nescire me fateor, quare scriptor hanc formam indeclinabilem dixerit.

² Scriptor vocabularii formam persicam *lahabra* negligenter in columnam cumanicam transcripsit.

³ Communiter *ulu* scriptum, v. codicis pag. 122, 149, 151 etc., interdum tamen forma *olu* apparet.

⁴ Cf. čagataicum *kičik*, hung. *kicsi*.

⁵ Doct. VULLERS in lexico persico-latino etymologico formam pluralis نیکان affert.

a \bar{c} malum	badra	yamannj
n $\bar{t}o$ mali	badent ¹	yamanlar
a \bar{c} malos	badrar (sic!) ²	
n $\bar{t}o$ omnis	ghama ³	tegma ul̄ barza
a \bar{c} omnē ⁴	ghamara	tegmanj
n $\bar{t}o$ omnes	har amaram ⁵	tegmanlarnj ⁶
a \bar{c} omnes		
n $\bar{t}o$ solus	tanaha	yalgux
a \bar{c} solum	tanahara	yalguxnj
n $\bar{t}o$ soli	tanaharam	yalguxlar
a \bar{c} solos	tanahara	yalguxlarnj
a \bar{b} solis	az tanaha	yalguxlardam (sic!)
n $\bar{t}o$ leuis	sabuc	yungul
n $\bar{t}o$ leuj (sic!)	sabuc (sic!)	yungular
n $\bar{t}o$ grauis	sanguj	ager
indecrinabile (sic!)		
n $\bar{t}o$ talis	falan	fallan
indeclinabile		
n $\bar{t}o$ qualis	curā ⁷	chaysi

¹ Apud VULLERS بدان.

² Loco بدانرا

³ همه.

⁴ In hac forma aeque atque in verbo «fet» pag. 61 abbreviatura siglo consonae \bar{c} similimo denotatur.

⁵ «Amaram» mendose pro همگان, irreg. همگان scriptum esse videtur (v. J. A. VULLERS gramm. l. pers. pag. 212).

⁶ Fortasse تمام tamam, timam «perfectum, totum, omne».

⁷ Falso pro کدام scriptum, quod de personis et rebus adhibetur, sed, uti VULLERS docet: «inmutatum manet et a generis numerique discrimine alienum est» (gramm. l. pers. pag. 209). KLAPR. hanc formam cum conj. زیرا contulit, at

indeclinabile¹

n̄to alius	digar	oxga
n̄to alij	digaran	oxgalar

*Et Nota q̄ om̄ia N̄ta (n̄nominata) de ps̄ico ī pl̄ri faciūt in an 70
et de chomanicho in iar verbi grā*

n̄to paruus	chočac	chiči
n̄to paruj	chočacra	chičinj ²

Noīa rer̄ que p̄tinēt Deo et ad sūiendū ey³

deus	ghoda ⁴	tengri
mater dey	mariam caton	marian chaton
angelus	frista	frista
propheeta	paynganbar	peygambar
santus		are. algesli. ⁵
crux	ghač	ghač
presbiter	chasis	bapas
lex	dinj	tö(u)rä (sic!) ⁶
spes	omad	usanmac ul̄ ömäd ⁷
auxilium	yari	yari
elimoxina	sadaha ⁸	sadaga ⁹

interpretatio latina aequè atque orthographia formae comparisonem dictam prorsus recusat.

¹ Denominationi «indeclinabile» exempla infra allata contradicunt.

² Formae *chočacra*, *chičinj* loco nominativi pluralis minus apte in accusativo sing. sunt positae.

³ V. pag. 70 cod.

⁴ Id est خدا s. خدای.

⁵ *Are*, *algesli* tertia manus annotavit. Ad vocem *are*, cf. uiguricum *arīk* «purum» etc. (v. VÁMBÉRY glossarium uig.).

⁶ Secunda manus *u* deleuit, *o* lineola transversa signavit et *a* finale in *ä* transmutavit, cf. formam kaz. *türä* «judex» et čag. *törä* «lex».

⁷ Secunda manus vocales originalis orthographiae *o* et *a* in *ö* et *ä* transmutavit.

⁸ *K* formae صدقت per *h* transcriptum est.

⁹ Corrector litteram *o* in *g* prolongavit.

misericordia	raghmat ¹	yarligamac
pax	hesti ²	baxlic ³
caritas	dost y ghuda	tengri soumacligu
penitentia	pesman açguna	yaxuctan pesman bol- mac Ī jasuc uzun jũyc coturmeclic ⁴
confessio	ycrar	yasuc aytmac ⁵
santificatio		yrar bermac tolamac oro yalbarmac ⁶
festum	eyd	olu cun
paradisus	beist	uçmac
infernus	tosak	tamuc ⁷
cellum (sic!)	asman	kök
sol	aftab	cuyas
luna	nagh	ay
stella	stara	juldus ⁸

aer	ghawa	hawa vēs ⁹ salkon
aqua	ap	su
terra	xamin	yer

¹ formae رَحْمَت per *gh* transcriptum est.

² Id est آشتی.

³ Cf. verbum čag. *barışmak*.

⁴ L. *jasuc uzun jũyc coturmeclic* tertia manus annotavit. *Joŷik götürmäklik* = contritionem prae se ferre.

⁵ Tertia manus annotavit.

⁶ Itidem. «Oro» = oratio.

⁷ Proprie «locus tenebrosus», cf. čag. *tam* «domus lapidibus constructa», čuva-
sicum *tamık* «vorago, infernus», — čag. *tumlik* «tenebrosus». V. VÁMBÉRY lexicon
etym. ling. turcicarum (Budapestini, 1877), pag. 171.

⁸ *Juldus* secunda manus annotavit.

⁹ Id est «ventus» KLAPR. voc. *salkon* mongolicum dicit, at haec eadem
forma eadem significatione etiam in dialectis čag., altaica et jakutica in usu est.

ignis harais¹ ot
 anhelitus illius ul̄ vox avasi²

Hec sūt cōpsiones

sanguis	ghon	kan
flema	balgan	balcham
		stomachus kursak ³
cholara (sic!)	safra	sari ⁴
melanconia	sauda	sauda ⁵

Hec sūt tempora

annus	sal	mane. ärtä ⁶ gil ⁷
mensis	may	ay
dies	rox	cun
nox	sau	chezä ⁸ ul̄ tun
hora	oaht	sagat ⁹ ul̄ ocht
punctus	nocta	nocta
matutinum	sabagh nī soau	tank ertä
prima	sest	aš octi pma ¹⁰ kun

¹ KLAPROTH. : *atais* legit et hanc formam cum آتش «ignis» comparavit, «quidem litterarum ductum in codice or. iterum atque iterum inspiciens post diligentem formae examinationem nihil dubito, quin eam *harais* legam, quae vox sane non ignem, sed tabulam significat, in qua Persae res, quae ad ignis cultum pertinent, collocabant.

V. formam آرويس in lexico cl. VULLERS.

² Quarta manus annotavit.

³ Ibidem.

⁴ KLAPR. : *sam* habet.

⁵ Arab. سودا.

⁶ Quarta manus annotavit.

⁷ Aeque atque in dialectis kazanica, nogaica et kirgizica.

⁸ Corrector vocalem *a* in *ä* transmutavit.

⁹ Corrector *g* prope delevit.

¹⁰ Id est «prima (sc. hora)».

tertia	nim rox	ertä uī tang arte ¹ tuš
nona	namax digar	echindu. chindä
vesperas	acsan	acsan
completorium		
sero	souagam ²	chezä
hodie	im rox	buchun bukun ³
heri	dig	tunachun tunekun ⁴
cras	farda	tangda uī tanda ⁵
tanda deul post cras	pax farda	birisi kun. alio die
birisi kun ⁶		
alba diey	soub kam ⁷	tang saraunda
ebdomada	gafta	gafta uī jeti ⁸
72 lune	du sanbe	tu sanbe
martis	se sambe	se sanbe
mercuris	čaar sanbe	čaar sanbe
jovis	pan sanbe	pansanbe
veneris	adina	ayna
sabato (sic!)	sambe	sabat cun
domenicha (sic!)	jec sanbe	je sanbe (sic!)
mensis	may	ay
kalendas		aybasi
januarius	safar	safar ay
februarius	rabiaual	sounz ay ⁹

¹ Quarta manus annotavit.

² Fortasse شَبَهَنگام «tempus nocturnum». KLAPROTH. vocem *souagam* lin. superiori juxta «completorium» collocavit.

³ *Bukun* quarta manus annotavit.

⁴ *Tunekun* itidem.

⁵ *Tanda* itidem.

⁶ *Tanda deul birisi kun* quarta manus annotavit. *Tanda deul* = تانگدا دکل «non die crastino, sed alio quodam die (*birisi kün*)».

⁷ Id est شَبَنگن «matutinum tempus», «aurora».

⁸ «Vel *jeti*» quarta manus annotavit. Voc. *jeti* duas habet significationes 1. «septem», 2. «hebdomas», cf. etiam hung. *hét*.

⁹ Hoc nomen doct. BLAU apposite ultimum anni mensem significare opinatus est (= سونگ ای).

martius	raboi lagher	ylas ay ¹
aprilis	gimediaual	tob ay ²
madius (sic!)	regep gimediclachel (sic!) ³	songusax ay ⁴
junius	saabam ⁵	cus ay
julius	ramadam	orta cux ay
augustus	saugal	sonchitx ay ⁶
september	čil chaade	ches ay
october (sic!)	dilghia	orta ches ay
nouember	mugara	curban baran ay ⁷
december		asuc ay ⁸

Sentimenta quinque

visus	rosanj	cormac
auditus	smidanj	esitmac
gustus	tamxay	tatmac
odoratus	nafay (sic!) ⁹	ylamac ¹⁰
tactus	lamsay	tutmac

Qualitates tempor

73

mīlm ¹¹	terek	glar sani
--------------------	-------	-----------

¹ BLAU optime annotavit: Die Kalendermonate im Kumanischen sind überwiegend turanisch und gruppieren sich zu je drei nach Jahreszeiten, pag. 207 (ed. KLAPROTH): Martius, *Ylas ay* الک یاز ای Lenzanfang etc. Z. d. D. M. G. Tom. XXIX. pag. 573.

² BLAU voc. *tob* cum *tobalang* «ventus vernalis» comparavit.

³ Id est جمادی الآخر. KLAPROTHUS perperam جباد scripsit.

⁴ سونک یاز ای.

⁵ KLAPROTH.: *regep* (رجب) superioris lineae hoc loco scripsit.

⁶ Id est سونک کوز ای.

⁷ BLAU de hoc nomine admonuit: «so genannt von dem in den heiligen Monat der Muhamedaner fallenden Opferfeste» l. c.

⁸ Cf. formas čagataicas *ašuk*, *asuk* «annona, victualia»; itaque nomen *asuc ay* proprie hunc mensem significat, quo victualia domi congesta esse debent.

⁹ نفس.

¹⁰ Cf. čag. *ij* «odor», — *ijlāmāk* «odorare».

¹¹ Id est «millennium», graece χιλιάτης. Persicum قَرَن VULLERS docente sensu

oriens	magrib	cun tousin
ocidens (sic!)	maxith (sic!) ¹	cun batisi
tempus	roxgar	ouad
serenum	vas	ayas
clarum	rosan	yaregh
nubiloxum	abre	bulud
pluuioſsum tempus	raxigaî barâ	yamgurlu hawa
(sic!)		
scurun	tariguj ²	carangu
nubes	abre	bulutlar
pluuia	barram	yangur
nix	bafre rafre ³	char
grando	
nebula	abre	touman ⁴
prina	piuskseu (sic!)	čig
rosata	xala	čig ⁵
ventus	bad	yel
scuritas	tarichi	charangu
claritas	rosanj	yaret ⁶ hawa
tramontana		
meridies ⁷		

myst. rerum humanarum derelictionem ad Deum solum contemplandum significat, cum. vero *gîlar sani* e *gîllar sinni* «annorum (completorum) epocha» corruptum esse videtur.

¹ Scriptor duorum voc. *magrib* et *maxith* (i. e. **مشرق**) unum negligenter in alterius loco scripsit.

² Id est **تاریک** «obscurum» vel potius **تاریکی** «obscuritas». KLAPR. *tanguj* edidit.

³ Forma annotata a recta voc. persici pronuntiatione magis discrepat, quam expuncta, «nix» enim in sermone persico **برف** sonat.

⁴ Cag. *tuman*, kaz. *toman* et *tuman*.

⁵ Kaz. *čig*. In voc. respondenti pers. *xala* (= **زاله** «grando», — «ros, pruina»)

ژ per *x* denotatum est. Voc. praecedens pers. proprie **پیشک** sonat. KLAPR. vitiose *piustrem* edidit et hanc formam cum **پشترم** contulit, at codex Ven. *piuskseu* habet et vox allata: **پسترم** scribitur per *sin* et non per *šin*.

⁶ Cf. altaicum *jart*, *jartîn* «clarum».

⁷ Haec duo vocabula in columna pers. et cum. desiderantur.

estas	taustâ ¹	yay
yems	ximisti	ches

Res contrarie

par	hamta	gift ²	74
dispar	beamta	tac	
equalis	barabar	tux	
tortus	chaygh uī scaft	burmix	
distortus	be(..)at	birchat.	
singles (sic!)	jurta (sic!) ³	ecchi chat ⁴	
duplex .	ducta	ecchi chat	
rotundus	gird	tegirma ⁵	
quadratus	caargusa (sic!) ⁶	torchul ⁷	
integer (sic!)	drust	butun	
fractus	squista	sinuc	
primus	auelin	burungi	
secundus	duum	echinzi	
rectus	rubala	togru uī conu ⁸	
dulce	sirin	tatli	
acer	talk	ači	
amarus	talk	ači	
bruscus	tars	ehsi	

¹ تابستان. KLAPK. falso تارستان scripsit.

² چغت pers. originis, cf. osmanicum چغت.

³ Fortasse vitiose pro يكتا scriptum.

⁴ Scriptor duorum voc. *birchat* et *ecchi chat* unum in alterius loco scripsit.

⁵ Cf. čag. *tekmā* «rotundum», «rotunditas».

⁶ چهار گوشه, cf. osm. گوشه «angulus».

⁷ Osm. دورت گوشه. KLAPK. comparandi causa formam دورتکل attulit, eamque turcicam or. dicit, sed in hac re evidenter aberrat, forma enim allata, quae in dictionariis turc. orientalibus desideratur, jam propter litteram initialem numeralis *dört* turc. or. esse nequit. *Torchul* cum manifesto ex *tört* + *kul* (تورتل et non كل) conflatum est.

⁸ Cf. uiguricum *könü*, *küni* (v. prof. VÁMBÉRY «a török-tatár ny. etym. szótára» pag. 114).

domesticus	ghamus	ykti ¹
saluaticus	koy	cheyc ²
benedictus	barchat	algesli ūl barachat
maledictus	maarum (sic!)	chargesli
rarus	cam	seyrac
spissus	saghte	sech
pilossus	muin	tuclu
rassus	trasida	tuesus ul julumis
bozus	kom	gham
maturus	pughta	bisi
acerbus	kom telchi ³	gham
crudus	gham	čiyg ⁴
cotus (sic!)	pohta	bisi
nudus	braana	jalannaz ⁵
vestitus	pusida	chebelmis ⁶
inflatus	amasida	sismis

dnō nō hc⁷

75 desinflatus	amah raft	sisik chetchan
saporitus	belaset (sic!)	tatigli
planus	kanuar saya (sic!) ⁹	tux

¹ Cf. kaz. *jik* «jugare».

² Cf. kaz. *kejek*.

³ *Telchi* quarta manus caractere minuscule annotavit.

⁴ Čag. چینگ.

⁵ Cf. čag. et kaz. *jalangač*.

⁶ Cf. čag. *kepek* «tegimen, penula», — altaicum *kebis* «tegimen, vestis» (v. apud VÁMBÉRY l. c. pag. 86).

⁷ Haec vocabula: «domino nostro *Jesu Christo*» lector quidam codicis annotavit.

⁸ Fortasse ultima consona *t* legenda est. KLAPR. *belaset* edidit et hanc formam apposite cum بلدت contulit.

⁹ Fortasse in hac forma ultima consona *r* legenda est, *r* enim negligentius scriptum facile litterae *t* simile fit, vid. form. persicam هنوار; KLAPR. minus recte هموار scripsit. *Saya* = صاعة⁶ «terra plana».

crispus	gidatin	tarima ¹
atrapatus	ginč	burusmis
suspensus	var esta	coturulmis
abasatus	nisista	emdurmis
fisus	scafta	ticma
crepatus	trahida	yartilgam (sic !)
similis	muchabil	ocsas l usasi ²
pignus	grao	tutsac l ticnah ³ (? titnah)
usura	xudixer	astelan ul̄ rebe
pars integra	bacs duust (sic !)	butun ulus
medietas	nim bacs	yarem
tercium	semin bacs	uzunzi ulus
quartum et simile	čaarū bacs ⁴	tortuzi ulus
remanens	batchi ⁵	ghalgan ⁶
superfluum	xiada	artchan ul̄ artuc

Qualitates rer

bonitas	nekuj	eygilic
pulcritudo	gubi	eh chore ⁷
longitudo	dravi	uxunluc
mensura longa	paymana	uxun olča
pondus	paymana gang	ager

¹ Cf. kaz. *baš tara-* «pectere». Quod ad form. persicam *gidatin*, cf. جعدة ar., جعد «capillus crispus» etiam in l. pers. usitatum est.

² «Vel *usasi*» (cf. čag. *okšaš*) secunda manus annotavit.

³ «Vel *ticnah* (= *titnah*)» itidem. Osm. *tutsak* «captivus».

⁴ چهارم بخش.

⁵ Vitiose scriptum pro *baki* (ar. باتي).

⁶ Id est *kalgan*. KLAPR. : *chalgar* edidit et comp. causa formam osm. قالن adduxit.

⁷ Scriptor primum pro *ch* vitiose *eh* scripsit, quem errorem illico animadvertens formam non continuavit, sed totum vocabulum iterum scripsit. KLAPR. : *ehchore* edidit.

sanitas	tandrusti	saglic
magnitudo	buxurgi	ululuc
largitudo	flachi	chenglic
76 infirmitas	bimaî uî rangui ¹	agermac uî sacsixlic
mor (sic !)	marc	olum
vita	xendaganj	tirilmac uî yas
abbedo (sic !)	spedi	aghlic
juuentus	jouanj	yeijtlic ²
viridior	sausi	yassilic
sapor	tam	tatmac uî tatig
res	čise ³	nema ⁴
malicia	baddi	yamanlic
turpedo	xisti	corcsixlic
curticia	cutay	cheschalic ⁵
marcedo	lagai ⁶	čurumac
senectas (sic !)	piri	charimac
nigredo	siay	chararmac
similitudo	manenda	oasamac
bonus	nec	yacsj uî eygi
malus	bay (sic !) ⁷	yaman
pulcer	ghob	chorclu
turpis	xist	chorsux
lungus	dras	uxun
curtus	cota	chescha
trauersus		
infirmus	ranguir ⁸	xagsix

¹ Id est بیماری vel رنجوری, quae duo vocabula aegrotationem, morbum significant.

² Cf. turcomanicum *jeġit* «juvenis, heros», — čag. *jingi*, *jengi* «juvenis.

³ چیز «res, aliquid», — چیزه «causa, ratio».

⁴ Cf. čag. نيمه. KLAPR. falso ar. نعمة contulit.

⁵ Cf. kaz. *kiska* «curtum».

⁶ Cf. لاغر «macera», KLAPR. falso لاغری edidit.

⁷ بد.

⁸ Id est رنجور «aegrotus, afflictus», رنج «morbus, dolor, molestia». KLAPR.

putridus	gandida	jymis ¹ uī sassimis	
juuenis	jouan	ygit	
senes	pir	abuscha uī chart	
friscus	taxa uī tor	yas	
sichus	ghosch	churu	77
balneatus	tar	us	
nitidus	pac	arri (sic!) ²	
nouus	nog ³	yangi	
veterus (sic!)	chogun	eschi	
pinguis	ferbe	semix	
macer	lagar	areg	
grossus	strao ⁴	baxet ⁵ uī yogan	
subtilis	barik uī tanuc	inčcha	
grauis	sangun	ager	
leuis	sabuc	yungul	
dester	rast	ong	
sinister	chaygh ⁶	sol	
prestus	tex	terc ⁷ uī tex ⁸	
lentus	chakal	kagal ⁹	
durus	caouj	chatī	

minus recte رنجیده adduxit, quod VULLERS docente molestia affectum, iratum significat.

¹ يېمىش proprie «comesum».

² Cf. altaicum *aru* «nitidum», čag. et uigur. *arık*. KLAPR. falso ar. عارى adduxit.

³ نو.

⁴ Cf. سترگ.

⁵ Cf. čag. *pestek*. *Jogan* = čag. *jogun*.

⁶ Cf. formam zendicam *ha'ya* s. *haoya*, cujus loco in sermone persico چپ usu venit.

⁷ Cf. uig. *terk*, čag. *tirik*. KLAPR. voc. jacuticum *türgän* adduxit, sed hoc vocabulum a praecedentibus plane diversum ex lingua mongolica depromptum videtur, cf. mong. *türgä*.

⁸ Cf. formas čag. *ses*, *tez*, *tiz* (v. VÁMBÉRY in glossario etym.).

⁹ Idem cum persico کاهل praecedentis columnae.

tenerus (sic !)	narm	ymisat (sic !) (? ymisac) ¹
calidus	garm	yssi
frigidus	gard (sic !) ²	saogh
carus	giram (sic !)	chos ³
vilis	harxan	učux
turbidus	lil	bulgamis
clarus	roxa	yaregh
viuus	xenda	tiri
mortuus	murd	olu
ligatum	basta	balgamis (sic !) ⁴
desligatum	vas suda	sesmis

78

*Noīa rer que communit
inuēniunt*

mondus (sic !)	dunia alan	jaghan (sic !)
mare	dria	tengis
montanea	ko	tag
podius ⁵	grioua	oba ⁶
valis	dara	enis
fossatus ⁷	dula	čugur
fangun (sic !) ⁸	gil	balčuc
caminum ⁹	ragh	yol
via	sang ra	yol

¹ Cf. čag. *jumšak* (primitive *jogum-šak*).

² Vitiose scriptum pro سرد.

³ Cf. persicum خوش.

⁴ Pro *baglamiš*.

⁵ Id est «locus acclivus, campus inter montes».

⁶ Cf. čag. *oj* «vallis», «profunditas», koibalico-karagasicum *ǫjak* «angustia montium» (M. A. CASTRÉN's Versuch einer Koib. und Karag. Sprachlehre etc. herausgegeben von A. SCHIEFNER. St. Petersburg, 1857. pag. 85).

⁷ Apud DU CANGE «fossatum». Cum. *čugur* = čag. *čukur* «profundum».

⁸ Apud DU CANGE «fanga», vel «fangus».

⁹ Italicum «cammino».

lapis	gerd hac sang	tas
puluis	gasat gerd hac	tos
rumenta	ghasat	toprac
arbor	dragt	terac ¹
fructus	miouat	giemis
erba	alaf	ot
erbagium	mroguxar	otalamac (sic!) ²
montata	pabala	orlas ³
valata	sarseu	enis
prouintia	oleat	el
contrata	valeat	teyra
locus	yaga	yer
ciuitas	ghachar	saar ul chent
castrum	kala	kalaa
casale	de	gala
palacium	saray	saray
domus	ghana	eu
apotecha	duchan	chebit ul tуган ⁴
ospicium	manzelga	chonaclie
fondus (sic!)	nogol	tub
pons	pul	chopru
puteus	ča	chuyu ⁵
boscus	vexa ul mesa	orman
lignum	cui ⁶	agač
jardinus	bacča	bacča
ortus	bag ul borla	bacča
	bustā	
vinea	saban bag	bag ul borla ⁷

¹ Cf. *тэгэз* Mariupolitanum et *terek* in lingua Kumükorum.

² Pro *otlamak*.

³ Cf. *čag. örlämäk*.

⁴ Cf. *duchan* praecedentis columnae et osm. *dükian* (ar. دُكَّان).

⁵ Cf. *čag. kuduk*, osm. *kuju*, hung. *kút*. KLAPR. falso *chugu* edidit.

⁶ Id est چو, چوب.

⁷ Vid. inferius.

canpus (sic !)	yax dakil gala	saban
prato ¹	mogrupar ²	yax
platea	mahala	makala
planura	sakra	maydan
carubius ³	cucia	yol
cabana	kaadan	alučuc ⁴
armarium	dulab	chugira ⁵
candela	mom ul̄ pi	čirac
vinum	serap	čager sira bor ⁶
marpius	čiachuč	čachuč
foxinū	čiacmac	otluc
esca	puč	chou
sulfain' (sic !)	chibrit	chibrit

80

Noia artiu et que p̄tinēt eis

bancherius (sic !)	saraf	saraf
balancie	taraxu	taraxu
pondera	dran ⁷	taslar
cartulariuz	takouī ⁸	bitik ul̄ taftar ⁹
calamarium	duet	duat
calamus	kalam	kalam
tabula	tacta busmaī ¹⁰	sanar tacta
tepetum	xilu	choux

¹ Italicum «prato», cf. apud DU CANGE «pratora».² KLAPR. hanc formam cum مرغزار contulit. Ad formam cum. cf. osm. jaz «planities».³ Cf. apud DU CANGE «carubium», «carubeus».⁴ Cf. turkomanicum alağa.⁵ BLAI' hanc formam cum čag. kurja contulit.⁶ Cf. uig. bor, čag. et osm. boz-a, — hung. bor.⁷ Fortasse تارة, quod lingulam staterae vel ipsam stateram significat.⁸ Id est تقويم.⁹ Per. ar. دفتر «liber rationum», «codex accepti et expensi».¹⁰ Cf. پوش نخسته apud VULLERS.

pecunia	sim ¹	nagt ul acča
scriba	nuisenda	bacsi ² ul biticči
depitores (sic!)	mara chi mebahet	borčlurlar (sic!)
creditores	baarât ³	
manuale	daftar	taftar
atrementum	murakab	chara
lapis auri	sanguj ⁴	mahac (?)
litera	chat	bitic
papirun (sic!)	chagat	chageth

Hec continet de spetiatio et spetiatio

spciarius (sic!)	atar	atar
pignate	dechan	čomlac ⁵
čucharo	abluč ul sakar	sahar
mel	angiun	bal
piper	filfil ⁶	burč ⁷
piper longus	ging	
gingalel	gingibil	gingibil ⁸
canella	darzanj	darčinj ⁹
flos. c.	gul darčini	gul darčinj
endego ¹⁰	nil	nil

81

¹ سیم proprie «argentum». KLAPR. falso *xir* edidit.

² Hanc formam KLAPR. apposite cum turc. or. بخشی contulit. *Baksi* in lingua mongolica doctorem significat, cf. verbum *baksilaku* «docere», cf. etiam man-
guicum *baksi* «doctor», «magister».

³ Cf. بارات, بار.

⁴ سنځ + uj (?).

⁵ Cf. čag. čom «congeries», «acervus», — verbum čomlamak «coacervare».

⁶ Forma arab. vocabuli pers. پلپل.

⁷ Cf. čag. borč, hung. bors.

⁸ Id est arab. زنجبیل «zinziber» v. «zingiber», apud DU CANGE «gingiber».

⁹ Persice دار چینی (proprie «lignum sinense») «cinnamomum» v. «cinnamum»,
italice «cannella».

¹⁰ Apud DU CANGE «endegus», persice نیل.

encenso	condroc	condroc ¹
ganofanj	garanful	garanful ²
fusti. ³ g.		
lacha	luch	rangi lac (sic !)
mastic	masdac	sachex ⁴
cassia	chear ysābar	chear sanba ⁵
dentes elefanti	dandā y fil	fil tisi
bračile	bachā	bachan
galla		
cera	mum	balaux
alume	saap	ačitas (sic !)
grana		
čucharo chadi ⁶		
bonbeciū	panba	magugh (sic !)
mana	sirichisch	sirichisch uī tar (. .) ⁷
titua	tutia	tutia
auri pimentum (sic !)	xernec ⁸	xernec
nuces. m. ⁹	joosa	
maciis	besbese ¹⁰	

¹ Id est pers. **کندر**, graece *γύμνερος*, VULLERS docente «mastiche vel resina quaedam vel arbor quaedam resinosa».

² Arab. **قَرْفَل**, gr. *καρυόφυλλον* «caryophyllus aromaticus».

³ Apud DU CANGE «fustum».

⁴ Cf. bosniacum *sakiz*, de ejus voc. origine doct. BLAU ita scripsit: «Merkwürdig ist, dass das türk. **ساکیز** *sakiz*, dem es an etymologischer Verwandtschaft im Turanischen zu fehlen scheint, seine Heimath an der Ostsee hat, wo es in der Form *sackis* für Harz im Allgemeinen z. B. im Altpreussischen Vocabular (s. PAULI, preussische Studien in KUNN's Beiträgen VII. 2 S. 184) vorkommt, so dass es scheint, der Name sei mit der Sache in ähnlicher Weise gewandert, wie das russ. **смола** als kumanischer Handelsartikel *samola* erscheint» (V. Zeitschrift der D. M. G. Tom. XXIX. pag. 582). Forma «mastiche» in glossario DIEFENBACHII occurrit.

⁵ I. e. **خ. چنبر** v. **خيار شنبّر**.

⁶ I. e. «čucharo candito».

⁷ Terminatio propter lacuram marginis legi nequit. Kl. **طرنجین** conjecit.

⁸ **زرنيخ** «arsenicum», nempe flavum s. citrinum, quod pictores adhibent.

⁹ Secundum KLAPR. «nuces moschatae».

¹⁰ **برباره** VULLERS docente 1. nux moschata, 2. cortex nucis, 3. flos nucis

spicus	sonbul ¹	sonbul
chibebe. d.	chababa	chababa
chibebe. s.	chababa	chababa
lignum aloe	eud	
reubarbarum	rauand ²	rauand dñe ³
canfora	canfor	canfor
borâna (sic!)	tanachar ⁴	
grana de. v.	gorasanj ⁵	vaccis
folium		
scamonia	magmuda ⁶	magmuda
cardomonio		
card. s.		
muscatum	musc	ypar ⁷
cum f.		
muscatum		
sine f.		
safranum	zafran ⁸	zafran
famuli	ghetmet cheran	oglanlar
erbe	sauxi ⁹	otlar
confeti	maaiun ¹⁰	maaiunlar

82

moschatae, macis. Glossam praecedentem pers.: *joosa* KLAPR. optime ex جَوْزُ بَوَا decurtatam vel potius corruptam dicit.

¹ سنبل VULLERS docente hyacinthus, spica nardi, — سنبلستان locus hyacinthis abundans.

² Id est رَند. KLAPR. روند adduxit, sed hanc formam VULLERS non habet. Quod ad «thabarbarum» (rha-barbarum), v. quae *Ammianus Marcellinus* de origine hujus nominis disputavit (XXII. 8. HUNFALVY «Magyarország Ethnographiája», p. 121).

³ I. e. «domine!», quam vocem lector quidam vocabularii annotavit.

⁴ Quarta manus annotavit, i. e. قَنَكَار «borax».

⁵ گرسیان VULLERS docente genus lapidis, quod in هندوستان reperitur.

⁶ Uti KLAPR. bene explicavit مَحْمُودَة.

⁷ Cag. ابيپار.

⁸ Id est زعفران «crocus», cf. arab. أصفر «flavus, croceus».

⁹ I. e. سبزه «viriditas», «plantae».

¹⁰ Uti KLAPR. recte admonuit, arab. معجون pl. معاجين «conditum subigendo confectum», «electuarium». Italice «confetto».

medicine	daruana uī daru	otlar ¹ uī daru
mortalis ² (sic!)	aouan ³ dasta	touguč ⁴
piston (sic!)	haouā dasta	touguč uī cheli ⁵
sedacius	ardixan uī carbil	elac ⁶
busore ⁷	hoca	chuburcuč
sacheti ⁸	chisa	chapuč
aqua rosa	au gul	gulaf suj
aloepaticū	sabor	sabur ⁹
argentum viuum	čibac	chonasuj ¹⁰
ambra	chanabar	charabar ¹¹
čucharo rosato		
bočelli		
citoāia	čiurūba ¹²	čiurūba

¹ اوت etiam in dialectis čag. 1. herbae, plantae 2. medicamentum 3. venenum.

² Cf. apud DIEFENBACHIUM in novo glossario (Frankfurt am Main, 1867) «mortalium».

³ I. e. هاون «mortarium».

⁴ I. e. turcicum or. döjägäk «pilum»; — mortarium in lingua osm. هوان et ديك dicitur.

⁵ Cf. čag. kili et hung. küllü «pistillum».

⁶ Cf. čag. ابلان «cribrum». Ardixan pers. falso pro آردن vel آرد زده scriptum est. Carbil = arab. غرابيل (sing. غَرَبَال).

⁷ Cf. apud DU CANGE «bussola», id est pyxis, arcula. Hoca col. pers. هوكان «urna aenea, in qua coquitur», chuburcuč vero cumanicum cum čag. kopurğuk idem est.

⁸ «Sachettus» apud DU CANGE. Chapuč cum. = čag. kapčuk.

⁹ I. e. arab. صبر «aloe».

¹⁰ Cf. kaz. künä siuž, hung. kénész.

¹¹ Cf. pers. كهربا et osm. كهربار.

¹² KLAPROTH. perperam کاه زبا s. كهربا «electrum», «succinum» contulit, in glossa enim čiurūba pers. et cum. columnae supra sec. u siglum abbreviationis apparet, quod ante h fortasse litteram m supplet, eaque non cum k, sed cum č vel ġ incipit; denique vocabulum lat. citoāia, quod in columna lat. appositum legitur cum citocaria apud DU CANGE idem esse videtur. Fortasse scriptor hanc glossam pro زبربا scripsit, in hocce enim vocabulario litterae č et z haud ita raro inter se confunduntur (زبربا) VULLERS docente «puls cumino et aceto cocta, quae magno ventre

cominū		čaman ¹	83
cenapio	singft	xingft ²	
corallo	mariād	mariand	
draganto	chitira	chitira ³	
armoniaco			
serapin' ⁴		chologian	
galanga	coligiā	ambar	
ladano	ladan	ymsiri	
mumia	ymsiri		
n. sarche ⁵	girdahan indu.	yag	
oleum oliue	rugan		
oleum susimā		gulaf yage	
oleum rosatum	rugay gul		
oleum violatum		chox yagi	
oleum nucis	rugan y gerdehā	samala ⁶	
picis	čust	buyu ⁷	
reqrciū	gul	chulaf ⁸	
rosa	gul		
sandalo	sandalus ⁹		
s. draconis ¹⁰			

laboranti prodest, «citocaria» vero herbam quandam significat, quae cito purgat ventrem»).

¹ Arabice كَمْن; hebr. כִּמְן, gr. κόμινον.

² Ar. ثَغَاء, apud DU CANGE «senapium».

³ Ar. كَثِيرَا «tragacanthae», apud DIEFENBACHIIUM «dragantum».

⁴ Apud DIEFENBACHIIUM «serapen».

⁵ I. e. «nucis sarche».

⁶ In lingua russica ЧМЛА, uti KLAPR. bene annotavit. Vid. BLAU «über Volksthum und Sprache der Kumanen» (Z. d. D. M. G. Tom. XXIX, pag. 570).

⁷ Hanc glossam cum. doctissimus BLAU cum bosniaco buyan contulit, cf. osm. میان کوکی, gallice «reglisse»,

⁸ Gülab in lingua persica aquam rosaceam et ipsam rosam significat, in linguis cumunica et chazarica proprie rosam denotare videtur.

⁹ I. e. صَدَل forma ar. vocabuli pers. چندل «santalum» (apud DU CANGE «sandalum»).

¹⁰ I. e. «sanguis draconis».

smirra	uxurmur ¹	uxurmurs (sic !)
turbiti ²	turb	turbut
vederamo	xangar ³	xangar
unguentum	masan	ot
spetiaria		
specie		
sulfarū ⁴	chibrit	chouruc

84

Faber et feraiūs

faber	xangar ⁵ Ī nalbād	altunči Ī temirzi
anquun(zē)	sinda	ors
martellus	čacuč	čacuč
tenagie	chelbarā	cheschač
linia	sogā	egau
turchese	gas ⁶	chescaz
ferrum	naal ayn ⁷	temir
argentum	nocta (sic !) ⁸	cumis
aurum	xer surch ⁹	altun
ramum	mess	bager

¹ Ar. ^{سمر}. In vocabulario DU CANGE «smirna», in DIEFENBACHII autem «smirna» legitur, cf. etiam graecum *σμύρνα*.

² Apud DIEFENBACHIIUM «turbit», persice ^{تُرید} v. ^{تُرید}.

³ ^{رنگ} vel ^{رنگار} persicum «rubigo», — ^{رنگار} etiam aeruginem et aeruginis colorem significat.

⁴ Apud DU CANGE «sulphurium».

⁵ Fortasse ^{رنگ + کار}, «tinnabulorum artifex». KLAPR. falso *xangar* (^{زرکار}) edidit.

⁶ ^{کاز} vel ^{کاز} forceps quaevis, — *chescaz* cumanicum cum osm. ^{فصاح}, bosniaco *kysač* idem est.

⁷ I. e. ^{آبن} s. ^{آبن} «ferrum».

⁸ Mendose pro ^{نقره} «argentum».

⁹ ^{زر سرخ} «pure gold of a red colour; gold coin» apud SHAKESPEAR.

stagnum (sic!)	kalay	kalay ¹ ul̄ accorgasin ²
plunbum	seref	corgasin
latonum	brinč	yes ³
curtellum	card	bičac
molla	gosara	masa ⁴
fosina	chura	chura
mantexi	baesan	curuc
buffeti		
carbonum	xuga (sic!)	comur
lauellō	haoud	tegana ⁵

Peliparius

lepus	hghu (sic!)	coyan
peliparius	tauigar postrad	ygina tonči
aquus	soxan	ygina
forfices	makrat	bučchi
dial	angus tuana	oymac
filum	risman	yp
agnine	bara	eltiri ⁶
vulpe	rubaan (sic!)	tulchu
vai ⁷	xingaf	tein ⁸
vente de vai (sic!)		
scoyrolī	siagingiaf	caratein ⁹

85

¹ Ar. قَلْعَى «stannum». GOLITS de origine hujus nominis ita scripsit : قَلْعَة

— — — locus in India, a quo certum plumbi et ensium genus denominatur.

² Uti KLAPR. bene admonuit : اق قورغاشون (osm. قورشون).

³ Cf. kaz. jiz «orichalcum».

⁴ Kaz. masa «princeps».

⁵ Cf. bosniacum tegue, osm. tekne, hung. tekenő, teknő.

⁶ Cf. kaz. ilter.

⁷ Apud DU CANGE «vairum» et «vairus».

⁸ Cf. osm. قیون, قیون «sciurus».

⁹ In codice carate scriptum. KLAPR. in copia sua siglum abbreviationis non videns carate edidit.

zebelin	zardauais	chis ¹
martori	sa"sar	sausar
foyne	dela ²	dela
lupi ceruerij	sir	silausun
vulpe de arê ³	robagh	charsac
gati pauli		
gati spuči	ghesbeza	charachusan
moticiū	gutis	eric
afayto ⁴	i	
leo		
leopardus	palang	palang
ermelinus		
pena	pustî	teri ton

Sartorius

sartorius	keyat ⁵	derxi
pannum lane	čocha	čacman
incisorium	macrat	bizchi ul̄ chopti
pichū	gex ⁶	chaî ul̄ arsun ⁷
burdū ⁸	ondobaî (sic!)	mondo baî ul̄ la- zate (..) ⁹

¹ Cf. čag. کیش «martre-zibeline» apud PAVET de COURT. («zebelinus» apud DU CANGE).

² Pers. دَلَه, e quo VULLERS docente arab. دَلَق⁵ ortum est, mustelam ermineam denotat.

³ I. e. «vulpe de arena».

⁴ Apud DU CANGE «affa».

⁵ Uti KLAPR. bene explicavit: arab. حَيَّاط⁵.

⁶ كُر «ulna», «cubitus».

⁷ Cf. čag. اَرَشَن et قَارِي (apud PAVET de COURT.)

⁸ Apud DU CANGE «burdus» i. e. «sutor vestiarius».

⁹ Cf. arab. مَنَدَبَا «agilis in re aliqua et promptus vir»; لَدَلَاذ⁹ «celer et agilis in opere».

butana	panbi ¹	veles ²
straponta	naali	tosiac
culter	leches ³	yörgan
bachiranj		

Calegarius

86

calegarius	muxados	eticči
forma	kalep	kalip
lesna	draus	bix ⁴
cultellum	card muxadusi	bičac eticči
sola (sic!)	naaléa	taban ⁵
tomayra	pust ymusa	suruc ⁶
becunie ⁷	neche	sastian
montanine	mesin	choy suruchi
stiuali	moxa	etic
argorge	sarmoxa	basmac
auanpe	ser ymoxa	etic baxi

Magr̄ asie

magister asie	dugar	
asia	teysa	cherchi ⁹

¹ پنبه «lana arborea», h. l. nodus e lana arborea confectus.

² Cf. osm. غلیس et arab. فُلَس.

³ Arab. كَلْعَر «culter».

⁴ Cf. kaz. bez, bosniacnm biž (apud BLAC).

⁵ Osm. taban.

⁶ Cf. kaz. soran.

⁷ Apud DU CANGE «becuna» et «becunes».

⁸ Cf. osm. دوغرامچی «mensarius» et verbum čag. توغرامان «scindere in minutiam».

⁹ Cf. čag. kirgī; teysa col. pers. = تیشه «securis», «ascia» («acia» apud DU CANGE).

manayra ¹	randa	balta
verina	maganb ² (sic!)	buran
serra	ara uī dastana	bičchi
lenza	dracs rismā	uxun ip
scopellus	scana	uturgu ³
marcius	čachuč	čachuč
compassus	pagar (sic!)	pargal (sic!)
yona	randa	uscu
macia		tocmac
turnus	schinga	schinīa

Barbeius

barberius	amadar	yulunguč sachal yuzi
rasorius	ustura	yulunguz
spegius	ayna	chuxgu
bacile	tas	tas
lančeta	nestera	sungulza
87 cutis	asana	bilau ⁴
unguentum	malham	ot uī malahan

*Scriba*⁵

scriba
liber

¹ Apud DU CANGE «manara».

² KLAPR. falso edidit *mačcab*, sed cum glossa col. persicae mendose scripta recte contulit ar. مَتَقَب ⁵ «terebra».

³ Cf. osm. اوتراق; *scana* col. persicae = osm. اسكيلة «scamnum».

⁴ Hanc glossam BLAU cum čag. *bejlo* contulit.

⁵ In sequentibus sub inscriptione «scribae» non solum res, quae ad ministerium scribarum, sed etiam alia ministeria, ita e. g. spatharii, sellarii enumerantur. Talis confusio notionum inter se haudquaquam cohaerentium in uno eodemque capitulo in aliis quoque glossariis antiquis italianis, ita e. g. in «libro el qual si chiama introite e porta» etc. saepenumero occurrit. Vid. MUSSAFIAM l. c.

manoale (sic !)

litera

atramentum

papirus

carta

ponzon'¹

tenperatorium

catreda (sic !)

spatiū²

selarius

frenerius

medicus plāg

medicus phyxice

aduocatus

cureiū

pomeliū

pomellus

merzarius

reuenditor

censarius

incantator

capelerius

capellus

mačelarius

curtelerius

simeser kar

seraghag (sic !)

lahan car

jarra

hačín (sic !)

ghocū car

payc

mučeie

čarči

casou⁷ ul

dafrafros

dalal

dalal

cula dux

cula

hasap

cardcar

clič ostasi

eyarči

yuganči

otači³

otači

ghocumči⁴

sicric⁵

yalči

čarči

astlanči

talal ul mianči⁶

¹ Cf. apud DU CANGE verbum «ponzonare».

² Apud DU CANGE «spatharius».

³ Cf. čag. اوتوجي «celui qui bande les fractures et les guérit» apud PAVET de COURT. Mong. otači. Jarra col. persicae ياره «vulnus».

⁴ Ar. حُكْم «judicium».

⁵ Cf. osm. sejirdiği «cursor».

⁶ Cf. osm. میانجی. Quod ad voc. «censarius», vid. apud DU CANGE : «Stat. Genuens. lib. 6. cap. 17 : De Censariis et eorum officio».

taḡnarius	sarab froz ¹	siraz ²
88 mūrator	banna	diua ostasi ³
sapa ⁴	tauar	chasma
chazola	claug	
petra	sang	tas
chalcina	chaačeh	chirac ⁵
maton		
inpintor	nacas	nacslagan
penellū	lif kalan	chalan
cholor	rang	rang
colla	sires ⁶	yelin
ligator	barbanda	baglagan
aquus grossus	čualdus	čualdus ⁷ ul ygina
filun grossum	gaxel	yogun ip
corda	rismā ⁸	yp
balla	tang	tang ul yuc
stecha ⁹	saadat ¹⁰	saadat
canauatium	canauač	chendir
fornarius	nāpas ¹¹ naoua	etmači (sic !)
furnus	furn	peč ¹²
pala	paru	churac

¹ «Froz» alia manus annotavit (شرابفروش).

² Fortasse pro شیرچی, vid. quae prof. VÁMBÉRY ad v. شیر admonuit.

³ Mendose pro دیوار استاسی.

⁴ Apud DU CANGE «sappa» i. e. muri fundamentorum effossio.

⁵ I. e. osm. کرج.

⁶ Cf. osm. چرش «gluten», — la poudre d'une racine à coller (*Hindoglu*).

⁷ Pers. چوالدوس, osm. چوالدز.

⁸ I. e. ريسان.

⁹ Apud DU CANGE «stechata».

¹⁰ Fortasse arab. صَعْدَةٌ «canna, quae recta nata fuit.

¹¹ I. e. نان پز «pistor», نان روا idem.

¹² «Peč» etiam in bosniaco et bulgarico in usu est, vid. BIAU l. c. In «Ka-

mus» turcico فرون cum پان explicatum est. Cf. etiam hung. *pest* «furnus» in dialecto Siculorum.

scupa	jaru ¹	siburtchi ²
ligna	kexun	agačlar
farina		
pasta	ard	chamir
panis	nan ard	etmac
turta	turt	chirda ³
fugatia		chirda
planta	e	char
semen	toghm	urluc
radis	bun	tub
ramus arboris		
arbor	dragt	terak ⁴
vinea		
portator	chamal	chamal
famulus	getmetchar	chulucči
archerius	chamanchar	yyacči
frexeterius	tirsar tigar	oghči
turnarius	karat ⁵	čigrigzi ⁶
ortolanus	bagican (sic!)	bacčazi
tesitor	diouachar	yulaghac ⁷
catator (sic!)	serot guenda	yrči
sonator	mutrub	cobuxči ⁸
jugularius	mutrub	oinčil mascara
tanburlus	kalili	taf
caramella	surna	suruna

89

¹ I. e. جارو «scopae».

² Osm. سپرک, bosn. *süphür*, *süphürçe*, hung. *seprő*.

³ BLAU vocabula in ed. KLAPR. confuse scripta in rectum ordinem redegit.

⁴ Cf. *τιρέx* in dialecto Mariupolitana, vid. BLAU I. c.

⁵ Uti KLAPR. bene annotavit: arab. خَرَّاط «tornio».

⁶ Osm. چَقْرَقْچِي, — چَقْرَق «turnus» (vel «turnum»).

⁷ Osm. چولها, cf. etiam kaz. *jolok-*, *jolk-* «evellere».

⁸ Kaz. *koboz* «fides», hung. *koboz* idem.

nachare ¹	nachara	nakara
gazayra	basarat	tamasa
beffa	tasgar	culmac ²
gabon ³	mascara	eliclamac
solatium	tafaruč	tamasa
tronbe	nafir	burgular
tronbeta	nay	burguča
meretrix	chagba	ersat ul̄ mur(..) ⁴
rofiana	trel	chaltac
bordellum	garabat	charabat
magister scholarum	usta ychat ⁵	bitic ostasi
scola	chitab ⁶	osta ul̄ chitab ⁷
banche	cursian	olturgučlar
pueri	jouanā ⁸	oglanlar
90 ars	senaat	pesa ⁹
opus	baist	is
labor	amal	cuč
opera	car	islamac

Nobilitas hoīum et mulier

imperator	padisa	can
rex	patia	soltan
soldan	soltan	soltan
princep (sic!)	pser ul patia	beg

¹ Apud DU CANGE «nacara», tympani species.

² I. e. turcicum *kūlmāk*, *gūlmāk* «ridere».

³ Apud DU CANGE «gabeo», homo jocosus.

⁴ Fortasse i. sm. *murdar* «vilis, e».

⁵ I. e. استای خط. KLAPR. falso *usta ychat* edidit.

⁶ I. e. arab. كُتَاب «schola», cf. etiam معلم كتاب «magister scholae».

⁷ Aeque ac *chitab* col. persicae mendose pro *kuttab* scriptum. Vocabulum *osta* «magister» in hac linea plane superfluum est.

⁸ جوانان «iuvenes».

⁹ Persicum پیشه «ars», «occuppatio», «questus».

baron'	amir	bey
armiragius	sorouar ¹	čeribasi ²
mesaticus	elzi	elzi
potestas	saana	yarguzi
consul	chadi	seriat ³
placeries	tataul	bogaul ⁴
miles	asouar	atlu chisi
dominus	ghoya	bey ul coia
corona	taz	tagz
curia	ordu	orda
imperatrix	xen i padixa	can catonj
regina	xen y patia	soltan catonj
famula	xen sachird	eudagi epči ⁵
domicella	xen chetmetchar	eudagi chex
scrauus (sic!) ⁶		
scraua (sic!)	chanxer ⁷	carauas ⁸ ul cū ⁹
torcimanus	talamači	telmač

Mercimonia que pertinet ad matorē

91

mercator	baxergan	baxargan
forum	bazar	baxar
mercatum	maamala ¹⁰	satugh

¹ Uti KLAPR. bene annotavit: سَرور «princeps», «dux».

² Cf. čag. čerik, čerig, kaz. čircü, bos. čeri, hung. sereg «exercitus».

³ Arab. شَرِيعَة osm. šeriat.

⁴ Hanc glossam BLAU optime cum čag. bakaul contulit.

⁵ Cf. uiguricum erči «uxor» (vid. prof. VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára» pag. 55). KLAPR. ad hanc vocem annotavit: «Iptchi signifie femme en langue turque kangatse».

⁶ Apud DU CANGE «sclavus».

⁷ Fortasse mendose pro گانده «meretrix» scriptum».

⁸ Cf. čag. قرا باش «jeune fille esclave» apud PAVET de COURT.

⁹ Uti videtur kuma, cf. čag. koma «pellex».

¹⁰ Cf. secundam verbi arab. عَمَل formam «commercium habere», «tractare de opere».

emtor	ghriaar l mustâi ¹	aliči
venditor	fōgtar ²	satugzi
censarius	dalal	mianzi
caparrum	begh	behet
solutio	aouan	tolamac
terminus	aouada l nixia	ouada ³
moneta	sim	nagt
precium	bagha	saga (sic!)
canauū ⁴	canab ⁵	chendir
cendatū	chep	čux ⁶
camutū	sagri	sagri
corium		
capsia	sanduc	sinduc
dugus	bun (sic!) ⁷	ugu ⁸
d. pluma	par y bunra	ugu yungi ⁹
folia latoni	aghta ybrinc	yex tactasi ¹⁰
brocha		
fustaney (sic!)		
lana	pasm	yung
linum	usculi	usculi
lanterna	fenus	fanar
nuces	gerdagham	chox
nachus	nagh	nac

¹ Uti KLAPR. bene annotavit: خریدار vel مشتری.

² I. e. فروختار.

³ I. e. وعده, quod etiam in lingua osm. usurpatur.

⁴ Apud DU' CANGE «canava».

⁵ Arab. قنب vel قنب «cannabis».

⁶ Fortasse arab. قز «sericum e folliculis factum, e quibus eruperint bombycum papilionēs» (vid. apud Golium). Chep col. persicae fortasse mendose pro كثر scriptum est, quod voc. genus panni serici vilioris pretii significat.

⁷ I. e. دیوم. KLAPR. perperam bur edidit.

⁸ Cf. bosniacum ugu. Zenker in lexico suo ōgū habet.

⁹ Cf. čag. یزنک «lana».

¹⁰ Cf. kaz. jiz «cuprum». Pers. پرنم «orichalcum».

nasicius	nasiz	nasič	92
piscis	machi	baluc	
pluma	par	yung	
risun (sic!)	brinč	brinč	
seta	abruxun	ypac	
stupa. s.	last	last'	
stamega	suf franchi	frangi suf	
scarlata ²	scarlat	yscarlat	
scamandio	ters ³	ters	
pialon			
tornay			
sandenis			
saye canis			
sulfarus	chibrit	chouruc	
tella de Cap	ketan y jonban	yionban chetan	
t. de Rens ⁴	ketan y rusi	rusi chetan	
t. de Alamag ⁵	ketan alamani	alamani chetanj	
t. de Orlens	chetan soltanj	orlens chetan	
t. nouarese	sansda chesi	sasda chesi	
t. cremonese	dras chesi	dras. ches	
t. lobarde	chetan lombardi	lonbardi chetanj	
t. astexane ⁶	chetan astexā	astexan chetanj	
t. ostume ⁷	chetan ostume	ostume chetanj	

¹ «Last» cumanicum et persicum BLAU cum čag. *las* contulit.

² Italice «scarlatto», osm. اسكرلت.

³ Ultima hujus glossae consona in col. persica aequae atque in cumanica fortasse / legenda est, s enim protractum, uti jam annotavimus, litterae / valde simile apparet. KLAPR. ad hanc vocem annotat: «C'est peut-être قرف *terf*, espèce de fromage fait avec du lait aigre, ou plutôt du lait aigre desséché. Čag. قرس «fimum», kaz. *tires* idem.

⁴ Fortasse *Rheims*. Vid. cl. BLAU dissertationem ante cit. (Z. d. D. M. G. Tom. XXIX, pag. 571). *Abdulhamid* الكتان الروسى ex Germania provenire dicit.

⁵ I. e. «Alemagna».

⁶ I. e. Asti, oppidum ad flumen Tanaro in provincia Alessandriae.

⁷ Fortasse Ostuni, oppidum in terra d' Otranto prope ad mare Adriaticum.

vellutus ¹	catifa	catifa
camocatus		
tasta		
colores	rangan	ranglar
color	rang	bang (sic!)
albus (sic!)	sped	ac
nigrum	sia	chara
virgillum	surg	chexel
cremixi ²	cremixi	cremixi
bachami	bachami	bachami ³
blauum	chabut	coc
janum	čerd	sari
93 viride	saus ⁴	yaxil
gamelin'	boxac	boxag ⁵
violetus	banaus	ipchin ⁶
arangin'	narangi	narangi
afflori	al	al
tele de nouo	ketā begonia	bergonia katanj
t. bergamesce	ketā bgamasce	bgamasce ketanj
t. fabriane	aracli	aracli
t. crue ⁷	chetan can	chetan can

Noīa lapidū̄ precioxor̄

robin	yacut	yacut
balaxius	balacs	llal (sic!) ⁸

¹ Apud DU CANGE «velutus», arabice قَطِيفَةٌ «holosericum».

² Apud DU CANGE «cremexile», italice «cremisi».

³ Arab. بَقْمٌ, quod Golius in hunc modum descripsit; «lignum arboris magnae, foliis amygdalinis; cujus decocto tingitur color rubicundus, seu pseudo purpureus — — . Lignum Bresillum, etiam color ejus tincturam referens».

⁴ Id est سَبِزٌ «viridis, e».

⁵ Cf. čag. بوز.

⁶ I. e. persicum آبگون «aquae colorem referens».

⁷ Apud DU CANGE «crude».

⁸ Cf. pers. et arab. لعل 1. ruber 2. rubinus.

safirius	yacput cabut ¹	chabut yapcut
smeradus ²	smurut	smurut
diamante ³	yalmas ⁴ (sic!)	yalmas
granata	banaosa	beiuda ⁵
unicum		
topatium (sic!)		
turcheys ⁶	peroxa	peroxa
jaspidun (sic!)		
sardoniū		
calcedoriū (sic!)		
amatista		
petra preciosa	laal	laal
cristallus	bolor	bolor
perle	muruaī	ingču
vitrus	aoygina	giltrin ⁷

Hec sūt membra hoīum et mulier

94

homo	merd uī	asan uī chisi
mulier	xen	epzi
masculus	nar	erca uī er
femina	mayā	tusi
menbrum	anden	bogum ī buun ⁸
capud (sic!)	ser	bas

¹ Uti KLAPR. bene annotavit: pers. کبود.

² Apud DU CANGE «smeraldus», persice زمرد et زمرد, cuius formae arabicae sunt زمرد et زمرد.

³ Apud DU CANGE «diamantes», gr. διαμάντες.

⁴ الماس «adamas».

⁵ Cf. pers. پیچاد et پیچاده, quas formas in lexico cl. VUILLERS non inveni. Cf. etiam arab. بَيْجَادِق «gemma rubicunda similis rubino».

⁶ Apud DU CANGE «turchesius», pers. پیروزه.

⁷ Cf. čag. ایلتیرامق apud PAVET DE COURT.

⁸ Čag. بوغون «membrum», has duas formas secunda manus annotavit.

humor	ghel ¹	elat ²
capillis (sic!)	mu	xac
crinis	muibād ³	teba ⁴
frons	lilar (sic!) pesanj ⁵	alni vl magley ⁶
ciliun	abru	cas
palpebre	mixa	chirpich ⁷
auricula	goujs (sic!)	chulag
oculus	ciesm	chox
lumen oculi	nu ⁸ ciesm ⁸	chox yaruhi
nasus	bin	buen ⁹ (sic!)
naris	sulachi bin	ernin
melon' (sic!)	ciana	yangac
maxilla	cianac	yaagh
os	deen	agx
labiun	lab	toodac
gingiua	gostin danden	erni ¹⁰
dens	dendan	tis
lingua	xuan	til
ceruella	mag ¹¹	meng ¹²

¹ Mendose scriptum pro خلط «humor».

² Itidem pro خلط scriptum. Arab. خَلَطَ 1. res mista 2. humor, quales in corpore animalis quator sunt.

³ مربند «ligamen crinium».

⁴ Cf. osm. ديك et ديك «ornement pour la tête» apud HINDOGLU.

⁵ Fortasse *lilac* et hoc ex transpositione litterarum formae کلال «vertex capitis» ortum esse videtur. *Pesanj*, id est پیشانی «frons».

⁶ Vel *magley* (cf. formas čag. منقلای, منقلای, منقلای) tertia manus annotavti. *Alni* = osm. الن.

⁷ Osm. *kirpik* vel *kīprik*, bosn. *kirpek* et *čirpek*.

⁸ I. e. *nuri ciesm*, arab. نور «lumen», «lux».

⁹ بهرن, kaz. *boron*.

¹⁰ I. e. ایرن, kaz. *iren* «labium» et non gingiva.

¹¹ I. e. مغز «cerebrum».

¹² kaz. *mej*, čag. *meje* et *mije* idem.

celabrum (sic !)	tarsidehen	erlic natura	95
		carmadim ich taste ¹	
masca	hostehen yzanat	yaac	
meretrix	charabat ²		
gutur	galou	bogax ul̄ tamac	
mentum	xarnaden ³	sagac ⁴	
collun	gardan	boyn	
spalla	puist	archa	
pectus	sina	tos	
mamilla	puystan	emzac	
forcella	dehen yamāde ⁵	tos	
lonbiculum	copac	chindic	
venter	scan(?)	caren	
corpus	tan	boy	
stomacus	made ul̄ del	cursac	
cor	dil congul	congul	
figatus (sic !) ⁶	gigar	gigar	
pulmon' ⁷	gigar band	gigar band	
budellum ⁸	sachar ruda	yčag ul̄ suzug	

Has glossas secunda manus loco parum apto annotavit; *erlic* in dialectis čag. vim et virilitatem significat. *karmadamak* vero id significat, quod germanicum *fasten* (secundum VÁMBÉRY: *ungechickt umhergreifen, umhertappen* «iter prae-tentare»).

¹ I. e. خرابات locus, ubi versantur pravi, ut lupanar, domus aleatoria etc. Hanc glossam tertia manus annotavit.

³ KLAPR. falso *xancaden* edidit, codex enim *xarnaden* vel fortasse *xacnaden* habet, quae forma dubio procul «*خاندان*» corrupta est.

⁴ Fortasse ex arab. دَقْنٌ corruptum.

⁵ I. e. دهن عدد, siglum abbreviaturae in forma *yamāde* alterum *a* supplere videtur, ع enim in hoc codice saepe per duo *a* denotatur.

⁶ Apud DU CANGE «fegatum», persice جگر «iecur».

⁷ Apud DIEFENBACHIIUM «pulmo» et «pulmon».

⁸ Apud DU CANGE «budellus».

⁹ I. e. čag. ایچاک «intestina». *Suzug* respectu formae cum čag. سوزون «colare» convenit, sed reapse ab eo plane diversum cum osm. صجوق, صجوق *suguk* idem est. Doct. BLAU perperam سَجُول conjecit.

pellis	pust	teri
veletrun	cher	sic trienir stet pitte(.) ¹
testiculum (sic!)	chaxac	taxac ²
vuluua	chus	amu ³
petenegiū		koti ⁴ der ars ⁵
brachius	baxou	chol
brion	ghost ibaxou	koymič der ars
		beyn ⁶
vena	rac	tamar
sanguis	ghon	can
ossun	ostachan	souat
caro	ghoist	et
pugnus	moist ouč	ouč
manus	dast	el ul chol
96 palma	rafidast	aya
pulcius (sic!)	mayas naps ⁷	
digiti. m.	angust	barmac
nodus	gro	buug
neruus	paghi ⁸	singir
unguis	naon	termac
flatus	palu	nafas
renis	mien	bel
costa	baloui	chaburcha
podes		

¹ Vocabula *trienir stet pitte* secunda manus annotavit.

² Osm. طشق. *Chavac* col. persiae ex arab خصى⁹ vel خصى⁹ corruptum videtur.

³ Čag. ام.

⁴ Cf. osm. كوت, kaz. kūt.

⁵ *Der ars* secunda manus adscripsit.

⁶ Glossam germ. secunda manus adscripsit.

⁷ Cf. arab نَبْض⁹, osm. nabz, namz «pulsus», -- mayas fortasse ex arab.

⁸ نَبْض⁹ corruptum est

⁹ Uti KLAPR. bene annotavit پی.

vesica	duba ¹	cursac
orina	ciami ²	sidic
sterchus	guu ³	bogh
cosia	ran	buth
genu	xanu	tixgi ⁴
gamba	sach	chonč ⁵
gauigia	cap	čigmac ⁶
pes	pay	ayach
gratis p.	pust y pay	ayag uxi
chalchaneus	agust y pay pasana	barmac sounčac ⁷
digiti p.	caġ agust y pay	tabān barmac
sola pedis	caġ	tabān
anima	jan	tin
vultus	boui ul̄ ruj	meyx ⁸ ul̄ čiray
barba	ris	sachal
lacrima	asch ⁹	yas
sudor	arak	ter
alenun	naffas	naffas
persona	chas	boy

De parētatu hoīs

97

pater	piar ¹⁰	atta
-------	--------------------	------

¹ Cf. osm. طارل «vesica».

² I. e. چمين «urina», coll. چامين.

³ كوة seu كة «excrementum», «stercus». KLAPR. perperam كوة comparavit.

⁴ Cf. čag. tiz, kaz. tez, hung. térd.

⁵ Hanc glossam BLAU apposite cum čag. قونچ eandem esse dicit, cf. etiam kaz. kunič.

⁶ Čag čignak, čjnak.

⁷ Cf. čag. sōngāk, kaz. sōjāk. BLAU čag. sondak adduxit, sed minus recte, ou enim ō denotat.

⁸ Cf. čag. mengiz.

⁹ I. e. آشك 1. gutta 2. lacrima».

¹⁰ Cf. پير apud VUILLERS, id quod پدر, cf. etiam پير «senex».

mater	mar ¹ uī madar	anna
maritus	sukar	er
uxor	xenhalal ² (sic!)	epzi ³ uī činay ⁴
filius	psen ⁵ farxen (sic!)	ogul
filia	ochar ⁶ faxand (sic!)	chex
frater	brar uī bradar	charandas
solor (sic!)	koat (sic!) ⁷	chez charandas
auus	jend	ullu atta
socer	choxeruc	chain
jenerus (sic!)	damad	chuyegu
auunculus	kalu uī hamu	abaga
nepos	bararxada	ynj
amita	am	egazi ⁸
consanguineus	amoxada	tagay ⁹
cognatus	kalu	yexna ¹⁰
nora (sic!)		
amica	mansura ¹¹	oynas uī chuni ¹²
socius	kambax ¹³	ortac uī noga(r) ¹⁴

¹ مار ex مادر decurtatum.

² Arab. حَلَالٌ «licitum», حَلِيلَةٌ «uxor», cf. etiam osm. حلال «conjugalī, e». Pers. حلال apud VULLERS sub num. 3, nuptam viro, uxorem significat.

³ BLAU cum turc. *eče* contulit. sed haud ita recte, *epzi* enim a voc. *ev* (öy) «domus derivandum est, cf. uiguricum *evči* «uxor» superscriptum.

⁴ Cf. arab. ثَنَى «quae bis peperit» et ثَنَى idem.

⁵ Mendose pro *pser* scriptum (پسر et پسر).

⁶ Mendose pro *doctar* scriptum.

⁷ Mendose pro *koar* (خواهر) scriptum.

⁸ Cf. čag. *ekegi*.

⁹ BLAU apposite cum čag. *tagai* «avunculus» contulit.

¹⁰ Fortasse osm. خصم, in plurali خصمير idem ac انا بابا.

¹¹ Arab. منصورة «adjuta». KLAPR. perperam معشوقة comparavit.

¹² Cf. čag. *koma*, bosn. *kuma*, hung. *koma*.

¹³ I. e. همباز, coll. هنباز i. q. انباز «socius», «particeps».

¹⁴ Cf. čag. نوکار «famulus», «auxiliator». KLAPR. mihi recte نوکار scripsit.

vicin'	amxagia ¹	consi
socera	chasurch	csim ²

Complementa hoīum

complementum	tamanj	tuchal	98
bon' ³	nec	yacsi uī eygi	
diues	maldar	barlu chisi uī ba(i)	
sapiens	acheldar	ustlu ⁴ uī achel	
pulcer (sic!)	ghub	chorelu	
legitimus	halalxa ⁵	ghalal ogul	
legalis	halal	conu	
nobilis	moghtasin	oxdan ⁶	
virtuosus	maghtadur	erdamli	
gracioxus	naamatdar	naamatlu	
fortis	caouj	chučlu	
inginioux (sic!)	honarmand	tocma ⁷	
largus	jomard	jomard	
inamoratus (sic!)	asech	asuch	
prestus (sic!)	geld	tex	
cognoscens	sinakdar	tanur chisi	
amabilis	dosdar merd	souuar chisi	
castus	xedid merd	ersacsis	
honestus	pak	chelecli ⁸	

¹ Uti KLAPR, bene annotavit: همسایه, pl. همسایگان «vicinus».

² Cf. osm. خصم supradictum.

³ Hocce siglum abbreviationis in fine vocabulorum lat. uti jam in praecedentibus exemplis vidimus, syllabam *us* supplet.

⁴ Vitiose scriptum pro *us/i*.

⁵ I. e. حلال (لا) pro (لا) (لا).

⁶ *Özdân* «de genere», id est «de summo loco natus», cf. اوزکشی apud PAVET de COURT.

⁷ Cf. تکیال.

⁸ Cf. arab. خلیف «portio boni et felicitatis» et خلیق «aptus», «conveniens». KLAPR. minus recte حالد adduxit.

pacificus	seym cham' ¹	chamus tozûlu ² chisi
leetus	saad	sauunur chisi
destrus (sic!)	honar mans ³	ux chisi
aduenês	xiauc	
probus	bagat̄	bagat̄ ⁴

Defecta hoīnum

malus	bad	jaman
pauper	dughes uī darues	yarli uī yocsul
senes	pir	chart uī abusca
stultus	diuana	teli uī acmac ⁵
mentecatus (sic!)	scamusdar	badbact ⁶
turpis	xist	čirchin
rusticus	rustay ⁷	rustan
vilis	begigar ⁸	chahal ⁹
mestus		
piger	sust	sust
99 infirmus	bin mar raḡuir	sagsis
mixellus	pis	chelapan
tignossus	gacial	tax ¹⁰
guercius	lux	sochur uī zalis
cechus	chor	choxisis uī cor
auogulus	nebina	touluc kotur eȳs(...) ¹¹

¹ I. e. خاموش «silens», «quietus».

² I. e. tōzūmli, cf. kaz. tüzemne idem.

³ Mendose scriptum pro هنرمند.

⁴ I. e. mongolicum baghator, bātor (batormaghai «valde animosus»).

⁵ Cf. arab. أَحمق «fatuus».

⁶ Uti KLAPR. bene annotavit: بد بخت.

⁷ I. e. روستای «vicinus, paganus, rusticus».

⁸ Cf. persicum پیغار et پیل «sibi placens», — «virtute carens, pravus»

⁹ Cf. arab. قاهل.

¹⁰ Cf. ösm. طاز, hung. tar.

¹¹ Touluc etc. loco minus apto missionarius quidam germanicus annotavit.

bastardus	pič	chunradan touga(n) ¹
rangus (sic!)	lang	agsah
musus	burnj	burni chizi
crastatus (sic!)	begaya	tasacsix ²
rofan' ³	guidi	caltac
rogosus ⁴	garguin	choturlu
surdus	char	chulacsix
mutus	lal	tilsix ⁵
dispositus ⁶	mahul batal ⁷	beylitan chertar
gibbus	chos	bucru
mendax	drogoan	otruczi ⁸
superbus	cheberdar	olu conglu
inuidiosus	bachil	bachil uī isarli isi
auarus	lauezan	suhh ⁹ suh kisi ⁹
vanagloriossus	xanachar	fus vel ¹⁰ uī suh kisi
lusoriossus	chanachar	ersaczi
inicus (sic!)	bayhon	tumismis (sic !)
pecator	baxachar	yaxuclu
falsus	chalp	egricsi
curpabilis (sic!)	gunachar	xaxuclu (sic !)
gaībus ¹¹	gaīb	gaīp uī jat

¹ Mendose scriptum; pro *kumadan togan* (proprie *togkan*).

² Osm. طشقیز «castratus».

³ Apud DU CANGE «ruffiani».

⁴ «Rugosus»: persice گریز «scabiosus», turcice قوتورلی idem, قوتور «scabies»,

quam vocem cum adj. *touluc* compositam annotator quidam germanicus paulo superior loco minus apto adscripsit.

⁵ Litteram *l* alia manus emendandi causa annotavit.

⁶ «Dispositus» apud DIEFENBACHIIUM i. q. dexter.

⁷ Cf. arab. محلل et بطل, quae vocabula hic simul cum glossa lat. et cum. iis respondentem loco minus apto conscripta sunt.

⁸ Cf. turc. cr. ötrük «mendacium».

⁹ Scriptor glossas pers. et cumanicas vocabulis lat. «invidiosus» et «avarus» respondentes inter se permutavit (*isi* = calidus, *suh* = turc. or. *suk* «invidia»).

¹⁰ Scriptor voc. arab. *fuzulijjun*, osm. *fuzulî* falso in *fus vel* permutavit.

¹¹ Arab. غريب, vid. glossam cum. *jat*, kaz. *jat* idem.

exercitus	laschar	čeryi ¹
bellum	xang ²	sanzis ³
insegna	allap ⁴	allan uī tou ⁵
guayta ⁶	‘naobat ⁷	ghasal ⁸ cosac
arma	selec	sageth ⁹
frexetus	auxida	sirdac ¹⁰
coyračia	sxire (sic!)	xaga ¹¹
colaretū	gardaband	
ceruelera	cula aym	toulga
coyretū	xire	chuba
seīchere	jausan	butuluc
spata	simser	cliz
gradius (sic!)	card	bizac
arcus	camā	yaa
frezia		
balistra		
lanzia		
mazia		
scutus		
quadrellus		

¹ Cf. osm. *čeri* KLAPR. falso *čeisi* edidit.

² I. e. *جنگ*.

³ Uti videtur i. q. glossa praecedens col. persicae.

⁴ KLAPR. hanc formam perperam pro علم scriptam conjecit.

⁵ Cf. čag. *قوغ*.

⁶ Apud DU CANGE «gaita» i. q. excubiae, vigil.

⁷ I. q. *نوبت* s. *نوبة* «excubiae», «custodia»

⁸ Mendose scriptum pro *karaul*. *Cosac* i. q. osm. *کورچی*.

⁹ Arab. *شكة*.

¹⁰ Turc. or. *sirdag*. BLAU l. c. annotavit, in codice quodam Mariupolitano pro *στολή* glossam *αχ'ατε* invenisse, quam vocem e pers. *auxida* ortam esse opinatur.

¹¹ Cf. kaz. *sak* «cautio», «praesidium».

Res oblite necesaīc p̄ domo.

camera	ghugira	yxba ¹
caminū	bo ^o horich	bochorich
paretis (sic!)	diuar	diuar
chanchauus	banucsa	
clauatura	chilit	yusac
clauus	chilit	ačchuz
agutus	nigh	cheadau ²
bancha	cursi ³	olturguz
capsia	sanduc	sinduc
lectum (sic!)	jomaha	tosiac ⁴

Res q̄ pertinet̄ ad vestes.

101

bustus		
foratura	astar	oprac
penna	pustin	teriton ⁵
pomellus		tuuma ⁶
manicha	auestin	yeng
chostura ⁷	doktimā	ticmac
acus		
septa (sic!)		
fillum		

Res q̄ pertinet̄ ad domū.

fundamentum	huniat	tub
lapis	sang	tas

¹ Cf. *izba* in Kamus turc.² Mendose scriptum pro *kadak*. cf. kaz. *kazak* «clavus».³ كُرسِي, arab. كُرسِي, syriacum *cursjō*, hebr. כִּסֵּי.⁴ Siglum abbreviationis super *c* perperam annotatum est.⁵ Çag. تَبْرِی تون. BLAU editione KLAPR. seductus *teriton* «foraturae» respondere opinatus est.⁶ Cf. osm. دُوكْم, دُوكْم «nodus».⁷ Apud DU CANGE «custuria».

calcina	gerč	chirač
arena	reg	cun
aqua	aou	su
trauus	čouu	agač
tabule	tacta	tacta cāga
solaīum ¹		
colupna (sic!)	stun	tic ² agač
matonj	chegmit ³	bismis cherptč
tectus	ban (sic!)	tam
caminata	sufra	sufra ul catra ⁴
scala	nardorian ⁵	agengič ⁶
balcon' ⁷	taragia	tarag ul tuluc
murus	diuar	diuar
priuata	aurex	aurex

Res q̄ pertinet ad axmixiū hoīs

camixia	parahan	choulac ⁸
braga	xarpa ⁹ saluar	chonzac ¹⁰
vestmentū	jama posis	oprac
corigia	chamar	cur ul beligab (sic!)
102 bursa	chisa	yanzic ¹¹
scarsella		
capellū	cula	chepas ul borc

¹ I. e. «solarium» domus contignatio.

² Turc. or. *tik* «rectus».

³ Mendose scriptum pro کرمید.

⁴ Fortasse gr. *χαθέρρα*.

⁵ Mendose scriptum pro نردیان.

⁶ Cf. uig. *akmak*, čag. *agmak*, hung. *húgni*.

⁷ Apud DU CANGE «balcones» et «balconum», persice دریچه «portula».

⁸ Osm. کوملك, čag. کویناک.

⁹ سربای genus calcei.

¹⁰ Cf. cum. *chonč* «tibia». *Končuk* in glossario čag. prof. VÁMBÉRY scyphum oblungum, uti videtur, formam tibiae imitantem significat.

¹¹ Cf. *jančik* in dialecto chivaica.

fazolun	dulband	čalma ¹
calige	huc	ouat ²
patauay		
scapin ³	gureue	čulgau ³
stiuales	muxa	etic
algorge	sarmoxa caosat	basinac
stralera	tixga	tixga
besatie	korgin	artmac
flascū	flasci	yasman
tenda	kaiman	čater
vezia ⁴	tarziana	tamzi ⁵
brageiūs ⁶	chamar	chamar
paraso	saiousal ⁷	
axnixiū	ragt ⁸	saget
currū	araba	araba

Res q plinet equo

equus	asp	at
ferrus	naal	naal
clauū	megh	migh ul cadan
stalla	akor paga	ayran ⁹
copta ¹⁰	ciaul	cyat ¹¹ yabogi

¹ Kaz. *čalma*.

² Prima hujus glossae littera fortasse *d* legenda est.

³ Cf. čag. *čulgau*.

⁴ L. q. tubus.

⁵ Čag. *تامیچی*.

⁶ Apud DU CANGE «bragerium».

⁷ Mendose scriptum pro *saiousan*.

⁸ Fortasse *رگت* pannus s. vestis detrita.*

⁹ Čag. *ayran* «trabes unum equum ab altero dividens».

¹⁰ Apud DU CANGE «coperta». pers. *چول* proprie «planities».

¹¹ Mendose scriptum pro *cyar*.

stregia	chasragu ¹	chasrau
capistrus	afsar	nocta
brilla	lagan	eyar
p̄finellus	taora	topra ²
trauce ³	schl	chisan
103 redena	aynen	tixgin
anellus	ghalcha	ghalcha ul toga
morsus	ahin	aguxlug
grupus	band ul gre	tuuma
pola	reysa	sazac ⁴
fustu sele	cion uċin	eyarning agazi
arzonū aň	carpus posin	alindagi cas
arzonū ret ^o	carpus pesin	artindazi cas
barda	namand xin	
feltrū	namand ⁵ (sic!)	chiix ⁶
cuperta selle	cop cuip	eyar yaboči
cuperta sâ		
strenuj		
streue	richeb	uxangi
ardiiomis	ĉuanac	toga tili
foramē	sulach	texmac
pectoralis	sinaband	comuldruc
fibla	aosin	toga ⁷
posna	paldomb (sic!)	coyscan
cingla	tang	ail
bastun	palan	yengirzac

¹ قَشَر lingua turcica «strigilis ferrea, qua equum radunt».

² I. e. *torba* «saccus», vid. etiam *tobra* apud ZENKERIUM.

³ Apud DU CANGE «traucis.»

⁴ Ćag. *saĉak*.

⁵ I. e. نَمَد «lana coacta», «genus quoddam straguli e panno coactili», «id, quod substernunt sellae equestri, VULLERS docente in Iran تَكَلْتَر et in Turan et Hindustan خَوَكِير dictum».

⁶ Cf. osm. كچه.

⁷ Cf. ĉag. تَوَقّه.

Res quae p̄tinēt ad letū.

letus (sic!)	jama	tosac	104
torcius			
tripodes	sepa	tosacning ayagi	
palia	clic ¹	salan ² (sic!)	
strapōta			
culcitra			
cosin'	balin	yastuc	
lenteamina	čiarzan	čiarzau	
culter ³	lechef	yourgan	
sclauina			
carpita	gilim	chilim	
tapitun	xilu	gali ul̄ coux	
cortina	pasachonā	chosagan	
capsia	buria	ghaser ul̄ yegan	
talam'	sanduc	sinduc ⁴	

Res quae p̄tinēt ad mēsam

toalia	dastar	tastar ul̄ sarpā ⁵
mensa		
fiela	sisā	giltrin ul̄ sisā ⁶
ciatus	cuda	piala
ulgeus (sic!)	cusa	bardac
mesinaba		
candelabrū	samadan	čiraclie

¹ Mendose scriptum pro arab. عَافٍ.

² Čag. *saman*, hung. *szalma*.

³ Uti KLAPR. bene annotavit: couverture ouattée.

⁴ Scriptor juxta voc. latinum «capsia» loco *sanduc*, *sinduc* falso *buria*, *ghaser* (حصير), *yegan* (turc. or. *jeken*, *jiken*) scripsit, quae vocabula proprie *tegetem*, hic *cubiculum tegeti stratum* significant.

⁵ Fortasse pers. شَرَبَتِي genus telae bombycinae subtilissimum.

⁶ Osm. شیشه.

candela	sama	éirac
vinū		
aqua		
tefania	tabac	tabac
cibus	ghordanj	as
sal		
specie		
manutgiū ¹		

Res q plinet ad cochina

	calderonus	chascan	chaxan
	concha	teste	tegana ²
	cazia	caugir tiartič	čomič
	colearius	malagā	chasuc
	pignata	dec ³	čomlat (? c) ⁴
105	paella	taoua	yaglaou ⁵
	mortale	haouā	touguč
	pistum	gaouā	cheli
	bradale	sapa	caxan ayac ul očo (..)
	scutella	oasa	čanac ⁶
	catena	xingil	xingil
	tianus ⁷	taoua ⁷	chaureina
	securis	taouar	balta
	fogorarius (sic!)	boghoric	boghoric

¹ Apud DU CANGE «manutergium».

² Osm. *tekne*, bosn. *tek'ne*. KLAPR. falso *legana* edidit.

³ دینک «vas coquinarium», «olla.»

⁴ Čag. چولماک, kaz. čülmäk.

⁵ Cf. čag. يالاغ. BLAU glossam dissimilem *čallau* adduxit.

⁶ Cf. hung. *csanak*.

⁷ Apud DU CANGE «tyna» vel «tina». i. d. vas grande ligneum.

⁸ تآبه s. تاره vas latum VULLERS docente lagano ex ovis frictis parando et piscibus frigendis et pani coquendo. Ad respondentem glossam cum. cf. verbum čag. قارورماق.

fumus	duc	tutun
flama	borxiatas ¹	yalen
cinere		
ranpin ¹	milac	girgac
taliatoius	tabac	tepsi ²

Victualia q nascunt̄ Noīa arbor̄ et fruc(. . .)

arbor	draght	terac
radix	bun	tub
rama arb̄ (sic!)	siac	butac
folia	belch	yabuldrac (sic!) ³
lignum	ciou	agač
scortia	pust	cabuc
medulla	masg	yč
altitudo	belend	beichhluch
umbra	saya	colaga
fructus	miua	jemis
celexia	gular	chiras
poius	ambrut	aimut ul̄ chertme ⁴
pomum	sef	alma
pomum gra.	sef anar	nardan
po. cogognum	be	be
pirum cocomum		
nizole	fenduc	čatlauc ⁵
nuces	gardahan	cox
psicum de T (sic!)	saftalu di rusta	saftalu
psicum (sic!)	alu saftalu	saftalu
soseyna	alu	eric

106

¹ Fortasse **برشته** assus, tostus, frictus.

² Osm. **دپسی**.

³ Scriptor loco *japrac* vitiose *yabuldrac* scripsit.

⁴ Hung. *körtve* (*körtvély*).

⁵ BLAU glossas *fenduc* et *čatlauc* cum kaz. **چیکلاوک** et **فندق** contulit.

mismis	mismis	mismis
ficus	ingir	ingir
uua	angur	xuxun ¹ (sic!)
zebibum	maius ²	churu xuxum ³ (sic!)
castanea	sabaluid ⁴ (sic!)	castana
datillum	ceasp	ghorma
amindula	badan (sic!)	badam
cocomarum	chear	chear
papauarum		
cetronum	nainč ⁵	nainč
limomi ⁶ (sic!)	limon	limon
arangium	nouma ⁷	nouma
festechum	festuc	pistac
melonum	gharbusa	coun ⁸

Noia erbar

ruta	sadaf	sadaf
menta	nana	gischič
saluia	salg	salg
spinatium ⁹	spanac	yspanac
petroscmulum	mandan	mangdan
latucha	tarta	marul
portulacha		

¹ Mendose scriptum pro *juxun*, čag. *اوزوم*.

² *مویز* «uvae passae».

³ Mendose scriptum pro *juxun*.

⁴ I. e. *شاه بلوط* forma decurtata pro *شاه بلوط* «glans regia i. e. castanea».

⁵ *نارنگی* «malum aurantium.»

⁶ Apud DU CANGE «limones».

⁷ Cf. arab. *نعمة*, in forma persica *نعمت* «bonae res», «cibi delicatesiores».

⁸ Osm. *قاون*.

⁹ Apud DU CANGE «spinachium».

rapa	salgam	salghan uī samuc ¹	
portus			
cucurbita	cudu	cabuc ²	
merezana	badizian		107
gea	selek	čagundur ³	
cauli	calem	laghan uī	
aleum (sic!)	sir	sarmisac	
cepe	pias	sorgan (sic!) uī youa ⁴	
refanum	turp		
afanciā	chasuir		
feniculus	raxana	raxiana	
buraxia			
lapius			
asentius			

Noīa bestiārū.

bestia	ayuan ⁵	yanauar ⁶
equs (sic!)	asp	at
leo	ser	astlan (sic!)
leopardus	madian	chestrac
mulus	astar	chater
asinus	car	esac
asima (sic!)	car maya	tisi esac
mula	astar maya	tisi chater
porcus	kuc	tongus

¹ BLAU recte coniecit, *samuc* mendose pro *čamgur* scriptum esse, vid. چامغور
in glossario prof. VÁMBÉRY.

² Čag. قاپان, hung. *kabak* vel *kobak*, bosn. et kaz. *kabak*.

³ Uti KLAPR. recte admonuit, i. q. osm. چوکندر.

⁴ Hanc glossem BLAU optime cum čag. چروا contulit. Scriptor loco *sojgan*
mendose *sorgan* scripsit.

⁵ I. e. حیوان.

⁶ Pers. جانور.

p. saluaticus	kuc y chegi	cheyc tongus
troya	kuc y maya	tisi tugux
bos	gaos ¹ sala	ogus ul̄ seger
vacha	maya gou	ynac
vitellus	gaos sala	buxau
ouis		tisi coy
monton	choč	gozchar
108 craston	guspond	choy
agnus	bara	coxi
becus	taka	ezchi ²
capra	maya beus	tisi ezchi
capretus		ogolach ³
canis	sec sag	itt
gata	gurba	mazi tisi
gatus	gurbanar	mazi
alofans	fil	pil
gamellus	ustur	toua
gemella (sic!)		
dracon	aysdahan	saxagan ⁴
uncia	saxagan yrs	yrs ⁵
ursus	chers	ayu
simia	maymon	maymun
lupus	gurg	boru
lepus	targos ⁶	coyan
g. spucius	cara cuxan (sic!)	cara cuxan
g. maymon	abursina	
bufarus	gaumis	susager
talpa	coram (sic!)	cheoxis opea

¹ S finale ex sequenti vocabulo in praecedens irrepsit.

² Čag. ایچکی.

³ Čag. *oglak* idem, hung. *kecskecolló*.

⁴ Cf. čag. *sar* et hung. *sárkány* idem.

⁵ arab. عرس.

⁶ Mendose scriptum pro خرنوش.

ratus	mus	sičchan
claynēt		
capriolus		
ceruus	gao coy	
torus	gao sala	boga

Noīā vermiū.

vermis	cherm	curt
serpens	mar	saxagan
bixia	mar	gillan
musca	magas	čibin
sexcupes	sibis	bit
pulices	chaye	burča
činzare		suru čibin
cimices		candala

109

Noīā volucrū.

volucres	murg	čipčic ¹
agla (sic!)	kegas (sic!)	charachus
falchon (sic!)	balaban	balaban ²
astor	čarčiga	čarčiga ³
sparuerius	bas	cheegey
terzororius	čura	čura
mismerllus	caltar	sar
voltor (sic!)	caltur	sar
grua	torna	tuina ⁴
cuictora	baygis	yabalac

¹ Cf. kaz. *čipčik*.

² Pers. بلابان, quod voc. KLAPR. perperam turcicae originis dicit.

³ Uti cl. BLAU recte coniecit, mendose pro *carčiga* scriptum, cf. čag. *karčuga*.

⁴ Osm. *turna*, čag. *torna*, hung. *daru*.

perdix	taoc dura	čil
ocha	bet	chax
galina	murg	tauc
galum (sic!)	gho°x (sic!)	ghor°x ¹
pulastrum ²	ferugia	balazuc
pielfalchus	songur	songur
paon	taos	taus
faxan		soulun ³
columbus (sic!)	fastar ūl cautū ⁴	segerčic ⁵
rosignolus	bulbul	bulbul
papagaxius	torak tútech ⁶	totu
cardarina		saka
paser		korgui ⁷

dicit dūs

110

Victualia quae nascunt̄.

		ūl boday frum ⁹
granum	grandū ⁸	bugday ūl asli
ordeum	giou	arpa
risun	bring	tuturgan ūl bri(. .) ¹⁰

¹ Pers. خروس.

² Apud DU CANGE «pullastra».

³ Alia manus annotavit. Cf. osm. سوکلون.

⁴ Vel *cautū* eadem alia manus scripsit. Glossa praecedens *fastar* mendose pro *فاخته* (arab. فَاخَتْ, graece φάρτα vel φάσσα) scripta est.

⁵ Cf. osm. صغرچق, secundum HINDOGLU «sansonet», «etourneau».

⁶ *Tútech* (i. q. طوطى, طوطك) tertia manus adscripsit; pers. توتى s. توتّه «psittacus».

⁷ «Paser» *korgui* secunda manus annotavit. BLAU glossam *korgui* cum turcico or. *kurkuldağ* contulit.

⁸ Mendose scriptum pro گندم triticum».

⁹ Tertia manus supra voc. *bugday* formam kaz. *bodaj* et supra *asli* glossam lat. *frum* id est «frumentum» annotavit.

¹⁰ Ultimae hujus glossae litterae *ng*, propter laesuram marginis legi nequeunt.

pistun	gauata	tuuj ul̄ tu coctū d̄ri ¹
ciceri	noghuc	noghuc
lenticula	mariuinac	maruinac
erbegia	bunu	brizac
farina	aut (sic!)	yn
brenum	subusta	chebac
segara	ous	ous
lac dulce	sir	sut
lac aĉer	mast	yugurt
caxeum	panir	
butirum	gaou rogan	
lardus	fabirhi	
asonzia	pi ²	
cauda c.		
sepun		
fenum	alaf	bizan
miliun	gauars ⁴	tari
speuta	suulu	suulu
granum	coptaluc	coptaluc ⁶
macēgū		

ich

d dūs p̄s (n̄s) hereditatis tue fac alias?

¹ «Coctū d̄ri» tertia manus annotavit («coctum» d̄ari, cf. ĉag. *tarīg*, osm. *dari*, hung. *dara*).

² پیه id quod «adeps», turcice ياغ.

³ Cf. kaz. *pečän* proprie «desectum», «foenum deseectum», بیچماق «secare», cf. etiam bosn. *bičüm* «messis».

⁴ گاورس form arab. vocis pers. «miliun».

⁵ ĉag. سولو kaz. *solo*.

⁶ Cf. verbum kaz. *kuptar* — .

⁷ I. e. «Deus dominus participes nos hereditatis tue fac alias» Cum hac dictione prima codicis pars, quam solum KLAPR. edidit, super pag. 110 terminatur.

111 Seskenirmen¹ ich irschracke — elgenirmen
 seskendim ich erschrak — elgendim
 seni seskendirrimen ich irschrecke dich elgendirrimen
 ani seskendirdim ich erschreckte yn
 töleč bergil gratis da
 čirmaluptur² virworren. jazluptur
 entworren. jazarmen ich entwerre
 čirmarmen ich virwerre winde tzwirn
 čirmadim ich virwar want
 čirmamaga virwerren windin
 corpa eyn lampuel
 cachna³ eyn smoče
 kirchma eyn geschorn schafuel
 eriklagan teri eyn gegerwit ladir
 talischirmen uruschirmen kirlischirmen litigo
 men saha assow etizerim facio vobis adiutoriū
 aianirmen ich schone
 ayandim ich schonte
 aiagil schone
 tissisluhlarmen ich stochere di czene
 issirrimen ich schöre das vuir
 issirdim ich schorte

¹ Pag. 111 codicis cum *seskenirmen* incipit et cum glossa germ. *hol* terminatur. Hanc paginam. uti mihi videtur, tertia manus scripsit.

² Cf. kaz. *čirma-*.

³ Fortasse osm. قاقما.

iumarmen ich plince
 iumdum ich plinczte
 jiti bizac eyn scharf messier
 satov etermen ich kouflage
 jöp jöp ulu bolur is wirt y lengir y grossir
 sokuydirmen ich plosterc
 izin eyn spor
 kous hol

[*Codicis 112 pagina duos textus italicos, quorum unum scrip- 112*
tor supra alterum scripsit, complectitur. Textus inferior acu
expunctus, isque quasi illegibilis, viginti lineis constare videtur,
superior vero calamo exaratus exceptis tribus tantum lineis itidem
vix legi potest. Character duorum textuum, praecipue calamo scripti
manum exercitatum monstrat, isque magnam cum Petrarchae
manuscriptis autographis similitudinem praese fert. In tertia
textus calamo exarati linea haec tantum vocabula distincte legi
possunt .]

del dolce loco ove lo

[*in sequentibus vero lineis, utpote in quarta*]

un arme

[*in quinta*]

se li ochi sera l amorosa vista p̄ chi sospendeo

[*in sexta*] da ancor la morte . . . segno amor chi de tal sorte
 p̄metesse daitarme

[*in septima*] passe . . . passo.

[*Postea duae sequuntur lineae, quarum textus facillime legi*
potest, utpote]

No fo jojossa si may la mia vita nel cospetto de li ochi
 spiando mia casa dogliosa

[*Tenor trium linearum sequentium ob causam nonnullorum*
vocabulorum illegibilium intellectu caret]

p̄ questa p̄ora piu nō

le quali me serano piu

. n̄ questo

[*Ad calcem hujus paginae alia manus hanc benedictionem missaticam adjecit*]

Dnū vobiscum et cum spiritu tuo

113 It uradir¹ d' hunt billit canis latrat

it ugraiadir² d' hunt grūcet

coy mangreydir ovis balat

syr³ mungreydir pecora clamant

yilki kyzineydir di phert di wyerten

taoh éacharadir gallus cantat

böri uluydir lupus clamat

kysi inčkaydir⁴ d'menche brehtit

corleydir snarkit

itlandim ich bin verlorn

corlarmen ich snarke

jiti scharf. unamas. stump

corladim ich snarkte

sayri braysplabar

batirmagil⁵ neh celare

bus odim. buyz. yz

čochrach eyn gesprink

kuiu eyn burn

sudari⁶ gichildim ich vil zurucke

učamda⁷ iatirmen ich lege uf dem rucke

töben tuschte he vil zurucke

yt urdi. men tuydim. der hunt bal ich warrt is gewar

bis koygasip iatlík w̄ logē bi eyn andir.

alar aiagesip iattiler. S̄ logē mit dē vuse zu samne

sohta eyn wurst

urdim da iazdim. ich sluk unde miste

emganip terlep kinalip

¹ Pag. 113 codicis cum *it uradir* incipit. Pag. 113–116 secunda manus scripsit.

² Cf. turcicum or. *okramak*.

³ Contractum ex forma *sigir*.

⁴ Cf. turcicum or. *inčkirmek* «plangere». In sermone manguico *inčembi* «ridere» significat.

⁵ Kaz. *batır*.

⁶ Cf. turcicum or. *sotari* «costa»

⁷ Cf. turcicum or. *uçā* 1, dorsum 2, refugium.

andan tamagin beslagil kazan bogday sazarsen aar kovra biter
alabota tigenek dage rata kukel biter¹

kargadi viruluhte
karedim scmuí (? schouwete)
esermen ich rudere adir ich
estim ich rudirte
eskik eyn ruder
)rtuk eyn santkorn

(? tat) ov smak. ygisi odor
(? me)n bolsamen si essem
iöp kučlu bolur is wirt hy leng
(?töre) lih eyn sete
(? sokuydir) men ich plostere
(? sokuydir)dim ich plostirte

)eyn hantwerk erdem ars

čaman²

juvoančang³

ezic

kečov⁴

k kersangi

manč kakak juric

kvvlic

trege

ris⁵

114

¹ Hicce textus fortasse ita scribendus et legendus est:

emgenip terlep kinalip andan tamagīng beslegil; kačan bogdai sačarsen aar
kora büter, alabota tigānāk dage (a)rada kōngül büter.

id est:

«laborans, sudans, affligens te ipsum, postea guttur tuum ale;

quum fruges seminaretis, inter eas dumus, carduus et spinae (inter eas) crescent». Annoto, aar pro angar, (a)rada pro arasinda scriptum esse. Kora est kazanicum kura, hungaricum koré; alabota (ala-bota «planta rubra») cum kazanico alabota, hungarico laboda convenit. Vocem rata alia manus fortasse aar explicandi causa adscripsit.

² Cf. kazanicum čaman «piger».

³ Cf. kazanicum jokočan «somnolentus».

⁴ Cf. turcicum or. kečikmek «morari», hungaricum kézni idem. Ezic quoque a kečik derivandum est.

⁵ «Ris» germanicum = risch «juncus» et dictionis manč kakak (cf. manmak

crvris' vel tirak'	
keriklirmen ich reyzse mich	
kekirdi ich röypczte	
jötkurdim ich huste	
čučkvrđim ich nizte	
kakirdim ich rostirte	
singirmen ich snuycze	
esvermen ich gevcze	
arčilarmen ich scheyde	
kavosin di vadirkeil	
örken eyn lanc seyl	
toragi eyn turm	
kun tuvmeesden brū ² o	
engse der nakke	
taraga eyn grave	
öbuga ⁴ awe	cuormen ich knöte
ögurdi ⁵ kreysch	codim ich knötte
jurimen ich knaoe	ularmen ³ ich knuppe
jurdim ich knat	uladim ich knuppte
jalangačlarmen ⁶ ich enplös(c)	öčessirmen ich vette vī re . . .
jalangačladim ich en plöste	öčesstim
kaia eyn velz	congranirmen ich murmere
kičiyder māda ⁷ hī iuct iē mich	okzav kun egestern
jīrōči	isaiagana edūs
korkūči	kasarccka hoys rekke

«tingere») secunda pars cum hungarico *kika* eadem est. Cum *juric* kazanicum *jor-gan* «matta» etc. comparandum est.

¹ Opinor *crvris* separate *crv* *ris*, id est *kuru ris* scribendum esse, cf. kazanicum *kura*. *Kırık* = kurulik.

² Cf. turcicum or. *tirim*.

³ «Kün tuvmişdan beri» «a solis ortu».

⁴ Cf. čag. *اویا* «lieu de campement» apud PAVET DE COURT.

⁵ Čag. *اوکوردی*.

⁶ Čag. *jalangačmak*.

⁷ Cf. osm. *کجک*.

⁸ Čag. *اولامان*, cf. etiam osm. *اولاشیق* et *اولاشق* «junctus».

eng töbengisi das iller underste	sarinéka
kula ogar glüch	unarmen ich gehorche
engermen vī engiptir men ich	unadim ich gehorchte
böygde mich	sarhit ¹ supfluum
engdim ich boyte mich	asigirmen ² ich iyle
ös jariler iz spalte sich	asigirmen (sic!) ich iylte
hī kovsoi wart ganz	asicmen ich iyle nicht
)uv di jait	asicmamagil nicht iyle
hualamen vī huarmen jage	aslak " desertû vel tuz ³
hualadim vī hudim iaite	jarsöv vonartıc
sadiler ⁴ . etiopes	oynas sis
botang ⁵ vī coläge schate	
ala ala gehalbir (? et)	
alača ⁶ gestrift	
bir suruc ⁷ eyn herr	
čov eyn golädeme	
čovlamnang gis ladenne (. . . .)	
aning uçu surudir zin	
tumak stûp	
menim kusenganim taman etkil menin ⁸	
tiharmen tikadim (ri	
bassarman taptarmen ich drucke	
undemen ich melde	
jala iabadir ⁹	

¹ I. e. arab سايرة «residuum», «superfluum».

² Cf. turcicum or. اشوقماق «festinare», — اشوقتى «festinatio».

³ Čag. توز «planities», osm. دوز, uig. tüz, tüc, tös «planities», «profunditas», vid. VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára» pag. 195.

⁴ Cf. arab. *Sūdānun* «Aethiopes».

⁵ Cf. mong. *botang* «nebula», manguicum *butu* «obscurum».

⁶ Čag. البجة et الاججة.

⁷ Čag. čerig et sürück.

⁸ «Meum desiderium completum fac meum».

⁹ I. q. kaz. *jala jabmak* «calumniare».

siermen

siče¹

ossi

keme

sirek²tohma³

jarguze

115 jargu jararmen⁴ ich richteem⁵ ucun jermen ppt medicinam comedo

emlarinen medico

bucûluc cocrme⁶ ul ant ičermen ego iuro

korgasindan tontarma eyñ spange vō bliye

Sohranirmen⁷ ich eruyre tuğurumen ich dreeaustirmaga den munt rorn kistarmen ich oinge¹⁰

jocherimen ich stose kisarmen ich drucke

jerouldi⁸ dy erde sank under en kamadi julie

sav das visth garn kinadi. roquebat

tosak eyñ vilezbette kiñov jener

kin eyñ scheide jienä c

izim das futir taage

syngermen⁹ döwen tuma di snuppe

jalarmen ich lecke očkac huste

ottac eyñ werdir tuiana im schimpe

čuči zēste¹¹¹ Fortasse سیرچه «velox».² Čag. سريک vel سري.³ Čag. توغما.⁴ Pag. 115 Codicis cum jargu jararmen incipit.⁵ Čag. ام «medicamentum».⁶ کوراماک «gemiscere». Bucûluc fortasse formulas dicendi ad artem magicam pertinentes significat, cf. čag. بوکی «magia».⁷ Čag. سقرانماق.⁸ I. e. jer ouldi, cf. verbum čag. اويماق.⁹ سينغورماق «digerere cibum», germ. verdauen.¹⁰ I. e. ich dringe.¹¹ Fortasse z(u) ernste, cf. etiam dictionem praecedentem im schimpe.

atov ¹ eyn gros werdir	mamuh boum-	
vurčik ² eyn žrille	wolle	kösöv ¹⁰ ey
ilermen ³ ich henge	seng eý cölle	
tengri korgusmesi ⁴ das	isz eý brant	schor
i gebe got nich	učkun eý vūke	
tamar sohardy odirnet	jalin eý vlam	sceufel(? l)
uiuganda. uiuhi-	taul eý ungewittir	undī sīt-c
sinda	comhopti	īestādē
uiuhisrap. uiu-	turgak artdi	
husi arasnadi ⁵	baltičak d' ham ^{1a}	tintover zucher
uiaaganda vachynde	örümčik di spine	arih
uiuyimider oioumider.	kemirrimen ⁸ ich	jassik
steft he adir vacht he	nage	kötürem
kaling dychke	unutčangdir. vir-	tintovči zucher
ingga bitne	geslilch	arih
iesse breyt	kuv ⁷ bleuch	jassik
inčha smal	kak, kreč	kötürem
keng wyt	sizdi	čerli
tar enge	jridi	čandirgine
tereng tick	čoganak d elboge	oymah eý vingerhut
say sicchte	tausti pfecit	jangilirmen erro
beik hoch	tuusti	jangilirdim erravi
iuuz ⁶ nedir	iseb brwuc geret	sening iazucning al-
(ic)lu warm	uzermen czu-	lenda men turrumen
sereun ⁷ kule	rukke	

¹ Cf. kazanicum *atan* «insula».

² Glossae germanicae littera initialis *g* esse videtur, *eyn* vero per lapsum calami pro *eyne* scriptum est. Quod ad vocabulum *vurčik*, cf. hungaricum *prűcsők* «cicada».

³ Cf. turcicum or. *ilmek*, *ilgemek*.

⁴ «Tengri kergusmesi» proprie «per timorem dei» significat.

⁵ «U'ihusiarasnadi» vitiose pro *u'ihusi arasinda* scriptum est.

⁶ Cf. turcicum or. *javas*, turcicum occ. *javas*.

⁷ Cf. osmanicum *serin* «frigidulus, a, um».

⁸ Cf. *kemirmek* osmanicum «rodere».

⁹ Cf. uiguricum *kovar-*, kazanicum *kuar-* «palescere».

¹⁰ Fortasse turcicum or. *küsāü* «lignum, cum quo ignis struitur», «rutabulum».

(b)ieipdir czu swollem	ongaldi gineszin	agač iapparlarman ich
(j)alangag nakt ko-	jerin obir ey(.)r	vuge das holz
bopt	alton cur balteus	juutlermen cōsolo
kebermis gecleyt	suluc eyn agele	juutberdim consolavi
(u)n nas		onarmen habito
obuc eyn burusteyn		

116 jirtilding mac¹

jirting

tulum cynczp²saltem elbeti³čecek bolganda sen boyunga ioutmaga⁴

cungarmen mando

tungng . . ir madatum

sem engsalermen ego colafizo te

engsaladim

igarlik invidia

agač iliptir das holz ist gelogen

kingir > crum

sizuk su lutir wassir

alanim halalim kossidim

ussahči detractor

ussah d'cto

es⁵ virnunft

[Ad ca'cem hujus paginae possessor quidam codicis papagal-
lum delineavit].

¹ Pag. 116 Codicis cum vocabulo *jirtilding* incipit. Monosillabo *mac* (rectius *mau*) scriptor fortasse ad vocabulum *jirtmač* «fissura terrae» alludet.

² Fortasse *tölüm küngzeb* «minurizans», cf. turcicum or. *küngrämäk* «minurizare».

³ Cf. turcicum occ. *elbatte*.

⁴ «Sen boyunga jutmaga», «gutturi tuo deglutire».

⁵ Cf. čag. *es* «intellectus», «ingenium», *eslik* «ingeniosus», «prudens», osm. *us*, hung. *ész* «mens», ingenium».

[Pag. 117 codicis cum quodam textu latino incipit, quem solum 117
calami probandi causa adscriptum esse opinor. Infra hunc textum
vix legibilem fragmentum cujusdam poeseos Petrarchae autogra-
phum legi potest. Ecce fragmentum:]

None al mio parer che impera porte
de la sayta dam'e si pieno larcho
Come costey p̄ cui varcho
Ognor sospirando o piano o forte
mitte Amen

[Haec duo vocabula et textum sequentem alia manus caractere
nitido conscripsit]

bilga cetik kyziler menim sösüm esittingler eki iolne ay-
ringler iarle miskin kysiler iacsi bitik bilmesler talaschman sösün
esittingler ïanirler örtik tamucka tuscherler iecning tusacne cil-
nirler anda ylap assow ioch. neçe çagırsa esitmach ioch ioch
hergis dage kuttılmak ioch¹

sinçladim consideravi	jaramas abhominabile
amrak ² delectator vī bavrsak	fidelis inamli vī jaramsak
menim jargumde in iuridicō c ³	bogeymac ⁴ obedientia
magat certus sū ⁴	mac etkil dage kaytargil ⁵
defectus eksiklic	vouca redde
kuçengil	jobap vix
katulangil > exercias te	trinitas uçlik birlikna
hoatlangil conforta	islagil odora

¹ I. e. «Alte cincti homines audite sermonem meum, inter duas vias eligete. Miseri et pauperes homines, qui bonas litteras nescitis, audite concionatoris verba! Falsi in doctrina incident in infernum, insidiis laqueuntur, illic medela non est, utui clamarent, exauditio non est, nunquam erit salvatio». In lingua kaz. *bil baulangan* «alte cinctum, strenuum» significat; h. l. pro *çatık, cetik* scriptum reperitur. Siglum abbr. super *ianirler* litt. *g* supplet. et. tur. *jangılmak* «falli». *Ylap* = çag. *olab*.

² Cf. mongolicum *amarak* «amicus», manguicum *amurangga* «amans». *Ba-girsak* in dialectis çagataicis intestina, hoc loco fortasse intimum significat.

³ Scriptor «meo» scribere voluit.

⁴ «Certus sum» vid. pag. 141 codicis, et. mong. *magad*.

⁵ Forma *bogeymac* ex *bojun kojmak* contracta videtur.

⁶ I. e. «invoca et redde gratias age», vid. interpretationem latinam «vouca redde».

unamak consensus
colga¹ ĩpetra
karech čahta in necessitate
temtatur (sic!) sinalir
ng suk
ungsuma.² mer gliyh
čahinda ozga

invidia kumlamak
accidia erinčak
luxuria ersek
men tengrining isine
osal boldim³
menim halal hatumim dir⁴
eger tuz toprac cuyasden ni(.)-
inč tyrla yarik bolsedi haning
tengrining iarchlikine core ka-
rangi dir⁵
atalih der stif vat
tizinggis čokunggis⁶

118 [Pagina 118 codicis cum quibusdam vocibus dictionibusque latinis incipit, quae vix legi possunt, postea haec quator vocabula cumanica conscripta reperiuntur:]

eruv⁷ vis
čaman⁹ trege

čorhaa⁸
čuprak¹⁰

¹ Cf. čag. *kolmak* «veniam petere».

² Fortasse *ungsuma* vitiose pro *ukšak mā* (*manga*) scriptum est («mihi similis»).

³ I. e. «coram Deo execrabilis factus sum».

⁴ «Legalis uxor mea».

⁵ I. e. *eger tuz toprak kuyaşdan ni (če) inči turla* (= *torla* v. *törlä*) *jarık bolsadı hamıng tengrining jarıklıkiñi köre karangı dir* «pluvius a sole ad similitudinem gemmae illuminatus respectu lucis Dei tenebrosus dici potest».

⁶ «Submittite genua et inclinate».

⁷ Cf. uiguricum *erik* v. *erk* «vis», — hung. *erő* idem, — mong. *ere kümün* «heros». V finale glossae *eruv* aequae atque in multis vocabulis secundae codicis partis per characterem *v* denotatum est; nos loco hujus litterae consuetam soni *v* formam scripsimus.

⁸ Cf. čag. *čorga*, secundum interpretationem PAVET de COURT. «vase dont les parois sont plus larges que l'ouverture, et dans le quel on prépare le lait aigre, appelé en persan. ماست.»

⁹ Kaz. *čaman*, germanice *träge* «piger».

¹⁰ Cf. hung. *csupor*.

[Pag. 119. *Codicis quaedam aenigmata deformi caractere scripta reperiuntur. Hujus generis aenigmata Turcae ğumbaklar „nodi“ nuncupant (kaz. jomaklar).* 119

[1,] tap tap' tamyzik tamadrgan tamizik kolagaceb koje-
dirgan tamyzik. ol kobelek.

[2,] biti biti bittidim bes agačka bitidim konesiṁ juurdim
b(?ek)j(n) beki čirmađim. ol kinadır.

[3,] kara kara kula xuksaptur.³ ol iglikdir.

[4,] jtip jtip jrgalmas ičindagi čayhalmas. ol uru.

[5,] s(y)leysin jagi silkip bolmas sirmā tonū⁴ bugup⁵ b(.)-
mus.⁶ ol ju(?murtka).

[6,] akkoy⁷ mania⁸ avzu joh. ol jumurtka.

[7,] alang bulan⁹ buv¹⁰ turur ayri agačđan jav tamar kulan
alang tuv¹¹ čurur kuv¹² agačđan jav tamar kū altundan elči
keliyrir kömis birgitan¹³ keliyr ay altundan elči keliyr altun
birgit(?an) butu butu uzū butundan arek ol uzū keliyr. ol
u(?zum).

[8,] apac¹⁴ cdi¹⁵ jabovli altun basli čohmarli.

ol turna dur.

¹ Geminatio monosyllabi sonum quendam naturae imitans in aenigmatis tur-
cicis saepe occurrit, ita e. g. in hoc aenigmate kazanico, quod apud BÁLINT legi
potest: *ak köögüm nak-nak itü, kolaktarı sak-sak itü. — Tatki.*

² Kaz. *kübek* «spuma», in dialecto Siculorum Transylvaniae: *hopolyag*.

³ Fortasse čag. *kapsamak*.

⁴ I. e. *سیرماغان تونی*.

⁵ Čag. *بوكمك* «courber, plier» apud PAVET de COURT.

⁶ Mendose scriptum pro *bolmas*.

⁷ I. e. *اق اوی* «tentorium novae nuptae».

⁸ In dialecto quadam turc. VÁMBÉRY docente i. q. osm. *كبي* «ac», «ad simi-
litudinem».

⁹ *الانك بولان* «se repente extollens».

¹⁰ Čag. *بوك* «sylva» apud PAVET de COURT.

¹¹ *قولان الانك توبي*, cf. kirgizicum *قولамы*.

¹² Kaz. *küb* «multus».

¹³ Kaz. *birgi* «tuba».

¹⁴ I. e. *اب اق* «albus».

¹⁵ Fortasse *كودسي* abbreviatum.

[9,] senda menda joh sengir tavda joh utlu tasda joh
Kipčahda joh. ol kussut dir.

[10,] kočkar muzi kojurmak¹ kojurmakdan kojur(ir) tege
muzi tiyrmak tiyrmakdan tiyrmak ite(.) uzun agači basinda
urgunl atli kus olturur. iani atma xr kerek muzi tengru kerek.
ol tu(?r)ke.

[11,] uzun agač basinda ulu bitis bitidim. kešan(?u).

[12,] ovlu kelgay dep keji turu(?r) ahča kayda kislamıs
kañ jerda sahladi. ol ka(. . .)² bile balik.

[13,] kislamıs kani nečik juhmamıs³ hap⁴ ortada kislamıs.
ol kani jav dir.

[14,] bes basli elči keliyr. ol etikdā⁵ bes harmak⁶ b(?ar.)
tav ustıda talasman tayagibar⁷ beg bac māt⁸ araba sak tas
araba sak. tulkusigi tupi⁹ (?k)ov ierkoi¹⁰ (?b)osdi menī ka-
rūmte tusti. ol tove.

[15,] ač. ol keregidir.

[16,] siyrsirti koy kogači¹¹ ol

[17,] kečak ut(a)hī kegēde semirrir. ol huun.

¹ Cf. osm. کبیرمک.

² Fortasse čag. قايقان.

³ Cf. čag. یوقمان.

⁴ Čag. قاب.

⁵ Čag. ايتاك «flanc d'une montagne», «extrémités d'une plaine» apud PAVET de COURT.

⁶ Cf. čag. قارماق «enlever», «ravir» apud PAVET de COURT.; *karmak* instrumentum quoddam rapiendi et sensu improprio fortasse ipsum brachium significat. — Cf. etiam osm. *harami* e lingua arab. deprointum, hung. *haramia*.

⁷ I. e. *talašman tajagi bar* «praedonis baculus est», cf. čag. *talamak*, *talas-mak*; *talašman* i. q. kaz. *talauč*.

⁸ I. e. *hak manza* «attende mihi».

⁹ I. e. etc. *تولقومسابق توپو*, cf. particulam uiguricam *sik*, *sik* «ad similitudinem», vid. VÁMBÉRY «uigurische Sprachmonumente». pag. 255.

¹⁰ Cf. čag. يير قري «subter terram».

¹¹ In hoc aenigmate alliterationem notamus, quae in huius generis aenigmatibus saepe occurrit, ita e. g. apud RADLOFF: *Ka'tir kultur kara jor go taštab-ottur. Köčkän ail* (Tom. I. pag. 239).

[18,] kuce b[*quaedam literae ob laceratum folium legi neque-*
unt] irir kara ulah erte kellir kara ulah juregina tuc(..)

[Pag. 120 Codicis]

120

- [19,] (? . .) uĉ(. .)u¹ kis kislar. buĉujay² jaylar.³ ol sirih.
[20,] olturganî oba jer⁴ baskanî bagir-ĉamek.⁵ ol uzêgi.⁶
[21,] ĉapĉaĉik ustûda ĉapĉaĉik. ol hamis dir⁷
[22,] jazda jangi kelî⁸ jagunadir.⁹ ol hamisdasi¹⁰ dir.
[23,] jazda javli tokmak jatir. ol kirpi¹¹ dir.
[24,] jazda javli hays¹² jatir. ol ylan dir.
[25,] iĉer jer jnina¹³ kirer. ol biĉak dir.
[26,] salp kesim¹⁴ sansis ohû.¹⁵ ol kokbile juldus dir.
[27,] burûsis¹⁶ buz¹⁷ teser.¹⁸ ol koy¹⁹ bogu.²⁰

¹ Fortasse ĉag. *bucuk* «dimidium».

² Mendose pro *buĉu jay* scriptum, cf. ĉag. *دوچوق* «dimidia pars», «dimi-
dium».

³ Ĉag. *يايلاماق* «aestatem degere».

⁴ I. e. *اوبا يير*, cf. ĉag. *اوبا* «lieu de campement» etc. apud PAVET DE COURT.

⁵ *باتير جاناق*, cf. etiam cum. *ĉanak* in glossario.

⁶ Ĉag. *اوزانكو* «stapedes».

⁷ Ĉag. *قاميش* «roseau» apud PAVET DE COURT.

⁸ I. e. *kelir*.

⁹ Cf. ĉag. *يوكونماق*.

¹⁰ Mendose scriptum pro *hamis dachi*.

¹¹ Cum. *chirpich* «palpebrae», vide in glossario.

¹² Osm. *قايش*.

¹³ Cf. ĉag. *اين*.

¹⁴ «Ad similitudinem praedae dispersae» cf. arab. *سَلَبٌ* «res rapta», cf. etiam
denominationem turc. *صامان اوغريسي* «lacteus orbis».

¹⁵ I. e. *اوقوماق*.

¹⁶ «Sine tubere».

¹⁷ *بوز* «caeruleus».

¹⁸ «Conchilia intexit», cf. ĉag. *تيرمان*.

¹⁹ Azerbajġanicum *كوي* i. q. *كوك*, vid. apud VÁMBÉRY «ĉagataischę Sprach-
studien» pag. 333.

²⁰ I. e. *بوغ*.

[28,] onglu solulu' ayrgâ otus tumê² oneydim³. ol kijas ay
jul(. . .)⁴

[29,] altû ayrgâ tura tuser al torhâ jayli⁵ tuser. — —

[30,] ox otemis otemis jiy kolda⁶ kisle. ol bej klûlagâ⁷ d'.

[31,] (.)mis. ol it dir.

[32,] avzû artina sohupupur.⁸

[33,] tuma tudim tucgâga⁹ saldi. ol us dir.

[34,] kasart kiçe kâ tâmis kara¹⁰ ulusga jaylimê.

ol ot dir.

[35,] kasart kiçe sare. altû a.

[36,] uzû uzû" sirgalak¹¹ uçuna deyri sirgalak kizgakisga¹²
sirgalak krî ina¹⁴ deyri sirgalak. ol biçek bile bila.¹⁵

[37,] bu bardi izi¹⁶ joh. ol kema¹⁷ dir.

[38,] tap¹⁸ art¹⁹da karp. ol esik dir.

¹ Cf. انكسول.

² اوتوز تومان.

³ Cf. osm. اونمق.

⁴ I. e. *juldoz*, čag. *jolduz*.

⁵ I. e. ال تورقا يايلى.

⁶ ببيع قولدا, cf. čag. ببيع «préparé, disposé» apud PAVET de COURT.

⁷ Cf. čag. قولوقماق «servire».

⁸ سوقماق «mordere».

⁹ Nota allitterationem, quae uti jam observavimus, in aenigmati turcico saepenumero occurrit. In dialecto kazanica loco *tiuma* et *tuma* dici potest.

¹⁰ In hoc quoque aenigmati, allitterationem notamus. *Kasart* i. q. arab ⁵كسرة, cf. osm. كسرت.

¹¹ *Uzun uzun*, i. e. اوزون «longus».

¹² Cf. čag. سيرقاق «spatium lubricum».

¹³ قيسقه «brevis».

¹⁴ Fortasse *kirigina*, cf. čag. قيريق «extemitas rei».

¹⁵ I. d. بيلاو «pierre à aiguiser» apud PAVET de COURT.

¹⁶ Čag. ايز «vestigium».

¹⁷ Osm. كمي, čag. كيمه.

¹⁸ Fortasse pers. تاب «patientia».

¹⁹ Fortasse arab. كَرَب «angor».

[39,] abzū ačsā (?)¹ öpkani² korunir.

ol esik ačsa ot korūgā dir.

[40,] ol savri³ jačigi altitovram⁴ askine.⁵ ol hoz.

[41,] seng seng ayri basīda segiz koyan inibar sē ani tap-
masang. senek iyn ylagil avlung bile tapmasang ayvruv iym
tengridan tusgen tokmačik dort ayakli ylagil. ol kegmič d'.

[42,] maymačik.⁶ ol kirpi.⁷

ol kis kata⁸ kilāgādir⁹.

ol ak (...).

ol tutgan kisidir bugovli¹⁰.

[43,] buganakli¹¹ čart¹² tege buga tōgus kislamīs.

buy sohrangan dir¹³.

[44,] bugasi¹⁴ kurlamis¹⁵.

ol ena (...) ¹⁶ ylağan dir.

[45,] kučine¹⁷ kara čiglamīs.

ol eba¹⁸ si (. .).

¹ «Os suum si aperit».

² Čag. اويکا «animositas».

³ Cf. čag. ساغری «pellis».

⁴ I. e. *alti tovrām*.

⁵ Čag. ازغنه «paucus». Significatio hujus aenigmatis mihi sequens videtur:
«sub sacculo pelliceo paucus nucleus — i. e. nux».

⁶ I. e. *majma* — čik «non pinguefactum», quod ad formam cf. praecedens
tokmačik.

⁷ «Palpebrae».

⁸ Fortasse قيسقدا «in brevi».

⁹ *Kililgandir* «factum est».

¹⁰ اول توتغون کیشی در بوغاقلی *tutgan* mendose pro *tutgun* scriptum
esse videtur.

¹¹ Mendose scriptum pro *bügämäkli*, cf. čag. böğürmək, «mugire».

¹² Cf. čag. چار, چار «bruit», «son» apud PAVET DE COURT.

¹³ بو سوتراندیر.

¹⁴ Čag. بوکا «torsio».

¹⁵ Cf. kaz. *kurla* «vituperare».

¹⁶ Fortasse čag. *iničkā* «gracilis».

¹⁷ Fortasse کوچ «migratio».

¹⁸ Čag. oba «tentorium».

eki sete¹.

ylagan dir.

[*syllabae* si (...), *sete ob causam atramenti diluti vix legi possunt*]

[46,] setelar setele tubu burkitdar² jogartin kelgan³ nekuk jolabar.⁴ kyk desirlar⁵ jocasinču⁶ su učū(.).

[47] tama⁷ kellir desirler kuyruhu učū su yčū.

[48] tama kellir desirlar. ol kezergêdir⁸.

[49] beltirdagi⁹ hes¹⁰. ol jit kelgâdir¹¹.

[50] huvluk kesikile kulnî [*quaedam vocabula ob paginam laceratam desiderantur*] amis sora

degi sart¹² aygir savlavlati kisnaymis. ol kazar.¹³

[*Una pars aenigmatum caractere deformi atque atramento diluti coloris conscripta est, eaque lectori multas et graves offert difficultates, in quibus superandis, nos minime latet, haudquaquam omne tulisse punctum; „dies diem docet“, fortasse alios codice inspecto hanc quoque aenigmatum partem melius dilucidabunt. Textus aenigmatum pag. 120 codicis, a nobis numeris 20—27 designatus cetero omni jam propterea distinctius legi potest.*

¹ Cf. kaz. *ët* «margo», «latus»; *eki sete* «duo latera ejus».

² Mendose scriptum pro *burkitdir*, cf. čag. بۆركۆت «aquila».

³ يوقاردىن كىلگان.

⁴ نىچچوك يولبارس, čag. يولبارس «animal feroce, plus grand que le lion et de la même couleur» apud PAVET de COURT.

⁵ كۆك دىشرلار «incendium nominant», vid. apud PAVET de COURT. sub voce كۆك.

⁶ Fortasse يوقسه اينچو.

⁷ تاما «gutta».

⁸ *Kezergendir* «rubrum», «inflammatum», cf. čag. قىزىيمانى «inflammate», قىر «ignis».

⁹ Cf. kaz. *beldert*.

¹⁰ Mendose scriptum pro *kese*.

¹¹ Mendose scriptum pro *ol jittän kelgändir*, kazanice: *čittän kilgän* «advena».

¹² Cf. uiguricum *sart* «mercator».

¹³ Fortasse mendose scriptum pro *bazar* dir.

quia *margines laceratae non sunt. In aenigmate num. 18 designato quaedam litterae, uti loco suo observavimus, ob ruptum folium legi nequeunt. Vocabula aenigmati numero 45 designati praecipue eba si(. .) et quod infra hoc vocabulum scriptum reperitur sete atramento adeo pallido scripta sunt ut vix legi possint, praeterea alia quoque vocabula textus aenigmatum lectori haud paucas spinas difficillimarum disputationum suggerunt. In sequentibus interpretationem hujus textus tentabo, quae ob causam quarundam paronomasticarum junctionum, vocabulorum onomatopoeicorum et nonnullarum alliterationum stricte ad textum originalem conformari nequit, sed haec stricta sententiarum conformatio haudquaquam necessaria est, glossas enim cumanicas difficiliores jam in annotationibus sub ipso textu interpretatus sum.*

1. «Stillatim stillat, guttas effundens stillat, spumans guttansque stillat». — I. e. «spuma».

Geminatio onomatopoeica *tap tap* sonum stillantis guttae imitatur, cf. osm. *čepel*, bosn. *sepmek'*, hung. *csepp*.

2. «Crescendo crevi, supra quinque arbores crevi, argentum meum massavi, firmiter contorsi». — I. e. «funis cannabaceus».

Juurdim ex forma *jogurmak* vel *jugurmak* contractum, glossam vero *konesim* pro *kömösšinni* scriptam opinor. Ceterum dictio *konesim juurdim* etiam *قونچم يوكوردیم* «tibia mea aufugit» significare potest, *kone* enim scriptor vocabularii cumanici «gamba» interpretatus est. *Bekin bekin ċirmadim* = *بيکين بيکين چيرماديم*, — *kinadir* = kaz. *kinderä*.

3. «Nigra nigra lanceola, aliquid loco suo ejicit». — I. e. «cuneus».

Kula = čag. *قولاو* «aiguillon», «dard» apud PAVET de COURT., — *xuvsavtur* verbi *xuvsamak* (čag. *قوبساماق* «loco ejicere») praesens compositum format.

4. «Tunditur, (sed) movere non potest, id quod intus est, moveri non potest». I. e. «semen».

Itip = čag. *ايتوب*, — vid. verbum čag. *ايتيمك* «pousser avec la main» apud PAVET de COURT., cf. altaicum *ĵttödŷ* apud

RADLOFF (tom. I. pag. 65), hung. *ütnei, ütődni*, — *jrgalmas* = čag. چایقالماس, — *čayhalmās* = čag. چایقالی الماس, cf. verbum چایقالماق apud PAVET DE COURT., prof. VÁMBÉRY in glossario čagataico solum formam چایقالامانی adduxit, — *uru* = čag. اوروق «semen» etc.

5. «Agita! pingue ejus immotum remanebit, amotumque operimentum inflexibile erit.» I. e. «ovum».

S(y)leysin mendose pro *siltegejsin* scriptum esse videtur, cf. čag. *siltämāk* «agitare», — quod ad *silkip*, cf. osm. سلکیم, — *tonū* super cujus ultimam vocalem siglum abbreviationis supervacaneum est = čag. تون «vestis», operimentum».

6. «Albo tentorio simile, os non habet». I. e. «ovum».

Mania fortasse ex pers. مانا «similis» depromptum est, vid. formas verbi persici مانیدن, مانستن «similis esse».

7. «Repentino sylva extollit caput, distincta arbore pingvedo stillat, arbustum collis clivosae se contorquet, ex multis (?) arboribus pingvedo stillat, sub (radiante) sole nuncius advenit, e tuba argentea advenit, sub luna nuncius advenit, e tuba aurea advenit, tota res oblonga est, ceteris omnibus purior est, — haec res oblonga advenit». — I. e. «uva».

Hic annoto, inventorem hujus aenigmatis in fine ejus vocabulis *uzun* «longus», *üzüm* «uva» lepidam sonitus lusionem efficere, quae lusio in aenigmatis saepe occurrit. Quod ad vocabulum *agač*, cf. kaz. *jözöm agači* apud BÁLINT (K. t. nyelvt. fasc. III. pag. 120).

8. «Album ventrem habet, lanata est, caput aureum habet, formam clavae imitatur». I. e. «grus».

jabovli = čag. یابوتلی, — quod ad *čohmarli*, cf. čag. چوقمار «clava».

9. «Penes me et penes te non est, in monte sengir (?) non est, in silice non est, in Kipčak non est». — I. e. «res quaedam rara».

Cum. *kussut* cum osm. قوش سودی idem est, quod ulti-

num, HINDOGLU docente rem quandam raram, raritatem rei significat, cf. etiam hung. *madár tej*.

10. «Arietis cornu intricatum et nodosum se expandit, (hoc cornu) huc illuc curvescit, — super altam arborem *urgunl* dicta avis sedit, — ci (arieti) usque ad cornu ejus (jaculum) allidere debes». I. e. «passer».

Muzi ex forma čag. *موڭوز, موڭوز* decurtatum est, — *tiyrmak* = čag. *تيگيرلاماك*, — *jani* et alterum *muži* hoc loco rectius *janina* et *müzinä* scribenda fuerint, verbum enim *atmak* rem, cui aliquid illiditur, in casu dativi regit, postpositio vero *تيگرو* hic mendose *tengru* scriptum cum dativo conjungitur, — *tu(čr)ke* = čag. *تورغي* «moineau» apud PAVET de COURT. Nomen *urgunl*, quod mendose pro *urgengli* scriptum videtur, ex čag. verbo *اوركاماك* «saltare», «volare» ope duorum suffixorum *ug-li* derivatum opinor.

11. «Super altam arborem crevi ad similitudinem grossae extuberationis». I. e. «jaculum ad feriendum».

Kēsan cum čag. *كيسكين* idem esse videtur; *كيسكين* et *كيستين* «espèce de casse-tête» apud PAVET de COURT.

12. «Alligat, ut filius ejus ad se veniat. Ubi pecuniam abdiderunt? ubi eam asservabant?» I. e. «piscis in sago».

Kēū i. e. *kejir* cum kaz. *kij* — «alligare» idem esse videtur, — *kañ* secundum omnem probabilitatem pro *kangī* scriptum est. — *Ahča* «pecunia» hic squamam piscis significat. Vid. hung. *halpénz* et arab. *فلس* (gr. *ὀζοίδες*).

13. «Lac coagulatum antequam (prorsus) coagulatum sit, — (lac) in vasi coagulatum».

I. e. «pingvedo lactis coagulati».

Kislamis kani mendosa pro *kesilmiš kanik* scriptum esse videtur, cf. čag. *قانيق* «petit lait aigre». Glossa *kanik* in hoc aenigmate bis occurrit, — siglum abbreviationis, quod super vocalem *i* primae formae desideratur, alterae additum est.

14. «Quinque nuncii adveniunt, a monte declivi quinque praedones veniunt, super jugum montis clava praedonis adest.

Attende mihi domine! currus, (tibi) cave! amice currus tibi cave! Procella instar undae id quod depressum infodens demolita est, (talis) procella mihi obviam facta est.» — I. e. «camelus».

In hoc aenigmate difficillimum et saepe periculosum iter super camelos describitur. Legatio quinque capita habens sane ad quinque nembra ejus alludit, et hic numerus quinque fortasse propterea usurpatur, quia Muhammedani eum insignem et sanctum existimant, quinque enim sunt columnae doctrinae muhammedicae, quinque precationes diurnae praescribuntur, et quinque personae sanctae apud eos memorantur. Quinque thesauri quinque sensus significant, quinque sunt instrumenta musica belli, quinquies quotidie ahenotympanum ante palatium regum persicorum pulsari solet.¹ In hoc aenigmate numerus insignis «quinque» in malam partem accipitur et vocabula «quinque praedones» praedones insignite improbos significant. *Harmā*^k, quod cum čag. *karmak* optime convenit, equidem potius simul cum osm. *harami* (hung. *haramia*) ex arab. حَرَامِي (rabb. חָרָם) «praedo», «latro» depromptum opinor, cf. etiam uiguricum *aram* «prohibitum», quod VÁMBÉRY docente cum arab. حَرَم «illicitum» idem est. *K*[˘] superscriptum in fine glossae cumanicae alia manus addidit. Quod ad formam imperativi primigenam *sak*, cf. kaz. *sagaj* — «cavere», *sak* «cautio», *tas* = čag. تاش apud VÁMBÉRY, — (?*k*)oʻ = čag. *koji*, *koju* «depressum». — (?*h*)osdi = čag. بوردی.

15. «famelicus». —

I. e. «necessitas».

Koibalicum et karagassicum *kérek*, *kerek* necessarium significat.

16. Hujus aenigmatis solutio in textu cumanico desideratur, tenor ejus fortasse sequens est: «bovis dorsum, ovis pectus». Ultimam textus glossam *kogaci* mendosa pro *göksüki* scriptam opinor.

Vid. apud VULLERS sub voce پَنج نَوَبَت.

17. «pauco....crusto impingvatur». —

I. e. «Cumanus».

Equidem vocabulum *huun*, cui in aliis dialectis turcicis formam respondentem non inveni, Cumanum interpretor. Cumani enim Hungariae se ipsos KŪN nominant (cum longa vocali in medio nominis). In codice ipso vocalis longa interdum per duas breves denotatur, e. g. *maa* «mihi» pro *ma*; cf. altaicum *mā* «mihi», *sa* «tibi». *U't(a)hī* fortasse = čag. اوتاکی «evanidum», — *keg̃de* mendose pro *kijikgā*, vel *kijīngā* scriptum esse videtur, verbum enim «impingvari» in dialectis turcicis dativum regit. cf. čag. قییم et قییم «par morceaux» apud PAVET de COURT., — *semmirir* = kaz. *simer* —, čag. سیمیرمک apud PAVET de COURT.

18. Hujus aenigmatis explicatio in textu desideratur. Tenorem aenigmatis sequentem opinor:

«Robur ejus..... est, equus niger diluculo venit, equus niger cum vigore suo.....»

Ulah = čag. اولاق «equus» etc.

19. «Dimidium hiems, hibernat, — dimidium aestas, aestivat.

I. e. «desertum».

Primum vocabulum fortasse *buču* vel *bučugu* legendum est. *Kīs kislar* = كیش کیشلار, *jay jaylar* — یای یایلار. *سیریک* in glossario čag. prof. VÁMBÉRY «terrenum late patens, planitiem» significat.

20. «Locus, ubi sedeo, scutella aenea, quam calco». —

I. e. «stapedes».

21. «valde mobile». —

I. e. «canna».

čupčacik id est diminutivum formae *čupča* a verbo چاپماق derivatum.

22. «Aestate juvenescit, se flectit».

I. e. «item canna».

23. «Madidum lacrimis instrumentum ad pulsandum (quo lintea purgantur)».

I. e. «palpebrae».

Źaz = čag. یش «lacrima», — *javli* proprie «pingvefactum», — *tokmak* = osm. توتماق «batte», «battoir» apud *Hindoglu*.

24. «Acuncula aestate ungentis nitet» (proprie: uncta jacet.)
I. e. «serpens».

25. «Intrat vaginam suam». I. e. «culter plicatilis».

Icer jer mendose pro *ičrā* vel *ičkärü* scriptum esse videtur,
bičak = čag. بیچاق, kaz. *pičak* vel *pčak*, hung. *bicsak*.

26. «Praedae dispersae simile, innumerabile». —

I. e. «caelum cum stellis».

27. «Tuber non habet, caeruleum, — conchilias intexit.

I. e. «velamentum caeli».

28. «Dextrorsus et sinistrorsus separatus, in trecenta millia
(? frustula) comminutus sum.» —

I. e. «sol, luna, stellae».

Numerus trecenta millia hoc loco ut numerus longe maximus usurpatur, cf. רבבה quod Jud. 20, 10, decem millia, at Ps. 3, 7, numerum maximum designat. אלפי רבבה Gen. 24, 60, aequae ac cum. *otus tumē* de numero rotundo longe maximo dicitur, eoque inventor aenigmatis ad innumerabilitatem stellarum alludit. Forma verbi *on* ex *ufan* contracta esse videtur, cf. osm. *uvanmak*; tale contractionis exemplum in linguis turcicis haud ita raro occurrit, e. g. osm. *utanmak* pro *ujat-an-mak* etc.

29. Hujus aenigmatis explicatio in textu desideratur. Ecce aenigma: «Auro distinctus princeps descendit, purpureus sagittarius descendit». *Tura* = čag. تورا, — *jayli*, cf. čag. یای.

30. «Ipse solvit, solvit, — prompta manu absconde». —

I. e. servus principis».

31. Hoc aenigma praeter ultimam ultimi vocabuli syllabam legi nequit.

32. Hujus aenigmatis explicatio deest. Ecce aenigma:

«Os meum (vel tuum) dorsum ejus mordet».

33. Quod nosci potest, novi, (?) adscito (vel memoria asservato) adjunxi.» — I. e. «Intellectus».

Tuma ex *tujma* decurtatum esse videtur, suffixum enim *ma*, *mā* a verbo haud ita raro nomina actionis et acti format, e. g. kaz. *bülmä* «conclave», proprie id, quod divisum est, —

tucgan = čag. *tukgan*, vid. verbum *توقى* apud PAVET de COURT.,
— *us* = čag. *اوس* et *ايس*, hung. *ész*.

34. «Frustulum minutum, quum (aliquam materiam) ceperit, in nigram turbam dilabor». — I. e. «ignis».

Kā fortasse pro *kačan* «quum» scriptum est, — *tāmis* pro *tapmiš* vel *tepimiš* scriptum esse videtur, — «turba nigra» metaphorice pro fumo dicitur.»

35. «Frustulum minutum flavumque». I. e. «aurum».

36. «Spatium lubricum, longum longum, usque ad finem ejus lubricum, — lubricum, (sed) brevissimum, usque ad finem (v. vaginam) ejus lubricum». I. e. «culter atque cos».

37. «Abiit, vestigium non est». — I. e. «navis».

38. «Post patientiam angor». I. e. asinus.

39. «Os suum si aperit, vigor ejus apparet». — I. e. asinus, (os suum) si aperit, ignis (ejus) apparet».

40. «Sub sacco pelliceo paucus nucleus». — I. e. «nux».

41. «In tuo capite octo sunt hiatus (septem hiatus noti sunt, octavus quaeritur), si eum invenire non potes, hiatum tuum (bene) deliga, si ingenio (sensus ejus) non calles, distinctum hiatum (tibi) a Deo concessum, qui nunquam satiari potest, totum deliga.» — I. e. «Aspectus luscus».

Aspectum luscum poetae orientales amatorium dicunt, uti PAVET de COURT. sub voc. *قياج* apposite annotavit, mulierem vero, quae amatorios defigit oculos, Turcae *اينچي* nominant, quae forma nominis ab eodem vocabulo *in* derivatum est, quod etiam hiatum significat. Hoc aenigma igitur a duplici vocabuli *in* significatione ortum est. Dicendi modus *dort ayakli ylagil* fortasse ad formam accusativi *inni* alludit, quae sonitu vocabulo *inük* et *ini*, čuv. *inā* «vacca» bene congruit. *Koyan* = *قويان* «collocatus», — *avlung* = osm. *عقلى*, *ylagil* = čag. *اولاغيل*, — *kegmīč* mendose pro *kīmač* scriptum est.

42. «Quod lacrimis (humiditate lacrimarum) satiari non potest». — I. e. palpebrae».

Vocabulum «palpebrae» in sequentibus cum hisce notionibus aequiparatur:

«i. q. momento temporis factum est», ? «nebula circum lunam» «captivus catenis vinctus.»

Maymačik aequae ac *tokmačik* in praecedenti aenigmate a forma verbi negativa *mayma* ope suffixi *čik* formatum est, quod suffixum non solum diminutiva, sed etiam adjectiva format, e. g. kaz. *alimčik* et in exemplis allatis vice suffixi *gur* fungitur. *May* aequae ac *jağ* in dialecto cumanica non solum pingvetudinem, sed etiam humiditatem significat, e. g. in hoc aenigmate. Cf. čag. مالمان «humectare» et ياغماني «pluere». *Kilāgādir* pro *kililgādir* scriptum esse videtur. — *ak* (...) fortasse = čag. اقچیل.

43. «Mugiens, strepitus.»

«Primum» (in textu cum. illud):

bos et porcus (alicubi) latentes»,

«alterum (in textu cum. hoc):

mugitus».

Tege, quod in cod. cum. primum hoc loco inveni, cum pronomine demonstrativo kaz. *tege*, koibal. *tigi*, mong. *tegün* idem esse videtur, quod si ita esset, respondens *buy* mendose pro *bu* scriptum esset.

44. «Torsiones ejus maledictae sunt».

I. e. «serpens porrecta».

Serpens in III. cap. Gen. (v. 14) a Deo maledicta est: אָרֶר אֶתָּה מִכָּל הַחַיָּה. — *Yagan* mendose scriptum pro *ilan*.

45. «Migrationis causa — nigrum, cujus ora consuta est».

I. e. «tentorium .. (cujus) duo latera alligata sunt».

čiglamis, cf. kaz. *čik* — et *čiklä* —.

46. «Sub (altissima) pergula aquila nidum habet, — ex alto venit ut monstrum quoddam, incendium vel gemmam nominant.

I. e. «scintilla».

47. «Guttam stillare dicunt (in textu: venit), cauda ejus longa est.» —

I. e. «scintilla».

48. «Guttam stillare dicunt». I. e. «inflammatio».

Setelar pro *setlar* scriptum esse opinor, quod fortasse cum osm. ست idem est, — sequens voc. *setclē* scriptor oblitus pri-

oris iterum adscripsit. — Scintilla «gemma» et in duobus ultimis aenigmatis «gutta» praesertim ob exiguitatem nominatur, atque scintilla cum gutta in hac quoque re comparari potest, quod ambae ab exiguo principio ortae extensione et vigore augescunt».

49. «Nuntius». —

I. e. «hospes».

50. Hoc ultimum aenigma, cujus nonnulla vocabula ob laceratum folium legi non possunt, prorsus non intelligo.

Minime arbitramur, nos omnia haec aenigmata, quorum una pars diversas ob causas lectori et interpreti magnas offert difficultates, omnino recte interpretatos esse et de labore nostro id tantum nobis persuasum est, nos notis versioneque nostra aliis ad ea aenigmata explicanda auxilium utile et argumenta valentiora attulisse.]

[Pag. 121 codicis] Jugungis¹ oglanlar (,) aytingis kansi 121
iasikigisne (:) iezuklumē² bey tengga (,) are mariam katūga (,) are franasca (,) are petrus (,) are paulus dage barče arlarga. sa tin. ata.³ jazucła⁴ emē⁵ körganimdē (,) ezitganimdē (,) tutganimdē (,) artuch ieganimdā⁶ (,) artuch yčganimdē (,) asau ulu iazucluturmē. meni y iaman izlarimdē⁷ (,) iama saginčidan (,) sösümden (,) iaman erkimdan (,) iaman ulematimdē⁸ (,) nečik mē iezik ettim alay aytirmē bey tengga. jolbarurmē maria katūga (,) are franasca (,) barče arlarga (:)]

¹ I. e. *jügüningis*.

² *Jazuklu men*.

³ *Tin ata* vel *tin atam* «pater spiritualis», cf. osm. *دَم*, quod e lingua pers. depromptum est, in qua voc. *دَم* id significat, quod arabicum *نَفْس*.

⁴ Mendose scriptum pro *jazucła*.

⁵ I. e. *erirmen* vel *erürmen*, čag. *irürmen*, quod lingua, qualis nunc est, in formam *im* contrahit. Quod ad vocalem *e* in *emē*, cf. kaz. *ejem*, *ejeng*, *eje*.

⁶ I. e. *jegānimdān*.

⁷ Mendose scriptum pro *izlarimdān*, cf. čag. *iš* vel *üş* «opus».

⁸ «Falsi doctores».

men¹ u²çun iarbarsenlar bey teng'ga. benim iasikimdan iarlai-
gasen. sentin¹ atam. bey teng² erki bile meny² iazukimdan
bozatkil

Kim egi congulbile bisim gichövga² kelsa ulukun³ agirlap. (,) anga bolgay altigil⁴ bozak (.)

kim egi congulbile ezitse tang² sözün (,) anga bolgay altmiz kun bozak.

kimkim⁵ egi congulbile ezitmese (,) anga heç neme iwc⁶ bozak (.)

kim ansesim⁷ kelsa bisim gichövga ulukūdān⁸ baschka (,) yazuk u²çun ačergansa (,) neče kelip tegga ialbarsa (,) iemese sadagasından⁹ bisga bersa (,) anča anča papdan iwx kwn bozac (,) ol bozac kim men ayttı¹ (,) sagımagis (,) kim bu ġehanda bulgay (,) ol bozac bolgay sisga aretintan (.)¹⁰ men soynwp ayteredim sisga tengeri sösi (,) til bilmen¹¹ (,) tolmac ioch (.)¹² ialbarungis tegga benim u²çim (,) tengeri manga bersen¹³ andi congul (,) kim men teäçe¹⁴ dage iaczi til ürengaymen (,) sisga iaczi tengeri söz aytkaymē (,) nekimese bozac u²çun tilerme sisga biras¹⁵

¹ *Sen tin* separate scribendum fuerat.

² Vocabulum *gichöv* (*jihöv*) ex *jih*, uig. *jeki*, *jegi* (cf. etiam čag. *jekrek*) et öv, čag. *öj* compositum est, cf. hung. *egyház*, cujus compositi prima pars cum antiquo hung. *ék* (vid. *ék-telen*, *ék-es*) idem esse videtur.

³ I. e. *ulu kūn* «festus dies» (osm. *اگر کون* vel *یورتی کونی*).

⁴ *Alti gil* separate scribendum fuerat.

⁵ Quod ad formam, cf. čuvasicum *huš* *huš* (vid. JOS. BUDENZ «csuvasz közlések és tanulmányok». Nyelvt. K. Tom I. fasc. II. pag. 257), hung. *kiki* etc.

⁶ I. e. *jok*.

⁷ Cf. čag. *انكسیر* «repente», «festine».

⁸ I. e. *ulu kündän*.

⁹ I. e. *ییمیشی صدقسی*.

¹⁰ *Are tindän*.

¹¹ I. e. *bilmäs men*.

¹² Sigla interpunctionis, quae in codice originali saepissime desiderantur, quum eorum annotationem ad textum melius intelligendum necessariam existimavi, hemicyclis occlusa ubique loco suo addidi.

¹³ Loco *bersün* vel *bersin*.

¹⁴ Cf. kaz. *tejiš* «appositum», *tejesče* «apposite».

¹⁵ Cf. osm. *برز* «paulisper», «aliquantum».

tengeri söz aytмага (.) jwgwnwngis (,) burun aytingis bir pr nr (,) bir ave maria.

[Pag. 122 codicis] Are Lukas aytir elbangelim icinda (:) neçik 122
bugun (,) kaçan christos tochde (,) keldi friste iesdä' (,) ayti kutou-
çigä (,) kim koylar kuter. (:) men taniklatirmê sisge ulu söunç. kim
bugun tochdi barça elm kutkardaçi² (.) 'Ol bolgay sisga nizan (,) baringis betlemga (,) anda tapgaysis togirgan oylan cupräkä³
çulganmiz⁴. (,) dage biçanlikta⁵ koyulmis. kaçan ol sözni ayti
frizta kutouçigä (,) tengering iarikliche iaricte alarne (,) anda
ulu çeri korüdi (,) friztalar irlarlar (,) övgerlar tengerin (,) alay
aytirlar (:) zugur barçadan beyik tengriga⁶. dage ierda basilich (,) egi congulni⁷ kisiga. kim egi congul egi erk kûdä⁸ tutsa (,) ol
bolusun⁹ bisga (:) ata dage ogul dage aretin. .

De S̄to Stephano.

Bis ockurbis are Steffandan (,) kim cömtösdü¹⁰ tengri uçun
dage çöp¹¹ taglar¹² etti tengrinig buluschmachibile. kaçan cöptan

¹ فرسته يزدان «angelus Domini», vid. apud Lucam: «Et ecce, angelus Domini supervenit ipsis, et gloria Domini circumfulsit eos» (cap. II. v. 9). Versus sequens secundum interpretationem TH. BEZAE ita sonat: «Tunc dixit eis angelus, ne timeate; ecce enim, evangelizo vobis gaudium magnum, quod erit toti populo».

² Cf. verbum çag. *kutkarmak* «salvare».

³ Cf. kaz. *çüpräk* «fragmentum panni».

⁴ Çag. *çolgamak* «involvere».

⁵ Kaz. *peçännek*.

⁶ «Laus altissimi Deo», vid. LUCA, II. 14: «Gloria in coelis altissimis Deo» etc. (*Zagur* ar. شكر, quod voc. in variis dialectis turcicis occurrit).

⁷ «Benevolentiam in homines».

⁸ I. e. *künindä*.

⁹ Cf. kaz. *bulış* «adjuvare».

¹⁰ Alia manus originalem orthographiam alteravit formam litterae *p* in *m* permutans, primum enim *cöp tösdü* scriptum fuisse videtur.

¹¹ Mendose scriptum pro *köp*.

¹² I. e. *tanglar* «prodigia». Scriptor hujus textus loco *ng* tantum litteram *g* scribit, e. g. praeter formam allatam *körugis* pro *körüngis*, — *tengrinig*.

tostdi'. sungirassinda tazbile tazlap öldurdiler. kaçan ani tazbile tazlaridi (,) ol aytiridi (:) iochari bachip körugis mē korarmē kim kök barče ačeluptur dage xp̄c turur ata sening² sakolinda³ (.) kaçan anaytti⁴ (,) andan katli ura bazladidar (.) tizin čöcw⁵ iwgundi. Dagen ayti (:) beym tengeri sen bozatchil alarga (,) bilmesler ne dirler dage ayti beym tengeri benim tinî algil. Ol sözne aya⁶ da ġanın tengeri eline berdi⁷

Bu kun sekizinçi. kû⁸ agirlalik. nečik beymis tengeri are kyz mariandan tochdi. (,) bu ġū⁹ aytilde (,) aning algisle ate barčidan wstwn. (,) barčidan kwčlu, (,) barčidan tatile. iħc xp̄c bitik tilinče tararče¹⁰ kutkardači (,) ol kertirir¹¹ (,) barče elm kutkar-dači. kim ol atine congulde tutar (,) kirte congulbile söer. bisim tugêmes¹² tirilik (,) bisim tugêmes egelik¹³ ol at içinde taparbis. kim ol atine bis agirlasak, söwsak. (,) congulde tutsak. (,) nečik¹⁴

¹ Forma causativa verbi تۆزماک «pati». *Tostdi* et paulo inferius *tazlaridi* in sing. sensum pluralis habet.

² Mendose scriptum pro *atusining*.

³ Mendose scriptum pro *sag kolinda*, vid. čag. ساغ «côté droit» apud PAVET de COURT. In actis SS. Apostolorum: «Et ait, Ecce, conspicio coelos apertos et Filium illum hominis adstantem ad dextram Dei» (cap. VII. v. 56).

⁴ Contractum ex *ani ajtti*, cf. quod ad contractionem, čag. *nilemek* pro *ni ejlemek* (apud VÁMBÉRY in glossario čag.), osm. *neylämäk* pro *ne ejlämäk* etc.

⁵ Čag. چوگماک. Hic annoto, scriptores secundae codicis partis vocalem *ü* saepissime per litteram *w* denotare.

⁶ Mendose scriptum pro *ajta*.

⁷ In Actis SS. App. «Positis autem genibus (*tizin čöküp*) clamavit voce magna, Domine, ne statuas eis hoc peccatum. Et quum hoc dixisset, obdormivit» (cap. VII v. 60).

⁸ I. e. *kün*.

⁹ Idem.

¹⁰ Fortasse mendose scriptum pro *taracče* (*tarakče*).

¹¹ I. e. *kerti irür* «verus est».

¹² I. q. čag. توگون «perfectum», v. verbum čag. توگونماک.

¹³ Cf. čag. *egə* «dominus». *Egelik* in significatione cum uig. *itilik* «dominium», «praesidium» prorsus convenit (uig. *ite, iti, idi* = *ige*, vid. VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára», pag. 40, §. 30).

¹⁴ «Quantopere».

tengeri söwer dage bisim ġānīmusga iaczi (.) ol bolussū¹ bisga.
ām² tengeri bersen kensi baxluchin³

In die ephī^{e4}

Bugun agirlalih⁵ ol ulu kuñi. nečik ol iuldus korūdi kwn
toguschi⁶ ol uč čanga. Ol ioldus nečik (,) ⁷ bir oglan bige-
vedi⁸ (,) baz ustūda altū chazč astri iarik bar edi. Ol oglan
alay ayti alarga. (:) kelingis cerče⁹ benim artwnče ġuhut¹⁰
ierina. ganda tapgasiz iangi chan togurmiz¹¹ kymni sys yswersis.
andan iuldus ilgari bardi (,) alar artūče¹² ierosolmiga degri bardi
ol uč chan. alay sordular herodes channi (:) chaydatur ol kim
tochdi ġuhutlar channi. ani¹³ indusⁿ¹⁴ kördu^kol¹⁵ kwn toguschi.
aning uçū

[Pag. 123] geldik ol¹⁶ changa teizmaga.¹⁷ corguldilar¹⁸ 123
alarga (,) cym xpc betlemda tochey. burū alay aytilde paygam-

¹ BOLUSSUN «adjuvet!»

² «Amen».

³ I. e. *bacheluchin*, cf. kaz. *bachellek* «benedictio», «felicitas», — forma hujus
vocabuli pers. بَکْت «sidus genetliacum», «fortuna».

⁴ 'Επιφάνεια.

⁵ Litteram *o* alia manus perperam addidit.

⁶ Vid. apud MATTHAEUM (cap. II. v. 2) «vidimus enim ejus stellam *in oriente*».

⁷ *Nečik* hic interrogativum est «haec stella qualis visa est?»

⁸ Mendose scriptum pro *bigen edi* «similis fuit», cf. čag. بيکين «similis».

⁹ Cf. osm. کرچک, azerbaiganicum کورچک.

¹⁰ Ar. بهود.

¹¹ «(Qui) natus est», cf. osm. طوغمق, kaz. *tiu-*, *tu-*.

¹² *Artunče*, kaz. *artinnan*. *Alar* «illi» in hac dictione supervacaneum est.

¹³ Mendose scriptum pro *aning*.

¹⁴ Litteras *un* alia manus addidit.

¹⁵ Litteram *k* itidem alia manus adscripsit.

¹⁶ *Ol* supervacaneum est, cf. *ol iuldus korūdi kwn toguschi* praecedentis paginae.

¹⁷ Kaz. *tezlän*. Vid. in evang. secundum MATTHAEUM: «Dicentes, Ubi est ille rex Judaeorum qui natus est? vidimus enim ejus stellam in oriente et venimus ut adoremus eum» (cap. II. v. 2).

¹⁸ Secundum MATTHAEUM: «His autem auditis (in textu cum. *alarga*) Herodes rex turbatus est, et tota Hierosolyma cum eo» (cap. II. v. 3).

bartan.¹ kačan čiktiler ierusalem²dan. (,) ol iuldus ekinče körüdi (,) bardı ilgari anga degri (,) ol euga (,) ³ kayda cristus iatir (,) turdu ol öw üstüde³ — — — kačan kordilar ol iuldusni (,) ulu söünč söündilar (,) kirdilar ol euga. (,) taptılar. ol oğlan kensi anasibile. arekys mariam⁴ (,) iwgūdilar (,) ialbardilar (,) ihc̄ga baz urdilar⁵ (,) teizdilar altun miron cimean.⁶ bergey, dik⁷ dage ġānīmusnu dage tenimisni tengriga (,) ol bolussun⁸

S Beymis tengeri ihc̄ xp̄c̄ buyurur (,) wretir bisge (,) ewāgelī ičinda alay aytir (:) soygil tengirni señing bejingni kerti conglungdē (,) barče ġanından (,) barčedan kučung⁹ (,) ġanidan dage tenin dan.¹⁰ tengeri bisga korgussur ewāgelī ičinda nizan kerti söymackin.¹¹ oltur.¹² kim etir benim bwyruchim (,) ol meni söver (,) xpc̄ning tan¹³ke.¹³ bardir. Are augustin alley aytir (:) anča söverbis tengirni (,) neče bis ani bwyruchy tutarbis. ne artuch ne eksik. Are g¹⁴gor¹⁴ alay aytir. (:) Tilersen bilmaga (,) söversen tengirni

¹ «Sic enim scriptum est per prophetam» (cap. II. v. 5).

² Osm. et altaicum *er* «domus».

³ Post adv. *üstüde*, cujus primum *u* perperam cum siglo abbreviaturae insignitum est, nonnulla vocabula deleta sunt.

⁴ «Et ingressi domum invenerunt puerulum cum Maria matre ipsius» etc. (MATTH. cap. II. v. 11). Duo puncta, utpote prius ante *ol* et alterum ante adjectivum *are* supervacanea sunt; adj. *are* scriptor huius textus a *kys* separatim scribere debebat.

⁵ Čag. باش اورمان «recipere se in asylum».

⁶ Verbum *berdilar* desideratur, vid. apud MATTHAEUM: «obtulerunt ei munera aurum et thus et myrrham» (cap. II. v. 11), in versione turc., quam societas bibl. anno 1858 Parisiis edidit: التون وكونلك وتمر صائى عرض ايتديلىر. *Cimean* pro *künnük* vel *condroc* (ar. كندر) scriptum esse videtur.

⁷ Mendose scriptum pro *bergājmiž*.

⁸ «Ille adjuvet».

⁹ Mendose scriptum pro *barče küčüngdān*.

¹⁰ Defective scriptum pro *ġaningdan d. teningdōn*.

¹¹ Ar. نَظَام. Scriptor ordinem regiminis invertit.

¹² *Oltur* = *ol tir* «hoc est», nempe «signum amoris erga me».

¹³ *Taneke bardir*, punctum disjunct. plane vacat. Cf. čag. *tanuk*.

¹⁴ I. e. *Gregor*.

ge¹ söumessen. (,) sorgil senig conglñi. (,) sövermi tengrini. egir senig² conglug aytsa severmê³. (,) inanmagil kaçan tapmassen senig tirilickin.⁴ (,) yzīg sözig saginčın⁵ nečik tengeri buyuirdu (,) Oltur⁶ kerti nizan. (,) kim⁷ sen tengirni söversen. (:) kaçan sen anig uçū kaygirsâ⁸ kim tengeri söumes. (,) dage kaçan sen söuinsang anig uçū kayseni⁹ tengri söver (,) kym bu buyuruk tutar (,) kim tengirni söver barčeda¹⁰ artuch (,) cōzūgne¹¹ nečik kensigni¹² (,) ol tutar tengirnig barče buyruchun. nečik kyzi iolsuz barabilmes¹³ kayda tiler. (,) alay tengiring söumekkindan bazka nekim¹⁴ iolbar (,) köktage chan lic̄ta¹⁵ bar almasbis¹⁶ (,) tengeri kattinda kirirbis (,) ol iolbile barsak.

Algizlitur alar (,) kim iasuksuz kertilik uçū töser (,) egi cōgulble¹⁷ saburluch eter. neme ioch ierde nečik tengeri söer (,) köcte dage barče arelar nečik¹⁸ sabırluclar. neče cöp sabor eter tengeri uçū. (,) anča cöp uluzu¹⁹ bolgay tengeri kattinda. (,)

¹ I. quod kaz. *jā*, osm. *یا*.

² Terminationis suffixi possessivi et genitivi *ug* in hoc textu per *g* vel *u* denotatum est.

³ *Severmen*.

⁴ Pro *tirilicking*, vid. sequens *yzīg*, i. e. *yzing* «intellectum tuum», mentem tuam», cf. čag. *ايس*.

⁵ *Saginčing* «cogitationem tuam».

⁶ I. e. *Ol tur*.

⁷ Frequens usus conjunctionis *kim* indolem linguarum occidentalium, utpote romanarum et germanicarum redolet.

⁸ *Kaygirsang*, cf. čag. *kajkurmak* «angi de re aliqua».

⁹ I. e. *kay seni* «quod te».

¹⁰ I. e. *barčedan*.

¹¹ *Kärešūngne* «proximum tuum».

¹² *Kendingni* «te ipsum».

¹³ Cf. kaz. *jaza belāmen* apud BÄLINT «kaz.-tatár nyelvt.» fasc. II. pag. 158.

¹⁴ Čag. *ذيمه*.

¹⁵ I. e. *chanlic̄ta*.

¹⁶ Čag. *بارا الماس ميز*.

¹⁷ *Congulbile*.

¹⁸ «Consimiles sunt (martyribus)».

¹⁹ «Magnitudo», cf. čag. *ulu* «magnus» et uiguricum *ul-am* «glorificatio» (v. VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etymologiai szótára», pag. 26).

anča tengeri ani artuch sougey (.) anig uçû sounup tösina¹ kerek. Ol tösmiluc² bu ġehanda kizchadur. Anig uçû bisga tengeri berir hormat (,) sownc³ (,) egilik (,) kaysi heč tugenmes : : .⁴

- 124 [Pag. 124 Codicis] Cristus alay ayti keleppenlergä. (:) barugis (,) cörugis⁵ papaslarga.⁶ ol sösin Cristus bugû aytir barče iasuklarga. (,) kim kerti kelepenler tengri allenda.⁷ ugrenmedi kizi kelepêdê (,) nečik tengri ugrenir dage fristeler iazukle kyziden. neme ioch dwni-ustinde⁸ nečik⁹ iaman sassir. (,) nečik sassir iazukle ġan tengeri allêda. Ol nizan¹⁰ taparbis bitik içinda (:) bir kez bir algisle kyzi iolga bardı (,) bir friste anig bile bardı azam bolup. kaçan ioldan barirlaridi, utru¹¹ bir kyzi ioluchtu¹² iegit¹³ dage astri cörkli kyzi (,) kaçan frizte ani irachti¹⁴ cördi (,) burnû tumaledge¹⁵ (,) ioldan irach kaçti. kaçan ol kyzi azti¹⁶ (,) ol friste ekinče keldi ol kyzi katinde. andan songra bir kelepen kyzi keldi (,) astri murdar¹⁷ sassedi (,) ol algisli kizi (,) kaçan kördi ol keleppenî (,) ioldan

¹ Forma reflexiva verbi تازمك «pati».

² I. e. *fözmälük* «martyrium».

³ Mendose scriptum pro *sownc*.

⁴ Scriptores secundae codicis partis maiora textuum capitula signo : : , enunciata autem, eorumque membra puncto in ipsa linea posito distinguunt, haec tamen distinctio saepe desideratur.

⁵ Mendose scriptum pro *körüngiz*.

⁶ V. apud MATH. : «sed abi, ostende te sacerdoti» (cap. VII. v. 4). Quod ad vocabulum *kelepen*, cf. turc. or. *kelenben* et verbum *keleumäk*.

⁷ Cf. čag. *alin* «ante», «in conspectu».

⁸ I. e. *dwnia ustunde*.

⁹ Proprie *anča* «tam», cui in sequenti enunciati membro *nečik* «quam» respondet.

¹⁰ I. e. نظام.

¹¹ Uig. *ötrü* «contra», e. g. *ötrü ketmäk* «adire aliquem contra», čag. *ötürä*, *ötrü* idem.

¹² Cf. čag. *jolukmak*.

¹³ Osm. *jigir*, turkom. *jegir* «iuvenis», «heros».

¹⁴ Mendose scriptum pro *irachtan*.

¹⁵ Cf. kaz. *tomala-* «obstruere».

¹⁶ Osm. *aşmak* «transgredi».

¹⁷ Pers. مردار «impura, sordida res».

kačte (.) ol friste söwnup karzi¹ bardi (,) öpti (,) kučtu² (.) ol keleleppēm azti (,) ol algisle kyzi ekinče keldi iolga friste katinde (.) ol ky³si³ sösladi fristaga (:) ne kyzi sen (,) burū keldi cörkli iegit kyzi (,) sen burnung tumaladig (,) ioldan kaztig (,) kačan bir murdar sassi⁴ kyzi keleppen keldi (,) sen karzi bardig (,) öptig (,) kučtig,⁵ andan friste ayti ol algisli kyziga (:). ol korkli kyzi (,) kim sen kordig (,) ol kensi⁶ iasukindan astri iaman sassir. anig ġane tengri allenda köpten öldi (.) ol et wstunda⁷ keleppen (,) anig ġane astri aretur⁸ (,) dage iaczi ygir⁹ tengri allenda. Men azam de dolmē¹⁰ (,) men frista mē. anig uçū keldim corgusma saga (,) nečik sassir iasukle ġan tengri allenda (.) kačan frista ol sö¹¹ne ayti (,) ančak¹¹ korūmadi.

Are Paulus alay ayty. (:). kačan kysi agisibile¹² iasuchin aytsa (,) andan ġane are¹³ dage algizle bolgay. | ¹⁴ Tetic¹⁵ Salomō alay aytyr (:) kim öz iasuchin iazirsa (,) alay bilingis (,) kim ol tengri ioluna ainalamas¹⁶ (,) kim kensi iasuchin aytsa (,)

¹ Cf. kaz. *karsī čīkmak*.

² Kaz. *koč*-. Alia manus litt. *i* in *u* mutavit.

³ Alia manus litt. *z* suprascripsit.

⁴ Scriptum pro *sassir*,

⁵ Alia manus *öptug*, *kučtug* in *öptig* *kučtig* mutavit.

⁶ *کندی, کندو*.

⁷ «Carne», proprie «super carnem».

⁸ *Are tur*.

⁹ Cf. čag. *ij* «odor».

¹⁰ Mendose scriptum pro *dögülmen*.

¹¹ «Illico», cf. koibalo-karagasicum *amök* idem (VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára», pag. 31), cf. etiam uig. *anu* «nunc», čag. *emdi*, *imdi* idem, hung. *ím*, *íme* «ecce».

¹² Alia manus sec. litteram *u* in *g* mutavit.

¹³ Voc. *are*, quod in secunda cod. parte saepe occurrit, sanctum vel purum significat, cf. uig. et čag. *arik* «purus», altaicum *aru* idem, čuv. *ira* «bonus», jac. *ar* «optimus» (VÁMBÉRY l. c. pag. 128).

¹⁴ In hacce pag. codicis linea verticalis vice puncti saepe fungitur: primum post vocabula *ol algisli kizi* — — — *ioldan kačte* apparet, postea autem ad enunciata eorumque membra separanda usque ad *Tetic Salomō* duodecies adhuc posita est.

¹⁵ Cf. čag. *talik* «sincerus», «honestus».

¹⁶ Čag. *ajnalamak* «se delectare».

aitchanda songra koysa (,) tengri ani iarlgagey.¹ Egirbis aytsak iazuksus bis (,) kensimisni aldarb^{18 2} dage kertelik³ bizda ioctur. egirbis iasukimisne kerti congulbile aytsak (,) kim tengeri ocn-ūda⁴ oltorur⁵ (,) tengeri kuzludur⁶ dage iarliganēludur bisim iasukūmus bozatma dage barče iamandan aritma.⁷ Ieronim¹⁸ [*i. e.* alay aytir] iazuchin aytmasa dage wt tumasa⁸ (,) kimese⁹ (,) bolmagay are.

Are Ambrosius aytir. (:) nečik iara¹⁰ iacsi bolmas ičinda temeri¹¹ čikmainče¹² (,) alay iazukle ġan saw¹³ bolmas (,) arinmas¹⁴ iazuke čikmainče. Way sen iazukle kizi kimsen iazukungⁿ, e bu dwniada bir kyzidan iazzirrisen. iaksi bilirsen(,) kim ol ġehanda iazzinmas¹⁵ sen

125 [Pag. 125 Codicis] via tursen¹⁶ bir kyziga kenzi iazucin ayt-maga (,) anda ne viat¹⁷ bolgey¹⁸ sanga ol köni¹⁹ iargiči allenda. (,) kayde iazuchi gezitkayler²⁰ köctagiler tamuchdageler.²¹ anda bol-

¹ מַכְסָּה פִּשְׁעוֹ לֹא יִצְלַח וּמוֹדָה וְעוֹב וְיָרֵם (Proverbiorum l. cap. 28, v. 13).

² Syll. *is* posterius suprascripta est.

³ «Veritas».

⁴ Uig. et čag. *önğ* «ante», «in conspectu».

⁵ I. e. *olturur* «sedet».

⁶ Mendose scriptum pro *kuzlu tengeri dur*.

⁷ *Bozatma* et *aritma* formam infinitivi efficiunt.

⁸ Fortasse *ütünmäsä*, cf. kaz. *üten-* «supplicare». Prima syll. etiam *uit* legi potest.

⁹ Čag. *kimerse* «quisquis sit».

¹⁰ Osm., kaz. et bosniacum *jara* «vulnus».

¹¹ Cf. osm. *دمرن* «spiculum».

¹² Kazanice *čikmagıñı*.

¹³ Kaz. *sau* «sanus», «integer».

¹⁴ Kaz. *arıulan-*, čag. *arılmak*.

¹⁵ Čag. *ياشورمانی* «occultare».

¹⁶ I. e. *uiatursen* «pudet te», kaz. *oĵat-*, altaicum *uĵat*, *uĵatın*.

¹⁷ Alt. *uĵat* «pudor».

¹⁸ Mendose scriptum pro *bolgay*.

¹⁹ «Justus» vel fortasse «carus», cf. jak. *kündü*, altaicum *kündüli* (v. apud VÁMBÉRY l. c. pag. 100).

²⁰ Mendose scriptum pro *iazuchig* (= *jazuking*) *ezitkayler*.

²¹ «Entes caelestes et infernales».

gey¹ sanga ulu viat dage kerti viat (,) ölw^m viat,² ol viat nemeda boluschmagey sanga. (,) erkli erksis tamucka bargaysiz (.)

Are Augustin alay aytir (:) iazukle kizi (,) kim tiler kensi iazuchin aytma³ (,) nečik tengri tiler dage senig ġane aringay. anga kerek tört neme (:) burū kaygirmach kerek kirti congulbile kensi iazuchūg učum⁴ (.) ekinče tilig bile aytmaga⁵ (,) učunči erkinbile iazuchni koymaga. (,) tortwnči ne kim⁶ ata⁷ aytir (,) iwskun⁸ tutmaga. Ambrosius (:) jachzirachtur⁹ buddwniada¹⁰ erkiḅla¹¹ iazuchni aytmaga tamuchta dagen kerti iar guda¹² kučble aytkinče. kim bu ġehanda iazuchin kečik tirse.¹³ (,) tamuchta höckū¹⁴ urmachbile aytingay (.) ol anga nemede boluschmagay.

Sen agirich¹⁵ kizi (,) kačan iaragne¹⁶ hakimga aytmasag (,) nečik saw bolgaysen. Anig učun aythil ataga (,) kim senig ġaniga hakim, senig agrichyn¹⁷ (,) senig iazuchyn.¹⁸ viatmāgis¹⁹ manga iazuchigis aytma tolmačbile (,) kačan men til bilmē²⁰ (.) ol tolmač andi borčluc²¹ ol iazuchni iazzirma (.)

¹ *Bolgay.*

² «Pudor mortalis».

³ Pro *aytmaga*, cf. formas inf. *bozatma* et *aritma* pag. praecedentis.

⁴ Mendose scriptum pro *učun*.

⁵ «Confessio oralis».

⁶ «Quidquid», čag. *نیمرسه*.

⁷ Sacerdos, cui fideles peccata sua aperte et ingenue confiteri debent.

⁸ «Per centum dies», i. e. *یوز کون*.

⁹ «Melius est».

¹⁰ *Bu dūniada*.

¹¹ *Erkibila* «sua sponte».

¹² I. e. *iarguda*, v. čag. *jargu* «judicium».

¹³ I. e. *kečik etirse* «parvi faciat».

¹⁴ Fortasse falso pro *hoskun* «vehemens» scriptum, forma enim s litterae c similis est.

¹⁵ «Aegrotus», cf. čag. *agrig* «dolor», osm. *agri*, bosn. *agrymak* idem.

¹⁶ I. e. *jarangnī*, *ng* (*n*) enim saepe per *g* denotatur.

¹⁷ *Agrichyng*.

¹⁸ *Yasuchyng*.

¹⁹ I. e. *viatmangis* «ne te pudeat». — *u* initiale hic et in sequentibus per *v* denotatur, cf. altaicum *ujat*, čag. *ujat* «pudor».

²⁰ *Bilmem* «nescio».

²¹ I. e. *Bočluc tur* «obstrictus est».

nečik ata. kim tengriden korchsa dage kim congulbile burun sagazlasa¹ (,) nečik viat bolgay. kim ani burū sagizlasa (,) ol vialmas tolmačbile iazuchini aytmaga. kelir² aynada³ (,) aytingis kensi iazuchugsne. kim aytmasa birsi aynada (,) mē til⁴men⁴ ezitma. Barče kyzi borčluc oručta⁵ iazuchin aytma dage tumalma. kim har gilda⁶ ametinese⁷ (,) ol tengden dage papdan ka'gizludur.

kim iazuchsus kerti congulbile tengiring iecesin⁸ alsa (,) angay⁹ bolgay köcdage tugēmes¹⁰ tirilik (.)

Paulus. (:) Kim iazuchbile dage ariksus congulbile tengiring iecesin alsa (,) ol saginir (,) emdimē aremē¹¹ (,) ol bilmes (,) kim tamuchung otun aldi dage tugēmes ölmwn aldi.¹² anig učū iaczi kengezzingis conglūgisble egir¹³ dage barisse¹⁴ iazuchugus aytingis (,) iazzirmangis. kym bilip bir iazuchin (,) tengiring iecesin alsa. (,) anga iaczirachtur (,) ilan¹⁵ alsa kensi agisna¹⁶. ol ilan boyna iamanlich etse (.) ġanina ete almas. (,) bassa¹⁷ tengri iecesi boyn ġanin oldurur = —

¹ Mendose scriptum pro *sagizlasa*, cf. altaicum *sagīs* «mens», intellectus».

² Mendose scriptum pro *kelingiz*.

³ «Die Veneris», vid. voc. *ayna* in calendario cumanico.

⁴ «Non (magnopere) desidero», cf. čag. تيلاماك «optare», «desiderare».

⁵ Cf. čag. اوروز.

⁶ I. e. *her gilda*.

⁷ Mendose pro *ani tinlese* «ea reticeat», cf. čag. tinglamak v. tinglāmāk «silere».

⁸ Fortasse pers. یکی «unitas», «concordia», quae vox id quoque significat, quod *zotnoviz* «communio». *Paulus* apostolus in I. epist. ad Corinthios eucharistiam communionem sanguinis et corporis *Christi* nominat (cap. X. v. 16).

⁹ Mendose scriptum pro *anga*.

¹⁰ *Tugenmes* «aeterna (vita)».

¹¹ *Emdi men aremen* «in praesenti purus sum».

¹² *Paulus* de hac re ita dicit «nam qui edit et bibit indigne, ipse sibi iudicium edit et bibit, non discernens corpus Domini» (I. Epist. ad Corinthios, c. XI. v. 29).

¹³ *Egir* h. l. elliptice pro «utrum peccaveritis, annon?» usurpatur.

¹⁴ Cf. čag. باریسی.

¹⁵ Osm. يیلان, kaz. *jılan* «serpens».

¹⁶ *Agisina*.

¹⁷ Cf. kaz. *basa*, uigur. *basa* et *baša*, mongol. *basa*, *baha*.

O sis barsingis ioldan barirsis (.) kelirsis. tanigis¹ da kö-rwngis. (.) barnu andi kyn² (.) nečik menī kinnym. ol sösın xpc bugū kyckerir dage aytir chačdan barče c̄stianlarga³. anig učū kerectirbis⁴ estusbile tösme⁵. kim c̄stusbile tosmese, ol tengirning kwtövden⁶ köpden kemizzildi⁷ (.)

[Pag. 126 Codicis] Anig učen bugū dage bu ay^{ur} bisga⁸ (:) 126
saginmach kerek xpc⁹ mē¹⁰ kimlarin¹¹ dagaen olwmwn¹². kim ol kyne (.) ol ölümni saginma tilese (.) ol c̄stusni¹³ sagittin¹⁴ ne dan¹⁵ c̄stus tösdi. kereckirbis congul kösibile ba^c keybis (.) gigaybis (.) čöplegaybis birge (.) kultebegni¹⁶ baglagaybis. Ol sagittan¹⁷ conglumis iangay tengirni¹⁸ säwmaclikina. Dage ol sagit. bolgay

¹ Cf. čag. et osm. *tanīmak* «scire», «intelligere», hung. *tanítlni* «discere».

² Cf. čag. *کین* «cruciatu», hung. *kin*.

³ *Cristianlarga*.

⁴ I. e. *kerectir bisgā*, vid. pag. sequenti *kereckirbis*.

⁵ In infinitivo.

⁶ «De libro viventium», *kütövden* mendose scriptum est pro *kütövinden*, cf. čag. *کوتوک* «registre royal» apud PAVET DE COURT, vid. psalm. LXIX: *מִסְפֵּר חַיִּים וְעַם צְדִיקִים אֵל יִתְּנוּ* (versus 29) «deleantur de libro viventium, et cum justis ne conscribantur».

⁷ Fortasse a pers. *کَم* derivatum, cf. pers. *آمدن* s. *بودن* «deminui», «deesse».

⁸ «Ille (nempe *Christus*) dicit nobis».

⁹ Totus hic textus ab initio paginae usque ad orationem dominicam mendis scatet, quamobrem mirum non est, nomen *xpc* in constructione directa loco haud quaquam idoneo occurrere.

¹⁰ I. e. *menim*, cujus abbreviaturam *mē* lector quidam ob nomen praecedens signum genitivi existimans in formam *ing* permutavit.

¹¹ Mendose scriptum pro *kinlarim*.

¹² Mendose scriptum pro *ölümüm*.

¹³ Fermam accusativi lector quidam in genitivum mutavit.

¹⁴ Mendose pro *sagitsun* «meditetur» scriptum esse videtur, cf. čag. *sagīnmak* «meditari».

¹⁵ «Quomodo».

¹⁶ Kaz. *költä* «merges», *költä-bau* «fasciculus spicarum».

¹⁷ «Hac cogitatione», cf. altaicum *sagış*.

¹⁸ Punctum falso adscriptum est.

ani kalkam¹ barče iecler² allenda (.) ol sagitlar (.) kim c̄stusni tutelar (.) kina³delar daġe öldurtiler (.) ol sagit oltur³, ki(ni)lar. (.) buladolar⁴ sw̄nular⁵ (.) suruclar ösge sagit (:)⁶ ne bule⁷ tutular. ysy fanarlarbile⁸ (.) čiraklarbile⁹ ne bule ani ysdediler¹⁰ bachčada. (.) dage kensi kagisse.¹¹ (.) korkuki (.) titeremec. kensi ialbarma-chibile ol sirtwstū¹² de olmeti. (.) dage kensini canli teri friste kelip öwtiti¹³ dage kerec busga¹⁴ sagizlamaga (.) nečik ol duzmanlarne¹⁵ utru bardi. (.) dage bir söz bile barčesi iergä urde. ekinči birdi alarga kwč (.) alar ani tutular (.) nečik iudas öpti dage ġuhutlar ani tutular dage bageladilar¹⁶ (.) ingacna¹⁷ (.) bo-yuna urdilar¹⁸ (.) nečik eltiler ani tört iergiči¹⁹ allenda Annas (.)

¹ Mendose scriptum pro *kalkani*, vid. قالقان «scutum».

² «Infortunium», cf. chivaicum *jek*.

³ «Id est».

⁴ «Vexationes».

⁵ Cf. kaz. *söngö* «hasta».

⁶ «Meditatio alia».

⁷ «Quomodo», *ne bule* mendose pro *ne bile* scriptum est.

⁸ Osm. *فنر*, graecum *φανάριον*.

⁹ Cf. kaz. *čira* i. q. germ. *leuchtspan*.

¹⁰ Čag. *ايستاماك* «inquirere», vid. apud JOANNEM — — — venit illuc cum laternis et facibus et armis».

¹¹ «Angor», cf. uigur. *kokuz*, *kukuz* «tristis», altaicum *kakšal* «languidus», vid. VÁMBÉRY I. c. pag. 81.

¹² Constructio defectiva est; hic versus in evangelio secundum *Lucam* ita sonat: «Et ipse constitutus in angore intentius orabat etc.» *Sirtwstū* = *sirt ūstūn* «super montem», *sirt*, čag. *سيرت* hic dorsum montis significat, cf. etiam hung. *szirt*, vid. in evang. secundum *Lucam*: «— — profectus more in montem Olearum — — —» (cap. XXII. v. 39).

¹³ *Luca*, cap. XXII. v. 43. Quod ad verbum *öwtimäk*, cf. čag. *ogmak* «de-tergere».

¹⁴ Mendose scriptum pro *hisgä* «nobis».

¹⁵ Forma accusativi loco dativi occurrit.

¹⁶ Mendose scriptum pro *bagladilar*.

¹⁷ Čag. *اينكان* «mentum».

¹⁸ Čag. *اورماق*, kaz. *or-* «caedere», vid. apud *Marcum* «Et coeperunt quidam inspuere in eum, et obtegere faciem ejus, et colaphos ei infligere — — —» (cap. XIV. v. 65).

¹⁹ Mendose scriptum pro *بارئوچى* «judex».

Kayphas (,) Pylatus (,) Heōdes dage nečik ani tikmaga¹ bağladılar dage čibuchlar (,) kamsilar² ani katte³ urdilar (,) nečik paygambar aytır. Tabanından tebessina degri heč bütün ioch (,) adi⁴ (,) teni barče iaraydi. tukurmak (,) kamizlar⁵ (,) örkenler⁶ (,) chač chadaklar (,) swnw (,) tigenek tağc kayseni⁷ baschina urdilar (,) čowgučler⁸ (,) nečik söktiler (,) elikladiler⁹ (,) nečik chač wstūde ker¹⁰ler¹⁰ dage öldurdiler et cecetera (sic!)

Atamis¹¹ kim köctä¹² sen. Algiszle bulsun senig¹³ hanlechin.¹⁴ bulsū senig tilemegin nezikkim kocta¹⁵ alley ierda. kündeği ötmackimisni bisga bugun bergil. dage iazuclarmisme¹⁶ bisgä bozzatkil. nečik bis bozzatirbis bisgä iaman etchenlergä. dage iecnik¹⁷ sinamakina¹⁸ bisni kuurmagil¹⁹. bassa barče iaman dan bisni kuthargil²⁰ Amē.

¹ «Immerito», cf. kaz. *tikmāgā* idem.

² Kaz. *kamčī* «fustis». In constructione cum. postpositio *bile* desideratur.

³ Fortiter.

⁴ Osm. «caro» vel fortasse imperfectum verbi auxiliaris, čag. *idi*, kaz. *eje*.

⁵ Mendose scriptum pro *kamčilar*.

⁶ Čag. اورگان «corde avec laquelle on lie un ballot» apud PAVET de COURT.

⁷ Pro *kayse tigenek tağ*.

⁸ «Mallei», cf. čag. چکوش, خکوج v. جوكوج, jacuticum *čokočču*.

⁹ Cf. čag. اليك «manus».

¹⁰ Cf. čag. قيرماق «frangere», «interficere».

¹¹ Oratio dominica, ut jam in prolegomenis annotavimus, caractere nitido et a praecedenti ejusdem paginae scriptura multum diverso conscripta est.

¹² In hocce textu diversae litt. *a* et *ä* formae apparent, utpote *a*, *a*, *a* pro *a*, *a*, *a*, *a*, *a* pro *ä*.

¹³ *G* pro *ng*.

¹⁴ *N* pro *ng*.

¹⁵ Mendose pro *köctä* scriptum.

¹⁶ Ipse scriptor vel corrector quidam *m* in *n* mutavit.

¹⁷ Čag. مالوم «malum».

¹⁸ Čag. تينتار «tentare».

¹⁹ Cf. čag. قيرماق «impellere» et توغوجاق «puppa, quae per manum invisibilem ad facetos motus impellitur».

²⁰ Cf. čag. *kutkarmak* «liberare».

Sounčlu¹ bolgil maria (,) söwrgamachbile² tolu sen. bey tengri senigbile.³ barče katunlar arassinda⁴ algizlä⁵ sen. dage algizle iemiz senig köcsugde⁶ ihc chpc Amen.

[*Textum orationis dominicae, qualem ex registris oppidi Kun-Szent-Miklósiensis novimus, jam in prolegomenis protulimus. Nunc id tantum nobis restat, ut ad duplicem textum cum. melius examinandum alias quoque versiones ejusdem textus turcicas proferamus, qua de causa in hoc excursu versionem ejusdem orationis kazanicam, altaicam et osmanicam adscribere nobis placuit. Ecce textus kazanicus secundum Matthaeum:*

Ej küktäge Atabüz, dannı⁷ bulib torson isemeñ sineñ (?) kilsen patšalıjıñ sineñ (?), žirdä-dä küktägečä bulsın irkeñ sineñ (?). Bögön könnök ikmägebezne bir bezgä. Boričlarıbiznı kičer, bez-dä bezgä boričlı bulıannarğa kük. Bezne aldatırğa irek birmä, zamannan kotkar bezne. Sineke patšalık, küuat, ololık-ta, umerdän umergä. Amin. I. BÁLINT „*Kazáni-tatár nyelctanulmányok*“, fasc. III. pag. X introductionis (Pestini, 1877).

Textus altaicus secundum Lucam:

Kan kudai Isus Kristospılang pärilgän mürgü sös.

Äi tängäridägi adabıs! adıng säning alkalsın! kändighing säning kälsin! kanıp tängäridä anıp järdä-dä tabing säning

¹ Vid. apud *Lucam*: «Ingressus igitur angelus ad eam dixit, Ave, gratia dilecta: Dominus tecum est: benedicta tu inter mulieres» (cap. I. v. 28), secundum versionem hujus textus turcicam: *و ملک اوینه کیروب دیدیکه سلام سکا ای مظهر* vid. editionem * *التفات اولمس باکره رب سنکله در عورتلر آراسنده مبارک سن* vid. editionem Paris. anno 1857. Quod ad formam *sounčlu*, cf. čag. *sūjünč*.

² Cf. čag. *سوبوغامق* «donner, concéder» apud PAVET de COURT. et glossam *سوبورغال*, quod VÁMBÉRY «donativum» et «demonstrationem amoris» interpretatus est, vid. l. c. pag. 150.

³ Hic quoque *ng* pro *g* denotatum est.

⁴ Pro *arassinda*.

⁵ *Ä* pro *e* scriptum est, quod ultimum, uti jam saepe vidimus, haud ita raro pro *i* (i. e. *ī*) usurpatur, v. sequens *algisle*.

⁶ Koibalo-karagassicum *köksü*, čag. *köksük*.

⁷ *Dan* «gloria» *dannı* «gloriosus», vid. in glossario prof. BÁLINT sub littera *d*.

polsin! kündägi aźibisti pügün piskä pärġin! Pis kanip alimdu-laribisti požodop jadibis, anip cān pisting alimdaribisti taštāg-hin! jätkärgä pisti kidirbāġin! jamannang pisti aralaghin! Amin!
V. RADLOFF „*Proben der Volksliteratur der türkischen Stämme Süd-Sibiriens*“ Tom. I. pag. 193.

Textus osmanicus secundum MATTHEUM: ای کوکلرده اولان بابامر اسمک مقدس اولسون * ملکوتک کلسون مرادک کوکلده نیجه ایسه یرده دخی بویله اولسون * هر کونکی اتمکری بزه بو کون ویر * ویره صوچلیریمی باغشله نیجه که بز دخی بزه صوچلو اولانلره باغشلرز * ویری اغویاه ادخال اینمه اما بری شیریدن قورتار چون ملکوت و قدرت و عزت ابداً سنکدر آمین *
V. editionem Paris. (anno 1857)].

[Pag. 127 Codicis] Nō (=nota) q̄ ista dictō *lar* addita v̄bis 127
l' (i. e. vel) noĩb̄s ī pnoĩb̄s ul' participiis ī qu°cūq̄ casu. ī. tpē.
ī. mō¹ tminātib̄s in a ut *baga*.² facit plūalē numerū v̄bi ḡtia ut
kisi est hō. s̄ (=sed) *kisiler* sūt hōnes. *Tis* ē (=est) dens s̄ *tisler*
st̄ (=sunt) dētes. exēplū st̄ (- sit) v̄bo *tatlar*³ ē gustat. s̄. *tatlarlar*
est gustāt. hoc tātū ē itelligēdm solū ī verbis ttie psone qā
(=quia) pma et sōda (=secunda) ht (=habet) aliā regulā sicut
īfra dicet̄ (=dicetur).

Nō q̄ ista dictō *asru* facit suplatim̄ tam in noĩb̄s quā ī
v̄bis p ponēdo (=praeponendo) eā. sic (=sicut). v̄. ḡtia (=verbi
gratia) *kara*. ē nigrū. s̄ *asru kara* est nigērimū. et *tatli* ē dulce
s̄ *asru tatli* ē dulcissimū. et sic ē s̄ (?de) v̄bis ex^m (=exemplum).
titlermc ē volo s̄ *asru tilermc* ē maḡ (=magis) volo et *sozlermc* ē
loquor s̄ *asru sozlermc* ē multū mag loquor et sic s̄ (de) oĩb̄s
(=omnibus) alijs v̄bis et noĩb̄s īfallibilit —

Nō q̄ ista dictō, *rac*. l. dico *rec*. postposita noĩ poĩtiuō
(=nomini positivo) facit cōpertū (=comparativum) sicut hic *kara*

¹ «Vel tempore vel modo».

² Čag. et kaz. *baka*.

³ Čag. *تاتلاماق*, *تاتلاماق* «queritare», in glossario prof. VÁMBÉRY «zu sehr suchen», herumwühlen», «choisir avec trop de zèle», cf. etiam *تاتناماق*.

ē niger. s. *cararac*. ē. nigrior. *katti* ē durūs. s. *kattirac* ē durior. tuz ē rect̄ s. *tuzrec* ē rector qu (= quum) aut̄ debeat adi. *rac*. vl *rec*. n̄ (non) ē regula firma¹

Nō q̄ ista dictō. *kibi* addita alicui nōini denotat aliqui² (sic!) similitudinē vt *tongus* ē porcus s̄ *tongus kibi* ē sic³ porō

Nō q̄ ista dictō. *ci*. addita alicui nōini fac (=facit) nom̄ māistle (=nomen magistrale) illius rei quā significat illud nom̄ cui addit sic (=sicut) v̄bigtia *ōtmek* ē panis s̄ *ōtmäki* ē ille q̄ facit panē *čekm̄*⁴ ē pañus sed *čekm̄ci* ē q̄ facit panū et sic de similibs

Nō q̄ ista dictō. *lic*: addita nōini cōcto (=concreto) facit illud absttū (=abstractum) sicut v̄bi ḡtia *eigi* est bonū s̄ *egilic* ē boitas. *kara* ē nigrū s̄ *karalic* ē nigr̄to (sic!). *bir* ē unus s̄ *birlic* ē unitas *kōnu* ē iustus s̄ *kōnulic* ē iustitia et sic de siḡis (=singulis) l' (=vel) aliqu (=aliquando) tm̄ (=tamen) poit̄. *luc*. ut *lic*.⁵

Nō q̄^{ia} (=ista) dictō *mak*. addita v̄bo sc̄de (=secundae) psonoe (sic!) ip̄ativi (=imperativi) modi facit nom̄ drivatm̄ nom̄ at̄ (=autem) derivatm̄ apello illud q̄ descēdit a v̄bo. sic (=sicut) comestio a comedēdo bibitō a bibēdo orō (=oratio) ab orādo v̄bi

¹ Jam in prolegomenis observavi, annotationem superscriptam satis superque demonstrare, quam paucam nonnullos scriptores codicis notitiam verae linguae cumanae indolis habuisse, in linguis enim turcicis harmonia vocalium lex summa est, quae VÁMBÉRY docente in toto dominio linguae čagataicae unam tantum infractionem camque in forma *süjürgamak* passa est, cf. etiam *süjürgul*.

² I. e. alicuius. Siglum ³ falso appositum est.

³ Siglum abbreviaturae h. l. supervacaneum est.

⁴ Cf. čag. چيکمان, quod VÁMBÉRY in glossario suo «ein weites Winterkleid», «large habit d' hiver» interpretatus est. Pannus turcice *čoka*, *čoha* sonat, cf. hung. *csuha*.

⁵ Observatio claudicat, harmonia quippe vocalium fixam statuit legem.

g̃tia oltur ē sede *s̃ olturmak* ē sessio. *tur* ē sta *ṽl* surge.¹ *s̃ turmak* ē statō *ṽl* surrectō et sic de aliis²

Nō *q̃* ia (=ista) dictō. *m̃ä*³ facit *it̃rrogacōē* (=interrogationem) *it̃poit̃ā* (=interposita) *p̃sona it̃* (=inter). *ṽbū* et nom̃ *ī* *ōi* mō *t̃pē* *pā* (=in omni modo, tempore, persona) sic *ṽbi g̃tia* (=gratia) *bilirsēn* ē scis *s̃ bilirmäsen* ē scis tu *tilersēn* tu vis *s̃. tilermäsen* vis tu et sic de alijs

[Pag. 128 Codicis] Nō *q̃* i^a (=ista) dictō. *s̃is* addita alicui 128
noi *d̃notat p̃vacoēm* (=privationem) illius *nōis* sic *ṽbi g̃tia. bas.*⁴
ē *cap̃* (=caput). *s̃. bassis* ē *s̃n* (=sine) capite. *el.* ē manus *s̃*
elsis ē *s̃n* manu. *tiz* ē genu *s̃. tizsis* ē *s̃ne* genu *tis* ē dens *s̃.*
tissis ē *sn d̃ntē* sic de alijs —

Nō *q̃* istā (sic!) dictō. *kesz.* addita *nuīs* (=numeris) *d̃notat*
vicē sic *w̃ g̃* (=verbi gratia). *bir* ē unū. *s̃ birkes* ē semel et
sic de duob̃s *t̃b̃s* (=tribus) p̃ totū numerū *ifalibilit̃.*

Nō *q̃ d̃* (=de) aliquo *ṽbo* nō (=non) habet (sic!) nisi *tr̃ia*
p̃sona p̃sētis id̃icativi mōi nūi s̃igulaīs (=tertia persona praesentis
indicativi modi, numeri singularis) *q̃* (=quae) *s̃p̃ finit̃* (=semper
finitur) *ī* (=in) *er* et *p̃* (=per) *s̃btcoēm* (=subtractionem) et
adicoēm (=additionem) fit *p̃ma* et *s̃a p̃sona* (=prima et secunda
persona) et *nuī* (=numeri) *p̃lris ī q̃lib̃ m̃* et *t̃rē* (=in quolibet
modo et tempore) sic p̃ *if̃scptas* reglas declarat. *s̃ añqm̃* (=antequam)
regle *ponāt̃* (=ponantur) *p̃mō* quē ordinē tenebo. *p̃ponā*

¹ In hocce textu punctum ad peculiarem praecedentis vocabuli distinctionem usurpatur.

² E. g. pag. 137 codicis: *Ave kiñing soslemeki erur kumisning avazi* «ave! cujus loquela sonum argenti imitatur» etc. Infinitivum verbi, uti jam in prolegomenis vidimus, suffixum *maga*, *mägä* vel *mā*, *mā* efficit.

³ Scriptor hoc loco aliam quoque ejusdem suffixi formam *m̃i* simul cum *me* proferre debebat.

⁴ Vocabula textus interdum hoc modo distinguuntur, ut inter duo puncta posita appareant, qua distinctione attentio lectoris jam primo obtutu in vocabula ita scripta derivatur.

(=proponam). vidēdm̄ ē p̄mo q̄ m̄ (=quo modo) illa ttia psona fit p̄ma et sc̄da. sedo (=secundo). q̄ m̄ fit nū p̄lris t̄to (tertio) q̄ m̄ variat̄ p m̄s (=modos) q̄rto (=quarto) q̄ mo^{do} distīgut̄ p t̄pa qnto (sic!) q̄ m̄ ista talia v̄ba fiūt negativa dico p̄mo q i^a ttia psona sic ē ^{i. i. vult} *tiler* ^{i. loq̄t̄} *sözler* ^{i. scit} *bilir* ^{i. vadit} *barir* fit p̄ma p istā dictōem. men. addēdo sic ^{i. volo} *tilerm̄* ^{i. loquor} *sözler̄m* ^{i. scio} *bilir̄m* ^{i. vado} *barir̄m* et cā (cetera) ē (? et) q̄ men idē ē q̄ (idem est, quod) ego. Fit etiā s̄a (=secunda) p^a p adicōem istius dictōis *sen*. q̄ ē tu *tilersen*. i. vis *sözlersen*. i. loq̄ris ^{i. scis} *bilirsen* ^{i. vadis} *barursen* et hoc itelliḡ tum (sic!) (=intelligendum) i p̄ti t̄pe t̄dicativi modi. Sēdo (=secundo) fit nū p̄lis. per istas dictōnes *bis*. i. nos. *sis*. i. vos et *lar* q̄ fac̄ spr plūalē nūm (=quae faciunt semper pluralem numerum) v̄bi ḡa *tiler* i. vult s̄. *tilerbis* ē volumus *sözler* ē loq̄t̄ s̄ *sözlerbis* ē loq̄mr. Sic ē de s̄a (=secunda) *tiler* ē vult s̄. *tilersis* ē vultis *sözler* ē loq̄t̄ s̄ *sözlersis* ē loq̄mini. Sic ē d̄ t̄ci (=tertia) p̄a (=persona) *bilir* ē scit s̄ *bilirler* sciūt *barir* ē vadit. s. *bareuirler* (sic!) vadūt et hoc ē itelligēdū i p̄nti t̄pe t̄dicativi modi. et nō q̄ ad maiorē exp̄ssiōem d̄notādā aliq̄do pponunt̄ et p̄t ponūt (=aliquando praeponuntur et postponuntur) iste dictōes sic hic *men tiler̄m*. i. ego volo. *sen tilersen*. tu vis. *ol* ē ille uñ s̄^e ³ (unde? dicitur). *ol tiler* i. ille vult. *ol bilir* ille scit et etiā i p̄lri *biz tilerbis* nos volum̄ *siz tilersis* vos vultis In ttia p^a (=persona) nō ē cōswe-

¹ «Id est».

² Interpretatio verborum cumanicorum latina, uti ex prolatis exemplis elucet, plerumque supra formam verbi cumanicam legi potest.

³ Fortasse un s̄^e i. e. «unde» loco «unde».

tudo \bar{q} pponat tm si \bar{q} vellēt pponē possēt dicē (=tamen siquidem
vellent praeponere possent dicere) anglar¹ tiler² (sic!) qā (=quia)
angler (sic!) ē. illi. Tto (=tertio) \bar{q} m̄ variat p modos dicē^m
ē pmo (dicendum est primo) \bar{q} m̄ sint modi īpa^{vi} (=imperativi)
sō (=secundo) \bar{q} m̄ īdicativi \bar{q} talis ordo req̄rit.³

[Pag. 129 codicis]

129

Intelligo	anglarm ²	nō inteligo (sic!) angla-
intelligis	anglarsē	anglamasen man
intelligit	anglar	anglamas
et plr intelligimus	anglarbiz	anglamasbiz
intelligitis	anglarsis	anglamassis
intelligūt	anglarlar	anglamasler
īpto intelligebā	anglar ädām	anglamasedem
intelligebas	anglar äding	anglamaseding
intelligebat	anglar ädy	anglamasedy
et plr intelligebamus	anglar ädik	anglamasedik
intelligebatis	anglar ädengez	anglamasedengez
intelligebāt	anglar ädylar	anglamaslar edy
īpto intellexi	angladim	anglemadim (sic!)
īpto intellexisti	anglading	anglamadyng
intellexit	anglady	anglamady
et pl intelleximus	angladyk	
intellexitis	angladingiz	
intellexerūt	angladilar	

¹ Kaz. *alar*, kašgar. *olar*, turkom. *ular*, sed osm. *anlar*.

² Mendose pro *tilerlär*.

³ Cf. čag. *ong*, *ang* «intellectus», *anglak* «intelligens», *anglatmak* etc., kaz. *ang* «intellectus», «attentio», *angna* «intelligere», osm. idem, altaicum *ongno* «reducere in memoriam» (v. VÁMBÉRY, l. c. pag. 55). *Ng* (*ñ*) in hoc paradi-gmate per duas litteras *ng* vel per siglum η denotatur.

Optativo

<i>pīto</i>	intelleram	anglamis edi	intelligerē	anglagayedim
<i>plq̄m</i>	(sic!)			
	intellexeras	anglamis eding	intelligeres	anglagayeding
	intellexerat	anglamis edy	intelligeret	anglagayeddy
	intellexeramus	anglamisedik	intelligeremus	anglagay edik
	intellexeratis	anglamisedin-	intelligeretis	anglagayedengez
		giz		
	intellexerāt	anglamisediler	intelligerēt	anglagay ediler
<i>fūtuo</i>	intelligā	anglagaymen	intelexissē	anglamis bolgay edim
	intelliges	anglagaysen	intellexisses	anglamis bolgay eding
	intelliget	anglagay	intellexisset	anglamis bolgay edy
<i>et plr</i>	intelligemus	anglagaybiz	intellexisemus	anglamis bolgay edik
	intelligetis	anglagaysis	intellexissetis	anglamis bolgay edengez
	intelligent	anglagecyler (sic!)	intellexissēt	anglamis bolgey- ler (sic!)
<i>īpra</i>	intellige	angla	<i>futur^o</i> intelligā	anglaim
	intelligat	anglasun	intelligas	anglagil
<i>et plr</i>	intelligamus	anglalum	intelligat	anglasun
		vl anglaluk	intelligamus	anglalem vl ang- laleng
	intelligite	anglangiz	intelligatis	anglangez
	intelligāt	anglasinlär (sic!)	intelligāt	anglasonler (sic!)
<i>fūto</i>	intelligito	anglagaysen		
	intelligitote	anglagaysis		

sic et cōiunctivo

intellēm	anglasamedi
intelliges	anglasenedi (!) ²
intellēt	anglasa edi
intelligemus	anglasah edik
intelligetis	anglasengiz (!)
intelligēt ¹	anglasaler edi
	(sic !)

[Pag. 130 codicis duabus constat columnis, in quarum prima 130

paradigma praecedentis pag. absolvitur]

<i>futuro</i> ³ intellexero	anglarbolsan (sic !)	ancora lenger ⁵ aquilo
intellexeris	anglarbolsam (sic !)	amplū kent tornakxi
intellexerit	anglarbolsa	anphora (sic !) bardac
intellexerimus	anglarbolsak	angulus bulun l mungus ⁶
intellexeritis	anglarbolsāngez	agnus (sic !) koz ⁷
intellexerūt	anlarbolsāler (sic !)	alienus jat alienor iat bolur ^{men}

p̄rito^a *p̄fecto*⁴

intellexerim	angladī ese	alius özgä
intellexeris	anglading ese	annus yl
intellexerit	anglady ese	antic abiska. vet eske
intellexeimus	angladuc ese	anus kurtka. olim ertegi
intellexeritis	angladungusz ese	anulus juzuk
intellexerūt	angladilar ese	arcus. ja. arcū tēdo. ja kurarm

¹ Haec tota conjugatio in conjunctivo mendosa est, in omnibus enim terminationibus illius formae syllaba *re* desideratur.

² Čag. *anglasang*, *anglasangiz* etc., kaz. *anguasang eje*, *anguasangiz cje*, osm. *anglasaidiñ*, *anglasaidiñiz*.

³ I. e. futurum exactum.

⁴ Perfectum conjunctivi vel rectius conjunctivus futuri exacti.

⁵ Pers. لَنَكْرَ, turcice كَمِي دَمَرِي. Glossam «aquilo» fortasse *tornakxi* sequentis lineae interpretatur, cf. pers. تَرَنَج «compressio», complicatio» vel تَرَنَك «vortex aquae».

⁶ Proprie «cornu alicujus rei».

⁷ Osm. قُرْزِي, bosniacum *kuzzy*.

<i>Gerū</i> intelligēdo	anglar egeč ¹	astrologus juldužči
<i>ifinitu</i> intelligē	anglamaga	avarus kizganči
Secdm̄ istā dclīnacōem potes		avus ulu ata
dclīnāe oēm dclīnacōem		avuncul̄ ananing agasi

angelus fristā	asinus esek
anima tin uī ġan	azimus kemeč ⁶
animal tinle ianawar ²	abscondit̄ iasunmis kizlēmi ⁸
aquila kara kus	abissus tutken
ala hanat	aptus iarovli
alapa čaplatmak ³	aries köčkar ⁷ (sic!)
altū beyk	ars al ⁸
accipiter karčaga	arena kum
aura mala yaman sakim (sic!) ⁴	aranea böv ⁹
amarus ači	ager tarlov vomer saban temir
amarificor ačirganurmen	agricola sabanči
acetū sirke	aratura saban ieri
acut iti. acuo. bilermen ⁵	area jndir ¹⁰

¹ Hoc ipsum paradigma et in prolegomenis legi potest.

² In prima codicis parte *yanauar*, pers. جانور et جان آور s. آور, osm. جانوار.

³ Čag. *čapmak*, *čapalamak*, kaz. *čab-*, bosn. *čapalmak*, hung. *csapni* «infligere», «caedere», *csépelni* «triturare», excutere grana frumenti», cf. etiam mongolicum *čapči* et *čibka* s. *čipka*.

⁴ Mendose pro *salkin*, v. čag. et alt. *salkin*, jak. *salgin*, mong. *salki* v. *sālki*.

⁵ Cf. osm. بلمك.

⁶ Cf. hung. *kovász*, antiquum slavicum *krasb*, vid. MIKLOSICH «Die Slavischen Elemente im Magyarischen» (Viennae, 1871) pag. 38.

⁷ Mendose pro *kočkar*.

⁸ *Al* in lingua uigurica et čagataica dolum, fraudem significat, cf. quod ad permutationem significationis gr. *μυζανή* et *τέλμη*, quae duo vocabula 1. fraudem, 2. artem significant.

⁹ Cf. hung. *pók*.

¹⁰ Fortasse arab. هَنْدَاز, pers. انداز «mensura».

acus ine. temê. čialduz¹
 amicus dost
 amasia. kuma²
 adūsarius tusmen
 amigdalū. badam
 ancilla karavas³

arca sūduk⁴
 arma sagot⁵
 aurora tang sara
 ascella coltuc⁶
 aricalcum. iez⁷
 accidiosus: kahal⁸
 acusator (sic!) čakči
 aiaz⁹ serenū
 estas jain¹⁰ ver jaz
 autūnus kuzim
 hiems k(es)¹¹

[Pag. 131 codicis item duabus constat columnis]

131

aper kaban¹²

accidia gahalluk¹⁴

aier salkun

negliēs. osal

auster tengizich¹³

invidus bagil kisi

¹ Pers. جَوَالِ دُوز «acus grossior sarcinis consuendis». Quod ad temê, cf. arab. تَمَامِي «amuletum ex capillis, lana et pilis camelinis», cf. etiam arab. pers. تَمَامِي (suff. ي), quod SHAKESPEAR docente «brocade», «cloth of gold tissue» significat (v. VULLERS «lexicon persico-latinum).

² Čag. قوما.

³ Cf. osm. قراوش idem.

⁴ Cf. arab. صَدُوق et صَدُوق.

⁵ Cf. arab. شَكَّة «arma». Revisor o lituravit, sed loco ejus i adscribere omisit.

⁶ Osm. قولتق.

⁷ Kaz. jiz. Glossa latina mendose scripta est pro «orichalcum».

⁸ Cf. arab. كَحَل.

⁹ Scriptor loco glossae latinae negligenter cumanicam scripsit.

¹⁰ Čag. ياي.

¹¹ Duæ ultimae litterae vix legi possunt.

¹² Čag. قبان, hung. kan, mong. gendö.

¹³ Proprie «flatus a partibus maris (= tengiz) proveniens», cf. hebr. ים, quod in libris veteris testamenti Gesenio docente bis copulatur cum septentrione (צפון), cf. etiam arab. يَمِين, quod cum يَم derivatione conjunctum est.

¹⁴ Arab. جَهْل.

Balzamus balsaman	ira öpkä
bolus tovrām ¹	odium kek
botrus salkum ²	vindicta öč
bibulus esrikči ³	vindicator öč alguči
balneū et ysy tepedus (sic!)	habes tu materiam kerek
buccella keseo ⁴ tilī ⁵	jarov ¹⁰ barmi
baptistēiū. lahan	respectu aar baca
bitumen siris ⁶	venialia pcca (=peccata) kečer
principium aval	čakli jazik
fidelis vī fidus inak ⁷	confiteor kunermē
v̄tus erdem	habituāco p exerciciū
moricratus (sic!)	jtma ¹¹
disciplinatus killihli ⁸	exercearis idmälägil
paciencia tözumluk	polidit aygakladi ¹²
obediēs ē legi torägä jogerdir ⁹	detractor vī suzurro (sic!)
	usahči

¹ Cf. čag. توغراماق «in frustra dividere».

² Osm. صالقم.

³ Fortasse ab arab. سَكِر (quod in *esrik* corruptum est) derivatum.

⁴ Čag. كيساك, osm. كسك.

⁵ Čag. قيلين.

⁶ Čag. شیریش, osm. چریش s. چرش, hung. *csiriz*. Cum hacce glossa *siris* dispositio vocabularii alphab. terminatur et cetera vocabula, quae usque ad finem hujus pag. sequuntur, alia manus eaque priori in scribendo minus exercitata scripsit.

⁷ Cf. čag. ايناق, ايناج, ييناغ, ايناق «conseiller intime», «confident» apud PAVET de COURT., mong. *inak*, burjaticum *inag* «amicus». *inagla-* «amare» (v. BÁLINT «Az éjszak burját-mongol nyelvjárás írmertetése» in glossario).

⁸ Čag. قيلغلى apud PAVET de COURT.; «moricratus» = morigeratus.

⁹ Cf. čag. يوكونماک.

¹⁰ Čag. ياراغ «utensile».

¹¹ Čag. ايتماک «facere».

¹² Cf. čag. ايتقاق.

castitas boy aruvlihi	cominutū usaldi ⁸
utique elbeti ¹	kabul eter ratū tenet
difficulter jolap	joluñi kondergil sen ⁹
genetrix tuurguči vī tuurdači ²	sövgāca tilegānčä
illicitū haram	bñ placitū tuū
licita hallal	sčdm (=secundum bene
supbia öctelik ³	placitum tuum)
supbs öctem ⁴	sen busrāgānčä (sic!) ¹⁰
avarus tāmāker ⁵	sin (? etiam) tu approbas
avaricia tāmā ⁶	job sāngānčä (sic!) ¹¹
luxuria boy sokluki ⁷	acceptavit bess ^a radi ¹² (sic!)
gulosus boguzgur	manifestavit belgirtir ¹³
	volūtas tilek

[*In columna dextera adhuc haec vocabula sequuntur:*]

dabit (=dabitur) berilgay

¹ Arab. ^{اَلْبَتَّةَ} *al-battā*.

² Cf. altaicum *tuu*, osm. *dogmak*, *doomak*, kaz. *fiu-*, *tu-* «nasci», *fiudir* «generare», *fiudiriñči* n. ag.

³ Čag. ^{اوكتاليك} *oktalik* «inutilité» apud PAVET de COURT.

⁴ ^{اوكتيم} *oktim* «brave», «violent» apud PAVET de COURT.

⁵ Arab. pers. ^{طبعكار} *tabeckar* «cupidus», «avarus», osm. ^{طبعكار} *tabeckar*.

⁶ Arab. ^{طمع} *ṭamʿ* «concupiscentia».

⁷ Cf. arab. ^{شوق} *šūq* «desiderium», osm. ^{شوق} *šūq* idem.

⁸ Cf. čag. ^{اوشالمق} *ušalmıq* «être brisé» apud PAVET de COURT. Prof. VÁMBÉRY formam ^{اوشالتماق} *ušaltmaq* profert, cf. etiam ^{اوشانلامان} *ušanlamān*. Praecedens *usahči* in forma cum čag. ^{اوشانچي} *ušançı* convenit.

⁹ Proprie «viam tuam complana».

¹⁰ Cf. kaz. *baškar* «finire», «perficere», «statuere», «imperare», čag. *baškarmak*, osm. *bašarmak* idem, cf. etiam formam čuv. *pos*, *pus*, quod cum čag. *baš* idem est (VÁMBÉRY, l. c. pag. 200).

¹¹ I. e. *sanganča*, cf. osm. ^{صانق} *šanıq*; *job* id est, quod kašgaricum *jūb* «bene», cf. etiam mong. *žōb* et verbum *žōbsije* — «approbare».

¹² Priorem voc. *a* loco alterius revisor adscripsit; *bess^aradi* i. q. *bašradī*.

¹³ *Z* revisor adscripsit.

söundirgičim¹ paraclitū (sic!)²
 illictingvis³ sprevistis
 kossigi⁴ vl̄ seyr⁵ dictator (!)⁶
 tesinf⁷ etti (sic!) dictavit
 kayma kerekimizda utru kelgil⁸

132 [Pag. 132 cod. duabus constat columnis]

tengrini sövgil barča ustunda⁹ differētia tafsanyt¹²
 Nō piures nom̄ dei tui î anū ol kelgāli vl̄ ol kelgādan
 (=in vanum) beri postquam incē (?incessit)
 tengrining ati bile antičmāgil¹⁰ vl̄ congru¹³ mahsit itētō¹⁴
 Sanctifica sabata eygi keycgā¹⁵ konēmizim¹⁶
 ulu kunni avurg'lagil¹¹ bo's idumētis d̄ sū¹⁷
 delectatus

¹ Cf. čag. *sūjūnmāk* et *sūūmāk*, kaz. *sūjōn-*.

² I. e. paracletus», graece *παρακλητος* «advocatus», nimirum «spiritus sanctus», vid. apud JOANNEM: «ego vero rogabo Patrem, et alium Advocatum dabit vobis, ut maneat vobiscum in aeternum:

«Nempe spiritum illum veritatis etc.» (cap. XIV. v. 16, 17).

³ Cf. kaz. *ālāk* «vituperatio», *ālāklā-* «vituperare».

⁴ Cf. osm. *قوشیجی* «cursor».

⁵ Arab. *سائر* «is, qui incedit».

⁶ Falso pro «cursor».

⁷ Mendose pro *tesnif*, vid. osm. *تصنيف ايتيك*.

⁸ «Quum domum redibimus, obvium nobis te da».

⁹ Vid. textum decalogi MOS. II. 20. V. 5. 7. In hac enumeratione praeceptorum sec. decalogi mandatum, quod in versione altaica ita incipit: *pojına čalu turghuspaghın!* (RADLOFF, tom. I. pag. 192), desideratur, ultimo autem loco sec. *Jesu Christi* mandatum «diligens proximum ut teipsum» (*Matth.* XXII. 39) legi potest.

¹⁰ Čag. *انت ايچماک*.

¹¹ Revisor loco *g* expuncti *l* suprascripsit.

¹² Mendose pro arab. *تفصيلات* scriptum esse videtur.

¹³ Falso pro *congru vl̄ mahsit*.

¹⁴ I. e. arab. *مقصود* v. *مقصد* «intentio».

¹⁵ Čag. *كيبك* s. *كيبك* «habit» apud PAVET de COURT.

¹⁶ Vid. čag. *كونانماک*.

¹⁷ I. e. «bonis indumentis delectatus sum».

atangni anangni hormatlagil
 kisini ölturmagil
 ogur bolmagil
 hersek bolmagil
 jalgan tanihlik bermagil
 özgä kisining nemäsi suhlamagil
 sevgil sening karıdasın sening kibi
 kuezlu³ bolmagil
 supbia
 konvči⁴
 invidia
 opkelmekči
 ira
 erinčeč⁵ (sic!)
 accidia
 kızganči
 avaritia
 boguzgur
 gula sus
 hersegči⁶
 luxuria sus
 čakuči
 accusator

cōcupcentia suklik
 utile azihle
 kovsi ptus (=pectus)
 aziki bar utilitatis est
 azihga teyptur⁷ pvenit
 afferas teyskil⁸
 nega tabunirsen
 ad q̄ (=quem) adoras
 essirgagil⁹ qpatiaris (sic!)
 seni essirgermē
 qpatior te (sic!)
 essirgaredim conpatiebar
 variatus torlendi⁸
 öz özündän (sic!) tuurdim
 dey dek dep⁹
 drust tegridan (sic!) de veō
 so (=deo)
 altında vl jargulan¹⁰

bolmagil

¹ Čag. تېيىماك.

² Kaz. teješ-.

³ Uig. *kevenž* «superbia», hung. *kevély* «superbus».

⁴ Čag. كوني — كونيلىق «invidia».

⁵ Mendose scriptum pro *erinčec*, cf. kaz. *irenčäk* idem, cf. etiam hung. *renyhe*.

⁶ Fortasse pers. همرزه, v. arab. حرص, cf. osm. حرصه.

⁷ Čag. اسرگيش «miseratio», «misericordia».

⁸ Čag. تورلانىق «broder des figures» apud PAVET de COURT., تورلانىق «sich umstricken», «être pris dans un filet» apud VÁMBÉRY.

⁹ *Dek, dej* ob causam alliterationis simul cum *dep* memoratur. *Dej* in dial. chivaica i. q. *dek*.

¹⁰ «Sub iudicio ejus».

db̄itor udakči¹ kuvnči invidus
 erseklik luxuriosus
 murrâtlic² idē

133 [Pag. 133. *hacc una interjectio legi potest:*] a aleluia

134–135 [Pag. 134 et 135. non scriptae sunt]

136 [Pag. 136] Ave iehu ḡpe benedictissime ⁊ et ⁊ ⁊ salvator
 meus

α ε ε 6 9 9 r y á v v ḡ ḡ s³

137 [Pag. 137] Ave učmakning kabagi

tirilikning agači

jemissing bisgä teyirding

ihne kačan tuurdûg⁴

Ave Maria kî bisgä

tuurdûg bu ḡ^{eh}anda

ani kim tengri tuurur

p^o8⁵ nečik aytıpturur

Ave kiz kim kusänč⁶ özä⁷

clamasti
 kičkerip sê tengrigä

grām (gratiam) adepta audita es
 soywrgatip isittirding

univisti
 sösni tengä (sic!) biriktirding⁸

¹ Cf. čag. اوداك. Siglum super *i* in voc. «debitor» vacat.

² Cf. arab. مُرْد «libidinosus», مُرْدَة «perditus».

³ Specimina litterarum, quae in codice nostro occurrunt.

⁴ Octo et septem syllabis compositae stropharum partes in una eademque linea sunt scriptae. Talis stropharum constructio in quibusdam hymnis latinis, usum obtinuit.

⁵ I. e. «propheta».

⁶ Uiguricum *kösünč*, cf. etiam *kösämäk* «desiderare» (vid. apud VÁMBÉRY in glossario uigurico).

⁷ = اوزز.

⁸ I. e. «verbum in corpus (*tengä* loco *teningä*) tuum recepisti», cf. čag.

Ave Maria ġaningni
 jaruti ata nuri¹
 juzuning jariklihindē
 bisgā teyir onġlik msā²
 Ave tengrining sen övi^{dom es}
 jazuklining siginči^{refugiū}
 sanga kim kertlep^{ol kuttulur 4}⁵
 kim siginir jek tasmādē^{refugiū}⁶
 Ave žpcning anasi
 agrikimising^{nre infirmitatis medela}⁷ timari
 agrigimisni onġatgil^{sana}⁸
 kaygimisni sē targat(gil)^{mesticia discede (sic!)}⁹
 Ave Maria ičrihing^{imū (intimū)}
 tengri tintir^{sortitus ac}¹⁰ äsā ha boying
 barčalardā artuk are
 seni tabubtur hā sili¹¹

سوز بیریکتورماک vel fortasse «secreto confabulata es», cf. čag. بیریکتورماک apud VÁMBÉRY.

¹ «Illuminavit patris splendor».

² «Salutaris».

³ Arab. مشام «odor», vel quod mihi probabilius videtur *Messias*; onġlik «salutaris», cf. čag. اونكارماق «ex morbo convalescere».

⁴ *Ol kuttulur loco kim expuncti alia manus annotavit.*

⁵ I. e. «certo».

⁶ Osm. دوشمن.

⁷ Čag. اغریکین.

⁸ Cf. praecedens onġlik.

⁹ Čag. تارقاق «dissolvere».

¹⁰ Č. k²⁷ *uhet* «comparare». In hacce linea novem syllabae continentur.

¹¹ Čag. s¹⁰ *stuk* «purus», «pius». Syllabarum numerus octo est.

¹² Pro *kutuk*.

Ave kiz kining¹² ^{filius} oguli
 bisni ^{voles} tiley jarli boldi¹
 kökni jerni jaratači
 barčalarni ^{oīā} ^{possessor} erksindači²
 Ave bisni ^{q̄ nos extraxisti} čigaripturga³ (sic!)
 öluñing kabakindan
 Syonda biz kî turalim
 öygunč irin saa ayttali
 Ave are tiñing övi
 kayda beymis žpc kondi
 jarlilergä (sic!) âdâ (=andan) bahmis
 jarilgamakga ^{dignatus} jüpzimis⁴
 Ave kiñing ^{locutī (-locutio)} soslemaki
^{ē (est) argenti} ^{vex (sic?)} ervr kumisning avazi
 jetti⁵ ot da ^{pbatu} čimgipturgan⁶
^{enigmata} ^{oīā} ^{decl (-declaravit)} matellarni barča ačgi

¹ Haec quoque linea octo syllabas complectitur.

² De hac linea idem. *Erksindači* = uigur: *eriklik*, *erklik*, vid. apud VÁMBÉRY.

³ Pro *čigaripturgan*.

⁴ In hac quoque strophā lineae inferiores octo complectuntur syllabas. *Venantius Honorius Clemens Fortunatus* († 609) lingua lat. strophas hymnorum etiam ad hunc modum construxit. *Jüpzimis* = jacuticum *sōbsñō*.

⁵ *Ot* «ignis» h. l. planetam, proprie stellam significare videtur, cf. pers. آتش صلیب «ignis astri, صلیب crux dicti», cf. etiam pers. هفت ازدها «septem planetae» (هفت اوتاد) idem). *Mysterium planetarum* in numero eorum divino septem residet, qui idem numerus in septem elementis vocalibus, quae teste *Eusebio* nomen Dei sacrosanctum complectuntur, itidem occurrit (Praep. ev. l. XI. c. 6). In lingua mongolica *ot* vel *odon* stellam significat, in dialecto burjat. *odon* «stella», *odo-miši* «stella» (vid. БАЛЛАНТ «Burját nyelv» in glossario).

⁶ Uig. *čomlamak* «colligere» apud VÁMBÉRY.

genitu-
Ave kiz kining tugani
interioris oculis ori
iëközimising (ië közimising) jarigi
lume
ens
crip azani kutkardi
Fimorte sua no pmi-it obdormire
ölümde usutmadi

[Pag. 138]

138

Ave Maria kim bizga
pleti + prolema genisti ad utilitate
uruh¹ tuvrup sê asihga²
nos qde + quidem
barçamisda anda baska
astrikti ad pñicem + perdutionem
teysli³ edik tas⁴ bolmaga
tabernaculo
Ave kiñing termäsida
messias
jalgiz konuptur misiha
sine macula fort
aypsiz anda kimni kildi
mengi tavga⁵ angid'di.⁷
Ave kiz kining miräti
kökdä kelip haëka midi
illuminat
alay bizni illind'di⁸
amoris eius loquens
sövmekligining tuzagi⁹
ligwa (sib)
Ave saa kining tili
sapientia
megu sözdä bilik aldi

¹ Ćag. **اوروق** «semen».² Uig. et Ćag. **asik**, **avig**.³ Kaz. **tejele** «necessarium», «conveniens».⁴ Kirgizicum **tas** «reprobus», cf. etiam Ćag. **تاشلاماق**.⁵ Cf. palaeosloven. **trem** «turre» apud MIKLOSICH, hung. **terem**.⁶ Ćag. **تاور**; **mengi tav** «mons altus», cf. uig. **mengi**, **mingi** «altus».⁷ Uig. **akmak**, Ćag. **agmak**.⁸ Fortasse arab. **ميراث** «speculum» v. **ميراث** «hereditas».⁹ I. e. **mindr**.¹⁰ Cf. Ćag. **ايلينباق**, kaz. **elen**.¹¹ Kaz. **tozak**.

^{t̃ tantū}
anča čakli¹ kī fristāl
^{n̄ attingētes}
saa ietmeyin² tanglarlar

Ave Maria kī ačting

kökni dage enderding

^{liberatore nrm}
kutkar³darčimis³ ihem

kī tusmānimisni ^{vict}jēng⁴
^{talamus}
Ave kiz kīning kertegi⁴

^{sicut sol lucidus e ac calidus}
kūdey iariht⁵ hā isi

^{sposu} ^{hospitata est}
zpc kujövni kōdurdind⁵

^{letificasti}
barčalarni sövdurdind⁶

^{sacrificiū}
Ave kimning kurbanini

^{pingve vidēs} ^{misertus ē}
javli korup iarilgadi

^{valde} ^{rectū} ^{irā suā}
tegu⁷ köz könu⁸ öpkäsin

^{dimittes}
koxup⁹ b'pt̄ (=beriptur) algisin

Ave Maria anamis

seni söüp čin hānimis

barčedā ustun köturdi¹⁰

¹ Cf. Kaz. *minin čakli*, *šul čakli* «tantum», — *nej čakli* «quantum», cf. etiam čag. چاتلیق, e. g. *یوز جهان چاتلیغ*.

² Čag. *ییتماک*, kaz. *jit-*, mong. *jigöt*, vogul. *joht*, hung. *jut*.

³ Cf. čag. *kutkarmak* «salvare».

⁴ Conf. čag. *کیرتاک* «fauces», «abyssus», — kaz. *kirtek* «incisura», «excavatio», — bosn. *کرتیک* idem.

⁵ I. e. *kondurdind*, cf. čag. *قوندورمق* apud PAVFT de COURT.

⁶ Siglum abbreviationis praeter ullam necessitatem adnotatum est.

⁷ Uiguricum *taku* «etiamque» altaicum *taa*, *daa* idem, vid. apud VÁMBÉRY I. c.

⁸ Observa augmentum corroborativum, cujus usum etiam in lingua mongolica conspicimus (e. g. *sap sagan* «valde albus»).

⁹ Mendose scriptum pro *kajup*.

¹⁰ Cf. čag. *کوتارماک* «elevare».

regale corona sua
salik¹ dačini keddi²

Aue kiz kîdâ³ atasis
sic vermîs (= sicut vermîs)
kurtley turip beymis iħc
tortuosa serpente
burulipturgâ⁴ ilâni
pmēs 5 cūit (contrivit) erkes 7 kildi
basip jančti⁶ dağ oltli

[Pag. 139.] Ave iessening čibugi.

139

tayjak bizga sêdâ bitti
curvum nrm rectificat
egrimisni ol kōdurir.⁸
infirmiā nrm sustentat
kučsismisni kötrir

Ave sen kiz ki ġaningni
n accepisti i ġanu
almeyipsen bolmači
aprobās
an⁹ han busrep¹⁰ seni seduki¹¹
gloriosus
barčadât haybetli¹²
Ave kiz ki soıurgating¹³.
učmak iolin bizgâ ačting

¹ «Sertus», *salik dač* «serta corona», vid. verbum arab. سَلَك «inserere rem in aliam».

² I. e. *kedürdi*, cf. čag. كِيِيَاك «vestire», «investire».

³ *Kimdān*.

⁴ Cf. čag. بوزماق.

⁵ I. e. «premens».

⁶ Čag. يَانْچِمَاك «conterere».

⁷ Mendose scriptum pro *erkesis* «debilis».

⁸ Cf. čag. كوند، ماک.

⁹ Scriptor *an* mendose scriptum, quod expungere omisit, in *han* «Deus», «rex» correxist.

¹⁰ Cf. uigur. *basarmak* «dimittere».

¹¹ I. e. *sedu kim*, mendose scriptum pro *vedi kim* «amabat, qui etc.»

¹² Kazanice *ajbāt* «insignis», quod mihi cum arab. هَيْبَة idem esse videtur.

¹³ Cf. uig. *sojurkamak*.

bizni jurgâ¹ jollaringa,

kuurup ^{facias pvenire} ietkirgil ihcga²

Aue kîga altarini³

ihc zpcning boyini

têgri tutipt^r söup

kollaringni arov⁴ körup

Ave kî ^{q̄ sm̄ nom̄ tuū (—qui secundum nomen tuum)} atinga körä⁵

bu ġahañing tēgizinä

batmaz iulduzni tuurding

könulik iolin korguzding

Ave kiz kimning ^{vizor} koati⁶

erat sp̄t̄ s̄ā (= spiritus sancti) desiderium vel aff̄a (= affatus)
erdi ari tin mihiri⁷

boying âda (=anda) čiçeklēm̄is

tengri sēdā (=sendän) hačan⁸ tuvmis

Ave ^{vox tua} uning ^{vicit} organani⁹

korking iengipt^r libāni¹⁰

¹ Uig. *jorimak* «ire», alt. *jor* idem, vid. apud VÁMBÉRY l. c.

² Observa in hac et in sequentibus strophis aequalem finientium vocum sonum.

³ Lat. «altare».

⁴ Cf. čag. *aru*.

⁵ Antiqua quaedam traditio nomen מְרִים (gr. *Μαρία*, *Μαρία*) ex מֶר «gutta» et ים «mare» conflatum dicit. Scriptor hymni manifesto ad hanc traditionem alludit, vid. Maklári PAP LAJOS «Bibliai egyezményes szótár» (Pestini, MDCCCLV) sub voce *Maria*.

⁶ Arab. قُوَّة «vigor», «potentia», osm. قُوَّت idem.

⁷ Cf. pers. مِهْر «amor», «amicitia».

⁸ قاجان «quum».

⁹ Gr. ὄργανον, quod hung. *orgona* dicitur (cum terminatione *a*).

¹⁰ Mons Libanus, cui scriptor cantici canticorum (cap. 5, v. 15) staturam hominis omnino perfectam similem dixit.

kî bizi uçû olturuldi

buzovley¹ aning anasi

Aue saa kî iglading²

hačda ölgäda oguling

in gaudii dolor tui v̄s ē (versus est)

sovčgä³ ačuving tonli⁴

ölündä⁵ kačâ kopti

Ave sendä kî iasîdi⁶

baldä tatli tengri sözi

ani bizgä sen tatingil

i splendore vultu ei (vultus ejus) absconde nos

jüz iarkinîda iasirgil

intellectu tui

Aue Maria usingni

copletu pfectu egit

tengri tamâ⁷ tugel⁸ kildi

kačâ sêdâ (sendän) aing (=aning) sözi

ten isi sis⁹ tenli boldi

mud antiqua fueret (mundus antequam)

Ave dünya bolmadikda

elegit in mansionē

seni tanglapt^r konisga

tengri saa nečik tusti

bizgä bahap¹⁰ jarilgadi

¹ Cf. čag. بوزوق «vastitudo», «ruina».

² Cf. čag. ييغلاماق «plorare», alt. *igla*, *ijla*, cf. etiam kaz. *iula-* «ululare».

³ Mendose scriptum pro *sövinčgä*.

⁴ Cf. osm. دونمك «se convertere», bosn. *dönmək* idem, vid. apud BLAT.

⁵ I. e. *ölümindän*, cf. pag. 148 *ol:mdä kopti*.

⁶ I. e. *iasirdi*, vid. čag. ياشورماق «occultare».

⁷ Arab. تَامَأ i. q. تَام «integer», «perfectus», «absolutus».

⁸ Čag. توکال «perfectus», mong. *tögel*, *tögöl*, *tögöldör* idem, cf. etiam hung.

tökeletes idem.

⁹ I. e. «sine corpore et calore corporeum factum est».

¹⁰ Loco *a* expuncti alia manus *i* suprascripsit.

[Pag. 140.] Ave saa kî ^{q̄esuristi} ačikting
^{eduliu} azih¹ tiley kökga kirding
^{fecisti vivere} andâ bizgä sen javdđing²
^{que (que)} kök ötmekin hâ tatirding

Aue kî ^{scivisti} jalgiz ^{gloriari} tengrigä
 bilipt̄ sē koanmaga³
^{felix anā tua (anima tua)} bahtli ġaning andâ tindi⁴
^{plenarre (sic!) ac ġauisti (sic!) pro: gavisa est)} tolu killi⁵ hâ sovdî⁶

^{de tua abundantia} Ave kiz olbekligingdâ⁷
^{vult} kî tilesa alir ^{gratis} raygan⁸
^{iebrat (inebriat)} susû⁹ ġanni kî esirtir¹⁰
^{saciat} hâ as¹¹ tiñi kî toydrir

^{spūales (spirituales) ples (= proles)} Ave kî tin uruhling
^{n̄ sui eġetes (non sunt eġentes)} muhtač devl¹² bu dunianing

¹ Kaz. *ašik*, *ažik* «edulia», čag. اش.

² Cf. čag. باغدیرمان, c. g. ياغدیرمان apud VÁMBERY.

³ Cf. čag. *kezenmäk*, *kövenmäk* *küvenmäk* «superbire», mong. *khegö-ltze*-, hung. *kezdélykedni*.

⁴ Uig. *tinmak* «respirare», čag. تینماق idem.

⁵ Mihi pro *killi* scriptum videtur, *tolu killi* «completa est».

⁶ I. e. *sövidi* «gavisa est».

⁷ Mongol. *elbek*, burjat. *elbeg* «abundantia» (*elbek delbek*).

⁸ Pers. رايگان (رایگان) «gratis».

⁹ I. e. صوسز «sitiens».

¹⁰ Kaz. *iser-* «inebriare», *iser-* «inebriari».

¹¹ Čag. اچ.

¹² Osm. محتاج دکل (v. VIII. conjugationem verbi arab. حَاج «opus et necessesse habuit»).

ötmekinä. tengri asrar¹

tin asini berur aar²

Aue saa kî köterding

barča tugel kusätling kusâčlering³

tengrigä. anda sê (=sen) sizding

sicut pingwedo eidē i bibita es

javlēin aar ok singding⁴

Ave saa kî tōzliking

acceptās ē atōē tū (sic! creator tuus)

iopsinip⁵ jaratkāing⁶

univit filiū suo

biriktīpt⁷ ogluna

unitū rdidid (sic! redidit) t (tibi)

birikgani berdi saa

Ave xp̄c̄ anasina

oglung kurbâ boldi äsä⁸

kurbâ barča andâ kaldi

legis pfectō (perfectio)

töräning tugeli jeti

innocēciā tuā (=innocentiam tuam)

Ave jaziksislikingni

affectās Ds trñstulit

arczulap⁹ tengri köčurdi

¹ Čag. اسراماق «protegere».

² I. e. «ei (aar) alimentum spirituale dabit».

³ Voc. praecedens alia manus in kusâčlering emendavit (cf. uig. kōsāmāk «desiderare»).

⁴ Čag. سينکماي «imbibere».

⁵ Jac. sübsüö- «dignari».

⁶ Čag. jaratmak «apparare», cf. etiam uig. jaratči «creator».

⁷ Cf. čag. birikmāk «adunare».

⁸ Čag. بولغان ایسا.

⁹ Cf. čag. ارشئلق «metiri» apud PAVET de COURT.

stan (sic!) psona tua eternitate
 haziz¹ boying mengulu^kga²
 fecit sedē sui ip̄ius ī dextera
 oltti³ özöz onginda

Ave Maria kī tengring
 vidē (videre) desideras sitivisti
 köwsap⁴ sen susading körusap⁵
 ad intētū jam atigisti (sic!)
 muradinga⁶ emdi teyding
 vultum ejus videns sedisti
 juzun körä olt'upt' ding

Ave jarihning⁷ anasi.

quā generat
 kī tuur' ata tengri

[*inferius haec duo vocabula leguntur*]

importuñ ungestume⁸

141 [Pag. 141.] jollaringni ol bavladi⁹
 disposuit
 fecit p̄v̄ere (= pervenire)
 menguluk tavga¹⁰ jetkirdi
 q̄ genuisti
 Ave kiz hāni¹¹ tuurgā

¹ Arab. عَزِيزٌ «carus», «rarus», «incomparabilis», quod vocabulum in dialecto osm. crebro usurpatur. Apud Persas عزیز داشتن i. q. «honore», «colere».

² Čag. *mengilik* «aeternitas», *mengi* «aeternus», mong. *möngkhe* idem.

³ I. e. *olturti*.

⁴ I. e. *körusap*, cf. čag. كوروكسامك «désirer ardemment» apud PAVET de COURT.

⁵ Ipse scriptor in fine versus *köwsap* in *körusap* emendavit.

⁶ Arab. مراد «quod quis vult».

⁷ Altaicum *jarik* «splendor», vid. apud VÁMBÉRY I. c.

⁸ Germ. *ungestüm*.

⁹ Cf. uiguricum *baklamak* «ligare», quod in dialectis čag. *baglamak* sonat cf. etiam osm. باغلامق «lier», «conclure», «établir» apud HINDOGLU.

¹⁰ Mendose *tavga* scriptum.

¹¹ I. e. *hanni*, cf. čag. خان «rex», «princeps», mong. *ḡān* (ita e. g. burj. ežin ḡ., manḡuicum *han*). Secundum *Johannem a Plano Carpini* Cumani sui temporis Deum *cham* nuncupabant, hic quoque *han* Deum significat.

^{satana} ^{innocētē} ^{fecisti}
 Saytani¹ erksis etkā
 servacōm (sic! servationem) tuā nolīmpēde
 asroving² bizga teyirgil
 ad aetna (aeternam) salute ptinge facia
 mengulik onnga³ jetkirgil

^{dñar} (^{dominarum} corona
 Ave hatūlarning⁴ dači
^{flīū} tuus t (^{-tibi}) induit
 ogulung saa keyddi
^{varia} ^{idumta}
 turlu turlu keyitlñi⁵
^T sua dextera collocavit
 öz onginda olturguzdi

^{quia} tua ^{vginitas}
 Ave kiz kī erdengliking⁶
^e ^{civitas}
 erur kermē⁷ menguhāning (sic!)
^{fos} (^{fons}) exinde manet
 tiri bulah andā agar
^{deus} ^{ipeniet} ^{bdicit}
 tengri öz kēsi⁸ algislar

^{qu} (sic!) manus tue
 Ave sen kiz kī kollaining
^{os} tuū et cogitacō (sic! cogitatio)
 avzing⁹ dage saginčing

¹ Osm. شیطان (arab. idem, hebr. שטן) genius malus in recentiorum Judaeorum theologia).

² Cf. čag. اسراماق «protegere».

³ Uig. et čag. ong «justum», «bonum».

⁴ Hatunlarning.

⁵ Cf. čag. كییم «vestis».

⁶ Cf. jac. ārdāk «perseverantia».

⁷ Lexicon برهان قاطع de v. kermen ita dicit: در زبان تاتار etc. شهر را گویند که محصور باشد vid. apud VULLERS. In terra Nogaiorum Jerney docente locus quidam Ak kerman dicitur.

⁸ Kensi a kendisi contractum.

⁹ Čag. avuz, alt. aus et uus, vid apud VÁMBÉRY l. c.

oīa (omnia) simul spallerūt
 barča birga kopsaptur¹
 laude⁻ uniforme⁻ dederūt
 ogūč teksī² biptur (berip turur)

īndicioīs⁻ tēplū⁻
 Aue algisning jihovi³
 jāilgamakning (=jarilgamakning) anasi
 saa iglap kī jugunur
 ītūs ē (-tutus est) q̄ mīām (- misericordiam) p̄secht^r (sic!)
 magattur⁴ kī jarilgatir

cuius locutū⁻ (sic!)
 Ave kiñing sözlāmägāni
 ac metalis (-mentalis) cogitaō
 ha könguldagi sagīci
 oīa divinus sēsus sūt (- sunt)
 barča tengrilik us er
 oīa p^rdecia (- prudentia) scēcia sūt
 barča hakil⁵ bilik tur

q̄ laudasti
 Ave^{saa} kiz kī ovdīng⁶
 tengrini dage körguzding
 q̄cuq̄ īvērit (- introiverit)
 bu joluga⁷ kīkī kirer
 ad ihm tuū (- ad Jesum tuum) c^ritudinalit^r pvenit
 ihcinga magat jeter

cuius labia
 Ave kiñing totaklari

¹ Čag. قوپساماق, «quod VÁMBERY «chasser quel qu' un de sa place», PAVET de COURT. autem «flatter malicieusement» interpretatus est.

² Kaz. *tigez* «aequalis», čag. تېگىس (*tiges*); quod ad *ögünč*, cf. uigur. *ökmäk* (čag. *ögmäk*) «laudare», osm. *öjmäk*.

³ I. e. *jih-ov* (čag. *öj*) «sancta domus», cf. quod ad notionem, hung. *egyház* Nyelvt. K. VII, pag. 120, — Nyelvör I, pag. 70, *egy* enim in hac compositione id significat, quod in nomine loci *Egki* in dipl. ab anno 1366, germanice *Heiligenstein*.

⁴ Mongol. *magat* «certus», «tutus».

⁵ Arab. عَقْل.

⁶ I. e. *özdīng* (*ögdīng*).

⁷ Čag. *jol*.

balsekerdât¹ kop tatli

^{ab illis} anlardan ^{noñ} bizgä ^{fusu} toguldi

^{spī} tin ^{eduliū} azihi ^(= spirituale edulium) tengri sözi

Ave erdeng² tuurdači

^{oliue} zeytin³ ^{assimilata es (rect. est)} agačga ^{fudit} ovsadi⁴

boying bizgä kačan tokti

^{xpm} mirromisni⁵ ^{crisma nr̄m (= nostrum)} xpcni

[Pag. 142.]

142

^{spectabilis tu} Ave ⁶ kö'ūli⁶ sē Sion

sēdän čihti kerti⁷ Aaron

^{potifex} ulu ^{cū (= cum) ille moreret^r} papaz⁸ ol ölgenda

^{captis} bosov teydi tutgūlarga

^{q de libera} Ave ^{volute tua} kī enč⁹ köngulingdä
tengrigä kot'ding kurban

^{affectione cordis tui} öz bavursaking¹⁰ ^{ihm} ihcni

^{nos ad vivificandos} bizni tirgizmekgä öldi

¹ *Bal sekerdan tur* «saccaro melleo», cf. arab. سُكَّر, osm. شکر.

² Vid. *erdenglik* principio hujus pag. (in tertia strophā).

³ Osm. زيتون arab. زَيْتُون.

⁴ Cf. uigur *oksak*, *okšak* «similis», čag. *okšamak* «similis esse», vid. apud VÁMBÉRY l. c.

⁵ Gr. μύρον (μύρρα) «unguentum», arab. مَر, «myrrha».

⁶ Jac. *körün* «auctoritas», cf. etiam čag. كوروم «adspectus».

⁷ l. e. «verus», cf. jac. *kirtis*, *kirdik* idem, koibalo-karagassicum *kîrtis*, osm. كِرچِك vid. apud VÁMBÉRY l. c.

⁸ Osm. پاپا.

⁹ Proprie «tranquillus», «quietus», cf. uigur. *inč*, alt. *enčü*.

¹⁰ Čag. باغیرساق «flancs», «intestins» apud PAVET de COURT.

Ave saa kî kug^rčinley¹

^{simplex ens tu qī volado}
mūdus² egeč sē učmisley³

jurup. bāčarlāni (sic! barčalarni) ^{ecessisti}özding

^{i amata trāquillitate quevisti}
söygen emine^{da}sē kōding (=konding)

^{iusticie origo}
Ave könuluk avalu⁴

^{iust̄ existēs}
könu egeč oglung ödi (=öldi)

^{gaudebis ultima die}
söügaysen songi kūda

^{filius tuū vindictā quādo sūserit (=sumserit)}
ogulung öčīn⁵ kačan alsa

^{cui qū (=quando) migravit}
Ave kīga kačā köčti

^{de hoc seculu assurrexit}
bu ġahādā utru turdi

Xp̄c mengu hañning ouli⁶

^{spūalis israelis Deus}
tin ishralning tengrisi

^{fortunata}
Ave bah^{li} kining oguli

^{kī 8 pēpedit}
hačda kačan asildi

^{nō sustinēs moles tre tremuit (sic!)}
tösmey jertinči⁹ titredi

^{solis spēdor obscurat ē}
kuñing jarihi kara^{di}¹⁰

¹ Osm. كوكرجن «columba».

² Cf. uigur. *munduz* «indoctus», h. l. «mali nescius».

³ Čag. اوچمیش.

⁴ Arab. أول «principium».

⁵ Uigur. ŋč, öč, alt. öč «odium. «vindicta».

⁶ Uigur. *oul*, alt. *uul*, *ul*, osm. *oul*, čag. *ogul*, vid. apud VÁMBÉRY l. c.

⁷ Osm. بختلو «fortunatus», «felix», vid. pers. بخت «sidus genethliacum», «fortuna», بختور «fortunatus», «felix», بختيار idem.

⁸ *Kī* (= *kim*) alia manus inepte annotavit.

⁹ I. e. *jer tinči titredi* («moles tre») «terrae quies commota est», apud MATTHAEUM «et terra mota est», (cap. XXVII. v. 51).

¹⁰ Cf. čag. قارارقاق, pro quo PAVET de COURT. minus recte قارارقاق scripsit.

etna (=aeterna) qeta masio tua
 Aue mengu tinč konusing
 e locus scōr (sanctorum)
 er (erir) ieri arilarning
 ista retributō (retributionem)
 bu karavni¹ saa bēdi (=berdi)
 T te mansit
 tog ay² kī sendä kōdi (=kondi)

q fā (facta) es ei
 Ave kī bolmis sē aar
 m̄ (=mater) gignit^r
 ana kī tengrīdā tuvar³
 v̄balit^r ita adepti suū
 (s)özley alay bizgä teydi
 v̄bū (=verbum) dei īdūtū (=indutum) carne
 tē (=ten) keyinip tengri sözi

Ave saa kī tengrigä
 iugis (jugis)
 ġaning hā tening hamara⁴
 sitēs bibisti
 susapt^rup⁵ (susapturup) ičipt^rsen
 corpori T traxisti
 edezgä⁶ singiript^rsen

misteriū ei totū q scivisti
 Ave sirin barča bilgē
 q dei (sic!) T te fā (sic! pro factus)
 ki tengrining sēdā bolgan
 opā (opera) narrare scivisti
 (? aml)l'ini⁷ ayte bilding
 scire fecisti
 apostolerga bild'ding

¹ Cf. čag. قارو «retributio», csuv. *korav* idem.

² Mendose pro *tokuz aj* «novem menses», una enim syllaba in hoc versu desideratur.

³ Alt. *tuu*, kaz. *tüu-*, *tu-*.

⁴ Pers. هماره (s. همارا) «continuo», «semper» contractum ex همواره, vid. apud VULLERS.

⁵ Obs. duo gerundia 1. *susap* 2. *turup*.

⁶ Čag. ایدیش «vas», koibal. *ides*, hung. *edény* idem, cf. etiam mong. *ete* «carnem asservat», pr. «carnario imponit», vid. apud BÁLINT «Párhuzam a magyar és mongol nyelv terén», pag. 10.

⁷ Arab. عَمِلَ.

motū⁻ mos⁻ (= montium mons)

Ave sê tavlarning tavi
 de te absq̃e ic̃isione hoīs (- incisione hominis) ruptus ē
 sen^{dea} kisi kesmey sindi¹
 ī motē (— in montem) q̃ crescedō aveēt ē
 tavga tas. kī bitip ōsti²
 kōklīni³ barča tolt̃di

quia filio tuo

Ave kī tatli ovlinga
 te ip̃a videte
 ōzōzing kōrupt^rgāda (=kōrupturganda)
 fellitū acetū libē fecerūt
 ōtli⁴ sirkā⁵ ičirdil
 affigētes
 hačka kerip tolt^rdil⁶

paup et iōps esscā (—essentia)

Ave jarli johsil⁷ bolgā
 q̃ meisti (mernuisti)
 soyurgamnak bizgā tapgā
 coadiutor
 tengri saa boldi bolus⁸
 inde e eusiasio
 anda bizga bar kutulis⁹

cui ab infantile etate

Ave kiga jas jasidā
 sensū docuit dē nāt (=natum)
 us¹⁰ ovretmis tengri tuv^rgā¹¹
 vbu q̃ eī (- ejus) multa mira
 sōz. kī aning kōp tanglin (= tanglarin)
 oīa (omnia) potuisti edicē (edicere)
 ayte bilip sen barčasin

¹ Čag. سینماق.

² Čag. اوسماک.

³ Kōklārni «caeli».

⁴ Vid. čag. اوت, اود, kaz. üt idem.

⁵ Osm. سرکه.

⁶ Scriptor primam litteram t expunxit, forma enim verbi öltürdilär sonat.

⁷ Čag. يوقسول.

⁸ Cf. kaz. bulis- «adjuvare».

⁹ Cf. čag. قوتولماق «salvum, felicem esse».

¹⁰ Osm. اوص, bosn. us, čag. ايس (es), hung. ész

¹¹ Lector quidam r suprascripsit, quod alius quidam errorem detegens expunxit,

cui sicut pluvia
 Ave kīgā yamgleyin¹
 gra (gratia) pluit a Deo
 soyurgal jaudi tengriden
 ī īatū q iste mūd (—mundus)
 anča čakli ki bu ġahan
 de residuo tuo
 toldi bāča sāhitidan²
 cūl dexteram
 Aue kīning ong kolini
 cū teneret cātor ēī (—creator ejus)
 tut urgāda³ jaratkani
 cesserut
 köktagil barča sapti⁴
 supremus locus ad te pveit
 ustungu orū saa teydi
 ī (—tibi) celi decor
 Ave saa kökning körki
 collūpna (—columna)
 duniāning sē tireki⁵
 superbi cornu q cōfregisti
 öktēning⁶ muzin sindġan
 humile ad prosperitatē
 miskini bahtga teyir
 gā (=gan)⁷
 mortū vīcula
 Ave olumng bavlerini
 rupit
 uzdi⁸ bizgā kökler hani
 kača sedē⁹ algis jeri¹⁰
 jemis bolup bizgā teydi

turgan sōz enim verbum significat, quod progressu temporis factum est caro, vid. apud JOANNEM «et sermo ille factus est caro» (cap. I. v. 14).

¹ Azerbajġ. *jamgur*. ċag. et osm. *ياغمير* apud VÁMBÉRY I. c. PAVET de COURE, tamen formam *يامغور* profert.

² Fortasse arab. *ساية* (osm. *سايير*).

³ I. e. *tuturganli*, in cod. *urgada* a *tut* separatim scriptum est.

⁴ Cf. ċag. *سايلاق* «chemin de travers» apud VÁMBÉRY, «recessus viae».

⁵ Osm. *درك*.

⁶ Cf. ċag. *اوكتي*, *اوكتا* «potentia».

⁷ I. e. *teyirgan*, scriptor syllabam *ga* infra lineam scripsit.

⁸ ċag. *اوزماک* (*özmäk*).

⁹ I. e. *kačan senden*.

¹⁰ Vid. III stropham hujus paginae: *Ave jer sē (sen)* etc.

traquillitatis locus effica (== effecta)
Ave eminč¹ ieri bolgā

er juzini heč kormägā
vera Syon peč tuū sēm ē (= pectus tuum factum est)
kerti Sion kögising² boldi

iħc bizgā ādā (=andan) čikti

t̄ (tibi) v̄g^o (=virgo) q̄ cogitasti
Ave saa kiz sagīgā

ac q̄ petuisti
bey tengrini hā tilegā
ētnos aňos q̄ nō ptereūt
megu³ jillāni ki ertmez⁴

t̄ et̄m (= eternum) nec c̄sumnt̄^r (consumantur)
megulukga ne tugenmez

seriniū thezauri
Ave tengrining kaznasi⁵

suū mānā cui s̄vare (=servare) fecit
mānasin⁶ kigā asrati

pluere faciēdo
ötmekley⁷ kökdā javdā⁸

sua eclesiā saturādo
kilisiasini toyda (sic!)⁹

iħu m̄ri (matri)
Ave iħcning anasina

ave m̄ris filio
ave ananing ogluna

¹ I. q. ⁵أَمِين, vid. arab. ⁵أَمِين.

² Osm. ⁵كوكس (gögüz s. göjüz), koibalo-karagass. köksü, čuv. kukur, vid. apud VÁMBÉRY l. c.

³ I. e. mengu, vid. etiam in lin. sequenti megulukga (pro mengülükgä).

⁴ Cf. kaz. ere- «liquescere», eret- «liquefacere», cf. etiam osm. ⁵أرمق (irmak) «flumen».

⁵ Osm. ⁵خزانة, vid. arab. ⁵خَزَانَة «gázophylacium», «apotheca», «cella».

⁶ Arab. ⁵مَن, vulgo manna (heb. מָן).

⁷ Čag. ⁵اوتماك «pain sans beurre» apud PAVET de COURT.

⁸ I. e. kökdän javdıra, cf. čag. ⁵ياغدیرماق «distribuer» apud VÁMBÉRY.

⁹ I. e. toydıra, cf. kaz. tujdır-, i. q. čag. ⁵تویغارماق.

q ille nob hñdictione det
algis bizgä ol ki bsin (=bersin)

övgä¹ anasi jalbarsin²
alay bolsū³

Aue ogul aue ana ave sen ustungi ata kim kö'tägi haziz-
(sancti) laudat
lar over⁴ hā bāča fristilär učmakli t'ilər⁵ (=tinlär) (.) ihū bisim
nre redēptōis t' p'ciolū nostre redemptionis soyuslähing 7 glutinū nrm coamacois t glutinū nostrum
julugnamis⁶ (sic!) söymeklikning (sic!) tut truka⁷ miz⁸ (sic!) (.)
(coamacionis) extrema etate
kökni jerni sen jarating (.) song zamanada (sic!) kisi bolding
benignitate tua victus tulisti
mur vattängä⁹ (sic!) sen jenderip jazihmizni kötirding (.) katte
efringēs (con
ölingä kirip ölimdän bizni čigarding. tamu kabakini buzup tut-
fringens)
gunlarin sen kutkarding (.) tusmañi jendäči bolup atanga teng-
hostis victor effectus (effectus) pri tuo coēqlis
(coaequalis) residisti eyā illā (eam illam) clemētiā (clementiam) facias p'nsire (per
des olturding. Os ol¹⁰ rahiminga¹¹ köre jamanimizni kačirgil (.)
transire) ad intetu nrm (intantum nostrum) faciedo nos atungere
muradimizgä teyira juzing körguzup toydirgil. senden.

¹ Čag. اوککان s. اوککان.

² Cf. čag. يالى بارماق, VÁMBÉRY docente proprie «aller en léchant, en flattant» (Čagat. Sprachstudien in glossario), quam suam opinionem doct. VÁMBÉRY posterius aliquantum mutavit (in libro saepe citato «a török-tatár nyelvek etym. szótára», §. 127).

³ Alia manus annotavit.

⁴ I. e. överlär «laudant».

⁵ I. e. «animae paradisi» (proprie «paradiseae»).

⁶ Mihi mendose pro jülügimiz scriptum esse videtur, vid. uigur. jüläk «auxiliator», jölämäk, jülämäk «adjuvare», «providere» etc.

⁷ Alia manus suprascriptit.

⁸ Cf. kaz. totka, proprie tottorka, vid. formam verbi tottir s. tottor, cf. etiam čag. توتغال «colle» apud PAVET de COURT.

⁹ Suffixum possessivum miz nomini tutturka inepte additum est.

¹⁰ Mendose scriptum pro mu'addat (mü'addät), vid. arab. مودة (osm. مودت).

¹¹ Čag. اوशल, cf. etiam čag. اوشبو.

¹² Arab. رَحْم رَحْم (osm. رَحْم, vid. رَحْم ايتيمك «misereri»).

iħc sönüñimiz bolson. kim sen karovimiz¹ ol ġanda² men-
gloriam i vultu tuo i celis q̄ asceñit laus oblata ē
giluka koanalim dideringä³ kökgä agingan⁴ iħega ovdi⁵ teydi
o d̄s pr (o deus pater !) un cultu offerat^r vobⁱ t^ribus (vobis tribus)
tengri ata sanga anga⁶ bir jugunč teysin siz⁷ uçövgä⁸

Sös⁹ etis bolupturur arikiz maĩamdan (Mariamdan). sönüñ
bizga boluptur (,) duniägä tirelic bereliptur. Xpc bizgä bo-
luptur arikiz (sic!) Mãiãdan¹¹. čohrah¹² öz özindän el¹³ uçun aha¹⁴
d turur (,) jazuhin buza dur^r. ari. Juldus kuiasni¹⁵ togurdi (,)
kuiias tirelicni keltirdi (,) erdē (= erdem) ecsic¹⁶ bolmadi. Er
jazuhin bilmain börlendi¹⁷ (,) ku¹⁸ čibuh bitti¹⁸ algisli ogul.
ari. adam jazuhi uçun olülüh¹⁹ bolduh edi (,) Xps jarilgap

¹ Cf. čag. قراخ (قراق) «butin» apud PAVET de COURT., – quod
ad notionem, cf. heb. **בצד**, quod non solum rapinam et lucrum iniquum, sed etiam
lucrum quodvis significat, ita e. g. **בצד-בצד** (Gen. 37, 26).

² E pers. جهان decurtatum, cf. جَهَن apud VULLERS.

³ Pers. دید «oculus» etc., haec eadem vox etiam in libris turcicis usurpatur.

⁴ Cf. čag. اغماق «ascendere», hung. hágni, hágó «mons» cf. etiam mong.
khan-ghai-, agola «mons».

⁵ Čag. اوكنی.

⁶ Alia manus litt. g expunxit (anga «illi»).

⁷ Mendose scriptum pro sizgä «vobis».

⁸ Čag. اوچاو «illi tres».

⁹ Textum a vocabulo sös incipientem alia manus scripsit.

¹⁰ Alia manus adscripsit.

¹¹ I. e. Mariamdan.

¹² Kirghiz. čongrau «fons», «puteus» (proprie «excavatum»), cf. etiam čag.

چوتور «fossa».

¹³ Čag. ایل «populus».

¹⁴ Čag. اقباق «fluere».

¹⁵ Čag. قویاش «sol».

¹⁶ Osm. اكسك (eksik) «defectivus».

¹⁷ Kaz. börlön- «germinare», «gemmare».

¹⁸ Čag. چوبوق «ramus», kuru čibuh «ramus aridus».

¹⁹ Ölümlüh «mortalis», i. e. «homo ob peccatum suum mortalis evasit».

medet¹ etti. ari. sol² algisli hatun (,) kimdän beymis togdi.
dunia jazuhin juldi. Bu beyimisni ögelim (,) sñ (= sanga) tabuhni
kilalim (,) bahadur³ sen dagelim (,) Kps^{ning} algisli hani⁴ jazuhi-
mizni juldi (,) barčaga tangla^ñčih⁵ boldi ari^{iz} mâiâdan (.)

[*In fine hujus paginae haec glossae extant*] tengrisi toprak
bay er kökari bakil oulunä beyinč⁶

146 [Pag. 146]

Arilarning kusanči⁷ barčaga medet bolgul (,) tusman jekni
sen sorgul⁸ (,) sen bizni iarilgagil

Amen

147 [Pag. 147]

hañing alälari⁹ čiksin (,) hačning jariki balkisin^{fulgeat} ^{amen} ^{clauavit} ^{durū} ¹⁰ tenin
teñi kim jarati (,) hačka temir mih kadadi¹¹ (,) sarp sungu¹² köv-

¹ Arab. مَدَد ⁹ «auxilium», osm. *meded*.

² Čag. شول «ille, illa, illud».

³ Čag. باتور.

⁴ Čag. قان «sangvis».

⁵ Cf. uigur. et čag. *tangsuk* «miraculum», cf. etiam verbum čag. تانكلانبق
«rester stupéfait» apud PAVET de COURT.

⁶ Has glossas, quarum binae et binae consociatae esse videntur, alia manus
exercitii grammatici causa adscripsit. *Tengrisi toprak* «Deus eorum terra est» for-
tasse ad antiquam Cumanorum paganorum religionem alludet. *Theophylaktos* de
Hungaris sui temporis memoriae tradidit, eos terram Deorum honore afficere:
ἐμνοῦσθαι τῶν γῆν. Fennicae quoque gentes terram velut communem omnium animantium
matrem veneratae sunt. *Bay er* = «homo dives», *kökari bakil* = «caelum versus
adspice», cf. čag. يوقغاري «sursum versus», *oulunä beyinč* mendose pro *ouluna*
beyinč (*bejinčä*) scriptum est.

⁷ Cf. uigur *közñs* «desiderium».

⁸ I. e. «examina».

⁹ Osm. عالم «vexillum», vid. arab. عَلَم ⁹ «signum», «vexillum». *Hanning*
alamlari «vexilla regis».

¹⁰ Cf. osm. بلدملك «fulminare» apud HINPOGLU, cf. etiam uigur. *balingla-*
mak «agitari».

¹¹ I. e. «carnem ejus, qui omnem carnem condidit, ferreus clavus cruci affixit».

¹² Cf. kaz. *söngö* «hasta», quod ad *sarp*, cf. uigur. *sarp*, *serp* «durus», «diffi-
cilis» apud VÁMBÉRY.

pectus ejus fingēs (sic! fundens)

pciu (pretium) redeptōis (redempti nis) illa

sin sančip¹ su kan bilä agizddi² (,) juluv dep anlarni tögup jazik-

fudēs (fundens)

limizni (= jaziklarimizni) judi (.)

Ds

q̄

nātoes (=nationes) regat illi ut ipm (ipsum)

adorei

Tengri kī ġinslerni bilsin (,) anlar angar kī tabunsin (.)

impleat Daut q̄ psaluit

dices occasio (vel) cā (causa) stipes

tolsun dauid kopsagani (,) agač bolgay dep sebebi (,) kutlu tupdā

terek biti³ (,) körki ingantur⁴ (,) haybatli⁵ haning kani, ^{flores eius}6 čiçekleritengritur (,) aning jemisi hač alġisli kollarında (,) korkima'sis⁷ulu baha (,) Dunia jetmez barča anga (,) ki layh⁸ bolgay utru-

ad opositū eius libra tamquā (sic!)

sina (,) Taraz⁹dek⁹ bir basini¹⁰ endip birin köturdi (,) ihc alaybek¹¹ tamukni buzup öl(ġ)ä¹² köp čigardi (,) Ol hač eynek¹³ umu-

(nostra)

čimis¹⁴ (,) teysin saga jugunčimis (:) bu kutlu kin čaklainda¹⁵¹ Čag. *sančmak* «forare».² *Agizdurdı*, cf. kaz. *aghiz-* «fundere».³ Vid. pag. 139 codicis: *ave iessening čibugi* (,) *tayjak bizga sēdā bitti* (*Jessenek gūkerō*, Peer cod. pag. 265). Quod ad *terek*, cf. *тєгєк* in dialecto Mariupolitana apud BLAU (Z. d. D. M. G. Tom. XXIX, pag. 582).⁴ Cf. kaz. *ingaj* «opportunus». *Ingan* hoc loco fortasse «praestans» significat.⁵ I. q. pers. *هَيْبَتَوَار* «timendus», «reverendus», cf. arab. *هَيْبَة* «reverentia», «timor».⁶ I. e. «sangvis domini reverendus est».⁷ Proprie «quod demonstrari nequit», vid. cag. *كورکورماک*. Litteram *t* supra syllabam *ma* alia manus annotavit.⁸ Arab. *لَایِق* «conveniens», «aptus».⁹ Pers. *ترازو* «libra».¹⁰ I. q. pers. *پَلّ* «lanx», *bir basini endip* (= *endurip*) «unam lancem deprimens».¹¹ «Durus», čag. *beκ*, *bik*.¹² Čag. *اولچە* «praeda».¹³ Fortasse pers. *اِبْنَاك* «ecce».¹⁴ Mendose scriptum pro *umunčimis*, vid. uigur. *umunč* «spes».¹⁵ *Kutlu kin čaklarında* «temporibus cruciatus salutaris».

bogov¹ teysin jagli közgä (.) učluk ^{tu es} ^{redemptos (sic!) cruce} ^{p̄ (=per)} ^{sentē} (=sensen) bir teng-
rimis (,) övsin seni ġanlarimis (,) jülügälarni hač ozä baslap
jetkiz menguluckä

am̄ (= Amen)

[*Originalem hujus hymni textum VENANTIUS HONORIUS CLEM. FORTUNATUS († 609) scripsit, ecce textus latinus breviarii romani, a quo ultimae tantum duae strophae hymni, qualem cum in collectione poematum sacrorum FORTUNATI legimus, differunt:*

Hymnus de passione Domini

1. <i>Vexilla regis prodeunt,
Fulget crucis mysterium,
Quo carne carnis conditor
Suspensus est patibulo.</i>	5. <i>Arbor decora et fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno stipite,
Tam sancta membra tangere.</i>
2. <i>Confixa clavis viscera,
Tendens manus vestigia,
Redemptionis gratia,
Hic immolata est hostia.</i>	6. <i>Beata, cuius brachiis
Pretium pependit saeculi,
Statera facta corporis
Praedamque tulit tartari.</i>
3. <i>Quo vulneratus insuper
Mucrone diro lanceae,
Ut nos lavaret crimine,
Manavit unda sanguine.</i>	7. <i>O crux ave, spes unica,
Hoc passionis tempore,
Auge piis justitiam
Reisque dona veniam.</i>
4. <i>Impleta sunt quae concinit
David fidei carmine
Dicens: in nationibus
Regnavit a ligno Deus!</i>	8. <i>Te summa Deus Trinitas
Collaudet omnis spiritus,
Quos per crucis mysterium
Salvas, rege per saecula.</i>

¹ Cf. čag. بولكان «moles», čuv. *pŭre* idem; sensus hujus dictionis sequens est: opponatur fluctibus lacrimarum (proprie oculis lacrimis madentibus) moles.

Versio hujus hymni hugarica pag. 242 codicis DÖBRENTAI legi potest, vid. ARONIS de SZILÁDY „Középkori Magyar költői maradványok“ pag. 184, 185, 362. 363. Textus cumanicus in fine secundae strophae cum versione hugarica magis convenit, quam cum originali, cujus tertia strophæ secundae versionis hugaricae et cumanicae respondet. Ecce duo ultimi versus secundae strophæ vers. hugaricae:

*Hogy minket bintöl mosna,
Vér vízzel össze folyamék.]*

[*In imo paginae spatio hac glossae leguntur:*]

aitganča secūdū dictū
(bilmä)gañi bildirdi nescita fecit scita.

[*Pag. 148*]

148

Inanirmen¹ barčaga erkli bir ata tengrigä (,) kökni jerni barča körünur körümesni jarati dey. Dagi bir beymis ihc X'ga tengrining jalguz tугan oulu dep. (,) kim barča zamanalardā² (sic!) burū ata tuuptur (,) tengri tengridän (,) jarih jarihtan (,) čin³ tengri čin tengridän (,) etilmey⁴ (,) ataga tözdes⁵ tuup-turur (,) andan ulam bar barča bolganturur⁶ (,) kî biz azamlar uçun dagu bezim ongimis uçun. kökdän enip aritindän ulam erdeng ana maîamdā⁷ tenalip⁸ kisi boluptrur. Pont pilat jargu-

¹ Hoc est symbolum concilii Nicaeni.

² I. e. zamanlardan.

³ Uigur. čün, čin, čag. čin, čen, vid. VÁMBÉRY «A török-tatár nyelvek etym. szótára» §. 118, cf. etiam hung. csinos (csin-os).

⁴ I. e. «infectus».

⁵ «De eadem substantia», cf. čag. تۈس, kaz. tös «forma», «color», e. g. tös almak.

⁶ «Ab eo factum est omne, quod adest».

⁷ «Virgine matre Maria». Quod ad erdeng, cf. jacut. ärdäk.

⁸ «Corporatus».

lap hačka kerilipmis¹ (,) kin körup kömvlvpt'ur². bassa vcunči kūdä³ olvmdä kopti bitvlar⁴ aytgančä (sic!) (,) kökgä aginmis (,) ataning onginda olturupt'ur (.) jenä haybatbile kelmektrur (sic!)⁵ tirilerni ölülerni⁶ jargulama. hanlihening uçu bolmagay⁷ bassa inanirmê (inanirmen) turgisgiči bey aringä^{tin}. tî⁸ (,) kim ata oulda (sic! ouldan) önadurur.⁹ angar ata oulbile bir mengudes¹⁰ tengridep evunčlu¹¹ tabukmakinmis¹² (sic!) kerektrur (,) bv gvlardēulam (bugularden ulam)¹³ ol sözlepturur. Bassa inanirmê bir katolik^{ave}¹⁴ dage apostolic kliseagä (.) kunerm¹⁵ bir baptismä (sic!) dep jaziklarning bossatmaginä¹⁶ (sic!) (.) kuupturupturm^{vy}¹⁷ ölü- larning kopmaklikin. (,) dage mengu tirelikni. Amin

¹ Corrector quidam litteras *ip* expunxit.

² Obs. designationem vocalis *ü* per *r*.

³ *Kūdä*.

⁴ Cf. kaz. *beti*, *biti* «amuletum», proprie «scriptum», cf. etiam hung. *betű* «littera».

⁵ Obs. formam futuri necess. *kelmek turur*.

⁶ Cf. osm. *اولو* «mortuus».

⁷ I^o finale h. l. litterae *q*, per quam in cod. sonus *ng* designari solet, multum simile apparet.

⁸ Scriptor vitiosae formae *aringä* (pro *ari tingä*) omissum *tin* adscripsit, corrector autem hoc idem voc. apposite supra *aringä* scripsit.

⁹ Cf. čag. *اونكمك* «croître», «pousser», «réussir», *اونمك* idem. VÁMBÉRY in glossario čag. tantum formam *önmək* protulit.

¹⁰ «Aeque aeternus».

¹¹ Fortasse «gloriosus» s. «sublimis», cf. uigur. *ekis* «sublimis», *ögmäk*, *ökmäk* «magnificare», vid. apud VÁMBÉRY in glossario uigur.

¹² Mendose scriptum pro *tabukmakimis* «adoratio», «cultus».

¹³ «Per prophetas» i. e. «ore prophetarum», cf. čag. *بوکا* s. *برکه* «héros», «un homme fort» apud PAVET DE COURT.

¹⁴ Lector quidam fervide religiosus super voc. *katolik*: *ave* adscripsit.

¹⁵ Čag. *كونمك*, kaz. *kün-*.

¹⁶ Osm. *بوشاتمق*.

¹⁷ Cf. alt. *küün* «desiderium» etc., cf. etiam čag. *كويماك*. Verbum cum. *küj*, uti ex hoc loco discimus, etiam «sperare» significat. Alióquin cum. *küj-* etiam cum kaz. *köt-* «expectare» comparari potest.

[Pag. 149 sequentem hymnum de passione Domini continet, 149
cui in codice musicales notulae adscriptae sunt. Tota pagina 149
textum deformi characterе conscriptum complectitur, cujus una
pars atramento adeo pallido scripta est, ut vix legi possit. Cha-
racter scripturae a praecedentibus diversam manum arguit. Ecce
textus hymni:]

Saginsamen bahasiz kanini. (,) kim hristoz¹ töktu soup ku-
luni (,) (? ti)ciyalman (sic! = tikijalmam) yasimni.² kim unu-
gay munča yigilikni,³ (,) kim içip tattli čokrak suuni. (,) toy-
dirdi ġanini. yezus⁴ tattli äč jemäsiz ägäč. (,) nä kiynarsen eč
jazik. siz⁵ ägäč öz näzik⁶ boyungni (,) män⁷ karakči⁸ sen kök
hani ägäč. (,) män yamanli sän ayipsiz ägäč ältirsen⁹ hatimni.¹⁰
(? Ä)č bolmači nä mägä (sic!) näk berding. (,) munča ulu

¹ Musicalium notularum causa nomen ὁ χριστός contra usum codicis plene scrip-
tum apparet.

² «Lacrimas meas comprimere non possum», quod ad (?ti)ciyalman, cf. for-
mam *tikamak*, vid. apud VÁMBÉRY «A török-tatár nyelvek etym. szótára», §. 162.
Quod ad formam verbi, cf. kaz. *almam* juxta *almǰmǰn*, vid. apud BALINT «Kazáni
tatár nyelvtan», fasc. III. pag. 74.

³ Cf. uigur. *jeķi*, *jeķi* «bonus», čag. يكراك, cf. etiam osm. يكدر, vid. apud
VÁMBÉRY in glossario uigur.

⁴ Etiam nomen Jesus ob causam supra allatam plene scriptum est.

⁵ Punctum nescio quam ob causam annotatum est.

⁶ Pers. نازك «tenuis», «gracilis», «mollis», *nāzik boyungni* «molle corpus
tuum».

⁷ Obs. vocalem *ä* loco *e*, quod huic textui peculiare est, vid. paulo inferius
iterum *mān*. Sen primum per *e*, alterum tamen per *ä* designatum est.

⁸ Čag. قاراتچی «praedo», h. l. *karakči* hominem iniquum significat.

⁹ «Asportas» (sc. «peccata mea»), cf. čag. ايلتماك «asportare», cf. etiam
uigur. *eliklāmāk*.

¹⁰ Arab. خط, quod in lingua persica nonnunquam id significat, quod arab.
خطا «peccatum», osm. خطا.

baha nāk tölädīng.¹ (?) ägo mart (,) ² hangi nam (.)³ Olu čami⁴
köp sövnäkdän (sic!) äsirdīng.⁵ (,) kim hačka minmägä uyal-
mading

[*In hoc textu nonnulla vocabula persica occurrunt, nempe nä-
zik, baha, interjectio ê! adverbium go, mart, denique man*]

150

[Pag. 150]

tattli beyginäm⁶ (!) minding hačka (,) kim bizdä minäli (.)
sövding bizni. (,) kim säni söäli. dunyāni unutup. (*punctum
supervacuo exstat*) kaning biz yu unali⁷ (sic!). ämgäk⁸ turting
(,) kim bizlär arinlali yaziklarni koyup. Jurup iugrup⁹ arma in
(sic! = armain)¹⁰ yärmägä,¹¹ (*punctum supervacuo extat*) (?) uç
maktagi¹² (?)äk¹³ mängy tovgō¹⁴ bolus¹⁵ (,) kim barali. Amen.

¹ «Enti prorsus inani quare dedisti donum, tantum pretium quare solvisti?». *Īc bolmači* «nullo numero homo (v. res)», «inane» *nāmägä* = čag. نیمه (نیمه) «une chose» apud PAVET de COURT., *nāk* = kaz. *nık* «quare» a *nejgä* decurtatum.

² «Qua ratione homo (factus est)!». *Īgo* fortasse = pers. ای چو, *mart* = pers.

مرد.

³ «Tantum nomen», *nam* = pers. نام.

⁴ Arab. جمع, osm. *gemi* «multitudo».

⁵ Cf. osm. اسیرکیم «misereri».

⁶ *Beyginäm* deminutivum voc. *bey*, quo precator salvatorem blande alloquitur. Idem demin. nominis Dei in lingua hungarica vulgari usurpatur, vid. apud IPOLYI «Magyar Mythologia» (Budapestini, 1854), pag. 9.

⁷ Cf. čag. يوكونماك «flectere genu», quod hic improprie adorationem significat, vocabula enim *kaning biz yuunali* «sangvinem tuum adoremus» interpretantur.

⁸ Cf. uigur. *āmākā*, *āmā* «afflictus», *cmgek* «cruciatus», osm. *āmāk* «lassitudo», jac. *āmāk* «debilis», denique čuv. *amak* «cruciatus», «lassitudo», vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 34.

⁹ «Festinando», cf. čag. يوكورماك «festinare».

¹⁰ «Indefessus agendo», «indefesso», cf. čag. هارمك «être fatigué» apud PAVET de COURT.

¹¹ Fortasse nomen actionis praecedentis verbi in dativo positum «laboribus infatigabilis» (alt. *arības*), cf. uigur. *jārik* «langvor», «morbus». Haec ulterior forma a priori in initiali tantum consona differt, vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 127.

¹² «Paradiseus».

¹³ Čag. بیک.

¹⁴ Čag. توی «festum».

¹⁵ «Adjuva», cf. kaz. *bulıs-* «adjuvare».

hec z¹ umn (= hymnus) a Solis ortus h̄ (= hoc) est nomen
kuun tuusning² buġgakindan. (*hic quoque punctum haud-
quaquam disjungit, sed potius voc. praecedens corroborat*) batis-
dagi krivgä³ dein Xpcni oväli (.) kiz anadan dep törädi (.)
Gabriel fristä jdirdi⁴ (.) mariâga söunclädi (:) tengri seni so-
yurgadi övluma⁵ (sic!) bol dep anasi (.) Mengu tengrining öz
sözi keydi kuluning tenini ten tenbile kutkaruv sap⁶ (sic!) (.)
itlāmislā'ni⁷ tabuvsap⁸ (.) Tuurdači⁹ kiz koksunä kokning ċigi¹⁰
tvčvp¹¹ kyra¹² tuurmaganni tuurdi (.) bilinmaganni bildirdi (.) Sili¹³
oglaning kövsi boldi tengrining kömisi¹⁴ (.) ernaling juzun heč
kormagan ayli¹⁵ boldi jalang sozdän (.) Anasinda bakli¹⁶ johan
ulu söunč alip andan eki karin öte¹⁷ kördi mengu iarihlik teng-

¹ Scriptor *hec* (= haec) = cancellavit. Nescire me fateor, quid scriptor litt. z significare voluerit.

² Čag. توغوش «ortus».

³ Cf. čag. کيرماک «intrare».

⁴ «Advenit», cf. čag. ييتماک v. fortasse «abiit», cf. čag. ايتماک «s'en aller» apud PAVET de COURT.

⁵ Pro *oc'luma* «filio meo».

⁶ Cf. čag. قوتقارماق «salvare».

⁷ I. q. čag. ايتميش «aberravit», «qui aberravit».

⁸ Cf. čag. قابوغ «chose qui est trouvée» apud PAVET de COURT., quod ad formam, cf. čag. توپوغسان.

⁹ I. e. «parens».

¹⁰ Osm. چيك «ros».

¹¹ I. e. *tūšūp* «cadendo».

¹² I. e. «intrans».

¹³ Čag. سيليق.

¹⁴ Cf. كوش «argentum». Equidem cum. *kōmisi* potius mendose pro *konuši* scriptum opinor, vid. قونوش apud PAVET de COURT., quod h. l. non actionem habi-
tandi, sed manifesto ipsum domicilium significat.

¹⁵ «Gravida», vid. čag. ايليق, cf. etiam čag. ايلينق «être lié; pris; être affaibli» apud PAVET de COURT.

¹⁶ «Foetus», proprie «alligatus».

¹⁷ Trans duos ventres».

rini. Utru beynip tabūmis¹ (,) andan elzabē (ELISABETA) ayt-mis (:) kop egilik maa² teymis (,) ovlū (=ovlum) beyni tanimis (.) Jusup kizning (. . . .) lasmisi³ sezdi äsä (,) saarga⁴ tusti (.) almazlikga sagis etti (,) andan kelip (fris) stä ayti (:) korkmagil (,) daud urugi aritindän⁵ ayli boldi pphet aytga(nč)i⁶ (:) köturdi kizkiz (sic!) ägäč emanuelni (.) Anning dey tangis kim kordi (,) kuru čibuh jejnis⁷ (sic! =jemis) berdi (,) kizdän atasi törädi⁸ (,) törätäči jänglä⁹ tuvdi (.) Kökning miri¹⁰ etiz¹¹ keydi (,) kir¹² juk-turmey¹³ (sic!) sazga¹⁴ tusti (,) bis čigardi sasilarni (,) ¹⁵öz jarki-nin eksitmädi. Kertek açmey (sic!) esikini kuyov čikti¹⁶ (,) söu-

¹ *Tabunmis*, i. e. «coram (eo) plenus laetitiae adoravit (eum)», vid. apud LUCAM: «subsiliit foetus», (cap. I. v. 44).

² Čag. ^سمكا «mihi», cf. alt. *mā*.

³ Fortasse part. perfecti v. *gebeläšmäk* s. *kebeläšmäk*, prima enim hujus formae littera *k* esse videtur.

⁴ Arab. ^سسعر, cf. etiam ^سسعر «molestia», tormentum».

⁵ *Ari tindän*.

⁶ Vid. apud JESAIAM: הנה העלמה הרה וילדת בן וקראת שמו עמנואל: (cap. 7. v. 14). Vid. etiam apud MATTHAEUM: Ecce, virgo illa praegnans erit et pariet filium, et vocabis nomen ejus Emmanuel; quod est, si interpreteris, Nobiscum Deus» (cap. I. v. 23).

⁷ Mendose scriptum pro *jemiš*.

⁸ «Virgo peperit patrem ejus». Quod ad formam *törädi*, cf. uigur. *töretmäk*, quae forma etiam in dialectis čag. usurpatur.

⁹ Čag. ^ييانكلينغ, turkom. *janlı*. Tota dictio hunc sensum habet: «velut generator generatus est»

¹⁰ Pers. ^{مير}مير i. q. arab ^{امير}امير, ex quo decurtatum est.

¹¹ I. q. ^{ات}ات «caro».

¹² Osm. ^{كير}كير, jac. *kīr* «sordes».

¹³ Cf. kaz. *joktīr*, forma causativa verbi *jok-* «adhaerere». Quod ad formam gerundii negativam, vid. kaz. *joktīrmīj*.

¹⁴ Fortasse «lutum», cf. hung. *sár*, cf. etiam čuv. *sara*, čag. ^{ساريف}ساريف, hug. *sárga*, «luteus».

¹⁵ «Nos sordidos (ex luto) eduxit».

¹⁶ «Justus fenestram *šam* quum ne aperuisset quidem, angor jam discessit». Quod ad *esik*, cf. osm. ^{ايشك}ايشك «fente, crevasse a travers laquelle on peut regarder» apud BIANCHI; quod ad *kuyov*, cf. čag. ^{كويوك}كويوك «chagrin» apud VÁMBÉRY et PAVET de COURT.

näli bis (,) barčalarni undetti (sic!) toyga (,) jurup ur gurali¹
 Tuurur ataga ögunč (,) tугan ouluna beyenč (,) X̄pc bizni al-
 gislasin (,) töräsinä butun etsin (,) kop egilikdä jängätsin (,) hormat (,) duvlat daga baht bersin (.) Amen (.) söunč bolsun (,) teng tabuh² uč teng dezgä³ (sic!) teysin incepto p̄me (= inceptio primae) sillabae cuiuslibet vsus istius yman (sic!) p̄ccantis (precantis s. praecedentis)

/ - - / - - / / / / / v v / x

kun ga meng tu si a u v (sic!) kork mu (sic!) kok ker t cristus

[*Hae sunt primae syllabae sequentium vocabulorum, quibus strophae hymni incipiuntur: KUN, GABRIEL, MENGU, TUURDAČI, SILI, ANASINDA, UTRU, JUSUP, KORKMARGIL, ANNING, KÖK-NING, KERTEK, TUURUR, X̄PC. Scripturam hujus textus deformem et passim vix legibilem comperi. Originalem hymni textum SEDULIUS scripsit, qui EBERTO docente secundo dimidio sec. V. floruit ac strophas totius hymni ordine alphabetico disposuit. Ecclesia septem primas strophas ex hymno vigintitrium stropharum sejungens, eas die nativitatis canere solita est (vid. apud A. de SZILÁDY „Középkori magyar költői maradványok“ pag. 357, 358), Hae sunt septem primae hymni strophae:*

1. <i>A solis ortus cardine</i>	3. <i>Castae parentis viscera</i>
<i>Ad usque terrae limitem</i>	<i>Coelestis intrat gratia,</i>
<i>Christum canamus principem,</i>	<i>Venter puellae baiulat</i>
<i>Natum Maria virgine.</i>	<i>Secreta, quae non noverat.</i>
2. <i>Beatus auctor seculi</i>	4. <i>Domus pudici pectoris</i>
<i>Servile corpus induit,</i>	<i>Templum repente fit Dei:</i>
<i>Ut carne carnem liberans</i>	<i>Intacta nesciens virum,</i>
<i>Nē perderet, quos condidit.</i>	<i>Verbo concepit filium.</i>

¹ Ur i. q. osm. ار (= ĩr) «cantus», — quod ad guruli «canamus», cf. kaz. külämäk «canere», külmäk etc.

² «Idem cultus», proprie «cultus aequalis».

³ Proprie «tribus (inter se) aequalibus sociis», quod ad glossam cum. dez, cf. čag. تاش «socius».

5. *Enixa est puerpera,*
Quem Gabriel praedixerat,
Quem matris alvo gestiens
Clausum Johannes senserat.
6. *Foeno iacere pertulit,*
Praesepe non abhorruit
Parvoque lacte pastus est,
Per quem nec ales esurit.

7. *Gaudet chorus coelestium*
Et Angeli canunt Deo,
Palamque fit pastoribus
Pastor, creator omnium.

*Versionem harum stropharum hungaricam e codicibus DÖB-
 RENTEI et FESTETICS editam vid. apud SZILÁDY, op. cit.]*

152–155 [Pag. 152 haec pauca tantum vocabula lat. continet]

Dñus nō h̄t eġ miñ (= dominus non habet, ego minus)

[Pag. 153, 154 et 155 prorsus vacuae sunt]

156 [Pag. 156]

Iste liber est di Ant. de Finale q̄ manet aput

Qui sc̄ssit (= scripsit) sc̄bat semp̄ cum Dño vivat (,) vivat
 in celis ant̄ (= Antonius) noīe felis (= sic!)

Qui me furat̄ (= furatur) malla (sic!) mōte (= morte) nē
 vidār (= viduetur) nē (siglum abbrev. super ambo ne falso ad-
 scriptum est)

[*Hujus generis benedictiones et imprecationes in codicibus medi
 aevi orientalibus et occidentalibus saepe occurrunt, ita e. g. in du-
 obus codicibus Viennensibus, quos doctissimus MUSSAFIA in disser-
 tatione sua „Beiträge zur Kunde der norditalienischen Mundarten
 im XV. Jahrhundert“ (Viennae, 1873) litt. A¹ et A² notavit. In
 his codicibus haec subscriptio legi potest;*

Qui scripsit scribat semper cum domino vivat

Vivat in celis leopoldus in nomine felix etc.

(l. c. pag. 4). Codex arab bibliothecae Escorialensis numero
 628 notatus hisce vocibus terminatur: يخرج الكلام عن مقصود
 هذا (والله الموفق للصواب و على الكتاب) — ultimis vocibus
 scriba libro manu sua exarato benedictionem divinam exoscit (vid.

descriptionem hujus codicis per doctissimum STEINSCHNEIDER in „Bollettino ital. degli studii or.“ tom. I. pag. 284). In codice quodam Sabbathariorum Transilvaniae scriptor ita dicit:

*Tu nil cum scribas, me Lector quisque cachinnas
Te quoque, crede mihi, Dominus deridet ab alto;
Inter difficiles descripsi namque labores etc.*

Quid continuamus! hujus generis exempla in codicibus satis superque occurrunt]

[Pag. 157]

157—158

burlendi¹ germinavit

ölümlih bolduk edi mortales fcti (facti) eramus

medet eti remediū fecit

killinalim² actitare vl killalim

bahali sen³

tanglančik⁴ admirabilis

[Pag. 158 vacua est]

[Pag. 159]

159

bir erkli iarlgančli⁵ (= iarligančli) tengri (?aip) sis⁶ miskin
azam uçun öz aretin erkinden ulan⁷ arekyz mariamdan boy
iaratup⁸ kensinä azam boldi(,) emgek⁹ ölümga azam iolunča
tilep¹⁰ kirdi. ölümnden jana erkli čigup köcka bardi. Songra kelip

¹ Kaz *börlön-* «germinare».

² Kaz. *kılın* «se gerere», «actitare».

³ «Pretiosus es».

⁴ Cf. čag. *تانکلانچاق*.

⁵ Cf. čag. *يارليغاق* «pardonner, avoir pitié, donner» apud PAVET de COURT.
يارليغا «venia», «commiseratio».

⁶ Fortasse *aipsis* «innocens», osm. *عيبس*, cf. arab. *عَيْب*⁶ «vitium». Ceterum prima syllabae legibilis littera etiam pro *ö* habenda potest.

⁷ Postpositio *ulan* semper ablativum regit.

⁸ «Sibi (*kensinä*) fabricans». Quod ad formam *iaratup*, cf. kaz. *jarat-* «creare», čeg. *ياراق* «utensile», hung. „*gyártani*“.

⁹ Uigur. *emgek* «cruciatu», cf. etiam osm. *امك*, čuv. *amak*, vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 34.

¹⁰ «Sua sponte», nr «volens», «desiderans». i. n. čag. *تلااب*

inanmanganlar¹ örtli² tamuhka tusurgetgeč. (*hic quoque punctum corroborat*) inanganlar algač mengu uçmakning tinč(in)ä jana kaytgey. ihc χ° (= χ ristos) čin tengri mengu besing kutkarda(či) (.) allejoh³ tengriga (,) inanganmis⁴ kin kensi čin tengri bisni uretti.⁵ Am

160 [Pag. 160 codicis glossarium cumanico germanicum ac passim latinum in duas columnas partitum complectitur]

surat ⁶ ymago	čimdirmê. ¹³ ich kniype
bezgek ⁷ das kalder (sic!)	kurum. rus.
keziv ⁸ di zucht iang	jämov ¹⁴ ëy flec
Jckermen ⁹ inspannê	jiygaczur ¹⁵ zamenûge
öngu ¹⁰ blos	ičesti hehalf inertrîkê
Cugir ¹¹ w	sukeltiristi he half in wasser
olturmase si ñ sederet	brêgê
joharmen ich cleybe	čehlap ¹⁶
coah schupê ofim (sic!) hoypte ¹²	čehlayrak > in der mosê

¹ Uigur. *inan* «fides», «fiducia», čag. اینام idem, čuv. *injem*, vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 43. Cf. etiam hung. *hinni* (*hin-ni*) «credere».

² Cf. čag. اورت «incendium», jac. *örd* idem, alt. *ört*, vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 129. Cf. etiam čag. اورونك «lumen», «splendor».

³ יהודה יהודה «laudate Jehovah» Ps. 104, 36 et saepe in Psalmis extremis.

⁴ «Credidimus».

⁵ «Instituit», «docuit», cf. čag. اوركاتماک.

⁶ Arab. صورة.

⁷ Cf. osm. بصغي «presse» apud HINDOGLU. Quod ad *das kalder*, cf. germ. *die Kelter*, quod. voc. e lat. «calcatura» originem sumsit.

⁸ Cf. kaz. *kisek* «sectio». *Jiang* = alt. *jang* «mos».

⁹ Cf. uigur. et čag. *ekermäk* «adjungere», «adjungi».

¹⁰ Cf. turkom. اونكي «levis».

¹¹ I. q. čag. كوكراك.

¹² I. e. *Schuppen uf dem haupte* (*Schuppe auf dem Haupt*)

¹³ Čag. چيداماچ germ. *kneifen*.

¹⁴ Cf. čag. ياماغ.

¹⁵ Mendose pro *jiygac tur*.

¹⁶ Kaz. *čiklâ*.

Tansic¹ rarus
 ötmakning usahi² crumen
 gilbrar³ (sic!). ular zu vellet⁴
 Kumartki⁵ zelgîret
 čordigiden⁶ weniczût
 girgagil > niose
 hoangil⁷ >
 jibitirmen⁸ ich weychsin
 kistalicip keluyorler⁹ zi komê
 mit gidrâgi
 jukkâ cirtmisen¹⁰ vîs suus
 fideiussor es^e (sic!)
 kuturuptsen du bist geil wrden
 sergizirmen ich czême

soculapt¹¹ uf gitrant
 eskerimäs he acht zin nicht
 eslämä (s)
 alaboga cetus
 jäiärmen ich breyt
 silar > streichelt
 sipar >
 egiz czueñetic¹²
 Ilim¹³ en vischgarn
 jädädim¹⁴ ich bin mude wrden
 čagi di macht
 bvkurimê ich sprv
 Jirilir is kripet sich
 jota¹⁵ eÿ gibis

¹ Čag. تانسوغ, تانكسوغ.

² Čag. اوشاغ «minutus».

³ Fortasse چيلبر. Quod ad ular, cf. čag. olamak «ligare».

⁴ Germ. med. ae. zu i. q. zer. Germ. zu vellet cum glossis cum. gilbrar, ular sensu non convenit.

⁵ Fortasse mong. gerisetke «testamentum», vel uig. komar «amuletum, donum». Antiquitus «testamentum» in ling. germanica sëlgeräte sonuit. Forma kumartki mihi e formis turcica et mongolica conflata esse videtur.

⁶ Cf. osm. چورمك «circumdare», چوردك «ea res, qua aliquis circumdatur», h. l. fortasse per tropum «affectus homines naturales non prorsus mali, sed inclinati ad malum», cf. etiam čag. چوره «chose qui s'accorde avec» apud PAVET de COURT. Weniczût fortasse wenig zunt (wenig Sünde) «culpa levis».

⁷ Čag. جيرغاغيل «age aevum per voluptates», كوانكيل idem. Cum germ. niose cf. hodiernum geniessen.

⁸ Cf. čag. ييپرتمق «changer» apud PAVET de COURT. (germ. wechseln).

⁹ Forma osm. كليرلر.

¹⁰ Jukka kirmäk «onus inire», cf. kaz. kert-.

¹¹ Čag. سوتولماق.

¹² Czuen i. q. hodiernum zwei.

¹³ Cf. čag. ايليك «rete», mang. ile.

¹⁴ Čag. ياداماق «debilitari».

¹⁵ Cf. čag. يوتماق «glutire».

övnir		birumet sich	kurgan en gihoft grap
öctenlänir			iv des toden hws
hovoanlänir			kesenā der toden huw ⁹
köröul ² di muwer			sin des todin bilde
orbu ³ dy bliyde			kapsa ¹⁰ dilade (sic!)
or der grabe			kirkar ¹¹ kvrczet
herumen ich wedele			vsinlarmē ich bisvere
(?) ingec ⁴ kayn. kin			jelemči ¹² der loypher
ovlduh ⁵ dy roge			kezermē ¹³ c̃cuo
azasti ⁶ wirirte			jarovli dir. utile est
atlarmen obirschriyte			joralarmē ¹⁴ opto
kanov ⁷	}	buychet	bur ¹⁵ en knospe
čermas ⁸			kobelek en czue walde
top. eyn kuwle			ahim kati dir der strom is
			her(t)

¹ Cf. čag. **ایریمی** «spes», «phantasma», «superstitio», e. g. **خاتون ایریمی دور**, vid. apud VÁMBÉRY in glossario čag.

² Cf. čag. **کورکه** «parvis d'une tente» apud PAVET de COURT., cf. etiam uig. *kürcl*, mong. *khüren*. *Di muwer* i. q. hodiernum *die Mauer*.

³ Cf. kaz. *or-* «jacere». *Dy bliyde* i. q. *die Schleuder*.

⁴ Priorem glossae characterem nescio an recte *ing* legi (pro *ŋ* consveto), alterum vero litterae *u* haud dissimilem duas litteras *ec* continere existimo, itaque totam vocem *ingec* (čag. **اینگک**) legendam propono, quae lectio cum adjuncta glossa germ. *kin* (= *kinn*) optime conveniret. Scriptor glossam mendose scriptam *kayn* in *kin* correxit.

⁵ Cf. čag. **اوغولدورق**, germ. *Rogen, Fischeier*.

⁶ Cf. čag. **ازغاشماق** «s' egarer», «sich verirren» apud VÁMBÉRY.

⁷ Fortasse mendose pro *kunov* vel *kōnōv* scriptum, cf. osm. **قوند**, čag. **قوم** «gibbus». Germ. *buychet* hodie *bauchig* sonat.

⁸ Cf. čag. **چیرماش** «proclinatus», «deflexus».

⁹ Alia manus annotavit. Quod ad *kesenā*, cf. altaicum *kazintī* «fossa».

¹⁰ *Kapsa* (quod ad formam, cf. čag. **قاپساق**) etc. alia manus annotavit.

¹¹ Cf. čag. **قیربقماق**.

¹² Cf. čag. **ییلماق** «festinare».

¹³ Cf. osm. **قزاق** «rougir, rôtir» apud HINDOGLU. *C̃cuo* = «coquo».

¹⁴ Fortasse **یورغالماق**, quod tamen non optare, sed optatum assequi significat.

¹⁵ Gemmula in lingua turcica **کوز** dicitur et fortasse *bur* mendose pro *küz* (*köz*) scriptum est.

jūgalak ¹ kuylecht	kemä ihar das schif lget czu
siharmen ich trêke	ru(?he)
sas brodim ² (sic!) v̄l vsdrikke	tergeim ⁵ scrutabo
(sic!)	kurč ⁶ stol
soharmen ³	činärmen iche ne mit ziyde ⁷
ich finede	at kosuruklarmē ich
ich mache karrē	span pher(t) an czûe
ich slowolle ⁴ (sic!)	fuse hiden unde phorn
ich wirke	uni karildi ⁸ he is heysch
	wrden

[Pag. 161 glossarium continuatur]

161

aya ⁹ dār tāmir	aringči. ¹³ detector ^{ra}
juruh ¹⁰ dy fuwst	usahči ¹⁴ pditor
čiyrū ¹¹ eȳ ūgilvkke (sic!)	tombur. ¹⁵ dy puvke
čarpuū ¹² eȳ ūgivelle	tuvrami ¹⁶ (sic!) arkrinn-glich

¹ Cf. čag. يوملاق «tout corps rond qui roule comme une balle» apud PAVET de COURT. Germ. med. ae. (mhd.) *kiulecht* «rota».

² Cf. osm. براتمق. *Sas* hic non lutum, sed liquorem significat. *Uvdrikke* i. q. *ausdrücke*.

³ Čag. سوغارمان «potare», «irrigare», germ. *tränken*.

⁴ *Slo-wolle*.

⁵ Cf. čag. تيركاماك apud P. de C.

⁶ Arab. كُرسى, talm. בורסא, בורסא, hebr. כסא.

⁷ I. e. *ich nāhe mit Seide*.

⁸ «Raucus evasit», cf. čag. قوروق. *Heysch* germ. med. ae. *heis* hodie *heiser* sonat.

⁹ Čag. ايا «palma manus», germ. med. ae. *tenre*, hic *tānir* (ex quo hung. *tenyer* depromptum videtur).

¹⁰ Cf. čag. يوغورمان. *Dy fuwst* i. q. germ. med. ae. *fûst* «pugnus».

¹¹ Cf. osm. چكرق, «campana», ger. *glocke*.

¹² Cf. čag. چارپينتى «ce qui est épanché ou répandu», *das verschüttete* apud VÁMBÉRY. *Eȳ ūgivelle* «via caesis vel dejectis arboribus impedita».

¹³ Fortasse čag. ايرينجاک.

¹⁴ Cf. čag. ارسال, cf. etiam uigur. *usuk* «perditio».

¹⁵ Cf. čag. دومياك. *Puvke* i. q. germ. med. ae. *puke*.

¹⁶ Cf. čag. توغرامق. *Arkrinn-glich* fortasse mendose pro *eine Krume glich*

kígir ¹ sch'let	ader krû ¹³
kangiridir. tuyschet	tarlov. dār akker
tirki čóbu. ² tîdā ³ tatli	čuuliydir. tomerelle
uutirmē. ⁴ ich stille	tu'n ¹⁴ sterilis
čuh čulärmē. ich g'bule	tûl hātû. vidua
sirrimē. ⁵ ich smiyse	spno (=sperno) bi'sinirmē
kû uyahti. ⁶ dy zûne gîc czu-	bessere neher (?)
raste ⁷	utermē ¹⁵ ich zêg(?e)
kāčik. ⁸ eyn theve	julkarmē. ¹⁶ ich phluck (sic!)
basi tezgēdi. ⁹ das hoypt gîc	julmalarmē. ¹⁷ ich bu(?cke)
in ūme	kayda egen. wo mak(t..)
elim silengdir. ¹⁰ tuyschet	järsitirmē. ich rey(.)zi
kór ¹¹ eyn grap	elpek. ¹⁸ óberik
urpek. ¹² kruwsp	bozgay jat kisi b'd (..) (?=bu dir)

(gleich) scriptum est, vel quod mihi probabilius videtur *haarkringlich* vid. apud GRIMM in glossario.

¹ Cf. čag. *keč* «curvus», cf. etiam hung. *kacsintani*.

² «Ramus virens», *čöbû* i. q. čag. *چوبوق*.

³ *Tindān*.

⁴ Cf. osm. *اويوتمق*.

⁵ Čag. *سييرماق*.

⁶ *كون اويياقتى*.

⁷ I. e. *Dy Zonne* (Sonne) *gink czu raste*.

⁸ Čag. *قانچيق* «canis femina». Germ. *theve* i. q. ant. germ. (ahd.) *zoha*, sax. (nd.) *teve*, flandr. *teef*.

⁹ Čag. *تيسكينمك*, *تيسكينمك* «s'écarter» apud P. de C.

¹⁰ Fortasse «fraudem amat», *elim* cum čag. *ال* idem esse videtur, *silengdir* = čag. *سيلاننور* vel *سيلاننور* «amat».

¹¹ I. e. *kör*, cf. jacut. *kürüö*. *Grap* i. q. *grab*.

¹² Čag. *اورباغ* «fermentum», *kruwsp* i. q. germ. *gahre* (fermentum in dialecto osm. *مايع* sonat).

¹³ I. e. *oder Krume*.

¹⁴ Mendose pro *tuumaz*.

¹⁵ Cf. čag. *اوتباك*, germ. *sengen*.

¹⁶ Cf. čag. *چولغامق* «tordre» apud P. de C., cf. etiam čag. *يولماق*.

¹⁷ Cf. čag. *چومالمك* «s'accroupir» apud P. de C., germ. *bücken*.

¹⁸ Cf. čag. *الپاني* «ornament cousu sur le collet d'un vêtement» apud P. de C.

kebêsir. ¹ js muchczet	kêsi mûda kelirm (sic!)
čertermê. ² ich snelle	8dûck (?)
andir. ³ legit	tokluk. ¹⁶ superflû
čurusipdir ⁴ gyrûpelt	enur ¹⁷
čirpi. ⁵ durre riyzecht	tamha ¹⁸ vas
belsêdi. ⁶ nakt obur v ⁷ gurtel	suêdi ¹⁹ . ich habe mich. gelâ. .
sihandi. ⁸ hä hat di ermel uf	ol sózning usugi ²⁰
gestchê ⁹	
kaal. ¹⁰ wilde	čalih góh czornik ²¹
seriv. ¹¹ czam	jôču (= jolču) eȳ gast
saroû ksyneydir. ¹² di spiver	inak getu"we
get uf bitter	
suulurmê. ¹³ ich wiyliche ¹⁴	eriney saa ba(.)sê ne . .
ters. ¹⁵ goch czornik. čalih	virdrossiheynt ge czu(?rn) ²²

¹ Cf. osm. كوف «mucus». *Is muchczet = es muchelt.*

² Čag. چيرتماق «grésillonner», germ. *schnellen* apud VÁMBÉRY, cf. etiam hung. *csörtetni*.

³ Cf. čag. انديماق.

⁴ Cf. čag. چوروماق.

⁵ Čag. چيرپي «verge», germ. *der dünne Zweig* apud VÁMBÉRY.

⁶ Cf. čag. بيل, kaz. *bil*.

⁷ *Von*.

⁸ Cf. čag. سيق.

⁹ *Gestrichen*.

¹⁰ Cf. čag. قرومان «persequi».

¹¹ Fortasse mendose pro *seriv* scriptum, cf. čag. سوروك.

¹² Mendose pro *syneydir*. *Saroû* i. q. čag. ساريغي, h. l. id significat, quod arab. صغرة in dialecto osmanica.

¹³ Osm. صولدمق.

¹⁴ Germ. ant. *wilchen* «marcere».

¹⁵ Cf. čag. تيريك, osm. تيز, i. q. *čalih*.

¹⁶ Čag. توقلوق «abundantia».

¹⁷ Čag. اينور «pines de forgeron» apud P. de C.

¹⁸ Čag. چوملاك, hung. *tömlő*. Quod ad formam, cf. uigur. *tamka* «gutta».

¹⁹ I. e. *süendim*.

²⁰ او سونكي.

²¹ Čag. چاليق, germ. *jähzornig*.

²² I. e. *Verdriesslichkeit*. *Jähzorn*.

jarovli. ¹ vt uosus ²	jengil killihli kisi ⁵
busurärmê (sic!) regratior ³	kuygelek kycht vt(. .)
isan eyñ bilde	jonarmê ⁶ ich snicze
ters sózlär ong sózlemäs	
he ret czornlich nicht gutlich ⁴	

162 [Pag. 162 glossarium continuatur]

ju(?ltar) ⁷ rimê corrigo (sic!)	jakurarme. ¹³ ich span dē
extêdo. sunarmen ⁸	jeh alayesa. ¹⁴ wi andirs
tergejm. ⁹ scrutabo	hotarimê. ich ledige
tabusirmê	solagay. ¹⁵ eyñ lîker
baskarisirmê ¹⁰ > disputo	belermê ¹⁶ ich wîdel(.)
tinarmê. quiesco	ičkinirmê. ¹⁷ ich intwische
ovsar. ¹¹ enlich	alpant. un̄les. biz diole ¹⁸
atas. genâne ¹²	čandi

¹ Čag. ياروقلوق.

² Fortasse «ut(l)u(min)osus».

³ Fortasse pro *kūsūrärmen* scriptum, cf. uigur. *kösüs*, hung. *köszönni*. «Regratior» i. q. ital. «ringrazio».

⁴ I. e. *er redet zornig, nicht gütlich*.

⁵ I. e. «levis homo». Quod ad *killihli*, cf. kirghizicum *kilik* «mos», *kilikti* «decens»; uigur. *kilik* staturam, formam, exteriorum corporis habitum significat, *kilikli* «formatus», «pulcher», vid. apud VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára» sub radice *kil*, *kīn* (§. 90, pag. 95).

⁶ Čag. يونساق, germ. *schnitzen*.

⁷ Osm. يولتار «corrigo».

⁸ Čag. سونباق. Lat. «extendo» hic glossae cumanicae praepositum est.

⁹ Vid. pag. 160 codicis.

¹⁰ Cf. čag. باشقارماق.

¹¹ Cf. čag. اوقشاش, uigur. *oksak*, *okšak* «similis».

¹² I. e. *genanne*.

¹³ Cf. čag. *jakīn*, uigur. *jakutmak* «admove».

¹⁴ Mendose pro *jok alayesä* scriptum, cf. osm. چوقسه.

¹⁵ Cf. čag. سولاق, kirghizicum *solakaj*, cf. etiam čuv. *solagai*, vid. apud VÁMBÉRY l. c. §. 163.

¹⁶ Cf. kaz. *bilä* «fasciare», germ. *windeln*.

¹⁷ Quod ad formam, cf. čag. ايجتينيق apud P. de C.

¹⁸ I. e. *di ole*. Vocabulum turc. *biz*, uti in glossario *Abuska* denominato videri potest, plures habet significationes. *Alpant* fortasse pro البت scriptum est.

tassidi.¹ invurte
 ayadi.² recusavit
 simirmē³ > slinden
 togurmē⁴ >
 jändirdi.⁵ retbuit
 jali der mane
 bolar.⁶ cristalle
 kuč sunadirmē. mer ist czu
 suer⁷

tiltagan sóz > ficta vba
 jubangan⁸ sóz > (verba)
 inah.⁹ fidelis

esima kirdi.¹⁰ woz mer idensin.¹⁰
 serpildi.¹¹ uf gepralt
 ósäng¹² wederspênik
 urūdî.¹³ ich habe gevóhtē
 berindim.¹⁴ ich habe gear(b..)
 kavdan.¹⁵ ūgebrant
 Čuermē. ich wärfe
 kizar is glut
 susarmē. ich scheppe
 oldi
 kirildi.¹⁶ > birdir
 hoardi.¹⁷ >
 saygac.¹⁸ des heres teyl

¹ Čag. تاشيمان «enlever» apud VÁMBÉRY, germ. *entführen*.

² Čag. اياماق.

³ Cf. čag. شيميرماك «sorbere», germ. *schlürfen*. Glossa germ. *slinden* i. q. *schlucken* «glutire».

⁴ Cf. osm. دوبيق «satiare».

⁵ Cf. čag. ينة (*jānā*).

⁶ Osm. بئور, arab. بَلَّور et بَلَّور, graece βήρυλλος, lat. «beryllus».

⁷ I. e. *mir ist zu schwer*.

⁸ Quod ad *tiltagan*, cf. uigur. *titmak*, hung. *tiltani*. *Jubangan sóz* i. q. čag. يابانه «bagatelles», «frivolités» apud P. de C.

⁹ ايماناق apud P. de C.

¹⁰ «Venit mihi in mentem». Scriptor defective pro *ist: is* scripsit, quam glossam germ. lector quidam cumanicam existimans eam per *uz* (čag. اوس) interpretatus est.

¹¹ Cf. čag. سرپياك, germ. *abprallen*.

¹² Cf. čag. اورزان apud P. de C. Et hoc quoque annotatum volo, vocalem *ö* in hac pagina saepe *ó* designatum esse.

¹³ *Urundim*.

¹⁴ Kaz. *biren-*.

¹⁵ Fortasse čag. قاپتان, cui tamen glossa germ. *ungebrant* minus apte respondet.

¹⁶ Osm. كريليك «distendi».

¹⁷ Čag. قابارمان.

¹⁸ Fortasse kaz. *sajga*.

bitisli¹ kisi. eyn artic man.
juvduh.² eyn ungeslahte man
jipkirrimē³ mer vuvlet
kugänädir. ich andir beyde
tohtarmē.⁴ î memōia teneo
ungermē.⁵ uwe. grabe
oyovlarmē. intwerfen
sirlarmē.⁶ ich riyse
kargase.⁷ eyn grigik man
jändirmē.⁸ retribuo
ózgäcä.⁹ andirs
tingsir.¹⁰ naschet

bólóv (? t v. c)¹¹ des wundes
teyl
jobâcä. des marotes teyl
huvarmē. ich uvrge
sindan
tamuh¹² > ty helle
er kelänedir. hä czart
kučerme.¹³ ich nôte
tuman betli¹⁴ v̂ster antli.¹⁵
jôga'ärdirmē¹⁶ > ich b̂ geri
hoatdirmē¹⁷ > gewrden¹⁸

¹ Mendose pro *biticli* scriptum, vid. čag. بیتیک. Cum. *biticli* hominem litteratum significat.

² Cf. čag. یویان, alt. *jaj*.

³ Cf. čag. یوب کورماک.

⁴ Cf. čag. توختاماق.

⁵ Čag. اونکارماق.

⁶ Cf. osm. سیر, arab. سیر.

⁷ Čag. قارغاش.

⁸ Uti supra.

⁹ Čag. اوزکاجا, germ. *übrigens, im übrigen*.

¹⁰ Cf. čag. تامشيق apud P. de C., de quo in glossario suo ita dicit: «*tam-chimak* se dit lorsque, par volupté, on ne se hâte pas de boire le vin, mais qu'on le déguste lentement pour en mieux goûter la saveur.»

¹¹ Čag. بولوك «pars».

¹² Čag. زندان. تاموغ in lingua persica locum obscurum significat, hoc idem vocabulum etiam in lingua turcica usum obtinuit.

¹³ Cf. uigur. et čag. *küč* «vis», osm. کوچ, cf. etiam chivaicum *küstamak*, hung. *készteni, késztetni*.

¹⁴ Čag. بت «vultus».

¹⁵ I. e. *finster Antlitz (finstern Antlitzes)*.

¹⁶ I. e. *jöngül irdim (itim)*, pro quo hic *jôga'ärdirmē* scriptum est.

¹⁷ Vid. uigur. *kerek*, čag. کاوشك.

¹⁸ I. e. *ich bin gering geworden*.

artirimê.¹ ich óberige
 jerer.² is vir smete (sic!)
 manarmen.³ ich iyn tuyche
 keris.⁴ eyn geczêke
 kurulta kurar⁵ hê wil eȳ hof
 haldê

tatar tilgä koneldi.⁶ ha re(t)
 dičuge gerade⁷
 kislov.⁸ di bre^che
 tinger⁹ ūgeakert akker
 tarlov.¹⁰ der akker
 kirigib. eyn trechtuk
 bavrsakdir¹¹ > he ist mer
 anirakdir¹² > mer . . wurdê
 kogeripdir.¹³ s ist schemelik

[Pag. 163 glossarium continuatur]

163

telbuga.¹⁴ eyn leytzeyl. beči el¹⁶ huffe hauz
 (?či)arhar (sic!).¹⁵ is czu get(sic!) čaridi. geschente

¹ Čag. اَرْزَمَق «accroître» apud P. de C.

² Cf. čag. اَيْرِيْمَك «fondre», «se fondre» apud P. de C., germ. *es verschmelzt*, pro quo hic *vir smete* vel *vir smelc* scriptum est.

³ Čag. مَانَاَق, germ. *eintauchen*.

⁴ Proprie «tensio», cf. čag. كَيْرِيْش, h. l. contentio, vid. germ. *eyn geczenke*.

⁵ *Kurulta*, čag. قورولتاي v. قوريلتاي i. q. mong. *khūrije* etc., — *kurar* i. q. čag. قورور. Germ. *er will einen Hof halten*.

⁶ Cf. čag. چغتاي سوز apud VÁMBÉRY «Čagataitche Sprachstudien», pag. 1.

⁷ I. e. *er redet die Zunge gerade*.

⁸ Fortasse čag. قِيْشَلَاَق. Germ. *breche* (sic!) i. q. *brache* «ervactum».

⁹ Cf. čag. تِيْنَق «reposé» apud P. de C.

¹⁰ Osm. تَارَلَا, hung. *tarló*, bosn. *tarla* apud BLAU, in antiqua lingua Bissenorum *thorlou*, vid. in diplomate quodam a VÁMBÉRY allato : «rus Bissenorum, quod vulgo dicitur *Besseneu thorlou* («A magyar és töröktatár nyelvekbeli Szóegyezések», pag. 72.).

¹¹ Cf. čag. باغیرساق apud P. de C.

¹² Mongol. *amarak* «amicus», *amaraklal* «amicitia».

¹³ Cf. čag. كوكارماك «livescere». Cum. *kogeripdir* «pudet», vid. germ. *s(is) ist schemelik*.

¹⁴ I. e. *tal buga*; quod ad *buga*, cf. čag. بوغچي, — čag. تال VÁMBÉRY docente omne corpus longum significat.

¹⁵ Cf. osm. چقارمق, in glossa cum. (.) *arhar* litt. *h* falso litterae *r* postposita apparet. Scriptor glossam ger. *czuget* mendose *czu get* scripsit, tanquam syll. *czu* «duo» significaret.

¹⁶ Fortasse *beči el*, cf. čag. بِيْچِيْن «citadelle», «porte» apud P. de C.

tangisip jatir	se. liyt hi-	jelpirmen. ¹¹ ich wedele
kizarip jatir ¹	czēde	horarmē deficio
jelni. ² das vytur		hor. ¹² defect
jrgaladir	is wagāt	konulvkče ¹³ mit girähtikeyt.
kamaladir ³	(sic!) ⁴	kasnači. ¹⁴ der sluysär
cayhaladir ⁵ is plodirt		julovči. redemptor
silkinädir. ⁶ is schyt zich		sahav. ¹⁵ lispt (sic!)
jitirdim. ⁷ ich hab vorlorn		orsu. zeczt zich wedir
sarhitir. ⁸ is ziyget		bugermen. ¹⁶ ich valde
ku(?s)û satkadi. ⁹ di atwt hat		
sy gekrēget		čirlak ¹⁷ en vlischin
savrak ¹⁰ eyn schädel		čeber ¹⁸ kisi en reynlich m̄
bas eyn hoybt		(= mann)

¹ Cf. čag. تانکیزغامق apud P. de C. *Kizarip* čag. قېزاروب «rubens».

² Kaz. *jilen* «uber». germ. *euter*.

³ Cf. verba čag. ايرغانلاق et قېيماق, cf. etiam jak. *kamna*.

⁴ *Es woget*, germ. med. ae. *wögen*.

⁵ Čag. چايقلامان.

⁶ Čag. سيلکمان, franc. *schuttem*. *Schyt* mendose pro *schytet* scriptum est.

⁷ Čag. ايتماک i. q. بيتماک.

⁸ Čag. سارغيمق «relâcher» apud P. de C. Quod ad glossam germ., cf. germ. med. ae. *sîgen*.

⁹ Primam glossam cum čag. قوشوغ compararem, alteram vero cum uig. *satkadi* (vid. apud VÁMBÉRY) eandem existimo, cf. interpretationem germ. *di antwort hat si gekrenget*. *Kušugh* hic non antiphonam, sed responsum significat.

¹⁰ Cf. čag. *saut* «thorax aheneus», proprie res qua aliquis protegitur, involucrum.

¹¹ Cf. čag. ييلپکوح «éventail» apud P. de C., cf. etiam kaz. *jilbāzāk* «homo incostans».

¹² Cf. čag. قور «inanis», cf. etiam uig. *koruk*, čuv. *kura*, vid. apud VÁMBÉRY «a török-tatar nyelvek etym. szótára», §. 84., et hung. *kóró*, *kór* etc.

¹³ Uig. *künilik* «honestas», jak. *könö* «honestus», «rectus».

¹⁴ I. q. osm. خزینه دار, pers. خزانه دار.

¹⁵ Čag. ساقاو «balbus».

¹⁶ Čag. بؤکراماک.

¹⁷ Cf. čag. چيرلامان.

¹⁸ Čag. چيبر «une femme agile», «bonne ménagère» apud VÁMBÉRY.

cangil¹ > ekisi bir dir
 bavlagil² >
 tuler³ is hert sich
 kursov lap dir⁴
 čahlasangis.⁵ mesigitis
 jiv.⁶ dikke
 vvseydir.⁷ lipkozit
 jäksi undi. hä herte wol
 čuvre⁸ kiydi. hä hat das äbäch
 umme gekart
 sandireydir hä⁹ rozt.
 tirpildeydir.¹⁰ hä snatert

siarmê ich kem iym
 vvgil da čozgil¹¹ brichs
 uñ (= und) dês¹²
 kozgalisirmê.¹³ ich wule
 bir joulr (sic!).¹⁴ eyn leyik
 órguzurmê.¹⁵ ich weyde
 tulkma. engancz holcz¹⁶ (sic!)
 jarma. engespaldê holcz (sic!)
 jaksi bogeyp¹⁷ barir. ha czuyt
 wo(l) uws gerich(...)¹⁸
 aytip je berîng ie,¹⁹ îpîns.²⁰

¹ Uig. *kammak* «ligare».

² Čag. باغلاماق idem.

³ Fortasse pro (*iši*)tuler scriptum.

⁴ I. e. *kursov lap dir*, cf. čag. قورشاق «cingulum» قورشالماق «cingi».

⁵ Pluralis numerus secundae personae formae cond. verbi čag. چافلاماق.

⁶ Čag. ياغ.

⁷ Čag. اوکسوماك, quod germ. *liebkosen* bene respondet.

⁸ Kaz. *čüpräk* «fragmenta panni».

⁹ Čag. سانديراقلاماق «delirare».

¹⁰ Cf. čag. تيربانماك «agitare».

¹¹ Čag. چورماك.

¹² I. e. *brichs und dens*.

¹³ Čag. قوزغالماق, germ. *aufwühlen*.

¹⁴ Čag. يولار, germ. *das leitseil*. *Leyik* mendose pro *leytzeyl* scriptum est, nam voc. *leyik* ex lat. «laicus» (gr. λαϊκός, cf. λῆς) depromptum «populum» significat, vid. germ. med. ae. *leige, leie*, quae significatio hic haud apta esset.

¹⁵ Cf. osm. اوركان «locus umbraticus», čag. اور, alt. *öre, üre* «collis».

¹⁶ I. e. *en ganz holcz (ein ganzes holtz)*, vid. etiam subsequens *ein gespal-tetes holtz*, cum. *jarma*.

¹⁷ Cf. čag. بوكه, بوكا «heros».

¹⁸ I. e. ha (hä) czuyt wo(l) uws gerich(tet) «exiit bene compositus» (acie exacte stricta).

¹⁹ Fortasse «promissis tuis mansisti», *berîng* enim *berding* legendum est, *je* autem ex interjectione *eje* decurtatum videtur.

²⁰ Hanc glossam prorsus non intelligo.

jänglämdir ¹ is hallet	sē ani jibekmi dept̄ sē ⁹ wāt
karmalarmē. festino ²	istū das ¹⁰ (.) de v̄(.)
udaa. ³ no	emegar ¹¹ > en babe.
eki kun udas(a) tz ⁴ en tak noch	kurtka ¹² >
inandir ⁴	mečälä. ¹³ en czebast
menim atī javrutti ⁵ hā hat	julguu (.) ¹⁴
miyn phert gazeret	krinpis
sageseydirmē. ⁶ ich trachte	ičik. ¹⁵ en obēr czogē pelcz
araba čučdi ⁷ dār karre sluk	tobalak ¹⁶ parkū ¹⁷
nedir	jez ¹⁸ eyn czezn.
berisirmē. ⁸ ich halfe gäbin	ayak kosulgil ¹⁹ strekke di fuse

164 [Pag. 164 eaque ultima totius codicis continuationem et finem glossarii complectitur]

¹ Cf. čag. يانكلاماق, osm. يانقو «echo».

² Čag. قارمالاماق «tâtonner maladroitement» apud VÁMRÉRY, hic «tumultuose agere».

³ Čag. اوتا. Glossa germ. *no* mendose pro *nach* «postea» scriptum est.

⁴ I. e. *Zwei tag nacheinander*.

⁵ Cf. čag. ياورتقى «faire approcher» apud P. de C.

⁶ Cf. čag. ساغيش.

⁷ Cf. čag. چوکاريلماک et چوکارماک «sursum verti». Lineola sub littera *c* paulum ad sinistram producta *z* supplet.

⁸ Čag. بيشماک.

⁹ I. e. *sen ani jibōkmi deptur sen*.

¹⁰ *Want ist tu das . . de v̄ . .*, vid. germ. med. ae. *want* «quando».

¹¹ Čag. اناک.

¹² Čag. قورغا «vieille femme» apud P. de C.

¹³ Cf. čag. ماشاب. Quod ad *czebast*, cf. got. *vasti* «vestis».

¹⁴ Čag. يولغون.

¹⁵ Cf. čag. ايچيك «jaquette de femme» apud P. de C.

¹⁶ Čag. توبالان «racine de la dimension d'une olive et douée de propriétés salutaires; rond; mis en pelote» apud P. de C.

¹⁷ *Parkū* pagina codicis subsequenti *parkun* scriptum est.

¹⁸ Fortasse kaz. *jiz* «cuprum», vel potius «pectica aenea», cui significationi germ. *czeyn* magis apte conveniret.

¹⁹ Cf. čag. قوشالماق et غوشماق, kaz. *kus*.

ičkir. ¹ enbruch gurtel	boksmen et. enziyte vleys
siltov. ² potwar ³	enčim. miynes selb
emanirmen. ⁴ sa ³ rlarmē	kesetmak ⁴⁴ učen
horlarmē. ⁵ despicio	durch vure(ht)
manaysis. ⁶ sine modo	korkutmak učen
ohsassi. ⁷ similitudo	kertermē ¹⁵ ich kerbe
amassa. semp (? = semper)	a(n)gīguč. ¹⁶ enleyter
taffar učgā. ⁸ adsolaciū (ad solatium)	pesa ¹⁷ en hantwerk
mohdak. ⁹ stump	odim. koralmadim ¹⁸
horen. ¹⁰ en reyic	aziz. pēgrinus (= peregrinus)
trapes ¹¹	ačebērgil expone
suffera ¹² > mēsa (= mensa)	kenetä. gelich
halha ¹³	óčugil. ¹⁹ pmoneas
	joldagilar ²⁰

¹ Čag. ایچگیر, osm. اوچقر vid. apud BIANCHI.

² Čag. شيلتان «imputation mensongère», «calomnie» apud P. de C.

³ Hung. *patvar*, antiquum slav. *potvor* vid. apud MIKLOSICH «Die slavischen Elemente im Magyarischen» pag. 48 sub n. 644.

⁴ Čag. ايپانمك «prendre garde» apud P. de C.

⁵ Cf. osm. خور باتيق.

⁶ Cf. pers. مانا «similis».

⁷ Cf. čag. اوخشاش «similitudo», اوخشامق «similis esse».

⁸ Mendose scriptum pro *taffaručga*, cf. osm. تفرج «recreation» apud HINDOGLU.

⁹ Cf. jak. muñur.

¹⁰ Osm. خورا, gr. χορὸς. Glossa germ. *reyic* pro *reyge* scripta est.

¹¹ Osm. طرابة, gr. τετραπέδα, proprie τετραπέδα m. cum quator pedibus, quadrupes.

¹² Osm. سفره, arab. سفرة.

¹³ Čag. قالقان.

¹⁴ Čag. قيسناماني.

¹⁵ Čag. کرتماک.

¹⁶ Cf. čag. اغمان «ascendere»; glossa *a(n)gīguč* mendose pro *aginguč* scripta videtur, cf. quod ad formam kaz. *baskič* «scala».

¹⁷ Pers. پيشه i. q. arab. حرفة ars, quam quis exercet lucrandi causa, artificium, vid. apud VULLERS.

¹⁸ Fortasse اودون «lignum» قوال «instrumentum», معدن «metallum».

¹⁹ Cf. čag. ارج.

²⁰ I. e. joldagilar.

ózmä ¹	toba. mā culpa (= mea culpa)
bóz togur. ² wirkit	javlov ¹⁴ êphanne (sic!)
isčv. ³ en erbeyter	ji'di. ¹⁵ treyp czuzamene
jalči ⁴ enmitelink (sic!)	usurmê
totha ⁵ . schade ⁵	tongarmê > mich vruyst ¹⁶
kaska. ⁶ kal.	kirov. riyf
jalinvrmê. ⁷ ich bliče	čerê. ¹⁷ enkopicze (sic!)
tobalak. parkun ⁸	keben. enhuwte (sic!)
jez. en ⁹ czeyn	saht ¹⁸ > en wāhinde man
učuh ¹⁰⁻¹² towp pros	sergek >
kunh. spruy ¹¹	kongrov ¹⁹ en schelle
mahtarmen ¹² > ekisi birdir	baley > ebik ²²
óvermen ¹³	duley ²⁰ >
	mengu ²¹ >

¹ Čag. اوزماك «depellere».

² Čag. بوز توغور «texit», germ. *wirkt*.

³ Čag. ایشچی «operarius».

⁴ Kaz. *jalči* «mercenarius».

⁵ I. e. «damnum».

⁶ Čag. قاشقه, quod in lingua cum., uti ex glossa allata videri potest, calvum significat.

⁷ Čag. يالينماق, germ. *blinzen*.

⁸ Uti supra.

⁹ Uti supra (pag. 163 cod.).

¹⁰ Čag. اوچوغ.

¹¹ I. e. «palea».

¹² Čag. ماقتاماق «laudare».

¹³ Čag. اوکماک idem.

¹⁴ Fortasse čag. ياغليق.

¹⁵ Cf. čag. ييغماق.

¹⁶ Franc. *frisen*.

¹⁷ Fortasse čag. جيران.

¹⁸ Čag. ساقچی.

¹⁹ Čag. قونغراو «campana».

²⁰ Cf. čag. تولای «omne», proprie «circulus».

²¹ Čag. *mengi*, alt. *möngkü*, uigur. *mengi*, *mingi*, vid. apud VÁMBÉRY «a tö-rök-tatár nyelvek etym. szótára» pag. 219, 220, §. 231.

²² I. e. *ewig*.

salinirmê¹ ich bihenge
 asi.² der kern
 čerči.³ enkremér (sic!)
 kisidi⁴
 sohti⁵ > sluk

erkeč johladim.⁶ ich v̄miste
 (= vermiste)
 urus⁷ gewurfen czege
 conglū aynir⁸
 conglū bulganir
 sirih. en merder⁹

[*Finis Codicis cumanici*]

¹ Cf. čag. سالىق «pendere» سالىجك «amulette qu'on suspend au cou» apud P. de C.

² Mendose scriptum pro *ōzi* «granum ejus».

³ Čag. چرچى «épiciér», «pharmacien», «quincaillier» apud VÁMBÉRY, «marchand ambulant» apud PAVET de COURT.

⁴ Primam glossae consonam *k* legendam opinor, quae nostra lectio si recta esset, huic glossae čag. قيسمان comparandum sit.

⁵ Čag. سرتيان «fourrer», «enfoncer» apud VÁMBÉRY.

⁶ Čag. يرقلاماق.

⁷ Čag. اوروش, quod hic capram novellam significat, vid. interpretationem germ. *gewurfen czege* (germ. med. ae. *zige*).

⁸ Cf. čag. باش ايناماق «angi animo», vid. apud VÁMBÉRY in glossario čag.

⁹ Fortasse mendose pro *marder* scriptum. Quod ad cum. *sirih*, cf. osm. سرچه, jak. *sārāk*; alt. *serke* capram novellam significat, vid. VÁMBÉRY «a török-tatár nyelvek etym. szótára», pag. 150, §. 155.

EXCURSUS PRIMUS.

DE AENIGMATIS.

A^EQUE atque antiquissima populorum sapientia in proverbiiis et fabulis eorumque religio in mythologicis perceptionibus de infinito, ita mens curis relevata jam antiquissimis temporibus se in inventione aenigmatum manifestabat, in quorum compositione ingenium nihil aliud quaerit, quam ut sibi et aliis hilaritatem afferat, quare in brevissima aenigmatis forma, quam raro paulo longius dilatabant, res diversae vel quae fallaci tantum similitudine cohaerere videantur, inter se connectuntur, saepissime vero improprie vel indefinite denominantur. Aenigmata autem jam in antiquissimis litteraturae monumentis passim occurrunt, ut in libro judicum veteris testamenti, ubi hoc SIMSONIS aenigma, quod Philistaeis solvendum proposuit, reperitur :

מְהַאֲכֵל יָצָא מֵאֶבֶל וּמִצֵּו יָצָא קְחוֹק (ד).

Hoc loco aenigma חֵידָה nuncupatur, quod vocabulum in libro DANIELIS calliditatem, fraudem significat. Sphingis aenigma primus memorat SOPHOCLES (Oedip. Tyr. 130), sed eius verba non affert. Ne ASCLEPIADES quidem aut diei temporum aut animalis mentionem facit. Idem aenigma apud DIODORUM (IV. 64) ita sonat: *Τὶ ἐστὶ τὸ ἀλλὸ δῖπουν, τρέπουν καὶ τετράπουν*, quod demum in libris posterioribus mentione diei temporum nova accepit incrementa. Ecce Sphynxis aenigma, quod OEDIPUS solvit, in ulteriori sua forma: «quodnam est animal, mane quadrupes, meridie bipes, vespere tripes?» In hac aenigmatis forma homo improprie *animal* nuncupatur diversaeque aetates ejus cum diversis diei temporibus comparantur. ASCLEPIADES quidem apud *Athenacum* ens aenigmatis generi ἐρπετῶν annumeravit. Geminatio, paronomasiae, onomatopoesis, composita insolita, nec non vocabula lusoria vel talia, quae rarissime usurpantur, auditoribus aenigmatum quam plurimam afferunt delectationem, maxima tamen hilaritas per conjunctionem rerum inter se admodum diversarum atque per denominationes earum improprias excitatur.

De collectionibus aenigmatum turcicorum pauca tantum admoneo.

1. Celeberrimus BÖHTLINGKIUŠ in specimine textuum jacuticorum sex aenigmata in lucem edidit, quorum primum hoc est: Kim bār buologhai yöräghä syox bari tilinan käpsätäççi?

Oi dorghono.

«Quis est, qui indoctus omnes loquitur linguas?

Echo»

(Ueber die Sprache der Jakuten, pag. 95.) Aenigma jacutice *tabring* nuncupatur, cf. *tai*, *tājabin*. 2. JOSEPHUS BUDENZ, vir summae doctrinae, in dialecto chivaica itidem sex edidit aenigmata, quorum eum Molla *Iszhak* Özbegiensis gnarum fecit, eorumque quartum cum ante citato Sphingis aenigmate plane convenit (azanda tört ajak minen jüredi, kün orta iki ajak minen jüredi, quinti iki bası bar, tört kulagı bar, tört közi bar, altı ajagı bar, tört ajagı minen jüredi, jigirme tört tırnagı bar «duo capita, quattuor aures, quattuor oculos, sex pedes habet, quattuor pedibus graditur, vigintiquattuor ungues habet») duae formae aliquantum variantes etiam Hungaris notae sunt. Molla *Iszhak* voc. aenigma dialecto sua *ojun hikajet* «lusoria dictio» nuncupavit (Nyelvtud. Közlemények, T. IV. f. II. pag. 275). 3. RADLOFFIUS undeviginti tribus Tölösensis aenigmata edidit, quorum ultimum:

tošto pudai tügülüp kaltır.

tängärining jiltıs

cum secundo aenigmate a BÖHTLINGKIO edito in ipsa rei perceptione convenit. Ecce aenigma jacuticum:

balagan ürdügär çarpa toxtop sıtar üsü.

sultustar

«super tugurium furfur dispersum jacet,

stellae»

1. c., vid. I. T. operis RADLOFFII, pag. 239. 4. GABRIEL BÁLINT in dialecto kazanica 46 aenigmata edidit, de quibus dicit: bu jomak-larnı keräsennärnen Kazandagi iskolisında üjrängän malajlar jıjib jaz-dılar «haec aenigmata discipuli scholae christianae in urbe Kazan col-legerunt». Duodevicesimum hujus collectionis aenigma:

öj tübäsendä iuak tas.

jondoz

cum secundo jacutico convenit Kaz. tatár nyelvtanulmányok, fasc. I. pag. 5—7. Kazanice aenigma *jomak* sonat, cf. çag. *ğumbak* «nodus».

Codex cumanicus bibliothecae ad divi MARCI Venetiarum pag. 119—120 quinquaginta aenigmata cumanica complectitur, quorum numero collectiones adhuc notae novis magni pretii incrementis augen-tur. In quadragesimo primo is, qui aenigma proponit, auditorem non

solum ad solvendum aenigma commovet, sed etiam ei supplicium minatur, si aenigma recte solvere nequeat. Excitatio ad solvendum aenigma in primo quoque aenigmate chivaico invenitur, utpote: *munī tap — dep sorideler* «divina — ita interrogant». Dispositio aenigmatis cum numero 9 notati; *senda menda joh* in sequentibus quoque aenigmatis hungaricis obvenit 1, *nekem is van, neked is van, a vén tuskónak is van, de Istennek nincsen* «ego habeo, tu habes, vetus quoque truncus habet, sed Deus non habet, i. e. umbra» 2. *nálam is van, nálad is van, de a ma született gyermeknél legtöbb van* «penes me est, penes te est, sed penes infantem hodie natum plurimum est, i. e. juvenus». Dispositio tricesimi sexti aenigmatis cumanicum cum hoc hungarico plane eadem est: *lik, lik, végig lik, végestelen végig lik; csomó, csomó, végig csomó, végestelen végig csomó, — nádszál* «foramen, foramen, usque ad finem foramen, — tuber, tuber, usque ad finem tuber i. e. arundo».

Lector aenigmatum cumanicorum facile perspiciet maximam eorum partem esse ad vitam nomadum referendam, ut, e. g. sextum, undecimum, tertium decimum, quartum decimum, undevicesimum, vicesimum etc., in quibus tentorium, desertum, camelus, equus memorantur.

EXCURSUS ALTER.

DE GLOSSIS GOTICIS APUD BUSBEQVIUM.

Quaedam excerpta ex quarta AUGERII GISLENI BUSBEQUII epistola «de legatione turcica», in quibus auctor de gente Tauricae Chersonesi germanica disputavit*

«Non possum, inquit B., hoc loco praeterire, quae de gente accepi, quae etiamnum incolit Tauricam Chersonesum, quam saepe audiveram sermone, moribus, ore denique ipso et corporis habitu, originem Germanicam referre. Itaque me diu cupiditas tenuit videndi ab ea gentem aliquem, et si fieri posset inde eruendi aliquid quod ea lingua scriptum esset, sed hoc consequi non potui. Casus tamen utcumque desiderio meo satisfecit. Cum essent duo huc illinc delegati, qui nescio quas querelas nomine eius gentis ad principem deferrent meique interpretes in eos incidissent, memores quid eis mandassem, si id usu veniret, ad prandium illos ad me adduxerunt. Alter erat procerior, toto ore ingenuam quandam simplicitatem prae se ferens, ut Flander videretur aut Batavus? alter erat brevior, compacto corpore, colore fusco, ortu et sermone Graecus, sed qui frequenti commercio non contemnendum eius linguae usum haberet. nam superior vicinitate, et frequenti Graecorum consuetudine sic eorum sermonem imbiberat, ut popularis sui esset oblitus. interrogatus de natura et moribus illorum populorum, congruentia respondebat. Aiebat gentem esse bellicosam, quae complures pagos hodieque incoleret, ex quibus Tartarorum regulus, cum expediret, octingentos pedites sclopetarios scriberet, praecipuum suarum copiarum firmamentum; primarias eorum

* A. G. BUSBEQUII D. Legationis turcicae epistolae quatuor etc. Hanoviae MDCV.

urbes, alteram Mancup vocari, alteram Scivarin. Ad haec multa de Tartaris eorumque barbarie: in quibus tamen *singulari sapientia* non paucos reperiri memorabat. Nam de rebus gravissimis interrogatos, breviter atque apposite respondere. Ea de causa non temere dictitare Turcas, reliquas quidem nationes scriptam in libris habere sapientiam, Tartaros libros suos devorasse, ideo *in pectoribus eam habere reconditam*; quam promant cum opus sit, et vel uti divina fundant oracula.» — — — «Nunc adscribam pauca vocabula de multis, quae Germanica reddebat. nam haud minus multorum planè diversa a nostris erat forma: sive quod eius linguae natura id ferat, sive quod eum fugiebat memoria, et peregrina cum vernaculis mutabat: omnibus vero dictionibus praeponebat articulum *tho* aut *the* nostratia, aut parum differentia. haec erant:

Broe.	Panis.	Tag.	Dies.
Plut.	Sangvis.	Oeghene.	Oculi.
Stul.	Sedes.	Bars.	Barba.
Hus.	Domus.	Handa.	Manus.
Wingart.	Vitis.	Boga.	Arcus.
Reghen.	Pluvia.	Miera.	Formica.
Bruder.	Frater.	Rinck sive	
Schuester.	Soror.	Ringo	Annulus.
Alt.	Senex.	Brunna.	Fons.
Wintch.	Ventus.	Waghen.	Currus.
Siluir.	Argentum.	Apel.	Pomum.
Goltz.	Aurum.	Schieten	Mittere sagittam.
Kor.	Triticum.	Schlipen.	Dormire.
Salt.	Sal.	Kommen.	Venire.
Fisct.	Piscis.	Singen.	Canere.
Hoef.	Caput.	Lachen.	Ridere.
Thurn.	Porta.	Eriten.	Flere.
Stern.	Stella.	Geen.	Ire.
Sune.	Sol.	Breen.	Assare.
Mine.	Luna.	Schuualth.	Mors.

Knaucn tag erat illi Bonus dies; *Knaucn* bonum dicebat, et pleraque alia cum nostra lingua non satis congruentia usurpabat, ut

Jel. Vita sive sanitas.

Jeltsch. Vivus sive sanus.

Jel uburt. Sit sanum.
Marzus. Nuptiae.

Schuos.	Sponsa.	Atochta.	Malum.
Baar.	Puer.	Wichtgata.	Album.
Ael.	Lapis.	Micha.	Ensis.
Menus.	Caro.	Lista.	Parum.
Rintsch.	Mons.	Schediit.	Lux.
Fers.	Vir.	Barrotsch.	Voluntas.
Statz.	Terra.	Cadariou.	Miles.
Ada.	Ovum.	Kilemschkop.	Ebibe calicem.
Ano.	Gallina.	Tzo warthata.	Tu fecisti.
Telich.	Stultus.	Jes varthata.	Ille fecit.
Stap.	Capra.	Ich malthata.	Ego dico.
Gadeltha.	Pulchrum.		

Jussus ita numerabat. *Ita, tua, tria, fyder, fyuf, seis, seuene*, prorsus, ut nos Flandri. Nam vos Brabant, qui vos Germanice loqui facitis, hic magnifice vos efferre, et nos soletis habere derisui, ac si istam vocem pronunciemus rancidius, quam vos *Scuen* effertis. Prosequebatur deinde, *Athenyne* (lege: *Athe, nyne*), *thüne, thünita, thunctua, thunetria*, etc. Viginti dicebat *stega*, triginta, *threithyen*, quadraginta *furdeithien*, centum *sada, hazer mille*.

Doctissimus CAR. JUL. SCHRÖERUS a me de significatione eorum vocabulorum interrogatus, quae intellectu difficiliora sint et quae BUSBEQUIUS cum lingua germanica non satis congruentia opinatus est, litteris ad me perhumaniter missis, rectam maximae eorum partis interpretationem auxilio linguae goticae possibilem esse non solum praedicavit, sed etiam allatis glossis goticis, quae iis respondeant, luculenter demonstravit, Massmannum nominans, qui in «Haupt's Zeitschrift» 1, 345—366 has Busbeckii communicationes tractavit. Hoc loco adscribam comparationes viri doctissimi: *Knauen* fortasse cum got. *ganauha* ἀνάρπχεια idem est;

iel, ieltsch = got. *haili* «salus», *hails* «sanus»;
iel uburt = got. *hail vaurthai* (i. g. germ. *heil würde*);
schuos fortasse got. *svēs*;
baar = got. *barn*;
ael = got. *hallus* «petra»;

- menus* (? *menns* v. *mems*) = got. *mimz* «caro»;
fers = got. *valr*;
statz = got. *staths* ṛȝ, «terra», «ripa»;
ada, cf. apud GRIMM formam *addi* (Wörterb. 3, 76), quae tamen in
 monumentis linguae got. desideratur;
ano = (got. *hanjō!*), ant. germ. (ahd.) *hennā*;
stap fortasse mendose scriptum pro saxonico: *scâp* «ovis»;
gadeltha = got. *gatilaba* «aptum»;
wichtgata = got. *hveitata*;
mycha = got. *mêki* «gladius»;
lista = Maszmannus got. *leitista* «minimum» supponit;
borrotsch = got. *ga-bairjôthus* «voluptas» (non «voluntas», ut apud
 BUSBEQUIUM);
cadariou = „*gadaura*“ «socius» (forma supposititia apud MASZ-
 MANNIUM); *kilemschkop* fortasse got. *ganim scap*;
tzo warthata = got. *thu vaurhti thata* «tu fecisti hoc»;
ies varthata = *is vaurhta thata* «ille fecit hoc»;
ich malthata = got. *ik mahalida thata*.

Comparatio adverbiorum numeralium haec est:

<i>ila</i>	= got. <i>ainata</i> ,
<i>tua</i>	= got. <i>tva</i> ,
<i>tria</i>	= got. <i>thrija</i> ,
<i>fyder</i>	= got. <i>fidvôr</i> ,
<i>fyuf</i>	= got. <i>fimf</i> ,
<i>seis</i>	= got. <i>saihs</i> ,
<i>seuene</i>	= got. <i>sibun</i> ,
<i>athe</i>	= got. <i>ahtau</i> ,
<i>nyne</i>	= got. <i>niun</i> ,
<i>thüne</i>	= got. <i>taihun</i> .

Loco got. *twaitigjus* apud BUSB. forma manifesto corrupta *stega* legitur.
 Numeralia *sadu* «centum» loco got. *taihun tēhund* s. *hunda* et *hazer* loco
 got. *thusundi* ex lingua persica deprompta sunt, vid. formas pers.
 صد s. صد (sancr. *ṣata*) et هزار, cf. etiam hung. *száz*, *ezer*. — Voc.
marzus «nuptiae», quod SCHROERUS auxilio linguae goticae expli-
 cari posse negat, mihi cum ar. معروض^س idem esse videtur, quod etiam
 in dialecto osmanica usurpatur, cf. dictionem arabicam: عصمت الجارية

على البيع «exposuit puellam venum». Ne vocabulum *telich* quidem SCH. auxilio linguae got. explicari posse dicit, — nil miri, hoc enim vocabulum turcicum est, cf. cag. *tili*, osm. *deli*. Vocabulum *atochtā*, quod itidem pro gotico haberi non potest, fortasse ex graeco ἄτοχος v. ἀτῶχος corruptum est.

«Quin etiam, pergit. B., cantilenam eius linguae recitabat, cuius initium erat huiusmodi:

wara wara ingdolou : scu te gira Galtzu hoemisclep dorbiza ea.“

Hunc textum prof. SCHROERUS vix germanicum esse opinatur. MASZMANNIUS, qui eum germanicum sive goticum opinatus est, *hoemisclep* : *haimiskana hlaip*, ac *dorbiza* : *tharbiza* «pauperior» legit, sed nec ille ex hoc textu ullum sensum elicere potuit. Quum hunc textum diligentius perlegissem, eum procul dubio turcicum esse comperi, in qua opinione litteris SCHROERI magis corroboratus sum. Noli mirari. Nam et in paucis BUSBEQUII speciminibus quaedam vocabula continentur, quae Goti frequenti Turcarum commercio in linguam suam receperunt, et unus delegatorum origine Gotus auctore BUSBEQUIO paucam popularis sermonis habuit notionem. Textum ante citatum in hunc modum transcribendum esse censeo :

wara wara ing dolu, šu tegira gölt(ā) su. Gāmi išlep dorb-isā ea,

(ultimus hujus strophae versus desideratur), id est «sensim sensim impletur, haec regio tota aqua est. Navis quum illic constitit», — — — — *Galtzu* mendose pro *göltā* (*göldā*) *su* scriptum esse videtur, vid. كول «lieu où se rassemblent les eaux» apud PAVET de COURTEILLE; *dorb* defective pro *dorib* scriptum, ultima vero syllaba *ea* fortasse ex *anga* (*angar*) corrupta est. Gerundium *islep* ex *išlājūp* contractum est, quae contractio in dialecto kazanica saepius occurrit. Formae in hunc modum contractae etiam in codice cumanico inveniuntur. «Hi, inquit B., Gothi an Saxones sint, non possum dijudicare. Si Saxones, arbitror eo deductos tempore CAROLI magni, qui eam gentem per varias orbis terrarum regiones dissipavit. Cui rei testimonio sunt urbes Transilvaniae hodieque Saxonibus incolis habitatae. Atque ex iis ferocissimos fortasse longius etiam summoveri placuit in Tauricam usque Chersónesum, ubi quidem inter hostes religionem adhuc retinent Christianam. Quod si Gothi sunt, arbitror iam olim eas sibi sedes tenuisse Getis proximas. Nec erraturum fortasse, qui sentiat maiorem partem eius intervalli, quod est inter Gothiam insulam et Procopiam, quam hodie vocant, a Gothis aliquando inessam. Hinc diversa Gothorum,

Westgothorum et Ostrogothorum nomina: hinc peragratus orbis victoriis, et seminarium ingens barbaricae multitudinis. Habes quae de Taurica Chersoneso ex his Procopiensibus didici.

Vocabularium BUSBEQUII ante citatum unicum complectitur linguae Gotorum Tetraxitarum monumentum, de quibus Gotis vid. Anzeiger des germ. Museums, Norinbergae, 1859, Pag. 13. 93.*

* Ad excerpta nostra, cf. etiam JOANNES MOLNÁR «Magyar Könyvház» I. sectio, pag. 188. De Gotis Tetraxitis vid. apud PROCOPIUM (de bello got. IV. 4, 5).

VOCABULARIA.

I. VOCABULARIUM CUMANICO-
LATINUM.

II. VOCABUL. PERSICO-LAT.

III. VOCABUL. GERMANICO-LAT.

IV. VOCABUL. MEDIAE ET POSTREMAE
LATINITATIS.

Vocabularium cumanico-latinum, in quo omnia codicis cumanici vocabula, quae in columnis glossarii cumanicis et in textibus leguntur, ea quoque, quae ex lingua persica aut arabica deprompta sunt, ordine alphabetico digesta inveniuntur.*

A.

Aazam «homo» pag. 66, asan pag. 109, azam pag. 164.	Ayringler «eligete» pag. 141, ayru-men «separo» pag. 56, ayrgil forma imperativi ibid., ayrgā i. e. ayrgan «separatus», «distinctus» pag. 146.
Aiaz «caelum serenum» pag. 181.	
Aygakladi «perdidit» pag. 182.	
Ayti «dixit» pag. 161, ayturmen «dico» pag. 20, ayt «dic» ibid.	Ayl «cingulum» pag. 12, ail scriptum pag. 122.
Ayna «dies Veneris» pag. 80.	Ayli «gravida» pag. 215.
Aynalamas «non delectatur» pag. 165.	Ayltartarmen «cingo» pag. 12.
Aypsiz «sine macula» pag. 189.	Augustin n. pr. Augustinus p. 162.
Ayran «trabes unum equum ab altero dividens» pag. 121.	Austirmaga «fauces» in dat. pag. 138.
Ayri «distinctus» pag. 143.	Aurex «latrina» pag. 120.
	Ak «albus» i. q. ac.

* In hoc vocabulario pariter atque in tribus vocabulariis sequentibus nonnullas falsas lectiones et interpretationes editionis locis suis correximus. Quum unus idemque sonus in codice saepe per varias litteras notetur et hoc etiam principio vocabulorum obveniat, ita e. g. *j* per *i*, *j*, *y*, — *k* (ك et ق) per *k*, *c*, *ch* etc., nos respectum ad hanc diversam sonorum denotationem habentes vocabula unius ejusdemque soni initialis et nonnunquam unum idemque vocabulum sub diversis initialibus vocabulario conguessimus, quod nobis juxtapositioni diversarum litterarum sub una eademque initiali praeferendum videbatur. Ordo litterarum, quem in vocabulario secuti sumus, sequens est:

a, ä, e, i (j), o, ö, u, ü (w) | k, c, ch, g, gh, h, j (i), y (j, i), č, ġ, t, d, n, x (= s s. š s. z), s, sch, z, p, b, m, f, v (w), r, l.

Vocabula, quae in codice pluries legi possunt, plerumque ea pag. adduximus, in qua primum occurrunt.

- Akkoy i. e. ak koy «tentorium novae nuptae» pag. 143.
- Ac «albus» pag. 108, — apac «admodum albus» pag. 143.
- Acča «pecunia» pag. 91.
- Acsa «vesper» pag. 80.
- Acmac «fatuus» pag. 116.
- Achel «sapientia» pag. 53, — «sapiens» pag. 115.
- Ag «rete» pag. 70.
- Agā in hac compositione *ananing agasi* «avunculus» pag. 180.
- Agač «lignum» pag. 89, «asser» pag. 120, — tic agač «columna» ibid.
- Agar «fluit», «manat» pag. 197.
- Agengič «scala» pag. 120.
- Ager «gravis» pag. 76, — «honor» pag. 30, — «pondus» pag. 85, — ager chelle «graviter» pag. 66, — ager sij bila s. auŕsibile «honorifice» ibid.
- Agermac «infirmitas» pag. 86, — agirich «aeger» pag. 167, — agrich «aegritudo», «morbus» ibid., agre-mac idem pag. 19.
- Agerlarmen «honoro» pag. 30, — agir-lap «honorans», «consecrans» pag. 158, — agirlalik «honoremus!», «consecremus!» pag. 160.
- Agingan «ascendens», «ascensus» pag. 207.
- Agis «os» pag. 165, agx scriptum pag. 110.
- Agizd'di i. e. agizdurdi «fudit» pag. 209.
- Aguxlug «frenum» pag. 122.
- Agsah «claudus» pag. 117.
- Agbet «omnino» pag. 69.
- Agmanirmen mendose scriptum pro aginirmen «ascendo» pag. 6.
- Agriki s. agrigi, cf. agrich pag. 187.
- Agrurmen «doleo» pag. 19.
- Agħlic «albedo» pag. 86, cf. ac.
- Aha «fluit» pag. 207, cf. agar.
- Ahim «flumen» pag. 222.
- Ahča i. q. acča pag. 144.
- Ay «luna» pag. 78, «mensis» pag. 79, — ay basi «calendae» pag. 80. Haec sunt nomina duodecim mensium anni:
1. safar ay «januarius» pag. 80.
 2. sounz ay «februarius» ibid.
 3. ylias ay «martius» pag. 81.
 4. tob ay «aprilis» ibid.
 5. songusax ay «majus» ibid.
 6. cus ay «junius» ibid.
 7. orta cux ay «julius» ibid.
 8. sonchitx ay «augustus» ibid.
 9. ches ay «september» ibid.
 10. orta ches ay «october» ibid.
 11. curban baran ay «november» ibid.
 12. asuc ay «december».
- Aya «palma manus» pag. 112.
- Ayach «pes» pag. 113, ayak scriptum pag. 232, — ayag uxi «suffrago» pag. 113.
- Ayadi «recusavit» pag. 227.
- Aianirmen «parco» pag. 132, — ayan-dim «peperci» ibid.
- Ayas i. q. aiaz pag. 82.
- Ayu «ursus» pag. 128.
- Ač «famelicus» pag. 144, — ačikting «esurivisti» pag. 193.
- Ažarmen «aperio» pag. 7, ažchil imp. ibid., ačsa forma cond. pag. 7, ačeluptur «apertum est» pag. 160.
- Ačebergil «expone» pag. 233.
- Ačergansa «si moeret» pag. 158.
- Ači «acer», «amarus» pag. 83, — ačitas i. e. ači tas «alumen», pag. 92.
- Ačirganurmen «amaresco» pag. 180.
- Ačuv «amaritudo» pag. 193.
- Ačchuz «clavis» pag. 119, azchuz scriptum pag. 12.
- At «equus» pag. 121.
- At «nomen» pag. 40.
- Ata «pater», atta scriptum pag. 113, — ulu ata «avus» pag. 180, ullu atta

- pag. 114, — tin ata «pater spiritualis» pag. 157, — atalih «vitricus» pag. 142.
- Atagirmen «nomino» pag. 40, attagil imp. ibid.
- Atas «cognominis» pag. 226.
- Atar «aromatopola» pag. 91, ar. عَطَار.
- Atov «insula» pag. 139.
- Atlanurmen «equito» pag. 24, atlan imp. ibid.
- Atlarmen «transgredior» pag. 222.
- Atli «nominatus» pag. 144.
- Atlu chisi «eques» pag. 105.
- Anig uçun «quamobrem», «ergo» pag. 65.
- Anuclarmen «praeparo», pag. 43, anuclagil imp. ibid. — anuclamac «praeparatio» ibid.
- Anus «adhuc» pag. 64.
- A(?n)gîguç i. e. anginguç «scala» pag. 233.
- Angîd'di i. e. angindurdi «ascendere fecit» pag. 189.
- Anginza «donec» pag. 65.
- Anglarmen «intelligo» pag. 31, anglagil imp. ibid., — anglamac «intellectus.»
- Anča «tantum», anča anča idem pag. 158, — anča čakli idem pag. 189.
- Ančak «illico» pag. 165.
- Ant «juramentum» pag. 138, — ant ičermen «juro» ibid.
- Anda «illuc» pag. 67, — andam (andan) «inde» ibid., — andaoh «tunc» pag. 71.
- Andi «talīs» pag. 158, «tantum» pag. 167.
- Andir «legit» pag. 225.
- Anna «mater» pag. 114.
- Ansesim «festine», «repente» pag. 158.
- Anzagina «aliquantulum» pag. 64.
- Ax «paucus», «modicus» pag. 68, — ax-rac «modice» ibid.
- As «famelicus» pag. 194.
- As «cibus», pag. 124, — ascaundarmen i. e. asca undarmen «invito ad prandium» pag. 17, — as berumen «alo» pag. 44.
- As'armen «edo» pag. 11, as imp. ibid., assa forma cond. ibid.
- Asau «maximopere» pag. 157.
- Asat etermen «libero» pag. 8, asat et imp. ibid. — asat kisi «homo liber» ibid., pers. آزاد.
- Asarmen «pendo» pag. 43, aschil imp. ibid.
- Asen «nuptiae» pag. 39.
- Asi «nucleus», proprie «nucleus ejus» pag. 235.
- Asigirmen «festino» pag. 137, asicmen mend. pro asicman «non festino» ibid., asicmamagil mend. pro asicmagil «ne festines» ibid.
- Asildi «pependit» pag. 200.
- Asuch «amator» pag. 115., ar. عاشق.
- Askine «paucus» pag. 147.
- Ascara palam» pag. 69.
- Astanči «revenditor» pag. 101.
- Astelan «usura» pag. 85.
- Astinda «subtus» pag. 70.
- Astri «multum», «valde» pag. 161.
- Astlan «leo» pag. 127.
- Assov «adjutorium» pag. 132.
- Asrar «alit» pag. 195, et non «protegit», uti l. c. opinatus sum.
- Asrov «protectio» pag. 197.
- Asru «multum», «valde» pag. 173.
- Aslak^u «desertum» pag. 137.
- Asli «frumentum» pag. 130.
- Az «fames» pag. 27, cf. as.
- Azasti «aberravit» pag. 222.
- Azi turlu «amare» pag. 64.
- Azik s. azih «utilitas» pag. 185, — azihle «utile» ibid.
- Azih «edulium» pag. 194.
- Aziz i. q. haziz pag. 233.
- Azti «transgressus est» pag. 164.
- Azturmen «famesco» pag. 26, az bol imp. pag. 27.

- Apostoler «apostoli» pag. 201, — apostolic «apostolicus» pag. 212.
 Abaga «avunculus» pag. 114.
 Abuscha «senex» pag. 87, abuscha scriptum pag. 116.
 Abskarisirmê (abskarisirmen) «disputo» pag. 226.
 Abzû i. q. avzu «os ejus» pag. 147.
 Abramac «defensio» pag. 21.
 Abrarmen «defendo» pag. 21, — abra imp. ibid.
 Amanat «commendatio» p. 51, ar. ^{أمانة} ^{أمانة}.
 Amanat beramen «commendo» pag. 51, — amanat ber imp. ibid.
 Amassa «semper» pag. 233, pers. ^{همیشه} ^{همیشه}.
 Amirak «amicus» pag. 229, mongol. amarak.
 Amu «vulva» pag. 112.
 Ambar «ladanum» pag. 95.
 Amrak i. q. amirak pag. 141.
 Amll' (ar.) i. e. amllar «opera» pag. 201.
 Avas «vox» pag. 79, pers. ^{آواز} ^{آواز}.
 Aval (ar.) «principium» pag. 182, — «origo» pag. 200.
 Avurg'lagil «sanctifica» pag. 184, cf. agirlalalik.
 Avzû i. e. avzum «os meum» pag. 146, cf. abzu.
 Avlung (ar.) «intellectus tuus» pag. 147.
 Aracli genus quoddam telae pag. 108.
 Arassinda «inter» pag. 172.
 Araba «currus» pag. 121.
 Are «sanctus», «purus» pag. 77, — arri «nitidus» pag. 87.
 Areg «macer» pag. 87, arih scriptum pag. 139.
 Aritma «purgare», «mundare» pag. 166.
 Arinurmen «purgare», «mundo» pag. 25, aringil imp. ibid., arinlali «sanctificamus» pag. 214, arinmaga «mundare» pag. 25.
 Aringçi «detractor» pag. 223.
 Arov i. q. are pag. 192.
 Arczulap «affectans» pag. 195.
 Archa «humeri patella» pag. 111.
 Archum s. acrê «plane» pag. 69.
 Arčilarmen «decortico» pag. 136.
 Art «dorsum» pag. 146.
 Artarmen «supero» pag. 54, artchil imp. ibid.
 Artinča yururmen «sequor» pag. 55, artinča yurugil imp. ibid.
 Artinda «retro» pag. 70.
 Artimac bila «pure» pag. 69.
 Artirimê (artirimen) «supersum» pag. 229.
 Artuc «plus» pag. 69, — «superfluum» pag. 85, — artuch «amplius» pag. 157.
 Artum «nimis» pag. 68.
 Artwnče i. q. artinča «a tergo» pag. 161.
 Artchan «superfluum» pag. 85.
 Artmac idem pag. 54.
 Artmac «mantica duas habens peras» pag. 121.
 Arsun «ulna» pag. 98.
 Arpa «hordeum» pag. 130.
 Arma in (i. e. armain) «indefesso» pag. 214.
 Armut «pirum» pag. 125, pers. ^{آمرود} ^{آمرود}.
 Al «ars» pag. 180.
 Al «vermiculatus» pag. 108, — ala ala idem pag. 137, — alača idem.
 Alay «ita» pag. 67, alley scriptum pag. 171, — alayesa «tamen» pag. 71, — alayoh «taliter» ibid., — alay bolmassa «alioquin» pag. 64.
 Alang bulan «se repente extollens» pag. 143.
 Alaboga «cetus» pag. 221.
 Alabota «carduus» pag. 135.
 Alālar (i. e. alamlar) «vexilla» pag. 208, ar. ^{علم} ^{علم}.
 Aliči «emtor» pag. 106.

- Alisirmen «commuto», «permuto» pag. 14, alisurmen pag. 35, alischil imp. ibid.
- Alisturmac «commutatio», «permutatio», «concombium» pag. 14.
- Alučuc «cabana», «tugurium» pag. 90.
- Alurmen «capiō», «accipio», «emo» pag. 6, algil imp. ibid., aldum perf. ibid., aldurmen «capere facio» pag. 51.
- Algesli «sanctus» pag. 77, benedictus» pag. 84, algisle scriptum pag. 160.
- Algis «benedictio» pag. 190.
- Algislasin «benedicat» pag. 217.
- Altar «altare», voc. ex lingua lat. de promptum pag. 192.
- Alti «sex» pag. 158, — «sub» pag. 147.
- Altmiz «sexaginta» pag. 158.
- Altun «aurum» pag. 96, altunči «aurifaber» ibid.
- Aldamac «deceptio» pag. 22.
- Aldarmen «decipio» ibid., alda imp. ibid.
- Alni «frons» mend. scriptum pro alin pag. 110.
- Alpant i. q. elbeti s. elbette «necessario» pag. 226.
- Alma «pomum» pag. 125.
- Allan «vexillum» pag. 118, cf. supra alamlar.
- Allejoh «laudate Jehovam» pag. 220.

Ä.

- Ägäč i. q. egeč pag. 213.
- Äč i. q. heč pag. 213, — äč bolmači «gratis», «gratuito» pag. 213, quod loco cit. haud recte interpretatus sum.
- Ägo fortasse «qua ratione?» pag. 214.
- Äsirding «misertus es» pag. 214.
- Ämgäk «cruciatu» pag. 214.
- Ärtä «mane» pag. 79, — tanc ertä «primo diluculo» ibid.
- Ältirsen «asportas» pag. 213.

E.

- Eygi «bonus» pag. 86.
- Eygir mendose scriptum pro eygir pag. 75.
- Egirac «melius» pag. 68, ibid. et eygirac scriptum.
- Eygirac etarmen «melioro» pag. 37, eygirac et imp. ibid.
- Eygilic «bonitas» pag. 85.
- Eyneke «ecce» pag. 209 (? ejnek).
- Eu (ev, uti in dialectis uigurica, altaica et osmanica) «domus» pag. 89.
- Euet (evet) «ita» pag. 67.
- Eki «duo» pag. 141, — eki katning harassinda «inter» pag. 67, — ekinzi «iterum» ibid.
- Eksik s. essik «minus» pag. 68, — «defectus» pag. 141.
- Eksitmädi «non diminuit» pag. 216.
- Ecchi i. q. eki pag. 83, — echinzi «secundus» ibid.
- Echindu s. chindä «tempus post meridiem» pag. 80.
- Ecsittim «diminui» pag. 20, ecsit imp. ibid.
- Ecsuc i. q. eksik pag. 20.
- Egau «linea» pag. 96.
- Egazi «amita» pag. 114.
- Egar conjunctio conditionalis «si» pag. 70, rectius eger pag. 142.
- Egeč «ens» pag. 200, cf. ägäč.

- Egen mend. scriptum pro etgen factum» pag. 224.
- Egelik «bonitas» pag. 160.
- Egyi «bene» pag. 64, cf. eygi.
- Egiz «gemelli» pag. 221.
- Egirurmen «filo» pag. 27, egirgil imp. ibid.
- Egilic i. q. egelik pag. 174.
- Egri «curvus» pag. 191, — egri chele «falso» pag. 65.
- Egricsi «falsus» pag. 117.
- Ehar «planta» pag. 103.
- Ehsi «acerbus» pag. 83.
- Eyar «habena» pag. 122, hoc loco glossator cod. erravit, voc. enim eyar in dialectis turcicis sellam significat.
- Eyarči «ephippiarius» pag. 101.
- Eč i. q. heč pag. 213.
- Et «caro» pag. 212.
- Etarmen «facio» pag. 26, etchil imp. ibid.
- Etik «montis declivitas» pag. 144.
- Etic «calceus» pag. 99, — etic baxi «pars anterior calcei» pag. 99.
- Eticči «calcearius» pag. 99.
- Etic cheyarmen «calceo» pag. 14, etic chey imp. ibid.
- Etis i. q. et pag. 207.
- Etuc «pulvisculus» pag. 135.
- Etmac «panis» pag. 103.
- Etmači mend. scriptum pro etmacči «pistor» pag. 102.
- Edez «corpus» pag. 201.
- En «armus» in hac dictione en kamadi «armum deligavit» pag. 138.
- Enarmen «descendo» pag. 20, engil imp. ibid., enderding «descendere fecisti» pag. 190.
- Enis «vallis» pag. 88, — «declivitas» pag. 89.
- Enur «forceps» pag. 225.
- Engermen «incurvor», «me inclino» pag. 137, engiptir men s. engdim «incurvatus sum», «me inclinavi» ibid.
- Engsalermen «colaphum infringo» pag. 140, engsaladim perf. ibid.
- Engse «collum» pag. 136.
- Enč köngül «liberum arbitrium» pag. 199.
- Enčim «ego ipse» pag. 233, cf. inč.
- Enborum «ante» pag. 64.
- Es «intellectus» pag. 140, — esima kirdi «in mentem mihi venit» pag. 227.
- Esac «asinus» pag. 127, — tisi esac «asina» ibid., — rectius esik pag. 146, s. esek pag. 180.
- Esermen «remigo» pag. 135, estim perf. ibid.
- Esik «fenestra», «porta» pag. 216.
- Esich «porta» pag. 17, — esichi jarmen «portam claudo» ibid., esichni jap imp. ibid., idem quod čag. kapunı japgın.
- Esitmac «auditus» pag. 81.
- Esirtir «inebriat» pag. 194.
- Eskerimäs «nihilipendit» pag. 221.
- Eskik «remus» pag. 135.
- Eschi «vetus» pag. 87.
- Essirgermê (essirgermen) «conqueror» pag. 185.
- Esvermen «oscito» pag. 136.
- Esrikči «bibulus» pag. 182.
- Ezic «piger» pag. 135.
- Eziturmen «audio» pag. 1, esitum perf. pag. 2, esitmaga inf. pag. 5.
- Ezchi «caper» pag. 128, — tizi ezchi «capra» ibid.
- Epzi «uxor» pag. 114.
- Eba i. q. oba pag. 148.
- Em «medicamentum» pag. 138, — emlarmen «medicor» ibid.
- Emanirmen «caveo» pag. 233.
- Emegar «vetula» pag. 232.
- Eminč «tranquillitas» p. 200, ar. أمين⁹.
- Eminlic bıla «tute» pag. 71.

- Emganip «laborans» pag. 134.
 Emgek «cruciatu», «crudelis» pag. 219, cf. ämgäk.
 Emdi «modo» pag. 68, — «nunc» ibid., — «statim» pag. 71, — emdidan ari «admodum» pag. 64, — emdidan cheri «quondam» pag. 65.
 Emdurmis «descensus» pag. 85, cf. enderding.
 Emzac «mamma» pag. 111.
 Ewâgelî i. e. «evangelium» pag. 162.
 Evunçlu «gloriosus» pag. 212, cf. kaz. ejemli.
 Er «mas», «masculus», «masculus» pag. 109, — «maritus» pag. 114.
 Erca i. q. er pag. 109.
 Eregirmen «fastidio» pag. 9, eriktim perf. ibid.
 Eremsirmē(ereksirmen) «glorior» pag. 222.
 Eriklagan «effinctum» pag. 132.
 Eric «prunum» pag. 125.
 Eric pers. gutis? «panthera» pag. 98, (eric in lingua mong. variegatum significat, gutis vero pers. mihi mendose pro يوزتير scriptum videtur).
 Eriney mendose pro erimni «omen» (in acc.) scriptum videtur, vid. sequentem locutionem eriney saa ba(...) sê ne., i. e. erimni saa bakirsen nečik «omen aspicias, quale?» pag. 225.
 Erinčak «pigrita» pag. 142, — erinčeč mend. pro erinčäk (irenčäk) scriptum «piger» pag. 185.
 Emê i. e. erirmen «sum» pag. 157.
 Erur «est» pag. 188 et passim.
 Eruv «vis», pag. 142.
 Erk «vis», «potentia» pag. 219, — «liberum arbitrium» pag. 157.
 Erkeč johladim «perdidi» pag. 235.
 Erksindači «possessor» pag. 188.
 Erkli «potens» pag. 219, — erkli erk-sis «coacte» («velis nolis») pag. 167.
 Erta «tempestive» pag. 71, — ertä čakta «quondam» pag. 65.
 Ertmez «non praeterit» pag. 205.
 Erdamli (erdemli) «eximius» pag. 115.
 Erdeng «virgo» pag. 199, — erdenglik «virginitas» pag. 197.
 Erdem «ars» pag. 136, — «virtus» pag. 182.
 Erni «gingiva» (gall. gencive, osm. diš eti) pag. 110.
 Ernin «naris» pag. 110.
 Ersac «meretrix» pag. 104, quod loc. cit. male ersat legi (cf. pers. هرزه «nugae»).
- Ersacsis «castus» pag. 115.
 Ersaczi «luxuriosus» pag. 117.
 Ersek «luxuria» pag. 142.
 Erseklik i. q. hersegči pag. 186.
 Erlic «natura» pag. 111.
 El «manus» pag. 112.
 El «pax» aut fortasse «populus» pag. 207.
 El «regio» pag. 89.
 Elac «cribrum» pag. 94.
 Elat «humor» pag. 110.
 Elelik «pax» pag. 46, cf. el.
 Elikladiler «irriserunt» pag. 171, l. c. hanc verbi formam male «apprehenderunt» interpretatus sum.
 Eliclamac «irrisio» pag. 104.
 Eliclarmen «irrideo» pag. 33, eliclagil imp. ibid.
 Elim silengdir «decipit» pag. 224 (elim mend. pro alim scriptum videtur).
 Elči «nuncius» pag. 143.
 Eltiri «pellis agnina» pag. 97.
 Elturmen «duco» pag. 20, — «porto» pag. 43, eltchil imp. ibid.
 Elzi i. q. elči pag. 35.

Elpek «ornamentum quoddam collo vestimenti assutum» pag. 224.

Elbangelim i. e. ewangelin pag. 159.

Elbeti «saltem» pag. 140, — «utique» pag. 183, cf. alpant.

Elm (v. ar.) «mundus» pag. 159.

I (j).*

Iatirmen «jaceo» pag. 134, — uçamda iatirmen «supine jaceo» ibid., — bis koygasip iattik «cucubimus ibid., l. c. iatlik legi, sed l hic t legendum est, t enim post alterum t cursim scriptum litteram l assimilat, — alar aiagesip iattiler «conjunctis pedibus jacuerunt» ibid., cf. yaturmen et jatir.

Ianawar i. q. yanauar, — tinle ianawar «animal» pag. 180.

Ianina mend. scriptum pro janina pag. 144, cf. kaz. jan.

Ianirmen «minor» pag. 38, ianan-dim «minatus sum» ibid.

Iang «mos» pag. 220.

Iangay «revertetur» pag. 169.

Iangi «novus», «recens», pag. 161, cf. jangi.

Iasik «peccatum» pag. 157, cf. jaxoc.

Iasîdi i. e. iasirdi «occultavit» pag. 193.

Iazirsa «si occultat» pag. 165.

Iazdim «erravi» pag. 134.

Iappalarmen «fabricor» pag. 140.

Iaman «malus» pag. 157, — iaman-lich pag. 168.

Iamarmen «sarcio» pag. 52, cf. kaz. jama- «sarcire», jamau «assumentum», vid. jâmov.

Iara «vulnus» pag. 166.

Iaratup «creans» pag. 219. cf. jara-tači.

Iariklich «lumen» pag. 159.

Iaricte «illuminavit» pag. 159.

Iarih «lucidus» pag. 190, cf. jarig.

Iarilgadi «misertus est» pag. 190, cf. jarilgadi.

Iarovli «aptus» pag. 180, cf. jarovli.

Iarkin «splendor» pag. 193.

Iargu «judicium», vid. jargu.

Iarbarsenlar «supplicant!» pag. 158.

Iarlaigasen «misericors sit!» ibid.

Iarl'gançli i. e. iarligançli misericors» pag. 219.

Iarligançlu idem pag. 166.

Ialbardilar «supplicaverunt» pag. 162, ialbarsa «si supplicat» pag. 158.

Iec «malus» pag. 141.

Iece «communio» pag. 168.

Iegan «esus» pag. 157.

Iegit «juvenis» pag. 161.

Ietkirgil «pervenire fac» pag. 192, — ietmeyin «non attingens» pag. 190.

Iengipt^r «vicit» pag. 192, cf. jengdi.

Iesdä «Deus» pag. 159, pers. یزدان.

Iesse «latus» pag. 139.

Iez «aurichalcum» pag. 181, cf. jez.

Iezuklu «peccator» pag. 157.

Iemese «fructus ejus» pag. 158, cf. jemis.

Ieronim^{us} pag. 166, i. q. Hieronymos.

Ierosolm «Hierosolyma» pag. 161.

Ierkoi i. e. ier koi «subter terram» pag. 144, cf. jer.

Ioutmaga «deglutire» pag. 140.

Ioch «non est» pag. 158.

Iochari «sursum» pag. 160, cf. jogartin.

* Litt. j initialis in nonnullis codicibus glossis j valet

- Iopsinip «approbans» pag. 195, cf. job.
 Iol «via» pag. 163, cf. jol.
 Ioluchtu «obviam venit» pag. 164.
 Iuunurmen «lavo» pag. 10, — juun-
 gul imp. ibid., cf. juuarmen.
 Iuuz «exiguus», s. «depressus» pag. 139.
 Iugrup «festinans» pag. 214.
 Iumarmen «nieto» pag. 133, ium-
 dum perf. ibid.
 Iwc i. q. ioch, jok pag. 158.
 Iwgundi «se inclinavit» pag. 160, — iw-
 gūdilar i. e. iwgundilar «se in-
 clinaverunt» pag. 162, cf. jugungis.
 Iwx i. q. iws pag. 158.
 Iws «centum» pag. 167.
 Iekermen «jugo» pag. 220.
 Igarlik «invidia» pag. 140.
 Iglading «ploravisti» pag. 193.
 Iglık «cuneus» pag. 143.
 Ihar «(navis) anchora submissa con-
 stitit» pag. 223.
 Iycharmen «dejicio» pag. 18, iychte
 perf. 3. p.
 Iydim «congregavi» pag. 18.
 Ičesti «juvavit in submergendo» pag. 220.
 Ičik «vestis pellicea» pag. 232.
 Ičindagi «quod intus est», «intimum»
 pag. 187.
 Ičip «bibendo» pag. 213.
 Ičkinirmē (ičkinirmen) «aufugio»
 pag. 226.
 Ičkir «ligamentum, quo herniosi utun-
 tur» pag. 233.
 Ičrih «intimus» pag. 187.
 It «canis» pag. 134.
 Iti «acutus» pag. 180.
 Itt i. q. it pag. 128.
 Itlandim «perivi» pag. 134.
 Itlāmisla^r i. e. itlānmislar «erran-
 tes» pag. 215.
 Idmälägil «exercee» pag. 182, cf. jtma.
 Inak «fidelis» pag. 182 (mong. inak).
 Inak fortasse «tabula textoria» pag. 225.
 Inah i. q. inak «fidelis» pag. 227.
 Inanmagil «ne credas» pag. 163, in-
 angay futurum pag. 202.
 Inamli «fidelis» pag. 141, cf. čag. inam.
 Ine «acus» pag. 181.
 Inčkaydir fortasse «plangit» pag. 131.
 Inčcalap «subtiliter» pag. 71.
 Inčcha «subtilis» pag. 87, — inčha
 «angustus» pag. 139.
 Ingac «mentum» pag. 170.
 Ingan fortasse «praestans» pag. 209.
 Ingee i. q. ingac pag. 222.
 Ingir «ficus» pag. 126.
 Ingga «rarus», «subtilis» pag. 139, cf.
 inčcha, inčha.
 Ingču «gemma» pag. 109.
 Ixdamac «inquisitio» pag. 32.
 Ixdarmen «inquiero» pag. 32, ixdagil
 imp. ibid.
 Is opus» pag. 104, izlar «opera» pag.
 157.
 Isaiagana edūs? pag. 136 (edus
 «caro» s. «vas»).
 Isan «imago» pag. 225.
 Isanurmen «confido» pag. 17, izzan-
 gil imp. ibid.
 Isanmac «fides» pag. 17.
 Isarli «invidus» pag. 117.
 Isch «vestimentum» pag. 139.
 Isi «invidus» pag. 117.
 Isčv «operarius» pag. 234.
 Issinurmen «calefacio» pag. 16.
 Issirimen «struo ignem» pag. 132.
 Issilic «calidus» pag. 16.
 Isz «incendium» pag. 139.
 Islagil «odorare» pag. 141.
 Islamac «operatio» pag. 104.
 Islu i. q. issilic pag. 139.
 Izi «vestigium ejus» pag. 146.
 Izin «calcar» pag. 133.
 Izim «pars vestimenti interior» pag. 138.
 Izchari «intus» pag. 67.
 Izzangil vid. supra.

- Izlar vid. supra.
 Ipchin «aquae colorem referens», «violaceus» pag. 108.
 Imenirmen «verecundor» pag. 62, imendim perf. ioid.
 Iv «sepulcrum» pag. 222.
 Ir «cantus», «cantilena» pag. 188.
 Irach «lontanus», — irachti mend. pro irachtan «e lontano» pag. 164.
 Iragirmen «dilato» pag. 8.
 Irlarlar «cantant» pag. 159.
 Ilan «serpens» pag. 168.
 Ilermen «pendeo» pag. 139.
 Iliptir «alligatum est» pag. 140.
 Ilim «rete» pag. 221.
 Ilgari «prae» pag. 161.
 Illictingvis mend. scriptum pro illictingis «sprevistis» pag. 184, cf. čag. et uigur. eliklāmāk «capessere» etc. a voce elik «manus» derivatum.
 Illind'di i. e. illindurdi «illaqueavit» pag. 189, cf. ilim «rete».

O.*

- Oasamac «similitudo» pag. 86, cf. ocsas.
 Oen i. e. ön «coram» pag. 166.
 Oyn «ludus» pag. 34.
 Oynas «collusor» pag. 114.
 Oynas sis «haud amabilis», «indecorus» pag. 137.
 Oynarmen «ludo» pag. 34, oynagil imp. ibid.
 Oinčil mendose scriptum pro oinči T «joculator» pag. 103.
 Oymac «digitale» pag. 97, oymah pag. 139.
 Ouat «caliga» pag. 121, cf. pers. وات.
 Ouad «tempus» pag. 82, ar. وعد.
 Ouada terminus» pag. 106, ar. وعده.
 Ouč «pugnus» pag. 112.
 Ous «siligo» pag. 131.
 Ouratimac «amonitio» pag. 9.
 Ouraturmen «admoneo» pag. 9, ourat imp. ibid.
 Ourum s. ourula vid. ogrilam.
 Ourluc «granum», «semen» pag. 54.
 Oul i. q. ogul pag. 200.
 Oulu magnus» pag. 75, olu pag. 78.
 Ockurbis «legimus» pag. 159.
 Ochus «flumen» pag. 28.
 Oct i. q. ocht.
 Octunguil mend. pro octungil «offende» pag. 42.
 (O)cotunmac mend. pro octunmac «offensio» pag. 42.
 Ocsas «similis» pag. 85.
 Ocsasib «similiter» pag. 71.
 Ocht «hora» pag. 79, e. g. aš octi «hora cibi matutini» ibid., ar. وقت.
 Ogar «fortuna prospera» pag. 137.
 Ogoloch «capella» pag. 128.
 Ogūč i. q. öygunč pag. 198.
 Oguturmen «castigo» pag. 16, ogut-chil imp. ibid.
 Ogus «bos», pag. 128.
 Ogur «fur» pag. 185.
 Ogul «filius» pag. 114, — ghalal ogul «filius legitimus» pag. 115.
 Ogri «fur» pag. 28.
 Ogrilam «furtive» pag. 66.
 Ogrulamac «furtus» pag. 27.
 Ogrularmen s. ogurlarmen «furor» pag. 27, ogrula imp. ibid.
 Oglan «puer» pag. 104, — „oglanlar“ «famuli» pag. 93.
 Oghči «spiculorum fabricator» pag. 103.

* O in nonnullis codicis glossis pro ö scriptum est.

- Ohû i. e. ohumaga s. ohuku
«legere» pag. 145.
- Ohsassi «similitudo» pag. 233, cf. ocsas.
- Očkac «tussis» pag. 138.
- Ot «ignis» pag. 79, quo loco ot non planetam, uti opinatus sum, sed proprie ignem significat.
- Ot «herba» pag. 89, — «medicina» pag. 37, — «unguentum» pag. 96.
- Otači «medicus» pag. 101.
- Otalamac «locus herbifer», «pratium» pag. 96.
- Otemis «solvit» pag. 146.
- Otunz «mutuum» pag. 38.
- Otunzcha berumen «mutuum argentum do» pag. 38, otunzcha ber imp. ibid.
- Otus «triginta» pag. 146.
- Ottac «insula» pag. 138.
- Ottalarmen «medicor» pag. 37, ottala imp. ibid.
- Otru «contra», «obviam» pag. 65.
- Otrucz «mendax» pag. 117.
- Otluc «focus» pag. 90.
- Odim «lignum» pag. 233.
- On fortasse ex ofan, ufan contractum «comminutus» pag. 146.
- Ong «salus» pag. 197.
- Ong «dextera», — «dextera» pag. 87.
- Ongatgil «medicare» pag. 187.
- Ongaldi «consanuit» pag. 140.
- Onggarmen «marcesco» pag. 37.
- Onglik «salutaris», — «salvator» pag. 187.
- Onglu «dexter» pag. 146.
- Ox «ipse» pag. 146, vid. öz.
- Oxga «alius» pag. 74, cf. ösge.
- Os ol «ille» pag. 206.
- Osal «excrabilis» pag. 142, — «socors futuri», «negligens» pag. 181.
- Oscarmen «similo» pag. 57, oscar «similat» ibid., cf. ocsas, ohsassi.
- Oscurmac «tussis» pag. 60, cf. očkac.
- Oscurumen «tussio» pag. 60.
- Osta «doctor» pag. 19, — «magister» pag. 104.
- Ossi ? «ipse» pag. 138, vid. ox.
- Ozä «per» pag. 210.
- Ozdan «de summo loco natus» pag. 115.
- Oparmen «osculor» pag. 41, opchil imp. ibid., vid. öpti.
- Opkelmekči «iracundus» pag. 185.
- Opcha «ira» pag. 32, vid. öpkä.
- Opchalarmen «irascor» pag. 32, opchala imp. ibid.
- Opmac «osculum» pag. 41.
- Oprac «vestimentum» pag. 32.
- Oba «convalles» pag. 88, cf. uwe.
- Obuc ? «electrum» pag. 140.
- Ovdi «laus» pag. 207.
- Ovding «laudavisti» pag. 198, cf. öv-sin.
- Ovsadi «similis fuit» pag. 199, cf. oscarmen, ocsas.
- Ovsar «similis» pag. 226, cf. oscar.
- Ovretmis «docuit» pag. 203, cf. ouraturmen.
- Ovlduh «ova piscium» pag. 222.
- Ovlu «filius ejus» pag. 144, cf. ogul, oul.
- Or «fossa» pag. 222.
- Orozung «fortuna» pag. 28, cf. rox.
- Orû i. e. orun «locus» pag. 204.
- Oruč i. q. oruz pag. 168.
- Oruz «jejunium» pag. 31, pers. دروزه, — oruz tut «jejuna» ibid.
- Organan gr. ὄργανον pag. 192.
- Orta chele «communiter» pag. 64.
- Ortac «socius» pag. 114.
- Ortada «in medio» pag. 144.
- Ortu «versus» pag. 72.
- Orda «curia» pag. 105.
- Ornarmen «habito» pag. 140, cf. orun.
- Ors «acmon», gr. ἀκμων pag. 96.
- Orsu fortasse ital. orsù ! pag. 230.

- Orbu «funda» pag. 222.
 Orman «silva» pag. 89.
 Orlas «ascensio» pag. 89.
 Ol «ille» pag. 73 et passim, angar s.
 aar in dativo, pl. anlar ibid.,
 anlar ogh «ii ipsi» pag. 74. —
 aning «suum» ibid.
 Olarmen «moriore» pag. 35.
 Olu «mortuus» pag. 88.
 Olu i. q. ulu pag. 214.
 Olum «mors» pag. 35.
 Olūluh i. e. olumluh «mortalis» pag.
 207.
 Olča «mensura» pag. 85.
 Olturumen «sedeo» pag. 54, oltur
 imp. ibid.
 Olturuldi «occisus est» pag. 192.
 Olturguçlar «scamna» pag. 104.
 Olturguz «scabellum» pag. 54, —
 «scamnum» pag. 119.
 Olturmak «sessio» pag. 175.
 Olza pag. 36, vid. olča.
 Olzarmen «metior» pag. 36, olzchil
 imp. ibid.
 Olbeklig «abundantia» pag. 194, mong.
 elbek.

Ö.

- Öuranirmen «disco» pag. 6, öuran-
 gil imp. ibid., cf. ouraturmen,
 ovretmis.
 Öctenlänir «gloriatur» pag. 222.
 Öctem «superbus» pag. 183.
 Öctelik «superbia» pag. 183.
 Ögurdi «misere clamitavit» pag. 136.
 Öygunč «laudatio» pag. 188, vid. supra
 ogūč.
 Öč «vindicta» pag. 182, — öč alguči
 «vindex» ibid.
 Öčugil «vindica» pag. 233.
 Öčessirmen «altercor», «contendo» pag.
 136, öčesstim perf. ibid.
 Öte «trans» pag. 215.
 Ötmack «panis» pag. 171, ötmäk vl
 ötmec pag. 174.
 Ötmäkči «pistor» pag. 174.
 Ötli «felleus» pag. 203.
 Önadurur «procrecit» pag. 212.
 Öngu «levis» pag. 220.
 Öpkä «ira» pag. 182.
 Öpkani mend. pro öpkäsi pag. 147.
 Öpti «osculatus est» pag. 165.
 Öbuga «nemus» pag. 136.
 Ömäd «spes» pag. 77.
 Öw i. q. eu «domus» pag. 162.
 Övermen «laudo» pag. 234, cf. ogūč
 i. e. ögunč.
 Övgä i. e. övgan «laudata» pag. 206.
 Övgerlar «laudent» pag. 159.
 Öwtiti «detersit» pag. 170.
 Övnir «gloriatur» pag. 222.
 Övsin «laudet» pag. 210.
 Ösäng «pertinax» pag. 227.
 Ösge «alius» pag. 170, cf. oxga.
 Östi «crevit» pag. 203.
 Öz «ipse» pag. 197, cf. ox, — özöz
 pag. 196.
 Özä «super», — «pro», — «per» pag.
 186, cf. ozä.
 Özgäčä «alioquin» pag. 228.
 Özding «secessisti» pag. 200.
 Özmä «depulsio» pag. 234.
 Örumčik «aranea» pag. 139.
 Örken «funis» pag. 136, — «ligamen-
 tum» pag. 171.
 Örguzurmê (örguzurmen) «pasco»
 pag. 231.
 Örtik «igneus» pag. 141.
 Örtli idem pag. 220.

Öl(ğ)ä «praeda» pag. 209.

Öldi «mortuus est» pag. 199, cf. olar-

men, — öldurdiler «occiderunt»
pag. 160.

U.*

Uiaaganda «vigilando» pag. 139.

Uiuganda. uiuhusi arasnada
(mend. pro arasinda) «dormiendo»
pag. 139.

Uiuymider oioumider «utrum dor-
mit, an experrectus est?» pag. 139.

Uiurmen «dormio» pag. 19, uyugil
imp. ibid.

Uutirmē (uutirmen) «sopio» pag. 224.

Ugat «verecundia» pag. 62.

Ugialurmen «verecundor» pag. 62,
ugialdum perf. ibid.

Ugu «bubo», «noctua» pag. 106, — ugu
yungi «pluma bubonis» ibid.

Ugraiadir «murmurat» pag. 134.

Ugrenir «abominatur» pag. 164.

Uyag turumen «vigilo» pag. 62,
uyagtur imp. ibid., cf. uioumider.

Uyahti «occidit» pag. 224, cf. çag.
ojakmak.

Uyanurmen «expergiscor» pag. 51,
uyangil imp. ibid.

Uč «finis» pag. 146.

Uč «tres» pag. 161 et passim.

Učöv «trinitas» pag. 207.

Učuh «exanthema» pag. 234.

Učün «propter», — «pro», — «per» pag.
69 et passim.

Učüz «vilis» pag. 88.

Učkun scintilla» pag. 139.

Učmak «paradisus» pag. 78.

Učmisley «volando» pag. 200.

Učlik birlik «trinitas» pag. 141.

Učluk i. q. uçlik pag. 210.

Utermē (utermen) «concremo» pag.
224.

Uturgu «scamnum» pag. 100, cf. ol-
turguz.

Utru «obviam» pag. 164, cf. otu.

Utlu tas «silex» pag. 144, cf. ot,
kaz. ut.

Udaa «postea» pag. 232, cf. öte,
kaz. ütü, proprie, «trans», — eki
kun udas(i) «per duos dies con-
tinuos» pag. 232.

Udakči «debitor» pag. 186.

Un «vox», «sonus» pag. 54, uni ka-
rildi «raucus evasit» pag. 223.

(U)n? «humidus» pag. 140, cf. koibalo-
karag. ül, cf. etiam çag. üng «co-
lor», ününg «unguentum».

Unamak «consensus» pag. 142.

Unarmen «obedio» pag. 137. una-
dim perf. ibid., — undim «consensi»
«acquievi» pag. 10.

Undi «sonuit», jäksi undi «bene au-
divit» pag. 231, proprie «bene sonuit».

Unuturmen «obliscor» pag. 41,
unutchil imp. ibid., — unutcham
mend. pro unutchan «oblitus» ibid.

Unutčangdir «obliviosus est» pag. 139.

Unutmac «oblivio» pag. 41.

Ungermē (ungermen) «complano»
pag. 228.

Ungsuma mend. scriptum pro uksak
maa «mihi similis» pag. 142, cf.
ocsas, kaz. oşaulı (osaklı).

Undarmen «voco» pag. 61, unda-
dum pag. 17, unda imp. ibid., un-
dagil idem pag. 61.

Undemen «nuncio» pag. 137.

Ux «sensus» pag. 53, — ux bila «sa-

* U in nonnullis cod. glossis pro ü scriptum reperitur.

- pienter» pag. 71, — ux chisi «homo ingeniosus» pag. 116.
- Uxangi «stapes, quo quis in equum «tollitur» pag. 122.
- Uxun «longus» pag. 86, — uxun chele «diu» pag. 65, — uxun olča «mensura longa» pag. 85.
- Uxunluc «longitudo» pag. 85.
- Uxurmurs «myrrha» pag. 96, cf. gr. $\sigma\mu\acute{\rho}\nu\tau\iota\varsigma$.
- Us i. q. ux pag. 193.
- Us «factum» pag. 26.
- Us «humidus» pag. 87.
- Us etarmen «lavo» pag. 10, us et imp. ibid.
- Usah «mica» ötmakning usahi «mica panis» pag. 221.
- Usahči «perditor» pag. 223, — «de- tractor» pag. 182.
- Usattirmen «conduco», cf. uzatıl̄.
- Usanmac «spes» pag. 77.
- Usasi «similis» pag. 85, cf. ocsas.
- Usaldi «comminutus est» pag. 183.
- Usutmadi «non infregit» pag. 189.
- Usurmê (usurmen) «frigeo» pag. 234.
- Uscu «instrumentum, quo fabri lignarii radunt vel laevigant» pag. 100.
- Usculi «linum» pag. 106.
- Ustun «super» pag. 70, — ustunda ibid., — ustungu «supremus» pag. 204.
- Ustlu mend. pro uslu «sapiens» pag. 115.
- Ussurmen i. q. usurmen pag. 27.
- Ussah «detractio» pag. 140, — ussahči «detractor» ibid., cf. usahči.
- Uzatıl̄ i. e. uzatilar «comitati sunt» pag. 202, cf. usattirmen.
- Uzêgi i. e. uzengi pag. 145, cf. uxangi.
- Uzermen «abrumpo» pag. 139, uzdi .perf. pag. 204.
- Uzun i. q. uçun pag. 70, 78.
- Uzum «uva» pag. 143.
- Uzcarmen (č per zc denotatum) «volo in altum» pag. 61, uzchil imp. ibid.
- Upsunurmen «recordo» pag. 50, upsungil imp. ibid., cf. üücsunurmen.
- Umuč «spes» pag. 209.
- Uwe «vallis», «excavatio» pag. 228, cf. oba.
- Ur i. q. ir «cantus» pag. 217.
- Uradi «latrat» pag. 134, urdi perf. ibid.
- Uretti «docuit» pag. 220, cf. oura- turmen, öuranirmen.
- Uru «sēmen» pag. 143, — uruh «proles» pag. 189.
- Urūdī i. e. urundim «pugnavi» pag. 227.
- Urus «capra novella» pag. 235.
- Uruschirmen «litigo» pag. 132.
- Ururmen «percutio» pag. 45, ur imp. ibid., urdim «jeci» pag. 134, iergä urde «humi prostraverunt» pag. 170.
- Urgunl nomen avis cujusdam pag. 144.
- Urpek «fermentum» pag. 224.
- Urmach «flagellum» pag. 28.
- Urluc «semen» pag. 103, cf. uru, uruh.
- Ulah «equus» pag. 145.
- Ulasurmen «divido» pag. 20, ulas- chil imp. ibid.
- Ulasmac «divisio» pag. 20.
- Ulam «ab», «de» (construitur cum abl.) pag. 211 et passim.
- Ular «ligat» pag. 220, ularmen «ligo» pag. 136, uladim perf. ibid.
- Ulemat mend. scriptum pro ulema «doctores» pag. 157, ar. علما .
- Ulu «magnus» pag. 161, cf. olu.
- Uluydir «ululat» pag. 134.
- Ulus «pars» pag. 85, — «turba» pag.

146. — butun ulus «pars integra»
ibid., uzunzi ulus «tertia pars»
ibid., tortuzi ulus mend. pro
tortunzi ulus «quarta pars» ibid.

Ululuc «magnitudo» pag. 86, cf. ulu,
olu.

Ulgayirmen «cresco» pag. 14, ulgay-
gil imp. ibid.

Ü.

Üücsunurmen «regordor» pag. 51, cf.
upsunurmen.

Wt tumasa fortasse ütünmäsä «si
supplicat» pag. 166.

Wstwn i. q. ustun pag. 160.

Üv «venatio» pag. 62, cf. çag. 20, alt.
uu, u et verbum inde derivatum
uula- «venari».

Wretir «docet» pag. 162, cf. uretti,
ouraturmen.

Ürengaymen «discam» pag. 158, cf.
öuranirmen «disco» cf. etiam çag.
ögrenmäk, alt. üüren-, jac. üö-
rân- (alt. üüren interdum aeque
atque in lingua cum. in üren con-
trahitur).

K.

Kaal «ferus» pag. 225.

Kak «aridus», «siccus» pag. 139.

Kakirdim «edidi sputum» pag. 136.

Kagal «lentus» pag. 87, pers. کاهل.

Kagis «angor» pag. 170.

Kahal «piger» pag. 181, cf. kagal.

Kay conj. «quod» pag. 163, — kayda
«ubi» pag. 144 et passim, — kaysi
«qualis» pag. 164 et passim.

Kaia «rupes» pag. 136.

Kaygi «tristitia» pag. 187, cf. kagis.

Kaygirsang «si angeris» pag. 163.

Kaytargil «redde» pag. 141.

Kayturmen «revertor» pag. 51, kayt-
chil imp. ibid.

Kaç «crux» passim in cod.

Kaçti aufugit» pag. 164, — kačirgil
imp. formae factitivae pag. 206.

Kat «latus» pag. 67, cf. catinda.

Katirap s. cati chele «fortiter»
pag. 66.

Katolik «catholicus» pag. 214.

Katû i. e. katun «femina», «domina»
pag. 157.

Katulangil «exerce te ipsum» pag. 141.

Katti «durus» pag. 174.

Katli: andan katli «eo fortius»
pag. 160.

Kadadi «clavavit» pag. 208.

Kan «sanguis» pag. 79, cf. can.

Kanov «ventrosus» pag. 222.

Kani «ubi» pag. 144.

Kanî i. e. kangî «qualis» pag. 144.

Kangiridir «decipit» pag. 224.

Kansi «quaecunque», «omnia» pag. 157.

Kâçik i. e. kançik «canis femina»
pag. 224.

Kasart «frustulum» pag. 146.

Kaska «calvus» pag. 234.

Kasnaçi «thesaurarius» pag. 230.

Kassirmen «frico» pag. 29.

Kazan «quum» pag. 135.

Kazâr mendose pro bazar (dir) «fo-
rum est» pag. 148.

Kazna «gazophylacium» pag. 205, cf.
kaznaçi, ar. خزانة.

Kapsa «cista», «feretrum» pag. 222.

Kabag «porta» pag. 186.

Kaban «aper», pag. 181.

Kabul eter «accipit» pag. 183.

- Kam katun «incantatrix» pag. 9.
 Kamadi «fascinavit» pag. 138.
 Kamaladir «fascinat», «fascinando movet» pag. 230.
 Kamiz mend. scriptum pro kamči «fustis» pag. 171.
 Kamlik etermen «fascino» pag. 9.
 Kavosin «scapus pennae» pag. 136.
 Kavdan pag. 227, glossa respondens germ. ūgebrant «quod incrematum non est» significat.
 Kar «nix» pag. 40, kar yayar «nigrit» ibid. kar yaydi perf. ibid.
 Kar «brachium», karumte «in brachio meo» pag. 144.
 Kara «niger» pag. 143.
 Karakči «praedo» pag. 213.
 Karangi «obscurus» pag. 142, cf. carangu.
 Karav «retributio» pag. 201.
 Karavas «ancilla» pag. 181.
 Kara'di «obscuritas facta est» pag. 200.
 Karalic «atramentum» pag. 64, — «nigredo» pag. 174.
 Karech čahta «in tempore necessitatis» pag. 142, vid. kerek.
 Karedim «vidi» pag. 135.
 Karin «venter» pag. 215, cf. caren.
 Karîdas i. e. karindas «frater», «proximus» pag. 185.
 Karisurmen «defendo» pag. 21, karis imp. ibid.
 Karismac «defensio» pag. 21.
 Kargadi «execratus est» pag. 135.
 Kargase «lippus» pag. 228, vid. respondentem glossam germ. eyn grigik man, aut fortasse «rixator», germ. enim grigik fortasse grigis legendum est, cf. hodiernum kriegs.
 Ka'gizlu «maledictus» pag. 168, cf. chargesli.
 Karčaga «accipiter» pag. 180.
 Karzi «obviam», «contra» pag. 165.
 Karp? «angor» pag. 146.
 Karmalarmē (karmalarmen) festino» pag. 231.
 Kalaa «castrum», «castellum» pag. 89, cf. gala.
 Kalay «stannum» pag. 97.
 Kalam «calamus» pag. 90.
 Kaling «spissus» pag. 139.
 Kalip «forma» pag. 99.
 Kalurmen «maneo» pag. 51, kalgil imp. ibid., cf. calirmen.
 Kalkani «scutum ejus» pag. 170, l. c. male kalkam legi.
 Kâtgâ i. e. kâtirgan «amovit» pag. 202.
 Keyc «vestis» pag. 184.
 Kek «odium» pag. 182.
 Kekirdi mend. scriptum pro kekirdim «ructatus sum» pag. 136.
 Kegmič «aspectus luscus» pag. 147.
 Keyic «indumentum» pag. 197, h. l. male keyit legi, cf. keyc.
 Keča^k «paucus» pag. 144.
 Kečirip «deducendo» pag. 202.
 Kečov «piger», «cunctabundus» pag. 135.
 Ked'di i. e. kedurdi «vestivit» pag. 191, l. c. minus recte keddi impressum est.
 Kenetâ fortasse «similis», resp. enim glossa germ. gelich sonat, pag. 233.
 Keng «amplus» pag. 139, cf. chenglic.
 Kengezzingis «consulite» pag. 168.
 Kensi «ipse», «suus» pag. 161.
 K(es) «hiems» pag. 181.
 Kes «vicis» pag. 175, — bir kes «semel» ibid.
 Kešan mend. pro keskin scriptum videtur «jaculum ad feriendum» pag. 144.
 Keseo mend. pro kesev «buccella» pag. 182.
 Kesetmak uçun «coactus» pag. 233.
 Kesenâ «fossa», «bustum» pag. 222.

- Kesmey «non secans» pag. 203.
 Kezermê (kezermen) «coquo» pag. 222.
 Keziv «sectio», «consuetudo» pag. 220.
 Keben? «tegillum» pag. 234, resp. glossa germ. en huwte sonat, cf. hodiernum hütte.
 Kebêsir i. e. kebensir «mucescit» pag. 224.
 Kebermis «vestitus» pag. 140.
 Kemä «navis» pag. 138, ibid. et keme scriptum est.
 Kemeč mend. pro kemečsis scriptum «azymus» pag. 180.
 Kemizildi «demptus» pag. 169.
 Kemirrimen «rodo» pag. 139.
 Kerek «necesse est» pag. 144.
 Keriklirmen «irritor» pag. 136.
 Keris «rixa» pag. 229.
 Kertek «justus» pag. 216, cf. cerče.
 Kerteg «talamus» pag. 190.
 Kerterme (kertermen) «incido» pag. 233.
 Kerti «verus» pag. 160, — «sincerus» pag. 162.
 Kersangi «piger» pag. 135.
 Kermê i. e. kermen «urbs» pag. 197.
 Kelänedir? «trahit» pag. 228.
 Kelepen s. keleppen «leprosus» pag. 164.
 Keliyrir «venit» pag. 143, keji i. e. kelejir idem pag. 144, kelgay «veniat» ibid., keluyorler «veniunt» pag. 221, — keltiristi perf. formae fact., e. g. sukeltiristi i. e. su keltiristi «juvavit in gerenda aqua» pag. 220.
 Kyk «incendium» pag. 148.
 Kyče «parvus» pag. 146, cf. chiči.
 Kičiyder mäs «pruritus sentio» pag. 136.
 Kyčkerir «clamat» pag. 169.
 Kijgil «indue» pag. 66, cf. keyic.
 Kiynarsen «affligens» pag. 213, cf. kinalip.
 Kigir «nictatur» pag. 224.
 Kin «vagina» pag. 138.
 Kinadi «torsit» pag. 138, — kinai-delar «cruciaverunt» pag. 170.
 Kinadir «cannabis» pag. 143, quod voc. sec. VÁMBÉRY pers. est originis.
 Kinalip «affligens se» pag. 134, cf. kiynarsen.
 Kinov «cruciatus» pag. 138.
 Kingir «curvus» pag. 140.
 Kis «hiems» pag. 145, cf. k(es).
 Kislar «hibernat» pag. 145.
 Kisarmen «premo» pag. 138.
 Kistarmen «cogo», «impello» pag. 138.
 Kisi «homo» pag. 173, kysi pag. 134.
 Kisidi «glutivit» pag. 235.
 Kis kata i. e. kiskata «in brevi» pag. 147.
 Kistalicip «proturbans» pag. 221, cf. kistarmen.
 Kislamis «abditum est» pag. 144.
 Kislov «vervactum» pag. 229.
 Kyz «puella», — are kyz «sanct. virgo» pag. 160 et passim.
 Kizar «ardet» pag. 227, — kizarip jatir «jacet ardore febrili aggravatus» pag. 230.
 Kyzi i. q. kisi, kysi pag. 141.
 Kyzineydir «hinnit» pag. 134.
 Kizcha «brevis» pag. 164, cf. kiskata «in brevi».
 Kizgakisga idem pag. 146.
 Kizgañči «avarus» pagg. 180, 185.
 Kipčah nomen regionis pag. 144.
 Kibi «ad similitudinem» pag. 174.
 Kym quis» pag. 23, kim pag. 68, — conj. «quod» pag. 159, — kimese «quiscunque» pag. 166, — kimkim «quisquis» pag. 158, kıl'kıl i. e. kim-lärkim idem pag. 202.
 Kir «sordes» pag. 216.

Kirigib fortasse «lucrosus» pag. 220.
 Kirildi fortasse «distensum est» pag. 227.
 Kirov «pruina» pag. 234.
 Kırkar «curtat» pag. 222, cf. kiska.
 Kirchma «pellis ovina» pag. 132.
 Kirpi «palpebrae» pag. 145.
 Kilālgā i. e. kilalğan mendose pro
 killilğan scriptum «factum» pag. 147.
 — kildi «fecit» pag. 189 et passim.
 Kilisia «ecclesia» pag. 205.
 Killi pro killih scriptum «bona indoles» pag. 194.
 Killihli «(aliqua re) affectus», jengil
 killihli kisi «levis homo» pag. 226.
 — killihli «morigerus», «obediens»
 pag. 182.
 Killinalim s. killalim «actitemus»
 pag. 219.
 Koāč i. e. koanč «gloria» pag. 202.
 Koanmaga «gloriari» pag. 194.
 Kous «cavus» pag. 133.
 Kok «caelum» pag. 145, vid. kök.
 Kogeripdir «pudet» pag. 229.
 Koy i. q. kök pag. 145.
 Koy «ovis» pag. 144, cf. coy.
 Koyan «collocatus» pag. 147, cf. co-
 yarmen.
 Kojedirgan «effundens» pag. 143.
 Koyur(ir) «intricatum se expandit»
 pag. 144.
 Kojurmak «actio intricandi» ibid.
 Koyulmis «collocatus» pag. 159, cf.
 koyan. [166.
 Koysa «si deponit», «si derelinquit» pag.
 Koymič «ossum clunium» pag. 112.
 Kočkar «aries» pag. 144, mend. köč-
 kar scriptum pag. 180.
 Koti «podex (ejus)» pag. 112, cf. kaz.
 küt.
 Kotur «scabies» pag. 116. — touluc
 kotur «scabiosus» ibid.
 Konēmizim i. e. konenmizim
 «contenti eramus» pag. 184.

Kones «argentum» pag. 143, vid. kö-
 mis.
 Konessu «argentum vivum» (cf. gr.
 ἀργύρεον) pag. 30, hung. kéneső.
 Koneldi in hac locutione: tatar tilgä
 koneldi «se ad sincere loquendum
 applicavit» pag. 229, cf. quod ad notio-
 nem hung. magyarán «diserte», «ex-
 planate», — magyarázom «expono»,
 cf. etiam ar. اَعْرَابُ⁶₃ «declaratio distincta».
 Konis «mansio» pag. 193, cf. cona-
 clarmen.
 Konulykče «cum justitia» pag. 230, vid.
 köni.
 Kongrov «campana» pag. 234, cf. hung.
 harang.
 Kondergil «complana» pag. 183.
 Kondi «habitavit» pag. 188, — kon-
 durding «hospitata es» pag. 190.
 Konvči «invidus» pag. 185, cf. kazan.
 könče, könčö.
 Koxup «demittens» pag. 190.
 Kosoruluklarmen «jugo», pag. 223,
 cf. hung. koszorú «sertum».
 Kosulgil «extende» pag. 232.
 Kossigi «dictator» pag. 184.
 Kossidim «comitatus sum» pag. 140.
 Kozgalisirmē (kozglisirmen)
 «concito» pag. 231.
 Kopgadeyri «diu» pag. 65, — köp-
 ten «jam dudum» pag. 165.
 Kopti «surrexit» pag. 193, cf. chop-
 chil.
 Kopsagan «psalmus» pag. 209.
 Kopsaptur «psallit», «psallerunt» pag.
 198 (interpretatio latina i. e. mend.
 «spallerunt» sonat).
 Kobelek «spuma» pag. 143, — «papi-
 lio» pag. 222.
 Kobopt i. e. koboptur «tumidus est»
 pag. 140.
 (? K)ov «depressum» pag. 144.

- Kovra «dumus» pag. 135.
 Koral «instrumentum» pag. 233.
 Koron «chorea» pag. 10, gr. χορός in acc.
 Korunir «videtur» pag. 147, — kor-
 rûgâ «visus» ibid., vid. korgan.
 Korkima'sis «inaestimabilis» pag. 209.
 Korkûçi ksi i. e. korkunççi k.
 «vir pavidus» pag. 136.
 Korkutmak uçun «per timorem»
 pag. 233.
 Korgasin «plumbum» pag. 138.
 Korgui «passer» pag. 130.
 Korh «pulcritudo» pag. 192, cf. körk.
 Kordilar «viderunt» pag. 162, — kor-
 gussur «monstrat» ibid., — korguz-
 ding «monstravisti» ibid., cf. kör-
 gan.
 Kol «brachium» pag. 146, cf. chol.
 Kolagaceb «se agitando» pag. 143.
 Kök «caelum» pag. 78, — kökari
 «caelum versus» pag. 208, — kök-
 tage chanlik «regnum caeleste»
 pag. 163.
 Köksug «pectus» pag. 172.
 Kögis idem pag. 205.
 Köçurdi «transtulit» pag. 195.
 Kötürem «macer» pag. 139.
 Köturdi «levavit» pag. 190, — «susten-
 tavit» pag. 191.
 Köni «justus», «rectus» pag. 166, könu
 pag. 174, — köz könu «valde jus-
 tus» pag. 190, — könulic «justicia»
 ibid. 139.
 Kösov «lignum, quo ignis struitur», pag.
 Köz «oculus» pag. 210 et passim
 Kömis «argentum» pag. 143.
 Kömvluptur i. e. kömvlupturur
 «sepelitus est» pag. 212.
 Kör «fossa» pag. 224.
 Köröul «murus» pag. 222.
 Kö'ûli i. e. körüngli «spectabilis»
 pag. 199.
 Köruvsap «multum desiderans» pag. 196.
 Körûdi i. e. körundi «visum est»
 pag. 162, — korgan «visus» pag. 157.
 Körk «decus» pag. 204, cf. korh.
 Kuezlu «superbus» pag. 185.
 Kuun i. q. kun pag. 215.
 Kuurmagil «ne impellas» pag. 171.
 Kukel «gramen» pag. 135.
 Kugänädir? «coaptat» pag. 228.
 Kug'çin «columba» — kug'çinley
 «sicut columba» pag. 200.
 Kuyov «angor» aut fortasse «sponsus»
 pag. 216.
 Kujöv «sponsus» pag. 190.
 Kuygelek fortasse i. q. cag. كويگاناك
 avis quaedam rapax pag. 226.
 Kuç «vis», «vigor», «potentia» pag. 162,
 — kuçsis «infirmetas» pag. 191.
 Kuçermê (kuçermen) «cogo» pag.
 228, — kuçengil «exerce teipsum»
 pag. 141.
 Kuçtu «amplexus est» pag. 165.
 Kuçlu «fortis» pag. 135, kwçlu pag.
 160.
 Kuter «pastorem agit» pag. 159.
 Kutönçi «pastor» ibid.
 Kuturupt'sen i. e. kuturuptursen
 «exhilaratus es» pag. 221.
 Kutulis «salvatio» pag. 141.
 Kutkaruv sap i. e. kutkaruvsap
 «salvans», «salvando» pag. 215.
 Kutkardaç «salvator» pag. 159.
 Kutkardi «salvavit» pag. 189, — ku-
 thargil imp. pag. 171.
 Kuttilmak «salvatio» pag. 141.
 Kutlu «felix» pag. 209.
 Kun «dies» pag. 158, — «sol», e. g.
 kun tuomeesden brû «a solis
 ortu» pag. 136, — bukun s. bu-
 chun «hodie» pag. 80, — birisi
 kun «alio die» ibid., — okzav kun
 «pridie» pag. 136, — ulukun «fes-
 tum» pag. 158, — kundegi «quoti-
 dianum» pag. 65.

- Kunerm̃ (kunermen) «confiteor» pag. 182.
- Kunh «palea» pag. 234.
- Kus «avis» pag. 144, — kara kus «aquila» pag. 180.
- Kusānč «desiderium» pag. 186, — kusengān «desideratum» pag. 137.
- Ku(?s)û (kusug) «responsum» pag. 230.
- Kusurärmē (kusurärmen) «gratias ago» pag. 226, quod voc. l. c. male busurärmen legi.
- Kussut «res quaedam rara» pag. 144.
- Kuzim mend. pro kuzin «autumnus» pag. 181, proprie «autumno».
- Kuzun «potentia» pag. 42, cf. kuč.
- Kuzun (mend. pro kuzum) ietar «possum» pag. 42.
- Kum «arena» pag. 180, — «scaturigo» pag. 134.
- Kuma «amasia» pag. 181.
- Kumartki «testamentum» pag. 221, fortasse meng. gerisetke.
- Kumlamak invidia» pag. 142.
- Kuv «pallidus» pag. 139.
- Kuu^{vy}pturupturmen «confiteor» pag. 212.
- Kuvnči i. q. konvči pag. 186.
- Ku^{ru} «aridus». «siccus» pag. 207.
- Kurum «rus» pag. 220.
- Kurulta «aula», comitia», — kurulta kurar «comitia gerit» pag. 229, mong. kurultai.
- Kurgan «tumulus» pag. 222. كُرْسِيّ.
- Kurč «sedile» pag. 223, ar. كُرْسِيّ.
- Kurtka «vetula» pag. 232.
- Kurt «vermis», kurtley «sicut vermis» pag. 191.
- Kursov lap dir «cinctus est» pag. 231.
- Kurban «sacrificium» p. 190, ar. قُرْبَان.
- Kurlamis «maledictus» pag. 147.
- Kul «servus» pag. 113.
- Kula «lanceola» pag. 143.
- Kultebug «fasciculus spicarum» pag. 169.
- Kwtöv «registrum», «liber» pag. 169.
- Kwn pag. 158, i. q. kun, — kwn toguschi «oriens» pag. 161.
- Ksyneydir mend. pro syneydir «probat» pag. 225.
- Kvat «vis», «vigor», «potentia» pag. 192, ar. قُوَّة.
- Kvvlic «junculus» pag. 135.
- Kreč i. q. čag. كيرج «gypsum» pag. 139, pers. كيرج s. كيرج «gypsum», «calx», quae vox auctore cl. VUILLERS apud veteres scriptores persicos legitur; pro كيرج et كيرج usum obtinuit, cf. hind. كيرج. Veteres Persarum poetae كيرج dicebant, ex quo كيرج de-curtatum videtur.
- Kriv «introitus» pag. 215, quae vox in hoc versu legitur: kuun tuusning bučgakindan. batisdagi krivgä dein «a solis ortu ad occasum usque», cf. čag. kirmäk, kaz. ker — «introtroire».
- Klūlagā mendose pro kulukgan «serviens», «servus» scriptum esse videtur, pag. 146, cf. čag. قوللوق «serviteur»; «service», «action de rendre service», «force» apud PAVET de COURTEILLE, قوللوق «servir» apud eundem.

C.

- Caynaturmen «ferveo» pag. 10, cay-natur imp. ibid.
- Cayra «re», «retro» e. g. cayra alurmen «recupero» pag. 49, ceyiri algil imp. ibid., — ceyri almac «recuperatio» ibid.
- Cachimac «blasphemia» pag. 10.
- Cachna «opus sculptile» pag. 132.
- Cagirmen «blasphemo» pag. 10. cagidim perf. ibid., cagigil imp. ibid.
- Caytarmen «reddo» pag. 50, cf. kay-targil.
- Cati chele «fortiter» pag. 66, cf. ka-tirap.
- Catinda «apud» pag. 64, vid. kat.
- Catifa «holosericum» pag. 108, ar. قَطِيفَةٌ.
- Catra «mensa» pag. 120, gr. καθεδρα.
- Cadan «clavus» pag. 121, cf. kadadi.
- Can «sanguis» pag. 112, vid. kan.
- Can «imperator» pag. 104, can ca-tonj «imperatrix».
- Canga «tabulatum» pag. 120.
- Cangil «liga» pag. 231, cf. kamadi.
- Candala «cimex» pag. 129, ar. قَنْدَلَةٌ.
- Canfor «camphora» pag. 93, ar. كَانْفُور.
- Cax^gangil «acquire» pag. 8.
- Cas «cilium» pag. 110, — «arcus», e. g. alindagi cas «anterior equestris sellae arcus» pag. 122, — artindazi cas «posterior equestris sellae arcus» ibid.
- Casap «lanio» pag. 101, ar. قَصَاب.
- Casirmen «fodio» pag. 29, casigil imp. ibid.
- Castana «custanea», gr. καστανών pag. 126.
- Cabuc «cucurbita» pag. 127.
- Cabuc «cortex» pag. 125.
- Cara cuxan «felis niger» pag. 128, charachusan scriptum pag. 98, vid. kara.
- Carau berumen «retribuo» pag. 49, carau bergil imp. ibid.
- Carauxi (i. e. carauxini) bermac «retributio» pag. 49.
- Carauas «serva» pag. 105.
- Caratein «sciurus» (varietas nigra) pag. 97.
- Carangu «obscurus», — «obscuritas» pag. 82, vid. karangi.
- Caren «venter» pag. 111, vid. karin.
- Caristurumen «misceo» pag. 36, caristur imp. ibid.
- Carmadim «iter praetentavi» pag. 111.
- Calirmen «maneo» pag. 35, calgil imp. ibid., vid. kalurmen.
- Caltac «admissarius», «scortator» pag. 117.
- Cetik fortasse male pro čatik scriptum «cinctus» pag. 141.
- Cerče «verus» pag. 161, cf. kerti, kertek.
- Cimean pag. 162, ex lat. «cinnamum». gr. κίναμον corruptum et non falsa scriptio pro künnük, uti l. c. opinatus sum.
- Cilnirler «intrans» pag. 141.
- Coah «furfures», «porrigines» pag. 220.
- Coarmen «demitto» pag. 19, coygil imp. ibid.
- Coun «pepo» pag. 126, čag. kabun, kavun.
- Coux «tapetum» pag. 123, cf. choux.
- Coc «caeruleus» pag. 108, vid. kök.
- Cocrme (cocremen) «gemisco» pag. 138.
- Cogrulac bila recte» pag. 70, cf. conu.
- Coy «ovis» pag. 134, vid. koy, — tisi coy pag. 128.
- Coia «dominus» pag. 105.

- Coyan «lepus» pag. 97.
 Coyarmen «pono» pag. 46, — «relinquo» pag. 48, cf. koyan.
 Coygan, e. g. coygan chisi «homo derelictus» pag. 19, coigan idem pag. 48.
 Coyscan «pertica» s. «paxillus» pag. 122.
 Coturulmis «suspensus» pag. 85.
 Coturmeclie pag. 78.
 Conaclarmen «hospitor» pag. 7, cf. konis, chonaclie.
 Conu «rectus» pag. 83, — «legalis» pag. 115, — conu chelle s. cönuhülä «fideliter» pag. 66.
 Congul «cor» pag. 13, — congul azmac «consolatio» ibid., congul açir⁸²mach «contritio cordis» pag. 15, — congul izinda aitmac «electio» pag. 25, — olu congul «superbus» pag. 117, — kiczi congulu bile «humiliter» pag. 66, — hess congul bila «benigne» pag. 64, ghos' congul bila idem pag. 67, — jomart congul bila «largiter» pag. 68, — jengul congul bila «leviter» ibid., — yaman congul bila «maligne» ibid., — conglû aynir «angitur animo» pag. 235, — conglû bulganir «contristatur» ibid.
 Congranirmen «murmuro» pag. 136.
 Conček «bracca» pag. 66.
 Conde conde «quotidie» pag. 65, cf. kun.
 Condurumen «hospitio (aliquem) excipio» pag. 7, condurimen pag. 31.
 Condroc «thus» pag. 92, pers. کندر.
 Consi «vicinus» pag. 115.
 Cosac «vigil», «excubiae» pag. 118.
 Coxî «agnus» pag. 128.
 Cop «multum» pag. 68, — «satis» pag. 70, — «valde» pag. 72, — cop curla «frequenter» pag. 66.
 Coparurmen «aedifico» pag. 24, CO-bar imp. ibid., cf. koptî.
 Cobarmac «aedificatio» pag. 24.
 Coptaluc «granum» pag. 131.
 Cobuxçi «sonator» pag. 103.
 Comur «carbo» pag. 97.
 Comuldruc «pectorale» pag. 122.
 Cözu i. e. comzu (komşu) «vicinus», «proximus» pag. 163, et non käreş, uti l. c. opinatus sum.
 Cor «caecus» pag. 116.
 Core «in respectu», «comparate» pag. 142.
 Corunurmen «videtur» pag. 7, — maga corunur «videtur mihi» pag. 63, — corungil imp. ibid., — corunmac «visus» pag. 7, vid. kö-rundi.
 Coresixlic «turpitude» pag. 85, cf. körk.
 Corgasin «plumbum» pag. 97, — ac-corgasin «stannum» ibid.
 Corgux pag. 41, i. q. corguxgil.
 Corguxmac «demonstratio» pag. 38.
 Corgusurmen «monstro» pag. 37, corguxgil imp. pag. 38, cf. kor-gussur.
 Corsux mend. pro choresux «turpis» pag. 86.
 Corpa «pellis agnina» pag. 132.
 Cormac «visus» pag. 81.
 Corlarmen «sterto» pag. 134, corley-dir «stertit» ibid., corladim «stertui» ibid.
 Colaga pag. 125, vid. coläge.
 Colan «cingulum» pag. 12.
 Colarmen «peto» pag. 43, colgil imp. ibid.
 Coläge «umbra» pag. 137.
 Colga «veniam pete» pag. 142.
 Coltuc «ascella» pag. 181.
 Colmac «petitio» pag. 43.
 Cd'i i. e. ködesi «venter ejus» pag. 143.

- Cöp «multum», «magis» pag. 163, vid. köpten.
 Cöm «multum» pag. 159.
 Cörkli «pulcer» pag. 164, vid. körk.
 Cuormen «depso» pag. 136, codim «depsui» ibid.
 Cugir^ow «pectus» pag. 220.
 Cuyas «sol» pag. 78.
 Cuyarmen «excepto» pag. 23, cuygil ibid.
 Cuyrug «cauda» pag. 18.
 Cuč «labor» pag. 104, vid. kuč.
 Cutulurmen «evado (periculo)» pag. 24, cutulgil imp. pag. 25, cf. kutkardi.
 Cutulmac «salus» ibid., vid. kuttillmak.
 Cun «robur» pag. 28.
 Cun «dies» pag. 79, vid. kun, — olu kun pag. 78, i. q. ulukun (ulu kun), — cun tousin mendose pro tousi «oriens» pag. 82, i. q. kun tuomees (mend. pro tuomesi), — cum batisi «occidens» ibid. .
 Cun «arena» pag. 120, vid. kum.
 Cungarmen «mando» pag. 140.
 Cusanurmen «desidero» pag. 21.
 Cusamac «desiderium» pag. 22.
 Cusarmen «vomesco» pag. 62.
 Custunurmen «suspiro», «respiro» pag. 8, custungil imp. ibid.
 Custunmac «respiration» ibid.
 Cuzarmen «amplector» pag. 8, cuzchul imp. ibid.
 Cu(? ma) «pellex» pag. 105, cf. kuma, chuni.
 Cumis «argentum» pag. 96, vid. kömis.
 Cur «cingulum» pag. 120, — alton cur «balteus auratus» pag. 140.
 Curuc «follis» pag. 97.
 Curt «vermis» pag. 129, vid. kurt.
 Cursac «vesica» pag. 113, — «stomachus» pag. 111.
 Culuc birla «humiliter» pag. 66, cf. kul.
 Culmac «risus», «jocus» pag. 101, cf. chularmen.
 Cüydurumen in cod. «ardeo», proprie «accendo» (ignem, lumen etc.) pag. 6, cüydur imp. ibid.
 Csim «socrus» pag. 115.
 Cremixi «cremixile» apud DUCANGIUM pag. 108.
 Cstian «christiani» pag. 169.
 Crvvr̄is fortasse cruv, curu «juncus» pag. 136, vid. germ. ris.
 Clič ostasi «gladiorum fabricator» pag. 101.
 Cliz i. q. clič pag. 118.

Ch.

- Chain «socer» pag. 114.
 Chaucina «vas latum» pag. 124.
 Chageth «papyrus» pag. 91, pers. کاغد et کاغد, cuius forma ar. est کاغد.
 Chahal «vilis» pag. 116, pers. کاهل.
 Chaytarumen «reddo» pag. 48, chaytargil imp. ibid., cf. caytarmen.
 Chayda «ubi» pag. 72, — chaydam mend. pro chaydan «unde» ibid., — chaysi «qualis» pag. 70, — chaim mendose pro chayu ibid., cf. kay, -kayda.
 Chayma «omne» pag. 69.
 Chat i. q. kat, — birchat «simplex» pag. 83, ecchi chat «duplex» ibid. — chatinda «juxta» pag. 67.
 Chater «mulus» pag. 127, — tisi chater «mula» ibid., vid. ar. قَطَار.
 Chati «durus» pag. 87, cf. cati.

Chatisturumen «tempero vinum» pag. 59, — chatistur imp. ibid.
 Chatisturmac «temperantia» pag. 59.
 Chadak «clavus» pag. 171, cf. cadan.
 Chapuč «sacculus» pag. 94.
 Chababa «uva malvatica» pag. 93, ar. حَبَاب.
 Chabut yapchut «sapphirus» pag. 109.
 Chaburcha «costa» pag. 112.
 Chamar «adstrictorium lorum caligarum» pag. 121, ar. حَمِير.
 Chamal «gestor» pag. 103, ar. حَمَال.
 Chamir «farina» pag. 103, ar. حَمِير.
 Chamus «quietus» pag. 116.
 Chax «anas» pag. 130.
 Chaxan «caldarium» pag. 124, caxan ayac «pes caldarii» ibid.
 Chasuc «cochlear» pag. 124.
 Chasma «muri fundamentorum effossio» pag. 102.
 Chasrau «strigilis ferrea, qua equum radunt» pag. 122.
 Chazan «quando» pag. 70.
 Chazarmen «fugio» pag. 27, chaz-chil imp. ibid.
 Chazč i. q. kač «crux» pag. 161.
 Char «nix» pag. 82, cf. kar.
 Chara «niger» pag. 108, — «atramentum» pag. 91, cf. kara, cara, — charachus i. q. chara chus «aquila» pag. 129, — charachusan i. e. chara chusan «iltis» pag. 98.
 Charau «praemium» pag. 46, cf. carau.
 Charandas «frater» pag. 114, chez charandas «soror» ibid., vid. karindas.
 Charabat «lupinar» pag. 104, cf. ar. خَرَابَات.
 Charabar «electrum» pag. 94.
 Chararmac «nigredo» pag. 86.

Châi i. e. chari «ulna» pag. 98.
 Charimac «senectus» pag. 86.
 Charg etarmen «expendo» pag. 25, charg et imp. ibid., vid. ar. خَرَج.
 Chargesli «maledictus» pag. 84, cf. kargizlu.
 Chart «senex» pag. 87.
 Charsac «canis corsac» (nomen kirghisicum) pag. 98.
 Chalan «penicillus» pag. 102.
 Chaltac «lena» pag. 104, cf. caltac.
 Cheadau mendose scriptum pro chadak s. chadau «clavus» pag. 119.
 Chear «cocomarum» in codice, i. e. «cucumis» pag. 126, pers. خیار.
 Chear sanba «cassia» pag. 92, pers خیار شنبیر nom. medicamenti ventrem laxantis.
 Cheegey species accipitris pag. 129.
 Cheoxis mend. pro közsiz «talpa» pag. 128, cf. quod ad notionem hung. vakondok.
 Cheyarmen «induo» pag. 32, cheygil imp. ibid., cf. keyic.
 Cheyc «selvaticus» pag. 84.
 Čeč «tarde» pag. 71, cf. kečov.
 Chetan «tela» pag. 107, — yionban chetan «tella de Cap» in cod. ibid., — russi ch. «t. de Rens (? Rheims) ibid. — alamani ch. «t. de Alemagna» ibid., — orlens ch. «t. de Orlens» ibid., — lonbardi ch. «t. Lobarde» (Lombardia) ibid., — astexan ch. «t. Astexane» (Asti) ibid., — ostume ch. «t. Ostume» (Ostuni) ibid., — bergonia k., bgamasce k. «t. Bgamasce» (Bergamo) pag. 108, — chetan can «t. cruda» in cod. ibid., cf. ar. قُطْن s. قُطْن, cf. etiam قُطْنِي apud VULLERS, ital. cotone.

- Chetarmen «recedo» pag. 50, chet-chil imp. ibid.
- Chengas «consilium» pag. 13, — chengas berumen «consulo» ibid., cf. kengezzingis.
- Chenglic «largitudo» pag. 86, cf. keng.
- Chent «urbs» s. «pagus» pag. 69, cf. čag. کیند, کینت, et hung. kend in nominibus locorum Kis Kend, Nagy Kend.
- Chendim «egomet» chendima «mihi ipso» pag. 49, e. g. chendima tutarmen «mihi retineo», ch. tut-chil imp. ibid., cf. kensi ipse.
- Chendir «cannabis» pag. 102, cf. kinadir.
- Chex «filia» pag. 114, cf. kyz.
- Chexarmen «stringo» pag. 56, cheschil imp. ibid., cf. kesetmak uçun.
- Chexganip «scarse» pag. 71, cf. kiz-ganči.
- Chexel «ruber» pag. 108.
- Ches «hiems» pag. 83, cf. kis, k(es).
- Chesi «genus panni lintei» pag. 107, — sasda chesdi «tella Nouarese» in cod. (Novara) ibid., — dras. ches «t. Cremonese» in cod. (Cremonensis) ibid., vid. pers. خیش, ar. خیش, quod ad dras, cf. pers. دراز e. g. دراز خوان «vestis mensae tegendae longa, qua in hospitio utuntur» apud VUL-
LERS.
- Chescha «utinam» pag. 72, pers. کاشک, کاشکی.
- Chescaz «forceps» pag. 96, chescháč «forceps clavaría» pag. 96.
- Chescha «curtus» pag. 86, cheschalic «brevitas» ibid., cf. kizcha.
- Chestrac «leopardus» pag. 127.
- Chezarmen «transeo» pag. 59, chez-chil imp. ibid.
- Chezä «nox» pag. 79, — «sero» pag. 80, cf. cheč.
- Chezchirirmen «clamo» pag. 11, chezchir imp. ibid.
- Chezchirmac «clamor» pag. 11.
- Chepas «petasus» pag. 120.
- Chebac «pulegium» pag. 131, cf. ar. حَبَق.
- Chebelmis «vestitus» pag. 84, cf. kebermis.
- Chebit «apotheca» pag. 89.
- Chemisurmen «projicio» pag. 46, chemischil imp. ibid.
- Cherac tur «oportet» pag. 42, cherac edi «oportuit» ibid., vid. kerek.
- Cheri caytarmen «revertor» pag. 50.
- Cherchi «securis» pag. 99.
- Cherti «veritas» pag. 63, vid. kerti.
- Chertme «pirum» pag. 125.
- Chertlap «vere» pag. 72.
- Cherptč «later» pag. 120, — bismis cherptč «later coctus» ibid.
- Chelapan «misellus» pag. 116, vid. kelepen.
- Checleli «honestus» pag. 115, cf. killih.
- Cheli «pistillum» pag. 94, cf. čag. kili.
- Chelurmen «venio» pag. 62, chelgali gerundium ibid., cf. keliyrir, kelejir.
- Chelturmen «adduco» pag. 8, cheltur imp. ibid., cf. keltiristi.
- Chiix genus quoddam straguli e panno coactili, quod substernunt sellae equestri pag. 122.
- Chiči «parvus» pag. 75, cf. kiče.
- Chitab pro kutab «schola» pag. 104, ar. كُتَاب.
- Chitira «tragacanthae» pag. 95, ar. كَثِيرَا.
- Chindic «lumbus» pag. 111.
- Chis «mustela zibellina» pag. 98.
- Chisan «scutica» pag. 122.
- Chisi «homo» pag. 66, cf. kisi, kysi, kyzi.

- Chibrit «sulphur» pag. 90, ar. كَبْرِيت.
- Chirac «calx» pag. 102, chirač scriptum pag. 120, pers. كَرَج, cf. kreč.
- Chiras «cerasum» pag. 125, كِرَاس.
- Chirda «torta» pag. 103.
- Chirpich «palpebrae» pag. 110.
- Chilim «tapetes» pag. 123.
- Chou «esca ignis» pag. 90.
- Choux «tapetum» pag. 90, cf. coux.
- Chourut «sulphur» pag. 96, cf. chibrit, l. c. t finale male c legi.
- Choulac «indusium» pag. 120.
- Chocramac «tonitru» pag. 59.
- Chocrar «tonat» ibid., cf. cocrme.
- Choy «aries» pag. 128, — «ovis domesticus» pag. 128, — choy suruchi «corium ovinum» pag. 99, cf. koy, coy.
- Choiuj «rectus» pag. 49, cf. conu.
- Chotumtur fortasse chodam tur «est consanguineus meus» pag. 45.
- Choturlu «scabiosus» pag. 117, cf. kotur.
- Chonaclie «hospitium» pag. 89, cf. conaclarment.
- Chonasuj «argentum vivum» pag. 94, cf. konessu.
- Chonč «crus» pag. 113.
- Chondarumen «complano» pag. 49, chondargil imp. ibid., cf. kondergil.
- Chonzac «bracca» pag. 120, cf. chonč.
- Chox «oculus» pag. 110, chox yaruhi «lumen oculi» ibid., — choxsis «caecus» pag. 116, cf. köz.
- Chox «nux» pag. 95.
- Chós «carus» pag. 88, cf. ghos, pers. خُوش.
- Chopchil «surge» pag. 57, cf. kopti.
- Chopti «forfex» pag. 98.
- Chopru «pons» pag. 89.
- Chomarmen «sepelio» pag. 58, chongil imp. ibid., cf. kömvlupturur.
- Chorarmen «video» pag. 61, chorgil imp. ibid., vid. körgan.
- Chore «puleritudo» pag. 85, — chorclu «pulcer» pag. 86, cf. körk.
- Corcunz bila «dubiose» pag. 65.
- Chorcharmen «paveo» pag. 46, chor-chil imp. ibid.
- Chorchusus «impavidus» pag. 59.
- Chormac mendose pro choremac «pavor» pag. 46.
- Chormac «visus» pag. 61.
- Chol «brachium» pag. 112, cf. kol.
- Choligian «galanga» pag. 95.
- Chugira «armarium» pag. 90.
- Chuyeyu «gener» pag. 114.
- Chuyu «puteus» pag. 89.
- Chučlu «fortis» pag. 115, vid. kuč.
- Chun «dies» pag. 80, vid. kun.
- Chuni «amica» pag. 114, cf. kuma.
- Chuuradan touga(n) mend. scriptum pro kumadan togan «spurius» pag. 117.
- Chuzgu «speculum».
- Chuba «vestis militaris ex anulis ferreis conserta» pag. 118.
- Chuburcuč «arcula», «pyxis» pag. 94.
- Chura «fornax» pag. 97.
- Churac «pala» pag. 102.
- Churu «sicus» pag. 87, cf. kuru.
- Chulag «auris» pag. 110, — chulac-six «surdus» pag. 117.
- Chulaf mend. pro gul, chul scriptum «rosa» pag. 95, vid. gulaf.
- Chularmen «rideo» pag. 50, — chulgil imp. pag. 51.
- Chulucči «servus», «famulus» pag. 103.
- Chultchum «risus» ibid.
- Chulluc etarmen «servio» pag. 57, chulluc etchil imp. ibid., vid. culuc.
- Christos gr. Χριστός pag. 159.

G.

- Gahalluk «pigritia» pag. 181, vid. chahal.
- Gafta «hebdomas» pag. 80, pers. هفتة.
- Garanful «caryophyllus aromaticus» pag. 92, ar. قَرْنَفُل.
- Gâip i. e. garip «peregrinus» pag. 117, ar. غَرِيب.
- Gala «civitas» pag. 69, ar. قلعة, proprie «arx», «castellum».
- Gali «tapetum» pag. 123, pers. قالی s. قالیچ genus strati lanei pretiosum apud VULLERS.
- Giemis (ġemis) «fructus» pag. 89, cf. jemis.
- Gikilurmen «cado» pag. 12, gigil imp. ibid., gichildim perf. pag. 134.
- Gichöv «templum» pag. 158, cf. jihov.
- Gich'rar berurmen «credo» pag. 15, cf. yic'rar, yerar.
- Gigaybis «colligemus» pag. 169, cf. jiygaczur.
- Gigar «iecur» pag. 111, — gigarband «pulmo» ibid., pers. جگر بند, — جگر «iecur cum pulmone et corde coniunctum».
- Gingibil «gingiber» pag. 91, ar. زنجبیل.
- Gischič «menta» pag. 126.
- Gift «par» pag. 83, pers. جفت.
- Girgac «uncus» pag. 125.
- Girgagil «age ævum per voluptates!» pag. 221.
- Girtarmen «delacero» pag. 23, — girtchil imp. ibid.
- Girtmac «laceratio» ibid.
- Gil «annus» pag. 79, cf. jil.
- Giltramac «coruscatio», «fulguratio» pag. 35.
- Giltrar «fulgurat» pag. 35, giltradi perf. pag. 34.
- Giltrin «fiola» pag. 123, — «vitrum» pag. 109.
- Gillbrar (?) fortasse «crassum filum» pag. 221, vid. v. sequens ular «figat».
- Gillan «serpens» pag. 129, cf. ilan.
- Gozchar «aries» pag. 128.
- Gurali «canemus!» pag. 217, cf. ir.
- Gulaf suj «aqua rosacea» pag. 94, cf. pers. گلاب.
- G'gor i. e. Gregor «S. Gregorius» pag. 162.
- Glar sani fortasse «millenium» pag. 81.

Gh.

- Ghac teyrumen «solvo» pag. 53.
- Ghac teyrmac «solutio» ibid.
- Ghač «crux» pag. 77, cf. kač, pers. جاج.
- Ghaxa «proprie» pag. 69, ar. خاصه.
- Ghasal «vigil», «excubiae» pag. 118.
- Ghaser «cubiculum tegeti stratum» pag. 123, vid. ar. حَاصِر «storearum textor» apud GOLIUM.
- Gham «acerbus» pag. 84, pers. خام.
- Ghalal «legitimus» pag. 115, ar. حلال.
- Ghalcha «anellus capistri» pag. 122, ar. خَلقة.

Ghalgan mend. scriptum pro kalgan
 «remanens» pag. 85, cf. kalurmen.
 Ghocumči «advocatus» pag. 101, cf.
 ar. حاکم.
 Ghos «carus» pag. 69, — ghos cy

bila «honeste» pag. 69, cf. chos,
 pers. خوش.
 Ghor^{ax} «gallus» pag. 130, pers. خروس.
 Ghorma «dactylus» pag. 126.

H.

Haybat «gloria» pag. 212, ar. هَيْبَة.
 Haybatli «gloriosus» pag. 209, hay-
 betli pag. 191.
 Hays «acuncula» pag. 145.
 Hakim «medicus»^s pag. 167, cf. gho-
 cumči, ar. حکم.
 Hakil «prudentia» pag. 108, cf. achel,
 ar. عَقْل.
 Hač «crux» pag. 180 et passim, cf.
 kač, ghač, pers. خاج.
 Hačan «quum», «quando» pag. 192, cf.
 kačan.
 Hatum «uxor» pag. 142, cf. katum.
 Hān «dominus» pag. 142, — «Deus»
 pag. 196 et passim, e. g. čin hani-
 mis pag. 196, cf. kan.
 Hanat «ala» pag. 180.
 Hangi «qualis» pag. 214, cf. kangi.
 Haziz «carus», «incomparabilis» pag. 196,
 cf. aziz ar. عزیز.
 Hap «vas» pag. 144, cf. kapsa.
 Habar^s «res novae», «nova» pag. 39,
 ar. خبر.
 Hā i. q. ham «et», «atque», «ac» pas-
 sim, pers. هم.
 Hamara «continuo» pag. 201, pers.
 همواره.
 Hamis «canna» pag. 145.
 Hawa «aër» pag. 78, ar. هَوَاء, pers. هوا.
 Haram «illicitus» pag. 183, ar. حَرَام.
 Harmak «praedo» pag. 144, cf. ka-
 rakči.
 Halha (halhan) i. q. kalkan pag.

Hallal «licitus», «legalis» pag. 183,
 halalim «uxor mea» p. 140, ar. حَلَال.
 Heč «nihil» pag. 68, pers. هیچ.
 Hess congul bila pag. 64, vid. sub
 v. congul.
 Herodes nom. proprium regis Judaeae
 pag. 161.
 Herumen «flabello refrigero» pag. 222.
 Hergys s. herchis «nunquam» pag.
 68, pers. هرگز.
 Hersek «luxoriosus» pag. 185, proprie
 «luxuria», pers. هَرَزَة «vanus sermo»,
 «nugae», hersegči idem ibid.
 Hoatdirmē (hoatdirmen) fortasse
 mend. pro hoatdim scriptum (inter-
 pretatio enim germ. ich bī geri ge-
 wrden sonat) «diminutus sum» pag.
 228.
 Hoatlangil «corroborat» pag. 141, ar. حَوَات.
 Hoangil «age aevum per voluptates»
 pag. 221, cf. choangil.
 Hoardi «fugatus est» pag. 227.
 Hotarimē (hotarimen) «libero» pag.
 226.
 Hoz «nux» pag. 147, cf. choz.
 Hopti «se sublevavit» pag. 139, com-
 hopti i. e. com hopti «se mul-
 tum sublevavit» ibid., cf. kopti.
 Hovoanlänir «gloriatur» pag. 222, cf.
 koanmaga.
 Hor «defectus» pag. 230, — horarmē
 (horarmen) «deficio» ibid., cf. kuru.
 Horen «saltatio», «chorea» pag. 233, cf.
 koron, gr. χορός.

Horn . . , i. e. hürmet «honorifice»
 pag. 66, ar. ^{هــرمة} حرمة.
 Hormat «honor» pag. 164.
 Hormatlagil «honora» pag. 185.
 Horlarmê (horlarmen) «despicio»
 pag. 233.

Höckû ? mend. scriptum pro hoskun
 «vehemens» pag. 167.
 Hualamen s. huarmen «venor»
 pag. 137. huladim s. hudim «ve-
 natus sum» ibid.
 Huun fortasse «Cumanus» pag. 144.
 Huvarmê (huvarmen) «palleco»
 pag. 228, cf. kuv.

J.

Jain «aestas» pag. 181, proprie «aes-
 tate» cf. jaz, yay, jay.
 Jaudi «pluit» pag. 204, cf. yamgur.
 Jakurarmê (jakurarmen) «jugo»
 pag. 226, l. c. siglum omissionis
 super e per errorem typographi haud
 annotatum est.
 Jagi «pingue ejus» pag. 143, cf. jav.
 Jagunadir «se flectit» pag. 145.
 Jagli «lacrimosus» pag. 210, cf. yag,
 jav.
 Jaghan «mundus» pag. 88. Hoc voc.
 a radice jak derivatum est, vid. jaktu
 «splendor», cf. hung. világ l. «lumen»
 2. «mundus».
 Jay «aestas» pag. 145, — jaylar
 «aestivat» ibid.
 Jayli «sagittarius» pag. 146.
 Jaylimê (jaylimen) «me extendo»
 pag. 146, cf. yayarmen.
 Jačigi «sacculus» pag. 147.
 Jat «peregrinus», «hospes» pag. 117.
 Jatir «jacet» pag. 145, cf. yaturmen.
 Jana «iterum» pag. 67.
 Jangi «juvenis» pag. 145, cf. yangi.
 Jangilirmen «erro» pag. 139, yangi-
 lirdim perf. ibid., iañirler fortasse
 e forma iangilirler corruptum pag.
 141, cf. yangilurmen.
 Jančti «contrivit» pag. 191.
 Jaxok «peccatum» pag. 46, — kečer

čakli jazik «peccatum veniale» pag.
 182, cf. yaxuc.
 Jas «pueritia» pag. 203, cf. yas.
 Jasuk i. q. jaxok pag. 78, in hac die-
 tione: jazuc uzun jÿyc cotur-
 meclic «poenitentia».
 Jassik «macer» pag. 139.
 Jas «aestas» pag. 135, cf. jay.
 Jaz «lacrima» pag. 145, cf. yas.
 Jabovli «lanatus» pag. 143.
 Jav «pinguedo» pag. 143, — «pinguedo»
 s. «butyrum» pag. 144, cf. yag,
 jagi.
 Javd'ding i. e. javdurdling «mu-
 neratus es» pag. 194.
 Javli «unguinosus», «pinguis» pag. 145.
 Javrutti «attraxit» pag. 232.
 Javlov «frixorium» pag. 234.
 Jarat et «dilata» pag. 8.
 Jaratkan «creator» pag. 195, jaratači
 idem pag. 188, cf. yaratchan.
 Jarastururmen «ordino» pag. 40, ja-
 rastur imp. ibid., cf. yarastirgil.
 Jarasturmac «ordinatio» ibid.
 Jaramas «abominabilis» pag. 141.
 Jaramsak «fidelis» ibid.
 Jare «versus» pag. 72.
 Jariklih «lumen» pag. 187.
 Jarig idem pag. 189, cf. yarik, ya-
 regh.
 Jariler «finditur» pag. 137, cf. yari-
 lurmen.

- Jarilgadi «misertus est» pag. 193. —
 jarilgamakga «misereri» pag. 188,
 — jarilgatiir «misericordiam obti-
 net» pag. 198.
- Jâilgamak i. e. jarilgamak «mise-
 ricordia» ibid., cf. yarligamac.
- Jarov «utensile», kerek yarov idem
 pag. 182.
- Jarovli dir «utile est» pag. 222, ja-
 rovli «utendus» pag. 226 et non «ut
 luminosus», uti l. c. opinatus sum.
- Jaruti «illuminavit» pag. 187.
- Jargu «judicium», — jargu jurar-
 men «judico» pag. 138, — jarguze
 «judex» ibid., — jargulan pag. 185,
 — jargularmen «judico» pag. 33,
 cf. yargu.
- Jarsöv «ineducatus» pag. 137.
- Jarma «dignum fissum» pag. 231.
- Jarle «pauper» pag. 17, iarle pag. 141,
 — iarlelik «paupertas» ibid., cf.
 yarli.
- Jala iabadir «calumniat» pag. 137.
- Jalangag «nudus» pag. 140.
- Jalangačlarmen «nudo» pag. 136,
 jalangačladim perf. ibid.
- Jalannaz «nudus» pag. 84.
- Jalarmen «lingo» pag. 138.
- Jali «juba» pag. 227.
- Jalin «flamma» pag. 139, cf. yalen.
- Jalinvrme (jalinvrmen) «nictor»
 pag. 234.
- Jalgan «falsus» pag. 185, — jalgan-
 lap «false» pag. 65.
- Jalgiz «solus» pag. 180, jalguz pag.
 211, cf. yalgux.
- Jalči «mercenarius» pag. 234, cf. yalči.
- Jäiärmen «dilato» pag. 221.
- Jädädim «lassus sum» ibid.
- Jängätsin «vincat» pag. 217, cf. jengdi.
- Jänglä «iterum» pag. 216 et non «ve-
 lut», uti l. c. opinatus sum, cf. jenä.
- Jänglämdir «resonat» pag. 232.
- Jändirdi «retribuit» pag. 227.
- Jämov «assumentum» pag. 220.
- Järsitirmē (järsitirmen) «irrito» pag.
 224.
- Jeh (mend. pro joh) alayesa «alio-
 quin» pag. 226.
- Jeti 1. «septem» 2. «hebdomas» pag. 80.
- Jeti mend. pro jetti «pervenit», «eva-
 sit» pag. 195, — jetkiz «pervenire
 fac» pag. 210, — jetkirdi «perve-
 nire fecit» pag. 195.
- Jenä «rursus» pag. 212.
- Jengul «levis» pag. 68.
- Jengdi «vicit» pag. 190, cf. yengr-
 men.
- Jendäči «victor» pag. 206.
- Jez «pertica aenea» pag. 232, cf. yes.
- Jemis «fructus» pag. 125, cf. yemis,
 giemis.
- Jer «locus», — «terra», jer ouildi
 «terra submersa est» pag. 138, cf. yer.
- Jerer «liquescit» pag. 229.
- Jelemči «cursor» pag. 222.
- Jelni «uber» pag. 230.
- Jelpirmē (jelpirmen) «flabello refri-
 gero» ibid.
- Jihov «templum» pag. 198, cf. gichöv.
- Jiy «promptus» pag. 146.
- Jiygaczur fortasse «collectio est» pag.
 220, cf. gigaybis.
- Jit kelgä i. e. jitdan kelgan «hos-
 pes» pag. 148.
- Jiti «acutus» pag. 133.
- Jitirdim «perdidi» pag. 230.
- Jipkirrimē (? jöp körürmen) for-
 tasse «comprobo» pag. 228 (respon-
 dens glossa germ. mer vuollet),
 vid. job.
- Jibek «edens» pag. 232.
- Jibitirmen «permuto» pag. 221.
- Jymis «putridus» pag. 87.
- Jiv «pinguis» pag. 231, cf. jav.
- Jiriler «contrahitur» pag. 221.

- Jirôči ksi «pavidus» pag. 136.
 Jirtilding «fissus es» pag. 140.
 Jir'di «congregavit» pag. 234.
 Jirmen «filo» pag. 27. jirgil imp. ibid.
 Jil «annus» pag. 205, cf. yel.
 Jilamac «odoratus» pag. 30, cf. yylamac.
 Jilek «medulla» pag. 36.
 Jildi «convenit» pag. 18, cf. hungar. gyülni.
 Joap «responsum» pag. 52. ar. جواب.
 Joap berumen «respondeo» ibid., joap bergil imp. ibid.
 Joulr mend. scriptum pro jolar «funis ductorius» pag. 231.
 Jocerimen (joc berimen) «pungo» pag. 138.
 Jogartin «ex alto» pag. 148.
 Joharmen «adhaereo» pag. 220.
 Johsil «pauper» pag. 203.
 Jota «maxilla» pag. 221.
 Jon «pilus» pag. 46, cf. yung.
 Jonarmê (jonarmen) «sculpo» pag. 226.
 Job «bene» pag. 183, sin job sän-gänčä (mendose pro sanganča) «quum tu comprobares», «te comprobante» ibid. In editione nostra l. c. pronomén sec. personae sin falso glossam quandam lat. corrupte scriptam opinati sumus.
 Jobâcä «pars corporis infirma» pag. 228, cf. čag. jupka debilis.
 Jobap «vix» pag. 141, vid. jolap.
 Jomard «largus» pag. 115.
 Jomdarimen «congrego» pag. 18. iomucti «convenit» ibid.
 Joralarmê (joralarmen) «opto» pag. 222.
 Jol «via» pag. 16, iol scriptum pag. 141, cf. yol, — yolga jururmen «ambulo» pag. 16, jolga jur imp. ibid.
 Jolču «hospes», «conviva» pag. 225. proprie «peregrinator».
 Jolabar «monstrum quoddam» pag. 148.
 Jolap «difficulter» pag. 183, cf. jobap.
 Joldagilar «peregrinatores» pag. 233.
 Jolbarurmê (jolbarurmen) «rogo obnix» pag. 157.
 Jöga'ärdirmê i. e. jögül ärdim «levis factus sum» pag. 228, cf. yungul.
 Jötkurdim «tussivi» pag. 136.
 Jöp jöp «jugiter» pag. 133.
 Jūyc «contritio» pag. 78.
 Juutlermen «consolo» pag. 140.
 Juutberdim «consolavi» ibid.
 Juurdim ex jugurmak contractum «massavi» pag. 143.
 Juuarmen «lavo» pag. 33, ju imp. pag. 31.
 Juk «onus», jukkä cirtmisen «visne suus fidejussor esse» pag. 221, cf. yuc.
 Jukturmey «non attrahens» pag. 216.
 Juguŋgis i. e. jügüningis «inclinate vos» pag. 157.
 Jugunč «cultus» pag. 207.
 Juhmamis «non prorsus coagulatum» pag. 144.
 Judi «abluit» pag. 209, cf. yu unali.
 Juz «vultus» pag. 187, vid. jüz.
 Jubangan «fictum», e. g. jubangan söz «fictum verbum» pag. 227.
 Jumurtka «ovum» pag. 143.
 Juvoančang «piger», «somnolentus» pag. 135.
 Juvduh «rusticus», «incultus» pag. 228.
 Juric «matta» vel «juncus» pag. 135.
 Jurimen «depso» pag. 136, jurdim perf. ibid.
 Juruh «pugnus» pag. 223.
 Jurum «condemnatio», pag. 13, ar. جرم.
 Jurumlarmen «condemno sceleris» ibid., jurumla ibid.

- Jurup «commeans» pag. 200, — jurgā i. e. jurgan «trita (via)» pag. 192.
 Jūgalak i. e. jurgalak «rotundus» pag. 223.
 Julic «calvatus» pag. 138, cf. julumis.
 Julovči «redemptor» pag. 230, cf. yularmen.
 Julugnamis «redemptio nostra» pag. 206, — julūgā i. e. julungan «redemptus» pag. 210.
 Julumis «rasus» pag. 84, cf. yulurmen.
 Juluv «redemptio» pag. 209.
 Julkarmē (julkarmen) «evello» pag. 224, — julguu (.) «evulsus» pag. 232.
 Juldi «abluit» pag. 208, cf. judi.
 Ju(ltar) «corrigo» pag. 226.
 Juldus «stella» pag. 78, 145, — juldüzči «astrologus» pag. 180.
 Julmalmē (julmalarmen) «me inclino» pag. 224.
 Jüz «vultus» pag. 193, cf. juz.
 Jüpzimis «dignatus est» pag. 188, cf. job.
 Jtip «tundens se» pag. 143, i. e. itip.
 Jtma «exercitium» pag. 182, cf. idmälägil.
 Jdirdi fortasse «advenit» pag. 215, cf. yetarmen.
 Jn «foramen» pag. 145.
 Jnanurmen «credo» pag. 15, jnangil imp. ibid., jnangaan (jnangan) part. ibid., cf. inangay.
 Jnanmac «actus credendi» ibid.
 Jzinda «intus» pag. 67, cf. ičindagi.
 Jmdi «jam» pag. 67.
 Jridi «liquatus est» pag. 139, cf. jerer.
 Jrgaladir «fluctuat» pag. 230, — jrgalmas «movere non potest» pag. 143.

Y.

- Ya «vel», «aut» pag. 72 et passim.
 Yaa «arcus» pag. 118.
 Yaagh «maxilla» pag. 110, yaac scriptum pag. 111.
 Yaane «quasi» pag. 70, ar. يَـعْنَى proprie «id est», «scilicet», «nimirum».
 Yaoh «secus» pag. 71, — «prope» pag. 69, cf. čag. javuk, jovuk, jouk.
 Yacut «rubinus» pag. 108, ar. pers. ياقوت.
 Yacsi «bonus» pag. 75, — yacsi «bene» pag. 64, iacsi pag. 141.
 Yag «oleum» pag. 95, cf. jag, jav, — gulaf yage «oleum rosaceum» ibid., — chox yagi «oleum nucis» ibid.
 Yage «bellum» pag. 29, cf. uig. jakī, jakiči in glossario VÁMBÉRY.
 Yağlaou «patella» pag. 124.
 Yay «aestas» pag. 83, vid. jay.
 Yayarmen «extendo» pag. 25, yaygil imp. ibid., cf. yaylimen.
 Yaturmen «jaceo» pag. 33, yatchil imp. ibid., vid. jatir.
 Yanauar «animal» pag. 127, pers. جانور, جاناور.
 Yangac «mentum» pag. 110.
 Yangi «novus» pag. 87, vid. jangi.
 Yangilurmen «erro» pag. 27, vid. jangilirmen.
 Yangilmac «error» ibid.
 Yandurumen «accendo» pag. 6, yandir imp. ibid.
 Yanzic «marsupium» pag. 120.

* Y praeter j et i et u designat.

- Yax «pratum» pag. 90. vid. jas.
 Yaxarmen «scribo» pag. 54.
 Yaxirj «occulte» pag. 69.
 Yaxil viridis» pag. 108; cf. yassilic.
 Yaxuc «culpa», «peccatum» pag. 15, —
 yaxuctan pesman bolmac «poen-
 nitentia» pag. 78, cf. jaxok.
 Yaxuclamis «culpatus» pag. 15.
 Yaxuclu «peccator» pag. 117.
 Yas «lacrima» pag. 113.
 Yas «vita» pag. 86. — «viridis» pag.
 87. vid. jas.
 Yasuc aytmac «confessio» pag. 78.
 vid. jasuk.
 Yastuc «pulvinar» pag. 123.
 Yassilic «viridis» pag. 86. cf. yaxil.
 Yasman «lagna» pag. 121.
 Yazanurmen «dubito» pag. 22. ya-
 zam mend. pro yazan imp. ibid.
 Yazâmác i. e. yazanmac «dubita-
 tio» ibid.
 Yaşirumen «abscondo» pag. 7. yaşir
 imp. ibid.
 Yaşirmac «absconsio» ibid.
 Yaparmen «tego», «obtego» pag. 15.
 — iapchil imp. ibid.
 Yapchiz «tegumen» ibid.
 Yabalac «noctua» pag. 129.
 Yabuldrac mend. scriptum pro japrac
 «folium» pag. 125.
 Yaman «malus» pag. 75. — yaman
 chele «male» pag. 68. — yaman-
 rac «peius» pag. 69. — andan ya-
 manrac «pessimus» ibid., — ya-
 manlic «malitia» pag. 86.
 Yamgur «pluvia» pag. 44. — yamgur
 yagar «pluit» ibid., — yamgurlu
 hawa «pluviosa tempestas» pag. 82,
 — yamgleyin i. e. yamgurle-
 yin «velut pluvia» pag. 204.
 Yara etarmen «interficio» pag. 33. —
 yara etchil imp. ibid.
 Yaratchan «creator» pag. 17. vid. ja-
 ratkan.
 Yaratmac «creatio» ibid.
 Yaraşirmen «concordo» pag. 11. —
 yarastirgil imp. formae factitivae
 ibid.
 Yarasurmen «placeo» pag. 44. yara-
 sur «decet» pag. 19. yarasti perf.
 ibid., — yarasmis «placitum» pag. 44.
 Yarasmac «actio placendi» pag. 11.
 Yaregh «clarus» pag. 82. vid. jarig,
 —yaret (?c) hawa «serena tem-
 pestas» ibid.
 Yarem «dimidium» pag. 85.
 Yari «auxillium» pag. 77.
 Yarik i. q. yaregh pag. 142. — iar-
 chlik «claritas» ibid.
 Yarilurmen «diffindor» pag. 11. ya-
 relgil imp. ibid., — yarilgan «dif-
 fissus» pag. 85.
 Yarilmac «actio diffindendi» pag. 11.
 Yargu s. yarmac «regimen» pag. 51.
 52 et non «defensio», uti ad pag. 52
 annotavi, — yarguzi «judex» pag.
 105. cf. jargu.
 Yarmal item «regimen» pag. 52.
 Yarmen «mitto» pag. 35. yygil imp.
 ibid.
 Yarli «pauper», «miser» pag. 116 et pas-
 sim, cf. jarle.
 Yarligamac «misericordia» pag. 78, vid.
 jarilgamak.
 Valen «flamma» pag. 125, vid. jalin.
 Yalgux «solus» pag. 76. — yalguxol
 «solum» pag. 71, vid. jalguz, jal-
 giz.
 Yalči fortasse «pomarius», pomele-
 rius in cod. pag. 101, cf. jalči.
 Yalbarurmen «oro», «supplico» pag.
 52. yalbargil imp. ibid.
 Yalbarmac «oratio», «rogatio» ibid.
 et pag. 78.
 Yalmas «adamas» p. 109, cf. pers. الماس.

- Yärmägä fortasse «pervenire» pag. 214, et non «languore», uti l. c. opinatus sum, cf. čag. **يريتمك** apud PAVET de COURTEILLE.
- Yejtlic «juventus» pag. 86.
- Yegan «teges» pag. 123.
- Yeng «manica» pag. 119.
- Yengirzac «clitellae» pag. 122.
- Yengrmen mend. pro yengirmen pag. 61, vid. yengdi.
- Yengilmac «actio devincendi» ibid., — yengmac «victoria».
- Yetarmen «jungo» pag. 7, 31, yetchil imp. ibid., — yetar «sufficit» pag. 71, — yetmac bila «satis» ibid., vid. jetti.
- Yexna «cognatus» pag. 114.
- Yes «orichalcum» pag. 97, yes tac-tasi «folium orichalci» pag. 106, vid. jez.
- Yemis «fructus» pag. 28, vid. jemis.
- Yer «terra» pag. 78, — «locus» pag. 89, — yer titramachi «terraemotus» pag. 59, vid. jer.
- Yel «ventus» pag. 82.
- Yelin «gluten» pag. 102.
- Yyacči «sagittarum fabricator» pag. 103, cf. jaa.
- Yic^hrar bergil «confitere» pag. 15, cf. gic^hrar.
- Yigilik «bonitas» pag. 213, cf. egilic.
- Yylmac «odoratus» pag. 81, vid. jylamac.
- Yylarmen «odoror» pag. 30, jylagil imp. ibid.
- Yilki «equus» pag. 134.
- Youa «cepe» pag. 127.
- Youač «ultra» pag. 72.
- Youaslic «humilitas» pag. 31.
- Yourgan «matta» pag. 123, cf. juric.
- Yoc «non» pag. 68, ioh pag. 143, ioch pag. 141, — yoc exa «nisi» ibid.
- Yocsul «pauper» pag. 110, vid. johsil.
- Yogan «grossus» pag. 87, yogun pag. 102.
- Yol «via» pag. 61, vid. jol.
- Yolugurmen «obvio» pag. 41, yolugchil imp. ibid.
- Yu unali «adoremus!» vel quod mihi probabilius videtur «nos lavemus!» pag. 214.
- Yuc «onus» pag. 30, — «fasciculus» pag. 102, vid. juk.
- Yuctusururmen i. e. yuc tusururmen «onere me libero», «onus depono» pag. 19.
- Yuclarmen «onero» pag. 30, yucla imp. ibid.
- Yuganči «frenorum faber» pag. 101.
- Yugururmen «curro» pag. 12, yugur imp. ibid.
- Yugurt «lac acidum» pag. 131.
- Yugurmac «curtus» pag. 12.
- Yung «lana» pag. 106, — «pluma» pag. 107, cf. jon.
- Yungul «levis» pag. 76, vid. jengul.
- Yuxarmen «nato» pag. 39, yuxgil imp. ibid., — yxganchisi mendose pro yuxgan chisi «natator» ibid.
- Yusac «sera» pag. 119.
- Yusxaclarmen «claudio» pag. 12, yuxacla imp. ibid.
- Yusxac «sera», «claustrum» ibid.
- Yumsak s. ymisac chelle «teneriter» pag. 65, — ymisat mend. pro yumisac «tener» pag. 88.
- Yörgan «culter» pag. 99.
- Yurt «mansio» pag. 35.
- Yulaghac «textor» pag. 103.
- Yularmen «redimo» pag. 48, yulgil imp. ibid., vid. julungan.
- Yulunguz «novacula» pag. 100.
- Yulurmen «rado» pag. 49, yulugil imp. ibid.
- Yuluguz i. q. yulunguz ibid.
- Yulmac «redemptio» pag. 48.

- Yki «domesticus» pag. 48.
 Ygit «juvenis» pag. 87, cf. yeijtlic.
 Ygina «acus» pag. 97.
 Ygi «odor» pag. 135, (ygisi «odor ejus»), cf. jy-lamac.
 Ygir «olet» pag. 165.
 Yglarmen «fleo» pag. 43, yglagil imp. pag. 44, cf. iglading.
 Yglamac «fletus» ibid.
 Yč «medulla arboris» pag. 125, cf. ičindagi.
 Yčag «intestina» pag. 111.
 Yčgan «potus» pag. 157, cf. yzarmen, ičip.
 Ydim «misi» pag. 9, — ymaga inf. ibid.
 Ydis «missio» ibid.
 Yn «farina» pag. 131 (i. e. un, kaz. on).
 Ynac «vacca» pag. 128.
 Ynj «nepos» pag. 114.
 Yxba «camera» pag. 119.
 Ys «opus» pag. 42, yz pag. 163, vid. is.
 Yscarlat «coccum» pag. 107, osm. اسكرلت.
 Ysdermen «quaero» pag. 47, ysdegil imp. ibid., ysdediler perf. 3. pers. n. pl. pag. 170, vid. ixdarmen.
 Ysdemek «quaestio» pag. 47.
 Yssi «calidus» pag. 88, ysy pag. 182, vid. isi.
 Yspanac «olus Hispanicum», vulgo «spanachium» pag. 126.
 Yz «odor» pag. 134.
 Yzarmen «bibō» pag. 10, — iz «bibe» ibid., cf. yčgan.
 Yp «filum» pag. 27, 97, — uxun ip «linea piscaria» pag. 100, — yogun ip «filum grossum» pag. 102.
 Ypac «sericum» pag. 107.
 Ypar «muscus» pag. 93.
 Ymsiri «mumia» (ar. قرياق التركي) pag. 95.
 Yrac «procul» pag. 67, yrah pag. 69, — yractim «a longinquo» pag. 64.
 Yrig mend. pro jarig «lumen» pag. 32, — yarig etarmen «illumino» ibid., cf. yarik.
 Yrs «uncia» in cod., fortasse i. q. lonza apud DANIE pag. 128, ar. عرس⁵ «le-aena».
 Yr «cantus» pag. 12, vid. ir, — yrči «cantor» pag. 103.
 Yrlarmen «canto» pag. 12, yrlagil imp. ibid.
 Ylagan «serpens» pag. 147, 148, vid. ilan.
 Ylagil «liga» pag. 147.
 Ylap fortasse pro ulap scriptum «moriens» pag. 141.
 Ylarmen «pendo» pag. 43, ilgil imp. ibid.
 Ylgari «ante» pag. 64, cf. ilgari.
 Ylla «sed» pag. 71, ar. الّا.

Č.

- Čayhaladir «strepit» pag. 230.
 Čayhalmas «moveri non potest» pag. 143, vel fortasse «non strepit», quod ultimum mihi probabilius videtur.
 Čak «tempus» pag. 209.
 Čakuči «accusator» pag. 186.
 Čakči idem pag. 181.
 Čacuč «malleus» pag. 90, čachuč pag. 90, 100.
 Čacman «pannus» pag. 98.
 Čacharadir «glocitat» pag. 134.
 Čager «vinum» pag. 90, cf. hung. csigér.
 Čagi «potentia» pag. 221.

- Čagirsa «si clamaret» pag. 141.
 Čagundur «gea» in cod., gallice bet-
 terave pag. 127.
 Čahinda ozga mendose scriptum pro
 čahindan ö. «importune» pag. 142.
 Čahlasangis «si bene attenditis» pag.
 231.
 Čater «tentorium» pag. 121.
 Čatlauc «avellana» pag. 125.
 Čanac «scutella» pag. 124, čamek
 pag. 145.
 Čandirgine fortasse «tinnitus» pag.
 139, cf. čag. čangirti.
 Čapčačik «valde mobilis» pag. 145.
 Čaplatmak «alapa» pag. 180.
 Čaman «piger» pag. 135.
 Čaman «cuminum» pag. 95.
 Čami «multitudo» pag. 214, ar. جمع.
 Čaridi «notum fecit».
 Čarči «mercenarius» pag. 101, cf. čerči.
 Čarciga «nisus» pag. 129.
 Čart «strepitus» pag. 147.
 Čarpuū «via caesis vel dejectis arbori-
 bus impedita» pag. 223.
 Čalarmen «sono» pag. 54, čalgil
 imp. ibid.
 Čalih «iracundus» pag. 225.
 Čalma «mantile» pag. 121.
 Čeuh «dulciter» pag. 65.
 Čekm̄ i. e. čekmān «pannus» pag.
 174, cf. čacman, — čekmči
 «pannorum textor» pag. 174.
 Čehlap s. čehlayrak «eo modo»
 pag. 220.
 Čeber kisi «homo purus» pag. 230.
 Čerē (?čeren) fortasse «equus subru-
 ber» pag. 234.
 Čeryii «exercitus» pag. 118, — čeribasi
 «dux exercitus» pag. 105.
 Čerči «mercator» pag. 235, cf. čarči.
 Čertermē (čertermen) «strepito»
 pag. 225.
 Čermas «ventrosus» pag. 222.
 Čerli «macer» pag. 139.
 Čialduz «acus grossior» pag. 181, pers.
 چوال دوز.
 (Či)arhar mend. pro čiharir «trahit»
 pag. 229.
 Čiarzau «lintheamen» pag. 123.
 Čiyg «crudus» pag. 84.
 Čiyrū i. e. čiyruk «campana» pag.
 223.
 Čiurūba «puls cumino et aceto cocta»
 pag. 94, ar. زيرب.
 Čig «rosata» pag. 82, — «pruina» ibid.
 Čigmac «cubitus» pag. 113.
 Čigrigzi «tornator» pag. 103.
 Čiglamis «ora consuta» pag. 147.
 Čigharmen «exeo» pag. 24, zigchil
 imp. ibid., čiktiler perf. 3. personae
 n. pl. pag. 162, — zigargil «extrahe»
 pag. 24, cf. čiharir.
 Čiček flos» pag. 209.
 Čičeklēm̄is i. e. čičeklenmis «flo-
 ruit» pag. 192, cf. zizac.
 Čin «verus» pag. 211.
 Činay «uxor» pag. 114.
 Činārm̄en «suo cum filo serico» pag.
 223.
 Čisar̄men «scribo» pag. 54, čisgil
 imp. pag. 55.
 Čismac «scriptura» ibid.
 Čipčic «avis» pag. 129, čipzičlar
 pl. 61.
 Čibin «musca» pag. 129, — suru či-
 bin «culex» ibid.
 Čibuch «baculus», «fustis» pag. 171,
 čibug «virga» pag. 191.
 Čimgipturgan «probatum est», pag.
 188, cf. osm. čintürmək «exami-
 nare», alt. čene, «probare».
 Čimdirmē (čimdirmen) «vellico»
 pag. 220.
 Čiray «vultus» pag. 113.
 Čirac «candela» pag. 90, 124, — čiraclic

«candelabrum» pag. 123, pers. چراغ s.
چراغ.
Čirchin «turpis» pag. 116.
Čirpi «ramalia» pag. 225.
Čirmarmen «intorqueo» pag. 132, —
čirmamaga «intorquere» ibid.
Čirlac «frictio» pag. 230.
Čil «perdix» pag. 130.
Čourma s. čoura «rotunde» pag. 70.
čop čoura «circum» pag. 65.
Čokunggis «inclinate» pag. 142, čö-
cwp «inclinans» pag. 160.
Čokrak «scaturigo» pag. 213, čoch-
rach pag. 134, čohrah pag. 207.
Čoganak «cubitus» pag. 139.
Čohmarli «ad similitudinem clavic»
pag. 143.
Čonrumen «volvo» pag. 62, čonrgil
ibid.
Čonrmac «actio volvendi» ibid.
Čozgil «distende» pag. 231.
Čomič «capsa» pag. 124.
Čomlac «olla» pag. 91, — «vas coqui-
narium» pag. 124.
Čov? pag. 137, — čovlamnang? ibid.
Čowgučler «tumultus» pag. 171, et
non «mallei», uti l. c. opinatus sum.
Čordigidem fortasse discrete čordig

idem legendum «inclinatus ad malum
eram» pag. 221.
Čorhaa «vas» pag. 142.
Čop? mend. pro cöp «multum» scrip-
tum pag. 159.
Čöplegaybis «colligemus» pag. 169.
Čualdus, vid. čialduz pag. 102.
Čuermē (čuermen) «jaceo» pag. 227.
Čuuliydir fortasse «jugo similis est»
pag. 224.
Čučldi «sursum versus est» pag. 232.
cf. hung. csukkanni.
Čučulurmen «dispolio» pag. 22.
Čučī «serio» pag. 138.
Čučkordim «sternutavi» pag. 136.
Čugur «fossa» pag. 88.
Čunchin «ergo» pag. 65, cf. pers. چون,
Čux «sericum e folliculis factum, e qui-
bus eruperint bombycum papilionēs»
pag. 106, fortasse ex ar. قز corruptum.
Čuprak «urceus» pag. 142, cf. hung.
csupor.
Čuvre «latus vestis posticum» p. 231.
Čura «falco albus» pag. 129, pers. جرد.
Čurusipdir «strepitavit» pag. 225.
Čurumac «marcor» pag. 86.
Čulgau «solea socci» pag. 121.
Čulganmiz «involutum» pag. 159.
Čüprāk «fragmentum panni» ibid.

G.

Ġan «anima» pag. 160, pers. جان.
Ġehan «mundus» pag. 158, pers. جهان
et جهان, e quo جَهَن decurtatum
est, — ol ġehan «vita aeterna post
mortem» pag. 166, opp. bu dwnia
«vita terrestris», proprie «hic mundus»,
cf. ar. دُنْيَا oppos. اُخْرَة.

Ġinsler «nationes» pag. 209, ar. جِنْس.
Ġuhut «Judaeus», Ġuhutlar «Judaei»
pag. 161, — Ġuhut ieri «terra Ju-
daeorum» pag. 161, ar. يَهُود, pers.
جَهُود, sec. Farhangi Shuûrī
جَهُود, vid. apud VUILLERS.

T.

- Tayjak «fulcimentum» pag. 191.
 Tauc «gallina» pag. 130, taoh pag. 134.
 Taus «pavo» pag. 130, ar. طَاوُوس, gr. ταυός.
 Tausti «perfectit» pag. 139.
 Taul «tempestus» ibid., ar. دَوَل.
 Tac «impar» pag. 83.
 Tacta «tabula» pag. 90. — «tabulatum» pag. 120, pers. تاخت.
 Tag «mons» pag. 88.
 Tagē fortasse tagel idem pag. 38.
 tagellar «montis jugum» ibid.
 Tage «et» pag. 65.
 Tagz «corona» pag. 105, tag pag. 171, tigenek tage «corona spinis conserta», pers. تاج, cf. dač.
 Taglar i. e. tanglar «prodigia» pag. 159, cf. tangis.
 Tayag «clava» pag. 144.
 Tanarmen «nego debitum» pag. 30, tangil ibid.
 Taniklatirmē (taniklatirmen) «testificor» pag. 159.
 Tanirmen «cognosco» pag. 15, — tanigil imp. ibid., — tanimis perf. indefin. pag. 216.
 Tanimac «notio» pag. 15.
 Tanur chisi «homo doctus» pag. 115.
 Tanlarmen «cerno» pag. 17, tanla imp. ibid., — tanlasurmen «examine» pag. 24, tanlas imp. ibid.
 Tanucluc berumen «perhibeo testimonium» pag. 46, tanucluc bergil imp. pag. 60.
 Tanuc «testis» ibid.
 Tank ertä «mane» pag. 76, tangda s. tanda «cras» pag. 65, 80, — tanda deul «perendie» ibid., — tang saraunda «diluculo» ibid., — tang sara «diluculum», «aurora» pag. 181.
 Tang «fasciculus» pag. 102.
 Tangis «miraculum» pag. 216.
 Tangisip jatir «ardore febrili aggravatur» pag. 229.
 Tanglarmen «miror» pag. 36, tanglarlar «admirantur» pag. 190, tanglapt «elegit» pag. 193, — tanglančik «admirabilis» pag. 219, tanglačih idem pag. 208.
 Tansic «rarus» pag. 221.
 Tax «calvus» pag. 116.
 Taxac «testiculus» pag. 112, — tasac-six «castratus» pag. 117.
 Tas «pelvis tonsoria» pag. 100.
 Tas «lapis» pag. 89, taz pag. 160, — taslar «pondera lancis» pag. 90, — tas bolmaga «interire» pag. 189.
 Tazlap «lapidans» pag. 160.
 Tas «socius» pag. 144.
 Tastar «mantile» pag. 123, pers. کستار.
 Tatar «Turca», «turcicus», tatar til «sermo sincerus» pag. 229.
 Tatarmen «gusto» pag. 29, tatchil imp. ibid.
 Tatig «sapor» pag. 86, — tatigli «sapidus» pag. 84, — tatov «gustus» pag. 135.
 Tatmac «gustus» pag. 29.
 Tatlar «gustat» pag. 173.
 Tatli «dulcis» pag. 83, — tatli chele «dulciter» pag. 65.
 Tastin s. tascari «extra» pag. 24.
 Tassidi «rapuit» pag. 227.
 Tap tap pag. 143. Haec geminatio onomat. sonum stillantis guttae imitatur.
 Tap fortasse. «patientia» pag. 146, pers. تاب.
 Tapgaysis «invenietis» pag. 159, —

- tâmis i. e. tapmis «invenit» pag. 140.
- Taptarmen «premo» pag. 137.
- Tabac «discus» pag. 124, ar. طَبَق.
- Taban «solea» pag. 99.
- Tabuh «adoratio» pag. 217.
- Tabunirsen «adoras» pag. 185.
- Tabusirmê (tabusirmen) «disputo» pag. 226, tabuschirmen pag. 23.
- Tam «tectum» pag. 120.
- Tama «gutta» pag. 148.
- Tamac «guttur» pag. 111.
- Tamadigan «guttas effundens» pag. 143.
- Taman «perfectum» pag. 137, vid. tamam.
- Tamasa «delectamentum» pag. 104, ar. pers. تَمَاشَا, proprie nom. act. VI. verbi arabici مَشَى «deambulatio animi recreandi causa» vid. apud VILERS.
- Tamam «complementum» p. 13, ar. تَمَام.
- Tamam etarmen «compleo» ibid., tamam ektil imp. ibid.
- Tamar «vena» pag. 112, — tamar sohar «sectio venae» pag. 139.
- Tamar «stillat» pag. 143, cf. tama.
- Tamyzik «guttans» ibid.
- Tamu «inferna» pag. 200, tamuc pag. 78, 167, tamuh pag. 228, tamuchdage «infernalis» pag. 106.
- Tamha «vas» pag. 225.
- Tamzi «tubus» pag. 121.
- Tav «mons» pag. 144, 189, — mengi tav «mons altus» pag. 189, — tav-larning tavi «mons altissimus» pag. 203.
- Taf «tympanum» p. 103, cf. ar. دَفّ, طَبْل.
- Taftar «liber rationum», «registrum» pag. 90, — «manuale» pag. 91, pers. دَفْتَر.
- Tafsanyt «differentia» pag. 184, ar. تفصیلات.
- Taff etarmen «quietum reddo», «certum facio» pag. 47, taff etchil imp. ibid.
- Taff etmac ibid.
- Taffaruč «recreatio» pag. 233, ar. تَفَرُّج.
- Tar «angustus» pag. 139.
- Tarag «porticula» pag. 120, pers. دَرِيَجَه.
- Taraga «fossa» pag. 136, pers. دَرَغ.
- Taraxu «libra» pag. 90, tarazy pag. 209, pers. تَرَاو.
- Tararče «servator» pag. 160, in edit. cod. loc. cit. aliam emisi opinionem.
- Tari «milium» pag. 131.
- Tarima «crispus» pag. 85.
- Targatgil «dissolve» pag. 187.
- Tartarmen «traho» pag. 58, tartchil imp. ibid., — tartinurmen «intigo» pag. 32, tartingil imp. ibid.
- Tarlovy «arvum» pag. 180.
- Talasman «praedo» pag. 144.
- Talashman «concionator» pag. 141, cf. talischirmen.
- Talal «auctionator», «censor» pag. 101, ar. دَلَال.
- Talischirmen «litigo» pag. 132.
- Tämä «avaritia» pag. 183, — tämäker «avarus» ibid., ar. pers. طَبْعَكَار.
- Teäčë «apposito» pag. 158.
- Tein «sciurus» pag. 97, caratein (cara tein) «sciurus niger» ibid.
- Teizmaga «submittere genua» pag. 161.
- Teksi «aequalis» pag. 198.
- Tec tec «saepe» pag. 71.
- Tec turumen «taceo» pag. 60, tec turgil imp. ibid.
- Techsir «mutuare» pag. 35.
- Tegana «labrum», «cymbium» pag. 124, — «pelvis» pag. 97.
- Tege «ille» pag. 144.
- Tegirma «rotundus» pag. 83.
- Tegu «valde» pag. 190.
- Tegdj «(mihi) obtigit» pag. 31.
- Tegma «omnis» p. 76, cf. uig. tökün,

- l. c. erroneam proposui comparationem.
- Tegmac «valor» pag. 63.
- Teyarmen «tango» pag. 58, — «valeo» pag. 63, teygil «tange» pag. 58, — teyar mend. pro tey «vale» pag. 63, teyding «pervenisti» pag. 196, teyp-tur «pervenit» pag. 185, — teyskil «affer» pag. 185.
- Teysli «obstrictus» pag. 189.
- Teyra «districtus» pag. 89.
- Tetic mend. pro tatik scriptum «sapiens», vid. tetic Salomō pag. 165.
- Ten «corpus» pag. 215 et passim, — tenalip «corpus sumens» pag. 211.
- Tengis «mare» pag. 88, tengisda yururmen «navicula» pag. 38, tengisda yurugil imp. ibid., tengisda yurugan part. ibid.
- Tengizich «flatus a partibus maris proveniens», «auster» pag. 181.
- Tengdes «coequalis» pag. 206.
- Tengri «deus» pag. 77, — tengri korgusmesi «dii meliora!» pag. 139, — tengri soumacligu «charitas» pag. 78, — tengrilik «divinus» pag. 198.
- Tengru mend. scriptum pro tikru, tigru «usque» pag. 144.
- Tex «velox» pag. 87.
- Texmac i. q. tesich pag. 122.
- Teser «conchilia intexit» pag. 145.
- Tesich «foramen» pag. 28.
- Tesinfetti «dietavit» p. 184, ar. تَصْنِيف.
- Tezgēdi (i. e. tezgendi) «quasi vertigine correptus a recto aberravit» pag. 224.
- Tepsi «quadra» pag. 125.
- Tepraturmen «moveo» pag. 37, tep-ratchil imp. ibid.
- Tepratmac «motus» ibid.
- Teba «ligamen crinium» pag. 110.
- Temê «acus».
- Temir «ferrum» pag. 28, — temirzi «faber ferrarius» pag. 96.
- Ter «sudor» pag. 113, — terlep «sudans» pag. 134.
- Terac «arbor» pag. 89, — «planta» pag. 45, terac tichmac «plantatio» ibid., cf. pers. دِرَخت.
- Tereng «profundus» pag. 139.
- Teri «corium», — teriton «vestis pellicea» pag. 98, — eriklagan teri «corium effictum» pag. 132.
- Terc «cito» pag. 72, — «velox» pag. 87, — terchay «subito», «festinato» pag. 69, — terclap «breviter» pag. 64, — «cito» pag. 72, cf. tex.
- Tergeim «scrutabor» pag. 223, tergejm scriptum pag. 226.
- Tegirman «mola», «molendinum» pag. 37, — tegirmanzi «molitor» ibid.
- Tegirman tartarim «molo» ibid., tegirman tart imp. ibid.
- Ters «iracundus» pag. 225.
- Termac «unguis» pag. 112.
- Termä «tabernaculum» pag. 189.
- Terf «caseus siccus» pag. 107, pers. قَرَف.
- Teli «stultus» pag. 116.
- Telbuga «funis ductorius» pag. 229.
- Telmač «interpres» pag. 105.
- Tiarmen «destino» pag. 21, tyimac imp. ibid.
- Tiymak «huc illuc curvescere» pag. 144.
- Tikmaga «immerito» pag. 171.
- (Ti)ciyalman «comprimere non possum» pag. 113.
- Ticma «fixus» pag. 85, — ticnah «pignus» ibid.
- Ticharmen «consuo», «suo» pag. 17, tichil imp. ibid., — tarac ticarmen «planto» pag. 45, terac tich imp. ibid.

- Tichmac «actio suendi» pag. 17. —
«plantatio» pag. 45, ticmac pag. 119.
- Tigenek «spina» pag. 135.
- Tigilurmen «cesso» pag. 13, tigil
imp. ibid.
- Tiharmen «obturo» pag. 137, tika-
dim perf. ibid., has glossas l. e. in
connexu cum praecedentibus male in-
terpretatus sum.
- Titarmen «tremo» pag. 59, titra
imp. ibid.
- Titramac «tremitus» ibid., — tite-
remec «tremor» pag. 170, — yer
titramachi «terraemotus» pag. 59,
vid. sub v. yer.
- Tin «anima» pag. 21. — ari tin «Spiri-
tus Sanctus» pag. 212, — tinimi-
dam cherarmen mend. protinim-
dan ch. «despero» pag. 21, tinim-
dan chezmac «desperatio» ibid.
- Tinarmē (tinarmen) «quiesco» pag.
226, tindi «respiravit» pag. 194.
- Tinger «vervacatum» pag. 229.
- Tintir äsä «quum sortitus est» pag.
187.
- Tingsir «sorbillat» pag. 228.
- Tinglarmen «quiesco» pag. 47, tingla
imp. ibid., cf. tinarmen.
- Tinglamac «tranquillitas» ibid.
- Tinč «quietus» pag. 201, — «moles»
proprie «tranquillitas», jer tinči
«moles terrae» pag. 200.
- Tixga «fascia cruralis» pag. 121.
- Tixgi «genu» pag. 113.
- Tixgin «habena» pag. 122.
- Tis «dens» pag. 110.
- Tissisluhlarmen «frendo» pag. 132.
- Tislarmen «mordeo» pag. 36, tisla
imp. ibid. pag. 37.
- Tislamac «morsus» ibid.
- Tizinggis «submittite genua!» pag.
142, cf. teizmaga.
- Tim boldi «tranquillitas» pag. 59, vid.
tin, tinč.
- Timar «medela» pag. 187.
- Tirak «juncus» pag. 136.
- Tirek «columna» pag. 204, vid. terac.
- Tiri «vivus» pag. 88, — tirilik «vita»
pag. 160.
- Tirilurmen «vivo» pag. 63, — tiril-
durmen «resurgo a mortuis» pag.
50, tirilgil imp. ibid., tiirgil mala
scriptio pro forma imperativi praece-
denti pag. 63.
- Tirilmac «vita» ibid.
- Tirki «virens» vid. tirkī čóbū (?čo-
buk, čibuk) «ramus virens» pag.
224.
- Tirgizgiči «vivificator» pag. 212, —
tirgizmek «vivificatio» pag. 199.
- Tirpildeýdir «strepit anserum more»
pag. 231.
- Til «lingua» pag. 110, — tilsix «mu-
tus» pag. 117.
- Tilaman «nolo» pag. 38, tillemagil
imp. ibid., — tilarmen «volo» pag.
60, tilagil ibid.
- Tilamac «voluntas» pag. 61.
- Tilek idem pag. 183.
- Tilegänčä «secundum placitum» ibid.
- Tiley «volens» pag. 194.
- Tili i. e. tilin «buccella» pag. 182.
- Tiltagan «fictum» pag. 227.
- Toodac «labium» pag. 110, vid. totak.
- Tou «vexillum» pag. 118.
- Toua «camelus» pag. 128, cf. tove.
- Touguč «pilum» pag. 91.
- Touman «nebula» pag. 82.
- Toulu «plenus» pag. 69, — toulu
chele «plene» ibid., vid. tolu.
- Toulga «cassidis species, quae supe-
riorem capitis partem operit» pag. 118.
- Tokti «fudit» pag. 199, cf. toguldi.
- Tokmak «instrumentum ligneum, quo
lintea purgantur» pag. 145.

- Tokmačik «quod satiari nequit» pag. 147, cf. toyda.
- Tokluk «abundantia» pag. 225.
- Tocma «ingeniosus» pag. 115.
- Tocmac gallice «maillet» pag. 100.
- Tochde «natus est» pag. 159, cf. togarmen.
- Tog i. q. tokuz «novem» pag. 201.
- Toga «fibula», — «anellus capistri» pag. 122, — toga tili «lingula fibulae» ibid.
- Togay «consanguineus» pag. 114.
- Togarmen s. tuarmen «nascor» pag. 40, toggil imp. ibid., tougam «natus» ibid., — togurdi «procreavit» pag. 207, togurmiz «procreatus» pag. 161, cf. tochde, tohma.
- Togmac «natura» pag. 40.
- Togurmē (togurmen) «sorbeo» pag. 227.
- Toguldi «fusus est» pag. 199, cf. tokti.
- Togru «rectus» pag. 83.
- Tohtarmē (tohtarmen) «memoria teneo» pag. 228, r. omissum in voc. «memoria» siglo ' notatum est, pro quo in ed. nostra per errorem typographi = exstat.
- Tohina «verna» pag. 138, cf. togarmen.
- Toy «convivium» pag. 17, cf. toy, — toyga unda «accerse in convivium» ibid.
- Toyda «saturando» pag. 205, — toydirgil «satura» pag. 206, cf. tokmačik.
- Totak «labium» pag. 198, cf. toodac.
- Totu «avis indica», vulgo «papagallus» pag. 130, pers. ^{توتہ}توتہ.
- Totha' «damnum» pag. 234.
- Ton «vestimentum» pag. 32.
- Tongarme (tongarmen) «gelasco» pag. 234.
- Tongus «porcus» pag. 127, — cheye tongus «aper» pag. 128, — tisi tugux (mend. pro tongus) «sus» ibid.
- Tontarma «cingula» pag. 138.
- Tonči «pellio» pag. 97.
- Tondi «mutatus est» pag. 193.
- Toxarmen «duro» pag. 20, toygil imp. ibid., cf. tözümlük.
- Tos «pulvis» pag. 89.
- Tos «pectus» pag. 111.
- Tosiac «stratum» pag. 99, — tosiac «lectus» pag. 119, rectius tosac scriptum pag. 123, -- tosacning ayagi «pes lecti» ibid.
- Tozülü i. e. tozumlu chisi «vir pacificus» pag. 116.
- Top «globus» pag. 222.
- Topra «hippopera» pag. 122.
- Toprak «terra» pag. 208, toprac pag. 89.
- Toba «poenitentia» p. 234, ar. pers. ^{توبہ}توبہ.
- Tobalac «locus septus», «hortus» pag. 232.
- Tombur «genus quoddam tympani» pag. 223, ar. ^{طبل}طبل, cf. gallicum tambour.
- Toy «convivium» pag. 214, cf. toy.
- Tove «camelus» pag. 114, cf. toua.
- Tovram «nucleus» pag. 147, — «bolus» pag. 182.
- Tora oscarmen «soleo» pag. 61, tora ocsat (? ocsati) «solet» pag. 62.
- Toragi «turris» pag. 136.
- Torä «lex», — torägä jogerdir «obediens est legi» pag. 182, cf. töürä, törä.
- Torchul «quadratus», os. ^{دورت کوشه}دورت کوشه.
- Torha: al torhä «purpureus» pag. 146.
- Torlendi «variavit (acu tapetia)» pag. 185.
- Tolamac «sanctificatio» pag. 78, — «solutio pretii» pag. 106.
- Tolu «plenus» pag. 172, toulu.

Tolmac «interpres» pag. 158, rectius tolmač pag. 167.
 Töürä «lex» pag. 77, vid. torä, törä.
 Tösdi «passus est» pag. 159, — tostdi «cruciavit», h. l. in pl. vertendum pag. 160, — töšina part. formae reflexivae verbi tözmäk pag. 164, cf. toxarmen.
 Tözumluk «patientia» pag. 182.
 Tözmälük «martyrium» pag. 164.
 Tözlik «substantia» pag. 195, — tözdes «ejusdem substantiae» pag. 211.
 Töben «retro» pag. 134.
 Töbengisi: eng töbengisi «infimus» pag. 137, vid. tubinda.
 Törä «lex», pag. 217, cf. töürä, torä.
 Törätäči «generator» pag. 216.
 Töräding «generavisti» pag. 202, — törädi «ortus est» pag. 215.
 Törulermen «judico» pag. 33.
 Töläding «solvesti (debitum)» pag. 214.
 Tölec «gratis» pag. 132.
 Tuiana? «joco» pag. 138.
 Tu^on «sterilis» pag. 224.
 Tuuj s. tu «pistum» pag. 131.
 Tuus «ortus», kun tuusi «ortus solis» pag. 215, cf. tуган, togarmen, tuarmen.
 Tuusti «certavit» pag. 139.
 Tuuma «nodus» pag. 119.
 Tuurgučı s. tuurdači «genitrix» pag. 183, cf. togarmen etc.
 Tuurdim «generavi» pag. 185, tuurgā (tuurgan) «genitrix» pag. 196.
 Tucgāga i. e. tucganga «adscitum» pag. 146.
 Tuclu «pilosus» pag. 84, — tucsus «rasus» ibid.
 Tuchal «complementum» pag. 115, vid. tugel.
 Tugan «proles» pag. 188, — «generatus» pag. 217.
 Tugan «apotheca» pag. 89, ar. pers.

دُكان, quod Persae VULLERS docente دُكان legunt.

Tugēmes i. e. tugenmes «infinitus» s. «perfectus» pag. 160, — «inexhaustum» pag. 164.
 Tugel «perfectus» pag. 193, cf. Tuchal.
 Tuyana «palam» pag. 69.
 Tuğuromen «volvo» pag. 138.
 Tutarmen «teneo» pag. 14, tut imp. ibid., — tutuprurmen mend. pro tutupturmen «rego» pag. 52, tutupturgil imp. ibid.
 Tutken «abyssus» pag. 180.
 Tutchum «captus» pag. 14.
 Tutgū i. e. tutgun «captivus» pag. 199.
 Tutsac «pignus» pag. 85.
 Tutmac «tactus» pag. 81.
 Tutia «species floris albi. quae siccata ut collyrium adhibetur», vulgo «tutia», sic in cod. et apud DU CANGIUM, pers. توتيا.
 Tutum «fumus» pag. 28, tutun pag. 125, os. توتون.
 Tut truka? mend. pro tutgal scriptum «gluten» pag. 206.
 Tudim «novi» pag. 146, tuma ibid.
 Tun «nox» pag. 79.
 Tunacun «heri», tunachun s. tunekun idem pag. 80.
 Tux «emendatio» pag. 26.
 Tux «aequalis» pag. 83, — «planus» pag. 84, cf. tuz.
 Tus «sal» pag. 57.
 Tus larmen (tuslarmen) «sallo» ibid., tus lagil (tuslagil) imp. ibid.
 Tuš «meridies», in cod. «tertia (sc. hora)» pag. 80.
 Tus «somnia» pag. 54.
 Tus curarmen «somnia» ibid., tus corgil imp. ibid.

- Tusac «laqueus» pag. 141.
 Tusaturmen «emendo» pag. 26, tuxat imp. ibid.
 Tusi «femina» pag. 109.
 Tuschte «cecidit» pag. 134, — töben tuschte «retro cecidit» ibid., vid. töben.
 Tusmen «hostis» pag. 181, cf. duzmanlar.
 Tuz «pulvis» pag. 142.
 Tuz «rectus» pag. 174, cf. tux.
 Tuz «desertum» pag. 137.
 Tuzarmen «cado» pag. 12, tus imp. ibid., tuscherler «cadunt» pag. 141, cf. tuschte.
 Tup «truncus» pag. 209.
 Tupi «procella» pag. 144.
 Tupcurumen «sputo» pag. 55, tupcurgil imp. ibid.
 Tupcurmac «sputum» ibid.
 Tub «fundus» pag. 89, — «radix» pag. 103, — «fundamentum» pag. 119, — tubinda «inferius» pag. 67, — «superus» pag. 70, cf. töbengisi.
 Tuma «mucus narium» pag. 138.
 Tumak «obtusus» pag. 137.
 Tumalede «obstruxit» pag. 164.
 Tumê i. e. tumen «decem millia» pag. 146, qua significatione haec eadem vox non solum in lingua Kharizmiac et mongolica, sed etiam in arabica lingua usurpatur, vid. apud VULLERS. Cf. etiam hung. töméntelen, tömény ezer «myrias», «chilias», «multa millia».
- Tumismis «iniquus» pag. 117.
 Tuvar «gignit» pag. 201, tuvdi «natus est» pag. 216, tuomis «natus est» pag. 192, — tuvrup sê (sen) «genuisti» pag. 189, cf. togarmen, tuarmen.
 Tuvrami «crispo capillo similis» pag. 223.
 Tura «princeps» pag. 146.
 Turarmen «surgo» pag. 57, — turumen «sto» pag. 57, tur imp. ibid., — tururmen «sum» pag. 35, turgil imp. ibid. — utru turdi «assurexit» pag. 200.
 Turgak artdi «vehementia magis magisque aucta est (tempestas)» pag. 139.
 Turmak «statio» pag. 195.
 Tu(r)ke «passer» pag. 144.
 Turna «grus» pag. 129.
 Turbut «convolvulus turpethum» pag. 96, pers. **ترید**.
 Turlij «forma» pag. 28, — turla? «ad similitudinem» pag. 142.
 Turlu turlu «variatus» pag. 197.
 Tûl hatû (hatun) «vidua» pag. 224.
 Tuler? mend. pro išituler scriptum «auditur» pag. 231.
 Tuluc «porticula» pag. 120.
 Tulkusigi mend. pro tulkumsik «instar undae» pag. 144.
 Tulkma «lignum non fissum» pag. 231.
 Tulchu «vulpes» pag. 97.
 Tvčvp «cadendo» pag. 215, cf. tuschte.
 Trapes «mensa» pag. 233, gr. **τράπεζα**.

D.

- Da «et» pag. 23.
 Dagen «adhuc» pag. 64.
 Dač «corona», salik dač «corona regalis» pag. 190, pers. **تاج**, cf. tagz, tag.
 Daw «quaestio» pag. 47, pers. **دال** «postulatio».
 Daru «medicamentum» pag. 94, pers. **دارو**.
 Darčinj «cinnamomum» ital. «cannella»

- pag. 91, — gul darčinj «flos c.»
ibid., pers. ^{دار چینی}.
- Dein «usque» pag. 215.
- Degri pag. 161, deyri pag. 146 idem.
- Dez «socius» pag. 217.
- Dep «dicens» pag. 144, — dirler «dicunt» pag. 160.
- Devl «non est» pag. 194, cf. dolmê.
- Derxi «sartor» pag. 98, pers. ^{دِرْخِی}.
- Dela «mustela foina» pag. 98, l. c. minus recte «m. erminea» scripsimus, pers. ^{دَلَه}.
- Diuar «paries» pag. 119, — diua (mend. pro divar) ostasi «caementarius» pag. 102, pers. ^{دیوار}.
- Dider «vultus» pag. 207, pers. ^{دِیدار}.
- Dir «est» pag. 142.
- Dost «amicus» pag. 181, pers. ^{دُوست}.
- Dolmê pro dögülmen «non sum» pag. 165, cf. devl.
- Duat «atramentarium» pag. 90, ar. ^{دَوَات}.
- Duzmanlar «hostes» pag. 170, cf. tusmen.
- Duvlat «imperium» pag. 217, ar. ^{دَوْلَت}.
- Duley «aeternus» pag. 234, cf. çag. ^{تولای}.
- Dr'i «prisana» pag. 131.
- Drust «verus» pag. 185, pers. ^{دُرُسْت}.

N.

- Naamatlu «amoenus» pag. 115, vid. ar. ^{نَعْمَة}.
- Naal «solea equi» pag. 121, ar. ^{نَعْل}.
- Nainč «malum aurantium» pag. 126, pers. ^{نَارَنج}, unde forma ar. ^{نَارَنج}.
- Nakara tympani species pag. 104, ar. pers. ^{نَقَارَة}.
- Nac «genus piri valde dulce et succosum» s. «herba moschata» pag. 106, pers. ^{نَاک}.
- Nacs «effigies» pag. 21, — nacslagan «pictor» pag. 102, ar. ^{نَقَّاش}, ^{نَقْش}.
- Nacs larmen (nacslarmen) «pingo» pag. 21, — nacs la (nacsla) imp. ibid.
- Nagt «pecunia» pag. 91, ar. ^{نَقْد} «pecunia parata».
- Nasič «vestis serica auro texta» pag. 107, pers. ^{نَسِیج}, cf. ar. ^{نَسِیْم}.
- Nam «nomen» pag. 214, pers. ^{نَام}.
- Nafas «flatus» pag. 112, naffas «anhelitus» pag. 113, ar. ^{نَفَس}.
- Narangi «auriacus color» pag. 108, pers. ^{نَارَنگی}.
- Nardan «malum granatum» pag. 125, pers. ^{نَارْدَان} «grana mali punici».
- Näk «bonus» pag. 213, 214 et non «quare», uti l. c. opinatus sum, pers. ^{نِیک}.
- Näzik «tenuis» pag. 213, pers. ^{نَاَزک}.
- Nämägä «quare» ibid.
- Ne «quid» pag. 70, — ne dan «quomodo» pag. 169, — neuzun «quare» pag. 70, — nekim «qualiscunque» pag. 163, nekimese «quisque» pag. 158, — nečic «quomodo» pag. 70, — neza «quantum» pag. 70, — nezik-kim «sicut» pag. 171.

Nema «res» pag. 86, — heč nema-
tage «nihil» pag. 68.
Nisan «signum» pag. 53, nizan pag.
159, pers. نشان.
Nisan larmen (nisanlarmen)
«signo» pag. 53, nisan lagil (ni-
sanlagil) imp. ibid.
Nil «indicum» s. «color indicus» pag.
91, pers. نیل.

Nouma «malum aurantium» pag. 126.
Nocta «punctum temporis» pag. 79, —
«capistrum» pag. 122.
Noga(r) «socius» pag. 114.
Noghut «cicer» pag. 131, l. c., male
noghuc impressum, pers. نغود.
Nur «lumen» pag. 187, arab. نور.

X.

Xac mend. scriptum pro sač «crinis»
pag. 110.
Xaga «thorax» pag. 118.
Xangar «aerugo» pag. 69, pers. زنگار.
Xaxuclu mend. scriptum pro jaxuclu
pag. 117.
Xernec «auri pigmentum», i. e. arse-
nicum flavum s. citrinum, quod picto-
res adhibent pag. 92, pers. زرنیح.
Xian etarmen «noceo» pag. 40, xian

etchil s. izan et imp. ibid., pers.
زیان.
Xingil «catena» pag. 124, pers. زنجیر.
s. زنجیر.
Xingft «sinapi» pag. 95, pers. شنکرف.
Xuxun mend. scriptum pro juxun
«uva» pag. 126, — churu xuxum
i. e. kuru juzum «uva malvatica»
ibid.
Xuvsaptur? mend. scriptum pro kop-
saptur «ejicit» pag. 143.

S.

Saadat «canna, quae recta nata fuit»
pag. 102, ar. صَعْدَة.
Saar «molestia» pag. 216, ar. سَعَر.
Saar «urbs» pag. 89, pers. شهر.
Saarlapp «dubitanter» pag. 65.
Sa^rlarmē (saarlarmen) «caveo»
pag. 233.
Sayri «residuum» pag. 134, ar. سَائِر.
Saytan «satanas» pag. 197, ar. شَيْطَان,
hebr. שָׂטָן.
Saoc «frigus» pag. 27, saogh pag. 88.
Sauunur chisi «vir letus» pag. 116, cf.
souuar chisi.

Sausar «mustela martes» pag. 98, in
columna pers. idem.
Sak «cave» pag. 144, cf. saclan.
Saka «carduelis» pag. 130.
Sakolinda mend. scriptum pro sag
kolinda «ad dextram ejus (scil. Dei)»
pag. 160.
Saclamac «custodia» pag. 11.
Saclarmen «custodio» ibid., sacla
imp. ibid. — saclanurmen «caveo»
pag. 12, saclan imp. ibid.
Sachal «barba» pag. 113, — sachal
yuzi «barbator» pag. 100.
Sachex «mastiche» pag. 36, 92.
Saga? mend. scriptum pro бага «pre-
tium» pag. 106, pers. بَهَا.
Sagac «mentum» pag. 111, cf. ar. دَفْن.

- ex quo fortasse cum. sagac corrup-
tum est.
- Saganmac «admonitio» pag. 9, sa-
genmac pag. 45.
- Sagazlasa «si cogitat» pag. 168, cf.
saginč.
- Saget? «pannus s. vestis detrita» pag.
121.
- Sageth «arma» pag. 118, ar. شَكَّة.
- Sagetlanurmen «arma induo» pag.
9, sagetlangil imp. ibid.
- Sagenz i. q. saginč pag. 14.
- Sageseydirmē (sageseydirmen)
«adnitor» pag. 232.
- Sagit «cogitatio» pag. 169 (? sagis),
— sagittin mendose scriptum pro
sagitsun vel sagittan, quod ulti-
mum mihi probabilius videtur pag. 169.
- Sagininr «cogitat» pag. 168, cf. sagaz-
lasa.
- Saginč «cogitatio» pag. 163.
- Sagindiremen «admoneo» pag. 9, sā-
gingil imp. ibid., — sagenurmen
«cogito» pag. 14, sagengil imp.
ibid.
- Sagis «cogitatio» pag. 216.
- Sagot «arma» pag. 181, vid. sageth.
- Sagsix «infirmus», «aegrotus» pag. 86,
sacsixlic «infirmitas» ibid., sagsis
pag. 116.
- Sagri «pannus damascenus» pag. 106,
cf. savri.
- Saglic «salus» pag. 86, saglic bila
«sane» pag. 70, cf. saw.
- Sahav «balbus» pag. 230.
- Sahar «saccharum» pag. 91, pers. شکر,
unde ar. سكر.
- Saht «vigil» pag. 234.
- Sahladi «asservavit» pag. 144.
- Say «vadum», «vadosus» pag. 139.
- Saygäč? «trabes tabulati» pag. 228.
- Sat «hora» pag. 67, sagat idem pag.
79, — busat (bu sat) ibid., ar. سَاعَة,
unde pers. ساعت.
- Satarmen «vendo» pag. 60, satchil
imp. ibid.
- Satov etermen «mercor» pag. 133.
- Satuc «venditio» pag. 60, satugh
scriptum pag. 105, — satugzi «ven-
ditor» pag. 106.
- Satum alurmen «emo» pag. 23, sa-
tum algil imp. ibid.
- Satum almac «emptio» ibid.
- Satmac «venditio» pag. 60.
- Satkadi «offendit» pag. 230.
- Sadaga «eleemosyna» pag. 77, ar. صدقة.
- Sadaf «ruta» pag. 126.
- Sadiler «Aethiopes» pag. 137.
- San «numerus» pag. 39, — sansis
«innumerabilis» pag. 145.
- Sanar «tabula» pag. 90.
- Sanarmen «numero» pag. 39, sana-
gil imp. ibid.
- Sančip «findens» pag. 209.
- Sandireydir «delirat» pag. 231.
- Sanzarmen «pungo» pag. 44, sanz-
chil imp. ibid.
- Sanzmac «punctus» ibid.
- Sanzis «bellum» pag. 118.
- Sanbe s. sabat cun «dies sabbati»
pag. 80, pers. شنبه, hebr. שַׁבָּת, —
je sanbe «dies Solis» ibid., — tu
sanbe «d. Lunae» ibid., — se sanbe
«d. Martis» ibid., — čaar sanbe
«d. Mercurii» ibid., — pansanbe
«d. Jovis» ibid. Vid. nomina dierum
hebdomadis in vocabulario persico.
- Sax «sonus» pag. 54.
- Saxagan «draco» pag. 128, — «ser-
pens» pag. 129.
- Sasir «foetet» pag. 68, — sasirmen
«putreo» pag. 44, — sassimis «pu-
tridus» pag. 87.
- Sastian «corium ex pelle caprina» pag.
99, pers. سختیان.

- Sas brodim «expressi» pag. 223.
 Saz «lutum» pag. 216, — sasi «sordidus» ibid.
 Sazac «stratum» pag. 122.
 Sazarsen «seminas» pag. 135, saz-chil imp. pag. 54.
 Sapti «abscessit» pag. 204.
 Saban «ager» pag. 90, — sabanči «arator» pag. 180, — saban ieri «arvum» ibid., — saban temir «vomer» ibid.
 Saban surarmen «aro» pag. 8, saban sur imp. ibid.
 Sabirluc et saburluch «martyrium» pag. 163, vid. ar. صبر.
 Sabor eter «cruciat» pag. 163.
 Sabur «aloe» pag. 94, ar. صبر.
 Samala «pix» pag. 95, voc. russicae originis.
 Samuc mend. pro čamgur scriptum «rapa» pag. 127.
 Saw «sanus» pag. 166, cf. saglic.
 Sav «rete» pag. 138.
 Savrak «cranium» pag. 230.
 Savri «pellis» pag. 147, cf. sagri.
 Safar «viaticus» pag. 61, ar. سفر.
 Saftalu «malum persicum» pag. 125, pers. شفتالو.
 Sar «vultur» pag. 129.
 Saray «palatium» pag. 89, pers. سرای.
 Saraf «numularius» pag. 90, ar. صراف.
 Sari «flavus» pag. 108, sare pag. 146, cf. sarog.
 Sarinčka «locus, in quo colligitur aqua», «cisterna» pag. 137, ar. صهریم.
 Sarou i. e. sarog, «bilosum sputum» pag. 225, cf. sari.
 Sarhit «superfluum» pag. 137, sâhit (sarhit) «residuum» pag. 204, ar. سَابِیَّة.
 Sarhitir «dimittit» pag. 230.
 Sart «mercator» pag. 148.
 Sarp «durus» pag. 208.
 Sarpâ i. e. sarpan «genus telae bombycinae subtilissimum», «mappa» pag. 123, pers. شربتی.
 Sarmisac «allium» pag. 127.
 Salan «stramen» pag. 123.
 Salam «salutatio» pag. 57, — salam berumen «saluto» ibid., ar. سَلَام.
 Salamarlic bila mend. pro salamlik b. scriptum «salubriter» pag. 70, vid. voc. praecedens.
 Salik «sertus» pag. 191, ? ar. سلیک.
 Salinirmê (salinirmen) «suspendo» pag. 235.
 Salkon «ventus» pag. 78, salkun pag. 181.
 Salkum «botrus» pag. 182.
 Salg «salvia» pag. 126, ar. سَلَق.
 Salghan «rapa» pag. 127, pers. شلغم.
 Saldî (saldim) «addidi» pag. 146.
 Salp «res rapta» pag. 145.
 Säwmaclik «amor» pag. 169.
 Seyr «dictator» pag. 184, ? ar. سَایِر.
 Seyrac «rarus» pag. 84.
 Sech «spissus» ibid.
 Secharmen «exprimo» pag. 56, sechil imp. ibid.
 Sechirumen «salto» pag. 57, sechirgil pag. 58.
 Sechirmac «saltus» ibid.
 Seger «bos» pag. 128.
 Segerčic «columbus» pag. 130.
 Segiz «octo» pag. 147, — sekizinči «octavus» pag. 160.

- Sete? «margo» pag. 148.
 Setelar «pergula» ibid.
 Sen «tu» pag. 72 et passim, — saha
 «tibi» pag. 132, saa idem pag. 188.
 sa (sā) idem pag. 157, — SIX «vos»
 pag. 73.
 Seng? «gleba» pag. 139, pers. سنگ.
 Sexarmen «sentio» pag. 55, sexdin
 perf. 1. p. n. s. ibid., sezdi perf. 3.
 p. ejusdem numeri.
 Sesmac «sensus» pag. 56.
 Sesarmen «dissolvo» pag. 20, ses-
 tum perf. ibid., seschil imp. ibid.,
 sesmis «dissolutus» pag. 88.
 Seskenirmen «terreor» pag. 132, —
 seskendirrimen «terreo» ibid.
 Sebeb «causa» pag. 209, arab. سبب.
 Semix «pinguis» pag. 87.
 Semirir «impinguatur» pag. 144.
 Sereun «frigidus» pag. 139.
 Seriat «consul» pag. 105, ar. شريعة
 «lex a Deo praescripta», hic «legis-
 custos».
 Seriv «mitis», «domesticus» pag. 225.
 cf. hung. szelid, sziligy.
 Sergek «vigil» pag. 234.
 Sergizirmen «domo» pag. 221.
 Serpildi «insilivit» pag. 227.
 Siermen «amo» pag. 138, cf. säw-
 maclik.
 Sic «membrum virile» pag. 112.
 Sicric «cursor» pag. 101.
 Siginir «refugit» pag. 187, siginč
 «refugium» pag. 187.
 Sigit «luctus» pag. 202.
 Sihandi «manicas ad cubitum usque
 reduxit» pag. 225.
 Siharmen «poto» pag. 223, cf. sohar-
 men.
 Sijermen «urinam reddo» pag. 2,
 sijgil imp. ibid., — szī «urina» ibid.
 Siče mend. pro sirče scriptum «velox»
 pag. 138.
 Sičchan «mus» pag. 129.
 Sidic «urina» pag. 113, cf. szī.
 Sin «statua sepulcralis» pag. 222.
 Sinamak «tentatio» pag. 171.
 Sinalir «tentatur» pag. 142.
 Sinuc «fractus» pag. 83, cf. sindi.
 Sinčladim «consideravi» pag. 141.
 Sindan «inferna» pag. 228, pers. زندان
 «carcer», «tenebrae».
 Sindi «ruptus est» pag. 203, — sin-
 dururmen «frango» pag. 27, sin-
 dur imp. ibid., cf. sinuc.
 Sinduc «capsa» pag. 106, ar. صندوق
 s. صندوق «arca», «cista», vid. sun-
 duk.
 Sindurmac «infractio» pag. 27.
 Syngermen «digero cibum» pag. 138.
 Singir «nervus» pag. 112.
 Singirmen «emungo» pag. 136.
 Singding «imbibisti» pag. 195.
 Sixgirurmen «fistulo» pag. 56, six-
 girgil imp. ibid.
 Sixgurma «fistula» ibid.
 Sisa «fiola» pag. 123, pers. شیشه
 «vitrum» et «vas vitreum», quod voc.
 etiam in dialecto osm. usurpatur.
 Sisarmen «inflo» pag. 33, — sismis
 «inflatus» pag. 84.
 Sisik chetchan «detumuit» ibid.
 Sismac «inflatio» pag. 33.
 Sizdi «defluxit» pag. 139, sizding
 «liquata es» pag. 195.
 Sipar «laevigat» pag. 221.
 Siburtchi «scoparius» pag. 103.
 Simirmē (simirmen) «glutio» vel
 fortasse «sorbeo» pag. 227. سیر
 Sir «mysterium» pag. 201, ar. سر
 «arcana», «secretum».
 Syr «pecus» pag. 134.
 Sira «vinum» pag. 90, pers. شیره
 «succus rei expressus pec. dulcior et cras-
 sior» in vocabulario cl. VULLERS, —

- siraz mend. pro siregi «caupo» pag. 102.
 Sirarmē (sirarmen) «pecto» pag. 231.
 Sirek «planus» pag. 138.
 Sirichisch «genus mannae valde aestimatum» pag. 92, pers. شیرخشت.
 Sirih «martes» pag. 235.
 Sirih «desertum» pag. 145.
 Siris «bitumen» pag. 182.
 Sirke «acetum» pag. 180.
 Sirgalak «spatium lubricum» pag. 146.
 Sirt «dorsum» pag. 144, — «dorsum montis» pag. 170.
 Sirdac «frexetus» in cod. pag. 118. Turc. or. شیرداغ VÁMBÉRY «espèce d'habit, de robe» interpretatur.
 Sirmā «amotum» pag. 143.
 Sirrimē (sirrimen) «labi facio» pag. 224.
 Sirlarmē (sirlarmen) «peregrinor» pag. 228, cf. ar. سیر «profectio», «iter».
 Silausun «felis lynx» pag. 98.
 Silar «laevigat» pag. 221.
 Syleysin mend. pro siltegejsin «movebis» pag. 143.
 Sili «purus» pag. 187.
 Silkinādir «se agitat» pag. 230, — silkip «se movens» pag. 143.
 Silcarmen «executio» pag. 56, silchil imp. ibid.
 Siltov «calumnia» pag. 233.
 Soynwp «gaudens» pag. 158, cf. söunč.
 Souat «os» pag. 112.
 Souascurmen «bellum gero» pag. 16.
 Souuar chisi «amabilis» pag. 115, cf. sauunur chisi.
 Souunurmen «gaudeo» pag. 29, souungil imp. ibid.
 Souunmac «gaudium» pag. 29.
 Souus «amicus» pag. 6, cf. soyuslih.
 Sounčac «calcaneus» pag. 113.
 Sounčlu «benedictus», «gratiae plenus» pag. 172, vid. söunč.
 Soup «amans» pag. 113, cf. söer.
 Soumac «amor» pag. 6.
 Soulun «phasianus» pag. 130.
 Sokarmen «blasphemo» pag. 10, söchul imp. pag. 11, cf. söktiler.
 Sokuydirmen? «fremo» pag. 133.
 Socus bila «injuriose» pag. 67.
 Soculapt' i. e. soculaptur «dissutus» pag. 221.
 Sochur «strabo», «defioculus» pag. 116.
 Soharmen i. q. siharmen pag. 223.
 Sohupupur mend. pro sohuptur scriptum «mordet» pag. 146.
 Sohta «farcimen» pag. 134.
 Sohti «glutivit» pag. 235.
 Sohranirmen «murmuro» pag. 138.
 Sohlanirmen «concupisco» pag. 17.
 Soyuslih «amor» pag. 206, cf. souus.
 Soyurgadi «dignatus est» pag. 215.
 Soyurgal «gratia» pag. 204.
 Songi «ultimus» pag. 200.
 Songur «falco» («pielfalchus» in cod.) pag. 130.
 Songra «postea» pag. 69.
 Sondururmen «extinguo lumen» pag. 24, sondur imp. ibid.
 Sonsarmen mend. pro sousarmen «silio» pag. 55, — sousagan «sitiens» ibid., — sousamac «sitis» ibid., cf. susading.
 Sonbul «spica nardi» pag. 93, pers. سنبل.
 Soslamac «loquela» pag. 34, vid. sös.
 Soslarmen «loquor» ibid., soslagil imp. ibid.
 Sozim «saltus» pag. 58.
 Sozulurmen «spolio» pag. 22, sozul imp. ibid.
 Sorarmen «interrogo» pag. 32, sorgil imp. ibid.

- Sorgan «cepe» pag. 127.
 Sol «ille, illa, illud» pag. 208.
 Sol «laeva» pag. 87, — solagay «sinister», «laevus» pag. 226, — solulu idem pag. 146.
 Soltan «rex», «princeps» pag. 104, — soltan catonj «regina» pag. 105, ar. سلطان.
 Söer «amat» pag. 160, söuarmen «amo» pag. 5, sougil imp. ibid., söäli «amemus!» pag. 214, cf. soup.
 Söunč «gaudium» p. 159, 207 et passim.
 Söunčlarmen «gaudeo» pag. 9.
 Söundilar «gavisi sunt» pag. 162.
 Söundirgičim «paracletus meus» pag. 184.
 Söktiler «ignominiaverunt» pag. 171, cf. sokarmen.
 Söcmac «opprobatio» pag. 11.
 Sös «vocabulum» pag. 141 et passim.
 Sözlär «loquitur», — ters sözlär (,) ong sözlemäs «iracunde loquitur, comiter non loquitur» pag. 226.
 Sövgäca i. e. sövgänča «secundum bene placitum» pag. 183.
 Sövding «amavisti» pag. 214, cf. söer, söuarmen.
 Sövnäk i. q. sövmäk «amor» ibid.
 Söwrgamach «gratia» pag. 172.
 Su «aqua» pag. 78, — sizuk su «aqua tepida» pag. 140.
 Suēdī i. e. suendim «delectatus sum», proprie «gavissus sum» pag. 225, cf. söundilar.
 Suulu «palea» pag. 131, vid. suluc.
 Suulurmē (suulurmen) «marceo» pag. 225.
 Suk «desiderium» pag. 142, — sukli «cupidus» pag. 201, — suklic «concupiscentia» pag. 185, ar. شوق.
 Suh i. q. suk, — suh kizi «avarus» pag. 117.
 Suhlamagil «ne desideres» pag. 185.
 Sut «lac» pag. 131.
 Sudari «retro» pag. 134.
 Sunadirmē (sunadirmen) «exerior» in hac locutione: kuč sunadirmen «difficillimum mihi fuit», «aegrius (aliquam rem) perficio» pag. 227.
 Sunarmen «extendo» pag. 226.
 Sungirassinda «postea» pag. 160, cf. songra.
 Sungulza «lancetta» pag. 100.
 Sûduk i. e. sunduk «arca» pag. 181, cf. sinduc, ar. صندوق.
 Susager (su-sager) «bubalus» pag. 128.
 Susading «sitivisti» pag. 196, cf. sou-sarmen.
 Susarmē (susarmen) «haurio ex fonte» pag. 227.
 Susarmen «colo» pag. 17.
 Susû i. e. susuz «sitiens» pag. 194.
 Sust «piger» pag. 116, pers. سست.
 Suzug «intestina» pag. 111.
 Sufra «mensa» pag. 120, suffera pag. 233, ar. سفرة.
 Surat «imago» pag. 220, ar. صورة.
 Suru «quaestio» pag. 137, — suruclar «interrogationes» pag. 170.
 Suruc «exercitus» pag. 137.
 Suruc «corium» pag. 99.
 Suruna «buccina» pag. 103, pers. سورنا.
 Surtarmen «ungo» pag. 63, surtchil imp. ibid.
 Suluc «palea» pag. 140, cf. suulu.
 Schinia «tornus» pag. 100, in columna pers. schinga? ar. صنعة s. صناعة.
 Steffan nom. pr. pag. 159.
 Smurut «smaragdus» pag. 109, pers. زمرد, gr. μαργαρός.
 Swnular «hasta» pag. 170.

Z.

- Zaynarmen «mastico» pag. 36, zianagil imp. ibid.
 Zacmach «accusatio» ibid.
 Zagarmen «accuso» pag. 9, zackil imp. ibid.
 Zan «cura» fortasse mend. pro gam scriptum pag. 15, ar. ^٩غَم.
 Zamana mend. pro zaman scriptum «tempus» paginis 206, 211.
 Zafran «crocus» pag. 93, ar. ^٩الاصفران,
 unde forma pers. ^٩زَعْفَرَان.
 Zalis «strabo» pag. 116.
 Zeytin ağaç «olea» pag. 199, ar. ^٩زَيْتُون.
 Zin fortasse ar. ^٩زَيْن «ornamentum» pag. 137.
 Zizac «flos» pag. 28, vid. çiçek.
 Ziray «imago» pag. 21.
 Zoura «circuitus» pag. 15.
 Zourayururmen «circumdo» ibid., zoura iurgil imp. ibid.
 Zoplarmen «colligo» pag. 18, zopla imp. ibid.
 Zugur «gratiarum actio» pag. 159, ar. ^٩شُكُور.

P.

- Paulus nom. proprium unius Apostolorum pag. 157.
 Pap «sacerdos» pag. 158, cf. kaz. pup, hung. pap.
 Papaz idem pag. 164, — ulu papaz «summus pontifex» pag. 199, cf. bapas, gr. ^٩πάππας.
 Pargal «circulus dimensorius» pag. 100, pers. ^٩پَرگَار, unde ar. ^٩فَرْجَار.
 Palang «leopardus» pag. 98, pers. ^٩پَلَنگ.
 Peygamber «propheta» pag. 77, pers. ^٩پَیغَمْبَر pro ^٩پیغامبر.
 Peč «furnus» pag. 102.
 Petrus nom. proprium unius Apostolorum pag. 157.
 Pesa «ars» pag. 104, pers. ^٩پِشَه.
 Pesman «poenitentia» pag. 45, pers. ^٩پَشیمان.
 Pesman bolumen «poenitet me» ibid., pesman bogil (mend. pro bolgil imp. ipid.
 Peroxa «gemma vulgo turcois appellata (turchesius apud DU CANGIUM)» pag. 109, pers. ^٩پِیروزَه.
 Piala «cyathus» pag. 123, gr. ^٩πέζαλη.
 Pistac «pistacium» pag. 126, arab. ^٩بِسْتَه et ^٩فَسْتَق, pers. ^٩بِسْتَه.
 Pil «elephas» pag. 128, ar. ^٩فیل pers. ^٩پیل cf. fil.
 Pphet i. e. prophet «propheta» pag. 216, gr. ^٩προφήτης.

B.

- Bakiding «fulsisti» pag. 202, cf. bal-kisin.
 Bakli «foetus» pag. 215.
 Bac «respite» pag. 144. — aar baca

- «respectu ejus» pag. 182, — bachip
«respiens» pag. 160, — bahmis
perf. indef. pag. 188, cf. bagar-
men.
- Bacsi «scriba» pag. 91.
- Bacha «aestimatio» pag. 26, pers. **بَہَا**
«pretium», «valor», cf. baha.
- Bacha ururmen «aestimo» ibid, —
bacha ur «aestima» ibid.
- Bachan «lignum Bresillum» etiam «co-
lor ejus tincturam referens» pag. 92, ar.
بَہَم.
- Bachami «color rubicundus» s. «pseu-
dopurpureus» pag. 108.
- Bachil «invidus» pag. 117, cf. bagil.
- Bachča «hortus» pag. 170, bacča
pag. 89, pers. **باغچه**.
- Bacčazi «hortulanus» pag. 103.
- Bag «vinea» pag. 89, pers. **باغ**.
- Baga «rana» pag. 173, cf. čag. **بَاقَه**,
hung. béka.
- Bagat i. e. bagatur «probus», «inte-
ger» pag. 116, mong. baghator cf.
etiam hung. bátor.
- Bagarmen «respicio» pag. 52, bagh-
chil imp. ibid, cf. bac, bahmis.
- Bages «donum» pag. 19.
- Bageslarmen «dono» pag. 19, ba-
gesla imp. ibid.
- Bager «cuprum» pag. 96, bagir pag.
145.
- Bagil kisi «invidus» pag. 181, cf. ba-
chil.
- Baglagaybis «ligabimus» pag. 169.
- Baglagan «ligator» pag. 102.
- Baha «pretium» pag. 209, — bahasiz
«inaestimabilis» pag. 213, — bahali
«pretiosus» pag. 219, cf. bacha, pers.
بَہَا.
- Baht «prosperitas» pag. 204, — bahtli
«fortunatus» pag. 200, pers. **بَہَت**.
- Bay «dives» pag. 22, — baylic «divi-
tiae» ibid., cf. beg, bey.
- Batarmen «mergo» pag. 36.
- Batis «occasus» pag. 215.
- Batirrimen «celo» pag. 18, — batir-
maga inf. ibid., — batirmagil
imp. formae negativae pag. 134.
- Badam «amydalum» pag. 126, pers.
بادام.
- Badbact «demens» pag. 116, pers.
بد بخت «infaustus», «infelix», cf.
quod ad notionem hung. boldog-
talan.
- Baxar «forum» pag. 105, — baxargan
«mercator» ibid., pers. **بازار**, cf. hung.
vásár.
- Baxet «grossus» pag. 87.
- Baxlic «pax» pag. 78, baxluc pag.
161, cf. basilich.
- Bas «lana» pag. 209.
- Bas «caput» pag. 109 et passim, —
«principium» pag. 31, — bas urdi-
lar «in asylum se receperunt» pag.
162.
- Baxilic «pax» pag. 159, cf. baxlic.
- Basa «ergo» pag. 65, — bassa «sed»
paginis 71, 168 et passim.
- Baskac rector» pag. 49.
- Bascha «praeter», «sine» pag. 70.
- Bassarman «premo» pag. 137, — ba-
sip «premens» pag. 191.
- Basmac «caclaneum» pag. 99.
- Baslarmen «incipio» pag. 31, bas-
lagil imp. ibid.
- Bapas «presbyter» pag. 77, cf. papaz.
- Baptismä «baptisma» pag. 212.
- Bav «vinculum» pag. 204.
- Bavursak «intimus» pag. 199, bavr-
sak «delectator» pag. 141, — «ami-
cus» pag. 229.
- Bavladi «disposuit» pag. 196, — bav-
vlagil «liga» pag. 231.
- Bar «est» pag. 144, barmen «sum»

- pag. 53, bardun mend. pro bardum perf. ibid.
- Barachat «benedictus», proprie «benedictio» pag. 84, ^{سـ}بركة.
- Barunien «eo» pag. 61, bargil imp. ibid.
- Barče «omnes» pag. 157 et passim.
- Bardac «urceus» pag. 123.
- Barza vid. barče pag. 76, — barz tourada «communiter» pag. 66.
- Barmac «digitus» pag. 112.
- Bal «mel» pag. 91, — bal seker «saccarum melleum» pag. 199.
- Balauz «cera» pag. 92.
- Balazuc «pullaster» pag. 130.
- Balaban «falco» pag. 129, cf. osm. بلابان, quod vocabulum l. c. male ex lingua persica depromptum diximus.
- Baley «aeternus» pag. 234.
- Balik «piscis» pag. 144, baluc pag. 46, — bulczi mend. pro baluczi scriptum «piscator» ibid., — bac-lurarmen mend. pro baluclarmen «piscor» ibid., balucra pro balucla imp. ibid.
- Balkisin «fulgeat» pag. 208, cf. baki-ling.
- Balgamis mendose pro baglamis «ligatus» pag. 88.
- Balčuc «lutum» pag. 88.
- Balta «securicula» pag. 100.
- Baltičak? «malleus» pag. 139.
- Balsaman «balsamum» pag. 182, ar. بَلَسَان.
- Be «malum cydonium» pag. 125, pers. به.
- Beiuda «gemma rubicunda rubino similis» pag. 109, pers. پیچاد et پیچاده, quam gemmam Golius granatum esse existimat.
- Beik «altus» pag. 139, — beichluch «altitudo» pag. 125.
- Beynip «saliens» pag. 216.
- Beyrmen «salto», «tripudio» pag. 10, beygil imp. ibid.
- Beylitan chertar (? chertac, i. e. chirtak) ? «raucus» pag. 117.
- Bekjn bekî (bekin) pag. 143.
- Beg «princeps» pag. 104, — «dominus» pag. 144, — bey idem pag. 105, — «princeps» pag. 216 et passim.
- Behet «arrha» pag. 106, ? ar. ^{سـ}بیعة, pers. بیعانه a forma ar. بيع suffixo انه derivatum.
- Beyenč «hymnus» pag. 217.
- Beyinč? pag. 208 (fortasse cum forma praecedenti eundem habet sensum).
- Beygin deminutivum voc. bey pag. 214.
- Beči el «urbs munita», «castellum» pag. 229, cf. nomina urbium hung. Bécs et Pécs.
- Bet «vultus», tuman betli «tetricus» pag. 228.
- Betichzi «scriba» pag. 55, vid. biticči.
- Betlem oppidum tribus Judae notissimum pag. 159, 161, hebr. בית לחם.
- Benxar «similat» pag. 57.
- Bexarmen «renuncio» pag. 48, bexgil imp. ibid.
- Bes «quinque» pag. 143.
- Bestlarmen «nutrio» pag. 39, bestlagil imp. ibid., beslagil idem pag. 135, bestla «pasce» pag. 44, — sening sösini bestlermen «non curo verba tua» pag. 39.
- Bestlamac «nutrimentum» ibid.
- Bessaradi «acceptavit» pag. 183.
- Bezgek «torcular» pag. 220.
- Berumen «do» pag. 18, ber imp. ibid., bersa «si dat» pag. 23, beraym forma, qua 1 pers. num sing. se ad actionem quandam perficiendam vel ad statum quendam perferendum cohortatur ibid., — berman 1. pers.

- n. sing. praesentis formae negativae
 ibid., — berindim pag. 227, —
 bernalurmen s. bernelimen
 «debeo dare» pag. 22, bernalu bol-
 dum «debui dare» ibid.
- Berch «firmamentum» pag. 26, — berc
 chele s. berklep «firmiter» pag. 66.
- Berchiturmen s. berketermen
 «firmo» pag. 26, berchitchil imp.
 ibid., berchit pag. 28.
- Bel «ren» pag. 112, — beligab «cin-
 gulum» pag. 120.
- Belermē (belermen) «fascio» pag.
 226.
- Belgirtir mend. scriptum pro belgirti
 s. beldirti «manifestavit» pag. 183.
- Belsēdi i. e. belsendi «nudus super
 cingulum» pag. 225.
- Bieni(rmen) «gaudeo» pag. 29, —
 byenip «gaudendo» ibid., cf. beyr-
 men.
- Bieipdir «tumidus erat» pag. 110.
- Bigevedli mendose pro bigen celi
 scriptum «similis fuit» pag. 161.
- Bičak «culter» pag. 97, — bizac «gla-
 dius» dag. 118, — «culter plicatilis»
 pag. 133, — bičac eticči «scalper
 sutorius» pag. 99, — bičacči «cul-
 trarius» pag. 101.
- Bičanlik «praesepe» pag. 159, cf. bi-
 zan.
- Bičchi «serra» pag. 100.
- Bit «pediculus» pag. 129.
- Biter «crescit» pag. 135, bitidim
 «crevi» pag. 143, — biti biti «cres-
 cendo» ibid.
- Bitik quodvis scriptum pag. 90, — «lit-
 tera» pag. 91, — bitic ostasi
 «magister scholarum» pag. 104, —
 biticči «scriba» pag. 91, cf. betichzi.
- Bitis «extuberatio» pag. 144.
- Bitisli kisi (fortasse biticli «homo
 litteratus» pag. 228.
- Bitirrimen «perficio» pag. 47.
- Bitirmak «perfectio» ibid.
- Bitunluc birla «integre» pag. 67.
- Bitv «scriptura» pag. 212, cf. bitik.
- Bix «nos» pag. 72 et passim.
- Bis «subula» pag. 99.
- Bisi «coctus», «maturus» pag. 84.
- Bi'sinirmē (bisinirmen) «sperno»
 pag. 224.
- Bisturumen «maturo» pag. 36.
- Bizan «foenum» pag. 131, cf. bičanlik.
- Bišuturmen «coquo» pag. 13, bisur
 imp. ibid., — bisirmis «coctum» pag.
 18, — as bisurgan eu «coquina»
 pag. 13.
- Bizchi «forfex» pag. 98, cf. bučchi.
- Bir «unus» pag. 83, — bir anza
 «jam» pag. 67, — birardä «ali-
 quando» pag. 64, — biras «aliquan-
 tum» pag. 158, — birlic «unitas»
 pag. 174.
- Biriktirding «univisti» pag. 186.
- Birga simul» pag. 70, birge pag. 169.
- Birgi «tuba» pag. 143.
- Birla «cum» pag. 64.
- Bil «lumbi» pag. 141.
- Bila «cos» pag. 146, bile pag. 64.
- Bilau «cutis» pag. 100.
- Bilermen «acu» pag. 180.
- Bilurmen «scio» pag. 52, bilgil imp.
 pag. 53.
- Bvkurimē (bokurimen) «spargo»
 pag. 221.
- Boksmen et «caro tenella» pag. 233.
- Bochorich «caminus», pag. 119, bo-
 ghoric pag. 124, pers. بَخَارِيه.
- Boga «taurus» pag. 129, cf. buga.
- Bogaul «vigil», «custos» pag. 105.
- Bogeymac «obedientia» pag. 111.
- Bogeyp in hac locutione: jaksi bo-
 geyp «bene armatus» pag. 231.
- Bogov «moles» pag. 210.
- Bog «vapor» (bogu «vapor ejus») p. 145.

- Bogun s. buum «membrum corporis humani» pag. 109.
- Boguzgur «gulosus» pag. 183.
- Bogulurmen «aquis suffocor» pag. 39, — «flecto» ibid.
- Bogulmac «suffocatio» ibid.
- Bogh «excrementum» pag. 113.
- Boy «corpus» pag. 111, — «persona» pag. 113, — boy bila «personaliter» pag. 70, — boy aruvlihi «castitas» pag. 183, — boy sokluki «luxuria» ibid.
- Boya «tinctura» pag. 59, — boyazi «tinctor» ibid.
- Boyarmen «tingo» pag. 58, boyagil imp. pag. 59.
- Boyiow «color» pag. 18.
- Boyn «collum» paginis 18, 111 et passim.
- Botang «umbra» pag. 137.
- Boxag «fuscus» pag. 108.
- Boxgai chî mend. pro bolgai chim scriptum «fortasse» pag. 66.
- Bos «vacuum» pag. 62.
- Boşaturmen «absolvo» pag. 7, bosat imp. ibid. bossatim perf. pag. 8, — bozzatkil «remitte» pag. 171.
- Bosanurmen «expedio» pag. 25, bosan imp. ibid.
- Bosanmac «actio expediendi» ibid.
- Bosov «remissio», «liberatio» pag. 199, cf. bozak.
- (B)osdi «demolitus est» pag. 144, cf. buxarmen.
- Bozak «remissio peccatorum» pag. 158, cf. bosov.
- Bor «vinum» pag. 90, cf. ujugur. et hung. bor.
- Boru «lupus» pag. 128, rectius böri pag. 134.
- Borc «pileus», «petasus» pagg. 101, 102, — borči mend. pro borčči «pileo» pag. 101.
- Borz «aes alienum» pag. 22, — borzli «debitor» ibid., borčlu pag. 91, — borčluc «obstrictus» pag. 167.
- Borla «vinea» pag. 89, cf. bor.
- Bolar «crystallum» pag. 227, bolor pag. 109, ar. ^{سَعَلَر} بَلَر s. ^{سَعَلَر} بَلَر, gr. βήρολλος.
- Bolov «pars» pag. 228.
- Boluzurmen «adjuvo» pag. 6, bolus imp. ibid.
- Bolusmac «auxilium» ibid., cf. buluschmach.
- Bolurmen «fio», «sum» pag. 26, bol imp. ibid., boldum perf. 1. pers. n. sing., ibid., bolsun «sit» pag. 31, bolsamen forma cond. 1. pers. n. sing. pag. 135.
- Bolmači «in vanum» pag. 191, — äč bolmači pag. 213.
- Bollach «fons» pag. 28, cf. bulah.
- Böz «tela», e. g. böz togur «textit» pag. 234.
- Böv «aranea» pag. 180.
- Börlendi «germinavit» pag. 207.
- Buen mendose scriptum pro burun «nasus» pag. 110, — embürun «primo» pag. 69.
- Buug «nodus» pag. 112.
- Bu pron. demonstrativum «hic», «iste» pag. 74, in genitivo muning, in dativo mungar ibid., forma n. pl. bular ibid., — bugun hodie» pag. 159, cf. bukun, buchun.
- Bucûluc «magia» pag. 138.
- Bucru «gibbus» pag. 111.
- Buga «taurus» pag. 147, cf. boga.
- Buganakli mend. scriptum pro bugamakli «mugiens» ibid.
- Bugasi «torsio ejus» ibid.
- Bugermen «plico» pag. 230.
- Bugovli «catenis vinctus» pag. 147.
- Buču «dimidia pars» pag. 145.
- Bučchi «forfex» pag. 97, cf. bizchi.
- Bučgak «angulus» pag. 215.

- Bugolar (?=bugular) fortasse «prophetae» pag. 212. Ceterum gv ex pers. بُغُولٌ decurtatum esse potest, cf. بُغُولٌ quod si ita esset, bu gylar «haec testimonia» vertendum sit.
- Bugday s. bodaj «frumentum» pag. 130, bogday pag. 135.
- Buy mend. scriptum pro bu pag. 147.
- Buiuramen «jubeo» pag. 31, buiur imp. ibid., — bugurumen i. q. buiuramen pag. 44, buyurgil imp. ibid.
- Buyuruc «mandatum» ibid., bwruch pag. 162.
- Buyu gallice «reglisce» pag. 95.
- Buth «coxa» pag. 113.
- Butac «ramus» pag. 125.
- Butun «integer» pag. 83, — «perfectus» pag. 217, — butu butu «integre» pag. 143.
- Butuluc «lorica» pag. 118.
- Buniat «fundamentum» pag. 28, arab. بُنْيَانٌ, بُنْيَانٌ.
- Buniat etarmen «fundo» ibid., buniat echil (mendose pro etchil) imp. ibid.
- Buxau «vitellus» pag. 128.
- Buxarmen «rumpo» pag. 11, buxgil imp. ibid., cf. bosdi.
- Bus «glacies» pag. 134, buyz ibid. (l. c. bus odim. buyz. yz scriptum extat, in qua interpretatione odim mend. pro germ. adir, yz pro germ. eiz scriptum esse videtur).
- Busrägänčä «secundum approbationem» pag. 183.
- Busrep «approbans», «approbando» pag. 191.
- Buz «caeruleus» pag. 145.
- Buzov «ruina» pag. 192.
- Buv «sylva» pag. 143.
- Bur «germen», «gemma» pag. 222.
- Buran «terebra» pag. 100.
- Burarmen «torqueo» pag. 60, burgil imp. ibid., — burulipturgan «tortuosus» pag. 191.
- Burun «primum» pag. 159, — burungi «primus» pag. 83.
- Burun «nasus» pag. 164, — burûsis i. e. burunsis «sine tubere» pag. 145, — burni chizi «nasutus» pag. 117.
- Burusmis «contractus» pag. 85.
- Burkit «aquila» pag. 148.
- Burguča «tuba» pag. 104, — burgular «tubae majoris formae» ibid.
- Burč «piper» pag. 91, hung. bors.
- Burča «pulex» pag. 129.
- Burzac «grando» pag. 40.
- Burmix «tortus» pag. 83, cf. burarmen.
- Burlendi i. q. börlendi «germinavit» pag. 219.
- Bulah «fons» pag. 197, cf. bollach.
- Buladolar mendose pro buladilar scriptum «vexationes» pag. 170.
- Bulutlar «nubes» pag. 82, — bulud «nubilum», pr. «nubes» ibid.
- Buluschmach «auxilium» pag. 159, cf. bolusmac.
- Bulgastur «misce» pag. 36, — bulgamis «turbidus» pag. 88.
- Bulbul «luscini» pag. 130, pers. بُلْبُل.
- Brinč «oryza» pag. 107, pers. بِرَنَج.

M.

- Maaiunlar «conditum subigendo con-
fectum» pag. 93, ar. ^sمَعْبُون.
- Maana «forma» — «modus» pag. 28,
fortasse pers. مانا, cf. manaysis.
- Maydan «locus planus» pag. 90, ar.
^sمَيْدَان.
- Maymačik quod humiditate satiari
non potest pag. 147.
- Maymun «simia» pag. 128, pers. مَيْمُون,
cf. etiam hung. majom.
- Makala «platea» pag. 90, ar. ^sمَكَلَّة.
- Mac etkil «invoca» pag. 141.
- Magat «certus» pag. 141, — «tutus»
pag. 198, — «omnino» pag. 69, mong.
magat.
- Magar «fortasse» pag. 66, pers. مَگَر.
- Magugh «gossypium» pag. 92.
- Magmuda «scammonia» pag. 93, pers.
ar. مَكْمُودَة.
- Magley «frons» pag. 110.
- Mahac «lapis auri» pag. 91, ar. ^sمَحَك
«lapis Lydius».
- Mahtarmen «laudo» pag. 234, ^sمَاحْتَرَم.
- Mahsit intentio» pag. 184, ar. مَحْصُود.
- Mayan «praecepue» pag. 69, hoc idem
voc. etiam in columna pers. occurrit
(mayam).
- Matellar «aenigmata» pag. 188, ar.
مَتَل.
- Madim «metallum» pag. 233, ar. ^sمَدِين
«locus subterraneus metallorum et la-
pidum ferax», vid. apud GOLIVM.
- Maña (manna) vulgo «manna» pag.
205, ar. مَنَّ, heb. מָן.
- Manaysis «sine modo» pag. 233, cf.
maana.
- Manarmen «intingo» pag. 229.
- Mania «ad similitudinem» pag. 143,
pers. مانا.
- Mangdan «petroselinum» pag. 126, in
columna pers. mandan.
- Mangreydir «balat» pag. 134, cf.
mungreydir.
- Manč kakak «juncus» pag. 135.
- Masa «pruniceps» pag. 97.
- Mascara «joculator» pag. 103, ital.
«maschera».
- Mazi «felis» pag. 128, — mazi tisi
mendose pro tisi mazi «felis femina»
ibid.
- Mamuh «xilinum» pag. 139.
- Marian chaton «Sanct. Virgo» p. 77.
- Mariand «coralium» pag. 95, arab.
^sمَرَجَان.
- Maruimac «lens» pag. 131, pers.
^sمَرْجَمَك.
- Marul «lactuca» pag. 126, osm. مارول.
- Mart «vir» pag. 214, pers. مَرَد.
- Malahan «unguentum» pag. 100, pers.
مَلَهَم i. q. ar. pers. مَرَهَم.
- Meyx «vultus» pag. 113.
- Mečälä «funis» pag. 232.
- Medet «auxilium» pag. 208, ar. ^sمَدَد.
- Men «ego» pag. 23 et passim, maga
«mihi» ibid., mā idem pag. 144, —
menim «meum» pag. 73, — men-
dabar «habeo» pag. 30.
- Meng «cerebrum» pag. 110.
- Mengu «aeternus» pag. 234.
- Mianči «censarius» pag. 101, mianzi
pag. 106, cf. pers. مِيَان «medium»
«intercessio».
- Migh «clavus» pag. 121, mih pag. 208,
pers. مِيح.

- Mihir «affectus» pag. 192, pers. ^{مهر}.
 Minermen «ascendo» pag. 6.
 Misiha «Messias» pag. 189.
 Mismis «malum Armeniacum» pag. 126, ar. ^{مشمش}.
 Miskin «pauper», — «miser» pag. 141, ar. ^{مِسْكِين}.
 Mir «princeps» pag. 216, pers. ^{میر}.
 i. q. ar. ^{أَمِير}.
 Mirät «haereditas» pag. 189, ar. ^{مورث},
 «possessio haereditaria».
 Myron «myrrha» pag. 162, ar. ^{میر}.
 Moghor «sigillum» pag. 53, pers. ^{مهر},
 «anulus signatorius», «sigillum».
 Moghor larmen (moghorlarmen)
 «sigillo» ibid., moghor la (moghorla) imp. ibid.
 Mohdak «obtusius» pag. 233.
 Moninchibi «talīs» pag. 71.
 Monda «hic» pag. 66.
- Mundo bai «sutor vestiarius» pag. 98.
 Monzagina «aliquantulum» pag. 64.
 Muhtač «egens» pag. 194, ar. ^{محتاج}.
 Muna «ecce» pag. 65.
 Mungreydir «mugit» pag. 134, cf. mangreydir.
 Mūdus i. e. munduz «mah nescius» pag. 200.
 Muzi «cornu ejus» pag. 144.
 Murad «scopus, quo quis vult» pag. 196, ar. ^{مَرَاد}.
 Murdar «meretrix» pag. 104, — «male» pag. 164, pers. ^{مردار}.
 Murvat mend. pro müvaddät scriptum «benignitas» pag. 206, ar. ^{مودة},
^{مودة}.
 Murrätlic «luxoriosus» pag. 186, cf. murad.
 Mulclamac «haereditas» pag. 30, cf. ar. ^{مُلْك} «res, quam quis possidet».

F.

- Fanar «lampas» pag. 106, gr. ^{φανάριον}.
 Falam mendose scriptum pro falan «talīs» pag. 71, fallan pag. 76, ar. ^{فَلَان}, hebr. ^{פלאן}.
 Fil tisi «ebur» pag. 92, cf. pil, ar. ^{فيل}.
 Fus vel mend. scriptum pro fuzuli «vaniloquus», «vanus» pag. 117, ar. ^{فول}.
 Frangisuf «qui supervacaneis occupatur et rebus ad se non spectantibus» (apud GOLIVM).
 Frangisuf «vellus» pag. 107, ar. ^{صوف}.
 Frista «Angelus» pag. 77, pers. ^{فرسته}.

V (w).

- Vay pag. 66.
 Way! «vae!» pag. 166.
 Vaccis genus lapidis, quod in ^{هندوستان} reperitur pag. 93.
 Veles «nodus e lana arborea confectus» pag. 99, ar. ^{فلس}.
 Viat «pudor» pag. 166.
 Via tursen «te pudet» pag. 166.
 Vurčik «cicada» pag. 139, hung. prü-csök.

Vsinlarmê (vsinlarmen) «gravo» pag. 222.	Vvgil «frange» pag. 231. Vvseydir «blanditur» pag. 231.*
---	---

R.

Raygan «gratis» pag. 194, pers. رَايْگَن.	ranzilic ethil imp. ibid., vid. ar.
Rauand «rhabarbarum» pag. 93, pers. رَند.	رَمَل.
Rahim «clementia» pag. 206, ar. رَاحِم.	Raxiana «foeniculum» pag. 127, pers. رَايَانَه.
«clemens».	Rebe «usura» pag. 85, ar. رِبَا.
Rang «color» pag. 59, pers. رَنگ.	Rox ex orozung decurtatum «for- tuna» pag. 28, pers. رُوز.
Ranzilic etarmen mend. pro rim- malik etarmen «divino» pag. 9,	Rustan «rusticus» pag. 116, pers. رُوستا, رُوستائی.

L.

Laal «rubinus» pag. 109, ar. لَعْلُ, cf. llal.	Lahab «pronomen» pag. 75, ar. لَقَب.
Layh «dignns» pag. 209, ar. لَایق.	Lahan «baptisterium» pag. 182, pers. لَکَن.
«decens», «aptus», «conveniens».	Llal i. q. laal pag. 108.
Lac «pigmentum rubrum, quo tinguntur coria caprina», pag. 92, ar. لَک, —	Last «stupa» pag. 107, čag. las.
rangi lac ibid.	Limen «portus» pag. 43, gr. λιμὴν.
Laghan «brassica» pag. 127, osm. لَحَنه.	Limon «limonium» pag. 126, pers. لیمونی, hind. لیسو.

GLOSSARIOLUM

in quo nomina propria personarum, gentium, regionum et locorum, quae in columnis vocabularii cumanicis et in textibus occurrunt, secundum paginarum tenorem digesta inveniuntur.

Marian pag. 77.	Alamani ibid.
Rusi pag. 107.	Lombardi. ibid.
Jonban ibid.	Astexâ ibid.

* In tribus ultimis glossis consona *v* vice vocalis *u* fungitur.

- Ostume pag. 107.
 Bġamesce pag. 108.
 Sadiler «Aethiopes» pag. 137.
 Kipčah pag. 144.
 Franasca «Franciscus» pag. 157.
 Petrus ibid.
 Paulus ibid.
 Lukas pag. 159.
 Christos ibid.
 Betlem ibid.
 Steffan ibid.
 Iħc ʒp̄c pag. 160.
 Ġuhut (ieri) «terra Judaeorum» pag.
 161.
 Herodes ibid.
 Augustin «S. Augustinus» pag. 162.
 G'gor «Gregorius» pag. 162.
 Salomō pag. 165.
 Jeronim^{us} pag. 166.
 Ambrosius ibid.
 Annas pag. 170.
 He'odes pag. 171, l. c. male sign. ab-
 brevationis — impressum est.
 Kauphas ibid.
 Pylatus ibid.
 Syon pag. 188.
 Misiha «Messias» pag. 189.
 Jesse pag. 191.
 Liban «mons Libanus» pag. 192.
 Aaron pag. 199.
 Ishral «Israel» pag. 200.
 Hava «Eva» pag. 202.
 Daud pag. 209.
 Pont pilat pag. 211.
 Johan pag. 215.
 Gabriel ibid.
 Elzabe «Elisabeta» pag. 216.
 Jusup pag. 216.
 Emanuel ibid.
 Tatar «Turca» pag. 229.

Vocabularium persico-latinum, in quo codicis nostri persicarum columnarum vocabula omnia ordine litterarum praecedentis vocabularii cumanici simili digesta enumerantur.*

A.

Miaem «venio» pag. 62, آمَدَن.	Aouada «terminus» pag. 106, ar.
Miaeouisen mendose scriptum pro	وَعْدَةً ^s .
miauisem «suspendo» pag. 43, آويزیدن.	Aouan «solutio pretii» ibid., آوَان vel fortasse آوام «aes alienum», «debitum».
Ayn «ferrum» pag. 96, آيَن, cf. ahin.	Aouan «mortarium» pag. 94, هَاوَن.
Ayna «speculum» pag. 100, آينه.	Aouas «sonus» pag. 54, آواز, — aouas
Aynen «habena» pag. 122, ar. عَنَان ^s .	medarem «sentio» pag. 55.
Aoygina «vitrum» pag. 109, آبگينه.	Aosin «fibula» pag. 122, ar. اَبَرِيْم ^s .
Aou «aqua» pag. 120, آو.	Au gul «aqua rosacea» pag. 94, آب گُل.

* In hoc vocabulario juxta glossas codicis, exceptis tamen formis praesentis i. pers. n. s. easdem arabicis quoque litterarum formis scriptas signis vocalium additis apposuimus, sicut eae in vocabulario cl. VULLERS inveniuntur. Formas vero praesentis, i. pers. n. s. plerumque ejusdem verbi formae infinitivi sequuntur. Si qua autem glossa persica ex arabica aut turcica lingua deprompta est, unde ea orta sit, annotavimus. KLAPROTHI comparationes maximam partem approbavimus, ubi autem eas haud rectas esse agnovimus, loco earum alias proposuimus. Interdum formas ab hoc viro doctissimo comparationis causa adductas aliter atque ipse scripsimus, ne a genuina orthographiae ratione nimis abhorrerent. Saepe vero juxta codicis glossas a KLAPROTHO non explicatas ex vocabulario cl. VULLERS congruas formas apposuimus.

- Miauarem «affero», pag. 4. آوردن.
- Aualim «primum» pag. 69. اولین, ar. ^{أَوَّلًا}.
- Auestin «manica vestis» pag. 119. آستین.
- Auelin i. q. aualim pag. 83.
- Aut mend. scriptum pro ard «farina» pag. 131. آرد.
- Auxida «frexetus» in cod. pag. 118, cum. sirdac.
- Auxū cun i. e. auxun cun «auge» p. 32. اوزون کن, — auxum mesoen «cresco» pag. 14. اوزون می شوم, — auxū (auxun) s. aučuxj «plus» pag. 69.
- Miausauem «bibo» pag. 10. آشامیدن.
- Meausauem «tero» p. 56. آفسانیدن.
- Aurex «latrina» pag. 120. آبریز, etiam in sermone cum. aurex.
- Akagh en (i. e. em) «revigilo» pag. 51. آگاه ام.
- Akor «stabulum» pag. 121. آخور.
- Acum «ergo» pag. 65. اکنون.
- Acsam «vesper» pag. 65. اخشام.
- Achel «intellectus» pag. 53, ar. عقل, — acheldar «sapiens» pag. 115, عقلدار.
- Agas «principium» pag. 31, ar. أَخَذَ, — agas mecunem «incipio» ibid.
- Agar «si» pag. 70, آگر, — agarne «nisi» pag. 68. آگرنه.
- Ahin «ferrum» pag. 28, — «frenum» pag. 122. آهن, cf. ayn.
- Ayuan «animal» pag. 127, ar. حَيَوَانٌ.
- Ayp «mirum» pag. 36, ar. غَيْبٌ, — ayp medarem «miror» ibid.
- Ač praepositio «ab», «de» pag. 67, e. g. ač dil ghos «libenter» از دل خوش, cf. ax, az.
- Atar «mercator aromatum» pag. 91, ar. عَطَّارٌ.
- Atref «confessio» pag. 15, ar. اُعْتَرَفَ, — atref mecunem «confiteor» ibid.
- Adab medehem «castigo» pag. 16. آداب می دهم, vid. ar. أَدَبٌ.
- Adina «dies Veneris» pag. 80. آدینه.
- An «communiter» pag. 64, ar. عَامٌ.
- Anecha «ecce» pag. 65. اینک.
- Ania «illuc» pag. 67. آنجا.
- Angiun «mel» pag. 91. آنکبین.
- Angust «digitus» pag. 112, انگشت, — angus tuana «digitale» pag. 97, انگشتوانه.
- Angur «uva» pag. 126. انگور.
- And hionj «sicut» pag. 70, آند, tot., «tantum», همچون, «sicut».
- Andak «tantum» pag. 64. آندک.

- Andaxa «forma» pag. 28, اَندَاخَه «mensura», «modus».
- Anden «corpus», «membrum» pag. 109, اَندَام.
- Anderum «intus» pag. 67, اَندَرُون.
- Andissa «cogitatio» pag. 14, اَندِيشَه,
— miandissen «cogito» ibid.
- Anz mala scriptio pro az pag. 65.
- Anzunim «sic» pag. 70, اَندُون, «illo modo», «ita».
- Ax i. q. az, e. g. ax murdahâ uar hestê «resurgo a mortuis» pag. 50, اَز مُرْدَه‌ه‌اَن قَرَا هَستَم.
- Axa'gar «molitor» pag. 37, اَسِيَاگَار
«fabricator molarum», — axinu «mola» ibid., اَسِيُون, — baaxinû me-
chunem «molo» ibid.
- Asan «leviter» pag. 68, اَسَان.
- Asana «cutis» pag. 100.
- Asania «ultra» pag. 72, اَز اَنجَا.
- Asech «amans» pag. 115, ar. عَاشِقٌ.
- Asouar «eques» pag. 105, اَسَوَار.
- Astar «mulus», pag. 127, اَسْتَر, —
astar maya «mula» ibid.
- Astar «interior pannus vestis» pag. 119, اَسْتَر.
- Asp «equus» pag. 121, اَسپ.
- Aspas mestanem «recupero» pag. 49, اَز پَس مِي سَنانَم.
- Miasmayen «experior» p. 24, اَز مَرْدَن.
- Asman «caelum» pag. 78, اَسْمَان.
- Asch «lacrima» pag. 113, اَشْك.
- Aschara «palam» pag. 69, اَشْكَارَا.
- Az «ab», «de», pag. 64, 65, اَز, cf. ax,
— ačdour «e longinquo» ibid., اَز دُور,
— ač inpes «postea» ibid., cf. اَز آن پس,
— azan «inde» p. 67, اَز آن.
- Azbaraiči «quare» pag. 70, اَز بَرَايِ چِه.
- Azbarayan «tamen» pag. 71, اَز بَرَايِ آن.
- Ap «aqua» pag. 78, آب.
- Abar «novitas» pag. 39, خَبَر, ar. خَبَرٌ,
cf. chabar.
- Abursina «g. maymon» in cod. pag. 128.
- Abre «nubes», «nebula», — «nubilosus» pag. 82, اَبَر.
- Abru «supercilium» pag. 110, اَبُرُو.
- Abruxun «sericum» pag. 107, اَبَرِيْشَم.
- Abluč «saccharum crystallinum candi-
dum» pag. 91, اَبَلُوج.
- Am «amita» pag. 114, ar. عَمَّةٌ.
- Amah raft «desedit tumor» pag. 84, اَمَاه «tumor».
- Amadar «barbator» pag. 100, cf. اَمَاي.
- Amanat «commendatio» pag. 51, ar. اَمَانَةٌ.
- Amasida «inflatus» pag. 84, اَماسِيْدَه.
- Amarat mecunem «aedifico» pag. 24, ar. عَمَارَةٌ.

- Amal «labor» pag. 104, ar. ^{عَمَلٌ}.
 Miamixem «tempero vinum» pag. 59
 --- miamissem «misco» pag. 30, ^{آمیزیدن}.
 Amoxada «consanguineus» pag. 114, ^{همزاده}.
 Miamoxem «disco», imp. biamus
 pag. 6, به آموز — miamozanem
 «doceo» pag. 19, آموزیدن.
 Miamoxem mend. scriptum pro miamoxem
 «retribuo» pag. 49, آموزیدن.
 Miamoxem mend. scriptum pro miamoxem
 «condonare».
 Amir «dux», «princeps» pag. 105, ar. ^{أَمِيرٌ}.
 Amxagia «vicinus» pag. 115, همسایه.
 Ambrut «pirum» pag. 125, آمروند.
 Aftab «sol» pag. 78, آفتاب.
 Afsar «capistrum» pag. 122, آنسار.
 Afrida «creatus» pag. 17, آفریدن —
 afridigar «creator» ibid., آفریدگار.
 Araosi «nuptiae» pag. 39, ar. ^{عُرُسٌ}.
 Aracli genus quoddam telae pag. 108,
 cum. aracli.
 Ara «serra» pag. 100, ^{آرَا} s. ^{آرَا}.
 Arak «sudor» pag. 113, ar. ^{عَرَقٌ}.
 Araba «currus» pag. 121, ar. ^{عَرَبَةٌ}.
 Are «ita» pag. 67, آری.
 Ard «farina» pag. 103, آرد.
 Ardixan «cribrum» pag. 94, آردن vel
 آردزده.
 Mearxem «valeo» pag. 63, آرزیدن.
 Al «vermiculatus» pag. 108, آل «sub-
 ruber».
 Alan «mundus» pag. 88, ar. ^{عَالَمٌ}.
 Alaf «herba» pag. 89, — «focum» pag.
 131, ar. ^{عَلَفٌ}.
 Alu «prunum» pag. 125, آلو.
 Albet «omnino» pag. 69, ar. ^{الْبَتَّةُ}.
 Allap «signum militare» pag. 118, for-
 tasse ture. ^{آلپ}. Ceterum allap
 mend. et pro ar. ^{عَلَمٌ} scriptum esse
 potest, quod l. c. perperam negavimus.

E.

- Eyd «festum» pag. 78, ar. ^{عِيدٌ}.
 Eud «lignum aloes» pag. 93, ar. ^{عُودٌ}.
 Estani «relictus» pag. 48, هشته.
 Esten «sum» pag. 53, هستن, inf.
 هست بودن.
 Em idem ibid., -- buden praeter. abs.
 ibid. ^{بُودَم}.
 Meelem «dimitto» pag. 19, hostem
 «dimisi» هشتن, imp. ^{هَل}.
 Elzi «nuncius» pag. 105, ture. ^{الچی}.

I.

- Ycrar «confessio» pag. 78, ar. ^١اَفْرَارْ.
 Beyf mend. pro beyft scriptum «cade»
 pag. 12, به اَفْتَدَن, inf. اَفْتَدَن.
 Ylla «sed» pag. 71, ar. ^٢اَلَّا.
 Im rox «hodie» pag. 66, 80, اِمْرُوز.
 Ymsiri «mumia» pag. 95 (ym siri).
 In «iste» pag. 74, اَيْن, in gen. azanj
 in. in dat. ba in, اَيْنِرَا, pl. inan,
 اَيْنَان.
 Inia «hic» pag. 66, اَيْنَجَا.
- Ingir «ficus» pag. 126, اَنْجِير.
 Insaat «modo», «nunc» pag. 68, in-
 scaat idem ibid., اَيْن سَاعَت, vid.
 ar. ^٣سَاعَةً.
 Yrs «leaena» pag. 128, ar. ^٤عِرْس.
 Ysala «utinam» pag. 72, ar. اِنْ شَاءَ اَلله.
 Meystem «sto» pag. 57, اِسْتَدَان.
 Isty «pax» pag. 46, اَشْتِي كَرْدَن, اَشْتِي
 c. «pacem facere cum aliquo» با.

O.

- Oa «cum» pag. 64, وَا.
 Oaht «hora» pag. 79, ar. ^٥وَقْتُت.
 Oasa «scutella», «vas escarium» pag.
 124, fortasse mend. scriptum pro کَاسَه.
 Oaspas medehem «reddo» pag. 48,
 باز پس دادن.
 Oapas megirem «retineo» pag. 49,
 وَاپَس گِرَفْتَن.
 Ou «et» pag. 65, وَ.
 Ou pronomen tertiae pers. n. sing. pag.
 73, او, — ou mix «ipse» pag. 74,
 ايشان, — ysen pl. pag. 73, او نيز.
 Oua praepositio «re» pag. 53, وَا e. g.
 oua mecunem «resolvo», — «ex-
 tendo» pag. 25, وَا گِرْدَن, «aperire», —
 oua achel «sapienter» pag. 71, vid.
- achel, — oua kalas «salubriter»,
 vid. ar. خَلَّاص, — oua chodgāi
 «honeste» pag. 69, mend. scriptum
 pro oua chosgari, وَا خوشکاری, —
 oua vayfi mend. scriptum pro oua
 vahi «debiliter» pag. 65, وَا واهي, —
 oua latifi «subtiliter» pag. 71,
 وَا لَطِيف, ar. ^٦لَطِيفٌ.
 Ouar «super» pag. 70, بَر, — ouar tan-
 drusti «sane» ibid., بَر تَنْدُرُستِي.
 Oughormat i. e. ou ghormat «hono-
 rifice» pag. 66, vid. ar. ^٧حُرْمَةً.
 Ous «siligo» pag. 131, اَوْشَه.
 Ousâguj «graviter» pag. 66, وَا سَخْتِي.
 Oubedadj «malitiose» pag. 68, وَا بَد
 دادِي.

- Octar mend. pro doctar «filia» pag. 114, دُختر.
 Ochum mi sinoen «obedio» pag. 41, حُکم می شنوم, vid. ar. حُکْم.
 Ochanux «adhuc» pag. 64, وهَنوز.
 Ondobaî «sutor vestiarius» pag. 98, cf. cum. mondo baî.
 Ostachan «os» pag. 112, اُستخوان.
 Ospas miaen mend. pro aspaspas miaem (l. c. falso oaspas proposuimus) «revenio» p. 50, از پس می آیم, vid. etiam pag. 51.
 Omad «spes» pag. 77, اُمید.
 Omer dras der «diu» pag. 65, عُمر دراز در.
 Oroxa «jejunium» pag. 31, زُوزه, cf. etiam turc. اوروچ.
 Ordu palatium aestivum vel hibernum, «castra» pag. 105, cum. orda.
 Oleat «provincia» pag. 89, ar. وِلَايَة.

U.

- Uanay? pag. 66, cum. vay.
 Uar mehhexen «surgo» pag. 57, بُر خیزیدن.
 Uar mesinem «equito» pag. 24, بُر نشستَن.
 Uar metauem «tolero» pag. 56, بُر تافتَن.
 Umet medarem «confido» pag. 17, اُمید داشتن, cf. omad.
 Uxurmur gr. ὑχούρμυς pag. 96.
 Usculi «linum» pag. 106, cum. usculi, osm. اسکل.
 Usta ychat «magister scholae» pag. 104, اُستای خط, vid. ar. حَطّ «scriptura».
 Ustur «camelus» pag. 128, اُشتر.
 Ustura «novacula» pag. 49, 100, اُسترَة.

K.

- Kaata «sectio», «amputatio», e. g. kaata mecunem «denego quod mihi datum est» pag. 39, قَطع کردن, vid. ar. قَطع.
 Kaadan «cabana», «tugurium» pag. 90, vid. verbum ar. قَعَدَ «sedit», «consedit».
 Kaiman «tentorium» pag. 121, arab. خَيْمَة.
 Kak «submersio» pag. 39, ar. غَرَق, — kak mesauem «demergor» ibid., غَرَق شدن.
 Kanuar «planus», pag. 84, هَنوار.
 Kam «paucus», «parum», pag. 68, کم, cf. cham, cam.

Kambax «socius» pag. 114, هَمْبَا.
 Karat «tornio» pag. 103, ar. كَرَّاط.
 Kala «castrum» pag. 89, ar. قَلْعَة.
 Kalay «stagnum» pag. 97, قلعي, ar. قَلْع.
 «nom. minerae seu venae a qua praestantior plumbi species denominatur», vid. apud GOLIUM.
 Kalas «liberatio» pag. 25, ar. خَلَّاص.
 «libertas», «salus», — kalas mosouen mend. pro k. mesouem «liber salvusque evado» ibid., chalasi.
 Kalam «calamus scriptorius» pag. 90, ar. قَلَم.
 Kalep «forma» pag. 99, ar. قَالِب, «formula, in qua aliquid effingitur».
 Kalili «tympanotriba» pag. 103.
 Kalu «avunculus» pag. 114, — «consanguineus», خَالو, ar. خَال.
 Kegas «aquila» pag. 129, كَرَكْس.
 Keyat «sartor» pag. 98, ar. خَيَّْاط.
 Ketan s. chetan «tela» pag. 107, — ketan y jonban «t. de Cap» in

cod. ibid., — k. y rusi «t. de Rens» ibid., — k. alamani «t. de Alemagna» ibid., — chetan soltanj «t. de Orlens» ibid., — chetan lombardi «t. lobarde» ibid., — ch. astexâ «t. astexane» ibid., — ch. ostume «t. ostume» ibid., — ketâ begonia ibid., — ketâ bğamasce «t. bergamesce» ibid., — chetan can ibid.¹

Kexun «lignum» pag. 103, هَيْزَم.

Kilit «clavis» pag. 12, كَلِيد.

Ko «mons» pag. 88, خَو, cf. cho.

Koat mend. pro koar scriptum «soror» pag. 114, ذَاهِر.

Koy «ferox» pag. 84, ar. قَوِي, «corpore robustus».

Kom «crudus» p. 84, خَام, cf. gham.

Korgin «mantica duas habens peras» pag. 121, cf. turc. قَرَر.

Kuc «porcus» pag. 127, خَوَك, — kuc y chegi «aper» pag. 128, خَوَك, — قِيَّيَجِي, — kuc y maya ibid.

C.²

Caargusa mendose pro čaargusa «quadratus» pag. 83, چَهَار كُوشَة.

Caouj «durus» pag. 87, — «fortis» pag. 115, ar. قَوِي, cf. cauji.

¹ Cf. quae de his nominibus in vocabulario cum. sub voce *chetan* diximus.

² C praeter *k* et *kh* saepe etiam litteram *č* designat.

- Caosat «calcaneum» pag. 121.
- Caugir tiartič «capsa» pag. 124, (tiartič fortasse separate a praecedenti vocabulo capsam significat).
- Cauj mecunem «fortifico» pag. 28, cf. caouj, — chauj «firmiter» pag. 66.
- Cautû fortasse caucû legendum «columba» pag. 130, cf. كاووك «nidus columbarum».
- Cat «scriptura» pag. 55, خَطّ, cf. chat.
- Catifa «holosericum» pag. 108, ar. قَطِيفَةٌ.
- Cadim «quondam» pag. 65, ar. قَدِّم.
- Canauač «gossipium percussum et carminatum» pag. 102, كَنُورَة.
- Canab «cannabis» pag. 106, كَنْب, unde ar. قَنْبٌ s. قَنْبٌ.
- Canfor «camphora» pag. 93, كافور.
- Mecasen «traho» pag. 58, كَشِيدَن.
- Casouî? mend. scriptum pro ġasousi «revenditor», pag. 101, cf. جاسوسى.
- Cap «talus» pag. 113, ar. كَعْبٌ.
- Cam «rarus» pag. 84, كَم, — cam ou bes «solum» pag. 71, كَم وِيش, proprie «paucum et multum», — bacamtâi i. e. bacamtari «raro» ibid., cf. kam, cham.
- Camâ i. e. caman «arcus» pag. 118, كَمَان, cf. chamanchar.
- Caf «planta pedis» pag. 113, ar. كَفْ.
- Car «opus» pag. 104, كار, — «scriba» pag. 55.
- Car «asinus» pag. 127, خَر, — car maya «asina» ibid.
- Cara cuxan «felis niger» pag. 128, vid. cum. cara cuxan.
- Carap mecunem «destruo» pag. 11, خَرَاب كَرْدَن, vid. ar. خَرَابٌ.
- Card «debitum» pag. 22, — cardar «debitor» ibid., — cardarem «debeo», ar. قَرْض, cf. chard.
- Card «culter» pag. 97, — card muxadusi «scalper sutorius» pag. 99, — «gladius» pag. 118, — cardcar «cultrarius» pag. 101, كارْد, cf. hung. kard.
- Carpus posim «anterior equestris sellae arcus» p. 122, قَرِپوس پيشين, — carpus pesin «posterior equestris sellae pars» ibid., قَرِپوس پسین.
- Carbil «cribrum» pag. 94, ar. غَرَابِيل.
- Calem «brassica» pag. 127, ar. كَلَم.
- Ceasp «dactylus» pag. 126, ar. قَشَبٌ.
- Ciaul «stragula» pag. 121, چول.
- Ciana «mentum» pag. 110, چانه.

Cianac «maxilla» ibid., diminut. formae
praecedentis.

Ciamî i. e. ciamin «urina» pag. 113,
چَمِين.

Meciaranem «pasco jumenta» pag. 44,
چَرَانَدَن.

Ciesm «oculus» pag. 110, چَشم, —
nuî ciesm i. e. nuri ciesm
«lumen oculi» ibid., vid. ar. نور.

Ciou «lignum» pag. 125, چوب, cf. cui.

Cion uĉin «pomum ephippii» pag. 122,
sec. KLAPROTHUM چوب زین.

Mecinachem «mastico» pag. 36, cf.
cum. zianagil (= ĉanagil) ibid.

Metinem mend. pro mecinem scrip-
tum «colligo» pag. 18, چیدَن s.
چِن, imp. چیدن.

Ne mecoêm «nolo» p. 38, نَه خَواستَن,
imp. خواه, cf. mechoem.

Cocrar «tonitru» pag. 59, cum. choc-
ramac, — crocar mecunet
«tonat» ibid.

Cohat «robur», «vis», pag. 27, ar. قُوَّة.

Cota «curtus» pag. 86, کوتَه, cf. cutay.

Codrat «potentia» pag. 28, cudrat
pag. 42, ar. قُدْرَت.

Condroc «thus» pag. 92, کُنْدَر.

Mecosten «cado» pag. 12, ad hanc
verbi formam KLAPROTHUS annotavit:

«L'auteur paraît avoir confondu cado
et caedo, car کشتن kuchten
signifie tuer en persan.»

Mecoften in edit. nostra male impres-
sum mecosten «jaceo» pag. 33,
coften mendose costen impres-
sum perf. 1. pers. n. s. ibid. خُفتَن.

Cop s. cuip «stragula» p. 122, کُوپ.

Copac «lumbus» pag. 111, گُوبَك.

Coptaluc «granum» pag. 131, cum.
coptaluc.

Cofle «sera ferrea cistae» pag. 12,
کُوفَلَه.

Coram «talpa» pag. 128, کَرَمُوش.

Mecorem edo» pag. 11, خَوارَدَن.

Coligiâ i. e. coligian «galanga»
pag. 95, خُولِئِجَان.

Cui «lignum» pag. 89, چو, cf. ciou.

Cuia «ubi» pag. 72, کُجَا, — axcuia
«unde» ibid.

Cucia «platea angusta», «via», «vicus»
pag. 90, کُوجَه.

Cutay «brevitas» pag. 86, کُوتَاهِي, cf.
cota.

Cuda «cyathus», «scyphus pec. major»
pag. 123, ar. قُدَح.

Cudu «cucurbita» pag. 127, کُدُو.

Mecunem «facio» pag. 26, cherdem

- perf. i. pers. n. s., ibid., buchun Cursi «sella» pag. 110, ar. كُرْسِيّ, —
 imp. ibid., گردن, imp. کُن. «scamna in scholis» pag. 104, کُرسيان.
 Cusa «urceus» pag. 123, کوزه, cf. ar. Caltar et caltur «vultur» pag. 129, cf.
 کوز. خال.
 Mecusaem «exsolvo» pag. 20, کُشادن. Cula «pileus» pag. 101, کلاه, — cula
 Mecusen «extinguo lumen» pag. 24, — aym «cassis» pag. 118, کلاه آهنی,
 «interficio» pag. 33, کُشتن. — culadux «pileo» ibid.
 Custu «cingulum» pag. 12, کُستی. Cremixi genus coloris rubri in caeru-
 Curā mend. pro cudam scriptum leum vergens pag. 108, pers. قِرْمِز.
 «qualis» pag. 76, کدام «quis», «qua- Clic «stramen» pag. 123, fortasse ar.
 lis», cf. churanj. عَلَف.

Ch. *

- Chaačch «calx» pag. 102, کُج s. Chat «scriptura», «litterae» pag. 91, ar.
 کُج, cf. کُج, cf. gerč. حَطَّ, cf. cat.
 Chaygh «sinistra pars», «sinister» pag. Chatir «voluntas» pag. 60, ar. خَطَرُ
 87, — «tortus» pag. 83, zend. haoya. «existimatio».
 Chakal «lentus» pag. 87, کاهل. Chadi «consul» pag. 103, قاض.
 Chagat «charta» pag. 91, کاغذ. Chanachar «luxuriosus» pag. 117, cf.
 Chagba «meretrix» pag. 104, cf. کُهب حائِه کن «degener», «pravus».
 «opprobrium».
 Chay «quando» pag. 70, کُی. Chanabar mend. scriptum pro cha-
 Chaiat «necessitas» pag. 42, ar. حَاجَة. ruba genus quoddam succini pag. 94,
 et non شاید, uti l. c. opinatus sum, کُهبُبا.
 — chaiat est «necesse est» ibid., Chanxer «serva» pag. 105, fortasse
 حاجت است. گاند.
 Chaye «pullex» pag. 129, خایه. Chaxac «testiculus» pag. 112, ar. خَصِيَّةُ
 et خَصِيَّةُ.

* Ch praecipue litteram خ, ح, ق designat.

- Chas «persona» pag. 113, کَس.
- Chasis «presbyter» pag. 77, ar. قَسِيْس.
- Chasuir «foenisicium» pag. 127, خُسور.
- Chasurch «socrus» pag. 115, خُسورَه.
- Chascan «caldarium» pag. 124, cum. chaxan.
- Chasragu «strigilis ferrea, qua equum radunt» pag. 122, tunc. قَشَر.
- Chababa «uva malvatica» pag. 93, ar. حَبَاب.
- Chabar megoem «certiorem facio» «narro» pag. 48, vid. ar. خَبَر, cf. abar.
- Chabut «caeruleus» pag. 108, کَبود.
- Cham cun «diminue» pag. 20, کم کُن, cf. kam, cham.
- Chama bare «saepe» p. 71, هَمَه بارَه.
- Chamanchar «qui arcus conficit» pag. 103, کمانکار s. کامان گَر, cf. caman.
- Chamar «corrige» pag. 120, — «ad-strictorium lorum caligarum» pag. 121, ar. حَبِير.
- Chamal «bajulus» pag. 103, ar. حَمَال.
- Char «surdus» pag. 117, کَر.
- Charabat «meretrix» pag. 111, ar. pers. خَرابات, cf. garabat.
- Mecharem «rado» pag. 29, خَارِيْدَن.
- Charg «expensum» pag. 25, ar. خَرَج, charg mecunem «impendo» ibid.
- Bachard «aes alienum» pag. 38, بَقَرَض, ar. قَرَض, cf. card, — bachard medehem «mutuum do» ibid.
- Chalasi «redemptio» pag. 46, ar. خَلَامَس, cf. kalas, — chalas mecunem «redimo» ibid.
- Mechalem «pango» pag. 44, خَلِيْدَن.
- Chalp «falsus» pag. 117, ar. خِلَاف.
- Chear «cucumis» pag. 126, خِيَار, — chear ysābar (ysanbar) «casia» pag. 92, خِيَار شَنْبَر.
- Chegmit «later coctus» p. 120, گَرْمِيْد.
- Ches auand «consanguineus» pag. 45, خَوِيْشاوند.
- Chesi genus panni lintei pag. 107, خِيَش, — sansda chesi ibid., cum. sasda chesi, — dras chesi «tela Cremonensis» ibid., cum. dras ches.
- Chep mend scriptum pro کَشَر, «seri-cum vilioris pretii» pag. 106.
- Cheberdar «superbus» p. 117, کِيَرْدَار, vid. ar. کِيَر.
- Cher «membrum virile» pag. 112, کِيَر.
- Chers «ursus» pag. 128, خِرْس.
- Cherm «vermis» pag. 129, کِرْم.
- Chelbarā i. e. chelbaran mendose pro chelbatan scriptum «forceps» pag. 96, ar. کَلْبَتَان apud GOLIUM.

- Chi «quam» pag. 70, که.
- Chion «quomodo» ibid., cf. چون.
- Chitab «schola» pag. 104, ar. کُتَّابٌ.
- Chitira «tragacanthae» pag. 95, ar. کَثِيرًا.
- Chisa «sacculus», «marsupium» pag. 94, 120, کیسه.
- Chist «quis?» pag. 70, که آست.
- Chibrit «sulphur» pag. 90, 107, ar. کَبْرِيتٌ.
- Chiridanj «emtio» pag. 23, — mecherem «emo» ibid., خَرِيدَن.
- Chilit «clavis», «sera» pag. 119, کلید, quae vox docente VUILLERS ex gr. κλεις orta est.
- Cho «mons» p. 38, کُوه, cf. ko, — cho-uistan «regio montana», کوهستان.
- Mechoem «volo» pag. 60, خواستن, cf. ne mecoēm.
- Chogum «vetus» pag. 87, کهن.
- Choč «aries» pag. 128, قَرچ.
- Choder «purificatio» pag. 25, — choder mecunem «purifico» ibid.
- Choxeruc «socer» pag. 114, خُسْرُو.
- Chos «incurvus dorso» pag. 117, کوژ.
- Mechospem «dormio» pag. 19, chof-tem perf. 1. pers. n. s., خُفْتَن, cf. etiam خُسپیدَن.
- Chozak «parvus» pag. 75, chočac 77, کَرچَک.
- Chomana mecunem «similo» pag. 57, همانا کردن.
- Chor «caecus» pag. 116, کور.
- Chormat «veneratio» pag. 30, ar. حُرْمَةٌ, —chormat mecunem «veneror» ibid.
- Chus «vulva» pag. 112, کُس.
- Chura «fornax» pag. 97, کُوره.
- Churanj mend. scriptum pro chudam pag. 71, vid. کدام.
- Buchurani «cibus» pag. 11, خُورَدَنی.

G.

- Gao «bos», cf. gaos, — gao coy «cervus» pag. 129, — gao sala «taurus» ibid., vid. گاو.
- Gaou «vacca», — gaou rogan «buc-tyrum» pag. 131, گاو رَوغن.
- Gaouā i. e. gaouan «pila» pag. 124, هَاوَن, vid. haouan.
- Gaos «bos» pag. 128, vid. gao, — maya gou «vacca» ibid., — gaos sala «vitellus» ibid.
- Gaumis «bubulus» ibid., گاوَمیش.
- Gacial «calvus» pag. 116, گَچَل.
- Gadaxam «postea» pag. 69, بَعْد از آن.

- Mega dem mend. pro megandem Gardahan «nux» pag. 125, گُردگان,
 «putreo» pag. 44, گُندن.
 Gan «moeror», «cura» pag. 15, ar. غَم.
 Gang «pondus» pag. 85.
 Gandida «putridus» pag. 87, گُندیده.
 Gaxel «filum grossum» pag. 102, ar. عَزَل.
 Megaxen «mordeo» pag. 36, گُزیدن.
 Gaxidenj «morsus» pag. 37.
 Gas «forceps» pag. 96, گاز.
 Gasta plane» pag. 69.
 Gap «humilitas» pag. 39.
 Gabun suda «victus» pag. 61, cf. ar. جَبِين.
 Gamazi «accusatio» pag. 9, ar. غَمَز.
 Gafta «hebdomas» pag. 80, هفتَه.
 Gauata «cibus in asso paratus» pag. 131, گُوداب.
 Gauars «miliun» ibid., گُاورس.
 Garanful «caryophyllus aromaticus» pag. 92, قَرَنفُل.
 Garabat «lupanar» pag. 104, ar. pers. خَرابات, ar. خَرَاب «vastitas», cf. charabat.
 Gâib i. e. garib «peregrinus», «alienus» pag. 117, ar. عَرِيب.
 Garguin «scabiosus» ibid., گُگَرین.
 Gard «frigidus» mendose pro sard scriptum pag. 88, سَد.
 Gardahan «nux» pag. 125, گُردگان,
 cf. gerdagham, girdahan.
 Gardan «collum» pag. 111, گُردَن.
 Megardanem «volvo» pagina 62, گُردانیکن «vertere», «convertere».
 Gardaband «collare» pag. 118, گُردَن بَند.
 Garm «calidus» pag. 88, گُرم, —
 garmauo «hypocaustum subterraneum» pag. 10, گُرم خانه, —
 gar-mies «calidus» pag. 16, گُرمش «fervor», —
 grâ mecum «calefacio» ibid.
 Gala «ager aratus» pag. 90, کاله.
 Galou «guttur» pag. 111, گُلُو.
 Gallat «error» pag. 27, ar. غَلَط, —
 galat mesauem «erro» ibid.
 Getmetchar «famulus» p. 103, خِدْمَتکار,
 ar. خِدْمَت, cf. ghedmet cheran.
 Gex «ulna» pag. 98, گُز.
 Gerč «calx» p. 120, گُرج, cf. chaačch.
 Gerd «pulvis» pag. 89, گُرد.
 Gerdagham «nux juglans» pag. 106, گُردگان,
 cf. gardahan, girdahan.
 Gerdan «collum» pag. 18, گُردَن, cf. gardan.
 Geld «agilis» pag. 115, ar. جَلَد.
 Gigar «jecur» pag. 111, جِگَر, —
 gar band «pulmo» ibid., جِگَر بَند,

- «jecur cum pulmone et corde conjunctum».
- Giou «hordeum» pag. 130, جو.
- Megihem «salto» pag. 57, جهیدن «salire».
- Gidatin «crispus» p. 85, cf. ar. جَعْدٌ.
- Ging «piper longus» pag. 91, cf. ar. زِنْجٌ, fortasse «piper aethiopicus».
- Gingibil «zingiber» pag. 91, زَنْجَبِيل.
- Ginč «contractus» p. 85, گَنْځ «curvus».
- Gimediaual «Aprilis» pag. 81, ar. جُمَادَى الاول — gimediclachel mend. pro gimedi lacher «Majus» ibid., ar. جُمَادَى الآخر.
- Giram «carus» pag. 88, گران.
- Megiren «accipio», — «destino» griften perfectum pag. 14, گِرِفْتَن.
- Gird «rotundus» pag. 83, — gird dua gird pag. 65, — gird «circuitus» pag. 14, — gri'd meroem i. e. gird m. «circumeo» ibid., گِرْد.
- Girdahan indu «nux indica» pag. 95, گِرْدَهَان, cf. gardahan, gerd-gham.
- Gil «lutum» pag. 88, گِل.
- Gilim «tapetes» pag. 123, گِلِيم.
- Gillay «lamentatio» pag. 34, گِلَه «que-rela».
- Megoen «dico» pag. 20, گِفْتَن.
- Goujs «auris» pag. 110, گوش.
- Megonem «voco» pag. 61, beghon imp., cujus formae terminationem loco cit. falso rj legi, خَوَانْدَن.
- Gosara «pruniceps» pag. 97.
- Gorasanj genus lapidis quod in گُرسِيَان reperitur pag. 93, ad hanc vocem VULLERS annotavit: «pronuntiatione ignota». Forma gorasanj codicis nostri desideratam hujus vocis pronuntiationem perhibet.
- Gua «testis» pag. 60, گُواه — gua medeghem «testor» ibid.
- Guidi «scortator» pag. 117.
- Guu «excrementum» p. 113, گُوه s. گَه.
- Gutis fortasse ex یوزتیز corruptum «panthera» pag. 98.
- Megudarem «transeo» p. 59, گَدْشَتَن.
- Guna «peccatum» pag. 15, گُناه, cf. ghuna, — guna kar «peccator» ib., gunachar pag. 117, گُناه کار.
- Meguxinem «cerno» pag. 17, گِرِيدَن «eligere», «seligere», imp. گِرِیَن.
- Guspond «ovis» pag. 128, گُوسپَند.
- Gubi «pulcritudo» pag. 85, خوبی.
- Gum medaem «perhibeo testamen-tum» pag. 46, fortasse گُواه دَاَن.
- Gureue «solea socci» pag. 121.
- Gurg «lupus» pag. 128, گُورگ.

- Gurba «felis femina» pag. 128, گُربَه,
— gurbanar ibid., i. q. گُربَه نَر.
Gursnaguj «fames» pag. 27, گُرسَنگِی,
— gursna em «famesco» pag. 26.
Beguzanj «electio» pag. 25, گُزان
«qui eligit», — mecuzinem «eligo»
ibid., cf. meguxinem.
Gul «flos», imprimis «rosa» pag. 28, گُل.
Gulinar «cerasum» pag. 125, گُلنار.
Grao «pignus» pag. 85, گُرو.
Grandû i. e. grandum mend. scrip-
tum pro gandum «granum» pag.
130, گندم.
Gre «nodus», «vinculum» pag. 122, گُره,
cf. gro.
Magrien mend. scriptum pro me-
griem «lacrimo» pag. 43, گُریستن.
Grioua «locus depressus» pag. 88,
گُریوَه «mons depressus».
Gro «nodus» pag. 112, گُروها, cf. gre.
Glis «saliva» pag. 55, گِلِیز, — glis
miadâxem (miandaxem) «sputo»
ibid.

Gh.*

- Ghachar «urbs» pag. 89, شَهَر.
Ghač «crux» pag. 77, خاج.
Ghalcha «anellus capistri» pag. 122, ar.
خَلَقَة.
Gham «crudus» pag. 84, خام.
Ghamia «omnis» pag. 76, هَمِّه.
Ghamus «domesticus» pag. 84, خاموش.
Ghana «domus» pag. 89, خَانَه.
Ghana cabul mecunem «hospito»,
قبول کردن.
Ghanchion «similiter» pag. 71, male
scriptum pro هَمیدون «sic», «quo-
que», «item».
Meghandem «rideo» p. 50, خَنَدیدن,
cf. mehamden.
Ghaou «somnia» pag. 54, خواب, —
ghaou mebinem «somnia» ibid.,
خواب میبینم.
Ghar «omne» pag. 69, هَر. — ghar-
ghix «nunquam» pag. 68, هَر گز
«unquam», cf. har.
Gharbusa «pepo» pag. 126, turc. قارپوز
«anguria».
Ghaxa «proprie» pag. 69, ar. خَاصَّة.
Ghasac «terra» pag. 89, loc. cit. male
ghasat legimus, حاشاك «res quae-
vis minutulae».

* Gh praeter ح, ح, k, g et 3 significat.

- Ghat pisiar «nimis» pag. 68, غایت
بسیار, ar. غَايَةُ.
- Ghawa «aer» pag. 78, هَوَا, ar. هَوَاءٌ.
- Ghedmec mecunem mend. scriptum
pro ghedmet mecunem «servio»
pag. 57, خدمت کردن, ar. خِدْمَةٌ,
ghedmet cheran «famuli» pag.
93, cf. getmetchar.
- Ghel mend. scriptum pro ghelt «hu-
mor» pag. 110, ar. خِلْطٌ.
- Ghesbeza «iltis» pag. 98, vid. cum.
cara cuxan.
- Gho°x mend. pro ghorox «gallus» pag.
130, خروس.
- Ghob «pulcer» pag. 86, خوب, cf.
gubi, ghub.
- Ghocum «imperium» pag. 51, ar. حُكْمٌ,
ghocû car i. e. ghocumchar
«procurator» pag. 101.
- Ghogâi mecunem i. e. ghocari
mecunem pag. 61, cf. خَوَكِرُ «ass-
vetus».
- Ghoda «Deus» pag. 77, خُدا.
- Ghoya dominus pag. 105, خواجه.
- Ghoist «caro» pag. 112, گوشت, cf.
hung. hus.
- Ghon «sanguis» pag. 79, 112, خون.
- Darghor menehem «sepelio» pag.
58, دَرگور نِهَادَن.
- Ghordanj «cibus» pag. 124, خورَدَنِي.
- Ghorsî «sedile» pag. 54, ar. كُرْسِيٌّ.
- Ghosch «siccus» pag. 87, خوش.
- Ghostenis «in persona» pag. 70,
خویشتن.
- Ghub «pulcer» pag. 115, خوب, cf.
ghob, gubi.
- Ghugira «conclave domus», «cubicu-
lum» pag. 119, ar. حُجْرَةٌ.
- Ghuna «peccatum» pag. 46, گُناه, cf.
guna.
- Ghriaar «emtor» pag. 106, خریدار.

H.

- Haouâ i. e. haouan «mortarium, in
quo quid contunditur» pag. 124, هَاوَان,
cf. aouan, — haouâ dasta
«pistillum» pag. 94.
- Haoud «pelvis» pag. 97.
- Hac «pulvis» pag. 89, cf. هَكَّ «grando».
- Hačin «mendicus» pag. 101, ar. حَكِيمٌ.
- Hasap «lanio» pag. 101, ar. قَصَابٌ.
- Hamu «avunculus» pag. 114, cf. هَم.
- Hamta «par» pag. 83, هَمْتَا, — be-
amta dispar ibid., بی همتا.
- Mehamden mend. pro mehandem

- «rideo» pag. 33, خَندیدَن, cf. me-ghandem.
 Har i. q. ghar, har rox «quotidie» pag. 65, هَر رَوَز.
 Harais «ignis» pag. 79, cf. آرویس «tabula, in qua Persae res, quae ad ignis cultum pertinent, collocabant.»
 Harxan «vilis» pag. 88, cf. هَرَزَة «vanus», «futilis».
 Halal «legalis» pag. 115, ar. حَلَالٌ, — halalxa «legitimus» ibid. حَلَالِخَا.
 Heč «nihil» pag. 68, هیچ.
 Hesti «pax» pag. 78, آشتی.
 Mehelem «relinquo» pag. 48, هَلِیدَن.
 Hoca «pyxis», «arcula» pag. 94, هَوَكَن.
 Honarmand «virtute praeditus» pag. 115, هُنَرْمَند, — mendose honar mans scriptum pag. 116.
 Hostehen yzanat «maxilla» pag. 111.
 Huc «caligae» pag. 121.
 Hghu «lepus» pag. 97.

J.*

- Ya «vel» pag. 72, یا.
 Yaane «quasi» pag. 70, ar. یَعْنِ «scilicet», «nimirum».
 Jays «saltus» pag. 58, fortasse mend. scriptum pro جَیَس.
 Jausan «lorica ex anulis et laminis confecta» pag. 118, جَوَشَن.
 Yacut «rubinus» pag. 108, ar. یَاقُوتٌ, — yacput cabut «sapphirus» pag. 109, یاقوت کبود.
 Yaga «locus» pag. 89, cf. exoti. یاغی.
 Jan «anima» pag. 113, جان.
 Jank «bellum», «pugna» pag. 29, جَنَک.
 Jaxa «premium» pag. 46, ar. جَزَاءُ.
 Jamá «lectus» pag. 123, — «vestimen-
 tum» pag. 120, جامَة, — jama mecanem «exuo» p. 22, vid. کَنَدَن.
 Jame «recuperatio» pag. 49, fortasse ar. جَمْعٌ «collectio».
 Yari «auxilium» pag. 6, 77, یاری, — yari medehem «adjuvo» pag. 6.
 Jaru «scopae» p. 103, جارو, cf. خاروب.
 Jarra «chirurgus» pag. 101, ar. جَرَّاحٌ.
 Yalmas «adamas» pag. 109, آلماس.
 Jend «avus» pag. 114.
 Joap «responsum» pag. 52, — joap medehem «respondeo» ibid., arab. جَوَابٌ.
 Joosa «nuces moschatae» pag. 92, جَوَز دُورَا.

* Sonum *j* litterae *j*, *y*, *i* designant, littera autem *j* etiam ج designare potest.

- Jouanâ i. e. jouanan «juvenes» pag. 87, 104, جوانان, — jouanj «juven-tus» pag. 86, جوانی.
- Jomaha «lectus» p. 119, جامه خواب, cf. jama.
- Jomard «homo liberalis» pag. 115, جومرد, — ba jomâdi i. e. ba jomardi «largiter» pag. 68.
- Meiunbanem «removeo» pag. 50, جنبانیدن.
- Jusuxou «praeter» pag. 70, جز از او.
- Justrua «inquisito» pag. 32, جستجوی.
- Meiassen «bullo» pag. 10, خوشیدن.
- Beiubanj «momentum» p. 37, بجنبان, cf. meiunbanem.
- Meiurem «inquiero» pag. 32, جستن.
- Jurum «condemnatio» pag. 13, — jurum mecunem «condemno» ibid., ar. جَرَمٌ, — ba iurm «injuriouse» pag. 67.
- Jurta «simplex» pag. 83, mendose pro jucta scriptum, یکتا.

Č.*

- Ča «puteus» pag. 89, چاه.
- Čacuč «malleus» pag. 96, چکُچ, tunc. چکیم, čachuč pag. 100.
- Čamî i. e. čamin «terra», — čamî mehirem «aro» pag. 8, زمین بُرکن.
- Čand «quantum» pag. 70, چَند, — čandan «tantum» pag. 71, چندان.
- Čarch «rota molae et omne, quod in orbem agitur» pag. 62, چرخ.
- Čarči «mercenarius» pag. 101, cf. چار apud VULLERS.
- Čarčiga «astur», «nisus» pag. 129, vid. glossam cum. čarčiga.
- Čer «subtus» pag. 70, زیر «pars inferior rei».
- Čera «quare» ibid., چرا.
- Čerd «flavus» pag. 108, زرد.
- Či «quid» pag. 70, چه.
- Čiacmac «excussio ignis» pag. 90, čag. چاقماق.
- Čiachuč i. q. čachuč ibid.
- Čiarzan «linteamen» pag. 123, vid. cum. čiarzau.
- Čibac «argentum vivum» pag. 94, ar. زَبَقٌ.
- Čil chaade «september» pag. 81, ar. ذِيقَعَداء.

- Čise «res» pag. 86, چیره.
 Čiurūba «puls cumino et aceto cocta» pag. 94, زیره با.
 Čouu «trabs» pag. 120, چوب.
 Čoulum «superfluum» pag. 54.
 Čocha «pannus» pag. 98, tunc. چوچه.
 Čuanac «uncus» pag. 122, چنگل.
 Čualdus «acus grossior» pag. 102, چوالدوس.
 Čura «falco albus» pag. 129, جره.
 Čust fortasse čuft legendum «pix» pag. 95, ar. زفت.

T.

- Ta «donec» pag. 65, تا.
 Taoua «vas latum» pag. 124, تاوه s. تابه.
 Taouar «securis» ibid., تور s. تبر.
 Taoc «perdix» pag. 130, cf. tunc. تاق.
 Taos «pavo» ibid., ar. طاووس.
 Taora «saccus» pag. 122, fortasse idem, quod cum. topa.
 Tauar «fossa, in quam vigiles hortorum umbrae capiendae causa se recipiunt» pag. 102, قواره.
 Tauigar «pellio» pag. 97.
 Taustā «estas» pag. 83, تابستان.
 Taka «caper» pag. 128, تکه.
 Takiat mecunem «sustineo» pag. 35, c. تکیه کردن
 auctore VULLERS proprie est vox arabica ad ar. وگا pertinens.
 Tacta «tabula» pag. 120, تاخته, — tacta busmaī pag. 90, cf. apud VULLERS پوش تاخته.
 Met*chem mend. pro metarchem «findor» pag. 11, تراکیدن.
 Tataul «vigil», «custos» pag. 105.
 Tan «corpus» pag. 111, تن.
 Tanachar «borax» pag. 93, تنکار.
 Tanaha «solus» pag. 76, تنها.
 Tanuc «tenuis», «subtilis» p. 87, تنک.
 Tanc megirem «stringo» p. 56, تنگ.
 تگرتن.
 Tang «cingulum» pag. 122, — «sarcina», «fascis mercium» pag. 102, تنگ.
 Tandrusti «sanitas», «integritas» pag. 86, تندرستی.
 Taxa «recens», «vigens», «florens» pag. 87, تازه.
 Taxana «flagellum» pag. 28, تریانه.
 Tas ? «plevis tonsoria» pag. 100, cf. تاشت, teste.
 Tasina «sitiens» pag. 55, تاشنه, — tasina em «sitio» ibid., تاشنه ام.

- Tasgar «ludibrium», «irrisio» pag. 104, تَسْكَر.
- Taz «corona» pag. 105, تاج.
- Tabac «discus» pag. 124, ar. طَبَق.
- Tabiat «natura» pag. 40, ar. طَبِيعَة.
- Tam «sapor» pag. 86, — tam me-
stanem «gusto» p. 55, طعم ستاندن,
vid. ar. طَعْم, cf. tamxai.
- Tam mexanem «sileo» pag. 60, دم
زَن.
- Tamam «perfectus» pag. 13. — tamam
mecunem «absolvo» ibid., — ba-
tamamj «perfecte» pag. 67; — ta-
manj «complementum» pag. 115, ar.
تَمَام.
- Tamxay «gustus» pag. 81, cf. tam.
- Tafaruč «spectaculum» pag. 104, ar.
تَفْرَج.
- Tar mecunem «humecto» pag. 10,
تار گَرَدَن.
- Taragia «portula» pag. 120, تَرِيحَة.
- Taraxu «libra» pag. 90, ترازو.
- Tarichi «obscuritas» pag. 82, tariguj
ibid., تاریکی.
- Targos «lepus» mend. pro cargos
scriptum pag. 128, خَرگوش.
- Tartib «ordinatio» pag. 40, ar. تَرْتِيب,
— tartib mecunem «ordino»
ibid.
- Tars «metus» pag. 46, تَرَس, — me-
tarsen «timeo» ibid., — «dubito» pag.
22, تَرَسِيدَن.
- Tarsidehen «cerebrum» pag. 111.
- Tarziana «tubus» pag. 121.
- Tarta «lactuca» pag. 126.
- Metalaben «peto» pag. 43, طلبیدن.
- Talamači «interpres» pag. 105, cum.
telmač.
- Talk «amarus», «acer» pag. 83, تلخ,
cf. telchi.
- Teysa «ascia» pag. 99, تیشَة.
- Teb «medicina» pag. 37, — teb me-
dehem «medicor» ibid., ar. طَب.
- Tex «velox» pag. 87, تیز.
- Tešarj «irrisio» pag. 33, ar. تَسْكَر,
سَكْر etc.
- Teste «pelvis» pag. 124, تَشْت, cf. tas.
- Terek «millenium» pag. 81, cf. تَرَك.
- Terf? «caseus siccus» pag. 107, vid.
تَرَف. Ceterum haec glossa et ters
legi potest.
- Telchi «acerbus» pag. 84, تلخ, cf.
talk.
- Tixga «fascia cruralis» pag. 121, cf.
turb. تیز.
- Tira «ira» p. 32, تیره, — tira mesa-
uem «irascor» ibid., تیره شدن, «indi-
gnari», «irasci», tiraguj «offensio» p.

- 42, — tiragui mecunem «of-
fendo» pag. 41.
- Tirsar s. tirgar «qui sagittas conficit»
pag. 103, تیرگر.
- Tokouî i. e. tokouim «liber ratio-
num» pag. 90, ar. تَقْوِيم.
- Toghm «semen» ibid. تَحْم, tohm
pag. 54, — tokm madaxem
«semino» ibid. تَحْم اِنْدَاخْتَن.
- Tosak «inferna» pag. 78, دَوَازَخ.
- Tor «recens», «virens», «humidus» pag.
87, تَر.
- Torak «psittacus» pag. 130, cf. تَرْتَك.
- Torna «grus» pag. 129, tunc. torna.
Tu pron. 2. pers. pag. 72, تُو, gen.
ačani tu pag. 73, اَزَان تُو, pl. ysma
ibid. شُما.
- Metuanem «possum» p. 42, تُوَانِسْتَن.
- Tútech «psittacus» pag. 130, قُوتِي.
- Tutia «species floris albi, quae siccata
ut collyrium adhibetur» pag. 92, قُوتِيَا.
- Tusaydem mendose pro cusaydem
scriptum «absolvi» pag. 7, گُشَادَم,
— besau i. e. becsau «absolve»
ibid., — becsais «absolutio» ibid.,
گُشَايِش «apertio».
- Turt «torta» pag. 103.
- Turp «raphanus» pag. 127, تَرَب.
- Turb nom. medicamenti purgativi pag.
96, تَرِبِد.
- Trak «fissura», «ruptura» pag. 23, تَرَك.
- Trahida «fissus», pag. 85, تَرَكِيْدَه.
- Metrasse i. e. metrassem «rado»
pag. 49, تَرَاشِيْدَن, — trasida
«rasus» pag. 84, تَرَاشِيْدَه.
- Trel «lena» pag. 104, cf. تَرَاَه.

D.

- Medaem «do» pag. 18, دَاْدَن.
- Dauan «cursus» pag. 12, دَوَان, —
medauen «curro» ibid., دَوَانْدَن.
- Daug «casa» pag. 102.
- Dakil «campus» pag. 90, cf. ar. دُخَل.
- Dacsur «concambium», «permutatio»
pag. 14, fortasse male scriptim pro ar.
تَعْيِر, — dacsur mecunem
«commuto» ibid.
- Medanem «scio» pag. 52, دَانِسْتَن.
- Dandâ y fil (dandan y fil) «ebur»
pag. 92, دَنْدَان فِيل, cf. dendan.
- Dast «manus» pag. 112, دَسْت, —
rafidast mend. scriptum pro kafi-
dast «palma» ibid., گَف دَسْت, vid.
ar. كَف.
- Dastana «serra» pag. 100, دَسْتَانَه.
- Dastar «mantile» pag. 123, دَسْتَار.

- Dam «rete» pag. 70, دام.
- Damad «gener» pag. 114, داماد «sponsus» et «gener».
- Medamem «inflo» pag. 33, دَمِيدَن.
- Damissa «flatus» ibid., دَمِش.
- Daftar «liber rationum» pag. 90, دَفْتَر.
- Dafrafras «revenditor» pag. 101, cf. فِرَوختار.
- Dar «in» pag. 67, دَر, — dar an oaght «tunc» pag. 71, دَر آن وَقت, — dar dria meroem «navigo» pag. 38, دَر دریا رفتن.
- Dara «vallis» pag. 88, دَرَا.
- Medarem «habeo» pag. 30, داشتَن.
- Daru s. daruana «medicamentum» pag. 94, داروی s. دارو.
- Darues «pauper» pag. 47, 116, دَرُویش.
- Dart «dolor» pag. 19, — dart medarem ibid., دَرَد.
- Dars «sutura vestis» pag. 17, دَرَز.
- Darzanj «cinnamum» p. 91, دار چینی, gul darčini «flos cinnami» ibid.
- Darmiê i. e. darmien «intus» pag. 67, دَر میان.
- Dalal «censarius» pag. 101, دَلَال.
- De «pagus», «vicus» pag. 89, دِه.
- Deen «os» pag. 110, دَهَن, دِهَان.
- Dec «vas coquinarium» pag. 124, دِیَک.
- Dechan idem, quod duchan pag. 91.
- Dehen yamâde ital. «forcella», germ. herzgrube pag. 111, دَهَن معدِه.
- Dendan «dens» pag. 110, دَنْدَان, cf. dandan, — gostin danden «gingiva» ibid. گُوشْت دَنْدَان.
- Der «tarde» pag. 71, دِیر.
- Del «stomachus» pag. 111, — dil «cor» ibid. دِل.
- Dela «mustela foina» pag. 98, دَلِه, ar. دَلَق.
- Diar em «videor» pag. 63, دیدار آم.
- Diouachar «textor» pag. 103.
- Diuana «stultus» pag. 116, دِیوانِه.
- Diuar «murus», «paries» pag. 119, دیوار.
- Dig «heri» pag. 80, دِیَک i. q. دی, cf. etiam hung. tege, teg-nap, quod fortasse e lingua pers. depromtum est.
- Digar «aliter» pag. 64, دِیَکَر, — digargû i. e. digargun «permutatio» pag. 35, دِیَکَر گُون, — digargû mecunem «permuto» ibid.
- Dinj «lex» pag. 77, ar. دِیْن.
- Disais migirem «quiesco» pag. 47, cf. آسایش «quies».
- Dilghia «october» pag. 81, ذی الحِجِه.
- Dilghosi «consolatio» p. 13, دِلخوشی.
- «contenti animi status», dilchosi pag. 16. — dilkosi medebm

- (mendose pro d. medehem) «con-
solor» pag. 13.
- Doa «laus» pag. 34, ar. دُعَا.
- Dour «procul» pag. 67, دور, — dour
mecunem «dilato» pag. 8, dour
mebassem «caveo mihi» pag. 12,
دور بودن.
- Doktimā «sutura» pag. 119, cf. turc.
دِکِش.
- Medoxem «consuo» pag. 17, دوحتن.
- Dost «amicus» pag. 6, — dosti «ami-
citia» ibid., — dost y ghuda «cari-
tas» pag. 78, — dost medarem
«amo», dostdar imp., دوست داشتن,
— dosdar merd «homo amabilis»
pag. 115, دوستدار مرد.
- Duum «secundus» pag. 83, دُوم.
- Duc «fumus» pag. 28, 125, دُخان.
- Duchan «officina», «taberna», pag. 89,
ar. دُكَّان.
- Duet «atramentarium» pag. 90, دُوات,
ar. دُوَاة, cf. hebr. דּוּאָה.
- Ducta «duplex» pag. 83, دو تا.
- Dugar «faber lignarius» pag. 99, دُولُگر,
apud KLAPROTHUM.
- Dughes «pauper» pag. 116, دُخس
«caput calvum» meton. pro «pauper».
- Dunia «mundus» pag. 88, ar. دُنْيَا.
- Dusdanj «furtum» pag. 27, دُزدی, —
baduxdi «furtive» pag. 66, — dusdi
mend. pro dusd «fur» pag. 28, دُزد,
— medusdem «furor» pag. 27,
دُزدیدن.
- Dusmā i. e. dusman «imprecatio»
pag. 11, دشمن «inimicus», «miser»,
— dusmā mecunem pag. 10.
- Duba «vesica» pag. 113, دُباول «pustula»,
cf. osm. طاول.
- Dumb «cauda» pag. 18, دُمب.
- Dura «perdix» pag. 130, vid. دُرَاج
apud VULLERS «avis quaedam colo-
rata instar avis phasianae.»
- Dula «acclivitas maior» pag. 88, دُولَه.
- Dulab «apotheca», «cella promtuaria»
pag. 90.
- Dulband «mantile» pag. 121, دُولبند.
- Draus «scalprum sutoris» pag. 99,
دِرَفش.
- Dracs rismā «longum filum, quo ad
metiendum utuntur» pag. 100, دِرَازی,
ریسمان.
- Dragt «arbor» pag. 89, draght pag.
128, دِرَخت.
- Dran «pondera librae» pag. 90, دِرَم
«pondus trium ماشه et quatuor gra-
norum».
- Draxi «longitudo» pag. 85, دِرَازی, —
dras «longus» pag. 86, دِرَاز.

- Drogoan «mendax» pag. 117, **دُرُوغ** **کلن**.
 Drust «integer» pag. 83, — «rectus» **دُرُست** «integritas».

N.

- Na «non» pag. 68, **نَء**.
 Naal «munimentum pedis equini, ne offendatur ab incommodiore solo» pag. 121, ar. **نَعْل**, cf. **nalbād**.
 Naamatdar «humanus» pag. 115, **نَعْمَت دَار**, vid. ar. **نَعْمَة**.
 Naali «stratum» pag. 99.
 Naalča «solea» ibid., **نَعْلِچَه**.
 Nainč «malum aurantium» pag. 126, **نَارَنگی**, cf. **narangi**.
 Naoua «pistor» pag. 102, **نانوا**.
 Naon «unguis» pag. 112, **ناخن**.
 Naobat «excubiae» pag. 118, **نَوَبَت** ar. **نَوْبَة**.
 Nacas «pictor» pag. 102, ar. **نَقَّاش**, — **nacs** «imago» pag. 21, ar. **نَقْش**, — **nacs mecunem** «pingo» ibid.
 Nachara tympani species pag. 104.
 Nagh «herba moschata» pag. 106, **ناک** «quaevis res falsa adulterina et spec. moschus et ambra corrupta s. adulterina» in glossario VULLER.
 Nagh «luna» mend. pro magh «luna» pag. 78, **ماه**.
 Nay «tibia» pag. 104, **نای**.
 Nan «panis» pag. 103, — **nāpas** i.e. **نان پاس** «pistor» pag. 102, **نان پز**.
 Nana «menta» pag. 126, **نَعْنَا**.
 Naxdic «prope» pag. 69, **نَزْدِیک**, cf. **nasdic**.
 Nasiz «vestis serica auro texta» pag. 107, **نَسِیج**.
 Nasdic «secus» pag. 71, **نَزْدِیک** «prope» vid. respondentem glossam cumān. **yaoh**.
 Naps «pulsus» pag. 112, ar. **نَبْص**.
 Nam «nomen» pag. 40, **نام**, — **nam medachem** «nomino» ibid.
 Namak «sal» pag. 57, **نَمَک**, — **namak menehem** «salio» ibid.
 Namand genus quoddam straguli e panno coactili, quod substernunt sellae equestri pag. 122, **نَمَد**, — **namand xin** idem ibid., **نَمَد زین**.
 Namax digar «preces promeridianae» pag. 80, **نَمَاز دِیگر**.
 Nafay «odoratus» pag. 81, ar. **نَفَس**, — **naffas** «halitus» pag. 113, — **nafas mecunem** «respiro» pag. 8.
 Nafarat «victoria» pag. 61, ar. **نَفَرَة**.

- Nafir «tuba» pag. 104, نَفِير.
 Nafrin «maledictio» pag. 10, — nafrin
 mecunem ibid.
 Nar «mas» pag. 109, نَر.
 Narangi «color mali aurantii» pag. 108,
 نارَنگی, cf. nainč.
 Nardorian mend. scriptum pro nar-
 duban «scala» pag. 120, نَرْدُبان.
 Narm «lenis», «mollis» pag. 88, نَرَم,
 quod vocabulum loc. c. falso marm
 impressum est.
 Nalbâd i. e. nalband «faber ferra-
 rius» pag. 96, نَعْلَبَنَد, cf. naal.
 Nek «bonus» pag. 75, pl. nekent pro
 nekan, — nek «bene» pag. 64,
 nec pag. 86, نِيَك, — nektar
 «melius» pag. 68, necutar idem
 ibid., — nekuj «bonitas» pag. 85,
 — nektar mechunem «melioro»
 pag. 37.
 Neche «corium pecorinum» pag. 99,
 vid. نِيَك بَوسْت apud VULLERS.
 Menchem mend. pro menechem
 «pono» pag. 46, نِهَانَن.
 Nestera «lancetta» pag. 100, نِيَشْتَر.
 Nebina «caecus» pag. 116, نَبِينَا.
 Nigaa «custodia» pag. 11, نِگَاَه, —
 nigaa mecunem «custodio» ibid.
 Nigh «clavus» pag. 119, مِيِیح.*
 Nixech «urina» pag. 42, مِيِیَك, —
 nixech mirixen «urinam reddo»
 ibid.
 Nixia «terminus» pag. 106, cf. نِيِزَه
 proprie «hasta», «vexillum», «signum».
 Nisan «signum» pag. 53, نِيِشَان, —
 nisan mecunem «noto» ibid.
 Nisista «demissus» pag. 85, نِيِشَاستَه.
 Nim rox «meridies» pag. 80, نِيِمِرُور.
 Nil «indigo» pag. 91, نِيِل.
 Nouma «malum aurantium» pag. 126,
 cf. ar. نُؤْمَه.
 Nour «lumen» pag. 32, nur pag. 34,
 ar. نُور, — nour medarem «illu-
 mino» ibid.
 Nocta mend. pro nocra scriptum «ar-
 gentum» pag. 96, ar. نُؤْقَه.
 Nocta «punctum temporis» pag. 79, ar.
 نُؤْقَه.
 Nog «novus» pag. 87, نَو.
 Nogol «fundus» pag. 89, نَغُول, pro-
 fundus.
 Noghut «cicer» pag. 131, نُوغُود.

* *N* interdum in parte codicis nostri pers. pro *m* apparet, e. g. glossa sequens
nixech, nagh, nenomayem.

Nenomayem mendose scriptum pro
menomayem «infingo» pag. 32.
Nuisenda «scriba» pag. 91, «scriptio»
pag. 55, نويسنده, — menuisem
«scribo» pag. 54.

Manxel «mansio» pag. 35, ar. مَنَزِلٌ.
Benmoyos «per demonstrationem» pag.
38. — melmanem mend. scriptum
pro menmaem «ostendo» pag. 27,
نمودن.

X.*

Xaamety «labor» pag. 34, زَحَمَت,
vid. ar. زَحْمَةٌ, زَحَمٌ.

Xayt mend. pro zade s. zad «na-
tus» pag. 40, زَاد, زاده, — mexaum
«nascor» ibid., زادن

Xanachar «gloriabundus» pag. 117,
fortasse ظَنَكَار, ar. ظَنٌ.

Mexanem «sono» pag. 54, mexam
imp. ibid., — «percutio» pag. 45, —
«planto» ibid., زَدَن, imp. زَن, cf. hung.
zengék, cf. etiam mečanem.

Xanu «genu» pag. 113, زانو.

Xang «bellum» pag. 118, جَنَد.

Xangar «faber ferrarius» pag. 96, for-
tasse زَنَكَار.

Xangar «rubigo» ibid., زَنَكَار.

Xamin «terra» pag. 78, زَمِين, —
dar zamin mexanem «planto»
pag. 45, vid. supra.

Xarnaden fortasse xacnaden legen-
dum «mentum» pag. 111, زَنَخْدَان.

Xarpa «caligae» pag. 120, سَرپای.

Xala «ros» pag. 82, زَالَة.

Xedid merd «castus» pag. 115,
زِدودَة مَرْد.

Xen «mulier» pag. 109, زَن, — xen
sachird «famula» p. 105, زَن چاکرد,
vid. چاکَر, — xen chetmetchar
idem ibid., زَن خِدْمَتْكَار, — xen-
halal «uxor» pag. 114, زَن حَلال,
vid. ar. حَلَال.

Xendaganj «vita» p. 63, 86, زَنْدَاگَانِي.

Xer surch «aurum» pag. 96, زَر سُرْخ.

Xernec «arsenicum» pag. 92, زَرْنِيح.

Xiauc «carus» pag. 116, in cod. «adue-
nēs», fortasse it. «avvenente».

Xiada «superfluum» pag. 85, ar. زِيَادَة.
«augmentum», «incrementum».

Xiam mecuncim «noceo» pag. 40,
زِيَان «damnum», «noxa».

Mexiuē (mexiuem) «vivo» pag. 63,
زِي, زِيَسْتَن, imp.

* X in quibusdam glossis sonum s denotat.

Xingaf «sciurus» pag. 97. ar. pers.
سِنَجَاب.

Xingil «catena» pag. 124. زَنَجِير.

Xist «turpis» pag. 59, 86, 116. زِشْت
— xisti «turpitude» pag. 86. زِشْتِي.

Ximisti «hiems» pag. 83. رِمِسْتَان.

Saad «laetus» pag. 116. شَاد, cf. sadj.

Saadat «baculus» pag. 102, fortasse ar.
صَعْدَةٌ⁹ «canna, quae recta nata fuit.»

Saat digar «jam» pag. 67. سَاعَتِ دِيْغَر,
vid. ar. سَاعَةٌ⁹.

Saana «rector» pag. 49, — «judex»
pag. 105. ar. شَحْنَةٌ⁹.

Saap «alumen» pag. 92. ar. شَبِّ.

Saabam «Junius» pag. 81. ar. شَعْبَان.

Saioual «umbrella» pag. 121. سَايَوَان.

Sau «nox» pag. 79. شَبِّ.

Mesauen «fio» pag. 26, sudem
«factus sum» ibid. شُدْن.

Saugal «Augustus» pag. 81. ar. شَوَّال.

Sauda «bilis nigra», «melancholia» pag.
79. ar. سَوْدَاءُ.

Sauxi «planta» pag. 93. سَبْرَه.

Saus «viridis» pag. 108, sausi idem
pag. 86. سَبَر.

Sausar «mustela martes» pag. 8. صَوْسَار.

Sakar «saccharum» pag. 91. شَكْر.

Xire «vestis militaris ex anulis ferreis
conserta» pag. 118. زِرّه, cf. sxire.

Xilu «tapetum» pag. 90, 123. زِيلُو.

Xu «breviter», «cito» pag. 64. زُو, زُوْد.

Xuan «lingua» pag. 110. زُبَان, زُوَان.

Xuga «carbo» pag. 97. زُغَال.

Xudixer «usura» pag. 85. سُوْد زَر.

S.

Sakra «planities» pag. 90. ar. صَحْرَاءُ.

Sach «crus» pag. 113. ar. سَاقُ.

Sachar «intestina» pag. 111. ar. سَخَرُ
«pulmo pec. brutorum».

Sagri «corium tergi posterioris vel clu-
nium equi, muli, asini» pag. 106.

سَاغَرِي. L. cit. glossa sagri in co-

lumna pers. et cum. linea vocabulo

lat. «corium» respondentem et non linea

proxime superiori, uti in editione no-

stra et apud KLAPROTHUM, debebat

impressa esse.

Sagt «firmiter» pag. 66, سَخْت, —

saghte «densus» pag. 84, — saht

«valde» pag. 72.

Saya «planus» pag. 84. ar. صَاعَةٌ⁹ «terra
plana».

Saya «umbra» pag. 125. سَايَه.

Sadaha «eleemosyna» pag. 77, arab.
صَدَقَةٌ⁹.

Sadaf «ruta» pag. 126. ar. صَدَفُ.

- Sadj «gaudium» pag. 20, شادی, cf. saad, — sadi mecumem «gaudeo» ibid.
- Sanadaē mend. pro sanidan pag. 5, شنیدن, — mesnoem «audio» pag. 1, مشنوم.
- Sanau mecumem «nato» pag. 39, شناو, — sanaubar «nator» ibid. شناور.
- Sang «lapis» pag. 80, سنگ, — sanguj «lapis auri» pag. 91, سنکی, — «gravis» pag. 76, سنگین, rectius sangun scriptum pag. 87 et non sangurj, uti l. c. male legimus.
- Sandalus «santalum» pag. 93, صندل, forma ar. vocis pers. چَندَل.
- Sanduc «arca», «cista» pag. 106, ar. صُنْدُوقٌ, quod Persae صَنْدُوقٌ pronuntiant.
- Mesaxem «praeparo» pag. 43, ساختن, imp., ساز, cf. سازیدن.
- Sazgaⁱ i. e. sazgari «concordia» pag. 11, سازگاری, — sazgaⁱ mecumem «concordo» ibid.
- Sapa «tripus» pag. 124, سپا.
- Sabagh «diluculum» pag. 79, ar. صَبَاح. Appositum nī soau fortasse نَبَرِ سَکَرِ legendum est, ultima enim littera etiam ri legi potest, vid. ar. سَکَر.
- Sabaluid «castanea» pag. 126, شَهَبَلُوط, pro شاه بلوط.
- Sabor «aloe» pag. 94, ar. صَبَرٌ.
- Sabuk «levis» pag. 68, سَبُک, — oua-sabuchi «leviter» ibid., روا سَبُکی.
- Sabur mecumem «expecto» pag. 23, ar. صَبَرٌ «patientia».
- Sabte bay fort. mend. pro sahte bay scriptum «pessimus» p. 69, ساخت بد, cf. sagt, sahte, saghte.
- Sama «candela» pag. 124, ar. شَمْعٌ, — samadan «candelabrum» pag. 123, شَمعدان.
- Sambe «dies sabbati» pag. 80, شَنِبه, hung. szombat, — jec sambe «primus dies hebdomadis» ibid., يك شَنِبه, — du sanbe «feria secunda» ibid., دُو ش, — se sambe «feria tertia» ibid., سه ش, — čaar s. «f. quarta» ibid., چهار ش, — pan s. «f. quinta» ibid., پنج ش.
- Safar «iter» pag. 61, ar. سَفَرٌ.
- Safar «Januarius» pag. 80, ar. صَفَرٌ.
- Saftalu «malum persicum» pag. 125, شَفْتَالو, — saftalu di rusta ibid.
- Safra «bilis flava» pag. 79, صَفَرَاءُ.
- Safra fistula» pag. 56, ar. صَفْرَةٌ, — safra mečanem «sibilo», «fistulo»

- ibid., quod ad mečanem, cf. me-
xanem.
- Saray «palatium» pag. 89, سَرای.
- Sarab froz «capo» pag. 102, شرابفروش.
- Saraf «numularius» pag. 90, ar. صَرَّافٌ.
- Sarouar «dux» pag. 105, سَرَوَر.
- Sard «frigus» pag. 27, سَرَد, — sard
darem «frigesco» ibid.
- Sarseu «locus declivis» pag. 89, cf.
سَرَشِيب.
- Sarmasara «verecundia» pag. 62,
سَرَمَسار, — sarmaser en «vere-
cundor» ibid.
- Sal «annus» pag. 78, سال.
- Salam «salutatio» pag. 57, ar. سَلَامٌ,
— salam medahen «saluto» ibid.
- Salvar «caligae» pag. 120, cf. hung.
salavári «tibiale», arabice جَوَرَبٌ,
pl. جَوَرَبٌ.
- Salg «salvia» pag. 126, ture. سَالْبِيَا,
cum salg.
- Salgam «rapum» pag. 127, شَلْغَم.
- Seym cham' «quietus», «taciturnus»
pag. 116, خاموش.
- Sec s. sag «canis» pag. 128, سَك.
- Senaat «ars» pag. 104, ar. صِنَاعَةٌ.
- Sest «prima diei hora» pag. 79.
- Sepa «tripus» pag. 123, سه پا, pro سپا
(پای), — sapa pag. 124.
- Sef «pomum» pag. 129, سیو.
- Sef anar «malum punicum» pag. 125,
سیو انار, cf. gulinar.
- Ser «leo» pag. 127, شیر.
- Ser «caput» pag. 109, سَر.
- Seraghag «ephippiarius» pag. 101, vid.
ar. سَرَّاج.
- Serap «vinum» pag. 90, ar. شَرَّاب.
- Seref «plumbum» pag. 97, سُرَف.
- Serot guenda «cantor» pag. 103,
سِرود خواننده.
- Selek «beta» (olus) pag. 127, ar. سَلَق.
- Selek «arma» pag. 118, selech pag. 9,
ar. سِلَاح, — selech mepusem
«loricam induo» ibid.
- Sia «niger» pag. 108, سیاه, — siay
«color niger», «nigritia» pag. 86,
سیاهی.
- Siac «ramus arboris» pag. 125, شاخ.
- Siagingiaf «sciurus (varietas nigra)»
pag. 97, ar. pers. سَنَجَاب.
- Sighastan «fissura» pag. 11, سِکَسْتَن.
- Sina «pectus» pag. 111, سینه, — si-
naband «pectorale» pag. 122, سینه
بند «strophium, quo mulieres mam-
mas praecingunt».
- Sinakdar «industrius» pag. 115,
سِنَاختدار, — sinach «cognito»

- pag. 15, شِناخت, — mesnasem
«intelligo» ibid., شِناختن, imp.
شناس.
- Sinidanj «auditis» pag. 81, شَنِیدن.
- Mesinem «sedeo» pag. 54, نِشستن,
imp. نِشین.
- Sisa «vas vitreum» pag. 123, شِیشه.
- Singft «cinnabaris» pag. 95, شَنگَرَف,
et non «sinapi», uti in vocabulario
cumanico interpretati sumus.
- Sinda «incus» pag. 96, سَنَدَه.
- Sibis «pediculus» pag. 129, سِپِس.
- Sim «pecunia» pag. 91, 106, سِیم «ar-
gentum».
- Simar «numerus» pag. 39, شُمار, —
mesmarem «numero» ibid.,
شُماریدن.
- Simser «gladius» pag. 118, شِمشیر,
— simeser kar «gladiorum faber»
pag. 101, شِمشیر کار.
- Sir «allium» pag. 127, سِیر.
- Sir «felis lynx» pag. 98, cf. شیر.
- Sir «lac recens muletum» pag. 131, شیر,
cf. etiam شِیره.
- Sires «gluten» pag. 102, چِرش, cf. etiam
hung. csiriz.
- Sirichisch genus mannae valde aesti-
matum, quod auctore VULLERS in
Khorasan ex arbore e genere oleae
colligitur, pag. 92, شیر خِشت.
- Sirin «dulce» pag. 83, شیرین.
- Soan «lima» pag. 34, سوهان.
- Soal «quaestio» pag. 47, ar. سُؤال.
- Souagam «sero» pag. 80, شَبَهَنگام
«tempus nocturnum».
- Soub kam «matutinum tempus» ibid.,
شَبُکَن, vel fortasse شَبَهَنگام, quod
non solum tempus nocturnum, sed
etiam tempus matutinum significat, vid.
locum citatum ex MIRCHONDI apud
VULLERS.
- Sochom «sermo» pag. 34, سُحْن, —
sochom megoem «loquor» ibid.
- Sogā i. e. sogan «lima» pag. 96,
سوهان, loc. cit. in columna lat. male
«linia» scriptum est.
- Songur «avis parva, nigri coloris et cri-
sta praedita» pag. 130, سَنگ خَوَار.
- Sonbul «hyacinthus», «spica nardi» pag.
93, سُنْبُل.
- Sozan «acus» pag. 97, سوزَن.
- Mesozanem «ardeo» pag. 6, besu-
zan ibid., سُوختَن, imp. سوز.
- Solach «foramen» pag. 28, سوراخ, cf.
sulach.
- Soltan «princeps», «dux», «rex» pag.
104, ar. سُلْطَان.

- Mesui ren «lavo» pag. 33, شوییدن, imp. شوی s. شو.
- Suulu «palea» pag. 131, tunc. سولو.
- Sukar «maritus» pag. 114, شوهر.
- Sust «piger» pag. 116, سست.
- Subusta «pulegium» pag. 131, cf. سُبُشَه.
- Suf franchi «vellus» pag. 107, arab. صُوف.
- Sufra «mensa» pag. 120, سُفْرَه.
- Surg «ruber» pag. 108, سُرخ.
- Surat «imago» pag. 21, ar. صُورَة.
- Surut «cantus» pag. 12, سُروُد, — surut megoem «canto» ibid.
- Surna «lituus» pag. 103, سُرنا.
- Sulach «foramen» pag. 122, سولاخ, cf. solach.
- Mesulfen «tussio» pag. 60, سُلفیدن.
- Squista «fractus» pag. 83, شِکِستَه, cf. schistenj.
- Scan fortasse btan legendum «venter» pag. 111, ar. بَطْن.
- Scana «scamnum» pag. 100, cf. اسکمله.
- Scamusdar «insanus» pag. 116.
- Scaft «tortus» pag. 83, شَفَت, — be (..) at «non tortus» ibid., fortasse بی شَفَت.
- Scarlat «coccum», ital. «scarlatto» pag. 107.
- Mestanem «recipio» pag. 51, — accipio», perf. staden, imp. bistan pag. 6, ستاندَن s. ستاندَن, vid. etiam ستادن s. ستادن.
- Stab «cito» pag. 69, شَتَب.
- Stabir fortasse mendose pro stabit scriptum pag. 66, ar. ثَابِت.
- Stara «stella» pag. 78, ستاره.
- Stun «columna» pag. 120, سُتون.
- Strao «grossus» pag. 87, سُتْرَه.
- Sxire «lorica» pag. 118, زَرَه.
- Spanac «olus Hispanicum» pag. 126, cum. yspanac.
- Mesparem «commendo» pag. 51, سپَرَدَن.
- Sped «albus» pag. 108, سَپید, — spedi «albedo» pag. 86, سَپیدی.
- Smurut «smaragdus» pag. 109, زَمَرَد.

Sch.

- Schinga «tornus» pag. 100, cuman. schinia.
- Schistenj «fractura» pag. 27, شِکِست, — meschinem «frango» ibid., شِکِستَن, imp. شِگَن, cf. squista.

Schl «scutica» pag. 122, شِل proprie «propulit egitque camelos» apud
genus hastae parvae, cf. arab. شَلَّ GOLIUM.

Z.

Zandid «desiderium» p. 22, زَن دِيد؟, Mezasem «gusto» pag. 29, چَشِيدَن.
— zandid mecunem «desidero» Zer meroem «descendo» pag. 120,
ibid. زِير رَفْتَن.
Zafran «crocus» pag. 93, زَعْفَرَان. Ziazim ab «fons» pag. 28, چَشْمِه آب.
Zardauais «mustela zibelina» pag. 98, Zzuchana «flumen» ibid., جَبَكُون
fortasse zard + ajuan (auan), «Oxus».
vid. زَرْد.

P.

Paand «admonitio» pag. 9, پَند, — Paymana «mensura» pag. 36, 85,
paand medehen «admoneo» ibid., پَيمَانَه, — mepaymanem «metior»
rectius p. medehem «consilio» ibid.
pag. 13. Patia «rex», — «princeps» pag. 104, cf.
Pac «mundus», «purus» pag. 87, پَاك. پاد «custos», پاده «pastor», — xen
y patia «regina» pag. 105.
Paga «stabulum» pag. 121, پَايگاه. Padisa «imperator» pag. 104, پادشاه,
Pagar «circinus» pag. 100, پَرگار. cf. patia, — xen i padixa «im-
Paghi «nervus» pag. 112, پَي. peratrix» pag. 105.
Paham «intellectus» pag. 31, فَهَم, — Panahan «absconsio» pag. 7, پَنَهان,
paham mecunem «intelligo» ibid. panaham mecunem «abscondo»
Pay «pes» pag. 113, پاي, — pust y ibid.
pay «tarcus» ibid., پُوست پاي, —
angust y pay «digitus pedis» ibid. Panir «caseus» pag. 131, پَنير.
Payc «cursor» pag. 101, پاي کار. Mepandarem «puto» p. 45, پَنِدَارِيدَن.
Paynganbar «propheta» pag. 77, imp. پَنِدَار.
پَنَغَمَبَر. Panba «lana arborea» pag. 92, پَنَبَه.

Panbi «nodus» pag. 99.

Pax «pone», «post» pag. 78, پَس, vid.

pes.

Mepaxem «coquo» pag. 13, پُختَن,

imp. پَز, cf. pughta, pohta.

Pasachonā (pasachonan) «domus

velis subtilibus exstructa» pag. 123,

cum. chosagan, پَشَخَوَان.

Pasana «calx pedis» pag. 113, پاشَنه.

Pasm «lana» pag. 106, پَشم.

Par «pluma» pag. 107, پَر.

Parahan «indusium» pag. 120, پیراهَن.

Meparem «volo» pag. 61, پَریدن,

cf. par.

Paru «pala» pag. 102.

Paruarda «nutritio» pag. 39, پَرورَدَه,

— meparuarem «nutrio» ibid.,

پَرورَدَن.

Palau «clitellae» pag. 122, پالان.

Mepalanem «colo» pag. 17, پالودَن,

— «exprimo» pag. 56.

Palang «leopardus» pag. 98, پَلَنگ.

Palu «flatus» pag. 112.

Paldomb «pertica» pag. 122, پالدم,

«lorum latum parti posteriori clitel-
lum assutum».

Peda «apparitio» pag. 7, پيدا, —

peda mesouem «compareo» ibid.

Pes «apud», «citra», «ante» pag. 64,

— «juxta» pag. 67, پيش.

Pesanj «frons» pag. 110, پيشانی.

Pesman en «poenitet me», pag. 45,

پَشیمان ام, — pesmanj «poeni-

tentia» ibid., پَشیمانی, — pesmây

dil i. e. pesmany dil «solicitudo»

pag. 15, پَشیمان دِل, — pesman

ačguna (az guna) «poenitentia»

pag. 78, پَشیمان از گناه.

Peroxa «gemma vulgo turcois appel-

lata» pag. 109, پِزورَه.

Pi «candela» pag. 90, پی i. q. پيه, —

— «adeps» pag. 131.

Pias «allium cepa» pag. 127, پیاز.

Piar «pater» pag. 113, پیر, cf. pir.

Piuskseu «pruina» pag. 82, cf. پَشک,

fortasse شَب.

Pič «spurius» pag. 117, پیچ.

Pis «ignobilis» pag. 116, پش.

Pisat «graviter» pag. 66, fortasse pisac

scriptum, cf. پَسَخت.

Pisiarbar «fortiter» pag. 66, cf. پِشتوار

«quantum dorso gestari potest» apud

VULLERS.

Pir «senex» pag. 87, پیر, cf. piar, —

piri «senectus» pag. 86, پیری.

Posis «vestimentum» pag. 120, پوشش,

cf. pusida, pusidenj.

- Postrād fortasse postind legendum
 «pelio» pag. 97, دوز, پُوستین, cf.
 pust, pusti.
 Puist «tergum» pag. 111, پُشت, cf.
 pusti.
 Puystan «mamma» pag. 111, پستان.
 Pughta «maturus» pag. 84, — pohta
 «coctus» ibid., پُخت, cf. mepaxem.
 Puč «esca ignis» pag. 90, پوچ.
 Pusida «indutus» pag. 84, پُوشیده,
 — pusidenj «tegumen» pag. 15, —
 mepussem «tego» ibid., — «in-
 duo» pag. 32, پُوشیدن, cf. posis.
 Pust «cortex» pag. 125, — «pellis» pag.
 112, پوست, cf. postrād, pusti.
- Pusti «protectio» pag. 21, پُشتی, —
 pusti mecunem «defendo» ibid.,
 cf. puist.
 Pusti i. e. pustin «vestis pellicea»
 pag. 98, پُوستین, cf. pust, po-
 strād.
 Pur «plenus» pag. 69, پُر, — bapūj
 i. e. bapuri «plene» ibid., پُیری.
 Mepursem «interrogo» p. 32, پُرسیدن,
 imp. پُرس.
 Pul «pons» pag. 89, پُل, پُول.
 Psen mend. pro pser scriptum «filius»
 pag. 114, پَسَر s. پُسر.
 Pser «princeps» pag. 104, پسر, سَر.

B.

- Ba «in», «cum», «per» pag. 69, — «ad»
 pag. 64, با, ب, et in multis composi-
 tis e. g. ba eminj «tuto» pag. 71,
 باءِ مینی, — bainmaane «taliter»
 pag. 71, با آیین مانا, — ba ho-
 muxi «humiliter» p. 66, با خَموشی,
 ba dustrj mend. pro ba durusti
 scriptum «recte» pag. 70, با دُرستی,
 bapachi «pure» pag. 69, با پاکی,
 — ba panaguj «occulte» pag. 69,
 با پنهانی s. در پنهانی «in occulto»,
 «clam.»
- Baanda hāi «mane» pag. 71, بامداد,
 بامدادان, hāi fortasse pro han-
 gami scriptum est.
 Baarāt «creditores» pag. 91, cf. بارات.
 Bayhon «iniquus» pag. 117.
 Baist «opus» pag. 104, بایست, «res ne-
 cessaria».
 Bauar chardan «fidem habere», «cre-
 dere» pag. 15, باور کردن.
 Baksin «largiter» pag. 68, mendose
 scriptum pro bakrim, vid. ar. کَرَم,
 Bacča «hortus» p. 89, باغچه, «hortulus».

Bacs «portio» pag. 85, — «donum»
pag. 19, بَخْش, — bacs duust
(mend. pro durust) «pars integra»
ibid., — nim bacs «dimidium» ibid.,
— semin bacs «tertia pars» ibid., —
čaarû bacs «quarta pars» ibid., —
bacs mecunem «divido» pag. 20,
— «separo» pag. 56, — mebacsem
«dono» pag. 19.

Bacsan «follis» pag. 97.

Bacha «pretium» pag. 26, بَها, cf.
bagha, — bacha menehem
«existimo» ibid.

Bachat «fortuna» pag. 28, بَخْت.

Bachanar megirem «amplector»
pag. 8, بَکِنَارِ گِرِفْتَن.

Bachâ i. e. bacham «lignum rubrum
ad tingendum» pag. 92, بَکَمَ s. بَکَم,
ar. بَقَم, — bachami «rubicundus»
pag. 108, ar. بَقَم.

Bachâ i. e. bacham «simul» pag. 70,
بَہَم, بَاهَم.

Bachi «relictus» pag. 48, ar. بَاقِي,
بَقِي, cf. batchi.

Bachil «invidus» pag. 117, بَاحِل, ar.
بَاحِل proprie «avarus», «tenax».

Bag «vinea» pag. 89, باغ.

Bagat «probus» pag. 116, mong. ba-
ghator, hung. bátor.

Bagican «hortulanus» p. 103, باغیان.

Bagirdi «rotunde» pag. 70, باگرد.

Bagha «pretium» pag. 106, بَها, cf.
bacha.

Bay i. q. bad «malus» pag. 86, بَد.

Baygis «noctua» p. 129, ture. بايقوش.

Bayt «versus» pag. 72, بَکْجَهْت, vid. ar.
جَهَّة «latus rei».

Batarsi «dubie» pag. 65, با ترسی,
vid. ترس.

Batal «valde otiosus», «iners» pag. 117,
ar. بَطَّال.

Batalchi «amare» pag. 64, با تلخی.

Batchi «residuum» pag. 85, ar. بَاقِي,
cf. bachi.

Batha mepayem mendose scriptum
pro bacha mepayem «duro» pag.
20, بقا پائیدن, vid. ar. بقا.

Batta meroem «spatior» pag. 16,
fortasse به تاب رفتن «ad apricatio-
nem egredi.»

Batram mend. pro baran scriptum
«pluvia» pag. 44, باران, — batram
miaet «pluit» ibid.

Bad «ventus» pag. 82, باد.

Bad «malus» pag. 116, بَد, cf. bay,
— «male» pag. 68, — badtar
«pejus» pag. 69, — baddi «malitia»
pag. 86.

- Badan «amygdala» pag. 126, بادام.
- Badar meroem «recedo» pag. 50, بدر رفتن «egredi», «exire» vid. بدر رفتن «foris», «extra» cf. bedra.
- Badizian «merezana» in cod. pag. 127, fortasse بد سغان «convolutus».
- Badunbal meroem «sequor» p. 55, بدنبال رفتن.
- Badrog «falso» pag. 65, بدروغ.
- Ban «tectum domus» pag. 120, بام.
- Banaosa «gemma rubicunda similis rubino» pag. 109, cf. banaus, balacs.
- Banaus «violaceus» pag. 108, بنفش.
- Baneg «clamor» pag. 11, بانگ, — baneg mezanem «clamo» ibid.
- Banucsa «chanchauus» in cod. pag. 119, cf. بنگاه «mapalia Turcomanorum».
- Band «cingulum» pag. 12, بند, — mebandem «cingulo» ibid., — «claudo portam» proprie «ligo portam» pag. 17, بستن, imp. بند, cf. etiam بندیکن.
- Banna «caementarius» p. 102, ar. بنّا.
- Bax est «satis est» pag. 71, بس است.
- Baxakeat «saepe» pag. 66, بساگاه.
- Baxachar «peccator» pag. 117, بَره کار «maleficus», scelestus.
- Baxou «brachium» pag. 112, بازو, — ghost ibaxou «lacertus» ibid., کُشت بازو.
- Baxcuj «pro» pag. 169, fortasse بَچو, vid. učun in respondenti columna cum.
- Bas «accipiter» pag. 129, باز.
- Basa «osculum» pag. 41, بوسا, — bosa medarem «osculor», perf. bosa dadem ibid.
- Basarat «delectamentum» pag. 104, ar. بَشَارَة.
- Basirinj «benigne» pag. 64, — «dulciter» pag. 65, با شیرینی.
- Basta «ligatus» pag. 88, بسته.
- Bazar «forum» pag. 105, بازار, — baxergan «mercator» ibid., بازارگان.
- Bazer «inferius» pag. 67, بَزیر.
- Bazi «ludus» pag. 34, بازی, — bazi mecunem «ludo» ibid.
- Bafre «nix» pag. 40, بَرَف, cf. rafre, — bafre miaet «ningit» ibid., بَرَف میآید.
- Bar «onus» pag. 30, بار, — bar mecunem «onero» ibid.
- Bara «pellis agnina» pag. 97, cf. بَره «agnus».
- Barayn «propter» pag. 69, برای.
- Barabar «aequalis» pag. 83, برابر, —

- bara bāi (bara bari) «contra» pag. 65, — barabāi meroen (barabari m.) «obviam eo» pag. 41, برابر رفتن.
- Bararxada «nepos» pag. 114, vid. brar.
- Mebarem «duco» pag. 20, — «porto» pag. 43, — «vinco» pag. 61, بُردن, imp. بَر.
- Barik «tenuis», «subtilis» pag. 87, باریک.
- Barindigar «iterum» pag. 67, بار دیکر.
- Barou «aliquando» pag. 64, باری, — bar idem, ibid., بار.
- Barc «fulgur» pag. 35, ar. بَرَق, — barc xandast «fulguravit» ibid., بَرَق اندازت.
- Barch mecunem «altercor» pag. 16, fortasse بَرخاش کردن cum. souas-curmen, vid. ture. صواش.
- Barchat «benedictus» pag. 84, arab. بَرَكَة.
- Barmiā i. e. barmian «ideo» pag. 67, بَر میان.
- Barbanda «ligator» pag. 102, بَر بَنَدَة.
- Barra frumiarem (fru miarem) «onus depono» p. 19, بار را غِرود آوردن.
- Barram «pluvia» pag. 82, باران, — raxigāi barā (raxigari baran) «tempestas pluviosa» روزگاری باران.
- Bala superius» pag. 70, بالا, — balla meroem «ascendo» imp. balla buro pag. 6, بالا رفتن.
- Balacs nom. lapidis pretiosi coloris rubri in columna cod. latina «balaxius» dicti pag. 108, cf. banaosa.
- Ba lagaxa «statim» pag. 71, بَلَكَد, proprie «ictu pedis», cf. quod ad notionem hung. nyomban.
- Balagāi «debiliter» pag. 65, vid. لاغری.
- Balaban «falco» pag. 129, بالابان.
- Balin «cervical» pag. 123, بالین.
- Baloui «costa» pag. 112, پهلوی.
- Balonis «alioquin» pag. 64.
- Balgan «phlegma» pag. 79, ar. بَلغم, a graeco πλεγμα.
- Be «malum cydonium» pag. 125, بے.
- Be «sine» pag. 70, بی.
- Beumedi «desperatio» p. 21, بی امید, — beumet mesauem «despero» ibid., بی امید می شوم.
- Bectar «melius» pag. 65, i. q. nectar.
- Beist «paradisus» pag. 78, بهشت.
- Begaya «castratus» pag. 117, بی خایه.
- Begigar «vilis» pag. 116, پِغار «pravus».
- Begitani «detentum» pag. 21.
- Begh «arrha» pag. 106, ar. بیع.

- Bet «anas» pag. 130. بَت.
- Bedar en «vigilo» pag. 61, بیدار آم.
- Bedra auurden «protuli», «extraxi» pag. 24, بَدَر آوردم, cf. badar.
- Besbese «nux moschata» pag. 92, بَبَز, بَبَزَا.
- Berun «extra», «foras» pag. 24, بِرُون, — berun, meroem «exeo» ibid., berum, beron idem., pag. 65, بِرُون رَفْتَن.
- Belaset «conditus» pag. 84, بِلَدَت, vid. ar. لَدَّة.
- Belend «altitudo» pag. 125, بَلَنَد.
- Belch «folium arboris» pag. 125, بَلْچ.
- Biasanj «quies» pag. 47, vid. آسانی.
- Bin «nasus» pag. 110, بِنِی, — sulachi bin «naris» ibid., سولاخ بِنِی.
- Bin «metus» pag. 46, بَیم.
- Mebinem «video» pag. 52, perf. didin ibid., دِیدَن, imp. بَیین.
- Bin mar mend. scriptum pro bimar «aegrotus» pag. 116, بَیمار, — bimāi i. e. bimari «infirmetas», «morbus» pag. 86, بَیماری.
- Bisiar «multum» pag. 68, — «satis» pag. 70, بِسیار.
- Bilisman «doctor» pag. 19, cf. turc. بیلِشمان.
- Boui fortasse mend. pro roui scriptum «vultus» pag. 113, رَوِی.
- Bouj «odor» pag. 30, بُوی, — bouj merassem mend. pro mecassem «odoror» ibid.
- Bochorich «caminus» pag. 119, vid. ar. بُوخَار, boghoric pag. 124.
- Boxac «color caeruleus in albedinem vergens», «fuscus» pag. 108, بُوز.
- Borxiatas «flamma» pag. 125, بِرِشْتَه.
- Bolor «crystallum» pag. 109, ar. pers. بُلور.
- Buuāi i. e. buuari «fides» pag. 17, بَاور.
- Bun «bubo», «noctua» pag. 106, بوم, — par y bunra «pluma noctuae» ibid., پَر بَوْمَرَا in dat. vel in acc.
- Bun «radix» pag. 103, 125, بُن.
- Buniat «fundamentum» pag. 28, 119, بُنیاد, — buniat mezanem «fundamentum jaceo» ibid., بُنیاد, vid. نِشانَدَن.
- Bunu «acervus foeni» pag. 131, بُنو.
- Buxurg «magnus» pag. 75, بُزُرْگ, — buxurgi «magnitudo» pag. 86.
- Busta i. e. bustan «hortus floribus consitus» pag. 89, بُستان, بُستان.
- Buria «storea» pag. 123, بُوریا.
- Burnj «nasutus» pag. 117, turc. دُورَنی.

Bulbul «luscini» pag. 130, بُبْلُل.

Braana «nudus» pag. 89, بَيْرَانَه «vastus», «desertus».

Bradar «frater» pag. 114, بِرَادَر, —
brar idem ibid., ex praecedenti de-
curtatum.

Brinc «orichalcum» pag. 106, brinč

pag. 97, بِرِنَج, pro quo loco cit. male

پرِنَج impressum est, — aghta
ybrinc mend. scriptum pro taghta
ybrinc «folium orichalci» ibid.

Bring «oryza» pag. 130, brinč p. 107.

بِرِنَج.

M.

Maaiun «electuarium» pag. 93, ar.
مَعْعُجُون.

Maane «modus» pag. 28, ar. مَعْنَى
«sensus», «interior rei conditio» i. q.
باطن.

Maamala «commercium» pag. 105,
vid. II. verbi arabici عَمَل formam.

Maarum «maledictus» pag. 84, ar.
مَلْعُون.

Maal «divititiae» pag. 22, ar. مَال, —
maaldar «dives» ibid., مالدار, cf.
maldar.

Maius «uvae passae» pag. 126, مَوِيز.

Makrat «forfex» pag. 97, macrat
pag. 98, ar. مَقْرَاض.

Macsap mecunem «acquiri» pag. 8,
vid. ar. مَكْسَب «lucrum».

Machi «piscis» pag. 46, 107, ماهي,
— machi megirem «piscor» ibid.,
ماهي گيرفتن.

Mag «cerebrum» pag. 110, مَغَز, cf.
masg.

Maganb «terebra» pag. 100, fortasse
ar. مَثْقَب.

Magas «musca» pag. 129, مَكْس.

Magar «fortasse» pag. 66, مَگَر.

Magmuda nomen medicamenti pag.
93, ar. مَحْبُودَة «scamonium».

Magrib «occidens» pag. 82, ar. مَغْرِب.

Maghtadur «virtute praeditus», «po-
tens» pag. 115, ar. مُقْتَدِر.

Mahala «platea» pag. 90, ar. مَحَل,
مَحَلَّة.

Mahul «sterilis» vel fortasse «delator»
pag. 117, ar. مَحْضُول.

May «mensis» pag. 79, ماه.

Maya «femina» pag. 109, مَادَة, —
maya beus «capra» pag. 128,
مَایَه بَز.

Mayas «pulsus» pag. 112, ar. نَيْض.

- Mayam «praesertim» pag. 69, cf. میان.
- Maymon «simia» pag. 128, میمون.
- Made «stomachus» pag. 111, مَعْدَة.
- Madian «leopardus» pag. 127, مَادِيَان.
- Man «ego» pag. 72, مَن, pl. yma
ibid., مَا, gen. azanj man ibid.,
ازان مَن — oamā i. e. oaman
«mecum» pag. 68.
- Beman «mane» pag. 35, — mena-
anem mend. scriptum pro mema-
nem «maneo» ibid. et p. 51, ماندن.
- Manenda «similitudo» pag. 86, مَانَنْدَه.
- Mandan «petroselinum» pag. 126, cum.
mangdan.
- Mansura «amica» pag. 114, ar. مَنصُورَة,
quod vocabulum l. cit. male impressum
extat.
- Manzelga «hospitium» pag. 89, vid. ar.
مَنْزِل.
- Maxith mend. scriptum pro maxrich
«oriens» pag. 82, ar. مَشْرِق.
- Masan «unguentum» pag. 96, ar. مَسْن.
- Mascara «ludibrium», «irrisio» pag. 104,
ar. مَسْكِرَة.
- Masg «medulla arboris» pag. 125, مَغَز,
cf. mag.
- Mast «lac acidum» pag. 131, مَاسْت.
- Masdac «mastiche» pag. 92, gr. μαστικόν,
ar. مَصْطَكَا, osm. مصطكى.
- Mar vel madar «mater» pag. 114, ex
quo primum decurtatum est.
- Mar «serpens» pag. 129, مار.
- Mariād i. e. mariand «coralium»
pag. 95, ar. مَرَّجَان.
- Mariam caton «Sanctissima Virgo»
pag. 77, ad caton, cf. quae sub hac
voce in glossario cumanico diximus.
- Mariuimac «lens» pag. 131, مَرَّجَمَك.
- Marc «mors» pag. 86, marg pag. 35,
مَرَك — memirem «mori» ibid.,
مَرْدَن, imp. مِير et مَر, cf. murd.
- Malag^ha «cochlear» p. 124, ar. مِلْعَقَة.
- Maldar «dives» pag. 115, مال دار, vid.
ar. مَال, cf. maaldar.
- Malham «unguentum» pag. 100, مَلْهَم,
cf. memaalen.
- Mechemanj «convivium» pag. 17,
مِهْمَانِي — mechemanj mecu-
nem «convivor» pag. 17.
- Megh «clavus» pag. 121, مِيخ.
- Mesa «silva» pag. 89, vid. vexe.
- Mesin «corium ovinum» p. 99, مَشِين.
- Mesourat «admonitio» pag. 9, arab.
مَشُورَة «consilium».
- Mess «aes», «cuprum» pag. 96, مِس.
- Mezium «salvus» pag. 25, fortasse ar.
مَزِيَام, — mezium me-
souem «liberor» ibid.

Memaalen «ungo» pag. 63, مالیدن
«fricare», cf. malham.

Merc fortasse pro marc scriptum pag.
66, cum. vay.

Merl «homo» pag. 109, مرد.

Mien «lumbi» pag. 112, میان.

Miouat «fructus» pag. 89, miua pag.
28, 125, میوه.

Mixa «cilium» pag. 110, مژه.

Mismis «malum armeniacum» pag. 126,
ar. مَشِش.

Mirat «hereditas» pag. 30, ar. میراث,
— mirachori mecunem «here-
dem instituo» ibid., میراث خوار
کردن.

Milac «trulla» pag. 125, ar. مَلَق.

Moist «pugnus» pag. 112, مُشت.

Moghor «sigillum» pag. 53, مَهر, —
moghor menehem «sigillo» ibid.

Moghtasin «nobilis» pag. 115, ar.
مُحْتَشَم.

Mogrupar «pratum» pag. 90, مَرغزار
«locus, ubi gramen مَرغ dictum co-
piose crescit» apud VULLERS, cf.
mroguxar.

Motbahi «coquus» pag. 13, — mu-
thagh mend. scriptum pro matbah
«culina» ibid., ar. مَطْبَخ.

Moxa «ocrea», «calceus» pag. 99, موزه,

cf. musa, — sarmoxa «calca-
neum» ibid., vid. ar. جَر «basis», —
ser ymoxa «pars anterior calcei»
ibid., سر موزه genus calcei superio-
ris ocreis superindutum (apud VUL-
LERS).

Mom «cera», «candela» pag. 90, mum
pag. 92, موم.

Mu «crinis» pag. 110, muy pag. 46,
موی et مو, — muibâd i. e. mui-
band «ligamen crinium» ibid., موبند,
— muin «pilosus» pag. 84, موین.

Muchanj «firmamentum» pag. 26, ar.
مُحَكَم «firmus», — mucham me-
cunem «firmo».

Muchabil «similis» pag. 85, ar. مُقَابِل,

Mugarâ i. e. mugaram «November»
pag. 81, ar. مُكْرَم.

Mutrub «musicus» pag. 103, ar. مُطْرِب.

Muxa «ocrea» pag. 99, موزه, cf. moxa,
pust ymusa «corium calcei» ibid.,
موزه پوست, — muxados «sutor»
ibid., موزه دوز.

Mus «mus» pag. 129, موش.

Musc «moschus» pag. 93, مُشک dial.
Transoxaniae.

Mustâi «emtor» pag. 106, ar. مُشْتَرِي.

Mussa i. q. muxa pag. 14, — mussa
mepussen «ocream induo» ibid.

Muba genus cibi pag. 18, مَبَا, de quo
VULLERS in vocabulario ita scripsit:
«intestina ovis oryza et carne minu-
tatim concisa farta et cocta».

Mûr «avis» pag. 61, مُرَغ, cf. murg.

Murakab «atramentum» pag. 91, ar.
مُرْكَب.

Muruâi i. e. muruarid «unio», «mar-
garita» pag. 109, مَرَوَارِيد.

Murg «gallina» pag. 130, vid. apud
VULLERS مُرَغ خَانْگِ «avis dome-
stica, gallus, gallina».

Murd «mortuus» pag. 88, مُرْد, cf. me-
mirem.

Mroguxar «pratun» pag. 89, مَرَوَغَزَار
cf. mogrupar.

F.

Faena «divisio» pag. 20, fortasse «di-
visio temporis per horas» vid. ar. فَيَّئَة
«hora», «tempus».

Fastar «columba» pag. 130, cf. فَاخْتَه.

Mefaben «torqueo» pag. 60, imp. be-
fan, fortasse ex فَاغْتَن corruptum.

Fabirhi «lardum» pag. 131, فَرْبَهِي
«pinguedo», vid. ferbe.

Farda «cras» pag. 65, فَرْدَا, --- pax
farda «perendie» pag. 80.

Farxen mend. pro farxend «filius»
pag. 114, فَرْزَنْد, — faxand «filia»
ibid.

Mafarmaem mend. pro mefarmaem
«jubeo» pag. 31, فَرْمَوَدَن, imp. فرما,
— farmanj «imperium», «manda-
tum» pag. 44, فَرْمَان.

Falan «talis» pag. 71, ar. غُلَّان.

Fenus «laterna» pag. 106, ar. فَاَنُوس,
gr. φαῖος.

Fenduc «nux avellana» p. 125, فَنْدُق.

Festuc «pistacia» pag. 126, forma ar.
vocis pers. پِسْتَه, vid. apud VULLERS.

Ferugia «pullus gallinae» pag. 130, ar.
فَرُوج.

Ferbe «pinguis» pag. 87, فَرْبَه, cf. fa-
birhi.

Fil «elephas» pag. 128, ar. فَيْل.

Filfil «piper» pag. 91, فِيلِيل.

Fusos «deceptio» pag. 22, فُسُوس, —
fusos mecumem «decipio» ibid.,
فُسُوسِيدَن.

Furn «furnus» pag. 102, ar. فُرن.

Framus «oblivio» pag. 11, فَرَامُوش,
— framus mecumem «oblivis-
cor» ibid.

- Frista «legatus» pag. 34, **فِرِسْتَه**, —
 mefristem «mitto» ibid., **فِرِسْتَادَن**.
 Fôgtar i. e. frogtar «venditor» pag.
 106, **فِرُوختار**, — mefrossen «vendo»
 pag. 60, **فِرُوختَن**, imp. **فِرُوش**, —
 froctanj «venditio», **فِرُوخْتَنِي**. *
- Fru mecunem «demitto» pag. 8,
فِرُو کَرْدَن.
 Flachi «latitudo» pag. 86, **فِرَاحِي**.
 Flasci «lagna» pag. 121, «flascû» in
 columna codicis latina, germ. flasche,
 hung. palaczk.

V.

- Va mecunem «aperio» pag. 7, va
 cherdem perf. ibid., **وا کَرْدَن**.
 Vas «serenum» pag. 82, cf. cum. ayas.
 Vas suda «solutus» pag. 88, **باز شُدَه**.
 Var esta «suspensus» pag. 85, **بَر هَسْتَه**.
 Var mecunem «accendo lumen» pag.
 6, **وَرغ کَرْدَن**.
 Valeat «ditio» pag. 89, ar. **وَلَايَة**, cf.
 cf. oleat.
 Vexa «silva» ibid., **وَيْشَه**, cf. mesa.

R.

- Ra «via» pag. 88, rach pag. 16, rak
 pag. 61, **راه**.
 Rauand «rhabarbarum» pag. 93, **رَند**.
 Rac «vena» pag. 112, **رَک**.
 Ragt «pannus detritus» pag. 121, **رَگَر**.
 Ragsi «saltatio» pag. 10, ar. **رَقَص**, —
 rags mesanem «salto» ibid.
 Raghmat «misericordia» pag. 78, ar.
رَحْمَة.
 Raha mecunem «quiescere facio»
 pag. 47, **رَها کَرْدَن**.
 Ran «femur» pag. 113, **ران**.
 Rang «color» pag. 102, **رَنگ**, — rang
 mecunem «tingo» pag. 58, **رَنگ**
کَرْدَن.
 Ranguir, râguir «aegrotus» pag. 86,
 116, **رَنجور**, — rangûi «infirmas»
 pag. 86, **رَنجوری**.
 Randa «instrumentum, quo fabri lig-
 narii radunt vel laevigant» pag. 100,
رَنده.
 Raxana «foeniculum» pag. 127, **رازیانَه**.
 Raxi em «placeo» pag. 44, **راضی آم**,
 vid. ar. **رَاضٍ**.
 Merasanem «pervenire facio», «per-
 duco» pag. 7, **رَسَانِيدَن** s. **رَسَانَدَن**.
 Merrasen «maturo» pag. 36, **رَسِيدَن**.
 Rast «dextra pars» et «dexter» pag. 87,
راست.

* Nom. actionis ex forma inf. ope suffixi *z* derivatum.

- Rasti «veritas» pag. 63, رَاسْتِی, — ba
rasti «vere» pag. 72.
- Ram mecunem «incanto» pag. 9, cf.
رَمَدِ کَرْدَن «potestas» vel fortasse رَام,
vid. رَمَل «sortilegii species, quae per
puncta instituitur, geomantia» apud
GOLIUM.
- Ramadan «Julius» pag. 81, رَمَضَانُ.
- Rafre mend. scriptum pro barfe «nix»
pag. 82, بَرَف, cf. bafre.
- Rabiaual «Februarius» pag. 80, ar.
رَبِيعِ الاول, — rabio lagher
«Martius» pag. 81, ar. رَبِيعِ الآخر.
- Reysa «fimbria», «fibra» pag. 122,
رِيشَه.
- Reg «arena» pag. 120, رِيشَك.
- Regep «Majus» pag. 81, ar. رَجَب.
- Richeb «stapes ephippii, in quo pedem
figit eques» pag. 122, ar. رِکَاب.
- Ris «barba» pag. 113, رِيش.
- Rismā «funis» pag. 102, risman
«filum» pag. 97, «filum netum» pag. 27,
رِيسمان, — rerassem mend. pro
- merassem «fila deduco», «neo» ibid.,
رِيسْتَن, imp. رِيس.
- Meroem «eo» pag. 61, رَوَقَن, imp. رَو.
- Rox «dies» pag. 70, رَوَز.
- Roxgar «tempus» pag. 82, رَوَزگار.
- Rosan «clarum» ibid., — «lumen» pag.
32, رَوَشَن.
- Rosanjan «visus» pag. 63, رَوَشَنِي.
- Robagh «canis corsac» (nomen kir-
ghisicum) pag. 98, رَوَبَاه «vulpes» cf.
rubaan.
- Rugay gul (rugani gul) «oleum
rosaceum» pag. 95, رَوَعَن گُلَاب, —
rugaan «oleum» ibid., رَوَعَن, — ru-
gan y gerdehā (gerdehan)
«oleum nucis» ibid., رَوَعَن نَرْدِگان.
- Ruj «vultus» pag. 113, رَوِي.
- Ruda «intestina» pag. 111, رَوَدَه.
- Rustay «rusticus» pag. 116, رَوَسْتَاي.
- Rubaan «vulpes» pag. 97, رَوَبَاه s. رَوَبَه,
cf. robagh.
- Rubala «rectus» p. 83, fortasse رَوَبَرَاه.
- Merdien «dilacero» pag. 23, دَرِيدَن.

L.

- Laal «rubinus», pag. 109, ar. لَعْل.
- Laech est «decet» p. 19, لَایق آست,
vid. ar. لَایق⁶ «decens», «aptus», «con-
veniens».
- Lauagāi i. e. lauagari «supplicatio»,
«rogatio» pag. 52, vid. لَابَه گَر.
- Lauezan «avarus» pag. 117.

- Lagan «habena» pag. 122, لَكَام, cf. lahan.
- Lagar «maer» pag. 87, لاغَر, — la-gâi i. e. lagari «marcor» pag. 86, لاغَرِي.
- Lahan i. q. lagan, — lahan car «coriarius» pag. 101, لَكَامِ كَار.
- Lahab «pronomen» pag. 75, ar. لَقَبٌ.
- Ladan «ladanum» pag. 95, لَادَن, gr. λήδανον, λήδανον.
- Lang «claudus» pag. 117, لَنَك.
- Laxgâi i. e. laxgari «temperantia» pag. 59, cf. لِيَزِيدَن «miscere».
- Last «stupa» pag. 107.
- Laschar «exercitus» pag. 118, لَشَكَر, unde forma ar. عَسَكْر.
- Lab «labium» pag. 110, لَب.
- Labad «etiam» pag. 65, ar. لَا بُدَّ.
- Lamsay tactus» pag. 81, ar. لَمَسَّ, — lambs mecunem «tango» pag. 58, لَمَسَ كَرْدَن.
- Larx «tremor» pag. 59, لَرَز, — xamî larx «terraemotus» ibid. رَمِيمَن لَرَز, — melarxen «tremo» ibid., لَرَزِيدَن.
- Lal «mutus» pag. 117, لَال.
- Leches «culter» pag. 99, ar. لَحْز.
- Lechef «lodix» pag. 123, ar. لِحَاك.
- Liman «portus» pag. 43, لِيْمَان.
- Limon «limonium» pag. 126, ar. لَيْمُون.
- Lif kalan «penicillus» pag. 102, ar. لَيْفُ قَلَم.
- Lil «turbidus» pag. 88, fortasse ذِيل.
- Lilar (?lilac) mendose scriptum pro kilac «frons» pag. 110, كَلَاك, vertex capitis».
- Luch nomen pigmenti rubri in Hindustan celebris pag. 92, لُك.
- Lux «luscus» pag. 116, لُوچ.

VOCABULARIUM GERMANICO-LATINUM.*

A.

Äbäch «latus posticum» in hac dictione occurrit: ha hat das äbäch umme gekart «vestimentum suum invertit» pag. 231, cf. german. antiqu. apuh: «aversus», «sinister»; med. aev. ebech.

Acht in hac dictione: he acht zin nicht «nihilipendit» pag. 221, er achtet sein nicht.

Adir «sive», pag. 224 ader «scriptum», francon. ader, germ. oder, v. GRIMM Wtb. I, 179.

Agele: cyn agele «palea» pag. 140, v. agele, agen «palea» GR. Wtb. I, 189.

Akker: där akker «ager», ūge-akert akker (i. e. ungeakert a.) «derelictum solum» pag. 224, 229.

Andir: ich andir beyde? germ. ich ändere beide? pag. 228.

Andirs: wi andirs «alioquin» pag. 226, vid. cum. jeh (i. e. joh) alayesa.

Atwt (i. e. antwort) «responsum» in

* Doctissimus CAROLUS JULIUS SCHRÖERUS, professor Vindobonensis, de litteris germanicis, si quis alius, bene meritus, rogatus a nobis germanicas codicis cumanic glossas in hoc vocabulario ordine alphabetico digestas diligentissime perlustravit easque non solum nobis explicavit, sed etiam, ubicumque necessarium videbatur, adpositis antiquiorum dialectorum germanicarum formis similibus magis dilucidavit. Pro quo labore suscepto viro doctissimo publicas agimus gratias. Nonnullae tamen glossae germanicae in hoc codice forma adeo corrupta scriptae sunt, ut sensus inde elici prorsus nequeat. Id quoque annotatum volo, glossas germ. cum cumanicis in significatione non semper prorsus convenire. Nomina dialectorum germanicarum propria, quae in vocabulario illo occurrunt, haec sunt:

germanicum	=	neuhochdeutsch,
germanicum medii aevi	=	mittelhochdeutsch,
franconicum	=	mitteldeutsch,
saxonicum	=	niederdeutsch,
flandricum	=	niederländisch,
germanicum antiquum	=	althochdeutsch.

hac dictione: di antw̃t hat sy
gekr̃eget «responsum offendit eam»
pag. 230.
Arkrinn-glich «crispo capillo similis»
pag. 223, fortasse germ. haarkring-
licht i. e. «crispus», gekräuselt.
Ars: der ars «podex» pag. 112. —

germ. m. ae. ars, — der ars
beyn «uropygium» ibid.
Artic «urbanus» in hac dictione: eyñ
artic man «homo urbanus» pag. 228.
Awe «nemus» pag. 136, cf. germ. auc,
au, germ. med. ae. ouwe.

B.

Babe: en babe «matercula» pag.
232, germ. m. ae. bâbe «vetula».
Bal «latravit» pag. 134, cf. germ. med.
ae. bal.
Bessere neher pag. 224, germ. m. ae.
bezzerære «corrector», naejer
«sutor».
Bycht «confessio», germ. beichte,
m. ae. bîcht.
Bi eyñ andir i. q. germ. bei ein-
ander pag. 134.
Bihenge: ich bihenge «suspendeo»
pag. 235, germ. behänge.
Bilde: eyñ bilde «imago», «statua»
pag. 226, — des todin bilde
«statua sepulchralis» pag. 222.
Billit: d' hunt billit «canis latrat»
pag. 132, cf. germ. med. ae. bellen.
Binippe «gusto», germ. benippe.
Birumet sich «gloriatur» pag. 222,
cf. germ. berühmt sich.
Bisvere: ich bisvere «gravo» pag.
222, germ. beschweren, m. ae.
beswaeren.
Bitne «subtilis» pag. 139.
Bleuch «pallidus» pag. 139, germ.
bleich.
Blyde: dy blyde «funda» pag. 222,
germ. m. ae. blîde.
Bliye «plumbum» in hac dictione: eyñ
spange vō bliye «cingula s. fibula
plumbea» pag. 138, germ. m. ae. blî.

Blîce: ich blîce (i. e. ich blinze)
«nicto» pag. 234, germ. m. ae. blinze.
Blos «nudus» pag. 220, h. l. «levis»,
vid. cum. öngu, germ. bloss.
Boumwolle «xylum» pag. 139.
Böygdä: ich böygdē (sic!) mich
«acclino me», in perfecto ich boyte
mich pag. 137, cf. germ. med. ae.
böigen.
Braysplabar? (voc. cum. respondens
sairi residuum significat) pag. 134.
Brant: ey brant «incendium» pag.
139, germ. Brand.
Brehe: di brehe «vervactum» pag.
229, germ. med. ae. diu brâche.
Brechtit «loquitur» pag. 134, cf. germ.
m. ae. brechten.
Breyt «latus» pag. 139. Ich breyt
«dilato» pag. 221, germ. breite.
Brichs uñ dēs (dens) «frange et
extende» pag. 231, germ. brich's
und dehne es.
Bröhe, germ. Brühe «jusculum».
Brû, germ. braun, m. ae. brûn.
Bruch: en bruch gurtel pag. 233,
germ. Hosengurt, Bruchgurt,
m. ae. bruochgürtel.
Brwuc geret fortasse brunc geret
(=geraete) «ornamenta» pag. 133,
cf. flandr. pronk, saxon. prunk,
germ. prunk.
Brutusp? «terribilis», cf. germ. ant.

pruttisk «torvus», vid. GRAFF, Sprachschatz 3, 288.
 Bu(cke): ich bu(cke) «inclino» pag. 224.
 Buychet «ventrosus» pag. 222, germ. bauchet, vid. GRIMM, Wtb. 1, 1166.
 Burn: eyn burn «scaturigo» pag.

134, cf. anglosaxon. burna, francon. burne, germ. m. ae. brunne, «puteus».

Burnstein: eyn burnstein «electrum» pag. 140. Ad formam burnstein, cf. burnholz pro brennholz.

C (=k.) Cz (=z).

Czam «mansvetus» pag. 225, germ. zahm.
 Czart: hä czart «traxit» pag. 228, germ. er zerrte, g. m. ae. zarte.
 Czebast: en czebast pag. 232, cf. germ. m. ae. ein zaeh bast.
 Czege «capra» pag. 235, germ. med. ae. zige.
 Czeyn: eyn czeyn «cuprum» pag. 232, germ. m. ae. zein «virga», sive zin «stannum».
 Czême: ich czême «domo» pag. 221, germ. ich zähme.
 Czene «dentes» pag. 132, germ. Zähne.
 Czuget: is czuget «trahit» pag. 229, germ. es zieht, cf. verbum germ. m. ae. inde derivatum intransitivum: zogen.
 Ciber, cf. germ. m. ae. ziber «popa» (Opferthier) Mittelhochd. Wtb. 3, 873.
 Cleybe: ich cleybe «adhaereo» pag. 220, germ. m. ae. kleibe.
 Čolle: ēy čolle (? eine Scholle, respondens glossa cum. seng 1. lapis 2. glareā) pag. 139, germ. m. ae. zol, zolle «frustum».

Cristalle «crystallus» pag. 227.
 Crum «curvus» p. 140, germ. krumm.
 Czuen «duo»: czuē fuse hiden unde phorn (germ. zween Füsze hinten u. vorn) «duo pedes anteriores et duo posteriores», — czue-ñetic «gemelli» pag. 221, cf. germ. m. ae. zwinelinc, — czuen tak? tzuen t. (germ. zween Tage) «duo dies» pag. 232.

Czue walde «papilio» (vid. respondentem glossam cum. kobelek) pag. 222, cf. germ. m. ae. zwēvalter, vivalter, falter.

Czuyt: ha czuyt «trahit», in hac dictione: ha czuyt wo(l)uwsgerich(...) p. 231, germ. ant. ziuht, Czurukke «retro» p. 139, germ. zurück.
 Czu swollem, vid. sub v. swollen.
 Czu vlous «deliquit» pag. 139, in hodierna lingua germanica zerfloss, vid. respondentes glossas cumanicas sizdi, jridi.

Czuzamene «simul», «una» pag. 234, germ. m. ae. zesamene.

D.

Dichke «spissus» (mendose scriptum pro dicte) pag. 139.
 Dicke pag. 231, germ. m. ae. dicke (adjectiv.) «spissus», (adverb.) «saepe».

Dirole (i. e. die ole) «subula» pag. 226, germ. m. ae. âle, respondens glossa cum. biz, kaz. bez subulam significat.

Dod: des dodin bilde «statua defuncti», g. m. ae. des tôten bilde.
 Döwen «digerere cibum» pag. 138, cf. germ. med. ae. dôuwen.
 Dree: ich dree «verto» pag. 138, germ. drehen, med. ae. draejen.
 Dinge: ich dînge (dringe) «impello» pag. 138.

Drowe: ich drowe «minor» pag. 38, cf. germ. med. ae. drowen.
 Drucke: ich drucke «premo» pag. 137, 138, germ. drücke.
 Durch «per» pag. 233.
 Durre rîyzecht «ramalia» pag. 225, germ. dürres Reisicht.

E.

Elbik «aeternus» in hodierna lingua germanica ewig pag. 234.
 Egestern «nudius tertius» pag. 136, germ. med. ae. êgestern.
 Eyn «unus», germ. ein.
 Eyn trechtuk «lucrosus» pag. 229, cf. germ. einträchtig, m. ae. ein-trehtec; hic sensu germanici: ein-träglich, vorthailhaft.
 Elboge: d' elboge «cubitus» p. 139.
 En i. q. eyn «unus».
 Enge «angustus» pag. 139.
 Enlich «similis» p. 226, germ. ähnlich.
 Enplöse: ich enplöse, in perf. ich enplöste «nudo», «nudavi» p. 136, germ. entblösze.

Entwerre: ich entwerre «enodo» pag. 132.
 Entworren «enodatum» ibid., germ. entwirren.
 Erbeyter: en erbeyter (i. e. arbeiter) «operarius» pag. 234.
 Erde «terra» in hac dictione: di erde sank under «terra submersit» pag. 138.
 Ermel «manica» in hac dictione: hä hat di ermel uf geſtchê (gestrichen) «manicas ad cubitum usque reduxit» pag. 225.
 Eruyre: ich eruyre «murmuro» pag. 138.

F.

Finede: ich finede pag. 223, cf. germ. m. ae. fînen, germ. fein machen, zieren; inde «finede» (praeteritum).
 Flec: ey flec (i. e. ein flec) «assumentum» pag. 220, germ. Fleck.
 Fuse «pedes» in hac dictione: strekke

di fuse «exporrige pedes tuos» pag. 232, germ. strecke die Füſſe.
 Fuwst: dy fuwst «pugnus» p. 223, cf. germ. med. ae. fûst, g. Faust.
 Futir: das futir «pannus subsutus» pag. 138, cf. germ. med. ae. fuoter.

G.

Gancz «totum» in hac dictione wart gancz «totum erat» p. 137, g. ganz.
 Gast: ey gast «hospes» pag. 225.
 Gazeret «attraxit» in hac dictione: hä hat miyn phert gazeret

«continuit mei equi habenas» pag. 232, cf. czart.
 Gearbe(itet): ich habe gearbe(itet) «laboravi» pag. 227.
 Gecleyt «vestitus» p. 140, g. gekleidet.

- Geezōke: ein geezōke «*rixa*» pag. 229, germ. Gezänke.
- Gegerwyt «*efflictum*» (scil. corium) pag. 132, germ. gegerbt.
- Gehallbir(et) «*variegatus*» (unum l. supervacuū scriptum est) p. 137, germ. m. ae. gehalbieret «besonders von der Kleidung, die nach einer im XII. Jahrhundert aus Frankreich herüber gekommenen Mode zweifarbig getragen worden» LEXER Mittelhochd. Handw. I, 1147.
- Gehorche: ich gehorche «*obedius*», in perf. ich gehorchte pag. 137.
- Geil «*hilaris*» in hac dictione: du bist geil worden «*exhilaratus es*» pag. 221, germ. m. ae. geil.
- Gelā . . . in hac dictione: ich habe mich gela . . . (? gelabet), «*delectatus sum*» pag. 225, vid. respondentem glossam cum. suedi.
- Geli'h «*similis*» pag. 233, germ. m. ae. gelich.
- Genāne (i. e. germ. m. ae. genanne) «*cognominis*» pag. 226.
- Gerade «*rectus*» pag. 229.
- Geri i. e. gering «*macer*», «*levis*» in hac dictione: ich bi (=bin) geri geworden (geworden) pag. 228.
- Geshorn «*tonsus*» pag. 132.
- Gesprink: cyn gesprink «*scaturigo*» pag. 134, cf. germ. med. ae. sprinc.
- Gestrift «*virgatus*» p. 137, germ. gestreift.
- Getuuwe «*textoria tabula*» pag. 225, flandric. getouw.
- Gewar «*animadvertens*» pag. 134.
- Gevcze «*oscito*» pag. 136, cf. germ. m. ae. gēwen, giwen (gähnen), cf. bavaricum gauzen «*latrare*» Schmeller bair. Wörterb. I², 967.
- Gewurfen: gewurfen czege «*capra novella*» pag. 235.
- Geezu(rn) «*iracundia*» pag. 225, germ. Jähzorn.
- Gibis: ey gibis «*ordo dentium*» pag. 221, germ. Gebiss.
- Gihoft «*glebosus*» in hac dictione: en gihoft grap «*sepulcrum*», proprie «*tumulus*» pag. 222, germ. ein gehäuft (m. ae. gehūfet, gehoufet) Grab.
- Gineszin «*sanatus*» pag. 140, germ. genesen.
- Girähtikeyt: mit girähtikeyt «*cum justitia*» pag. 230, germ. Gerechtigkeit.
- Gyrûpelt fortasse i. q. ger. gerumpelt pag. 225 (r. glossa cum. čuruspdir, quod ad etymon čur, cum hung. esör-ög convenit).
- Gisladenne, cf. paulo infra cyn golädeme (cum. čov, čovlamnang) ? pag. 137.
- Git apud Plinium 20, 17, 71 plantam melanthium, germ. schwarzkümmel denotat; sed et in vocabulariis germanicis occurrit significatione oryzae (Reis), vide Korrespondenzbl. des Vereines für siebenb. Landeskunde 1878, p. 81 s.
- Gitrant: uf gitrant «*dissutus*», germ. auf getrennt pag. 221.
- Gleich «*similis*».
- Glyh: mer glyh «*mihi similis*» pag. 142, germ. mir gleich.
- Glûch «*fortuna*» p. 137, germ. Glück.
- Glut: is glut «*ardet*» pag. 227, germ. es glüht.
- Gobule: is g'bule pag. 224 (respondens glossa cuman. čuh čulärmē).
- Golädeme: cyn golädeme p. 137.
- Goh czornik «*iracundus*» pag. 225, — goch czornik ibid., germ. jähzornig.

Goh czorinle «iracundia», germ. jähzornig, m. ae. gâchzornec.
 Got «Deus» in hac dictione: das î gebe got nich «Dii meliora!» pag. 139, germ. m. ae. das en gebe g. n.
 Grabe «fodio» pag. 228.
 Grabe: der grabe «fossa» pag. 222.
 Grap: ey n grap «sepulcrum» p. 224.
 Grave: ey n grave «fossa» pag. 136.

Grigik: ey n grigik man «lip-pus» pag. 228, cf. germ. m. ae. griekch lippus.
 Grille «cicada» pag. 139, germ. Grille.
 Grossir «major» p. 133, germ. grösser.
 Grûcet i. e. gruncet «murmurat» pag. 134, cf. germ. grunzt.
 Gurtel «cingulum», en bruch gurtel «caligae cingulum», germ. med. ae. bruochgürtel, germ. Hosengurt.

H.

Hä (hä) i. q. he.
 Half: he half in ertrîkê «juvavit in submergendo» pag. 220, er half ihn ertrinken.
 Half: he half im wasser brêgê «juvavit in gerenda aqua» pag. 220, germ. er half ihm Wasser bringen.
 Halfe: ich halfe gäbin «juvo donatione» pag. 232.
 Hallet: is hallet «resonat» p. 232, germ. hallet.
 Ham': d' ham': i. e. der Hammer «malleus» pag. 139.
 Hantwerk «ars» pag. 135, en hantwerk pag. 233.
 He «ille», cf. franc. et saxonium her, he «ille».
 Heisch «raucus» in hac dictione: he is heysch wrden «raucus evasit» pag. 223, cf. francon. heisch, germ. heiser.
 Helle: ty helle «infernus» pag. 228, germ. m. ae. helle, germ. Hölle.
 Henge: ich henge «suspendeo» pag. 139, germ. hänge.
 Her: ey n her «exercitus» pag. 137, — des heres teyl p. 227, germ. Heer.
 Hert: is hert sich pag. 231, cf. germ. m. ae. hern vastare vel hêren ornare.

Herte in hac dictione: hä herte wol pag. 231.
 Hillet: is hillet «flammat», germ. m. ae. hëllen i. sonare 2. flagrare, vide LEXER Mittelhochd. Wtb. I, 1236.
 Hoch «altus» pag. 139.
 Hoybt: ey n hoybt «caput» p. 230, germ. ant. houbit.
 Hoypt «caput» in hac dictione: das hoypt gîc (ginc) in ûme «vertigine correptus est» pag. 224, germ. das Haupt ging ihm um, drehte sich.
 Hoys rekke «locusta» pag. 136, sine dubio germ. m. ae. höuschrëcke: Heuschrecke i. e. locusta, cicada.
 Hof in hac dictione: he wil êy hof haldê «curiam vult possidere» p. 229.
 Hol «cavus» pag. 133, germ. med. ae. hol.
 Holz «lignum» in hisce dictionibus: en gancz holcz «integrum lignum» pag. 231, en gespaldê(n) holcz «fissum lignum», «caudex fissilis» ibid., das holz is gelogen fortasse i. q. germ. med. ae. das holz ist gebogen «lignum curvatum est» p. 140.
 Huffe hauz pag. 229, cf. germ. med. aevi huffehalz: hüftenlahm, respond. tamen glossa cum. oppidum significare videtur. Ceterum cum. beçi

- el et cum pers. pēčan «contortus» comparari potest.
- Hunt in hac dictione: der hunt bal ich warrt is gewar «canis latravit, equidem auscultavi» pag. 134, der Hund bellte, ich ward es gewahr.
- Hus «domus» germ. m. ae. hūs.
- Huste «tussis» pag. 138, germ. med. ae. huoste.
- Huste: ich huste «tussio» pag. 136.
- Huv vid. sub v. tode.
- Huwte: enhuwte i. e. en huwte pag. 234, fortasse germ. ein hûte, m. ae. huote «tutela». Resp. glossa cum. keben fortasse tegillum significat, cf. etiam germ. Hütte.
- Huwfe: en huwfe germ. med. ae. hûfe: Haufe.

I.

- Y «magis ac magis» pag. 133, germ. med. ae. ie, in hodierna lingua german. je, cf. ie.
- Iage «venor», in perf. iaite pag. 137, germ. jage.
- Ich «ego».
- Ie «semper», vide y, germ. med. ae. ie.
- Iener, Ienä «ille», «illa» pag. 138.
- Iyle: ich iyle «festino», — perf. ich iylte, — pr. neg. ich iyle nicht, imp. prohib. nicht iyle pag. 137, cf. germ. med. ae. île.
- Iyn tuyche: ich iyn tuyche «immergo» pag. 229, germ. eintauchen.
- Iller in hac dictione: das iller underste «infimus» pag. 137, germ. allerunterste.
- Inspannē «jugare» pag. 220, germ. einspannen.
- Intwerfen pag. 228, germ. m. ae. entwerfen, germ. auseinander werfen.
- Intwische: ich intwische «aufugio» pag. 226, germ. entwische.
- Invurte «abstuli» pag. 227.
- Irrschracke: ich irrschracke «perterreo», ich erschrak «perterritus sum», — ich irschrecke dich «te perterreo», — ich erschreckte yn «eum perterrui» pag. 132.
- Is i. q. germ. es, e. g. es wirt hy leng pag. 135.
- Iuct in hac dictione: hî iuct iē mich «puritum sentio» pag. 136, german. jucken.

K.*

- Kayn mendose scriptum pro kin pag. 222.
- Kal «calvus» pag. 234, germ. kahl.
- Kalder: das kalder loco die kelder «calcatorium», germ. med. ae. kelter, quod ex latino «calcatura» depromptum est, pag. 220.
- Karre: där karre «vehiculum», — där kare sluk nedir «vehiculum subversum est» pag. 232, germ. der Karren schlug nieder, fiel um.
- Kem: ich kem iym p. 231, germ. kämme?
- Kerbe: ich kerbe «incido» pag. 233.
- Kern «granum» pag. 235.
- Kin «mentum» pag. 222, germ. das Kinn.

* *Cleybe, cristalle, crum* vide sub c.

Knaoe: ich knaoe «depso», perf.
ich knat pag. 136, germ. kneten.
Kniype: ich kniype «vellico» pag.
220, germ. ich kneipe s. ich
kneife.
Knospe: en knospe «gemma»,
«bacca» pag. 222.
Knöte: ich knöte «nodo», perf. ich
knötte pag. 136, germ. knoten.
Knappe: ich knappe «nodo», perf.
ich knuppte pag. 136, germ. knü-
pfen.
Kopicze: enkopicze i. e. en ko-
picze pag. 234, cf. germ. med. ae.
koppizen, «eructare».
Koufslage: ich koufslage «data
manu confirmo emtionem» pag. 133,
med. ae. koufslagen.

Kreisch «clamavit» p. 136, g kreischte.
Kremer: en kremer «mercator»
pag. 235, germ. Krämer.
Krinpis, respondens glossa cum. de-
sideratur pag. 232, cf. sequens vacab.
Kri̇pet: is kri̇pet sich «convoluitur»,
«contrahitur» pag. 221, germ. med. ae.
krimpfen.
Krū? = krumme pag. 224, vid. sub v.
arkrinn glich et p. 223.
Krum «curvus» germ. krumm.
Kruwsp «ornamentum vestis», cf. cum.
elpek pag. 224, cf. germ. med. ae.
krûsp crispus.
Kuylecht «rota» pag. 223, germ. m. ae.
kiulecht.
Kule «frigidus» pag. 139, germ. kühl.
Kurczet «abbreviat» pag. 222, kürzt.
Kuwle «globus» pag. 222, franc. kûle.

L.

Lade: di lade «cista», «feretrum»
pag. 222, germ. Lade.
Ladir «corium», eyn gegerwit la-
dir «effictum c.» pag. 132, germ. m.
ae. lëder.
Lampuel: eyn lampuel «pellis ag-
nina» pag. 132, germ. med. ae. lam-
phël, lampvel: Lammfell.
Lecke: ich lecke «lingo» pag. 138.
Ledige: ich ledige «libero» p. 226.
Legge: ich lege «jaceo» in hac dict.:
ich lege uf dem rucke «supi-
nus sum» pag. 134, germ. liege.
Leyik: eyn leyik pag. 231.
Leyter: en leyter «scala» pag. 233.
Leytzeyl: eyn leytzeyl «funis ducto-
rius» pag. 229, germ. Leitseil.

Liyt «jacet» in hac dictione: he liyt
hiczêde «jacet vexatus ardore feb-
rili» pag. 230, he lît hitzende.
Liker: eyn liker pag. 226, Linker.
Lipkozit «blanditur» pag. 231, germ.
liebkost.
Lispt «susurrat», h. l. «balbus» pag.
230, germ. lispelt.
Logê i. e. logen in hisce dictionibus:
s̄ logê mit dē vuse zu samne
«conjunctis pedibus jacuerunt», w' lo-
gen bi eyn andir «concupuimus»
pag. 134, wir lagen bei ein-
ander.
Loypher: dēr loypher «cursor»
pag. 222, germ. m. ae. loufaere.
Lutir «purus» pag. 140, lûter.

M.

Mache: ich mache «facio», «fab-
rico» in hac dictione: ich mache
karrê «essedā fabrico» pag. 223.

Macht: di macht «potentia» pag.
221
Mager «macer» pag. 139.

Mane: der mane «juba» pag. 227, germ. med. ae. mâne.

Marot: des marotes teyl pag. 228, cf. germ. m. ae. merôt: coena, panis cum vino.

Melde: ich melde «annuncio» p. 137.

Mensche: d' mensche «homo» pag. 134, germ. med. ae. mensche.

Mer «mihi» in hisce dictionibus: mer ist czu suer «praemodum mihi res ardua est» pag. 227, — mer vuvlet ibid., mer pro mir est francon. (mitteldeutsch).

Mer «plus», «potior» in hac dictione: her ist mer mer.. wurdê pag. 229, germ. med. ae. mêt.

Merder: en merder (i. e. marder) «feles» pag. 235, germ. Marder.

Messier «culter» in hac dictione: eyn scharf messier «culter acutus» pag. 132, germ. med. ae. mezzier.

Mynes selv' (i. e. selber «mei ipsius») pag. 233.

Miste «erravi» pag. 134, germ. m. ae. missen «errare».

Mitelink: enmitelink i. e. ên mî-

telink «mercenarius» pag. 234, germ. m. ae. mietelinc, in vocabulario de anno 1420 edidit SCHRÖER (Pressburg 1859): «mercenarius mittelink».

Mosê (mosen): in der mosê «eo modo» pag. 220, g. m. ae. mâze.

Muchczet: js muchezet «mucescit» pag. 225, germ. m. ae. muchzen «mugire», sed in vocabulario de anno 1420 (ed. SCHRÖER Pressburg 1859): muscidus (= mucidus): muchczinde, cf. mûchzen: nach Schimmel riechen SCHMELLER-FROMMANN I, 1562, mucidus: mûchscende DIEFENBACH mittellatein. hochd. böhm. Wtb. S. 185.

Mude in hac dictione: ich bin mude wrden «defatigatus sum» pag. 221, germ. ich bin müde worden.

Munt: den munt rorn pag. 138.

Murmere: ich murmere «murmuro» pag. 136, germ. ant. murmurôn et murmulôn.

Muwer: di muwer «paries» pag. 222, germ. Mauer, m. ae. mûre, francon. mûer.

N.

Nacht: die nacht «nox».

Nage: ich nage «rodo» pag. 139.

Nakke: der nakke «collum» pag. 136, germ. med. ae. nacke.

Nakt «nudus» pag. 140. Nakt obur v̄ (von) gurtel «nudus supra cingulum» pag. 225.

Nas «humidus» pag. 140, germ. nasz.

Naschet «catillat» pag. 228.

Ne in hac dictione: ich ne mit ziyde «suo cum filo serico» pag. 223, germ. nähen, m. ae. naejen.

Nedir «brevis», «inferus» pag. 139, — «deorsum», germ. nieder.

Niose «salveto» pag. 221, cf. g. m. ae. niusen probare Lexer 3, 91 et nern: genësen, cf. etiam niezen: genieszen.

Nizte: ich nizte «sternutavi» pag. 136, germ. m. ae. niesen.

Nöte: ich nöte «cogo» pag. 228, germ. m. ae. noeten.

O.

Obirschiyte i. e. obirschriyte «transgredior» pag. 222, germ. überschreite.

Obur, germ. über.

Odîm «vapor», germ. Odem = Athem.

Odir «vena» in hac dictione: dy odir
net «sectio venae» pag. 139, germ.
Ader.

Ole: diole i. e. di ole, germ. m. ae
âle «subula», vide paulo supra diole.

Öberige: ich überige «supersum»
pag. 229, germ. überig «superstes».

Öberik pag. 224. Respondens glossa
cum. elpek ornamentum quoddam
collari assutum significat.

P. Ph.

Ēphanne i. e. eine phanne «sar-
tago», «frixorium» pag. 234, germ.
Pfanne.

Parkū «locus circumclausus», vulgo
«parcus» pag. 232, parkun pag. 234,
in latinitate m. ae. parcus dicitur
hortus circumclausus, ant. germ. pfar-
rich, nunc Pferch, anglic. park,
francogallic. parc.

Pelz «vestis pellicea» in hac dictione:
en obēr (i. e. über) czogē pelz
in hodierna lingua germanica: ein
ueberzogener Pelz pag. 232.

Phert «equus» in hac dictione: di phert
di wyerten «equi hinniverunt» pag.
134, germ. die Pferde, die wie-
herten.

Plince: ich plince «nictor» perf.
ich plinczte pag. 134, germ. m. ae.
blinzen.

Plodirt: is plodirt «strepit» p. 230,
germ. med. ae. blôdern.

Plostere: ich plostere «flo», «sufflo»,
«fremo», perf. ich plostirte «fremui»
pag. 133, 135, g. med. ae. blâstern.

Phluck: ich phluck loco phlücke
«carpo» pag. 224.

Potwar «tricae», «calumnia», «discordia»
p. 233, cf. germ. med. ae. botwar:
calumnia et ant. slavicum potvorъ,
hung. patvar.*

Puvke: dy puvke genus quoddam
tympani pag. 223, germ. med. ae.
pûke.

R.

Reyic: en reyic loco reyge «cho-
rea» pag. 233, germ. Reigen.

Reynlich «purus» in hac dictione: en
reynlich m̃ (=mann) «homo pu-
rus» pag. 230.

Reyzse: ich reyzse mich «me
irrito» pag. 136, germ. reize.

Rey(.)zi: ich rey(.)zi «irrito» pag.
224, cum. jârsitirmen.

Ret loco redet in hisce dictionibus:
hâ re(t) di čûge (i. e. zunge)
gerade «sincere loquitur» pag. 229,
heret (i. e. he ret) czornlich

nicht gutlich «iracunde loquitur et
non benigne» pag. 226.

Richte: ich richte «judico» p. 138.

Riyf «pruina» pag. 234, germ. med. ae.
rîfe.

Riyse: ich riyse «peregrinor» pag.
228, vid. cum. silarmê, germ. rei-
sen.

Rimê (i. e. rimen) «corriga» pag. 226,
cf. g. m. ae. rieme.

Ris «juncus» p. 135, germ. der Risch
= Sumpfbinsse.

* Vid. FRANC. MIKLOSICH «Die slavischen Elemente im Magyarischen»
(Viennae, 1871) pag. 48.

- Roge: dy roge «ova piscis» pag. 222.
germ. der Rogen.
- Rorn? rôren (= rüern) francon.
«movere»?
- Rozt: hä rozt «putret» pag. 231,
germ. es rostet.
- Rostirte: ich rostirte «sputum
edidi», «extussivi» pag. 136, germ.
räuspern, m. ae. riustern.
- Röypczte: ich röypczte «ructatus
sum» pag. 136, germ. med. ae. rof-
zen, germ. ant. roffazzan.
- Ruder: eyn ruder «remus» p. 135.
- Rudere: ich rudere «remigo», per-
fectum ich rudirte «remigavi» pag.
135.
- Rus «fuligo», germ. Russ, m. ae. ruoz.

S. Sc. Sch.*

- Santkorn: eyn santkorn «granum
pulveris» pag. 135.
- Scäppin «objurgare verbis» pag. 10,
franc. schampetschempin, flandr.
schimpen, germ. schimpfen.
- Sceufel «pala», «ama» pag. 139, germ.
Schaufel, m. ae. schûvel.
- Scmui(?) fortasse schouwete, vid.
respondentem glossam cum. karadim
pag. 135.
- Schade «damnum» pag. 234.
- Schädel: eyn schädel «cranium»
pag. 230.
- Schafuel i. e. schaf-vel «pellis
ovina» pag. 132.
- Scharf «acutus» pag. 133.
- Schate «umbra» pag. 137.
- Scheide: eyn scheide (i. e. eine
Scheide) «vagina» pag. 138.
- Scheyde: ich scheyde «decortico»
pag. 136, cf. germ. m. ae. scheide.
- Schelle: en schelle (i. e. eine
schelle) «campanula» pag. 234.
- Schemelik «ignominiosus» in hac dic-
tione: (i)s ist schemelik «igno-
miniosum est» p. 229, germ. schä-
menswert, m. ae. schemelîch.
- Scheppe: ich scheppe «haurio»
pag. 227, germ. schöpfe, saxon.
scheppe.
- Schif «navis» in hac dictione: das
schif lget czu ru (=das Schiff
liegt zu Ruh) «navis anchora sub-
missa constitit», «n. ad terram appli-
cata est» pag. 223.
- Schilet «luscus est» pag. 224, germ.
schielend, m. ae. schillhende.
- Schimpe: im schimpe «joco» pag.
138, germ. m. ae. schimpf, francon.
schimp «jocus».
- Schyt: is schyt (loco schytet)
sich «se excutit» pag. 130, franc.
• schutten, germ. schütten.
- Schone: ich schone «parco», perf.
ich schonte, imp. schone pag.
132.
- Schor: ey schor «rutabulum» pag.
139, cf. vocabul. de anno 1420 ed.
SCHRÖER (1859): emunctorium: scho-
risen i. e. Schüreisen.
- Schöre: ich schöre in hac dictione:
ich schöre das vu^yir «ignem
struo», perf. ich schorte pag. 132,
germ. m. ae. schuren, nunc schü-
ren.
- Schreckinv (?de) «tripudians» pag.

* In codice, flandrico modo, saepe loco s : z scribitur, vide z.

- 29, franc. schreckin «salire», «tripudiare».
- Schupê i. e. schupen «furfures», «porrigines» in hac dictione: schupê ofim hoypte i. e. schupen uf dem hoypte pag. 220, germ. Schuppen auf dem Haupte.
- Seyl: eyn lanc (i. e. lang) seyl funis quidam pag. 136.
- Sete: eyn sete «mos» pag. 135, franc. der sete, germ. die Sitte, m. ae. der site.
- Sicchte «vadosus» pag. 139, germ. seicht, m. ae. sichte.
- Sye: ich sye «percolo», perf. ich sey pag. 17, germ. med. ae. sîhen «percolare», perf. sêch, nunc: seihen.
- Sin «mens» in hac dictione: is "OZ mer idensin (i. e. germ. m. ae. ez war mir in dem sin) «recor-dor» pag. 227.
- Sleft «dormit» in hac dictione: sleft he adir vacht he «numquid dormit, an vigilat?» pag. 139, germ. er schläft, m. ae. er slaefet.
- Slinden «glutire» pag. 227, germ. m. ae. slinden.
- Slofendi «dormiens» pag. 139, g. m. ae. Slâfende.
- Slowolle: ich slowole (i. e. slowole) «lanam pulso» pag. 223, germ. schlage wolle.
- Sluc in hac dictione: ich sluk unde miste «ferivi, sed deerravi» p. 134, =ich schlug und fehlte.
- Sluk «voratio» s. «voravit» pag. 235, cf. g. m. ae. sluk, germ. Schluck.
- Sluysär: der sluysär pag. 230 (respondens glossa cum. kasnači thesaurarium significat), germ. der Schliesser, flandr. sluiter.
- Smäk «gustus» pag. 135, germ. m. ae. smac.
- Smal «angustus» pag. 139, germ. m. ae. smal.
- Smiyse: ich smiyse «abjecto» pag. 224, germ. m. ae. smîze.
- Smoče: eyn smoče? pag. 132 (resp. glossa cum. cachna «sculptum» significare videtur), cf. germ. schmutz, m. ae. smozen, sed cf. etiam smuken et smogen et inferius: snitze.
- Snarke: ich snarke «sterto», perf. ich snarkte pag. 134, germ. m. ae. snarchen.
- Snarkit «stertit» ibid.
- Snatert: ha snatert «strepit anserum more» pag. 231.
- Snelle: ich snelle «strepito» pag. 225.
- Snicze: ich snicze «sculpo» p. 226.
- Snuycze: ich snuycze «emungo» pag. 136, germ. med. ae. sniuzen.
- Snuppe: di snuppe «mucus» pag. 138, franc. snuppe, ita in vocab. de anno 1420 ed. SCHRÖER (1859).
- Sozt: ha sozt «statuit», g. med. ae. sâzet.
- Spalte: is spalte sich (i. e. spaltet) «finditur» pag. 137.
- Span in hac dictione: ich span pherde «equos instruo» pag. 223.
- Spange: eyñ spange vō bliye «cingula» s. «fibula plumbea» p. 138.
- Spine: di spine «aranea» pag. 139.
- Spiver «ejectamentum» in hac dictione: dy spiver get uf bitter «ejectamentum se solvit amarum» pag. 225, cf. germ. speien, m. ae. spîwen, inde diu spîwe.
- Spor «calcar» pag. 133, germ. med. ae. spor.
- Sprv: ich sprv «spargo» pag. 221, cf. germ. m. ae. spraejen, sprae-wen «spargere».

Spruy «palea» pag. 234, germ. Spreu,
m. ae. spriu, franc. sprû.

Stif vat': der stif vat' (i. e. va-
ter) «vitricus» pag. 142.

Stille: ich stille «quiescere facio»
pag. 224.

Stochere: ich stochere in hac
dictione: ich stochere di czene
«frendo» pag. 132, saxon. stokkere.

Stol «sedile» pag. 223, germ. Stul.

Streychelt «laevigat» pag. 221, germ.
streichelt.

Strekke «extende» in hac dictione:
strekke di fuse pag. 232, strecke
die Füsse.

Strom: der strom «flumen» pag.
222, germ. Strom.

Stûp «obtusus» pag. 137, stump pag.
233, germ. stumpf.

Svollem: czu swollem «tumidus»
pag. 140, germ. geschwollen.

T.

Taage mendose pro tage «dies» p. 138.

Tak idem in hac dictione: tzuen tak
noch inandir pag. 232, = zwên
tac nâch einander.

Tänir: dâr tänir «palma» (hunga-
rice tenyér) pag. 223, cf. germ. m. ae.
tëner.

Taste: ich taste «palpo» pag. 135.
Respondens glossa cum. carmadim
= «iter praetentavi».

Theve: eyn theve «canis femina»
pag. 224, germ. ant. zoha, sax. teve,
flandr. teef. Originem Germani scrip-
toris testatur, qui dialectum franconi-
cam (mitteldeutsch), non saxoniam
(niederdeutsch) nec flandricam (nieder-
ländisch) locutus est et tamen forma
flandricosaxonica hujus vocis utitur,
quae in regione intra Bonam (Bonn)
et Aquisgranum (ubi franconica dia-
lectus dominatur et Saxones Transsil-
vaniae partim oriuntur) similiter forma
teff, tief usitata est.

Tiber: eyn tiber fortasse «obscuri-
tas», cf. germ. m. ae. timber ob-
scuritas.

Tick mendose pro tief scriptum pag.
139.

Tief «profundus».

Tode «mortuus» in his dictionibus: des

toden hus «sepulcrum». — des
toden huv «tumulus», — des to-
din bilde «statua sepulcralis» pag.
222.

Tomerelle pag. 224 (respondens glossa
cum. čuuliydir), cf. germ. med. ae.
tumbrel et tumerel, in latinitate
med. aevi: tumbrellum, francog.
tombreau.

Towp germ. taub.

Trachte: ich trachte «contendo»
pag. 232.

Trechtuk: eyn trechtuk pag. 229
(cum. kirigib), vide sub eyn
trechtuk.

Trege «piger» pag. 135, germ. träge.

Treyp: treyp czuzamene «com-
pult» pag. 234, = trieb zusam-
men.

Trêke (i. e. trenke): ich trêke
«poto» pag. 223, trânke.

Truyre: ich tuyre «deplango»,
traure.

Tuyche: ich iyn tuyche «intingo»
ich ein tauche pag. 229.

Tuyschet «decipit» pag. 224, täu-
schet.

Turm: eyn turm «turre» pag. 136.

Tzwirn «filum tortum» pag. 132, germ.
Zwirn.

U.

Uf «super», «supra», germ. m. ae. ûf.
 Uf gebrah(t) «irritatus», aufge-
 bracht.
 Uf gepralt «assultum» pag. 227, conf.
 germ. med. ae. prellen, gepralt,
 germ. geprellt.
 Uf gitrant «dissutus» pag. 221, auf-
 getrennt.
 Underste «imus» (das iller — sic! —
 underste), germ. das allerun-
 terste.
 U'gebrant i. e. ungebrant «quod
 incrematum non est» pag. 227.
 Ungeslahte «rudis» in hac dictione:
 eyn ungeslahte man «homo ru-
 dis» p. 228, germ. ungeschlacht.
 Ungestume «importunus» pag. 196.
 ungestüme.

Ungewittir: êy ungewittir «tem-
 pestas» p. 139, germ. Ungewitter.
 U'gilvkke: êy ûgilvkke (ein
 urgilukke) pag. 223. Respondens
 glossa cum. čiyŕû «campana», germ.
 glocke, cf. m. ae. ûrglocke, germ.
 Uhrglocke «horologium.»
 U'givelle: êy ûgivelle i. e. ein
 ungivelle «via caesis lignis impe-
 dita» ibid., germ. m. ae. daz un-
 gevelle.
 Unlēs (? g. m. ae. unerlāzen) «neces-
 sario», vid. resp. glossam cum. alpant
 (mend. pro البت scriptum) pag. 226.
 Uvrge: ich uvrge pag. 228 (respon-
 dens glossa cum. huvarmen «pal-
 lesco»), cf. germ. ich vergeh
 (Uvrge lege: vurgê) «evanesco».

V.

Vachynde «vigilans» pag. 139, wa-
 chend.
 Vädırkeıl «caules pennarum» pag. 136,
 Federkiel.
 Valde: ich valde «plico» pag. 230,
 falte.
 Valwit «marcet» pag. 37, cf. germ. m.
 ae. valewen.
 Varbe «color» pag. 18, cf. germ. m. ae.
 varwe.
 Velle: ich velle «facio cadere», perf.
 vellete pag. 18, cf. germ. med. ae.
 vellen.
 Vette: ich vette «contendo» p. 136,
 wette.
 Velz: eyn velz «rupes» pag. 136,
 Fels.
 Verlorń: ich bin verlorn «perii».
 V'miste (i. e. vermiste): ich v'miste
 «aberravi» pag. 235, vermisste,
 fehlte.

Vil: ich vil «cecidit», he vil «ceci-
 dit» pag. 134, fiel.
 Vilcz bette: ein vilcz bette «lec-
 tus lana coacta factus» pag. 138,
 Filzbette.
 Vingerhut: êy vingerhut «digi-
 tale» pag. 139.
 Vister i. e. vınster «tenebrosus» in
 hac dictione vıster antli (i. e.
 antlitz) «vultus severus» pag. 228.
 Virdrossiheit «morositas» pag. 225,
 Verdrossenheit.
 Virgeslich mendose pro virgeslich
 «obliviosus» pag. 139, vergesslich.
 Virnunft «intellectus» pag. 140, Ver-
 nunft.
 Vir smete: is vir smete (sic!)
 «liquescit» pag. 229, fortasse legendum
 vir smelzt loco versmilzet.
 Viruluhte (i. e. virvluhte) «execra-
 vit» pag. 135, verfluchte.

Virworren «intricatus est» pag. 132, verworren.

Vischgarn: das vischgarn «rete» pag. 138, — en vischgarn pag. 221, Fischgarn.

Vytur: das vytur «rumis» pag. 230, cf. germ. med. ae. ūter et iuter.

Vlam: ēy vlam «flamma» pag. 139.

Vleys «caro» in hac dictione: en ziyte vleys «caro tenella» p. 233, Fleisch.

Vl'ce: ich vl'ce, germ. verletze?

Vlischin: en vlischin «unguibus feritum» pag. 230.

Vóhte(n) in hac dictione: ich habe gevóhte(n) «pugnavi» pag. 227, gefochten.

Volbrenḡūge (i. e. volbrenḡunge) «perfectio» pag. 47, Vollbringung.

Vonartic «inurbanus» pag. 137, unartig.

Vorlorn: ich hab vorlorn «perdidit» pag. 230 (forma verbi franconica pro verloren).

Vruyst: mich vruyst «frigeo» pag. 234, germ. med. ae. mich vriuset, nunc: friert.

Vsdrikke (sic!) «exprimo» pag. 223, cf. germ. m. ae. ūzdringen et ūzdrücken.

Vuge: ich vuge «connecto» in hac dictione: ich vuge das holz «fabricor ligna» pag. 140, füge.

Vu'ir «ignis» pag. 132, Feuer.

Vûke: ēy vûke (i. e. ein Funke) «scintilla» pag. 139.

Vurc(ht): durch vurc(ht) «per timorem» pag. 233, Furcht.

Vuvllet: mer vuvllet.

W.

Wagat: is wagat «confluctuatur» p. 230, germ. med. ae. wagen «vacillare», bewegen.

Wâhinde «vigilans» in hac dictione: en wâhinde man «vigil» pag. 234, wachende.

Wât (i. e. want) «quum» in hac dictione: wât istu das . . . (hodie: wann issest du das . . .?) «quando edis . . .?» pag. 232, cf. germ. m. ae. wante «quando».

Wârfe: ich wârfe «jaceo» pag. 227, werfe.

Warm «calidus» pag. 139.

Wart «fuit» pag. 137 et passim.

Wassir «aqua» pag. 140, Wasser.

Wedele: ich wedele «flabello refrigero» pag. 222, 230, germ. med. ae. wedele.

Wederspeñik fortasse «pertinax», cf. g. m. ae. widerspennik pag. 227.

Weyde: ich weyde «pascor» p. 231, weide.

Weychsyn: ich weychsyn (forma corrupta) «commuto» pag. 221, germ. med. ae. wehsele.

Weniczût (i. e. wenic zunt) «peccatum haud ita multum», «culpa levis» pag. 221, wenig Sünde.

Werdyr: eyn werdir «insula» pag. 138, — eyn gros werdir «insula magna» pag. 139 (haec glossa in dialecto tantum franconica occurrit).

Wi andirs, germ. wie anders.

Wyerten «hinniverunt» pag. 134, wieherten.

Wiylche: ich wiylche «marcesco» pag. 225, germ. ant. wilchen.

Wilde «ferus» pag. 225.

Winde: ich winde «torqueo» in hac dictione: ich winde tzwirn «filum

glomer» pag. 132, perf. ich want
 ibid., inf. windin ibid.
 Widel: ich wîdel (i. e. ich win-
 del) «involvere» pag. 226.
 Wirke: ich wirke «texo» pag. 223,
 wirkit «textit» pag. 234.
 Wirrte (sic!) «erravit» pag. 222, ver-
 irrte.
 Wirt «erit» in hac dictione: is wirt
 y lengir y grossir «magis ac ma-
 gis longus et magnus evadit» p. 133.
 Wit «amplus» pag. 139, weit.

Wo «ubi» in hac dictione: wo mak
 (. . .) pag. 224, cum. kayda egen.
 Wule: ich wule «excavo», h. l. «ex-
 cutio» pag. 231, germ. med. ae.
 wüele.
 Des wundes teyl pag. 228.
 Wurst: eyn wurst «farcimen» pag.
 134 (resp. glossa cum. sohta a verbo
 سوقمان «farcire» formata est. Cete-
 rum سوتتا in lingua čag. etiam
 «chartae folia lusoria» significat).

Z.*

Zamenûge «collectio» pag. 220, sa-
 menunge: Sammlung.
 Zeczt zich wedir pag. 230, setzt
 sich wieder.
 Zêg: ich zêg (i. e. zenge) «torreo»
 pag. 224, germ. sengen.
 Zelgîret «testamentum» pag. 221, germ.
 med. ae. sêlgeraete.
 Zêste ex ze ernste contractum «se-
 rio» pag. 138, vid. i. q. praecedit im
 schimpe, cf. ze ernste und ze
 schimphe et in Ernest ode in
 schimph in vocab. germ. med. ae.
 Tom. I, pag. 477 (resp. glossa cum.
 čuči sonat).
 Zi pl. pronominis 3. pers., in hac dic-
 tione occurrit: zi komê (i. e. ko-
 men) mit gidrâgi (i. e. gid-
 rangi) «tumultuose adveniunt» pag.

221, sie kommen mit Ge-
 dränge.
 Ziyget: is ziyget «stillat» pag. 230,
 cf. germ. med. ae. sîgen.
 Zirpt, cf. g. m. ae. sêrwen «evane-
 scere».
 Zu praepositio «dis», cf. franc. zu loco
 zer.
 Zu vellet «dilabatur» p. 221, zerfällt.
 Zucher «praedo», germ. m. ae. zuk-
 cher, zücker «latro».
 Zucht: di zucht «consuetudo» pag.
 220 (quod ad respondentem glossam
 cum., cf. altaicum iang «consuetudo»),
 cf. germ. Zucht, flandr. tucht: mos.
 Zuñe: dy zuñe «sol» in hac dictione:
 dy zuñe gîc (gink) czu raste
 «sol ad occasum declinavit» pag. 224,
 die Sonne ging zu Raste.
 Zurucke «retro» pag. 134.

* Vide etiam sub cz.

Mediae et postremae Latinitatis vocabularium, quo eae continentur voces, quae apud DUCANGIUM et DIEFENBACHIUM aut non aut aliter descriptae extant aut alio sensu usurpantur.*

- Abscôsalia i. e. absconsalia p. 7.
 Blasmû pag. 10, apud DUCANGIUM «blasma».
 Cognosimentum ibid., ital. «conoscimento».
 Camino, caminaui, camina pag. 16, apud DUC. «caminus», «caminum» i. e. «via», — «caminarius» = «viator», «mercator», ital. «camminare», «cammino».
 Custura pag. 17, apud DIEF. «consutura», ital. «costura», vid. infra chostura.
 Despliceo, displicuj, displacimentum pag. 21, apud DUC. «displacentia», et apud DIEF. «displicere», «displacere», ital. «spiacere» (dispiacere).
 Denpingo pag. 21, cf. apud DIEF. «depingere».
 Dispolio, dispoliaui, dispolia pag. 22, cf. apud DUC. «despoliare», sed «dispolium», pl. «dispolia».
 Estinsi in perf pag. 24, ital. «estinsi».
 Esio «exeo» ibid.
 Espedicio pag. 25, cf. apud DUC. «espeditamentum».
 Espendo, — espensa ibid., cf. apud DIEF. «expendere», «expensa», ital. «spendere», «spesa».
 Ecusso, — ecusatio ibid., apud DUC. «excussare».
 Fracturo in imp. (sic!), — fratura pag. 27, ital. «frattura».
 Fragellum i. q. «flagellum» pag. 28, cf. «fragellare» in dialecto Januensi.
 Genuflesso pag. 29, apud DUC. «genuflexus», ital. «genuflesso».
 Garbellus ibid., cf. apud DUC. «garbellare» i. q. «cribro succernere», «purgare».
 Guarnimentum ibid. apud DUC. «gvarniamentum», ital. «guarnimento».
 Graytaroria ibid.
 Honero pag. 30, cf. apud DUC. «honera».
 Hodoratus ibid. «odoratus».
 Inflatura ibid., ital. «enfiatura».
 Lusinga pag. 34, ital. «lusinga».
 Lanpus pag. 35, «lampas».

* In hoc vocabulario voces non ordine alphabetico, sed uti in cod. leguntur, secundum paginarum tenorem digestae sunt.

- Manleuatio pag. 35, apud DUC. «manuleuatio», sed «manlevare» i. e. «fidejubere».
- Mirun pag. 36, «mirum».
- Masticum ibid. «mastiche».
- Machino pag. 37, cf. apud DUC. «machinatus» i. e. «fractus», «contusus».
- Montanea ibid., apud DUC. «montania».
- Gragнора pag. 40, apud DUC. «gragnola», ital. «gragnuola».
- Obsculo, obsculaui, obscula, —
— obsculum pag. 41, cf. apud DUC. «osculare» pro «osculari».
- Otriamentum pag. 42, cf. apud DUC. «otriare» i. e. «concedere», «permittere», vel «obtinere» et «impetrare» ex gallico otroier.
- Pundus pag. 43, «pondus».
- Proferta ibid., ital. «profferta».
- Perdimentum pag. 44, ital. «perdimento», cf. apud DUC. «perdita».
- Puntura ibid., ital. «puntura».
- Raxorij pag. 49, cf. apud DUC. «ratorium», ital. «rasojo», vid. infra ratorius.
- Rigamentum ibid., apud DIEF. «rigamen».
- Retifico ibid., cf. apud DUC. «retifex».
- Seruicium pag. 53, «servicius» apud DUC.
- Sonum pag. 54 pro «sonus».
- Sompnio, sompniauj, sompnia ibid., cf. apud DUC. «sompneia» et apud DIEF. «sompniare», — sompnum ibid., quod voc. etiam apud DIEF. occurrit.
- Scriptura pag. 55, cf. apud DUC. «scrituarius», ital. «scrittura».
- Spuatiū ibid., cf. «sputum».
- Scrolo, scrolauj pag. 56, cf. apud DUC. «exerolare», ital. «scrollare».
- Siuoro, sivorauj, siuora, — siuorellum ibid., cf. apud DUC. «sibulare», ital. «sibulare».
- Suferta ibid.
- Saltun pag. 58, i. q. «saltus».
- Tintor pag. 59, cf. apud DUC. «tintoria».
- Tronituū ibid.
- Turpidum ibid., cf. apud DUC. «turpido».
- Torceo v. texeo pag. 60, cf. apud DIEF. «torcere».
- Tuscio, tusciuj, — tuscus ibid.
- Volia pag. 62 «volutatio».
- Oneste pag. 69 pro «honeste».
- Pauchum ibid., apud DIEF. paucum.
- Prestitet ibid., cf. apud DIEF. «presto», ital. idem.
- Recie pag. 70, fortasse «ad modum retis».
- Retunde ibid., cf. apud DUC. «retundus».
- Cellum pag. 78, apud DUC. «celum».
- Prina pag. 82 «pruina».
- Rosata ibid., ital. «rugiada».
- Rassus pag. 84, cf. apud DUC. «rasum».
- Bozus pag. 84, i. q. «crudus».
- Cotus ibid., ital. «cotto».
- Abbedo pag. 86, pro «albedo».
- Curticia ibid., cf. apud DUC. «curtare».
- Trauersus ibid., cf. apud DUC. «trauersum».
- Friscus pag. 87, vid. apud DIEF.
- Sichus ibid., apud DIEF. «siccus».
- Balneatus ibid., cf. apud DUC. «balneare».
- Veterus ibid., ital. «vetero» (vox antiqua).
- Prestus ibid., cf. apud DIEF. «presto», cf. etiam prestitet.
- Desligatum pag. 88, cf. apud DUC. «desligare».
- Mondus ibid., ital. «mondo».

- Podius ibid. «locus acclivus», «campus inter montes».
- Fossatus ibid., cf. apud DUC. «fossatum».
- Fangun ibid., cf. apud DUC. «fanga», «fangus», ital. «fango».
- Rumenta in sign. terrae pag. 89, cf. apud DUC. «rumentum», «rumenta» diverso sensu.
- Erbagium ibid. «pratum», cf. hanc ipsam glossam in sensu judicio apud DUC.
- Fondus ibid., cf. apud DUC. «fondora».
- Prato pag. 90, cf. apud DUC. «pratora» ital. «prato».
- Planura ibid., cf. apud DUC. «planurium», ital. «pianura».
- Carubius ibid., apud DUC. «carubium», «carubeus».
- Marpus ibid., i. q. «malleus», vid. marĉius.
- Foxinû ibid., i. q. «fornax», vid. infra fosina.
- Sulfain' ibid., cf. apud DIEF. «sulfur», vid. sulfurû.
- Bancherius ibid., apud DUC. «bancharius», ital. banchiere s. banchiero.
- Balancie ibid., apud DUC. «balancia».
- Papirun pag. 91, cf. apud DIEF. «papirium».
- Pignate ibid., cf. apud DUC. «pignatorius», ital. «pignatta», «pignatto», i. e. «olla».
- Čucharo ibid., apud DUC. «sucharum», ital. «zucchero».
- Gingalel ibid., apud DUC. «gingiber», ital. «gengiovo».
- Canella ibid., ital. «cannella», germ. zimmt.
- Endego ibid., apud DUC. «endegus».
- Encenso pag. 92, cf. apud DUC. «encenserium», ital. «incenso».
- Ganofanj ibid., ital. «garofano», «garofolo», i. e. «caryophyllum».
- Fusti ibid., cf. apud DUC. «fustum».
- Mastiĉ ibid., vid. masticum, apud DIEF. «mastiche».
- Braĉile ibid. «lignum rubrum ad tingendum».
- Alume ibid., apud DIEF. «alumen», ital. «alume».
- Châdi . . ibid., cf. apud DIEF. «candire» pro «condire», ital. «candito».
- Bonbeciû ibid., apud DUC. «bombicinum».
- Titua ibid., apud DUC. «tutia».
- Mana ibid. pro «manna».
- Spicus pag. 93 «spica nardi».
- Chibebe ibid., ital. «zibibbo».
- Borâna ibid. «borax» (borax aut minerale est, aut factitium).
- Cardomonio ibid., apud DIEF. «cardomonium», ital. «cardamomo».
- Confeti ibid. «conditum subigendo» confectum», ital. «confetti».
- Mortalis pag. 94, cf. apud DIEF. in novo glossario* «mortaliolum», ital. «mortajo».
- Piston ibid., ital. «pistone».
- Sedacius ibid. «cribrum», apud DIEF. «sedazius».
- Busore ibid. «pyxis», «arcula», apud DUC. «bussola», ital. «bussolotto».
- Sacheti ibid., apud DUC. «sachettus», ital. «sacchetto».
- Aloepaticû ibid. «medicamentum ex aloe confectum».
- Rosato ibid., apud DUC. «rosatus», ital. «rosato».
- Bocelli ibid., apud DUC. «bocellus».

* Francofurti, 1867.

- «bocella», id est «lagna», gall. «bou-
teille».
- Citoāia ibid., apud DUC. «citocaria»,
herba, quae cito purgat ventrem.
- Cominum pag. 95, apud DIEF. «cu-
minum», ital. «comino».
- Cenapio ibid., apud DUC. «senapium».
- Corallo ibid., apud DUC. et DIEF.
«corallus», ital. «corallo».
- Draganto ibid., apud DIEF. «dragan-
tum», ital. «dragante».
- Armoniaco ibid., cf. «armeniacum»
i. e. malum armeniacum.
- Serapin' ibid., cf. apud DIEF. «sera-
pen».
- Ladano ibid., apud DIEF. «ladanum»,
ital. «ladano».
- Mumia ibid. genus quoddam antidoti.
- N. sarchè i. e. nuces sarche
ibid. «nuces Indiae».
- Oleum susimā ibid.
- Reḡrciū ibid., gallice «reglisse».
- Sandalo ibid., apud DUC. «sandalum»,
ital. «sandolo».
- Smirra p. 96, cf. apud DUC. «smyrna»,
apud DIEF. in novo glossario «smirna»,
gr. σμύρνα.
- Turbiti ibid., apud DIEF. in novo glos-
sario turbit.
- Verderamo ibid., ital. «verderame».
- Specie ibid., apud DUC. et DIEF. «spe-
cies», ital. «specie».
- Sulfarū ibid., apud DUC. «sulphurium»,
cf. sulfāin'.
- Anquun(zē) ibid. «incus», ital. «an-
cudine».
- Tenagie ibid., cf. apud DUC. «tenaglia».
- Turchese ibid. «forceps».
- Latonum pag. 97, apud DUC. «lato-
nus», Venet. «laton», quod Mediolani
«loton» sonat.
- Curtellum ibid., apud DUC. «curtel-
lus», ital. «coltello».
- Fosina ibid., apud DUC. «fusina», i. e.
«fornax ad fusuram metallorum», cf.
supra «foxinū».
- Mantexi ibid. «follis», ital. «mantice».
- Buffeti ibid., apud DUC. «bufetum»
i. e. «abacus», ital. «buffetto».
- Carbonum ibid. «carbo».
- Lauellō ibid., apud DUC. «lavellum»,
«lavellus», ital. «lavello».
- Aquus ibid., apud DUC. «aquis» i. e.
«acus».
- Dial̄ ibid., apud DUC. «digitale», ital.
«ditale».
- Agrine ibid., vid. «agninus».
- Vulpe ibid., ital. «volpe».
- Vaī ibid., apud DUC. «vairus», «vairum».
- Scoyrolī ibid. «sciurus» (varietas nigra).
- Zebelin pag. 98 «mustela zibellina»,
apud DUC. «zebelinus».
- Martori ibid. «mustela martes», apud
DUC. «martures», cf. apud DIEF. in
novo glossario «martarus», ital. «mar-
tora».
- Foyne ibid. «mustela foina», cf. apud
DUC. «foini» i. e. «pelles mustelinae».
- Lupi ceruerij «felis lynx», cf. apud
DUC. «lupa cervalis».
- Vulpe de arē ibid. «canis Corsac»
(nomen kirghisicum).
- Gati pauli ibid.
- Gati spuči ibid. «iltis».
- Moticiū ibid. (respondens glossa cum.
eric pantheram significare videtur).
- Afayto ibid., cf. apud DUC. «affa».
- Ermelinus ibid. «mustela erminea».
- Pena ibid., vid. apud DUC. «idem, ni
fallor, quod pellicia».
- Pichū ibid. «ulna».
- Burdū ibid., apud DUC. «burdus» i. e.
«sutor vestiarius».
- Butana p. 99 «nodus», ital. «bottone».
- Bachairanj ibid. genus panni cras-
sioris.

Lesna ibid. «subula», ital. «lesina».
 Sola ibid., apud DUC. «solea», ital. «sola».
 Becunie ibid., cf. apud DUC. «becuna», «becunes», vid. becus.
 Montanine ibid., apud DUC. «montonina», cf. ital. «montone», vid. monton.
 Stiuali ibid., ital. stivale, cf. infra stiuales.
 Argorge ibid. «pars posterior calcei», cf. infra algorge.
 Auanpe ibid. «pars anterior calcei» (avan pe).
 Asia ibid., cf. apud DUC. «acia».
 Manayra pag. 100, apud DUC. «manara», «manaria».
 Verina ibid. «terebra».
 Marĉius ibid., apud DUC. «martus», ital. «martello», cf. marpius.
 Compassus ibid., ital. «compasso».
 Yona ibid. «instrumentum, quo fabri lignarii radunt vel laevigant».
 Macia ibid., gallice «maillet», cf. ital. «macia».
 Rasorius ibid., cf. apud DUC. «rasorium», vid. supra roxorij.
 Spegius ibid., apud DIF. «speculum», ital. «specchio».
 Lanĉeta ibid., apud DUC. «lanceola», ital. «lanciuola».
 Manoale pag. 101, apud DUC. «manuale».
 Atrementum ibid., cf. apud DUC. «atrementarium».
 Ponzon' ibid., cf. apud DUC. «ponzonare», ital. «ponzare».
 Tenperatorium ibid., cf. apud DUC. «temperare» i. e. «scalpere», — «temperat» = γλύφει κάλαμον, ital. «temperino».
 Catreda ibid. pro «cathedra».

Spatius ibid., cf. apud DUC. «spatharius».
 Pomeleius ibid., vid. «pomellus».
 Censarius ibid., cf. apud DUC.: «Stat. Genuens. lib. 6. cap. 17: De Censariis et eorum officio».
 Capelerius ibid., ital. «cappellajo».
 Curtelerius ibid., vid. supra curtellum.
 Sapa pag. 102, apud DUC. «sappa» i. e. «muri fundamentorum effossio», — «saparare».
 Chazola ibid., cf. apud DUC. et DIF. «casula», ital. «casella», cf. etiam apud DUC. «cazola».
 Maton ibid., apud DUC. «matonus», ital. «mattone», cf. infra matonj.
 Cholor ibid. «color».
 Penellu ibid., ital. «pennello».
 Colla ibid., apud DUC. «cola», gr. κόλλα.
 Stecha ibid., cf. apud DUC. «stechata», ital. «stecca», «steccata».
 Scupa pag. 103, cf. apud DIF. «scoba», apud DUC. «scopa», ital. idem.
 Fugatia ibid., cf. apud DUC. «fogascia», ital. «focaccia» (hung. pogácsa).
 Radis ibid. «radix».
 Frexeterius ibid. «spiculorum fabricator».
 Tesitor ibid. «textor», ital. «tessitore».
 Jugularius ibid. «joculator», cf. apud DUC. «jocularis», «jocularius».
 Tanburlus ibid., cf. apud DUC. «tambor», gall. «tambour».
 Caramella ibid. «bucina».
 Nachara pag. 104, apud DUC. «nacara» tympani species, ital. «nachera».
 Gazayra ibid. «delectamentum».
 Beffa ibid. «jocus», ital. «beffa», «beffe», e. g. in hoc proverbio: «a chi tocca il danno, non mancano le beffe», cf. etiam «buffa».

Gabon ibid., cf. apud DUC. «gabeo»
i. e. «homo jocosus».
Rofiana ibid., cf. apud DUC. «rufiana».
ital. «ruffiana», vid. infra rofian.
Imperatris ibid. «imperatrix».
Scrauus | ibid., apud DUC. «sclavus».
Scraua | ital. «schiavo».
Caparrum pag. 106, apud DUC. «caparra», ital. idem.
Canauū ibid., cf. apud DUC. «canava».
Camutū ibid., cf. apud DUC. «camuzum».
Dugus ibid. «noctua», ital. «dugo».
Fustaney ibid., cf. apud DUC. «fustana», «fustanium».
Nachus ibid. «herba moschata», cf. apud DUC. «nachum».
Nasicius pag. 107 «vestis serica auro texta».
Risun ibid., apud DUC. «risus», apud DIEF. «risum».
Stamega ibid. «vellus», cf. apud DUC. «stamegna», gall. «étamine».
Scamandio ibid. fortasse «caseus siccus».
Pialon ibid., ital. «piallone».
Tornay ibid., ital. «tornio» s. «torno» i. e. «tornus».
Sandenis ibid. fortasse ital. «sandale», «sandalo».
Saye canis ibid. fortasse ital. «saica» i. e. «lembus» (hung. sajka).
Tella ibid. «tela», — tella de Cap ibid., — tella Astexane ibid. (Asti), — tella Ostume ibid. (Ostuni).
Vellutus pag. 108, apud DUC. «velutus», ital. «velluto».
Camocatus ibid. «pannus Damascenus», hung. kamuka.
Tasta ibid., ital. idem.
Cremixi ibid., cf. apud DUC. «cremexile».

Gamelin ibid. «fuscus».
Aflori ibid. «vermiculatus», cf. ital. «affiorato».
Tela fabriane ibid., cum. et pers. arachi, — tela crue ibid., cf. apud DUC. «crude».
Robin ibid., apud DUC. «robinus».
Balaxius ibid., cf. apud DUC. «balascus».
Smeradus pag. 109, cf. apud DUC. «smeraldus».
Diamante ibid., apud DUC. «diamantes», ital. «diamante».
Unicum ibid. pro «unicum» i. e. «unio».
Topatium ibid., apud DUC. «topasium».
Turcheyse ibid., apud DUC. «turchesius», ital. «turchese».
Jaspidun ibid., apud DIEF. «iaspis», ital. «jaspide».
Sardoniu ibid., cf. apud DIEF. «sardis», «sardius», «sardus», ital. «sardonico».
Calcedoriū ibid., cf. apud DIEF. «calcedonius».
Amatista ibid., apud DUC. «amathistus», ital. «amatista».
Melon' pag. 110 «mala».
Celabrum pag. 111 «cerebrum», ital. «celabro» (antiqua vox).
Forcella ibid., ital. idem.
Figatus ibid., apud DUC. «fegatum».
Pulmon' ibid., apud DIEF. «pulmo», «pulmon», ital. «polmone».
Budellum ibid., apud DUC. «budellus», ital. «budello».
Veletrun pag. 112 «membrum virile».
Testiculum ibid., apud DIEF. «testiculus», ital. «testicol».
Petenigiū ibid.
Brachius ibid., apud DUC. «brachium».
Brion' ibid. «ossum clunium».
Pulcius ibid. «pulsus».

Podes ibid. «podex».
 Cosia pag. 113, apud DUC. «cossia».
 ital. «coscia».
 Gauigia ibid. «cubitus».
 Gratis pedis ibid., cf. apud DIEF. «cratis».
 Chalchaneus ibid., apud DIEF. «cal-
 caneus».
 Solor pag. 114 «soror».
 Jenerus ibid. «gener».
 ital. «genero».
 Nora ibid. «nurus».
 Inginoxus pag. 115, apud DUC. «in-
 geniosus».
 Prestus ibid., cf. apud DIEF. «presto».
 ital. idem.
 Destrus pag. 116, cf. apud DUC. «dex-
 trus», «destrus», ital. «destro».
 Senes ibid. pro «senex».
 Mentecatus ibid., ital. «mentecatto».
 Tignossus ibid., apud DIEF. «tignosus».
 Guercius ibid., ital. «guercio».
 Auogulus ibid., apud DUC. «avoculus».
 Rangus pag. 117, ital. «ranco».
 Musus ibid. «nasutus», cf. apud DUC.
 «musum», «musus», ital. «muso».
 Crastatus ibid. pro «castratus».
 Rofian ibid. «scortator», vid. supra
 rofiana.
 Rogosus ibid. «rugosus».
 Dispositus ibid., fortasse pro «indis-
 positus» vel «male dispositus» scriptum.
 Gibbus ibid., apud DUC. «gibbosus».
 Vanagloriosus ibid., apud DUC. «va-
 nagloriosus».
 Inicus ibid. pro «iniquus», ital. «iniquo».
 Curpabilis ibid. pro «culpabilis».
 Gaibus ibid. «extraneus», cf. arab.
 gharīb.
 Bellun pag. 118 pro «bellum».
 Insegna ibid., cf. apud DUC. «insigna»
 i. e. «vexillum».
 Guayta ibid., cf. apud DUC. «gaita»
 i. e. «excubine», «vigil».

Frexetus ibid., vid. in vocabulario cum.
 sub voc. sirdac.
 Coyračia ibid., cf. apud DUC. «cui-
 rena», «cuirenia» i. e. «thorax bubali
 corio sine manicis», cf. etiam «cura-
 cia», «curazia», ital. «corazza».
 Colaretū ibid., cf. apud DUC. «colla-
 retus» ornamentum colli.
 Cervelera ibid., apud DUC. «cervella».
 «cervellera» cassidis species, quae su-
 perioris capitis partem operit, ital.
 «cervelliera».
 Coyretū ibid. «vestis militaris ex anu-
 lis ferreis conserta», cf. coyračia.
 Sêichere ibid. «lorica».
 Spata ibid., apud DUC. «spatha», ital.
 «spada».
 Gradus ibid. pro «gladius».
 Frezia ibid. «sagitta», ital. «freccia».
 Lanzia ibid., apud DUC. «lancea».
 Paretis pag. 119 pro «paries», ital.
 «parete».
 Chanchauus ibid., vid. in vocabulario
 pers. sub voce banucsa.
 Agutus ibid., apud DUC. «acutus» i. e.
 «clavus».
 Lectum ibid. pro «lectus».
 Penna ibid. «vestis pellicea».
 Pomellus ibid. «nodus», quod ad for-
 mam, cf. ital. «pomello».
 Chostura ibid., apud DUC. «custuria».
 ital. «costura», vid. supra custura.
 Septa ibid., apud DUC. «setta», ital.
 «seta».
 Colūpna ibid., cf. apud DUC. «colum-
 pniatus» columnis exornatus.
 Matonj ibid., vid. maton.
 Tectus ibid. pro «tectum».
 Balcon' ibid., cf. apud DUC. «balco-
 nes» et «balconum».
 Axmixiū ibid. «vestimentum» (? cf.
 camisiū).
 Camixia ibid. «camisia».

- Braga ibid., cf. apud DUC. «bracae».
 Corigia ibid. «corrigia».
 Scarsella ibid., ital. idem «crumena».
 Fazolun pag. 121, apud DUC. «fazo-
 letum», ital. «fazzoletto».
 Patavay ibid.
 Stiuales ibid., cf. supra stiuale.
 Algorge ibid., cf. supra argorge.
 Stralera ibid., «fascia cruralis».
 Besatie ibid., cf. apud DUC. «besaccia»,
 «besacia» mantica duas habens peras,
 ital. «bisaccia».
 Vezia ibid. «tubus».
 Brageius ibid. «adstrictorium lorum
 caligarum», cf. apud DUC. «brage-
 rium», vid. supra braga.
 Paraso ibid., ital. «parasole».
 Copa ibid., cf. apud DUC. «coperta».
 Stregia pag. 122 «strigilis ferrea, qua
 equum radunt», ital. «stregghia».
 Capistrus ibid. «capistrum».
 Brilla ibid., apud DUC. «brilia» ha-
 bena, ital. «briglia».
 P'finelli ibid., cf. apud DUC. «perfi-
 nelli».
 Trauce ibid., cf. apud DUC. «traucis».
 Redena ibid. «habena», cf. apud DUC.
 «reda», ital. «redina», cum. tixgin.
 Grupus ibid., cf. apud DUC. «groppus».
 Pola ibid. «fimbria», «fibra».
 Arzonū ibid., apud DUC. «arzonus»
 equestris sellae arcus.
 Streve ibid., apud DUC. «streva» sta-
 pes, quo quis in equum tollitur.
 Ardiomis ibid. «lingula fibulae», ital.
 «ardiglione».
 Posna ibid. «postilena».
 Bastun ibid., cf. apud DUC. «bastum»
 clitellae.
 Torcius pag. 123, apud DUC. «torcia»,
 ital. idem.
 Straponta ibid. culcitrae species, ital.
 «strapunto».
 Cosin ibid., apud DUC. «cosinium».
 Lenteamina ibid. «lintea».
 Culter ibid. «lodix».
 Sclavina ibid. species lodicis grossa.
 Tapitum ibid., cf. apud DUC. «tape-
 tum».
 Fiela ibid. «fiola».
 Ciatus ibid. «cyathus».
 Mesinaba ibid., fortasse idem, quod
 ital. «mezzina» urceus.
 Tefania pag. 124 «discus», cf. ital.
 «tafferia».
 Cazia ibid., cf. apud DUC. «capsa».
 Pignata ibid. «vas coquinarium», ital.
 «pignatta».
 Brâdale ibid. «tripus».
 Tianus ibid. «vas grande ligneum»,
 cf. apud DUC. «tyna», «tina».
 Fogorarius ibid., cf. apud DUC. «fo-
 culare», ital. «focolare».
 Cinere pag. 125, apud DUC. «ciner»,
 ital. «cenere».
 Ranpin' ibid. «uncus», ital. «rampino».
 respondens tamen glossa pers. trul-
 lam significat.
 Taliatōius ibid. «discus», cf. «talía»
 apud DUC.
 Scortia ibid., cf. apud DUC. «scorcium»
 cortex.
 Celexia ibid., apud DUC. «cerasia»,
 «ceresum», ital. «ciriegia», «ciliegia».
 Poius ibid. «pirum».
 Po. cogognum ibid., pirum co-
 comum in linea sequenti «malum
 cydonium», «pirum cydon».
 Soseyna ibid. «prunum», cf. oleum
 susimā, fortasse vox pers. *سوسن*.
 Mismis pag. 126 «malum Armeniacum»,
 ar. mišmišun.
 Zebibum ibid., ital. «zibibbo».
 Datillum ibid., ital. «dattero».

- Amindula ibid. «amydalum», ital. «mandola».
 Cocomarum ibid. «cucumis», ital. «cocomero».
 Papauarum ibid. «papaver».
 Cetronum ibid., cf. apud DUC. «cetrinus» pro «citrinus».
 Limoni ibid., apud DUC. «limones», ital. «limone».
 Festechum ibid., ital. «pistacchio».
 Melonum ibid., ital. «mellone».
 Spinatium ibid., apud DUC. «spinachium».
 Petrosculum ibid., cf. apud DUC. «petrosillum».
 Portus pag. 127, fortasse mendose pro «porrus» scriptum.
 Merezana ibid., fortasse «convolvulus».
 Gea ibid. «beta».
 Cauli ibid. «caulis».
 Aleum ibid. «allium».
 Cepe ibid. «cepa» (apud PLINIUM).
 Rafanum ibid., cf. apud DUC. «raphanus» rapae genus.
 Afanciā ibid., vid. in vocabulario pers. sub v. chasuir.
 Feniculus ibid. «foeniculum».
 Buraxia ibid., cf. apud DUC. «buranxa» species vitis.
 P. saluaticus i. e. porcus s. pag. 128, cf. ital. «salvatico».
 Troya ibid., cf. apud DUC. «truia» sus, ital. «troja».
 Vacha ibid., cf. apud DUC. «vacherius».
 Monton ibid., cf. apud DUC. «montonina», ital. «montone», vid. montanine.
 Craston ibid. «aries».
 Becus ibid., vid. becunie.
 Capretus ibid., cf. apud DUC. «capritus».
 Alofans ibid., «elephas», ital. «elefante».
 Gamellus, — gamella ibid. «camelus».
 Dracon ibid. «draco», ital. «dragone».
 Uncia ibid. «panthera», apud DANTE «lonza».
 Bufarus ibid., apud DUC. «bufalus» bubalus, ital. «bufalo», «bufolo».
 Daynef p. 129, cf. apud DUC. «dayna», ital. «daina», — «daino».
 Bixia ibid., ital. «biscia».
 Činzare ibid., ital. «zanzara».
 Agla ibid. «aquila».
 Falchon ibid. «falco», ital. «falcone».
 Astor ibid. «astur» accipiter major, ital. «astore».
 Sparuerius ibid., apud DUC. «sparvarius» species accipitris, ital. «sparviere», «sparviero».
 Terzororius ibid., ital. «terzuolo».
 Mismerrillus ibid., ital. «smerlo».
 Voltor ibid. «vultur».
 Cuictora ibid. «noctua», ital. «civetta».
 Ocha pag. 130 «occa».
 Galum ibid. «gallus».
 Pulastrum ibid. «pullaster», apud DUC. «pullastra».
 Pielfalchus ibid. «avis parva nigri coloris et crista praedita», pers. et cumanice songur.
 Paon ibid. «pavo», ital. «pavone», «pavone».
 Faxan ibid., apud DUC. «faxanus».
 Rosignolus ibid., ital. «rosignuolo».
 Papagaxius ibid., ital. papagallo», hisp. «papagajo», ar. بَيْعَا.
 Cardarina ibid., cf. apud DUC. «carda», ital. «cardellino», «carderello».
 Erbegia pag. 131, ital. «erbaggio».
 Brenum ibid. «pulegium».

Segara ibid. «secale», ital. «segala»,
«segale».

Asonzia ibid. «adept».

Speuta ibid. «zea», ital. «spelda»,
apud DANTE «spelta». Respondens
vero glossa suulu in columna pers.

et cum. paleam significat, cf. kaz.
solo, cf. etiam cum. suluc.

Mâcêgû ibid., fortasse ital. «magengo»,
sic in Italia superiori, maggesi in
Toscana.

INDEX NOMINUM PERSONARUM, QUAE IN PROLEGOMENIS OCCURRUNT.

- Aben Esra* pag. LXVI.
Abulfeda pag. XXXIII. LV. LXXXVI.
Abul Ghâzi pag. XV. XXXVI. LXXIV.
Aeneas Sylv. pag. XLII.
Agathangelus pag. LIX.
Agathias pag. LXXII.
Akus dux pag. XXXVI.
Alaeddin Seich pag. LXXXIX.
Alhericus pag. XLII. LXXIX.
Mir Ali Šir pag. LXXXIX.
Alp Arslan pag. LXVI.
Althabarz pag. LIV.
Ambultan ibid.
Ammianus Marcellinus pag. XXX. LVII.
 LXX. LXXXVIII.
Ansiz ibn Abik pag. LXVI.
Aranka pag. XI.
Arbuz pag. LIII.
Aristoteles pag. V.
Arpad dnx Hungarorum pag. XI.
Arpan pag. LIV.
Ascellinus pag. XXXV. LII.
Asinius Quadratus pag. LXXI.

Bacco pag. XII.
Bajan pag. LXII.
Gabr. de Bálint pag. XXXIX. XLVI.
Steph. Bankos pag. XLIII.
Barhebraeus pag. LXI. LXXXIII.

Basilios Apokapios dux pag. LXXVII.
Batu pag. XXXV. XL.
Steph. Beegzan pag. LIV.
Beke ibid.
Béla IV. rex Hung. pag. XI. XXIX. XL.
 LXVI. LXXIX. LXXXI. LXXXII.
Belchi pag. LXXVI.
Inc. Bellovacensis pag. XII.
Bench pag. XXIX.
Benche ibid.
Jos. Benkö pag. LXXX. LXXXI.
Bese pag. LIV.
Betten pag. XXIX.
Bickell pag. LXI.
O. Blau pag. XVII. XVIII. XIX. XXVII.
 XXX. XXXI. XXXII. XXXIII. XXXIV.
 XXXIX. XL. L. LI. LV. LXVIII. LXXI.
 LXXXVIII. XC. XCI. XCIV. XCVI. XCVII.
 XCIX. C. CIII. CV. CXIV. CXVI.
Bochou pag. XXIX.
Bohuslavius Balbini pag. LXVI.
Boleslaus pag. LXX.
Bolden pag. LIV.
Bonfinius pag. XXV. LXXXVI.
Bonifacius IX. pag. LXXXI.
Nikephoros Bosoniates pag. LXXVII.
O. Böhlingk pag. XXIII. LII. XLI.
 XCVI.

Mart. Broniovius pag. XXXV. XLII.
 XLIII.

Brasset pag. XXVIII.

Byk pag. LIV.

Byler pag. LIII.

Capelli pag. IV.

Paulus Cassel p. LX. LXXIII. LXXXVIII.

Carolus I. pag. LIV.

Castrenus pag. XXV. XXXII.

Georg. Cedrenus pag. XXXIII. XXXIV.

XXXVI. LXIII. LXXVI. LXXXV.

Chalcondylas pag. LXIII.

Chamaz pag. LIV.

Chareth ibid.

R. Chasdai pag. LXXII.

Chatharch pag. LIV.

Chertan pag. LIII.

Choba pag. LIV.

Churchy pag. LIII.

Chyta ibid.

Chywach pag. LIV.

M. T. Cicero pag. IV.

Claudianus ibid.

Colomanus rex Hung. pag. XI. LXXXIV.

Alexius Comnenus pag. LXXXV.

Anna Comnena p. XXV. XXXIII. LXXXV.

Constantinus Dukas pag. LXXVII.

Constantinus Porphyrogenitus p. XXVIII.

XXIX. XXXIII. XXXIV. LXV. LXXIII.

LXXXVIII.

Hier. Cornaro pag. II.

Cornides pag. IX. X. XI. XIII. XXV. XXVI.

LII. LXIV.

Seb. Corradus pag. IV.

Pavet de Courteille pag. XXII. XXVIII.

XXXVI. XLVIII. LII. XCIII. CIII.

Cunningham pag. LXVIII.

Cyrollanas pag. LXI.

D'Arezac pag. XXIV.

Delislius pag. XII.

Diefenbach pag. XXVII. XXXV. CXXI.

Dizabul pag. LXXV.

Du Cange pag. XVIII. XXVII. XXXV. CXXI.

Dugonics pag. XLIII. XLIV.

Du Chesme pag. LVII.

Duzalpes pag. LXIII.

Edrisi pag. LXVI. LXXXV.

Eghisa pag. LXXI.

Eldad ha Dani pag. LXXII.

Elias pag. LXII.

Elisabetha regina pag. LIV.

Ellak pag. LXXIV.

Ephorus pag. LVI.

Fr. Erizzo pag. II. IV.

Evagrius pag. LXI.

Georg. Fejér pag. XXV. XL. XLI. XLII.

LXXXIII.

Ant. de Finale pag. VII. CXXII. CXXVIII.

CXXXI.

Fraehn pag. XL. LXIV. LXXIV.

Fredericus II. imp. pag. LXXXII.

J. Fürst pag. LXXII.

Gengiz (Gingiz) pag. XXXV. XI.

Georgius episc. pag. XLI.

Georgius interpres pag. IV.

Ant. Gévy pag. XLIV.

Aug. F. Gfrörer pag. LXXVII.

Glycas pag. LXXXV.

Nicephorus Gregoras pag. LXX. LXXXIV.

Gregorius IX. pag. LXXIX.

Grigorowitsch pag. xxx.

Guarimondo pag. III.

Gubul pag. LIV.

Guiardus de Lauduno pag. LVII.

Gügi pag. xxxix. XL.

Steph. de Gyárfás pag. XXV. LIII.

Lilius Gyraldus pag. IV.

Gyula dux pag. XXIX.

- Haitionus* pag. XII.
Hammer Purgstall (*Johannes* lib. baro de) pag. XXIV. LXXXIX.
Haug pag. LXVIII.
Harkavy pag. LXXII. LXXIII. LXXIV.
Emer. Henszlmann pag. XXXVIII.
Herodotus pag. XXXVIII. LVI. LIX. LX.
 LXI.
Hindoglu pag. XCII.
Petr. Hispanus pag. V.
Homerus pag. VII.
Honorius IV. pag. LI. LII.
Q. Horatius Flaccus pag. V.
Hormayr Hortenburg (baro) pag. LXXXI.
Attilius Hortis pag. VII.
Petr. Horvát pag. X. XXIX.
Paulus Hunfalvy pag. XXV. LX. LXII.
 LXXXI. LXXXIII. LXXXIV.
Hurz pag. LIV.

Jamulo pag. LIV.
Japza ibid.
Jbn Dasta pag. LXXIV. LXXXI.
Jbn Foslan pag. LXIII.
Joh. Jerney pag. XXV. XXXVI. XXXVIII.
 XXXIX. XLIII. XLIV. XLV. XLVI. XLVIII.
 LI. LII. LV. LVII. LXIX. LXXXI. LXXXII.
Jharcassius pag. LXII.
Abbas Joachimus pag. IV.
Joannes diaconus pag. LXV.
Jordanis pag. LXII. L. LXXV.
Josephus rex Chasariae pag. LXXII.
Josephus ben Gorion (*Josippon*) pag.
 LXXII. LXXIII. LXXIV.
Jsok pag. LIII.
Jstvánfi pag. XLII.
Jteg pag. LIII.
Frater Julianus pag. XL. XLI. LXXVI.
 LXXXI. LXXXII.
Justinus pag. LVI. LXVII.
Juvenalis pag. XXXVIII.
Jwachan pag. LIV.

Vinc. Kadlubko pag. LXIX.
Kalhen pag. LIV.
Kara Attukan pag. XCVI.
Karachinum pag. LIV.
Karla ibid.
Kazvini pag. LXV. LXXIII. LXXIV. LXXV.
Keldech pag. LIII.
Keskene pag. LIV.
Keyan ibid.
Kiepert pag. LVIII. LX. LXIII. LXIX.
Jul. Klaproth pag. XIV—XXVII. pag.
 XXXIV. XXXV. LXIV. LXXXVIII. XCIX.
 C. CXIV. CXVII. CXXI. CXXIX.
Ferd. Knauz pag. XV.
Ad. Kollar pag. IX. XIII.
Principissa Koltzoff Massalsky (Dora d'Istria) pag. XIII.
Rheinh. Köhler pag. LXIX.
Kuchmeg pag. LIII.
Kumcheg ibid.
Kunik pag. LXXIV.
Kurman pag. LIV.
Kuthen dux Cumanorum pag. XXIX. XXX.
 XLI. LIII. LXXXI.
Kystre pag. LIV.

Sanc. Ladislaus pag. XI. XXX. XXXVI.
 XLI. LXXVIII.
Ladislaus IV. rex Hung. pag. XXXIV.
 LI. LXXXI.
Larzan pag. LIV.
Laurentius de villa Bylok pag. XXIX.
Leibniti pag. VIII. IX. XLII.
Lelewel pag. LXXXVI.
Ludoricus I. rex Hung. pag. LXV.

Magar pag. LIV.
Mangu pag. XXXVIII.
Mangutati pag. XV.
Manthula pag. LIII.
Muria regina Hung. pag. LV.
Maria Theresia regina Hung. pag. IX.
 XLIII.

- Martialis* pag. XXXVIII.
Martinez pag. LXXXVI.
Masudi pag. LXXVI.
Matthias Corvinus rex Hung. pag. LXIV.
 LXXXVI.
Menant pag. XXVIII.
Meninski pag. XCII.
Mencken pag. XLII.
Mesrop pag. LXXI.
l'om. Michele pag. II.
Fr. Miklosich pag. XXXII.
Mirchond pag. LXI. LXXIV.
Mokzun pag. LIV.
Fr. Molino pag. II. III. IV.
Fr. Moresini pag. II. IV.
Mordtmann pag. LXI. LXXI.
Mortunus pag. LV.
Moses Chorenensis pag. LXXI. LXXXV. III.
Muhammedus II. pag. LXXXV.
Muratori pag. LXIX.
Ad. Mussafia pag. CXXII. CXXIII.
Max. Müller pag. XXV.

Joh. Nani pag. III.
Napoleonus I. imp. pag. XIV.
Car. Fr. Neumann pag. XXIV. XXV.
Noe dux de Sudal pag. LXXXII.
Noghai dux pag. XXXV.

Hyacinthus Odrovansius pag. LXXIX.
Oghuz pag. LXIII.
Oghuzalpes ibid.
Th. D'Oksza ibid.
Nic. Olahus pag. XXIX.
Olaka pag. LIV.
Olivieri pag. LXII.
Oppert pag. LXVIII.
Origenes pag. LIX.
Fr. Ottrokocsi pag. XXV.
Özbek pag. XXXIX. XI.

Nic. de Paganica pag. v.
Parabuch nobilis cumanus pag. LIV.

Fra Pascal de Victoria pag. LXXXVI.
Frater Paulus hung. pag. LXXIX.
Joh. Pesaro pag. III.
Rabb. Petachja pag. LXVI.
Fr. Petrarcha pag. II—IX. XV. XXIV.
 XXV. XXVI. LXXXVIII. CXXVII. CXXIX.
Photius pag. LVII. LXVII.
Pistor pag. LXXVIII.
Plancarpinus pag. XII. XXVIII. XI. II.
 LII. LXXXV.
Plinius pag. LVII. LVIII. LIX. LX. LXII.
 LXIII. LXVIII. LXXIV.
Poggius pag. VIII.
Pompejus Trogus pag. I. VI. LXI.
A. F. Pott pag. XXV.
Georg. de Pray pag. XI. XIII. XXV.
 LXIV. LXXXVIII. LXXIX.
Priscus pag. XXX.
Procopius pag. LXI. LXXIII.
Prosp. Aquitanus pag. v.
Cl. Ptolemaeus pag. XIII. LXIV. LXVII.

Radevicus pag. LXIX.
Radloff pag. XXIII. LXIX. XCI.
Radvánszky (B. baro de) pag. XXXIX.
Georg. Rawlinson pag. LXVIII.
Odoricus Raynaldus pag. LXXXVIII.
Reinaud pag. XXXIII.
Rešideddin pag. LXIII. LXXIV.
Guid. Respinianus pag. VI.
Magister Robertus pag. XXVIII. LXXIX.
Rob. Roeslerius p. XXV. LXXVII. LXXXVI.
 LXXXVII. XC.
Rogerus pag. XII. XLI. LXXXI.
Rubruquisius pag. XII. XXIX. XXXV.
 XXXVIII. XXXIX. XI. LXXXV.
Rubynus pag. LV.

Sa'adia pag. LX.
Salomon rex Hung. pag. LXXVII.
Salvi pag. xv. xvi. xxvi.
Fr. Sansovinus pag. III.
Sbigneus pag. LXX.

- Guill. Schott* pag. XIV. XV. XXXVII. XXXVIII.
Car. Jul. Schröer pag. CXX. CXXI.
Schwaundtner pag. XXXVI. XLI.
Sigerius pag. VII.
Sigismundus rex Hung. pag. XII. XLII.
Corn. De Simoni pag. VII. CXXII.
Sinatrokles pag. LXVI.
Magister Sixtus pag. LV.
Spergilus Gambellatus papiensis pag. VI.
Stephanus II. pag. XII.
Stephanus V. pag. XXIX. XXX. LIV.
Strabo pag. LVI. LVII. LXI. LXVII. LXXIII. LXXIV.
Stritterius pag. XXIX.
Szatopluk princeps Kiewensis p. LXXXIV.
Surgian nobilis cumano pag. LXXXV.
Joh. Szegedi pag. LXXXVI.
Aron de Szilády pag. XXX. XII.
Joh. Syltzes pag. LXVI.

Tame dux pag. LXXXV.
Tastra pag. LIV.
Tatár pag. XII.
Teleki (Josephus comes de) pag. X.
Gabriel Terbóles pag. XLIII. I.
Teridates pag. LIX.
Tescench pag. LIII.
Jos. Teutschius pag. LXXX.
Theodoricus episc. pag. LXXVIII. LXXIX. LXXX.
Theophanes Byz. pag. LVII. LXVI. LXVII. LXX. LXXI. LXXIII.
Theophylactus Simocatta pag. LXI. LXII. LXIII. LXXI.
Thomas episc. pag. LXXIX.
Thunmann pag. IX. XLIII.
Joh. de Thurocz pag. XXIX. XXXVI. XII. LI. LXXXI. LXXXV.

Timon pag. LXXXVI.
Timur pag. LXXXIX.
Tomasini episc. pag. I. IV. VIII. IX. XV. XXVI.
Turduh pag. LIV.
Turtul pag. LIII.
Tz'tzes pag. LIX.

Jos. Valentinelli pag. VIII. XIV.
Arm. Vámbéri pag. XXXVI. XXXVII. XXXIX. XLIII. XLV. XLVI. XLVII. XLVIII. XLIX. L. LXXXIX. XCVII. C. CV. CXII.
Steph. Varró pag. IX. XLIII. LXXXIII.
Joh. Veludo pag. XIV.
Petrus Vesconte pag. LXXXVI.
Petr. Victorius pag. IV.
Arn. de Villa Nova pag. V.
P. Virgilius Maro pag. V.
For. U'mus abbas pag. II. III. V. VIII.
Umul pag. LIV.
Veuoldus pag. LXX.
Vullers pag. LXIX.
Uz pag. LXXXIII.

U'zaeus pag. LXXXIII.
Uzur dux pag. XXXIV.

J. B. Weiss pag. LXXVII.
Maur. Wickerhauser pag. LXXXIX.

Zaduk pag. LIV.
Zakaran ibid.
Zanetti pag. I. XII. XIII.
Zichy (comites) pag. LIII.
Zokan pag. LIV.
Zuagan ibid.
Zudak ibid.

INDEX NOMINUM PROPRIORUM,
QUAE IN DUOBUS EXCURSIBUS EXHIBENTUR.

Asclepiades pag. 236.

Athenaeus ibid.

Gab. de Bálint pag. 237.

O. de Böhtlingk ibid.

Jos. Budenz ibid.

Aug. Gis. Busbequius pag. 239—244.

Carolus Mag. pag. 243.

Pav. de Courteille ibid.

Daniel proph. pag. 236.

Diodorus ibid.

Jac. Grimm pag. 242.

Haupt pag. 241.

Molla Iszhak pag. 237.

Massmann pag. 241—243.

Joh. Molnár pag. 244.

Oedipus rex pag. 236.

Procopius pag. 244.

Rudloff pag. 237.

Car. Jul. Schröer pag. 241—243.

Simson judex Israelitarum pag. 236.

Sophocles ibid.

ADDENDA ET CORRIGENDA.

PROLEGOMENA.

Pag. XIII, lin. 5 pro PTOLOMAEI lege :
PTOLEMAEI.

Pag. XV, lin. ultima pro indulgit lege :
indulsit.

Pag. XXIX, post lin. 5 adde: cl. GUIL-
JELMUS SCHOTT de origine voc. *cha-*
gan ita opinatus est: Das Wort *chagan*,
chaghan (woraus *kāan*, *chan*) habe
ich in Zusätzen und Berichtigungen zu
meiner Abhandlung über das finnisch-
tatarische Sprachengeschlecht (Monats-
bericht der Berl. Akademie von 1851,
S. 439) vermuthungsweise auf eine
Wurzel des Spaltens, Trennens zurück-
geführt, da diese Wurzel auch schlich-
ten, entscheiden bedeutet, und die
Häuptlinge der tatarischen Völker nach
oberstem Richteramt benannt sein
könnten (vid. Z. d. D. M. G. tom.
XXXIII, fasc. III, pag. 541).

Pag. XLI, lin. 25 pro ecclesiasticarum
lege: ecclesiasticarum.

Pag. XLV, lin. ult. pro verro lege: vero.

Pag. XLVIII, lin. 6 pro cumanicam lege :
turcicam.

Pag. LVI, in nota, lin. paenult. pro MEINCKE
lege: MEINEKE.

Pag. LVII, lin. 7 pro THEOPHANUS lege :
THEOPHANES.

Pag. LXIII, lin. 5 post «nominabant» adde:
Rabb. autem KAPSALI (natus 1490,
obiit circa annum 1550) in suis chro-
nicis etiam Hungaros «Ugri» Hunga-
riamque «Ugriam» nominabat, vid. dr.
SAM. KOHN dissert. „*Héber kútfor-
rások*“ etc. (*Tört. tár*, anno 1880,
fasc. I, pag. 113), — lin. 21 post «di-
citur» adde: Cl. VÁMBÉRY in disserta-
tione «Die Sprache der Turkomanen
und der Diwan Machdumkulis» de
Turcomanis ita scripsit: Die Jomuten
und Gökleñs, Tschaudors und Imraili's
bewohnen allerdings schon seit undenk-
lichen Zeiten die Ostküsten des Kaspis-
sees, eben so wie Sariks, Salor und
Kara Turkomanen schon unter den
Samaniden, wohl nicht ihre heutigen
Wohnsitze, aber das nur etwas östli-
cher liegende Steppengebiet zwischen
Andchoi und Belch inne hatten; auch
der Umstand, dass die zeitgenössischen
Schriftsteller beide Abtheilungen mit
dem Namen Guz oder Guzz bezeich-
nen, spricht für Stammgemeinschaft,

doch ob dieses als unbändige Nomaden geschilderte Volk durch die ethnischen Umgestaltungen, welche die Islamisierung Centralasiens hervorgerufen, in die nächsten Sandregionen des nördlichen Iran eingedrungen, oder ob es daselbst schon in der vorislamischen Periode ansässig war, lässt sich nicht sicher bestimmen (Z. d. D. M. G. tom. XXXIII, fasc. III, pag. 387, vid. etiam Nyelvt. Köz. tom. XV, fasc. I, pag. 2). Dialectus Turkomanorum, uti in dissert. cit. cl. VÁMBÉRY luculenter demonstravit, magnam cum dialecto Selgukiensi similitudinem prae se fert, originalem tamen hujus dialecti indolem cumanicam similem fuisse ob causas allatas mihi persvasum est. Pag. LXIV, lin. 18 post «dicit» adde: AMMIANUS MARCELLINUS (nat. anno 330 post Ch.) libro XXXI historiarum «Chunorum» mentionem iniecit (cap. VIII), ad hoc nomen JO. AUG. WAGNER in commentario annotavit: «nihil variant veteres libri.» POMPONIUS MELA (chorographiam CLAUDIO regnante annis 41—54 post Ch. scripsit) lib. I, cap. XIII, ita dicit: «interiora terrarum multae variaeque gentes habitant, Gandari, Pariani, Bactri, Subsiani, Pharmacotrophi, Chomarae, *Choamani*, Ropanes, Dahae super Scythas Scytharumque deserta» etc. Nonnulli vero codices loco Choamani «Comani» habent, sic cod. Paris. num. 4832, duo Vaticani, cod. Pragensis litt. P designatus. Parianos cum Parnis vel Aparnis apud Ptolemaeum eandem significare gentem eamque Avarrorum esse certum est. AMMIANUS MARCELLINUS l. sequenti Chionitas simul cum Euseis memorat: «*Tamsapor* refert ad regem, quod CONSTAN-

TINUS pacem postulat precativam; dumque ad Chionitas et Euseis haec scripta mittuntur, in quorum confiniis agebat hiemem SAPOR, tempus interstitit longum» (XVI, 9, 4). Cl. KIEPERT Euseis illos cum U-sün s. U-sün scriptorum sinensium eandem esse gentem asserit (cf. etiam nomen Ho-su, de quo paulo infra mentio erit), quod nomen sane cum Uzorum idem est. Apud Kazākos hujus nominis vestigium adhuc viget, una enim eorum tribus eaque major Ūeisün nominatur. AMMIANUS MARCELLINUS in sequentibus dicit ŠAPUREM II. cum Chionitis foedus fecisse eosque in oppugnatione urbis Amidae egregios habuisse socios: «rex cum Chionitis et Gelanis (? male scriptum pro Euseis) omnium acerrimis bellatoribus pignore icto societatis rediturus ad sua, TAMSAPOPIS scripta suscepit, pacem Romanum principem nuntiantis poscere precativam» (XVII, 5, 1), — «Persae omnes murorum ambitus obsidebant; pars, quae orientem spectabat, Chionitis evenit; meridiano lateri sunt destinati; tractum servabant septentrionis Albani; occidentali portae oppositi sunt Segestani, acerrimi omnium bellatores» (XIX, 2, 3). Cl. TOMASCHEK libro «Centralasiatische Studien» in scripto de nomine Chionitarum ita scripsit: «Dass die Chionitae kein anderes Volk sind als die Chunni, Чунни der klassischen Autoren, die Χιωννι oder Χουννι des THEOPHYLAKTOS, die Hūna der Mahā-bhārata, und die Hiong-nu oder Hiün-yo der sinischen Annalen, darf ebenfalls nicht bezweifelt werden; aus den letzteren erfahren wir, dass die Nördliche Horde der Hunnen im Jahre 90 n. Chr. grosse

Niederlagen erhielt und gezwungen wurde westwärts zu ziehen; das Land, welches sie fortan bewohnte, hiess Yuëpan (vgl. türk. *یابان* yābān «désert, plaine vaste et non cultivée») und erstreckte sich von dem Flusse I-li (i. e. *ایلغ*) bis zum Aral (gens U-siün secundum scriptores sinenses prope flumen I-li habitabat). Weiter gegen West war das Land der Yan-tsaï oder A-lan-na (*Ἀλανοί* oder *Ἀλαύνοι* des PTOLEM.) und reichte bis Ta-Tsin oder an die Grenzen des römischen Reiches; es enthielt «Sumpfe, die weder Ufer noch bestimmte Grenzen haben», und besass Städte, welche von zahlreichen Kaufleuten besucht wurden. Mit den A-lan-na kamen die Hunnen in Conflict, und es heisst der Čen-yü der Hunnen habe den König A-lan-na getödtet. AMMIAN und die abendländischen Chronisten gedenken der Hunnen erst seit 375, und berichten als abgeschlossene Thatsache, dass die Hunnen «pervasis Alanorum regionibus» dies Volk sich unterworfen und zur Waffengenossenschaft gebracht hatten; dass diese Thatsache schon lange vorher eingetreten war, schliessen wir daraus, das bereits PTOLEMAEUS in bedeutungsvoller Nachbarschaft der europäischen Alanen die *Χούνοι* anführt, während die Weltkarte des AUGUSTUS die Hunnen noch in ihren alten innerasiatischen Wohnsitzen angesetzt hatte (Chunni Scythae bei JUL. HONORIUS und ETHI-CUS; vgl. OROSIUS II p. 21 Hav.: «a fontibus Ottorogorae usque ad civitatem Ottorogorram inter *Chunnos* *Scythas* et Gandaridas mons Caucasus»). Gewiss wird sich die Hunnenmacht auch südwärts, gegen Khwa-

rizin und Soghd, sieghaft geäußert haben. Beweis hiefür die Thatsache, dass sowohl die Ephthaliten übereinstimmend Hunnen genannt werden, als auch bei *Cosmas* jene Indoskythen, welche nach dem Yuë-ti das Indusgebiet besaßen. Von den Hunnenabtheilungen, gegen welche die Sassanidenkönige einigemal mit Glück, meist aber unglücklich gekämpft haben, begegnen am häufigsten die Namen *Θύννοι καὶ τεργνοί* und *Θύννοι καὶ ἀρχαίται*; letztere führen diesen Namen entweder von ihrer turbanähnlichen Kopfbekleidung (*ἀρχαίται* πῖλος βασιλικὸς ὅν καὶ τὰρχαν *Hesyeh.*; hebr. *keter*, armen. *khojr*) oder etc.» (MARTIALIS Parthos in versu seq. «pileatos» nominavit:

«Ad Parthos procul ite Pileatos» (Lib. X. Epigram. 7) et THUKOCZI Cumanos peculiare pileos gessisse diserte dicit: «PHILIPPUS Firmanus sedis apostolicae legatus advenit, qui barbas radere, crines detruncare, contra mores Hungaricos et pileos Cumanicos, quorum usus in Hungaria iam in consuetudine habebatur, abicere demandabat», vid. Chron. Hung. Part. II. Cap. LXXX). Vid. «Centralasiatische Studien» (Viennae, 1877), pars prima, pag. 91—94.

Pag. LXVII, lin. 10 pro PTOLEMAEUS lege: PTOLEMAEUS.

Pag. LXX, lin. 24 pro THEOPHANES lege: THEOPHANE.

Pag. LXXI, lin. 10 pro Partorum lege: Parthorum.

Pag. LXXIII post «Nomenclaturam» adde: HARKAVY pro תירוש formam תורים habet, quod nomen Taurorum (*Ταυροι*) esse dicit.

Pag. LXXVII, lin. 27 pro Transsilvaniam lege: Transilvaniam.

Pag. LXXXIII, lin. 1 pro III lege: IV, — lin. 12 pro Transsilvania lege: Transilvania, — lin. 27 post «passim» adde: In Hungaria etiam nomina Cumano- rum OGGUZ, OGUZ, GUZ, GUZE et GUZEY occurrebant, quarum formarum prima jam in litteris regis GEZAE II de anno 1151 allegatur: «Heynricus comes curialis dispensatorem Abbatis nomine OGGUZ accessiri fecit et illum comminando, ut iussui Regis satisfaceret, misit» (Codex diplom. Arpadianus continuatus. Pestini, 1860. Tom. I, pag. 61). Forma OGUZ in litteris regis STEPHANI V. de anno 1272, die 21 Martii occurrit, vid. locum litt. sequentem: «Contulimus eciam quandam terram sepedicto monasterio (de Chuth), OGUZ uduornici nostri in Strigonio, prope sanctum Michaellem existentem, cum uineis et terris arabilibus, quas idem OGUZ possidebat» (Monumenta ecclesiae Strigoniensis. Strigonii, 1874. Tom. I. pag. 594). Formae tandem GUZ, GUZE et GUZEY in litteris regis ANDREAE II. de anno 1211 extant, quibus monasterium Tihanyiense fundavit, vid. locum litterarum sequentem: «Uduornici de Mortus hij sunt filii Karachun, Pota cum filiis suis, Thomud et filii eius, GUZ, Beke et frater Thomud» etc. (Cod. dipl. Arp. cont. Tom. I, pag. 119). Formae GUZE et GUZEY in his litteris paulo infra allegantur. — Scriptores sinenses gentem Guzzorum *Ho-su* nominabant.

Pag. LXXXIV, lin. 17 post «viget» adde: Nomen Jassonum cl. TOMASCHEK in libro supra citato cum Ephthalitarum idem esse recte opinatus est de hac

re ita scribens: «Wir wollen uns hier nicht in weitläufigen Untersuchungen ergehen, welche von den überlieferten Namensformen, ob arab. Haitāl (pl. Hayātīla), oder armen. Hephthal, The- tal, oder byzant. Ἐφθαλταῖ: Ἀβδαλοί, oder sin. Ye-tha, Yi-ta, Ye-yi-ta, I-ta den Vorzug verdiene und was dann die ursprüngliche Bedeutung gewesen sei, wir können aber nicht verhehlen, dass uns alle diese Formen wie eine Erweiterung, eine vollere Aussprache des älteren Yuē-ti oder Ἰάτιοι vorkommen, und dass nichts wider die Annahme spricht, dieser alte Name sei auf die neuere Schichte der Hunnen übergegangen, wie denn auch die si- nischen Annalen bemerken «les Ye-tha sont de la race des grands Yuei-si» (Nouv. mélanges asiat. I, p. 240, 243). Vid. Centralasiatische Studien, I, pag. 94, 95.

Pag. LXXXVII, lin. 23 pro armenicam lege: armeniacam.

Pag. LXXXIX, lin. 17 pro selgukienis lege: selgukiensis.

Pag. XC, lin. 16 pro sollicite lege: sol- cite.

Pag. XCVI, lin. 14 pro praecedem lege: praecedentem.

Pag. XCVII, lin. 26 pro *h* lege: *ch*.

Pag. XCVIII, lin. 12 et 18 pro ج lege: خ.

Pag. CXIV, lin. 29 post «(pag. 151)» adde: Vide etiam textum symboli Nicaeni cumanicum.

Pag. CXVII, lin. antepenult. pro كوهيم lege: کوهیم

Pag. CXIX, lin. 24 pro *zonchi* lege: *zonchi*.

Pag. CXXIV, lin. 19 pro literarum lege: litterarum.

Pag. CXXVI, lin. 6 pro maximum lege: maximam.

- Pag. CXXIX, lin. 19 pro papagalli lege :
psittaci, — lin. 21 pro proband lege :
probandi.
- Pag. CXXX, nota 1 pro negligentim lege :
negligentiam.

CODEX CUMANICUS.

- Pag. 3, lin. 3 pro utin lege : utinā.
- Pag. 12, in col. cum. pro secundo 3 lege : 4.
- Pag. 13, in nota 5 pro usurpator lege :
usurpatur.
- Pag. 18, in nota 4 pro praecedendi lege :
praecedenti.
- Pag. 25, in nota 3 pro executio lege :
excutio.
- Pag. 32, in note 3 post «or» punctum po-
nendum est.
- Pag. 33, lin. 17, 18, 19 pro *mecosten*,
costen, *becost* lege : *mecoften*, *coften*,
becoft.
- Pag. 38, in nota 2 pro formatum lege :
formata, — in nota 6 praep. «cum»
delenda est.
- Pag. 48, in nota 3 pro occurrere lege :
occurrere.
- Pag. 49, in nota 5 voc. «pro oaspas aut
forte» — delenda sunt.
- Pag. 55, in nota 1 pro fuisset lege : erat.
- Pag. 58, in nota 2 «praep. cum et lin. 7
(sic!)» — delenda sunt.
- Pag. 59, in nota 1 pro littera lege : lit-
teram.
- Pag. 64, in nota 2 pro *اك برون* lege :
اك برون.
- Pag. 69, lin. 2 columnae lat. pro omnio
lege : omnino.
- Pag. 73, lin. 1 col. lat. pro gto lege : gto.
- Pag. 75, in col. cum. pro *eyger* lege :
eygir.
- Pag. 81, lin. 1 co. pers. pro *raboi* lege :
rabio.
- Pag. 82 in continuatione notae praec.
pag. pro *gilar* lege : *glar*.
- Pag. 83, in col. cum. pro tertio *chat* lege :
cat.
- Pag. 87, in nota 8 pro *ses* lege : *tes*.
- Pag. 92, lin. ult. pro *macis* lege : *macis*.
- Pag. 94, in nota 6 pro *ابلاک* lege : *ایلاک*.
- Pag. 95 in col. cum. ordo vocabulorum
a voc. *chologian* usque ad v. *chulaf*
ita restituendus est, ut *chologian* la-
tino galanga, *yag* lat. oleum oliue,
gulaf yage lat. oleum rosatum, *chox*
yagi lat. oleum nucis, *chulaf* lat. rosa
respondeat.
- Pag. 99, lin. 4 pro *bachiranj* lege : *ba-
chairanj*.
- Pag. 102, in nota 12 pro cum lege : per.
- Pag. 104, in nota 4 post «vilis, e» —
adde : , voc. pers. originis.
- Pag. 106, lin. 11 voc. *sagri* per errorem
typographi e linea sequenti huc trans-
latum est.
- Pag. 115, lin. 8 post «pulcer» (sic!) de-
lendum est.
- Pag. 116, in nota 11 pro *touuc* lege :
touluc.
- Pag. 117, in nota 2 pro 3 lege : 2.
- Pag. 120, in nota 10 pro significa lege :
significat.
- Pag. 127, lin. 9 pro refanum lege : ra-
fanum.
- Pag. 131, lin. 2 in columna pers. et cum.
pro *noghuc* lege : *noghut*.
- Pag. 139, in nota 4 pro *kergusmesi* lege :
korgusmesi, — in columna 1, lin. 13
pro *steft* lege : *sleft*.
- Pag. 140, lin. ultima pro papagallum lege :
psittacum.

- Pag. 141, in nota 1 pro eligete lege: eligite, — pro lingua lege: lingua.
- Pag. 143, in nota 8 post «ad similitudinem» adde: cf. etiam pers. **مانا** «similis», — in nota 10 pro sylva lege: silva.
- Pag. 145, in nota 5 pro **باتير** lege: **باتير**, in nota 14, pro **سَلَب** lege: **سَلَب**.
- Pag. 146, in nota 14 pro extremitas lege: extremitas.
- Pag. 148, in nota 8 pro **قزيتماق** lege: **قزيتماق**.
- Pag. 150, lin. 15 pro sylva lege: silva, — lin. 17 pro pingvedo lege: pinguedo.
- Pag. 151, lin. 11 pro scriptum lege: scripta, — lin. 28 pro pingvedo lege: pinguedo, — lin. 31 siglum c delendum est.
- Pag. 152, in lin. paenult. pro mendosa lege: mendose, — in nota ante Vid. lege: 1.
- Pag. 153, in lin. 1 pro impingvatur lege: impinguatur, — lin. 10 pro impingvari lege: impinguari.
- Pag. 155, iin. 15 post «apparet» adde: Hoc aenigma sane **ααττὰ τῶν ἐλπίων** dictum est, — lin. 25 pro derivatum lege: derivata.
- Pag. 156, lin. 7 pro pingvetdiunem lege: pinguetudinem, — lin. 27 post „**ēiklā**“ adde: Tentoria Turkomanorum nigri coloris cl. VÁMBÉRY in dissertatione de hac gente, quam nuper edidit, optime descripsit.
- Pag. 161, lin. 8 pro *ganda* lege: *anda*, — lin. 11 pro *indus* ⁿ lege *iuldus* ⁿ.
- Pag. 163, nota 2 pro denotatum lege: denotata.
- Pag. 164, nota 1 pro **توزماک** lege: **توزماک**, nota 3 pro *sorunc* lege: *sorunc*, — nota 14 pro 24 lege: 14.
- Pag. 165, lin. 2 pro *kelelephēm* lege: *kelelephēm*.
- Pag. 167, nota 18 pro *fasuchyng* lege: *fasuchyng*.
- Pag. 169, nota 10 adde: Ceterum abbreviatura *mē* et «Messiam» significare potest, quod si ita esset, et abbreviatura praecedens loco idoneo extaret, — nota 14 adde: *Āstusnīs sagittin* etiam meditationem de cruciatu Chrisit (*nedan āstus tōsdi*) significare potest, quo casu sequentes formae verbi loco tertiae pers. num. sing. mendose in num. plurali primae personae positae essent.
- Pag. 170, nota 11 pro langvidus lege: languidus.
- Pag. 171, nota 7 adde: vel fortasse *tigenek taḡe, kayseni* «corona spinis conserta, quam» etc., quae interpretatio mihi alteri praeferenda esse videtur.
- Pag. 173, lin. 2 pro *cān* lege: *sān*, — lin. 24 pro *tittermē* lege: *titermē*.
- Pag. 175, nota 4 pro distinguntur lege: distinguuntur.
- Pag. 176, lin. 4 pro q lege: *q̄*.
- Pag. 177, lin. 5 siglum 3 delendum est, — lin. 7 pro 2 lege: 3.
- Pag. 182, nota 7 pro **ایناغ** lege: **ایناغ**.
- Pag. 183, lin. 9 in columna dext. *sin* (? = sen) fortasse in connexu cum sequentibus glossis *job sāngāncā* legendum est.
- Pag. 184, nota 2 pro aeternum lege: aeternum.
- Pag. 185, nota 8 **تورلانماق** et sequentia vocabula hujus notae delenda sunt.
- Pag. 186, nota 4 post «latinis» adde: ita e. g. in hymno *Fortunati* «de passione Domini».

Pag. 189, lin. 4 interpretationis latinae pro pmisit lege: *pmisit*.

Pag. 197, nota 7 post *وذر* etc. delendum est.

Pag. 198, nota 3 pro ab lege: de, — in eadem nota post *Heiligenstein* adde: cf. etiam formam *gichōr* pag. 158.

Pag. 201, lin. 13 interpretationis latinae post «dei» (sic!), — post «fia» (sic! pro factus) delenda sunt, tota igitur interpretatio hujus strophae sequens est: «Ave mysterium ejus totum quae scivisti, quae Dei in te facta opera narrare scivisti, Apostolis scire fecisti».

Pag. 203, lin. 2 strophae 3 pro *soyur-*
gammak lege: *soyurgamak*.

Pag. 206, lin. 1. pro *bsin* lege: *bsin*.

Pag. 207, lin. 8 textus cum. pro *kuiias* lege: *kuias*.

Pag. 208, lin. 5 pro haec lege: haec.

Pag. 209, nota 6 pro sanguis lege: sanguis.

Pag. 210, lin. 2 interpretationis lat. post «redemptos» (sic!) delendum est, — nota 1 pro *بوكات* lege: *بوكات*.

Pag. 211, nota 5 pro *توس* lege: *توس*.

Pag. 214, nota 6 pro diminutivum et dimin. lege: diminutivum et dimin., — lin. 9 pro exstat lege: exstat, — nota 7 pro sanguinem lege: sanguinem, — post «interpretantur» adde: Ceterum haec dictio etiam «sanguine tuo peccata nostra lavemus!» significare potest, vid. čag. *يورماق*, — nota 11 pro langvor lege: languor.

Pag. 215, lin 6 pro *sönnclädi* lege: *sönn-*
clädi.

Pag. 216, nota 14 post *sürga* comma de-

lendum est, — nota 16 pro *kuyor* lege: *kuyor*. In fine hujus notae adde: Ceterum *kertek* etiam thalamum et *kuyor* sponsum significare potest, quo casu dictio *kertek ačmey esikini kuyor čikti* ad hunc modum vertenda esset «thalami portam sponsus ne aperiens quidem exivit», cf. sequentem psalmi versum: — — — : *לשמש שם-אהל בדם: וזה כחתי יצא מקפתו*

(19, 5, 6), quo sol cum sponso comparatur.

Pag. 217, nota 1 post «*külmäk* etc.» adde: vel fortasse čag. *يیرلاماق*, uigur. *järmak*.

Pag. 220, lin. 1 pro *inanmanganlar* lege: *inanmaganlar*, — nota 8 pro *fiang* lege: *fang*.

Pag. 223, lin. 11 columnae sinistrae pro *tämır* lege: *tänir*.

Pag. 225, nota 12 pro *صفرة* lege: *صفرة*, i. e. *صفرا*.

Pag. 226, nota 2 post «ut (l)u(min)osus» adde: vel quod mihi probabilius videtur «utendus».

Pag. 227, nota 12 pro designatum lege: designatam.

Pag. 230, nota 2 post «uber» loco puncti comma legendum est, — nota 6 pro *schuttem* lege: *schutten*, — nota 11 post «inconstans» adde: , hung. *szeleberdi, szeleburdi*.

Pag. 233, lin. 3 columnae ad dextram pro 44 lege 14, — nota 16 pro scriptua lege: scripta, — nota 17 pro caussa lege: causa, — nota 18 pro *قوال* lege: *قال*.

EXCURSUS PRIMUS.

Pag. 237, lin. 26 pro RADLOFFI lege: Pag. 238, lin. 5 pro ; lege:
RADLOFFII.

EXCURSUS ALTER.

Pag. 240 juxta glossas a BUSBEQUIO al-
latas adde formas respondententes goti-
cās vel ex aliis quoque dialectis ger-
manicis, si congruens vox got. desi-
deratur, quas doct. SCHROERUS illis
comparavit :

(Broe)	nord. <i>brauth</i>
(Plut)	got. <i>blōth</i>
(Stul)	got. <i>stōls</i>
(Hus)	got. <i>hus</i>
(Wingart)	got. <i>weinagards</i>
(Reghen)	got. <i>rign</i>
(Bruder)	got. <i>brōthar</i>
(Schuuester)	got. <i>svistar</i>
(Alt)	got. <i>altheis</i>
(Wintch)	got. <i>vinds</i>
(Siluir)	got. <i>silubr</i>
(Goltz)	got. <i>gulth</i>
(Kor)	got. <i>kaur̃n</i>
(Salt)	got. <i>salt</i>
(Fisct)	got. <i>fisks</i>
(Hoef)	got. <i>haubith</i>
(Thurn)	got. <i>dauro</i> gen. <i>daurōns</i>
(Stern)	got. <i>stairno</i>
(Sune)	got. <i>sunno, sunna</i>
(Mine)	got. <i>mēna</i>
(Tag)	got. <i>dags</i>
(Oeghene)	got. <i>augona</i>
(Bars)	fortasse <i>bazds</i>

(Handa)	got. <i>handan</i>
(Boga)	desideratur in monum. linguae got.
(Miera)	flandr. <i>mier</i>
(Kinck s. Ringo)	desideratur in mon. l. g.
(Brunna)	got. <i>brunna</i>
(Waghen)	got. <i>vagn</i> ?
(Apel)	got. <i>apul̃s</i> ?
(Schieten)	got. <i>skiutan</i> ?
(Schlipen)	got. <i>slēpan</i>
(Kommen)	got. <i>giman</i>
(Singen)	got. <i>siggvan</i>
(Lachen)	got. <i>hlahjan</i>
(Eriten)	got. <i>grētun</i>
(Geen)	got. <i>gaggan</i>
(Breen)	cf. got. <i>brannjan, brin- nan</i> ?
(Schuualth)	cf. got. <i>svulta</i> — <i>vairtha</i> «morti propinquus», <i>sviltan</i> «mori».

Pag. 241, lin. 29 pro BUSBECKII lege:
BUSBEQUII.

Pag. 242, lin. 2 pro *vair* lege: *vairs*, —
lin. 8 pro *gatilaba* lege: *gatilata*, —
lin. 10 pro *mēki* lege: *mēkeis*, — lin.
11 post «supponit» adde: cf. etiam
ant. fris. *lesta* «ultimus», — lin. ultima
عَرَبَت legendum est.

VOCABULARIA.

Pag. 248 post *aghet* adde: mend. scrip-
tum pro *albet*, cf. *alpant*, *elbeti* s.
elbette.

Pag. 251 pro secundo *eygir* lege: *eygi*.
Pag. 252 post *eba* i. q. *oba* pag. pro 148
lege: 147.

- Pag. 253 post *elat* «humor» pag. 110
adde: ar. ^٩خُلَط.
- Pag. 254 pro *ianandim* lege: *ianadim*,
— pro *iappalarmen* lege: *iappar-*
larmen.
- Pag. 258 pro *ögünč* lege: *ögünč*, — post
özding pro seccessisti lege: seccessisti.
- Pag. 259 sub glossa *udaa* pro *ütü* lege:
ütä.
- Pag. 262 post *kalip* «forma» pag. 99
adde: ar. ^٩قَالِب.
- Pag. 264 pro *kosoruluklarmen* lege: *ko-*
suruklarmē.
- Pag. 268 pro *cd'i* lege: *cāi*.
- Pag. 270 sub v. *chetan* pro *bgamasce*
lege: *bgamesce*.
- Pag. 272 pro *chuyeyu* lege: *chuyegu*, —
pro *chuuradan* lege: *chunradan*.
- Pag. 273 sub v. *ghač* pro ^{خاج}خاج lege: ^{خاج}خاج.
- Pag. 274 sub v. *hawa* pro ^{هَوَا}هَوَا lege: ^{هَوَا}هَوَا.
- Pag. 276 sub *jipkirrimē* pro *körürmen*
lege: *körümen* et pro *vuoliet* lege:
vuullet.
- Pag. 280 pro *yylmac* lege: *yylamac*.
- Pag. 281, lin. 1 columnae sinis. pro *yki*
lege: *ykti* et pro 48 lege: 84.
- Pag. 282 pro *čeryii* lege: *čeryi*.
- Pag. 284 post *taul* pro tempestus lege:
tempestas.

- Pag. 285 sub *tamam etarmen* pro *ektil*
lege: *etkil*.
- Pag. 292 sub v. *sayri* pro ^{سَايِر}سَايِر lege:
^{سَايِر}سَايِر.
- Pag. 294 sub v. *sarhit* pro ^{سَايِرَة}سَايِرَة lege:
^{سَايِرَة}سَايِرَة, — sub v. *seyr* pro ^{سَايِر}سَايِر lege:
^{سَايِر}سَايِر.
- Pag. 295 sub v. *sir* pro arcacanum lege:
arcanum.
- Pag. 298 sub *pesman bolurmen* pro ipid
lege: ibid.
- Pag. 299 sub v. *basmac* pro caclaneum,
lege: calcaneum — sub *bavladı* pro
bavlagil lege: *bavlagil*.
- Pag. 301 sub v. *bičak* pro dag. lege:
pag., sub *bis* post 99, adde: *biz* scrip-
tum pag. 226.
- Pag. 302 sub v. *boyarmen* pro pap. lege:
pag., — sub *bosaturmen* pro *bossatim*
perf. pag. 8 lege: *bosatim* perf. ibid.,
bosattim idem pag. 8.
- Pag. 303 pro *bugolar* lege: *bv golar* et
paulo infra pro *bu* lege: *bv*.
- Pag. 306 sub v. *rustan* pro ^{رُوسْتَانِي}رُوسْتَانِي
lege: ^{رُوسْتَانِي}رُوسْتَانِي, — sub v. *layh* pro
dignns lege: dignus.
- Pag. 308 pro *miaem* lege: *miaen*.
- Pag. 311 sub v. *amal* lege: ^{عَمَل}عَمَل, —
sub v. *araosi* lege: ^{عَرَس}عَرَس, — sub
mearxem pro ^{آرَزِيدَن}آرَزِيدَن lege: ^{آرَزِيدَن}آرَزِيدَن.
- Pag. 312 sub *yrs* lege: ^{عَرَس}عَرَس, — sub

- oapas megirem* lege: ^٥كَرْتَن, — Pag. 329 sub *daftar* lege: ^٥دَفْتَر, —
sub *oua* in fine lege: ^٥لَطِيف.
- Pag. 313 sub *kak* lege: ^٥عَزَق.
- Pag. 315 sub *cap* lege: ^٥كَعَب, — sub
card «debitum» lege: ^٥قَرَض, — sub
calem ar. delendum est.
- Pag. 316 sub *ciesm* lege: ^٥نُور, — sub
cion u'cin post *u'cin* adde: mend. pro
ciou, u. scriptum, — sub *codrat* lege:
^٥قُدْرَة.
- Pag. 317 sub *chat* pro ^٥خَط lege: ^٥خَط.
- Pag. 318 sub *charabat* pro meretrix lege:
meretrix, — sub *charg* lege: ^٥خَرَج,
— sub *miechalem* pro pango lege:
pungo.
- Pag. 319 sub *chozak* post *chočac* adde:
pag.
- Pag. 320 sub *getmetchar* lege: ^٥خِدْمَة.
- Pag. 321 sub *goujs* lege: ^٥كُوش.
- Pag. 323 sub *ha'cin* pro mendicus lege:
medicus, — sub *hamta* pro *dispar*
lege: *dispar*.
- Pag. 324 sub *jausan* pro anulis lege:
annulis.
- Pag. 325 sub *justrua* pro inquisito lege:
inquisitio.
- Pag. 326 sub *čouu* post ^٥چُوب adde: cf.
ciou, cui.
- Pag. 327 sub *terek* lege: millennium.
- Pag. 328 sub *turp* lege: ^٥تُرَب, — sub
dácsur lege: ^٥تَعِير.
- Pag. 329 sub *daftar* lege: ^٥دَفْتَر, —
sub *dilghia* pro october lege: October.
- Pag. 330 sub *dulab* post «pag. 90» adde:
^٥دُولَاب, quae vox in arabicam quoque
linguam translata est.
- Pag. 331 sub *drust* in fine pro integritas
lege: integritas, — sub *naobat* lege:
^٥نُوبَة, — sub *nacas* lege: ^٥نَقَش, —
sub *naps* lege: ^٥نَبَس, — sub *namax*
digar pro promeridianae lege: pome-
ridianae.
- Pag. 332 sub *nouma* lege: ^٥نُعْمَة.
- Pag. 333 sub *manxel* lege: ^٥مَنْزَل, —
sub *benmoyas* pro 27 lege: 37, — sub
xarnaden lege: ^٥رَنْخَدَان.
- Pag. 334 sub *saya* pro ^٥سَايَة lege: ^٥سَايَة.
- Pag. 335 sub *sabagh* pro ^٥سَاكِر lege:
lege: ^٥نِيز سَاكِر.
- Pag. 336 sub *siagingiaf* lege: ^٥سِنْجَاب,
sub *sinakdar* pro cognito lege: cog-
nitio.
- Pag. 337 sub *sinidanj* pro auditis lege:
auditus.
- Pag. 339 sub *zardauais* pro zibelina lege:
zibellina, — sub *mepandarem* ante
imp. loco puncti comma legendum est.
- Pag. 345 sub *berun* pro *berun, meroem*
lege: *berun meroem*.
- Pag. 347 sub *made* post pag. 111, adde:
ar., — sub *mezium* pro ^٥مَنْهَرَام, ^٥مَنْهَرَم
lege: ^٥مَنْهَرَام, ^٥مَنْهَرَم.

- Pag. 350 sub *valeat* unum cf. delendum est.
 Pag. 351 sub *ramadan* post pag. 81, adde : ar.
 Pag. 354 pro *böygä* lege : *böygde*.
 Pag. 360 sub *krimpis* pro vacab. lege : vocab.
 Pag. 364 sub *sin* pro *war* lege : *was*.
- Pag. 365 sub *tak* loco signi aequationis lege : germ. med. ae.
 Pag. 372 sub *fosina* pro foxinu lege : foxinū.
 Pag. 373 sub *rasorius* pro ibib. lege : ibid.
 Pag. 374 pro *unicum* ibid lege : *unicum* ibid.

INDEX NOMINUM PERSONARUM.

Pag. 382 sub PLINIO pro secundo LX lege : LXII.

Felelős kiadó: az MTA Könyvtárának főigazgatója
Alak B/5 — Terjedelem 25 A/5 iv
Megjelenés 1981. — Példányszám 800
Készült az MTA Könyvtára házi
sokszorosító részlegében

938

170,- Ft